

ARCHEOLOGICKÉ VÝSKUMY A NÁLEZY NA SLOVENSKU V ROKU 1980

1. ČASŤ

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV SLOVENSKEJ AKADEMIE VIED V NITRE

ARCHEOLOGICKÉ VÝSKUMY A NÁLEZY NA SLOVENSKU V ROKU 1980

1. ČASŤ

NITRA 1981

Na obálke kachlica zo 16. storočia zo Spišskej Novej Vsi /kresba
P. Škvarekovej/

OBSAH - INHALT - СОДЕРЖАНИЕ

Mapa lokalít - Karte der Fundorte - Карта местонахождений	14
Prehľad lokalít - Übersicht der Fundorte - Обзор местонахождений	15
Ladislav B á n e s z /Archeologický ústav SAV, Nitra/ Prieskum Východoslovenskej nížiny	23
Begehung der Ostslowakischen Tiefebene	25
Разведочные раскопки в Восточнословацкой низменности	25
Výskum mladopaleolitickej osady v Kašove	26
Untersuchung einer jungpaläolithischen Siedlung in Kašov	26
Исследование верхнепалеолитической стоянки в с. Кашов	27
Juraj B á r t a /Archeologický ústav SAV, Nitra/ Dôkazy pobytu mezolitických lovcov v Medvedej jaskyni pri Ružíne	27
Beweise vom Aufenthalt mesolithischer Jäger in der Höhle Medvedia jaskyňa bei Ružín	28
Доказательства пребывания мезолитических ловцов в пещере "Медведья-Яскиня" близ с. Ружин	28
Juraj B á r t a - Títus K o l n í k /Archeologický ústav SAV, Nitra/ Rímska stanica/?/ v Bratislave-Dúbravke	29
Römische Station/?/ in Bratislava-Dúbravka	30
Римская стоянка/?/ в г. Братислава-дубравка	30
Jozef B á t o r a /Archeologický ústav SAV, Nitra/ Praveké a včasnohistorické nálezy z horného Požitavlia	31
Urzeitliche und frühgeschichtliche Funde aus oberen Žitava-Tal.	31
Доисторические и раннеисторические находки из верхнего Пожитавья	32
Včasnohistorické nálezy z Mužly	32
Frühgeschichtliche Funde aus Mužla	32
Раннеисторические находки из с. Мужла	32
Jozef B á t o r a - Blažej B e n a d i k /Archeologický ústav SAV, Nitra/ Archeologický prieskum katastra obce Mochovce	33
Archäologische Besichtigung des Gemeindekatasters von Mochovce	33
Археологические разведки в кадастре с. Моховце	34
Július B é r e š /Archeologický ústav SAV, Nitra/ Eneolitické a stredoveké nálezy zo Somatora	34
Äneolithische und mittelalterliche Funde aus Somotor	35
Энеолитические и средневековые находки из с. Сомотор	35
Vojtech B u d i n s k ý - K r i č k a /Archeologický ústav SAV, Nitra/ Nové nálezy na východnom Slovensku	35
Neue Funde in der Ostslowakei	48
Новые находки в Восточной Словакии	51
Nové nálezy zo Zvolena	53
Neue Funde aus Zvolen	54
Новые находки из г. Зволен	54

Jozef B u j n a - Peter R o m s a u e r /Archeologický ústav SAV, Nitra/	
Tretia sezóna výskumu v Bučanoch	55
Dritte Grabungssaison in Bučany	56
Третий сезон исследований в с. Бучани	56
Soňa D e m e t e r o v á /Archeologický ústav SAV, Nitra/	
Výsledky prieskumov v Sabinove	57
Ergebnisse einer Geländebegehung in Sabinov	57
Результаты разведочных раскопок в с. Сабинов	57
Zoltán D r e n k o /Archeologický ústav SNM, Bratislava/	
Zaniknutá stredoveká dedina Bizovo	57
Mittelalterliche Dorfwüstung von Bizovo	58
Погибший средневековый поселек Бизово	59
Zdeněk F a r k a š /Archeologický ústav SNM, Bratislava/	
Prírastky brúsenej kamennej industrie v Archeologickom ústave SNM v Bratislave	59
Zuwächse von geschliffener Steinindustrie im Archäologischen Institut des SNM in Bratislava	61
Приросты граненой каменной индустрии в институте археологии Словацкого национального музея в г. Братислава	61
Záchranno-zisťovací výskum v Bratislave-Záhorskej Bystrici	62
Rettungs- und Feststellungsgrabung in Bratislava-Záhorská Bystrica	62
Охранные и разведочные исследования в г. Братислава - Загорска-Бистрица	63
Václav F u r m á n e k /Archeologický ústav SAV, Nitra/	
Sekerka s tulejkou ze Zaježové	63
Ein Tüllenbeil aus Zaježová	64
Топор с втулкой из с. Заежова	64
Záchranný archeologický výzkum na Dreveníku	64
Archäologische Rettungsgrabung in Dreveník	66
Охранные археологические раскопки на холме Древеник	67
Dárius G a š a j /Východoslovenské múzeum, Košice/ - Ladislav O l e x a /Archeologický ústav SAV, Nitra/	
Depot bronzov zo Zemplína	67
Ein Bronzedepotfund aus Zemplín	68
Массовая находка бронзовых изделий из с. Земплин	68
Eva H a j n a l o v á /Archeologický ústav SAV, Nitra/	
Rastlinné zvyšky z Čečejojvec	68
Pflanzenreste aus Čečejojvec	71
Растительные остатки из местонахождения в с. Чечеёвце	71
Rastliny nájdené na Havránku v Liptovskej Sielnici-Liptovskej Mare	71
Auf dem Berg Havránok in Liptovská Sielnica-Liptovská Mara gefundene Pflanzen	75
Растения, обнаруженные в урочище "Гавранок" в с. Липтовска-Сельница - Липтовска-Мара	75
Uhlíky z pohrebiska kalenderberskej kultúry v Reci	75
Holzkohlestückchen aus dem Gräberfeld der Kalenderberger Kultur in Reca	76
Угольки из могильника календербергской культуры в с. Реца	77

Milan H a n u l i a k - Jozef Z á b o j n í k /Archeologický ústav SAV, Nitra/	
Výsledky prieskumu v katastroch obcí Salka a Leľa	77
Ergebnisse der Begehung im Gemeindekataster von Salka und Leľa	81
Результаты раскопок в кадастре сс. Салка и Леля	82
Výsledky výskumu v Chľabe	84
Grabungsergebnisse in Chľaba	85
Результаты исследований в с. Хляба	86
Stefan H o l č í k /Archeologický ústav SNM, Bratislava/	
Eneolitický detský hrob v Bíni	86
Äneolithisches Kindergrab in Bíňa	87
Энеолитическое детское погребение в с. Виня	88
Ivan C h e b e n /Archeologický ústav SAV, Nitra/	
Druhá sezóna výskumu v Bíni	88
Zweite Grabungssaison in Bíňa	89
Второй сезон исследований в с. Виня	90
Prieskum dolného Pohronia	90
Begehung des unteren Grantals	91
Разведки в нижнем Погронье	92
Jozef I ž o f /Okresné múzeum, Galanta/ - Anton T o č í k /Archeologický ústav SAV, Nitra/	
Archeologické prieskumy a záchranné výskumy v okrese Galanta	93
Archäologische Begehungen und Rettungsgrabungen im Bezirk Galanta	101
Археологические разведки и охранные раскопки в районе г. Галанта	103
Július J a k a b /Archeologický ústav SAV, Nitra/	
Dalšie kostry z Mikovho dvora v Nitre	104
Weitere Skelette aus Mikov dvor in Nitra	106
Новые скелеты из местонахождения "Миков-Двор" в Нитре	106
Nález ľudskej lebky pri Múrikovej jaskyni	107
Fund eines menschlichen Schädels bei der Höhle Múrikova jaskyňa	107
Находки человеческого крана близь пещеры "Мурикова-Яскиня"	107
František J a v o r s k ý /Archeologický ústav SAV, Nitra/	
Výskumy a prieskumy Výskumnej expedície Spiš Archeologického ústavu SAV	108
Grabungen und Begehungen der Grabungsexpedition Spiš des Archäologischen Instituts der SAV	121
Исследования и разведки исследовательской экспедиции института археологии САН на Спише	123
Pavol J u r e č k o /Východoslovenské múzeum, Košice/	
Výsledky prvej etapy výskumu v Trstenom pri Hornáde	126
Ergebnisse der ersten Grabungsetappe in Trstené pri Hornáde	128
Результаты первого этапа исследований в с. Трстене-при-Горнаде	128
Ľubomíra K a m i n s k á /Archeologický ústav SAV, Nitra/	
Archeologický výskum v Košiciach-Barci	129
Archäologische Grabung in Košice-Barca	130
Археологические исследования на местонахождении Кошице-Барца	130

Igor K e l l e r /Mestské múzeum, Bratislava/

Pokračovanie výskumu areálu kaštieľa v Bratislave-Devíne	131
Fortsetzung der Untersuchung im Areal des Kastells in Bratislava-Devín	131
Продолжение исследований комплекса замка в г. Братислава-Девин . .	131

Titus K o l n í k /Archeologický ústav SAV, Nitra/

Zdobený kostený predmet z Dudváhu	131
Ein verzierter Knochengegenstand aus Dudväh	132
Украшенный костяной предмет из с. Дудваг	132
Sídliskové nálezy z doby rímskej a Abraháme	133
Siedlungsfunde aus der römischen Kaiserzeit in Abrahám	135
Селищные находки римского периода в с. Абрагам	135
Ukončenie výskumu rímskej "stanice" v Cíferi-Páci	135
Grabungsabschluss auf der römischen "Station" in Cífer-Pác	137
Заключительный этап исследований римской "стоянки" на местонахождении Цифер-Пац	137

Eva K o l n í k o v á /Archeologický ústav SAV, Nitra/

Prírastky mincí v Archeologickom ústave SAV v roku 1980	138
Münzzuwachs im Archäologischen Institut der SAV im J. 1980	148
Прирост монет в Институте археологии САН в 1980 г.	149

Ludmila K r a k o v s k á /Archeologický ústav SNM, Bratislava/

Nálezy z doby rímskej a slovanskej v Bratislave-Devínskej Novej Vsi .	149
Funde aus römischer und slawischer Zeit in Bratislava-Devínska Nová Ves	150
Находки римского и славянского периодов в г. Братислава - Девинска-Нова-Бес	150

Rudolf K u j o v s k ý /Nitrianske vlastivedné múzeum, Nitra/

Lužické pohrebisko v Zlatých Moravciach	150
Lausitzer Gräberfeld in Zlaté Moravce	151
Могильник лулицкой культуры в г. Злате-Моравце	151

Ivan K u z m a - Jozef B á t o r a /Archeologický ústav SAV, Nitra/

Prvá sezóna výskumu v Mužle-Čenkove	152
Erste Grabungssaison in Mužla-Čenkov	154
Первый сезон исследований в с. Ченков-Мужла	154

Klára K u z m o v á - Titus K o l n í k - Ján R a j t á r /Archeologický ústav SAV, Nitra/

Tretia sezóna revízneho výskumu rímskeho kastela v Iži - akcia Dunaj .	155
Dritte Saison der Revisionsgrabung im römischen Kastell in Iža - Aktion Donau	162
Третий сезон проверочных исследований римского кастелла в с. Ижа - дело Дунай	165

Jozef L a b u d a /Slovenské banské múzeum, Banská Štiavnica/

Druhá etapa archeologického výskumu na Sitne a prieskum okolia . .	167
Zweite Grabungsetappe auf Sitno und die Besichtigung seiner Umgebung .	169
Второй этап исследований на горе Ситно и разведки его окрестностей .	169

Mária L a m i o v á - S c h m i e d l o v á /Archeologický ústav SAV, Nitra/	
Výsledky prieskumu v Pavlovciach nad Uhom	170
Ergebnisse einer Geländebegehung in Pavlovce nad Uhom	170
Результаты разведок в с. Павловце-над-Угом	170
Marta M á c e l o v á /Stredoslovenské múzeum, Banská Bystrica/	
Archeologický výskum v Sliachi-Rybároch	171
Archäologische Grabung in Sliach-Rybáre	172
Археологические исследования на местонахождении Сляч-Рибаре	172
Nález bronzovej sekerky v Netopierskej jaskyni v Banskej Bystrici-Sásovej	172
Fund einer Bronzeaxt in der Höhle Netopierska jaskyňa in Banská Bystrica-Sásová	173
Находка бронзового топорика в пещере "Нетопьерска-Яскиня в г. Банска-Вистрица-Сасова	173
Nález medenej sekerky v Ipeľskom Predmostí	174
Fund einer Kupferaxt in Ipeľské Predmostie	174
Находка медного топорика в с. Ипельске-Предмостье	174
Elena M i r o š š a y o v á /Archeologický ústav SAV, Nitra/	
Záchranný výskum eneolitickej mohyly v Zbudzi	175
Rettungsgrabung in einem äneolithischen Hügelgrab in Zbudza	177
Охранные исследования энеолитического кургана в с. Збудза	177
Jozef M o r a v č í k /Považské múzeum, Zilina/	
Nové nálezy z Rajeckej doliny	178
Neue Funde aus Rajecká dolina	179
Новые находки из Раецкой долины	179
Výsledky zisťovacích a záchranných výskumov Považského múzea v Ziline	179
Ergebnisse der Feststellungs- und Rettungsgrabungen des Waagtalmuseums zu Zilina	184
Результаты осуществившихся под руководством Поважского музея в г. Жилина разведочных раскопок	185
Viera N ě m e j s o v á - P a v ú k o v á /Archeologický ústav SAV, Nitra/	
Výsledky archeologického výskumu vo Svodíne	186
Ergebnisse der archäologischen Grabung in Svodín	189
Результаты археологических исследований в с. Сводин	190
Tamara N e š p o r o v á /Trenčianske múzeum, Trenčín/	
Pokračovanie vo výskume hradu Trenčín	191
Fortsetzung der Grabung auf der Burg Trenčín	192
Продолжение исследований на замке Тренчин	192
Záchranný výskum v Novom Meste nad Váhom	193
Rettungsgrabung in Nové Mesto nad Váhom	193
Охранные раскопки в г. Нове-Место-над-Вагом	194
Zisťovací výskum v Trenčíne-Kubrej	194
Feststellungsgrabung in Trenčín-Kubrá	195
Разведочные исследования в г. Тренчин-Кубра	196

Gabriel N e v i z á n s k y /Archeologický ústav SAV, Nitra/	
Nález kostry zo strednej doby bronzovej v Kubáňove	196
Fund eines Skelettes aus der mittleren Bronzezeit in Kubáňovo . . .	197
Находка костяка среднего периода бронзы в с. Кубанёво	197
Petr N o v á k /Západoslovenské múzeum, Trnava/	
Sídlíštní objekty ze Žlkovců a Trnavy-Kopánky	197
Siedlungsobjekte aus Žlkovce und Trnava-Kopánka	198
Селищные объекты на местонахождениях Жлковце и Трнава-Копанка . .	198
Výzkum hradiště v Prašníku	198
Abdeckung des Burgwalls in Prašník	199
исследование городища в с. Прашник	200
Mária N o v o t n á /Katedra všeobecných dejín a archeológie FF UK, Bratislava/ - Priska R a t i m o r s k á /Oblasťné podunajské múzeum, Komárno/	
Náplecné kruhy zo Zvolena-Pustého hradu	200
Armschutzspiralen aus Zvolen-Pustý hrad	201
Наручи из местонахождения Зволэн - Пусты-Град	201
Bohuslav N o v o t n ý /Katedra všeobecných dejín a archeológie FF UK, Bratislava/	
Náplecný kruh z Kežmarku	202
Armschutzspirale aus Kežmarok	203
Наруц из г. Кежмарок	203
Ladislav O l e x a /Archeologický ústav SAV, Nitra/	
Štvrtá etapa výskumu v Nižnej Myšli	204
Vierte Grabungsetappe in Nižná Myšľa	205
Четвертый этап исследований на местонахождении Нижна-Мишля	206
Oto O r l i c k ý /Geofyzika, n. p., Brno, závod Bratislava/ - Ján T i r - p á k /Archeologický ústav SAV, Nitra/	
Výsledky magnetických meraní vzoriek z archeologických objektov v Cíferi-Páci, Chotíne a Radzovciach	207
Ergebnisse magnetischer Messungen von Proben aus archäologischen Objekten in Cífer-Pác, Chotín und Radzovce	211
Результаты магнитных измерений образцов из археологических объектов на местонахождениях Цифер-Пац, Хотин и Радзовце	211
Ondrej O ž ď á n i /Archeologický ústav SAV, Nitra/	
Mohylník a praveké sídlisko v Kalinove-Hrabove	211
Hügelgräberfeld und urzeitliche Siedlung in Kalinovo-Hrabovo . . .	212
Курганный могильник и доисторическое поселение на местонахождении Калиново-Грабово	212
Výsledky prieskumu v katastri obce Veľké Dvorany	213
Ergebnisse einer Geländebegehung im Gemeindekataster von Veľké Dvorany	215
Результаты разведок в кадастре с. Вельке-Дворани	215
Ivan P a s t o r e k /Okresné múzeum Trnava so sídlom v Hlohovci/	
Archeologický prieskum v Hlohovci v roku 1980	216
Archäologische Geländebegehung in Hlohovec im J. 1980	217
Археологические разведки в г. Глоговец в 1980 г.	217

Jozef P a u l í k /Archeologický ústav SNM, Bratislava/	
Zisťovací archeologický výskum v Dedinke	218
Archäologische Feststellungsgrabung in Dedinka	219
Археологические разведки в с. Дединка	219
Juraj P a v ú k /Archeologický ústav SAV, Nitra/	
Sídlisko lengyelskej kultúry v Budmericiach	220
Siedlung der Lengyel-Kultur in Budmerice	221
Поселение лендельской культуры в с. Будмерице	222
Záchranný výskum v Žlkovciach	223
Rettungsgrabung in Žlkovce	225
Охранные раскопки в с. Жлковце	225
Karol P i e t a /Archeologický ústav SAV, Nitra/	
Nové nálezy v Rakši	226
Neue Funde in Rakša	227
Новые находки в с. Ракша	227
Výskum v Liptovskej Sielnici-Liptovskej Mare v roku 1980	228
Grabung in Liptovská Sielnica-Liptovská Mara im J. 1980	230
Исследования в с. Липтовска-Сиелница - Липтовска-Мара	231
Magda P i c h l e r o v á /Archeologický ústav SNM, Bratislava/	
Bronzová kopija z Jakubova	231
Eine bronzene Lanze aus Jakubov	232
Бронзовое копье из с. Якубов	232
Spona z mladšej doby rímskej z Bratislavy-Rusoviec	232
Jung Römerzeitliche Fibel aus Bratislava-Rusovce	233
Фибула поздне римского периода из г. Братислава-Русовце	233
Veronika P l a c h á - Jana H l a v i c o v á /Mestské múzeum, Bratislava/	
Výsledky archeologického výskumu na hrade Devín v roku 1980	234
Ergebnisse der Archäologischen Grabung auf der Burg Devín im J. 1980	235
Результаты археологических исследований крепости Девин в 1980 г.	235
Belo P o l l a /Archeologický ústav SNM, Bratislava/	
Pokračovanie výskumu v Košiciach-Krásnej nad Hornádom	236
Fortsetzung der Grabung in Košice-Krásna nad Hornádom	236
Продолжение исследований в г. Кошице-Красна-над-Горнадом	236
Ján R a j t á r /Archeologický ústav SAV, Nitra/	
Rímske kamenárske pamiatky z okolia Komárna	237
Römische Steinmetzdenkmäler aus der Umgebung von Komárno	238
Римские каменотесные памятники из окрестностей г. Комарно	239
Výsledky prieskumu na trase výstavby vodných diel na Dunaji /úsek Čičov - Patince/	240
Ergebnisse der Geländebegehung auf der Trasse der Wasserwerkbauten an der Donau /Abschnitt Čičov - Patince/	243
Результаты разведок на трассе строительства гидросооружений на р. Дунай /участок Чичов - Патинце/	244

Mária R e j h o l c o v á /Archeologický ústav SAV, Nitra/	
Výskum včasnostredovekého pohrebiska v Čakajovciach	245
Untersuchung des frühmittelalterlichen Gräberfeldes in Čakajovce	246
Исследование раннесредневекового могильника в с. Чакаёвце	247
Marta R e m i á š o v á /Múzeum, Bojnice/	
Ojedinelý nález z Opatoviec nad Nitrou	248
Ein Einzelfund aus Opatovce nad Nitrou	248
Единичная находка из с. Опатовце-над-Нитрой	248
Slovanská lokalita v Bojniciach	248
Slawisches Fundort in Bojnice	249
Славянское местонахождение в г. Войнице	249
Peter R o m s a u e r /Archeologický ústav SAV, Nitra/	
Eneolitické a halštatsko-laténske objekty z Vrbového	250
Äneolithische und hallstatt-latènezeitliche Objekte in Vrbové	252
Энеолитические и гальштаттско-латенские объекты в г. Врбове	252
Nálezy zo zberu v Nitre	253
Lesefunde in Nitra	253
Подъемные находки из г. Нитра	253
Objekt z doby halštatskej v Krakovanoch	253
Objekt aus der Hallstattzeit in Krakovany	254
Объект периода гальштатта в с. Краковани	254
Prieskum v Žlkovciach	255
Geländebegehung in Žlkovce	255
Разведки в с. Жковце	255
Alexander R u t t k a y /Archeologický ústav SAV, Nitra/	
Správa o výskume v Nitrianskej Blatnici v roku 1980	256
Bericht über die Grabung in Nitrianska Blatnica im J. 1980	258
Отчет о раскопках в с. Нитрянска-Блатница в 1980 г.	259
Miloš Ř í h a /Záhorské múzeum, Skalica/	
Výsledky výzkumu hradu Branč v obci Podbranč	260
Grabungsergebnisse auf der Burg Branč in der Gemeinde Podbranč	262
Результаты исследований замка в с. Подбранч	262
Michal S l i v k a /Archeologický ústav SAV, Nitra/	
Výskum bardejovskej radnice	263
Untersuchung des Rathauses von Bardejov	263
Исследования в ратуше г. Бардеёв	264
Výskum kostola najsvätejšej Trojice v Chrastí nad Hornádom	264
Untersuchung der Dreifaltigkeitskirche in Chrast nad Hornádom	266
Исследование троичного костела в с. Храсть-над-Горнадом	266
Michal S l i v k a - Adrián V a l l a š e k /Archeologický ústav SAV, Nitra/	
Výsledky prieskumu hradiska v Poprade-Kvetnici	266
Ergebnisse der Begehung eines Burgwalls in Poprad-Kvetnica	268
Результаты полевых разведок городища на местонахождении Попрад-Кветница	268

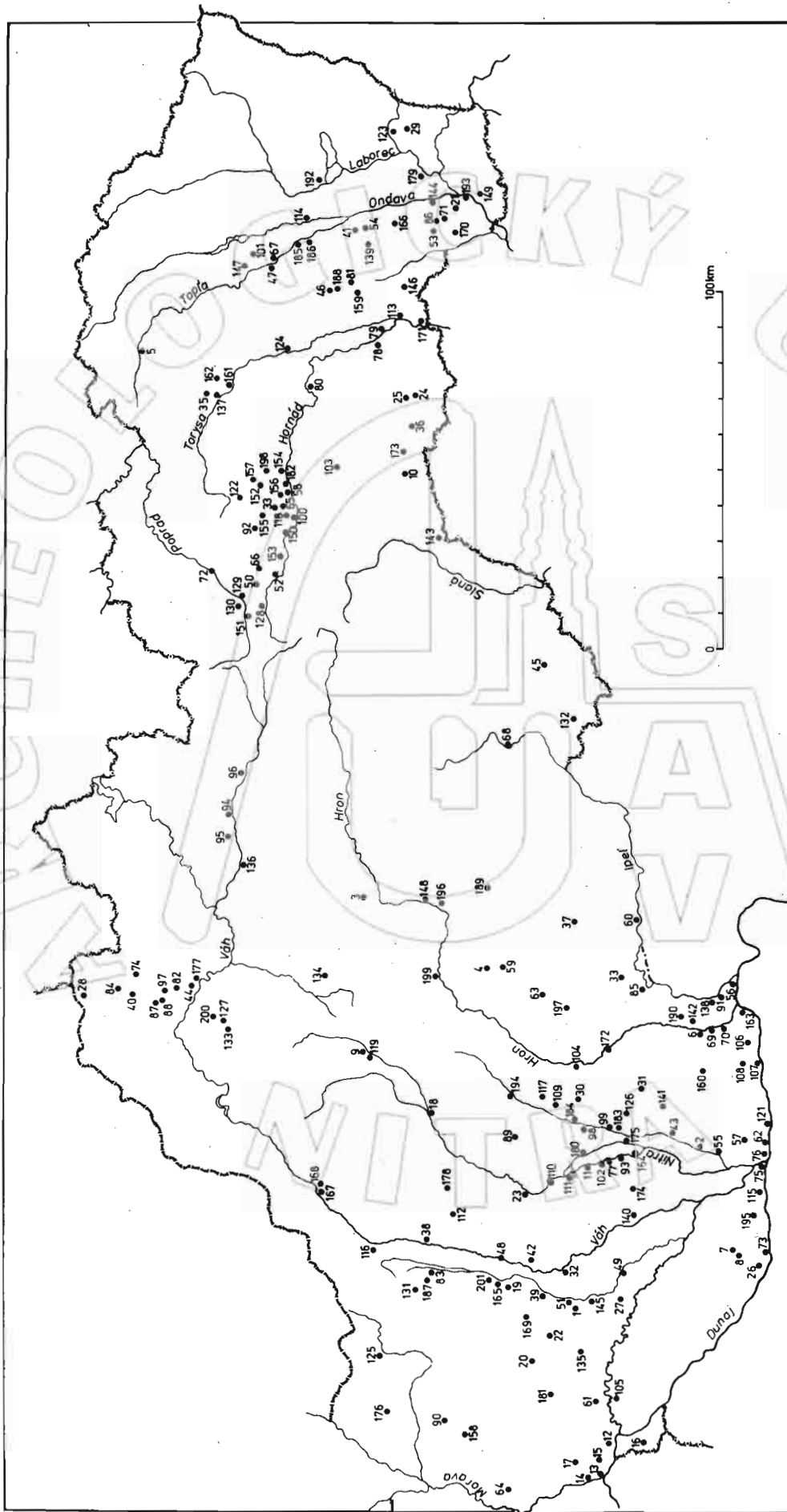
Ladislav S n o p k o - Viktor F e r u s /Mestská správa pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody, Bratislava/	
Záchranný archeologický výskum studne na Obchodnej ulici v Bratislave	268
Archäologische Rettungsgrabung in einem Brunnen in der Strasse Obchodná ulica zu Bratislava	270
Охранные археологические раскопки колодца на ул. Обходная в г. Братислава	271
Ladislav S n o p k o - Jana G e r ž o v á - Viktor F e r u s /Mestská správa pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody, Bratislava/	
Nález ďalších antických reliéfov v Rusovciach-Gerulate	271
Weitere antike Relieffunde in Rusovce-Gerulata	273
Новые находки античных рельефов из местонахождения Русовце-Герулата	274
Ladislav S n o p k o - Martin M e l i c h e r č í k /Mestská správa pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody, Bratislava/	
Výsledky výskumu prízemí veže Starej radnice v Bratislave	275
Grabungsergebnisse im Erdgeschoss des Turmes des Altes Rathauses von Bratislava	278
Результаты исследований первого этажа башни ратуши "Стара-Радница" в г. Братислава	278
E t e l a S t u d e n í k o v á /Archeologický ústav SNM, Bratislava/	
Záchranný výskum na Zámčisku v Uníne	278
Rettungsgrabung auf Zámčisko in Unín	279
Охранные исследования в урочище "Замчиско" в с. Унин	280
P e t e r Š a l k o v s k ý /Archeologický ústav SAV, Nitra/	
Praveké nálezy zo Šurian	280
Urzeitliche Funde aus Šurany	280
Доисторические находки из г. Шурани	281
O n d r e j Š e d o /Kysucké múzeum, Čadca/	
Druhá sezóna výskumu v Lopusných Pažitkách	281
Zweite Grabungssaison in Lopusné Pažite	281
Второй сезон исследований в с. Лопушне-Пажите	282
Prieskum archeologických lokalít v okrese Čadca	282
Begehung archäologischer Fundstellen im Bezirk Čadca	284
Разведка на археологических местонахождениях в районе г. Чадца	285
Revízný výskum na predpokladanom slovanskom pohrebisku v Dunajove	285
Revisionsgrabung auf dem vorausgesetzten slawischen Gräberfeld in Dunajov	286
Проверочные исследования на предполагаемом славянском могильнике в с. Дунаев	286
S t a n i s l a v Š i š k a /Archeologický ústav SAV, Nitra/	
Druhý rok výskumu v Čečejevciach	286
Zweite Grabungssaison in Čečejevce	289
Второй сезон исследований на местонахождении Чечеёвце	289

Stanislav Š i š k a /Archeologický ústav SAV, Nitra/	
Nové nálezy z povodia Bodvy	289
Neue Funde aus dem Bodva-Flussgebiet	291
Новые находки из бассейна р. Бодва	291
Ján T i r p á k /Archeologický ústav SAV, Nitra/	
Geofyzikálny prieskum archeologických lokalít	291
Geophysikalische Begehung von archäologischen Fundstellen	295
Геофизические разведки на археологических местонахождениях	296
Anton T o č í k /Archeologický ústav SAV, Nitra/	
Prieskumy a záchranné výskumy na juhozápadnom Slovensku v roku 1980	296
Geländebegehungen und Rettungsgrabungen in der Südwestslowakei	306
Разведки и охранные раскопки в Юго-Западной Словакии в 1980 г.	309
Katarína T o m č í k o v á /Historický ústav SNM, Bratislava/	
Nález stredovekých predmetov v Moste pri Bratislave	311
Funde von mittelalterlichen Gegenständen in Most pri Bratislave	312
Находка средневековых предметов в с. Мост-при-Братиславе	312
Stefánia T ó t h o v á /Slovenský ústav pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody, Bratislava/	
Zisťovací archeologický výskum v Banskej Štiavnici	312
Feststellungsgrabung in Banská Štiavnica	313
Разведочные раскопки в г. Банска-Штьявница	314
Gejza T r g i n a /Múzeum mincí a medailí, Kremnica/	
Prvá výskumná sezóna v Ziari nad Hronom	314
Erste Grabungssaison in Ziar nad Hronom	315
Первый сезон исследований в г. Жьяр-над-Гроном	316
Alexander T r u g l y /Oblasťné podunajské múzeum, Komárno/	
Pohrebisko z obdobia avarského kaganátu v Hurbanove	316
Gräberfeld aus der Epoche des Awarenreiches in Hurbanovo	316
Могильник периода аварского каганата в с. Гурбаново	317
Pokračovanie výskumu pohrebiska z obdobia avarského kaganátu pri lodeniciach v Komárne	317
Fortsetzung der Grabung auf dem awarenzeitlichen Gräberfeld bei der Schiffswerft zu Komárno	318
Продолжение исследований могильника периода аварского каганата возле верфи в г. Комарно	319
Praveké nálezy z Bodze	320
Urzeitliche Funde aus Bodza	320
Доисторические находки из с. Бодза	320
Vladimír T u r č a n /Archeologický ústav SNM, Bratislava/	
Sídlisko z mladšej doby rímskej v Sládkovičove	321
Jungrömerzeitliche Siedlung in Sládkovičovo	321
Поселение раннеримского периода в с. Сладковичово	322
Ladislav V e l i a č i k /Archeologický ústav SAV, Nitra/	
Archeologický výskum v Liptovskej Teplej	322
Archäologische Grabung in Liptovská Teplá	324
Археологические исследования в с. Липтовска-Тепла	325

Lev Z a c h a r /Archeologický ústav SNM, Bratislava/	
Záchranný výskum v Studienke	326
Rettungsgrabung in Studienka	326
Охранные раскопки в с. Студьенка	326
Pavel Ž e b r á k /Archeologický ústav SAV, Nitra/	
Výsledky průzkumu v okolí Zvolena	327
Grabungsergebnisse in der Umgebung von Zvolen	328
Результаты разведок в окрестностях г. Зволен	328
Obrázky 1-188 - Abbildungen 1-188 - Рисунки 1-188	329
Texte zu den Abbildungen	481
Примечания к рисункам	490

NITRA

Mapa lokalít k prehľadu archeologických výskumov a nálezov na Slovensku v roku 1980 /číslovanie nálezísk zodpovedá poradovým číslam na tabuľke - str. 15-21/
Karte der Fundorte zur Übersicht der archäologischen Grabungen und Funde in der Slowakei im J. 1980 /die Nummern der Fundstellen entsprechen den laufenden Zahlen in der Tabelle auf S. 15-21/
Карта местонахождений к обзору археологических исследований и находок в Словакии в 1980 г. /нумерация находок соответствует порядковым номерам на таблице - с. 15-21/

Poradové číslo	Obec /lokalita/	Okres	Datovanie lokalít, objektov, nálezov										Príspevok pozri na stranách
			paleolit	neolit	eneolit	doba					stře- dovek	novovek	
						bronzová	halštatská	laténska	rimska	stahovania národov			
											včasný vrcholný a neskorý		
27	Čierna Voda	Galanta				•							93
28	Čierne	Čadca										•	282
29	Čierne Pole	Trebišov		•									23
30	Čifáre	Nitra	?	•	•	•							31
31	Dedinka	Nové Zámky			•	•							59, 218
32	Dolná Streda	Galanta		•	•	•	•			•			94
33	Dolné Semerovce	Levice	neurčené										292
34	Domanovce	Spišská Nová Ves				•							108
35	Drienica	Prešov								•			35
36	Drienovec	Košice				•				•			290
37	Drienovo	Zvolen				?							292
38	Ducové	Trnava									•		138
39	Dudváh, časť Krížova- ny nad Dudváhom	Trnava						•		•			131
40	Dunajov	Čadca									•		285
41	Dvorianky	Trebišov				•		•		•	•		37
42	Dvorníky	Trnava									•		139
43	Dvory nad Žitavou	Nové Zámky						•		•			139, 299
44	Gbeľany	Žilina			•		•	•	•		•		179
45	Gortva	Rimavská Sobota									•	•	57
46	Herľany	Košice-vidiek			•					•	•		39
47	Hlinné	Vranov nad Topľou							•				39
48	Hlohovec	Trnava				•					•	•	216
49	Horné Saliby	Galanta						•					98
50	Hôrka	Poprad							•				108
51	Hoste	Galanta			•	•	•				•		99
52	Hrabušice	Spišská Nová Ves										•	108
53	Hrčeľ	Trebišov	•		•	?							23
54	Hriadky	Trebišov			•	•			•				40
55	Hurbanovo	Komárno									•		316
56	Chľaba	Nové Zámky				•		•			•	•	84, 139, 293
57	Chotín	Komárno		•					•		•		139, 208, 240
58	Chrast nad Hornádom	Spišská Nová Ves									•	•	139, 264

[illegible]

Poradové číslo	Obec /lokalita/	Okres	Datovanie lokalít, objektov, nálezov										Príspevok pozri na stranách	
			paleolit	neolit	eneolit	doba				stare- dovek				
						bronzová	halštatská	laténska	rímska					
											stáňovanie národov	včasný		vrcholný a neskorý
88	Kysucké Nové Mesto, časť Radola	Čadca										•	•	284
89	Ladice	Nitra											•	144
90	Lakšárska Nová Ves	Senica			•									60
91	Leľa	Nové Zámky		•	•	•		•				•		79
92	Levoča	Spišská Nová Ves										•	•	109, 144
93	Lipová, časť Ondrochov	Nové Zámky			•	•	•	•	•		•			303
94	Liptovská Sielnica, časť Liptovská Mara	Liptovský Mikuláš										•		71, 144, 228
95	Liptovská Teplá, časť Madočany	Liptovský Mikuláš			•	•		•			•			322
96	Liptovský Mikuláš, časť Okoličné	Liptovský Mikuláš											•	144
97	Lopušné Pažite	Čadca									•			281
98	Lúčnica nad Žitavou, časť Vajka nad Žita- vou	Nitra		•							•	•		302
99	Maňa	Nové Zámky		•		•	•							300
100	Markušovce	Spišská Nová Ves				•					•			109
101	Michalok	Vranov nad Topľou											•	41
102	Milanovce	Nové Zámky											•	144
103	Mníšek nad Hnilcom	Spišská Nová Ves				•								110
104	Mochovce	Levice		•	•	•					•	•		33
105	Most pri Bratislave	Bratislava-vidiek										•		311
106	Mužla	Nové Zámky						•	•		•	•		32, 144, 293
107	Mužla, časť Čenkov	Nové Zámky		•	•	•					•			152
108	Mužla, časť Jurský Chlm	Nové Zámky			•									153
109	Nevidzany	Nitra										•		31
110	Nitra	Nitra										•	•	104, 145, 293
111	Nitra, časť Dolné Krškany	Nitra				•		•				•		253
112	Nitrianska Blatnica	Topoľčany					•				•	•	•	256, 293
113	Nižná Myšľa	Košice-vidiek			•									204, 294
114	Nižný Hrabovec	Vranov nad Topľou									•			41

Poradové číslo	Obec /lokalita/	Okres	Datovanie lokalít, objektov, nálezov										Príspevok pozri na stranách
			paleolit	neolit	eneolit	doba					stře- dovek		
						bronzová	halštatská	laténska	rímska	stahovania národov			
												včasný	
115	Nová Stráž	Komárno											237
116	Nové Mesto nad Váhom	Trenčín											193
117	Nové Vozokany, časť Malé Vozokany	Nitra		•	•								31
118	Odorín	Spišská Nová Ves				•			•		•	•	110
119	Opatovce nad Nitrou	Prievidza										•	248
120	Osuské	Senica										•	146
121	Patince	Komárno		•	•			•	•		•	•	242
122	Pavľany	Spišská Nová Ves										•	110
123	Pavlovce nad Uhom	Michalovce		•	•	•					•	•	24, 170
124	Petrovany	Prešov				•							42
125	Podbranč	Senica										•	260
126	Podhájska	Nové Zámky									•		146
127	Poluvsie	Zilina										•	178
128	Poprad, časť Kvetnica	Poprad						•				•	266
129	Poprad, časť Spišská Sobota	Poprad										•	110
130	Poprad, časť Veľká	Poprad											111
131	Prašník	Trnava			•	•		•			•	•	198
132	Radzovce	Lučenec				•							209, 294
133	Rajecké Teplice	Zilina										•	178
134	Rakša	Martin							•	•			226
135	Reca	Galanta						•					75
	Ružín pozri Košická Belá												
136	Ružomberok	Liptovský Mikuláš									•	•	146
137	Sabinov	Prešov		?	•	•	?		•			•	57
138	Salka	Nové Zámky		•	•	•		•	•		•	•	77
139	Sečovce	Trebišov	•										24
140	Selice	Galanta					•						298
141	Semerovo	Nové Zámky							•				238
142	Sikenička	Nové Zámky		•									91
143	Silica	Rožňava				•							107

Poradové číslo	Obec /lokalita/	Okres	Dátovanie lokalít, objektov, nálezov										Príspevok pozri na stranách
			paleolit	neolit	eneolit	doba					stře- dovek	novovek	
						bronzo- vá	halštatská	laténska	rímska	stahovanie národov			
144	Sirník	Trebišov	•							•			24, 42
145	Sládkovičovo	Galanta											321
146	Slanská Huta	Košice-vidiek											146
147	Skrabské	Vranov nad Topľou			•					•			42
148	Sliač, časť Rybáre	Zvolen								•			171
149	Somotor	Trebišov		•						•	•		34
150	Spišská Nová Ves	Spišská Nová Ves	•		•			•		•	•	•	111, 146
151	Spišská Teplica	Poprad			•					•			117
152	Spišské Podhradie	Spišská Nová Ves		•	•					•	•		64, 117
153	Spišské Tomášovce	Spišská Nová Ves			•					•		•	117
154	Spišské Vlasy	Spišská Nová Ves	•		•			•					117
155	Spišský Hrhov	Spišská Nová Ves			•			•		•	•		118
156	Spišský Hrušov	Spišská Nová Ves			•			•		•	•		118
157	Studenec	Spišská Nová Ves			•					•	•	•	118
158	Studienka	Senica						•					326
159	Svinica	Košice-vidiek									•		294
160	Svodín	Nové Zámky	•	•		•							186
161	Sarišské Michaľany	Prešov	•	•									42
162	Sarišské Sokolovce	Prešov								•			43
163	Štúrovo	Nové Zámky							•				147
164	Surany	Nové Zámky						?					280
165	Trakovice	Trnava								•			147
166	Trebišov	Trebišov									•		294
167	Trenčín	Trenčín			•			•		•	•		191
168	Trenčín, časť Kubrá	Trenčín								•			194
169	Trnava	Trnava	•										197
170	Tŕňa	Trebišov										•	147
171	Trstené pri Hornáde	Košice-vidiek						•	•	•			126
172	Turá	Levice									•		91
173	Furnianske Podhradie, časť Hájs	Košice-vidiek			•	•	•	•					290
174	Tvrdošovce	Nové Zámky			•		•	•		•			296
175	Úľany nad Žitavou	Nové Zámky									•		147

[illegible]

PRIESKUM VÝCHODOSLOVENSKEJ NÍŽINY

Ladislav B á n e s z

V rámci terénneho prieskumu Východoslovenskej nížiny sa v roku 1980 získal väčší počet paleolitických nálezov z viacerých lokalít známych už z predchádzajúcich prieskumov a výskumov. Tieto prírastky v značnej miere doplnili doteraz známy nálezový fond a potvrdili aj predbežné datovanie lokalít.

Okrem mladopaleolitických nálezísk /Čečejevce, Cejkov I, III, Hrčeľ, Kys-ta I, Sečovce/ sa pri obhliadke meliorovaných plôch zistili lokality patriace prevažne do neolitu alebo eneolitu /Sirník, Čierne Pole, Veľké Raškovce, Hrčeľ, Kašov, Pavlovce nad Uhom/, resp. mladších období /Cejkov I/.

C e j k o v I /okr. Trebišov/

Povrchové zbery na známej paleolitickej stanici v polohe Tokajhegy, ktoré uskutočnil autor a Ľ. Kaminská, priniesli ďalšie nálezy gravettienu s obsidiánovou industriou. Pribudlo tu 250 nálezov štiepanej kamennej industrie. Okrem čepelí, čepeľovitých úštepov a odštepov sa získali: čepeľové škrabadlo, dvojité čepeľové škrabadlo, hoblík, klinové rydlo na zlomenej čepeľi, čepeľ so šikmo retušovaným koncom, vrub a oblúkovité driapadlo. Zo surovín sa uplatnili predovšetkým obsidiány, pazúriky, rohovce a rádiolarity.

Okrem paleolitických nálezov sa tu našiel tmavohnedý nezdobený črep z doby laténskej a svetlosivý črep z 13.-14. stor.

C e j k o v III /okr. Trebišov/

Pomerne veľa nálezov štiepanej kamennej industrie /70 ks/ sa našlo na známej paleolitickej stanici Cejkov III, ktorá je medzi hradskou zo Zemplínskeho Jastrabia do Cejkova a náleziskom Cejkov I. Nájdene artefakty boli vyrobené hlavne z obsidiánov, nechýbali však ani pazúriky, rohovce a rádiolarity, z ktorých boli aj všetky typické nástroje získané prieskumom v roku 1980: čepeľové pazúrikové škrabadlo so šikmou hlavicou a hlbokým vrubom vyretušovaným v strede pravej hrany, zlomok rohovcovej čepele s jednostrannou retušou a bazálna časť rádiolaritovej čepele s retušovanými hranami. Nálezy patria do gravettienu.

Č e č e j o v c e /okr. Košice-vidiek/

Na nálezisku, ktoré je známe z terénneho prieskumu S. Šišku a J. Császtu v roku 1979, získal autor a S. Šiška prieskumom v okolí vodojemu pri kóte 247,0 v polohe Široká hora niekoľko nálezov potvrdzujúcich existenciu osídlenia v staršej fáze mladého paleolitu. Z tejto lokality je niekoľko bielo patinovaných rohovcových i kremeňových odštepov, ktoré pripomínajú nálezy z Barce II, ako i nálezy zo stredného aurignacienu v Hraničnej pri Hornáde /Kechnec I/.

Č i e r n e P o l e /okr. Trebišov/

Asi 500 m južne od osady Ortov, na malom návrší vpravo od hradskej, sa našiel hnedosivý nezdobený črep, ktorý patrí najpravdepodobnejšie do neolitu. Neolitické osídlenie v okolí reprezentuje prv zistené sídlisko s lineárnou a bukovohorskou keramikou.

H r č e ľ /okr. Trebišov/

Na povrchu oráčiny známeho náleziska nad kameňolomom sa našlo 27 neskoropaleolitických štiepaných artefaktov. Z nich možno spomenúť obsidiánovú čepeľ

s priečne retušovaným koncom, čepele bez retuše, úštepy, odštepy i obsidiánové hľuzy a ich zlomky.

Okrem paleolitických nálezov sa tu získalo aj niekoľko eneolitických sílexov, súvisiacich zrejme s nálezmi tiszapolgárskej skupiny z predchádzajúcich prieskumov. Na tiszapolgárske osídlenie tu akiste nadväzuje aj osídlenie bodrogkeresztúrskej kultúry, ako to naznačuje črep hnedočervenej farby s rytou mriežkovou výzdobou, ktorý pochádza zo zberu v roku 1980.

Nález trojuholníkovitej obsidiánovej šípky s obojstrannou plošnou retušou a krídelkami pravdepodobne súvisí s osídlením v staršej dobe bronzovej.

K a š o v /okr. Trebišov/

V severnej časti kašovského chotára, na rozhraní katastrov obcí Kašov a Zemplínske Jastrabie, objavili M. a T. Hatrákovci na povrchu oráčiny 15 nálezov štiepanej kamennej industrie, ktorá vzhľadom na výrobnú techniku patrí najskôr do mladšej doby kamennej. Ide o málo patinovanú rohovcovú čepeľ i odštep a o zlomky retušovaných i neretušovaných obsidiánových čepelí, zvyšky jadier a odštepy.

K y s t a I /okr. Trebišov/

Dalšia štiepaná kamenná industria pochádza z polohy nad krížom južne od hradskej pri rozhraní obcí Kysta a Hrčel. Zozbieralo sa tu dovedna 33 nálezov /z nich 21 obsidiánov, ostatné z rádiolaritov, rohovca a limnokvarcitu/, medzi ktorými boli najmä odštepy, čepele, úštepy, zvyšky jadier a čepeľovité úštepy. Všetky zapadajú do rámca už prv známych gravettských nálezov z tejto lokality.

P a v l o v c e n a d U h o m /okr. Michalovce/

Pri križovatke štátnej cesty z Pavloviec nad Uhom do Boján sa našli na ploche cca 5 x 3 m, ktorá sa tmavším sfarbením odlišovala od okolitého terénu, črepy, štruktúrou materiálu i jeho typickým korodovaním patriace najskôr k tiszapolgárskej skupine. Črepový materiál sprevádzajú 2 obsidiánové čepeľovité úštepy a 4 ploché odštepy z tmavosivého rohovca.

S e č o v c e /okr. Trebišov/

Pomerne chudobný nálezový inventár mladopaleolitickej stanice pri Sečovciach bol doplnený v roku 1980 dvoma štiepanými nástrojmi, z ktorých jeden predstavuje dvojstranne obitý hrot s priretušovaným vrcholcom, druhým je jadrovitý kremencový nástroj. Získali sa z povrchu oráčiny pri kríži v bezprostrednej blízkosti autobusovej zastávky asi 500 m západne od mesta smerom na Dargov.

S i r n í k /okr. Trebišov/

Nálezisko je na ľavej strane rieky Ondavy, pri kóte 103, na rozrušenej malej pieskovej dune východne od obce, v trojuholníku, ktorý vytvára rieka Ondava a hradská do Kucian, na polceste od hradskej na Veľkú Moľvu. Našli sa tu 4 nezdobené hnedočervené črepy a črep zdobený tenkými súbežnými rytými líniami, charakteristický pre bukovohorskú kultúru. Okrem črepov sa získala stredná časť obsidiánovej čepele a bazálna časť obsidiánovej čepele s čiastočne zachovanou povrchovou kôrou a vrubovitou retušou na pravej hrane.

Veľké Raškovce /okr. Trebišov/

Malý počet lokalít so starou východnou lineárnou keramikou dopíňa sídlisko vo Veľkých Raškovciach, z ktorého materiál je analogický predovšetkým nálezom z Kopčian, Žbiniec i niektorých ďalších lokalít na Východoslovenskej nížine. Nálezisko sa zistilo pozdĺž melioračnej ryhy vedľa pravej strany hradskej z Veľkých Raškoviec do Oborína, asi 1 km juhovýchodne od obce.

Neolitický objekt sa črtal v hĺbke od 1,5 do 2,5 m v profile melioračnej ryhy pod ornicou a sivou inundačnou bahnitou vrstvou v podobe jamy so zvislými stenami. Šírka objektu s popolavosivou až čiernou výplňou bola 200 cm. Z výplne sa autorovi a L. Kamínskej podarilo zachrániť tieto nálezy: 5 zvieračích kostí /z nich zlomok čeľuste so zubmi/; črep z tela tenkostennej svetlohnedej nádoby, zdobený kombináciou maľovaného a rytého ornamentu; okrajový črep z menšej tenkostennej nádoby, zdobený pod okrajom horizontálnou ryhou; zvyšok nádoby s rovným ústím, zdobenej širšou horizontálnou ryhou; fragment malej baňatej vázičkovitej svetlohnedej nádoby s mierne vyhnutým okrajom; fragment plytkej hrubostennej kónickej misy s tupo zahroteným výčnelkom, svetlohnedý; okrajový črep zo svetlohnedej kónickej nádoby; črep zo dna misovitej nádoby a 20 črepov z tenkostenných svetlohnedých nádob.

Vo výplni sa našli aj štiepané kamenné artefakty. Predstavuje ich 10 obsidiánových čepelí a ich zlomkov /jedna z nich mala jemne retušovanú vrubovitú pravú hranu/, 6 obsidiánových odštepov a odlomený vrcholec obsidiánového hranolovitého jadra.

Nálezy z Veľkých Raškoviec predstavujú inventár staršej fázy kultúry s východnou lineárnou keramikou, ktorý je analogický najmä nálezom z neďalekých Kopčian.

BEGEHUNG DER OSTSLOWAKISCHEN TIEFEBENE. Im J. 1980 gewann man bei einer Geländebegehung in der Ostslowakischen Tiefebene eine grössere Anzahl von paläolithischen Funden aus mehreren, schon aus den früheren Besichtigungen und Grabungen bekannten Fundorten. Jungpaläolithische Funde stammen aus Čečejevce /Aurignacien/, in den übrigen Fundorten /Cejkov I, III, Hrčel, Kysta I/ fanden sich ausgeprägte spätpaläolithische Funde /Gravettien/. Zu unsicheren Funden, wahrscheinlich aus dem Aurignacien, gehören die Artefakte, die aus dem Kataster von Sečovce gewonnen wurden. Ausser jungpaläolithischen Funden entdeckte man meistens neolithische und äneolithische Fundorte /Sirník, Čierne Pole, Veľké Raškovce, Hrčel, Kašov, Pavlovce nad Uhom/. Vereinzelt latezeitliche Scherben sowie jene aus dem 13.-14. fanden sich im Fundort Cejkov I.

РАЗВЕДОЧНЫЕ РАСКОПКИ В ВОСТОЧНОСЛОВАЦКОЙ НИЗМЕННОСТИ. В ходе полевых раскопок было в 1980 г. на многих известных уже из предыдущих исследований и раскопок местонахождениях обнаружено большее количество палеолитических находок.

Верхнепалеолитические находки были найдены в с. Чечеёвце /ориньясиен/, на следующих местонахождениях /Цейков I, III, Грчель, Киста I/ встретились заметно повднепалеолитические находки /граветтиен/. К неопределенным полностью - может быть ориньякским находкам принадлежат обнаруженные в кадастре с. Сечовце артефакты.

Помимо верхнепалеолитических находок были исследованы также датированные главным образом неолитом и энеолитом местонахождения /Сирник, Черне-Поле, Вельке-Рашковце, Грчель, Кашов, Павловце-над-Угом/. Единичные, датированные латенским периодом и XIII-XIV вв. черепки обнаружались на местонахождении Цейков I.

VÝSKUM MLADOPALEOLITICKEJ OSADY V KAŠOVE

Ladislav B á n e s z

V roku 1980 uskutočnil Archeologický ústav SAV ďalší systematický výskum na mladopaleolitickej lokalite v Kašove /okr. Trebišov/. Výkopy sa realizovali na nálezisku Kašov I v polohe Spálenisko.

Výskum sa zameriaval na odkrývku ďalšej časti mladopaleolitickej stanice, ktorá sa začala skúmať v roku 1960, s cieľom zistiť sídliskovú štruktúru osady zaisobovanej prevažne domácou surovinou na výrobu pracovných nástrojov.

Terénne práce v roku 1980 trvali 36 pracovných dní. Za toto obdobie sa odkrylo 188 sektorov s rozmermi 2 x 2 m a prekopala sa plocha 752 m². Z celkovej rozlohy obytného priestoru sídliska, merajúcej približne 200 x 40 m, sa doteraz preskúmalo asi 70 %.

Paleolit. nálezy boli v nevelkej hĺbke v rozpätí 35-40 cm vo vrstve žltej hlíny, prerastenej koreňmi stromov a nízkeho lesného porastu, ktoré v značnej miere sťažovali odkrývku. Hlina spočívala na skalnom podloží bez akéhokoľvek stratigrafického odčlenenia.

Vo výskumnej sezóne 1980 sa našlo vyše 1500 nálezov štiepanej kamennej industrie, vyrobenej hlavne z obsidiánov, rohovca, pazúrikov, jaspisu, radiolaritov a inej kamennej suroviny.

Typologická skladba industrie bola jednoliata. Väčšinu hotových nástrojov predstavovali okrem čepelí najmä škrabadlá a rydlá, resp. ich kombinácie. V skupine škrabadiel boli charakteristické najmä krátke čepelové škrabadlá s retušou i bez nej. Medzi rydlami prevládali klinové nad hranovými. Našlo sa niekoľko oblúkovitých kanelovaných rydiel s vrubom, považovaných za staršie typy, ktoré sú bežné najmä v aurignackých industriách. Je zaujímavé, že mikrolitických prvkov bolo v južnej časti málo, kým v severnej časti osídlenej plochy vystupovali častejšie.

Vo výskume tejto veľmi bohatej paleolitickej stanice sa bude pokračovať aj v budúcich rokoch.

UNTERSUCHUNG EINER JUNGPALEOLITHISCHEN SIEDLUNG IN KAŠOV. Das Archäologische Institut der SAV setzte im J. 1980 mit der systematischen Untersuchung der jungpaläolithischen Station Kašov I /Bez. Trebišov/ fort. Es wurde eine 752 m² Fläche freigelegt und 70 % des gesamten Siedlungsraumes untersucht. Man fand über 1 500 Funde von Spaltindustrie aus Obsidian, Horn- und Feuerstein, Jaspis, Radiolarit und anderen Steingattungen meistens heimischer Herkunft. Den Grossteil der gewonnenen Werkzeuge bildeten Kratzer und Stichel. Unter den Kratzern sind die Kurzstichelkratzer am zahlreichsten vertreten, unter den Sticheln kamen Flächenstichel am öftesten vor. In diesem südlichen Siedlungsabschnitt fanden sich weniger mikro-

lithische Elemente als im nördlichen. Die Grabung wird in den nächsten Jahren fortgesetzt werden.

ИССЛЕДОВАНИЕ ВЕРХНЕПАЛЕОЛИТИЧЕСКОЙ СТОЯНКИ В С. КАШОВ. Институт археологии САН продолжал в 1980 г. систематические исследования верхнепалеолитической стоянки в с. Кашов I /рай. Требишов/. Обнаружилась площадь 752 м². Из общей площади поселения исследовалось донныне 70 %. Было найдено более чем 1 500 находок колотой каменной индустрии, изготовленной главным образом из обсидиана, роговики, кварцита, яшмы, радиоларита, а также другого каменного сырья, в большинстве случаев домашнего происхождения. Из числа обнаруженных инструментов, наиболее многочисленными являлись скребки и резцы. Очень часто встречались коротколезвийные скребки и клинообразный резец. В южной части поселения встретилось меньшее количество микролитических элементов чем в северной части. Начатые исследования продолжатся и в следующих годах.

DÔKAZY POBYTU MEZOLITICKÝCH LOVCOV V MEDVEDEJ JASKYNI PRI RUŽÍNE

Juraj B á r t a

Medzi viacerými jaskyňami na okolí bývalej obce Ružín /teraz Košická Belá, okr. Košice/, osídlenými v praveku, získala archeologické prvenstvo Medvedia jaskyňa, objavená len niekoľko rokov po druhej svetovej vojne. Podľa výparov zo sutiny na úpätí brala ju našla skupina košických turistov, ktorá po odhádzaní zásypu vchodu prenikla do úzkej chodbovitej jaskyne, dlhej 34 m. V strede je 5 m hlboká šikmá priepasť, zakončená malým oválnym priestorom, neskôr nazvaným Kaplnka. Na jej zasintrovanom dne trčala lebka medveda, ktorú turisti amatérsky vyprostili a odovzdali v r. 1957 do Východoslovenského múzea v Košiciach.

V r. 1978 sa členovia košickej skupiny Slovenskej speleologickej spoločnosti pokúšali skompletizovať kostru medveda. Pri amatérskej odkrývke našli odlomenú obsidiánovú čepeľ a neskôr aj odlomený malý kostený hrot s dvoma protiľahlými ryhami, ktorý považovali za šidlo. Hrot i obsidiánová čepeľ sa neskôr dostali do rúk autora, ktorý v júli 1980 vykonal v Medvedej jaskyni neľahký archeologický výskum. Jaskyňa je dosť ťažko dostupná, prístup do hlavnej chodby je polozасыpaný a priestor priepastovitého dna Kaplnky malý. Pre tieto príčiny i nedostatok pracovných síl sa nemohli vyvážať jaskynné sedimenty pred vchod za účelom lepšej viditeľnosti a kontroly ich obsahu. Napriek tomu aj za menej vhodného osvetlenia karbidkami práca speleoarcheológa priniesla prekvapujúci úspech.

Okrem ďalšieho obsidiánového úštepu a čepele v hrudnej časti kostry menšieho hnedého medveda sa našiel zlomený, ale skoro celý dlhší kostený hrot s protiľahlými žliabkami, v ktorých bolo niekoľko supermikrolitických čepeľok z pazúrika /Bárta 1981a, s. 38-39/. Tým sa objasnila aj funkcia podobného kosteného hrotu, na ktorom košickí jaskyniari pri nedostatku odborných skúseností a zlom sviečkovom osvetlení nezbadali kamenné mikročepeľky vložené do žliabkov. V Československu je to prvý nález tzv. kombinovaných nástrojov, v tomto prípade lukových hrotov šípov, ktorými mezolitickí lovci diaľkovo zabíjali lesné dravce. Je to významný európsky objav, ozrejmujúci funkciu niektorých štiepaných kamenných mikrolitických nástrojov, nachádzaných predovšetkým na otvorených sídliskách zo strednej doby kamennej /Bárta 1981a, s. 295 n./.

Opísané hroty z Ružína sú prvým dôkazom lovu medveďov diaľkovou zbraňou v jaskyni. Zachovali sa len vďaka vápnitému prostrediu jaskynných sedimentov. Takéto hroty sú známe iba z niekoľkých mezolitických sídlisk severnej Európy, južného Uralu i Sibíri, z prostredia rašelinísk, ktoré zachováva organické látky. Spomenuté nálezy z Medvedej jaskyne sú po Košiciach-Barci I /Bárta 1972, s. 57 n./ druhým dôkazom existencie mezolitického osídlenia východného Slovenska.

L i t e r a t ú r a

BÁRTA, J. 1972: Die mittlere Steinzeit in der Slowakei. In: Acta Praehistorica et Archaeologica. 3. Berlin, s. 57-76.

BÁRTA, J. 1981a: Najstaršie osídlenie slovenských jaskýň. Krásy Slovenska, 58, s. 38-39.

BÁRTA, J. 1981b: Das Mesolithikum im nordwestlichen Teil des Karpatenbeckens. In: Mesolithikum in Europa. Berlin, s. 295-300.

BEWEISE VOM AUFENTHALT MESOLITHISCHER JÄGER IN DER HÖHLE MEDVEDIA JASKYŇA BEI RUŽÍN. Mehrere Höhlen in der Umgebung der ehemaligen Gemeinde Ružín /heute Košická Belá, Bez. Košice-Land/ waren in der Ur- und slawischen Zeit besiedelt. Im J. 1980 wurde in der Höhle Medvedia jaskyňa /Bärenhöhle/ auch der Aufenthalt mesolithischer Jäger festgestellt. Diese Höhle wurde schon nach dem 2. Weltkrieg von Touristen entdeckt, die hier im sintrierten Boden einen Bärenschädel gefunden hatten. Im J. 1958 suchten dann freiwillige Speleologen nach dem übrigen Skelett. Dabei fanden sie eine Knochenspitze mit zwei gegenständigen Rillen. Bei einer Revisionsgrabung fand man im J. 1980 wieder eine Knochenspitze, doch diese mit eingesetzten und mit Harz aufgeklebten mikrolithischen Feuersteinklingen. Es handelt sich um eine kombinierte, im Mesolithikum benutzte Pfeilspitze. Ausserdem wurde in der Brustgegend des Skelettes eine Obsidianklinge und -abschlag entdeckt. Es handelt sich um den zweiten mesolithischen Fund in der Ostslowakei.

ДОКАЗАТЕЛЬСТВА ПРЕБЫВАНИЯ МЕЗОЛИТИЧЕСКИХ ЛОВЦОВ В ПЕЩЕРЕ "МЕДВЕДЬЯ-ЯСКИНЯ" БЛИЗЬ С. РУЖИН. Несколько расположенных в окрестностях бывшего села Ружин /в настоящее время с. Кошицка-Бела, рай. Кошице-видьек/ пещер было заселено в доисторические времена и в славянском периоде. Исследования в 1980 г. подтвердили пребывание в пещере "Медведья-Яскиня" мезолитических ловцов. Еще после второй мировой войны туристы обнаружили пещеру, в которой на спеченном известняковом дне нашелся череп медведя. Добровольные спелеологи искали принадлежащую к нему часть скелета. При поисках обнаружился костяной наконечник с двумя противоположными желобками. В ходе проверочных исследований в 1980 г. нашелся аналогичный наконечник, но с вложенными микrolитическими пластинками из кремня, приклеенными смолой. Это комбинированный употребляемый в период мезолита наконечник стрелы. Помимо этого обнаружился в грудной полости скелета также пластинка и скол из обсидиана. Можно говорить о второй мезолитической находке в Восточной Словакии.

RÍMSKA STANICA?/ V BRATISLAVE-DÚBRAVKE

Juraj B á r t a - Títus K o l n í k

Pracovník Literárnovedného ústavu SAV v Bratislave O. Čepan zistil v roku 1976 pri svojich "archeologických prieskumoch" na jednom mieste na pooranom poli v severozápadnej časti chotára Dúbravky /časť Bratislavy/ zlomky pozoruhodných tehál. Usúdil, že tieto nálezy by azda mohli indikovať zvyšky nejakého rímskeho sídliska. Začiatkom apríla 1981 pri prieskume neďalekej paleolitckej lokality ukázal nálezisko J. Bártovi, ktorý podporil predpoklad, že by mohlo ísť o zvyšky rímskej stavby. Na lokalite totiž našli niekoľko zlomkov rímskych tegúl a črepy barbarskej keramiky. Pri prieskume dňa 24. apríla 1981, na ktorom sa zúčastnil okrem oboch autorov aj A. Rajnič, sa získali ďalšie nálezy a poznatky, ktoré nás oprávňujú vysloviť názor, že v Bratislave-Dúbravke sa objavila významná lokalita so zvyškami rímskych stavieb.

L o k a l i z á c i a

Nálezisko je v severnej časti katastra Dúbravky, v polohe Veľká lúka /aj Hrubá lúka pod Krpášom/. Rozprestiera sa v severnom susedstve kóty 213 /na mape 44-22-21 z r. 1976, mierka 1 : 10 000/, po oboch stranách poľnej cesty od závodu Technické sklo, n. p., k záhradkárskej "osade" pod severným svahom Dúbravskej hlavice. Na juhovýchode ho obteká Veľkolúcky potok /zvaný aj Mláka/, na severnej strane ho vymedzuje močaristá preliačina porastená trstinou. Z geomorfologického hľadiska je nálezisko situované na veľmi miernom svahu stredopleistocénnej terasy, privrátenej na severovýchod, v kotline lemovanej z troch strán prudko stúpajúcimi zalesnenými kopcami najjuhozápadnejších výbežkov Malých Karpát: na východe Brižite /257 m n. m./, na juhu Dúbravská hlavica /357 m n. m./, na západe Zakopané /460 m n. m./ a Na sečiach /352 m n. m./. Kotlina je otvorená iba SSZ smerom.

V ý s l e d k y p r i e s k u m u

Na poli s porastom pšenice /v čase obhliadky 20-40 cm vysokým/ sme v okruhu asi 80-100 m sporadicky nachádzali zlomky rímskeho stavebného materiálu, v ktorom bolo i niekoľko kusov charakteristických tegúl a imbrexov. V severozápadnej časti sa zistili zvyšky základového muriva z väčších kameňov, porušeného pluhom. Na viacerých kameňoch sme zaregistrovali zvyšky vápnovej malty. Je veľmi pravdepodobné, že v týchto miestach by sa dala rýchlo odkryť časť základov obvodového alebo iného múru stavby. Drobné nálezy - s výnimkou niekoľkých málo výrazných zlomkov včasnohistorickej keramiky /rímska i barbarská?/ - sa nenašli.

P r e d b e ť n á i n t e r p r e t á c i a a h y p o t é z y

Za súčasného stavu poznatkov nemožno o lokalite vyniesť veľa spoľahlivých súdov. Nesporné je, že stopy rímskej stavebnej činnosti sú evidentné. Podľa rozptylu nálezov i konfigurácie terénu možno vysloviť dohad, že ide azda o objekt štvoruholníkového pôdorysu rozmerov cca 60-80 x 80-100 m, teda asi s rozlohou stanice v Stupave. Podľa situovania náleziska v teréne sotva tu možno predpokladať stanicu pevnostného charakteru /i keď priekopu a valy nemožno vylúčiť/, ale skôr sa dá očakávať, že odkryjeme sídlo vilového rázu. Nič presnejšie nevieme zatiaľ povedať ani k časovému určeniu "stanice". Podľa pozorovaní na ná-

lezisku /nekvalitná neskororímska? malta, minimálny počet drobných nálezov/ sa zdá pravdepodobné, že ide o neskororímsky objekt. Prihliadajúc na historické a geografické súvislosti /Stupava leží cca 10 km severnejšie a z náleziska je na ňu dobrý výhľad, Devín je za kopcami vo vzdialenosti vzdušnou čiarou iba 3,8 km, južným smerom o 4 km ďalej tečie Dunaj/ usudzujeme, že objekt v Dúbravke bol postavený už v 2. stor. /najskôr v období markomanských vojen/ a že mohol existovať i v neskorej dobe rímskej.

Tieto úvahy zatiaľ nemôžu prekročiť rámec dohadov. Isté je však, že plánovaný výskum lokality podstatne prispeje k riešeniu viacerých problémov okolo pobytu Rimanov na Slovensku. Môže pomôcť pri hľadaní odpovede na otázku o funkcii rímskych staníc v predpolí stredodunajského limitu, a najmä prispieť k objasneniu problému tzv. germánskych kniežacích sídiel stavaných v rímskom štýle. Nie je vylúčené, že práve výsledky tohto výskumu budú raz výrazne modifikovať alebo aj korigovať naše doterajšie predstavy o rímsko-germánskych vzťahoch na juhozápadnom Slovensku v dobe rímskej.

Terénny výskum náleziska, ktoré leží na voľnom priestranstve a predbežne nie je ohrozované zástavbou, možno dôkladne pripraviť. Realizovať ho treba komplexne a tímovo.

RÖMISCHE STATION/?/ IN BRATISLAVA-DÜBRAVKA. Bei einer Oberflächenbesichtigung in Bratislava - Dúbravka wurden Bruchstücke römischen Baumaterials /Dachziegel Steine mit Kalkmörtel/ und römerzeitliche Keramikscherben gefunden, welche die Existenz einer bisher unbekannten römischen Station andeuten. Aufgrund der Streuung von Funden und der Geländekonfiguration kann die Vermutung ausgesprochen werden, dass sich hier ein Objekt mit rechteckigem Grundriss von ca. 60-80 x 80-100 m Grösse befand. Die Situierung der Fundstelle in einem von drei Seiten durch die Hügel der südwestlichsten Ausläufer der Kleinkarpaten geschützten und nur von der NNW-Seite zugänglichen Becken spricht eher für einen Sitz vom Charakter einer Villa als für eine Militärstation. Zur Datierung kann vorläufig nichts Bestimmtes gesagt werden, obwohl es sich um ein spätrömisches Objekt zu handeln scheint. Die geplanten Grabungsarbeiten können in grossem Masse zur Lösung der Frage von der Funktion der römischen Stationen im Vorland des mitteldonauländischen Limes, doch vor allem zum Problem der im römischen Stil gebauten sog. germanischen Fürstensitze beitragen.

РИМСКАЯ СТОЯНКА/?/ В Г. БРАТИСЛАВА-ДУБРАВКА. В ходе поверхностных разведок в г. Братислава-Дубравка обнаружены обломки римского строительного материала /кровельные черепицы - tegulae, imbrices, камни с известковым строительным материалом/, а также осколки керамики римского периода, показывавшие на существование до сих пор не известной римской стоянки. Опираясь на рассеяние находок, а также на полевую конфигурацию можно высказать догадку, что здесь находился объект четырехугольного плана, размерами около 60-80 x 80-100 м. Расположение местонахождения в защищенной с трех сторон холмами самых югозападных отрогов Малых Карпат и открытой только с ССЗ стороны котловине показывает скорее на поселение характера виллы чем на военную стоянку. Хотя утверждение, что это был позднеримский объект является более правдоподобным, датировку нельзя пока ближе уточнить. Предусматриваемые раскопки в значительной степени содействуют решению вопроса о функ-

ции римских стоянок в предполье среднедунайского лимита, особенно решению вопроса о т. наз. германских княжеских поселениях, построенных в римском стиле.

PRAVEKÉ A VČASNOHISTORICKÉ NÁLEZY Z HORNÉHO POŽITAVIA

Jozef B á t o r a

Autor zistil v apríli 1980 pri povrchovom prieskume v katastri obce Čifáre /okr. Nitra/ archeologickú lokalitu, ktorá je cca 2 km severovýchodne od obce, v polohe Káposztás na ľavej vysokej terase malého potoka, vľavo od cesty spájajúcej Čifáre s Mochovcami. Nájdene črepy dokladajú osídlenie ľudu kultúry s lineárnou keramikou, kultúry s kanelovanou keramikou a maďarovskou kultúrou /obr. 1: 2-4/. Osobitým nálezom je driapadlo alebo polotovár z vulkanickej suroviny, ktorý možno s určitými výhradami považovať za paleolitický /obr. 1: 1/.

V jarných mesiacoch uskutočnil autor obhliadku stavenísk rodinných domov P. a V. Vargu v intraviláne obce Nevidzany /okr. Nitra/. V zemi vyhodenej zo základových rýh sa podarilo zachrániť črepy, pochádzajúce zrejme z porušených sídliskových objektov. Zachránený keramický materiál je dvojaký: v rukách hrubo formované hrncovité nádoby /obr. 2: 2, 8/ a jemné na kruhu vytočené miskovité nádoby /obr. 2: 5/. Ojedinelý je v materiáli zlomok okraja z nádoby s okružím /obr. 2: 1/. Uvedené nálezy umožňujú datovať sídlisko do doby rímskej, do 2. až 3. storočia n. l. Neodporuje tomu ani poloha na okraji inundácie, typická pre sídliská tohto obdobia.

Externý spolupracovník Archeologického ústavu SAV J. Klučiar z Nových Vozokán - časť Malé Vozokany /okr. Nitra/ ohlásil nález archeologického materiálu v katastri obce. Autor prezrel nálezy a urobil prieskum miesta ich výskytu.

Lokalita 1 je v polohe Briežky, medzi východným okrajom intravilánu obce a začiatkom pravej terasy potoka Širočina, na miernom svahu zvažujúcom sa na východ. Povrch lokality bol posiaty množstvom zlomkov keramického materiálu i fragmentov rôznych kamenných nástrojov a kamennej suroviny /obr. 3: 8-10/. Nálezy možno zaradiť do obdobia železovskej skupiny /obr. 3: 4, 7/ a kultúry s kanelovanou keramikou /obr. 3: 3, 5, 11/.

Lokalita 2 je v polohe Lázky, na miestach objektov JRD a miestneho cintorína, t. j. na severovýchodnom okraji intravilánu. V čase obhliadky bolo v objekte JRD vyhlbených viacero rýh na vodovodné potrubie a na východnom okraji cintorína bola vykopaná jama na vápno, takže sa dalo zistiť narušenie niekoľkých sídliskových objektov kultúry s lineárnou keramikou /obr. 3: 1, 2/.

Obe lokality potvrdzujú, že povodie potoka Širočina bolo od praveku intenzívne osídlené a poukazujú na potrebu venovať tomuto regiónu väčšiu pozornosť.

URZEITLICHE UND FRÜHGESCHICHTLICHE FUNDE AUS DEM OBEREN ŽITAVA-TAL. Bei einer Geländebegehung im Gemeindekataster von Čifáre /Bez. Nitra/ wurde eine neue Fundstelle entdeckt. Das Scherbenmaterial zeugt von Besiedlung des Volkes der Kultur mit Linear- und kannelierter Keramik, wie auch der Maďarovce-Kultur /Abb. 1: 2-4/. Der gefundene Schaber oder Halbfabrikat aus vulkanischem Rohstoff könnte paläolithischen Ursprungs sein /Abb. 1: 1/.

Bei Besichtigung der Baustellen von Familienhäusern im Gemeindeintravilan von Nevidzany /Bez. Nitra/ wurde Siedlungsmaterial aus der Zeitspanne von der römischen Zeit bis zum 2.-3. Jh. u. Z. gerettet /Abb. 2: 1-2, 5-8/.

In Nové Vozokany /Teil Malé Vozokany - Bez. Nitra/ wurden die Stellen besichtigt, wo ein externer Mitarbeiter archäologisches Material entdeckt hat. Das Material stammt aus zwei Fundstellen. In der Flur Briežky fand sich Siedlungsmaterial der Želiezovce-Gruppe /Abb. 3: 4, 7/ und der Kultur mit kannellierter Keramik /Abb. 3: 3-5, 11/. In der Flur Lázky kamen gestörte Siedlungsobjekte der Kultur mit Linearkeramik zutage /Abb. 3: 1, 2/.

ДОИСТОРИЧЕСКИЕ И РАННЕИСТОРИЧЕСКИЕ НАХОДКИ ИЗ ВЕРХНЕГО ПОЖИТАВЬЯ. В ходе осуществившихся в кадастре с. Чифаре /рай. Нитра/ поверхностных разведок, обнаружилось новое археологическое местонахождение. Черепки подтверждают заселение культуры линейной керамики, культуры каннелированной керамики, а также мадяровской культуры /рис. 1: 2-4/. Пластина или же полуфабрикат из вулканического сырья правдоподобно палеолитического происхождения /рис. 1: 1/. При осмотре строительных участков жилых домов в с. Невидзани /рай. Нитра/ был в ходе охранныго сбора обнаружен керамический материал из поселения римского периода - II - III вв. н. э. /рис. 2: 1-2, 5-8/.

В с. Нове-Возокани /часть Мале-Возокани, рай. Нитра/ были осмотрены места находок, обнаруженных внештатным работником. Материал найден на двух местонахождениях. В урочище "Бриежки" обнаружился селищный материал железовской группы /рис. 3: 4, 7/, а также культуры каннелированной керамики /рис. 3: 3-5, 11/. В урочище "Лазки" назначились разрушенные селищные объекты культуры линейной керамики /рис. 3: 1, 2/.

VCASNOHISTORICKE NÁLEZY Z MUŽLY

Jozef B á t o r a

V auguste roku 1980 uskutočnil autor spolu s. J. Štrbikom terénny prieskum v katastri obce Mužla /okr. Nové Zámky/. Výsledkom prieskumu bolo objavenie zatiaľ neregistrovanej archeologickej lokality. Nálezisko je cca 2 km západne od obce, v polohe Megyeskút na ľavej nízkej terase Ebedfógskeho kanálu, na okraji inundačného územia Dunaja. Nájdenný črepový materiál a kamennú brúsku možno zaradiť do doby laténskej a rímskej /obr. 2: 3, 4, 6/.

FRÜHGESCHICHTLICHE FUNDE AUS MUŽLA. Bei einer archäologischen Geländebegehung im Gemeindekataster von Mužla /Bez. Nové Zámky/ wurde eine neue archäologische Siedlung entdeckt, die anhand des Scherbenmaterials in die Latène- und römische Zeit datiert wurde /Abb. 2: 3, 4, 6/.

РАННЕИСТОРИЧЕСКИЕ НАХОДКИ ИЗ С. МУЖЛА. В ходе археологических разведок осуществившихся в кадастре с. Мужла /рай. Нове-Замки/ было обнаружено новое археологическое местонахождение, датированное на основе селищного материала - черепков, латенским и римским периодами /рис. 2: 3, 4, 6/.

ARCHEOLOGICKÝ PRIESKUM KATASTRA OBCE MOCHOVCE

Jozef B á t o r a - Blažej B e n a d i k

V dňoch 15. a 16. apríla 1980 sme uskutočnili terénny archeologický prieskum katastra obce Mochovce /okr. Levice/. Bezprostredným podnetom na jeho realizáciu bola plánovaná výstavba jadrovej elektrárne v severovýchodnej časti katastra, kde už v súčasnosti prebiehajú rozsiahle zemné práce.

Pozornosť sme sústredili predovšetkým na areál samotného staveniska, ale nezostali bokom ani ďalšie časti katastra, pretože tu budú skládky demolačného materiálu, stavby vyvedenia výkonu atď.

Prieskumom sme zistili sedem archeologických lokalít, z toho dve /lokality 1 a 5/ priamo v areáli budúceho staveniska /obr. 4/.

Lokalita 1 sa nachádza cca 1 km severovýchodne od obce, v polohe Sikár, na svahu, pozvoľne sa zvažujúcom k juhu a juhovýchodu, južne od kóty 246,1. Na lokalite s rozlohou cca 2 ha sa našiel početný črepový materiál, patriaci kultúre ľudu s lineárnou keramikou a kultúre s kanelovanou keramikou. Okrem keramiky sa našli zlomky viacerých kamenných nástrojov /obr. 5: 1, 2, 4, 5/.

Lokalita 2 je na západnom okraji intravilánu obce, v polohe Kertek alja. Našli sa na nej menej výrazné stredoveké črepy.

Lokalita 3 sa rozprestiera cca 1 km západne od obce, v polohe Hosszak, na miernom svahu, zvažujúcom sa na juhovýchod, na pravom brehu malého potoka. Nájdenný črepový materiál, z ktorého je výrazný iba črep zo dna nádoby so značkou, možno zaradiť do včasnostredovekého obdobia.

Lokalita 4 je cca 1 km juhozápadne od obce, v polohe Torok, na miernom svahu, orientovanom na západ, na ľavom brehu malého potoka. Menej výrazné črepy svedčia o osídlení v mladšej dobe kamennej.

Lokalita 5 sa nachádza cca 0,5 km severovýchodne od obce, v polohe Árok mellék, na miernom svahu, zvažujúcom sa na západ, na ľavej terase Mochovského potoka; nájdenné črepy svedčia o viacnásobnom osídlení v neolite.

Lokalita 6 sa rozprestiera cca 0,7 km juhozápadne od obce, v polohe Ciffári útra dűlő, na miernom svahu, zvažujúcom sa na juhovýchod, na pravej terase Mochovského potoka. Nepočetný črepový materiál možno zaradiť do mladšej doby bronzovej, do čačianskej kultúry /obr. 5: 3/.

Lokalita 7 leží cca 1,7 km juhozápadne od obce, v polohe Köveg, pomerne vysoko na ľavej terase Mochovského potoka. Nájdenné črepy patria do obdobia lengyelskej kultúry.

Všetky prieskumom zistené lokality sú dobrým podkladom pripravovaného rozsiahleho záchranného výskumu, ktorý začne Archeologický ústav SAV v roku 1981.

ARCHÄOLOGISCHE BESICHTIGUNG DES GEMEINDEKATASTERS VON MOCHOVCE. Im April 1980 wurden bei der archäologischen Besichtigung des gesamten Gemeindekatasters von Mochovce /Bez. Levice/ sieben neue Fundstellen aus verschiedenen urzeitlichen Epochen /Kultur mit Linearkeramik, Lengyel-Kultur, Kultur mit kannelierter Keramik, Čaka-Kultur/ und aus dem Frühmittelalter entdeckt. In allen Fällen handelt es sich um Siedlungsfunde /Abb. 4 und 5/.

АРХЕОЛОГИЧЕСКИЕ РАЗВЕДКИ В КАДАСТРЕ С. МОХОВЦЕ. В апреле 1980 г. было в ходе полевых разведок в кадастре с. Моховце /рай. Левице/ обнаружено 7 новых местонахождений, датированных разными периодами доисторических времен /культура линейной керамики, лендельская культура, культура каннелированной керамики и чачанская культура/ и периодом раннего средневековья. Во всех случаях можно говорить о селищных находках /рис. 4 и 5/.

ENEOLITICKE A STREDOVEKE NÁLEZY ZO SOMOTORA

Július B é r e š

Pri príležitosti obhliadky známej lokality Somotorská hora v Somotore /okr. Trebišov/ prevzal autor a Š. Špiak od Š. Kacsika /č. d. 4/ archeologické nálezy zachránené v katastri obce i jej intraviláne. Časť /štyri nádoby/ získal pri kopaní jamy /hĺbka asi 80-100 cm/ na vlastnom dvore /obr. 6: 1/.

O p i s

1. Baňatý džbánok s oválnym ústím a nevýrazným dnom; krátke pásikové ucho pôvodne prečnievalo nad okraj; v. 5,6 cm, Ø ústia 5,4 cm, Ø dna 4,2 cm /obr. 7: 1/.

2. Nízky sivohnedý džbán s mierne vyhnutým okrajom a nevýrazným dnom; širšie pásikové ucho pôvodne vysoko prečnievalo nad okraj; v. 5,6 cm, Ø ústia 5,1 cm, /obr. 7: 2/.

3. Malý džbánok žltohnedej farby so zaobleným dnom; zachované pásikové ucho vysoko prečnieva cez okraj; v. 5,2 cm, Ø ústia 5 cm /obr. 7: 3/.

4. Baňatý sivý džbánok s mierne vyhnutým okrajom a nevýrazným dnom; širšie pásikové ucho je ulomené, pôvodne prečnievalo cez okraj; v. 4,8 cm, Ø ústia 5,6 cm /obr. 7: 4/.

Kolekciu džbánkov možno zaradiť ku kultúre s klasickou kanelovanou keramikou. Ďalší archeologický nález - pásikový prsteň - zrejme pochádza zo známeho radového pohrebiska /Pastor 1955, s. 276 n./. Jeho obhliadkou sme totiž zistili porušený kostrový hrob v hĺbke asi 60 cm, v ktorom najskôr tvoril prílohu /obr. 6: 2/.

O p i s

Bronzový pásikový prsteň, pokrytý zelenkavou patinou, s otvorenými koncami; Ø 2 cm /obr. 7: 5/.

Opísaný nález datujeme do 11. storočia.

Okrem spomínaného materiálu nálezca odovzdal aj železnú ostrohu, ktorá sa našla pri výkope základov obytnej budovy /obr. 6: 3/.

O p i s

Železná ostroha, zhrdzavená, s rozpolteným bodcom, v ktorom sa pohybovalo koliesko so zúbkami; ramienka sú na konci roztepané do platničky a majú dierky na pútko; d. celej ostrohy 14,6 cm, d. bodca 4,8 cm /obr. 7: 6/.

Na základe početných analógií možno opísanú ostrohu zaradiť do 14.-15. stor.

L i t e r a t ú r a

PASTOR, J. 1955: Belobrďské pohrebište v Somotore. Slovenská archeológia, 3, s. 276-285.

ÄNEOLITHISCHE UND MITTELALTERLICHE FUNDE AUS SOMOTOR. Die Arbeitsstätte des Archäologischen Institutes von Nitra zu Košice gewann Funde, die im Gemeindegkataster und -intravilan von Somotor /Bez. Trebišov/ gerettet wurden.

Auf Material der Kultur mit klassischer kannelierter Keramik /Abb. 7: 1-4/ stiess man beim Aushub einer Abfallgrube /Abb. 6: 1/.

In einem gestörten Skelettgrab des bekannten Reihengräberfeldes /Abb. 6: 2/ fand sich ein bronzener Bandfingerring /Abb. 7: 5/ aus dem 11. Jh.

Bei der Ausgrabung von Hausfundamenten /Abb. 6: 3/ wurde ein Eisen-sporn /Abb. 7: 6/ aus dem 14.-15. Jh. gefunden.

ЭНЕОЛИТИЧЕСКИЕ И СРЕДНЕВЕКОВЫЕ НАХОДКИ ИЗ С. СОМОТОР. Исследовательский рабочий центр Института археологии САН в г. Кошице приобрел в ходе охран-ных раскопок в кадастре и на строительном участке с. Сомотор /рай. Тре-бишов/ следующие находки:

Относящийся к культуре классической каннелированной керамики кера-мический материал /рис. 7: 1-4/ был обнаружен в ходе раскопки мусорной ямы /рис. 6: 1/.

В разрушенной могиле рядового известного уже погребения /рис. 6: 2/ обнаружился датированный XI в. бронзовый ленточный перстень /рис. 7: 5/.

В ходе раскопки фундаментов здания /рис. 6: 3/ был найден датиро-ванный XIV-XV вв. /железный шпор /рис. 7: 6/.

NOVÉ NÁLEZY NA VÝCHODNOM SLOVENSKU

Vojtech B u d i n s k ý - K r i č k a

Pri prieskumoch a záchranných výskumoch košického strediska Archeologické-
ho ústavu SAV v Nitre na východnom Slovensku sa zistilo i v roku 1980 niekoľko
nových pravekých, včasnodejinných a včasnostredovekých sídlisk a z viacerých už
evidovaných lokalít sa získali ďalšie sídliskové nálezy.

D r i e n i c a /okr. Prešov/

Autor na upozornenie Múzea Slovenskej republiky rád v Prešove obhliadol
náleziská dvojdielných žarnovov, objavené J. Potočkom v rekreačnej oblasti na
vrchu Lysá v Čerchovskom pohorí. Lokalita je v chotári Drienice, severovýchodne
od obce, juhozápadne od osady Ambrušovce /825,8/ a južne od osady Baranie /927,3/.
Žarnovy sa našli na dvoch miestach na juhozápadnom svahu Lysej v nadmorskej
výške približne 950 m.

Dva kotúčovité kamene, vrchný a spodný, časti najskôr jedného rotačného
žarnova, našiel J. Potoček pri čistení strmého svahu vrchu medzi kameňmi poniže
chaty A. Banduru a vrchný kameň z ďalšieho žarnova asi o mesiac neskôr medzi ka-
meňmi pri úzkom chodníku vo svahu vrchu asi 50 m severozápadne od náleziska
dvojice kamenných kotúčov. Žarnovy sú uložené v Múzeu Slovenskej republiky rád
v Prešove.

Kamene žarnova z prvého náleziska

Horný kameň /behúň/ s kruhovým stredovým otvorom, nepravidelne orezaný,
hore mierne vypuklý, na spodku trochu vyhlbený, na obvode zväčša valcovite zre-

zaný, inak zaoblený, hrboľatého povrchu, v priemere 23-36 cm, max. hr. na okraji 4,4 cm, vprostred 3 cm, v. 4,6 cm, Ø otvoru 4,6 cm /obr. 8: 1, 2/. Podľa S. Kipikašovej kameň vytesali z andezitu.

Dolný kameň /ležiak/ s prevŕtaným kruhovým stredovým otvorom, nepravidelne orezaný, na mlecej vrchnej strane mierne vypuklý a starostlivejšie opracovaný než na spodnej, ktorá je trochu vypuklá, skoro rovná; okraj je zaoblený, miestami porušený, veľkosť v priemere 38,3-40,6 cm, hr. uprostred 4,7 cm, Ø otvoru 4,7-5 cm /obr. 8: 1, 3/. S. Kipikašová určila kameň ako hrubozrnnú varietu andezitu.

Horný kameň žarnova z druhého náleziska

Behúň okrovosivej farby, pravidelného tvaru, hore mierne vypuklý, na spodnej strane miskovite vyhlbený, povrch na spodnej, teda pracovnej strane vyhladený, na vrchnej drsný, hrboľatý; na mlecej ploche sú po stranách kruhového otvoru dve plytké polkruhové jamky na zachytenie koncov priečky - paprice, ktorá v danom prípade mohla byť najviac 11,2 cm dlhá, na jednom konci 2,1 cm, na druhom 2,6 cm široká a bola pravdepodobne drevená. Stredový otvor sa odspodku nahor mierne rozširuje; jeho oblúkovité vykrojenie na vrchnej strane kameňa je ponad širšou jamkou trochu väčšie než nad užšou jamkou. Veľkosť v priemere 44 cm, hr. uprostred 3 cm, v. 6 cm, Ø otvoru na spodnej strane 6,4 cm /obr. 8: 4ab/. Kameň určila S. Kipikašová ako pyroxenický andezit.

Prvé dva kamene žarnova, nájdené údajne spolu, sú typologicky podobné žarnovu zo slovanského sídliska z 9.-10. stor. v Hnojnom /Budinský-Krička 1966, s. 235, obr. 9/, žarnovom zo slovanského hradiska Staré Zámky u Líšně z prelomu 9. a 10. stor. /Staňa 1961, s. 111, 116, tab. XII/ a žarnovu zo stredovekej dediny z prvej polovice 12. stor. v Kardoskúte /Méri 1964, s. 19, 41, tab. VI: 1, 1a/. Tretí kameň z Drienice, behúň s jamkami na papricu, možno porovnať s kameňmi zo včasnosclovanského sídliska v Březne /Pleinerová 1975, s. 62-65, obr. 23: 1, obr. 24: 2, obr. 25: 1/, so žarnovom zo slovanského hradiska z 8.-9. stor. v Klučove /Beranová 1963, s. 187, 192; Kučrnáč 1970, s. 129-131, tab. LIX: 1, 3, 4, 6/, so žarnovom zo slovanskej žiarovej mohyly IV v Mršinci v Prachovských skálach /Turek 1946, s. 123-125, obr. 88 a 89/, s behúňom z osady I Na Valách v Starom Meste /Hrubý 1965, s. 242, 243/ a s horným kotúčom stredovekého žarnova z Dolného Petra /Habovštiak 1971, s. 12, obr. 3/. Horný kameň žarnova z Drienice konštrukčne pripomína do určitej miery i žarnov s hranatými jamkami na železnú papricu z prelomu 12. a 13. stor. z Vščizskeho hradiska /Rybakov 1948, s. 421, 422, obr. 116/.

Podľa S. Kipikašovej žarnovy z Drienice sú z andezitu z blízkych Slanských vrchov. O ich datovaní bude možné spoľahlivejšie uvažovať až po podrobnejšom prieskume lokality na Lysej. Nie je vylúčené, že sú prvými stopami dosiaľ neznámej výšinej stredovekej usadlosti na území Šariša.

L i t e r a t ú r a

- BERANOVÁ, M. 1963: Pravěké žernovy v Československu. In: Vznik a počátky Slovanů. 4. Praha, s. 181-219.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1966: Staroslovanské období. In: Malá monografia východného Slovenska. VIII/1. Pravek východného Slovenska. Košice, 1966, s. 211-314.
- HABOVŠTIÁK, A. 1971: Hmotná kultúra stredovekých dedín vo svetle archeologického výskumu. In: Agrikultúra. 10. s. 7-28.

- HRUBÝ, V. 1965: Staré Město. Velkomoravský Velehrad. Praha.
- KUDRNÁČ, J. 1970: Klučov. Staroslovanské hradiště ve středních Čechách. Praha.
- MÉRI, I. 1964: Árpád-kori népi építkezések feltárt emlékei Orosháza határában. Budapest.
- PLEINEROVÁ, I. 1975: Březno. Vesnice prvních Slovanů v severozápadních Čechách. Praha.
- RYBAKOV, B. D. 1948: Remeslo drevnej Rusi. Moskva.
- STANÁ, Č. 1961: Depot želez a žernovů na slovanském hradišti Staré Zámky u Líšně. In: Sborník Československé archeologické společnosti. 1. Brno, s. 110-120, tab. XII-XIII.
- TUREK, R. 1946: Prachovské skály na úsvitě dějin. Praha.

D v o r i a n k y /okr. Prešov/

Autor prezrel tri dosiaľ neznáme archeologické lokality, zistené pri prieskume J. Macáka v chotári obce, ležiacej v povodí Ondavy neďaleko jej sútoku s Topľou:

Veľký köveš. Na oráči v južnej časti spomenutého honu, rozprestierajúceho sa juhozápadne od obce, medzi cestou Hriadky - Dvorianky a železničnou traťou, v susedstve polohy Studzinky /na mape 1: 25 000 Dlhá Lúky/, vyše km južne od cesty Dvorianky - Bačkov, resp. od osady Kinčeš, sa zistili stopy osídlenia z mladšej doby bronzovej, slovanského a stredovekého.

Mladšia doba bronzová

Z nálezov z tohto obdobia vyberáme: dva sivohnedé črepy z misiek so zosilneným okrajom /obr. 9: 4, 8/, čiernosivý fragment nádoby s mierne roztvoreným hrdlom /obr. 9: 1/, dva hnedastosivé črepy z okrajovej časti nádob s mierne prehnutým hrdlom /obr. 9: 3, 10/, zlomok cedidla sivej farby /obr. 9: 15/, hnedý črep s nepravidelne formovaným plastickým pásom /obr. 9: 12/, okrovohnedý črep s jamkovaným plastickým pásikom /obr. 9: 11/, hnedý črep hrnca zdobeného na obvode dna jamkovaným plastickým pásom /obr. 9: 6/, dva čiernosivé úlomky z amforovitých nádob so žliabkami na vydutí /obr. 9: 13, 16/, fragment sivej profilovanej nádoby /obr. 9: 14/, zlomok hnedého štvorhranného ucha /obr. 9: 9/, zlomok čiernosivej profilovanej misky /obr. 9: 7/ a azda sem patrí aj okrovosivý črep nádoby zdobenej pozdĺž okraja článkovaným plastickým pásom /obr. 9: 2/.

Doba rímska?

Fragment tmavosivej miskovitej nádoby s riadkami vpichov /obr. 9: 5/.

Doba slovanská až stredovek

Najzávažnejším objavom na roli v polohe Veľký köveš bol nález sídliskového objektu 1, z ktorého čiernej zásypovej vrstvy, narušenej hlbokou orbou, sa zachránili početné zlomky včasnosclovanskej keramiky a množstvo zvieracích kostí. Nájdené črepy sú z dobre vypálených hrncovitých nádob sivej, belavosivej, okrovej, okrovohnedej a hnedej farby, vyrobených bez použitia kruhu z hliny s prímесou hrubších zrníek piesku. Povrch fragmentov je hrboľatý, drsný a v niektorých prípadoch aj nepravidelne zbrázdený ryhami a žliabkami. Ústie nádob bolo, súdiac podľa črepov, mierne roztvorené alebo ľahko prehnuté, skoro valcovité /obr. 10/ a ich okraj len výnimočne pretláčaný /obr. 10: 11/ alebo jamkami zdobený /obr. 10: 10/. Len na jednom zlomku badať stopy vlnovky /obr. 10: 11/. Spodok niektorých nádob bol mierne odsadený /obr. 11: 1-3/. Na jednom fragmente zo dna hrnca je obvodový výstupok a nepravidelná jamka /obr. 11: 3/.

Starobylú slovanskú keramiku z objektu 1 možno v súčasnosti najlepšie porovnať so sídliskovou keramikou hrubej výroby zo Somotorskej hory, Veľkých Trákan, Strážneho, z polohy Malé poľo vo Vranove nad Topľou-Lomnici a z Nižnej Myšle a datovať predbežne do 7. stor.

V blízkosti objektu i v jeho širšom okolí sa našli ďalšie zlomky nezdobenej včasnოსlovanskej keramiky hrubej výroby /obr. 12: 1, 2/, ale okrem nich aj dva zdobené črepy z nádob formovaných pomocou kruhu, datovateľné približne do 9. stor. /obr. 12: 3, 4/.

Najmladšie osídlenie lokality je doložené povrchovými nálezmi keramiky z 11.-13. stor. Sú to črepy z nádob s profilovaným okrajom /obr. 12: 5-9/, fragment nádoby s lievikovitým ústím, zdobenej pásikom jemných rýh a vývalkom /obr. 5: 10/, zlomok ucha zo džbánú /obr. 12: 15/, črep zdobený vlnovkou /obr. 12: 14/ a zlomky s výzdobou vodorovných rýh alebo žliabkov /obr. 12: 11-13, 16, 17/. So stredovekým osídlením náleziska možno súvisí aj železný nožík /obr. 12: 18/.

Hradišče. Na oráčiine v tomto hone, zvanom aj Záblatie, sa zistilo ďalšie slovanské sídlisko. Je východne od obce a Manovho kanála, pri cintoríne na okraji terasovitej vyvýšeniny v povodí Ondavy. Nálezy sa získali z povrchovej vrstvy dvoch sídliskových objektov, rozpoznaných podľa tmavšieho sfarbenia pôdy a zoskupenia črepov. Na mieste prvého objektu sa našli okrem zlomkov slovanskej keramiky aj ojedinelé fragmenty nádob z iných období.

Objekt 1

Mladšia doba bronzová

Hnedý črep s podlhovastou vypuklinou a niekoľko atypických črepov.

Neskorá doba laténska

Zlomok tenkostennej amforovitej nádoby s jemným oranžovým povlakom, vyhotovenej na kruhu /obr. 13: 1/, a črep zo spodnej časti nádoby podobnej farby /obr. 13: 5/.

Doba slovanská

Keramické zlomky, datovateľné v podstate do 9. stor., sú prevažne z čiernosivých, hnedastosivých a hnedých hrncovitých nádob, zhotovených z piesočnatej alebo z piesočnatosľudnatej hliny a formovaných azda bez výnimky pomocou kruhu. Ústie nádob bolo, ako naznačujú nálezy črepov, väčšinou mierne /obr. 13: 2, 3, 6-8/ a len výnimočne výraznejšie vyhnuté /obr. 13: 4, 9/, okraj bol častejšie zaoblený než zrezaný. Rytá výzdoba na fragmentoch pozostáva z dvojitých alebo viacnásobných vlnoviek a z pásov vodorovných rýh /obr. 13: 7-12, 14/, zriedkavejšie z vodorovných žliabkov /obr. 14: 13, 15/.

Objekt 2

V keramickom materiáli, získanom z miesta tohto objektu, datovateľnom do 7.-9. stor., sú štyri zlomky z nádob zhotovených voľnou rukou z hliny s prímесou hrubších zrníek piesku a tri črepy z nádob vyrobených z piesočnatej hliny pomocou kruhu. K prvým, starobylého rázu, patria dva hnedé fragmenty nádob s mierne roztvoreným ústím /obr. 14: 3, 6/ a dva črepy hrubostenného hrnca sivej a oranžovej farby s výzdobou vlnoviek a jemných rýh /obr. 14: 1, 4/. Z úlomkov mladšej slovanskej keramiky jeden, tmavej hnedastosivej farby, je z hrnca s mierne roztvoreným ústím /obr. 14: 2/, ostatné dva z hnedých hrncovitých nádob s výzdobou vodorovných žliabkov /obr. 14: 5, 7/.

Filovo. Na oráčiine na západnom okraji obce, v uvedenej polohe vpravo od cesty Dvorianky - Bačkov na ľavobrežnej terase Bačkovského potoka, na mieste

niekdajšieho obecného cintorína, sa našli stopy stredovekého osídlenia s keramikou z 11.-13. stor. Z povrchových nálezov je výraznejších niekoľko okrajových črepov /obr. 14: 12-17/ a zlomkov s výzdobou vodorovných rýh a žliabkov /obr. 14: 8-11/.

H e r ľ a n y /okr. Košice-vidiek/

Z prieskumu zopakovaného J. Macákom na nálezisku zaniknutej stredovekej dediny v polohe Valaliská, východne od Herlian, v poriečí horného toku Kamenického potoka /Budinský-Krička 1976, s. 47/, sa získali tieto nálezy:

Neolit

Obsidiánové odštepky a jadrá a odštepky z opálonosnej horniny.

Doba rímska

Do mladšej fázy tohto obdobia možno zaradiť značne korodovaný zlomok sivastej zásobnice z piesočnatej, sludnatej hliny, zdobenej viacnásobnými vinovkami /obr. 15: 11/.

Doba slovanská

Z ojedinelých bližšie nedatovateľných hnedých a červenohnedých črepov z tohto obdobia sú výraznejšie len dva fragmenty zo spodnej časti nádob, z ktorých jedna mala na dne obvodový výstupok /obr. 15: 12, 16/.

13.-15. stor.

Početné črepy belavej, okrovočervenej, oranžovej, jasnohnedej a sivej farby z tenkostenných nádob s kalichovitým, častejšie s rímsovitým profilovaným ústím /obr. 15: 1-10/ a zlomok kachlice /obr. 15: 13/. Nádobý boli zdobené pravidelným vodorovným rebrovaním /obr. 15: 14, 15, 17/. Najskôr so stredovekým osídlením lokality súvisia aj dva kusy železnej trosky.

Na nálezisku v polohe Valaliská ide pravdepodobne o zaniknutú stredovekú dedinu Púch, ktorú historici nevedeli dosiaľ lokalizovať /Varsík 1977, s. 73/. Prvá zmienka o dedine je z roku 1289 a posledná z roku 1370. B. Varsík v súvisi s ňou vo svojom spise Osídlenie Košickej kotliny uvádza: "Je jasné, že tu, v oblasti horného toku potoka Kamenice, ležala vyhynutá dedina Púch a že niekedy na rozhraní XIV. a XV. stor. sa obyvatelia z nejakých príčin presťahovali asi o 3 km nižšie v údolí potoka Kamenice a založili na južnom okraji majetku pánov z Budimíra novú dedinu, Vyšnú Kamenicu" /Varsík 1977, s. 50, 72-75, 107/.

L i t e r a t ú r a

BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1976: Archeologické prieskumy a nálezy na východnom Slovensku v roku 1975. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1975. Nitra, s. 47.

VARSÍK, B. 1977: Osídlenie Košickej kotliny. 3. Bratislava.

H l i n n é /okr. Vranov nad Topľou/

Na oráčine západne od cesty Soľ - Hlinné oproti hospodárskemu dvoru JRD, neďaleko sírnatých liečivých prameňov juhozápadne od obce, vpravo od Hrabovského potoka, našiel J. Macák niekoľko nevýrazných úlomkov sídliskovej keramiky, datovateľných s rezervou do doby rímskej. Stopy osídlenia z tohto obdobia sa v roku 1977 zistili aj po ľavom brehu spomenutého potoka /Budinský-Krička 1978, s. 40, 52/.

L i t e r a t ú r a

BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1978: Archeologické prieskumy a nálezy na východnom Slovensku. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v r. 1977. Nitra, s. 40, 52.

H r i a ě k y /okr. Trebišov/

Z obhliadky už evidovanej rozsiahlej lokality, zistenej v polohách Porvazy a Konopianky východne od obce, takmer sústavne osídlenej od neolitu do stredoveku /ako naznačujú výsledky predchádzajúcich prieskumov a záchranných výskumov/, sme získali ďalšie sídliskové nálezy /zber J. Macáka/.

Neolit

Do tohto obdobia možno zaradiť obsidiánový odštep a s určitou rezervou aj okrovohnedý črep s kuželovitou vypuklinou /obr. 16: 6/.

Včasná doba bronzová

Sem patria črepy zbrázdené jamkami, ryhovaním a žliabkami /obr. 16: 1, 2, 4/ a najskôr aj črep z okrajovej časti nádoby /obr. 16: 5/, zlomok s vykrojenou vypuklinou /obr. 16: 3/ a fragment zo spodku hrnca s mierne odsadeným dnom /obr. 16: 15/. Hlina črepov je piesočnatá, farba hnedá, sivastohnedá, žltohnedá a červenohnedá. Z nálezov z obdobných východoslovenských sídlisk možno k tomuto materiálu uviesť ako analógie keramiku z Rozhanoviec, Košických Olšian /Budinský-Krička 1976a, s. 64, 65, obr. 39: 1, 5, 9-11; Budinský-Krička 1977, s. 69, 71, 72, obr. 21: 6, 9/ a Veľkých Ožaroviec /Budinský-Krička 1976b, s. 50, obr. 29: 4-6/.

Doba rímska

K sivej keramike patrí zlomok z okrajovej časti džbánu /obr. 16: 8/, črep zo spodku nádoby s nôžkovitým dnom /obr. 16: 9/, okrajový zlomok nádoby /obr. 16: 11/, fragment spodnej časti najskôr misky, črep zdobený pásikom jemných vodorovných rýh /obr. 16: 10/ a atypický zlomok. Do doby rímskej sú datovateľné aj dva červenohnedé črepy zo spodku nádob s nôžkovitým dnom /obr. 16: 13, 14/, časť tmavosivého hrnca s mierne roztvoreným ústím /obr. 16: 12/, ako aj fragment z hornej časti čiernosivej nádoby hladkého povrchu, zdobenej na hrdle slaboznačnými plastickými rebrami /obr. 16: 7/, zlomok sivej zásobnice a atypické črepy z hrncovitých nádob.

L i t e r a t ú r a

BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1976a: Sídlisko z prelomu eneolitu a staršej doby bronzovej v Rozhanovciach a Košických Olšanoch. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1975. Nitra, s. 64, 65.

BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1976b: Archeologické prieskumy a nálezy na východnom Slovensku v roku 1975. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1975. Nitra, s. 50.

BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1977: Nálezy z prieskumu na východnom Slovensku. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1976. Nitra, s. 69, 71, 72.

J a s t r a b i e n a ě T o p l ů u /okr. Vranov nad Topľou/

P. Mačala zopakoval prieskum v záhrade domu č. 16 /J. Capko/ na okraji lavobrežnej terasy Tople, na lokalite už evidovanej /Budinský-Krička 1978/. I podľa posledných nálezov sa ukazuje, že miesto bolo trvalejšie osídlené len v dobe halštatskej. Do neolitu patrí zlomok bukovohorskej keramiky a odštep opálosnej horniny. Z halštatskej keramiky je výraznejší len zlomok hnedej misky /obr. 15: 19/, čiernosivý okrajový črep /obr. 15: 20/ a fragment hnedej hrncovitej nádoby so zosilneným okrajom /obr. 15: 18/.

L i t e r a t ú r a

BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1978: Archeologické prieskumy a nálezy na východnom Slovensku. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v r. 1977. Nitra, s. 42, 43, 53, obr. 15-16.

K o š i c k ý K l e č e n o v /okr. Košice-vidiek/

V chotári tejto obce zistil J. Macák tri doposiaľ neznáme archeologické lokality, jednu v hone Sedliská a dve v hone Pažica.

Sedliská. Na oráčiine v tejto polohe východne od obce, vľavo od cesty Svinica-Dargov, sa našli čepelovité a jadrovité odštepky obsidiánu, upozorňujúce na stopy sídliska z mladšej doby kamennej.

Pažica. Z dvoch sídlisk zistených v tejto polohe prvé je medzi cestou Svinica - Dargov a potokom západne od obce. Nájdene črepy sú atypické. Ich hlina je jemná, čiernosivá s hnedastým odtieňom a povlak, pokiaľ sa zachoval, žltohnedý. Zlomky pripomínajú staršiu lineárnu keramiku.

Na druhú lokalitu upozornili črepy zachránené zo zásypovej vrstvy objektov narušených sieťou melioračných rýh. Toto sídlisko, datovateľné podľa keramiky predbežne do 4.-5. stor., sa rozprestiera juhozápadne od predchádzajúcej lokality a tiež medzi cestou Svinica - Dargov a potokom v blízkosti chotára Svinice. Okrem keramiky sa našiel aj železný nožík d. 13,4 cm a niekoľko zlomkov tehloviny. Črepy sú z hnedých a žltohnedých hrncovitých nádob a zásobníc oranžovožltej, výnimočne sivej farby, vyrobených bez kruhu a z hlíny s prímесou hrubších zrníek piesku, výnimočne i z jemnej. Zo zlomkov hrncovitých foriem sú výraznejšie štyri fragmenty z hornej časti nádob, črep zdobený jamkami a zlomok zo spodku nádoby s odsadeným dnom. Črepy zásobníc sú atypické.

M i c h a l o k /okr. Vranov nad Topľou/

Náš spolupracovník J. Macák odovzdal numizmatickému oddeleniu Východoslovenského múzea v Košiciach poltorák Žigmunda III. z roku 1625, nájdený v záhrade pri dome J. Kováča.

N i ž n ý H r a b o v e c /okr. Vranov nad Topľou/

J. Macák pri obhliadke evidovanej lokality v hone Za plevňu juhozápadne od obce, na ľavobrežnej terase Ondavy vpravo od cesty Trhovište - Nižný Hrabovec, zistil a zameral stopy trinástich zahĺbených slovanských sídliskových objektov. Výplň jednej z týchto zemníc, rozpoznaných podľa tmavého sfarbenia povrchu oráčiiny, odkryl podľa pokynov autora takmer v celom rozsahu.

Na spomenutej lokalite zachránil J. Macák už v roku 1977 nálezy z porušených sídliskových objektov /Budinský-Krička 1978, s. 44, 45, 54, obr. 18/. Objekt skúmaný v roku 1980 bol oválneho pôdorysu, veľkosti 4,7 x 3,2 m. Dno tejto korytovitej jamy, situovanej dlhšou osou v smere SV-JZ, bolo najviac 50 cm pod ornicou. V jej stredovej časti sa narazilo na zhľuk zlomkov riečnych kameňov a hromádku zlomkov tehloviny, z ktorých jeden je najskôr z okrajovej časti pekáča /obr. 17: 13/.

Zo zásypovej vrstvy zemnice sa zachránilo 79 črepov. Sú z hrncovitých nádob hnedej, hnedastosivej, červenohnedej a tmavosivej farby, zhotovených pomocou kruhu z piesočnatej, výnimočne z piesočnatosľudnatej hlíny. Iba jeden atypický zlomok je z nádoby formovanej voľnou rukou. Ústie nádob bolo, súdiac podľa črepov, len výnimočne výrazne vyhnuté /obr. 17: 8/, inak mierne roztvorené /obr. 17:

1-5, 7/ a ich okraj bol zaoblený, niekedy žliabkom delený alebo zrezaný. Dná nádob boli znútra vymodelované alebo zaoblené /obr. 17: 16, 17/. Výzdoba keramiky sa skladá z viacnásobných vlnoviek, pásov vodorovných rýh a vodorovných žliabkov /obr. 17: 6-8, 10-12, 14, 15/, jednoduché vlnovky sa črtajú iba na jednom zlomku /obr. 17: 9/.

Objekty skúmané v Nižnom Hrabovci v roku 1977 datoval autor do 9.-10. stor. Zemnica, ktorej záchranná odkrývka sa urobila v r. 1980, je datovateľná podľa keramiky do 9. stor.

L i t e r a t ú r a

BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1978: Archeologické prieskumy a nálezy na východnom Slovensku. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1977. Nitra, s. 44, 45, 54, obr. 18.

P e t r o v a n y /okr. Prešov/

Z obhliadky evidovanej a sledovanej lokality v polohe Keveč na ľavostrannej terase Torysy, vľavo od cesty Petrovany - Prešov, zasiahnutej výstavbou autostrády Prešov - Obišovce, sme získali ďalšie nálezy sídliskovej keramiky z mladšej doby bronzovej /zber autora a P. Mačalu/. Na sídlisko v uvedenej polohe upozornil už v päťdesiatych rokoch J. Repčák; nálezy z jeho prieskumu, uložené v Múzeu Slovenskej republiky rád v Prešove, datoval autor do obdobia popolnicových polí a do doby rímskej. Spoločne s P. Mačalom sme prezreli aj návršie Hura severne od predchádzajúcej lokality a na oráčine východne od trasy budúcej autostrády sme našli ojedinelé zlomky keramiky z mladšej doby bronzovej.

S i r n í k /okr. Trebišov/

Z prieskumu J. Macáka, zopakovaného na evidovanej a sledovanej lokalite v polohe Homokdomb na výbežku pravostrannej terasy Ondavy severne od obce a vpravo od cesty Sirmík - Hraň, sme získali ďalšie zlomky sídliskovej keramiky z doby rímskej a slovanskej. Z nálezov z doby rímskej je výraznejší len črep sivej keramiky, zdobený viacnásobnou vlnovkou /obr. 18: 4/, a zo slovanskej keramiky len tri zlomky s bežnou výzdobou, datovateľné do 8.-9. stor. /obr. 18: 1-3/.

S k r a b s k é /okr. Vranov nad Topľou/

Z prieskumu zopakovaného J. Macákom na evidovanom sídlisku z mladšej doby bronzovej a z doby slovanskej, zistenom v polohe Temetov na ľavobrežnej terase Tople, získalo naše stredisko ďalší, v tomto prípade málo výrazný keramický materiál. Obdobná keramika sa našla aj pri obhliadke lokality v záhrade J. Hudáka, takisto známej, kde sa okrem črepov našla štiepaná kamenná industria neolitického rázu.

Š a r i š s k é M i c h a ľ a n y /okr. Prešov/

Autor prezrel evidovanú lokalitu v polohe Fedelemka na ľavobrežnej terase Veľkého potoka, prítoku Torysy, severovýchodne od Šarišských Michalian, z ktorej sa získal pozoruhodný súbor nálezov od O. Lörinca, a pri ďalšej príležitosti obhliadol aj pokračovanie lokality na pravobrežnej terase spomenutého potoka /poloha Tatra banka/, zistenej pri hĺbení ryhy na vodovodné potrubie. Z obidvoch polôh zhromaždil veľa nálezov zo svojho zberu a výkopov O. Lörinc. Je to výrazný neolitický a eneolitický materiál /keramika a štiepaná i brúsená kamenná industria/. Predbežne je uskladnený u nálezcu v Šarišských Michalianoch. Bohatý a po-

zoruhodný zberový materiál z ľavobrežnej strany sídliska je aj u J. Leščáka vo Veľkom Šariši, ktorý polohu Fedelemka lokalizoval omylom do katastra Veľkého Šariša /Budinský-Krička 1980, s. 56/. O nálezisku v Šarišských Michaľanoch sa v odbornej literatúre prví zmieňujú D. Čaplovič, D. Gašaj a L. Olexa /1978, s. 66/. Poloha lokality v ich správe má názov pod lesom Giraž.

V materiáli zo Šarišských Michaľan, uloženom vo Výskumnom pracovnom stre-
disku Archeologického ústavu SAV v Košiciach, je ojedinelými zlomkami zastúpená
mladšia lineárna keramika, početnými fragmentmi bukovohorská kultúra, niekoľký-
mi črepmi keramika lažňianskej skupiny a množstvom zlomkov kultúra s kanelovanou
keramikou. Stiepaná kamenná industria, súvisiaca s neolitickým a eneolitickým
osídlením lokality, je prevažne z červenohnedého rádiolaritu.

Už i podľa doterajších nálezov sa ukazuje, že systematický výskum spomí-
nej lokality by mohol významnou mierou prispieť k poznaniu neolitického a eneo-
litického osídlenia v poriečí Torysy. Šarišské Michaľany sú novým náleziskom
uvedených kultúr v oblasti stredného Šariša.

L i t e r a t ú r a

BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1980: Nové nálezy na východnom Slovensku. In: Archeologické
výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1978. Nitra, s. 56.

ČAPLOVIČ, D. - GAŠAJ, D. - OLEXA, L. 1978: Archeologické prieskumy na stavbách
socializmu na východnom Slovensku. In: Archeologické výskumy a nálezy na
Slovensku v roku 1977. Nitra, s. 66.

Š a r i š s k é S o k o l o v c e /okr. Prešov/

Od O. Lörinca sme získali sklený korálik z náhrdelníka a tri zlomky slo-
vanskej keramiky, ktoré našiel na skúmanom hradisku Hradová hura, objavenom
J. Macákom. V r. 1965 uskutočnil na ňom autor s J. Macákom zisťovací výskum /Bu-
dinský-Krička 1967/, po ktorom v r. 1971-72 nasledoval systematický výskum hra-
diska vedený J. Bérešom /1974/.

Opis nových nálezov

Fragment tenkostenného hrnca s výrazne vyhnutým okrajom, zhotoveného pomo-
cou kruhu z jemnej piesočnatosľudnatej hliny, zvonku hnedý, znútra žltohnedý,
zdobený nesúmernými jednoduchými vlnovkami /obr. 18: 7/.

Črep zo spodnej časti červenohnedého hrnca, zhotoveného pomocou kruhu a
z podobnej hliny; zdobený je pásmi jemných vodorovných rýh /obr. 18: 8/.

Zlomok do zvoniva vypáleného tenkostenného hrnca sivej farby, zhotoveného
z podobnej hliny; okraj zosilneného ústia bol žliabkom delený, telo vodorovne
hranené a zdobené vodorovnými ryhami, stopy práce na kruhu sú na fragmente veľ-
mi výrazné /obr. 18: 5/.

Člankovaný tmavobelasý sklený korálik; d. 2,5 cm /obr. 18: 6/. Ide o prvý
nález ozdobného predmetu zo slovanského hradiska v Šarišských Sokolovciach.
Typologicky je blízky nálezom tohto druhu zo slovansko-avarských a veľkomorav-
ských pohrebísk.

Uvedené nálezy sú datovateľné do 9.-10. stor.

L i t e r a t ú r a

BÉREŠ, J. 1974: Výsledky doterajšieho výskumu slovanského hradiska v Šarišských
Sokolovciach. In: Nové obzory. 16. Košice, s. 113-131.

BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1967: Pokusný výskum na slovanskom hradisku v Šarišských
Sokolovciach, okr. Prešov. In: Nové obzory. 9. Košice, s. 164-185.

V r a n o v n a d T o p ľ o u, časť Č e m e r n é /okr. Vranov nad Topľou/

Lazy. Pri opakovaných prieskumoch na dôležitej evidovanej lokalite v polohe Lazy na pravobrežnej terase Tople, vpravo od cesty Vranov nad Topľou - Čaklov, severozápadne od Čemerného, našiel J. Macák okrem materiálu svedčiaceho o trvalejšom osídlení náleziska v dobe rímskej a na začiatku doby sťahovania národov aj doklady sporadického osídlenia terasy už v praveku. Keďže lokalita leží na poli, ktoré v dohľadnom čase bude odvodnené, jej sústavnejší výskum ešte pred začatím melioračných prác by bol žiadúci.

Prehľad nových nálezov

Neolit

Dva odštepý, torzo čepele /obr. 19: 1/ a rydlo z obsidiánu /obr. 19: 2/.

Doba halštatská

Do tohto obdobia možno datovať zlomok čiernosivej misky s ústím dovnútra vtiahnutým /obr. 19: 3/, tmavosivý fragment dvojkoníckej misky /obr. 19: 5/, okrajový zlomok červenohnedého súdkovitého hrnca s vykrojenou podlhovastou vypuklinou /obr. 19: 4/ a črep podobnej farby s pretláčaným plastickým pásikom /obr. 19: 6/.

Doba rímska až začiatok doby sťahovania národov

Sivá keramika

Z nálezov sivej keramiky vyberáme: dva okrajové črepy z nádob s lievikovitým /obr. 19: 8, 9/, zlomok nádoby s kalichovitým /obr. 19: 7/ a dva fragmenty nádob s mierne roztvoreným ústím /obr. 19: 10, 15/, zlomok zdobený slabo znateľnou vlnovkou a jemnými vodorovnými ryhami /obr. 19: 11/, fragment tela nádoby s vodorovnými žliabkami, rebrami a vlnovkou /obr. 19: 19/, črep zo džbánu so zlomkom ucha /obr. 19: 12/ a tri zlomky zo spodnej časti nádob s nôžkovitým dnom /obr. 19: 13, 21, 22/.

Ostatný keramický a iný materiál

Dva zlomky sivej zásobnice z piesočnatej hlíny s bohatou prímесou slúdy, zdobenej vlnovkami /obr. 19: 12, 20/; fragment zásobnice podobnej farby s pásikom vodorovných rýh /obr. 19: 14/; niekoľko okrajových črepov z hrncovitých nádob hnedej, žltohnedej, červenohnedej a sivastohnedej farby /obr. 20: 2-6, 8, 9/; zlomok hnedej zásobnice, zdobený pásom vodorovných rýh, žliabkom a vlnovkou /obr. 19: 7/; fragment hnedého hrnca, zdobený žliabkom /obr. 20: 11/; črep podobnej farby s vodorovným rebrovaním /obr. 20: 10/; červenohnedý zlomok zdobený jamkami /obr. 20: 1/; fragment primitívne zhotovenej polguľovitej hnedej misky /obr. 20: 7/; zlomky zo spodnej časti hrncovitých nádob sivej, hnedej a žltohnedej farby /obr. 20: 12-15, 17/; fragment zo dna červenohnedej zásobnice /obr. 20: 16/; torzo brúska z jemného pieskovca, d. 4,8 cm /obr. 19: 18/, zlomok tehloviny a zvieracia košť.

L i t e r a t ú r a

BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1976: Praveké a včasnohistorické nálezy z Vranova nad Topľou-Čemerného. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v r. 1975, Nitra, s. 57, 58, obr. 34: 1-7, 11, 12.

BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1977: Nálezy z prieskumu na východnom Slovensku. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v r. 1976. Nitra, s. 75, 76, obr. 22: 7-18.

BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1978: Archeologické prieskumy a nálezy na východnom Slovensku. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1977. Nitra, s. 48, 49..

Lazy - motorest Studničky. Z evidovanej lokality na terase Tople vpravo od cesty Vranov nad Topľou - Čaklov, medzi polohou Lazy a motorestom Studničky, sme získali ďalšie praveké a včasnodedinné sídliskové nálezy /zber J. Macáka/. Ani toto nálezisko sa nevyhne melioračným zásahom.

Neolit

Obsidiánové čepele /obr. 20: 24-28/, čepeľovité a jadrovité odštepky a jadro /obr. 20: 29/ a atypické črepy.

Doba halštatská

Fragment hnedej kužeľovitej misky so zosilneným ústím /obr. 20: 20/ a črep podobnej farby, zdobený článkovaným plastickým pásom /obr. 20: 21/.

Doba rímska

Zlomok sivej tenkostennej vázy, zdobený jamkou a jemnými ryhami /obr. 20: 19/, črep zo spodnej časti sivej tenkostennej nádoby s nôžkovitým dnom /obr. 20: 18/, sivastohnedý zlomok hrnca hrubej výroby s úzko vyhnutým okrajom /obr. 20: 23/, črep podobnej farby z hrubostenného hrnca s výrazne odsadeným dnom /obr. 20: 30/ a tmavosivý zlomok nádoby s mierne roztvoreným ústím /obr. 20: 22/.

Sadok. J. Macák zopakoval prieskum na evidovanej lokalite v uvedenej polohe na pravobrežnej terase Tople, severozápadne od textilnej továrne Slovenka. Pozemok M. Gazdu, na ktorý sa prieskum sústredil, leží južne od role P. Feniga, na ktorej bol v roku 1974 odkrytý prvý slovanský sídliskový objekt v spomenutom hone /Budinský-Krička 1975, s. 37, 38, obr. 15/. Na slovanský sídliskový objekt 2 sa narazilo jednou z malých pokusných sond vyhĺbených na roli M. Gazdu.

Nálezy z povrchového zberu

Zo zlomkov hrncovitých nádob hnedej a sivej farby, zhotovených z piesočnatej hliny a azda bez výnimky pomocou kruhu a datovateľných do 8.-9. stor., výraznejšie sú: črep hrubostenného hrnca s mierne roztvoreným, na okraji zosilneným ústím /obr. 21: 1/, zlomok s hrubo rytou vlnovkou /obr. 21: 2/, črep zdobený zväzkom vodorovných rýh /obr. 21: 4/ a ďalší s výzdobou vodorovných žliabkov /obr. 21: 3/.

Nálezy zo slovanského sídliskového objektu 2

Pri výkope zásypovej vrstvy objektu sa našlo 58 črepov, kamenný brúsik a početné zlomky prepálených riečnych kameňov.

Črepy sú z hrncovitých nádob hnedej, tmavosivej, sivastohnedej, žltohnedej a červenohnedej farby, zhotovených pomocou kruhu z piesočnatej, výnimočne z piesočnatosludnatej hliny. Ústie nádob bolo mierne, výnimočne výrazne roztvorené a na okraji zaoblené alebo zrezané /obr. 21: 5-7, 10, 11, 14/. Formu dnu zachycujú dva z črepov /obr. 22: 3, 4/. Výzdoba na zlomkoch pozostáva z viacnásobných vlnoviek a pásov vodorovných rýh /obr. 21: 6, 8-10, 12; 22: 2/, menej často z vodorovných žliabkov a jednoduchých vlnoviek /obr. 21: 13, 14; 22: 1/.

Torzo brúska obdĺžnikového prierezu z jemného sivastohnedého pieskovca; d. 4,6 cm, š. 3 cm, hr. 1,8 cm /obr. 22: 6/.

Podľa keramických nálezov možno objekt 2 datovať do 8.-9. stor. Jeho odkrývku podľa pokynov autora dokončil P. Mačala v spolupráci s V. Vedrom. Bola to úzka korytovitá jama skôr dajakého hospodárskeho účelu než obytná, d. 360 cm, š. 105 cm, situovaná dlhšou osou v smere Z-V. Tmavá výplň objektu, zahĺbeného

do ílovitého podložia, sa začínala črtať pod 30 cm hrubou ornitou a jeho dno siahalo do hĺbky 70 cm pod povrchom. Vo zvyškoch zásypovej vrstvy sa našlo už len málo črepov, niekoľko uhlíkov a obsidiánové strúhadlo, súvisiace najskôr so sporadickým osídlením lokality v neolite. Predchádzajúce zlomky i naposledy nájdené črepy sú z hrncovitých nádob s bežnou rytou výzdobou, zhotovených z piesočnatej, výnimočne z piesočnatosľudnatej hliny pomocou kruhu /obr. 22: 8-10/; jeden zlomok je asi z kolmostenného pekáča /obr. 22: 5/. I posledné nálezy z objektu sú datovateľné do 8.-9. stor.

L i t e r a t ú r a

BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1975: Slovanské sídlisko vo Vranove nad Topľou-Čemernom.

In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1974. Nitra, s. 37, 38, obr. 15.

V r a n o v n a d T o p ľ o u , časť L o m n i c a /okr. Vranov nad Topľou/

Malé poľo. Z obhliadky evidovaného a autorom v r. 1979 predbežne sčasti odkrytého rozsiahleho slovanského sídliska /Budinský-Krička 1978, s. 48; Budinský-Krička 1980, s. 49/ v uvedenej polohe medzi cestou Lomnica - Vranov nad Topľou, železničnou traťou a ľavým brehom Trnávky, sme získali ďalšie nálezy z miest objektov narušených hlbokou orbou a výnimočne aj praveké nálezy /zber J. Macáka/.

Na sporadické osídlenie náleziska v neolite alebo eneolite by upozorňoval ústie červenohnedého rádiolaritu a fragment hnedej tenkostennej nádoby s článkovanými plastickými prúžkami /obr. 23: 1/.

Trvalejšie osídlenie lokality v dobe slovanskej znovu potvrdzujú nálezy zlomkov keramiky. Z väčšej časti sú z nádob zhotovených pomocou kruhu a zdobených vlnovkami, pásmi vodorovných rýh a vodorovnými žliabkami /obr. 23: 6, 7, 9-13, 15/. Ústie nádob bolo mierne alebo výraznejšie roztvorené a na okraji zaoblené alebo zrezané /obr. 23: 2, 4, 6/, dno bolo i znútra vymodelované /obr. 23: 14/. Črepy z nezdobených nádob hrubej výroby sú atypické. Hlina zlomkov je piesočnatá, farba hnedá alebo sivastá. So slovanským osídlením lokality súvisí aj nález železného nožíka; d. 8,4 cm /obr. 23: 5/.

Spomenuté nálezy sú datovateľné do veľkomoravského obdobia, do ktorého možno zaradiť aj fragment pomocou kruhu formovaného hnedého hrnca s mierne roztvoreným ústím /obr. 23: 3/, nájdený J. Tirpákom pri pokuse o vysledovanie sídliskových objektov elektromagnetickou metódou. Pritom sa našiel aj nástroj z červenohnedého rádiolaritu, súvisiaci s neolitickým alebo eneolitickým osídlením náleziska /obr. 23: 8/.

L i t e r a t ú r a

BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1978: Archeologické prieskumy a nálezy na východnom Slo-

vensku. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1977, s. 48.

BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1980: Nové nálezy na východnom Slovensku. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1979. Nitra, s. 41-54.

Poloviny. Pri sledovaní slovanského sídliska, objaveného r. 1979 na stavenisku Poľnohospodárskeho výskumného ústavu v Lomnici /Budinský-Krička 1980, s. 49/, zistil J. Macák stopy ďalších zahĺbených objektov a podľa pokynov autora podnikol potrebný záchranný výskum.

Objekt 1/1980 bol zničený pri stavbe malej vodárne. Vo zvyškoch jeho čer-
navej zásybovej vrstvy, črtajúcej sa pri severnej stene stavby, sa našli už len
ojedinelé zlomky riečnych ohniskových kameňov.

Objekt 2/1980, vzdialený asi 7 m na východ od predchádzajúceho, preťali
pri hĺbení ryhy na vodovodné potrubie. V stenách výkopu sa črtala čiernavá zásy-
bová vrstva dvoch lavórovitých jám vyhlbených vedľa seba. J. Macák pripúšťa, že
boli zvyškami približne 6,2 m dlhej dvojpriestorovej chaty. Zachytiť jej pôdo-
rys nebolo možné.

V priereze menšej, asi 2,5 m dlhej západnej časti objektu sa črtala nad
dnom uprostred, v dĺžke 45 cm, vrstva tehloviny, najskôr trosky ohniska. Okrem
tehloviny a črepov sa našiel v tejto časti objektu aj kamenný brúsik. Keramický
materiál je z hrncovitých nádob tmavosivej, hnedej a oranžovožltej farby, zho-
tovených pomocou kruhu z piesočnatej hliny, iba jeden zlomok je z nádoby hrubej
výroby. Výber nálezov: fragment tenkostenného hrnca, ústie výrazne vyhnuté,
okraj zvisle zrezaný, súmerné viacnásobné vlnovky /obr. 24: 7/; zlomok hrnca,
ústie trochu roztvorené, okraj zaoblený, pásik vodorovných rýh /obr. 24: 5/;
črep zdobený vodorovnými žlabkami /obr. 24: 6/; črep zo spodku hrubostenného
hrnca /obr. 24: 15/; fragment esovito profilovanej nádoby hrubej výroby /obr.
24: 8/; okrovosivý štvorhranný brúsik azda z vulkanického tufitu, d. 10,2 cm
/obr. 24: 16/.

V priereze väčšej, približne 3,7 m dlhej východnej časti objektu blízko
jeho východného okraja sa črtala vrstva prepálenej hliny. Z výplne jamy sa vy-
brali, pokiaľ to bolo prípustné, početné zlomky riečnych kameňov a črepy. Kera-
mické zlomky sú z hrncovitých nádob sivej, tmavosivej, hnedej, žltohnedej a
oranžovožltej farby, zhotovených z piesočnatej hliny pomocou kruhu, len výnimoč-
ne sa našli črepy z nádob hrubej výroby. Výber nálezov: fragment hrnca, ústie
výrazne vyhnuté, okraj zaoblený, jednoduchá vlnovka a vodorovný žliabok /obr.
24: 1/; zlomok nádoby s mierne roztvoreným ústím, okraj zaoblený /obr. 24: 2/;
črep zdobený vlnovkou a žliabkom /obr. 24: 4/; zlomok s pásom vodorovných rýh
/obr. 24: 3/; črep s výzdobou vodorovných žliabkov /obr. 24: 9/; zlomok hrnca,
zdobený vlnovkou a pravidelným schodíkovitým žliabkovaním /obr. 24: 10/; dva
fragmenty zo spodku hrncov /obr. 24: 11, 12/.

Objekt 3/1980 bol asi 19 m východne od predchádzajúceho. Jeho miesto sa
zistilo už iba podľa černoze a nálezov vyhodnených bagrom na povrch. Ryha,
vykopaná na vedenie vodovodného potrubia, ktorou objekt narušili, bola v čase
obhliadky staveniska už zasypaná. Z objektu sa zachránili tieto nálezy: červe-
nohnedý zlomok tenkostenného hrnca so stopami viacnásobnej a jednoduchej vlnov-
ky /obr. 24: 14/, tmavosivý fragment tenkostenného hrnca, zdobený dvojistou vl-
novkou medzi pásmi vodorovných rýh /obr. 24: 17/, a hnedý črep zo spodnej časti
nádoby /obr. 24: 13/. Spomenuté zlomky sú z nádob zhotovených z piesočnatej hli-
ny pomocou kruhu.

Objekty 2 a 3/1980 sú podľa keramiky datovateľné do veľkomoravského a na
začiatok nasledujúceho obdobia.

L i t e r a t ú r a

BUDINSKÝ-KRÍČKA, V. 1980: Nové nálezy na východnom Slovensku. In: Archeologické
výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1979. Nitra, s. 41-45.

V y š n á K a m e n i c a /okr. Košice-vidiek/

Pri prieskume v chotári obce sa zistili tri archeologické lokality.

Hradzisko. Na nálezisku zvyškov stredovekého hrádku, zisteného A. Vallaškom a M. Slivkom na zalesnenom kopci Hradzisko východne od Herlian, našiel J. Macák zlomky z tenkostenných nádob sivej, belavosivej a okrovobelavej farby, datovateľné do 13. stor.; na niektorých sú vodorovné žliabky a na jednom badať stopy jednoduchkej vlnovky.

Lúčky /aj Ortaše, Konopiská/. Z prieskumu J. Macáka na oráčine na ľavobrežnej terase Kamenického potoka južne od Vyšnej Kamenice sú sídliskové nálezy z týchto období:

Neolit

Atypické zlomky najskôr lineárnej keramiky, dva obsidiánové odštepky a dve jadrá z opálonosnej horniny.

Doba slovanská /9.-10. stor./

Črepy sivej, sivastohnej a hnedej farby z hrncovitých nádob s mierne roztvoreným ústím, zhotovených pomocou kruhu z piesočnatej hliny a zdobených viacnásobnými vlnovkami a pásmi vodorovných rýh /obr. 25: 1-6/.

Stredovek

Črepy z bielych, belavosivých a okrovobelavých nádob s okrajom skoro bez výnimky profilovaným /obr. 25: 7-13/, zdobených jednoduchými i viacnásobnými vlnovkami a vodorovnými žliabkami a ryhami /obr. 25: 14-16, 18-20/. Na fragmente zo dna nádoby sú stopy plastickej značky /obr. 25: 17/. Spomenuté nálezy naznačujú, že Vyšná Kamenica, o ktorej je prvá zmienka z r. 1420 /Varsik 1977, s. 74-76/, siaha začiatkami do 11.-12. stor. Podľa nálezov slovanskej keramiky možno uvažovať aj o kontinuite so starým slovanským osídlením na území obce.

L i t e r a t ú r a

VARSIK, B. 1977: Osídlenie Košickej kotliny. 3. Bratislava.

Pod Ostrú horu. Na ľavobrežnej terase Kamenického potoka na roli pod Ostrou horou, severne od Vyšnej Kamenice, sa zachytili stopy osídlenia z mladšej doby kamennej. Z početnej štiepanej kamennej industrie /obsidián, rohovec, opálonosná hornina/si zasluhuje pozornosť najmä nukleus z tmavého zelenkavosivého swieclechowského pazúrika s belavými škvrnami, teda z pazúrika bezpochyby zakarpatského pôvodu. V zbere J. Macáka sú aj korodované, zväčša atypické črepy, zaradiateľné s určitou rezervou predbežne do okruhu lineárnej keramiky.

NEUE FUNDE IN DER OSTSLOWAKEI. Bei Geländebegehungen wurden im J. 1980 in der Ostslowakei einige urzeitliche, fröngeschichtliche und frühmittelalterliche Siedlungen festgestellt und aus mehreren evidierten Fundstellen weitere Siedlungsfunde gewonnen.

D r i e n i c a /Bez. Prešov/. Im Gebirge Čerchovské pohorie wurde auf dem Berg Lysá die Fundstelle untersucht, auf der sich drei Steine aus Drehmühlen befanden /Abb. 8/. Erst eine eingehende Untersuchung der Fundstelle wird zeigen, ob sie Spuren einer verlassenen mittelalterlichen Höhensiedlung darstellen, wie es der Autor vermutet.

D v o r i a n k y /Bez. Trebišov/. Auf Grund keramischer Funde erfasste man in der Flur Veľký köveš Besiedlungsspuren aus jüngerer Bronzezeit /Abb. 9: 1-4, 6-16/, aus römischer Zeit /Abb. 9: 5/, Spuren einer slawischen Siedlung aus dem 7.-9. Jh. /Abb. 10 und 11; Abb. 12: 1-4, 19-22/.

wie auch von mittelalterlicher Besiedlung aus dem 11.-12. Jh. /Abb. 12: 5-18/. Die in der Flur Hradišče gefundene Keramik macht auf das Vorkommen zweier slawischer Siedlungsobjekte aus dem 8.-9. Jh. aufmerksam /Abb. 13: 2-4, 5-15; Abb. 14: 1-7; man fand hier auch Besiedlungsspuren aus jüngerer Bronze- und später Latènezeit /Abb. 13: 1, 5/. Mit den Anfängen der Gemeinde Dvorianky kann das aus der Flur Filovo stammende mittelalterliche Scherbenmaterial /Abb. 14: 8-17/ verbunden werden.

H e r ľ a n y /Bez. Košice-Land/. Bei der abermaligen Besichtigung der Flur Valaliská fand sich auf der Stelle der mit der ehemaligen Ortschaft Púch identifizierten mittelalterlichen Dorfwüstung Keramik aus dem 13.-15. Jh. /Abb. 15: 1-10, 13-15, 17/. Weitere Lesefunde deuten an, dass die Fundstelle schon im Neolithikum /Obsidianindustrie/, in römischer /Abb. 15: 11/ und in slawischer Zeit /Abb. 15: 12, 16/ sporadisch aufgesucht worden war.

H l i n n é /Bez. Vranov nad Topľou/. Auf der sich südwestlich der Gemeinde und rechts vom Hrabovsky-Bach erstreckenden evidierten römischen Siedlung wurden weitere Keramikfragmente aus der obenerwähnten Zeitepoche gefunden.

H r i a d k y /Bez. Trebišov/. Bei der Begehung der evidierten Fundstelle wurden in den Fluren Porvazy und Konopiansky weitere Siedlungsfunde aus dem Neolithikum /Abb. 16: 6/, aus älterer Bronzezeit /Abb. 16: 1-5, 15/ und aus römischer Zeit /Abb. 16: 7-14/ entdeckt.

J a s t r a b i e n a d T o p ľ o u /Bez. Vranov nad Topľou/. Die aus der abermaligen Begehung des Gartens des Hauses Nr. 16, der sich am Rande der linksuferigen Topľa-Terrasse erstreckt, gewonnenen Funde belegen aufs Neue eine anhaltende Besiedlung der Fundstelle in der Hallstattzeit /Abb. 15: 18-20/.

K o š i c k ý K l e č e n o v /Bez. Košice-Land/. Bei der Begehung des Ackerfeldes in der Flur Sedliská fand man Obsidianindustrie aus der jüngeren Steinzeit und in der Flur Pažica stellte man eine Siedlung mit älterer Linearkeramik aus der jüngeren Steinzeit fest. Südwestlich von hier wurde eine Siedlung erfasst, die anhand der aus den gestörten Objekten geretteten Funde rahmenhaft an die Wende der römischen Zeit und in die Anfänge der Völkerwanderungszeit datiert werden kann.

M i c h a l o k /Bez. Vranov nad Topľou/. Im Gemeindevintravilan fand sich ein Dreipölker Sigismunds III. aus dem J. 1625.

N i ž n ý H r a b o v e c /Bez. Vranov nad Topľou/. Auf der evidierten slawischen Siedlung, die sich in der Flur Za plevňu erstreckt, wurde eine weitere Halbgrubenhütte erschlossen, welche anhand der Keramikfunde in das 9. Jh. datiert ist /Abb. 17/.

P e t r o v a n y /Bez. Prešov/. Bei der Verfolgung des Baus der Autobahn zwischen Prešov und Obišovce fanden sich auf der evidierten Fundstelle in der Flur Keveč, auf der linksuferigen Torysa-Terrasse und auf der Anhöhe Hura Fragmente von jüngrömerzeitlichen Siedlungskeramik.

S i r n í k /Bez. Trebišov/. Die in der Flur Halomdomb auf der rechtsuferigen Ondava-Terrasse nördlich der Gemeinde wiederholte Geländebegehung erbrachte weitere Siedlungskeramik aus römischer Zeit /Abb. 18: 4/ und aus dem 8.-9. Jh. /Abb. 18: 1-3/.

S k r a b s k é /Bez. Vranov nad Topľou/. Neue Funde von Siedlungskeramik lieferten auch die Fundstellen aus jüngerer Bronzezeit und aus slawischer Zeit /9. Jh./, die in der Flur Temetov und im Gemeindeintravilan erfasst wurden.

Š a r i š s k é M i c h a l a n y /Bez. Prešov/. Man wiederholte die Begehung der Fundstelle, die sich in der Flur Fedelemka auf der linksuferigen Terrasse des Baches Veľký potok erstreckt. Von den Funden sind hier die jüngere Linearkeramik, die Bükker Keramik, die Keramik der Lažňany-Gruppe und die kannelierte Keramik vertreten. Auf die Fortsetzung der Fundstelle stieß man auf der rechtsuferigen Terrasse des genannten Baches. Die Siedlung ist reich an Keramik sowie an Spalt- und geschliffene Industrie.

Š a r i š s k é S o k o l o v c e /Bez. Prešov/. Bei der Begehung des slawischen Burgwalls aus dem 9.-10. Jh., der im J. 1965 und 1971-1972 auf dem Berg Hradová hura untersucht wurde, fanden sich drei Gefäßfragmente /Abb. 18: 5, 7, 8/ und eine Glasperle aus einem Halsband /Abb. 18: 6/.

V r a n o v n a d T o p ľ o u - Ortsteil Č e m e r n é /Bez. Vranov nad Topľou/. Man wiederholte die Begehung der im Hotter des genannten Ortsteiles aufgefundenen Fundstellen. Auf der rechtsuferigen Topľa-Terrasse fanden sich in der Flur Lazy weitere Belege von sporadischer Besiedlung der Fundstelle im Neolithikum /Obsidianindustrie; Abb. 19: 1, 2/ und in der Hallstattzeit /Keramik; Abb. 19: 3-6/ sowie von anhaltenderer Besiedlung der Terrasse in römischer Zeit und in den Anfängen der Völkerwanderungszeit /Keramik und der Torso eines Schleifsteins; Abb. 19: 7-22; Abb. 20: 1-17/. Neolithische Spaltindustrie /Abb. 20: 24-29/, Hallstattzeitliche Keramik /Abb. 20: 20, 21/ sowie Scherben aus römischer Zeit und aus den Anfängen der Völkerwanderungszeit /Abb. 20: 18, 19, 22, 23, 30/ lieferte auch das Ackerfeld zwischen der Flur Lazy und dem Motorrest Studničky. Auf der oben-erwähnten Topľa-Terrasse /Flur Sadok/ wurde das Siedlungsobjekt 2 erschlossen, das anhand der Keramikfunde in das 8.-9. Jh. datiert ist /Abb. 21; Abb. 22/; das erste Objekt wurde im J. 1974 untersucht.

V r a n o v n a d T o p ľ o u - Ortsteil L o m n i c a /Bez. Vranov nad Topľou/. Bei Fundlese auf einer seit dem J. 1977 verfolgten ausgedehnten slawischen Siedlung, die sich in der Flur Malé poľo erstreckt, fanden sich auf den Stellen der durch Rigolen gestörten Objekte Keramikfragmente /Abb. 23: 2-4, 6, 7, 9-15/ und ein Eisenmesser aus dem 9. Jh. /Abb. 23: 5/. Andere Funde zeugen von sporadischer Besiedlung der Fundstelle schon in der Urzeit /Abb. 23: 1, 8/. Sorgfältig wurde auch die auf der Baustelle in der Flur Poloviny entdeckte slawische Siedlung verfolgt. Aus der Stelle zweier gestörten Objekte wurde keramisches Material /Abb. 24: 1-15, 17/ und ein Schleifstein aus dem 9.-10. Jh. /Abb. 24: 16/ gerettet.

V y š n á K a m e n i c a /Bez. Košice-Land/. Die auf einer neuen Fundstelle, die sich auf dem Feld Pod Ostrú horu auf der linksuferigen Terrasse des Kamenický-Baches erstreckt, durchgeführte Geländebegehung erbrachte Scherben /die an Linearkeramik erinnern/ und zahlreiche Stücke von Spaltindustrie aus der jüngeren Steinzeit, unter denen besonders dem Nukleus aus swieciechower, d. h. transkarpatischem Feuerstein besondere Aufmerksamkeit gebührt. Auf eine weitere neue Fundstelle machen auf dem Ackerfeld der Flur Lúčky, auf derselben Terrasse des Baches, Funde von Spaltindustrie und

Scherben aus jüngerer Steinzeit sowie Keramik aus dem 9.-12. Jh. /Abb. 25/ aufmerksam. Auf einer mittelalterlichen Burganlage fanden sich auf dem Berg Hradzisko Keramikfragmente aus dem 13. Jh.

НОВЫЕ НАХОДКИ В ВОСТОЧНОЙ СЛОВАКИИ. В ходе осуществившихся в 1980 г. археологических разведок обнаружилось несколько доисторических, раннеисторических и раннесредневековых поселений и на многих уже локализованных местонахождениях обнаружались новые селищные находки.

Д р и е н и ц а /рай. Прешов/. Был проведен осмотр места нахождения трех камней ротационных жерновов, обнаруженных в горном массиве Черховске-Погорье, на горе Лиса /рис. 8/. Только более детальные обследования покажут представляют ли они, по предположениям автора, следы погибшей средневековой высотной усадьбы.

Д в о р ь я н к и /рай. Требишов/. На основе обнаруженных в урочище "Бельки-Кевеш" находок керамики затронулись следы заселения позднего периода бронзы /рис. 9: 1-4, 6-16/, римского периода /рис. 9: 5/, славянского поселения VII-IX вв. /рис. 10 и 11; рис. 12: 1-4, 19-22/, а также средневекового заселения XI-XII вв. /рис. 12: 5-18/. Обнаруженный в урочище "Градище" керамический материал предупреждает о местонахождении двух датированных VIII-IX вв. славянских селищных объектов /рис. 13: 2-4, 6-15; рис. 14: 1-7/; в урочище отыскиались также и следы заселения раннего периода бронзы и позднелатенского периода /рис. 13: 1, 5/. Обнаруженный в урочище "Филово" средневековый керамический материал можно отнести к началу существования села Дворьянки /рис. 14: 8-17/.

Г е р л ь я н и /рай. Кошице-видьек/. В ходе повторных археологических разведок в урочище "Валалиска", на местонахождении погибшей средневековой деревни, отождествляемой с бывшим поселком Пух, обнаружилась керамика XII-XV вв. /рис. 15: 1-10, 13-15, 17/. Следующие, обнаруженные во время сбора находки показывают, что местонахождение спорадически искалось уже в период неолита /индустрия из обсидиана/, в римский /рис. 15: 11/ и славянский периоды /рис. 15: 12, 16/.

Г л и н н е /рай. Вранов-над-Топлоу/. На зарегистрированном уже поселении римского периода, направо от ручья Грабовски-Поток, на ЮВ от села обнаружались новые осколки керамики выше упомянутого периода.

Г р ь я д к и /рай. Требишов/. В ходе осмотра зарегистрированного местонахождения обнаружались в урочищах "Порвази" и "Конопьянки" новые селищные находки периода неолита /рис. 16: 6/, раннего периода бронзы /рис. 16: 1-5, 15/, а также римского периода /рис. 16: 7-14/.

Я с т р а б ь е - н а д - Т о п л о у /рай. Вранов-над-Топлоу/. Обнаруженные в ходе повторных разведок в огороде дома № 16, на крае левобережной террасы р. Топля находки вновь подтвердили более длительное в период гальштатта заселение местонахождения /рис. 15: 18-20/.

К о ш и ц к и й - К л е ч е н о в /рис. Кошице-видьек/. Во время осмотра вспаханной земли в урочище "Седлиска" обнаружались находки индустрии из обсидиана раннего каменного века и в урочище "Пажица" вскрылось поселение с находками ранней линейной керамики позднего каменного века и на ЮЗ от него датированные на основе сохранившихся в разрушенных объектах предварительно периодом на рубеже римского периода и начала переселения народов черепков.

М и х а л о к /рай. Вранов-над-Топлоу/. На строительном участке села обнаружился полторак Сигизмунда III, 1625 г.

Н и ж н и - Г р а б о в е ц /рай. Вранов-над-Топлоу/. На исследованном славянском поселении вскрылась в урочище "За-Плевню" следующая датированная на основе обнаруженной керамики IX в. полуземлянка /рис. 17/.

П е т р о в а н и /рай. Прешов/. В ходе строительства автострада Прешов-Обишовце обнаружился на зарегистрированном местонахождении в урочище "Кевеч", на крае левобережной террасы р. Ториса, а также на возвышенности Гура осколки селищной керамики раннего периода бронзы.

С и р н и к /рай. Требишов/. В ходе повторных разведок в урочище "Галомдомб" на отроге правобережной террасы р. Ондава, на С от села обнаружился новые находки селищной керамики римского периода /рис. 18: 4/, а также находки VIII-IX вв. /рис. 18: 1-3/.

С к р а б с к е /рай. Вранов-над-Топлоу/. Новые находки селищной керамики обнаружился на зарегистрированных местонахождениях раннего периода бронзы и славянского периода /IX в./, в урочище "Теметов", а также на строительном участке села.

Ш а р и ш с к е - М и х а л ь я н и /рай. Прешов/. Вновь был проведен осмотр находящегося в урочище "Феделема", на левобережной террасе ручья Вельки-Поток местонахождения. В обнаруженных на большом поселении находках встретились поздняя линейная керамика, буковогорская керамика, керамика лажнянской группы и каннелированная керамика. Местонахождение продолжалось также и на правобережной террасе выше упомянутого ручья. Поселение богатое керамикой, а также колотой и граненой индустриями.

Ш а р и ш с к е - С о к о л о в ц е /рай. Прешов/. Во время осмотра датированного IX в. славянского городища на горе Градова-Гура, исследованного в 1965 и 1971-72 гг., обнаружился три фрагмента сосудов /рис. 18: 5, 7, 8/ и стеклянная бусинка из ожерелья /рис. 18: 6/.

В р а н о в - н а д - Т о п л о у - ч а с т ь Ч е м е р н е /рай. Вранов-над-Топлоу/. Провелись повторные разведки обнаруженных на территории выше упомянутой части города местонахождений. В урочище "Лази", на правобережной террасе р. Топля, обнаружился следы спорадического заселения местности в период неолита /индустрия из обсидиана; рис. 19: 1, 2/, а также в период гальштатта /керамика; рис. 19: 3-6/ и более длительного заселения террасы в римский период и в начале периода переселения народов /керамика и обломок каменного оселка; рис. 19: 7-22; рис. 20: 1-17/. Неолитическая колотая индустрия /рис. 20: 24-29/, гальштаттская керамика /рис. 20: 20, 21/, а также керамика римского периода и начала периода переселения народов /рис. 20: 18, 19, 22, 23, 30/ встречались также на вспаханной земле между урочищем "Лази" и мотелем "Студнички". На выше упомянутой террасе р. Топля, в урочище "Садок" обнаружился датированный на основе керамики VIII-IX вв. /рис. 21 и 22/ селищный объект 2; объект 1 был исследован в 1974 г.

В р а н о в - н а д - Т о п л о у - ч а с т ь Л о м н и ц а /рай. Вранов-над-Топлоу/. Во время поверхностного сбора вскрылись на исследованном в 1977 г. урочище "Мале-Поле", на местах затронутых глубокой пахотой осколки керамики /рис. 23: 2-4, 6, 7, 9-15/ и железный ножик датированный IX в. /рис. 23: 5/. Другие находки подтверждают спорадическое

заселение местонахождения уже в раннеисторический период /рис. 23: 1, 8/. Тщательно исследовалось также обнаруженное на строительном участке в урочище "Половины" славянское поселение; на месте двух разрушенных объектов сохранились датированный IX в. керамический материал /рис. 24: 1-15, 17/ и датированный IX-X вв. каменный оселок /рис. 24: 16/.

В и ш н а - К а м е н и ц а /рай. Кошице-видбек/. В ходе осуществившихся на нововскрытом местонахождении, на поле "Под-Остру-Гору", на левобережной террасе ручья Каменицки-Поток разведок, обнаружались находки черепков /напоминающих линейную керамику/ и многочисленных кусков колотой каменной индустрии раннего каменного века, из числа которых внимание заслуживает прежде всего нуклей из свиечиховского, значит закарпатского кремня. Находки колотой каменной индустрии, черепков раннего периода бронзы, также как и керамики IX-XII вв. /рис. 25/ подтверждают существование находящегося в урочище "Лучки" на той же самой террасе ручья нововскрытого местонахождения. На небольшом средневековом замке на горе Градзиско обнаружались осколки датированной XIII в. керамики.

NOVÉ NÁLEZY ZO ZVOLENA

Vojtech B u d i n s k ý - K r i č k a

Autor spoločne s J. Macákom prezrel evidovanú lokalitu, v polohe Haputka pod Pustým hradom na ľavobrežnej terase Slatiny, prítoku Hrona, na ktorej sa už v minulosti našli pamiatky svedčiace o pravekom a včasnodedinnom osídlení. Zber nálezov pri poslednom prieskume naznačuje, že terasa na úpätí Pustého hradu bola trvalejšie osídlená hlavne v mladšej dobe bronzovej, v dobe rímskej a slovanskej.

Mladšia doba bronzová

Z keramického materiálu, patriaceho najskôr do okruhu lužickej kultúry, vyberáme: niekoľko okrajových črepov zo súdkovitých a amforovitých nádob hnedej a sivastej farby /obr. 26: 1-4/, zlomok červenohnedej kužeľovitej misky /obr. 26: 6/, čiernosivý zlomok amforovitej nádoby, zdobený pásikom vodorovných rýh /obr. 26: 5/, zlomok podobnej farby z vydutia amforovitej nádoby, zdobený žliabkom /obr. 26: 9/, črep podobnej farby s kužeľovitou vypuklinou /obr. 26: 7/ a hneď fragment so žliabkovanou výzdobou z ústia amforovitej nádoby /obr. 26: 8/.

Neskorá doba laténska

Zlomok zo spodnej časti grafitovej nádoby /obr. 26: 3/.

Doba rímska

V črepovom materiáli z tohto obdobia sa osobitne vyníma zlomok hnedej tenkostennej nádoby zhotovenej z jemnej hliny, zdobený po stranách dvojice vodorovných žliabkov motívmi rytými ozubeným kolieskom /obr. 26: 11/. Ostatné zlomky sú z nádob väčšinou drsného povrchu, sivastej, sivastohnedej a červenohnedej farby, zhotovených z piesočnatej, výnimočne z piesočnato-sľudnatej hliny. Najvýraznejšie z nich sú: zlomok zásobnice s pásmi zvislých rýh /obr. 27: 8/, črep zdobený jamkami /obr. 27: 1/, fragment nádoby s pretláčaným okrajom /obr. 26: 13/, dva zlomky zo spodku nádob s odsadeným dnom /obr. 27: 2, 4/.

Z nálezov z dávnejších prieskumov dokladá osídlenie lokality v dobe rímskej najmä zlomok terry sigillaty s neurčiteľnou výzdobou /obr. 26: 10/ a sklený valcovitý korálik s priemerom 0,7 cm, čiernej farby, zdobený na obvode dvoma prelínajúcimi sa vlnovkami pastelovobelasej farby /obr. 26: 12/. Podľa inventárneho záznamu Okresného múzea vo Zvolene, kde sú uložené, našli sa v polohe Haputka. G. Balaša udáva ako nálezisko zlomku terry sigillaty Pustý hrad. Podľa T. Kolníka ide o fragment misky typu Drag. 37 z konca 2. stor. až z prvej štvrtiny 3. stor., svedčiaci najpravdepodobnejšie o výrobku niektorej dielne v porýnskom Rheinza-berne. Do staršieho úseku mladšej doby rímskej je podľa T. Kolníka datovateľný spomenutý korálik.

Doba slovanská

Keramické fragmenty z tohto obdobia sú z hrncovitých nádob formovaných voľnou rukou alebo pomocou kruhu. K zlomkom nádob hrubej výroby, pripomínajúcim včasnოსlovanskú keramiku, radíme: fragment červenohnedého hrnca s úzko vyhnutým okrajom /obr. 27: 13/, črep sivej farby z vrchnej časti hrnca s lievikovite roztvoreným ústím /obr. 27: 15/, tmavosivý zlomok hrnca s valcovitým hrdlom /obr. 27: 6/ a žltohnedý okrajový črep /obr. 27: 11/. Z úlomkov nádob formovaných pomocou kruhu, zväčša hnedých, výraznejšie sú: fragment zdobený nesúmernými jednoduchými vlnovkami /obr. 27: 12/, črep s jednoduchou vlnovkou /obr. 27: 9/, fragment zdobený dvojitémi vlnovkami a dvojicami vodorovných rýh /obr. 27: 5/, črep s vodorovnými ryhami /obr. 27: 10/ a ďalší s vodorovnými žliabkami /obr. 27: 14/ a zlomok hrnca s mierne roztvoreným ústím /obr. 27: 7/.

Opísané nálezy slovanskej keramiky sú prvými stopami osídlenia lokality pod Pustým hradom v 7.-9. stor. Či s týmto osídlením alebo s osídlením v dobe rímskej možno spájať ojedinelé nálezy železnej trosky na lokalite, je zatiaľ problematické.

NEUE FUNDE AUS ZVOLEN. Die auf der evidierten Fundstelle in der Flur Haputka pod Pustým hradom in Zvolen gemachte Begehung lieferte Keramikfunde einer Siedlung aus der jüngeren Bronzezeit /Abb. 26: 1-9/, aus dem Spätlatène /Abb. 27: 3/, aus der römischen Kaiserzeit /Abb. 26: 11, 13; Abb. 27: 1, 2, 4, 8/ und aus slawischer Zeit /Abb. 27: 5-7, 9-15/. Von den Altfunden aus der römischen Kaiserzeit im Bezirksmuseum zu Zvolen stammt aus angeführter Lokalität am ehesten das Bruchstück einer Terra sigillata-Schüssel des Typs Dragendorf 37 /Abb. 26: 10/ und eine Glasperle /Abb. 26: 12/.

НОВЫЕ НАХОДКИ ИЗ Г. ЗВОЛЕН. В ходе осуществившихся на зарегистрированном местонахождении в урочище "Гапутка под Пустым-Градом" в г. Зволени археологических исследований обнаружались находки селянской керамики раннего периода бронзы /рис. 26: 1-9/, позднелатенского периода /рис. 27: 3/, римского периода /рис. 26: 11, 13, рис. 27: 1, 2, 4, 8/, а также славянского периода /рис. 27: 5-7, 9-15/. Из числа раньше обнаруженных находок римского периода, находящихся в Районном музее г. Зволени к выше приведенному местонахождению относится правдоподобно осколок терры сигиллаты - фрагмент типа Dragendorf 37 /рис. 26: 10/, а также стеклянная бусинка /рис. 26: 12/.

TRETIA SEZÓNA VÝSKUMU V BUČANOCH

Jozef B u j n a - P e t e r R o m s a u e r

V roku 1980 pokračoval v Bučanoch /okr. Trnava/ záchranný archeologický výskum na lokalite ohrozenej ťažbou zeminy v súvisi s výstavbou diaľnice. Pred jeho začatím bola v zimných mesiacoch odhumusovaná východne od zaniknutého hli- niska pri hornom cintoríne plocha asi 1,8 - 2 ha. Z južnej a východnej strany vymedzuje plochu výskumu predĺžená os západnej a severnej brány kruhového opev- nenia, odkrytého v predchádzajúcej sezóne /Bujna - Romsauer 1980, s. 56-59/. Na východ od osi severnej brány, ktorá viedla v blízkosti okraja terasy, sa ne- zistili žiadne archeologické nálezy.

Úlohou výskumu bolo sledovať ďalší priebeh osídlenia a pokračovanie pohre- biska zo včasnej doby laténskej smerom na sever. Zvláštna pozornosť sa venovala zisteniu nálezovej situácie v okolí kruhového opevnenia lengyelskej kultúry. V sezóne trvajúcej od apríla do novembra sa plošnou odkrývkou preskúmala rozlo- ha 1,5 ha, na ktorej sa zistilo 54 sídliskových objektov z rôznych období. Naj- početnejšie boli zastúpené objekty lengyelskej kultúry a skupiny Bajč-Retz. Ná- padná je absencia objektov kalenderberskej kultúry a hrobov zo včasnej doby la- ténskej. Ak môžeme odkrytú plochu považovať za dostačujúco veľkú na to, aby mohli byť na nej celky z týchto časových úsekov zachytené, čo sa podľa ich hustoty v južnejších častiach lokality zdá reálne, potom možno konštatovať, že ani osíd- lenie kalenderberskej kultúry, ani pohrebisko zo včasnej doby laténskej nepo- kračuje ďalej smerom na sever.

Objavenie kruhovej fortifikácie posunulo do popredia problematiku osídle- nia lengyelskej kultúry, na celej skúmanej ploche doloženého expoatačnými jama- mi. Jeho celkový rozsah sa nedá bez ďalšieho výskumu určiť, pretože na dosiaľ neodhumusovanej ploche chýbajú povrchové nálezy, ktoré sa ani po viackrát opako- vanom prieskume nezistili, a to ani v priestore výskumu v r. 1980, kde sa prvé nálezy objavili až po skrývke povrchovej vrstvy. Z celkového počtu 31 objektov lengyelskej kultúry sa v tomto roku odkrylo dovedna 16. Ich koncentrácia v tejto časti lokality nepochybne súvisí s kruhovým opevnením zároveň však naznačuje, že osídlenie, zatiaľ v nezistenej intenzite, pokračuje ďalej na sever, kde sa plo- šina terasy postupne rozširuje. Okrem kruhového opevnenia a ojedinelých hrobo- vých celkov reprezentujú lengyelské osídlenie na lokalite exploatačné jamy ne- pravidelného pôdorysu a prierezu. Otvorenou otázkou zostáva lokalizácia predpo- kladanej obytnej časti osady. Pri výskume v roku 1980 sa zistili iba tri nepra- videlne rozmiestnené kolové jamy bez nálezov, čo znemožňuje ich zaradenie k nie- ktorému zo zistených sídliskových horizontov. Hlavným vodídlom pri určovaní chronologického postavenia osady je predovšetkým početný keramický inventár, ktorý oproti nálezom z predchádzajúcich výskumných sezón nevykazuje žiadne chro- nologické ani typologické rozdiely. K významným nálezom sezóny patria kolekcia štyroch ženských plastiek, väčšinou fragmentárnych, z ktorých tri pochádzajú z jedného nálezového celku.

Vo veľkom počte /17 objektov/ boli aj nálezové celky skupiny Bajč-Retz. Okrem týchto sa odkrylo ďalších sedem objektov obsahujúcich iba malý počet ne- výrazných nálezov, resp. bez nálezov. Niektoré z nich s veľkou pravdepodobnosťou patria do skupiny Bajč-Retz, prípadne ich možno rámcovo datovať do eneolitu.

Odkryl sa aj objekt obsahujúci nálezy blízke inventáru ludanickej skupiny. Osídlenie skupiny Bajč-Retz na skúmanej ploche reprezentovali zásobné jamy v tvare zrezaného kužeľa s rovným dnom, vo viacerých skupinách. V dvoch prípadoch sa zistilo vypaľovanie stien a dna jamy. Obsah týchto objektov bol pomerne chudobný a nezískali sa ani paleobotanické zvyšky. V keramickom inventári sú, okrem malého počtu črepov zdobených brázdovým vpichom, väčšinou nezdobené hrubšie tvary. Objavujú sa zlomky z nádob s lievikovite roztvoreným ústím, aj zdobené s plastickou lízénou pod okrajom, poukazujúce na kontakty s kultúrou lievikovitých pohárov.

Zo staršej doby bronzovej sa preskúmalo osem objektov maďarovskej kultúry, medzi ktorými dominovali jamy okrúhleho pôdorysu so zvislými alebo šikmými stenami. Pri južnom okraji skúmanej plochy sa čiastočne odkryl aj rozmerný objekt nepravidelného pôdorysu, ktorý obsahoval veľké množstvo keramického materiálu a fragment bronzovej ihly. Podľa keramiky sa dajú preskúmané objekty zaradiť do klasického stupňa maďarovskej kultúry.

Najmladší nálezový horizont je zastúpený dlhými žlabmi, ktorú siahajú aj mimo skúmanej plochy. Najväčší z nich bol široký 1-1,5 m, prebiehal s menšou odchýlkou v smere V-Z a k nej sa pripájali ďalšie štyri žlaby. Väčšinou boli žlaby bez nálezov, iba z jedného rezu /obj. 122/80/ sa získal fragment džbánka s úzkym hrdlom, podľa ktorého ich môžeme rámcovo datovať do vrcholného, resp. neskorého stredoveku. Ich funkcia je vzhľadom na absenciu ďalších nálezov zatiaľ neurčitelná.

V uplynulých troch výskumných sezónach sa odkryla na lokalite plocha asi 4,2 ha a preskúmalo sa dovedna 160 sídliskových objektov a 44 hrobových celkov z rôznych období. Napriek rýchlemu postupu zemných prác sa podarilo preskúmať alebo zdokumentovať približne 90 % objektov. V ďalšej sezóne bude výskum pokračovať v rozsahu zodpovedajúcom objemu zemných prác.

L i t e r a t ú r a

BUJNA, J. - ROMSAUER, P. 1980: Výskum v Bučanoch v roku 1979. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1979. Nitra, s. 56-59.

DRITTE GRABUNGSSAISON IN BUČANY. Im Laufe der Grabungssaison 1980 untersuchte man in Bučany /Bez. Trnava/, im Nordabschnitt der Fundstelle eine ungefähr 1,5 Hektar grosse Fläche. Es kamen hier weder Siedlungsobjekte der Kalenderberger Kultur noch Gräber aus Frühlatenezeit vor. Sporadisch waren Siedlungsobjekte der Maďarovce-Kultur vertreten. Aus der Gesamtzahl von 54 abgedeckten Objekten bildeten die überwiegende Mehrheit die Exploitationsgruben der Lengyel-Kultur mit bemalter Keramik sowie die Speichergruben der Bajč-Retz-Gruppe. Von den Funden gebührt besondere Aufmerksamkeit vier Frauenplastiken der Lengyel-Kultur, die zumeist im fragmentarischen Zustand gefunden wurden. Auf der untersuchten Fläche wurden auch verschiedene Rinnen entdeckt, die aufgrund eines Krugfragments rahmenhaft in den Hochmittelalter datiert werden können.

ТРЕТИЙ СЕЗОН ИССЛЕДОВАНИЙ В С. ВУЧАНИ. Во время продолжающихся в 1980 исследований в с. Вучани /рай. Трнава/ проследилось в северной части местонахождения площадь около 1,5 га. На этой площади не встретились ни селищные объекты календербергской культуры ни погребения раннелатенского

периода. Очень редко встречались селищные объекты мадяровской культуры. Преобладающее большинство из 54 вскрытых объектов было представлено эксплуатационными ямами лендьелской культуры с расписной керамикой, а также ямами-хранилищами группы Вайч-Рец. Из числа находок внимание привлекают четыре женских пластики лендьелской культуры, обнаруженные в основном черепками. На исследованной площади вскрылись разного рода желоба, датированные на основе фрагмента кувшинчика кульминирующим периодом средневековья.

VÝSLEDKY PRIESKUMOV V SABINOVE

Soňa D e m e t e r o v á

V súvisе s projektovou prípravou odvodnenia pozemkov školského majetku Poľnohospodárskej technickej školy v Sabinove /okr. Prešov/ sa urobil v októbri 1980 prieskum na miernej vyvýšenine v polohe Čikto, vzdialenej približne 3 km od Sabinova, situovanej juhozápadným smerom od Torysy, v blízkosti cesty z Ražnian do Sabinova.

Našli sa tu zväčša atypické praveké črepy, odštep z rádiolaritu, črep z doby rímskej /sivá keramika/ a stredoveké črepy. Jeden črep je z bielej stredovekej keramiky, ktorá sa na východnom Slovensku vyskytovala na konci 12. storočia a v 13. storočí. Črepy z okrajov a diel nádob, niektoré čiastočne glazované hnedou a zelenou glazúrou, môžu byť pravdepodobne z neskorého stredoveku /16. stor./, resp. sú ešte mladšie.

Uvedený keramický materiál dokladá stopy osídlenia tejto lokality v praveku, vo včasnodejinnom období a v stredoveku.

ERGEBNISSE EINER GELÄNDEBEGEHUNG IN SABINOV. Im Zusammenhang mit den Vorbereitungen zur Entwässerung der Grundstücke in der Flur Cikto in Sabinov /Bez. Prešov/ wurde eine Geländebegehung verwirklicht. Man fand Scherbenmaterial, das von urzeitlicher, frühgeschichtlicher und mittelalterlicher Besiedlung dieses Fundortes zeugt.

РЕЗУЛЬТАТЫ РАЗВЕДОЧНЫХ РАСКОПОК В С. САБИНОВ. В связи с предусматриваемыми осушительными работами проводились в урочище "Чикто" в с. Сабинов /рай. Претов/ археологические раскопки. Обнаружились черепки, подтверждающие заселение местонахождения в доисторический, раннеисторический времена и в период средневековья.

ZANIKNUTÁ STREDOVEKÁ DEDINA BIZOVO

Zoltán D r e n k o

Slovenské národné múzeum v Bratislave uskutočnilo v júli - auguste 1980 archeologický výskum zaniknutej stredovekej dediny Bizovo. Lokalita je v okrese Rimavská Sobota, v katastri obce Gortva, pri osade Bizovo /Kyselka/, v lese na svahu nad pravým brehom potoka.

Výskumom sa zistili zvyšky kostola, päť hrobov, časť ohrady cintorína a základy dvoch domov.

Gotický kamenný kostol s polygonálnym uzáverom mal orientáciu JZ-SV, nemal vežu a bol dlhý 24,5 m. Svätyňa bola široká 7,5 m, loď 11,5 m. Múr svätyne bol hrubý 70 cm, múr lode 1 m. Na jv. strane hraníc svätyne a lode sa zachovali v dĺžke 4 m zvyšky kamenného múru, hrubého 80 cm, orientovaného v smere JZ-SV. Zdá sa, že sú to zvyšky staršieho kostolíka, ku ktorému zrejme patrila aj kamenná deštrukcia zistená vo svätyni. Na sz. strane svätyne stála dvojpriestorová sakristia s rozmermi 630 x 500 cm. Priestor pri svätyni mal svetlosť 480 x 140 cm, sz. priestor 450 x 200 cm.

Gotické architektonické články sa našli na oboch stranách hraníc svätyne a lode.

V zistených piatich hroboch neboli zvyšky rakiev ani nálezy. V hroboch ležali kostry dospelých osôb. Kostra v hrobe 2 mala orientáciu Z-V, kostry v ďalších hroboch JZ-SV. V hrobe 1 mal pochovaný na lone pravú ruku, v hrobe 2 a 3 ľavú ruku. Hroby 1, 3-5 boli pod uzáverom svätyne, teda kostol postavili na staršom cintoríne.

Pri severnom nároží sakristie bola odkrytá časť kamennej ohrady cintorína s bránkou. Múr bol hrubý 60 cm, bránka bola široká 165 cm.

Na severovýchodnej strane sakristie sa vykopali základy kamenného domu /objekt 5/, pristavaného k vonkajšej strane ohrady cintorína. Dom mal štvorcový pôdorys, bol jednopriestorový a mal rozmery 450 x 450 cm /svetlosť 320 x 310 cm/. Bol orientovaný v smere JV-SZ a základové murivo bolo hrubé 60 cm. V dome sa našli úlomky kachlíc so zelenou polevou a s rastlinným ornamentom.

Juhovýchodne od kostola sa zistili základy druhého kamenného domu /objekt 9/. Dom, orientovaný v smere V-Z, mal obdĺžnikový pôdorys, bol jednopriestorový a mal rozmery 950 x 480 cm /svetlosť 850 x 370 cm/. Základové murivo bolo hrubé 50 cm.

Severozápadne od kostola vidieť okrúhlu jamu /objekt 1/ s priemerom 7 m, v severoseverozápadnom smere je obdĺžniková jama /objekt 2/ s orientáciou SSZ-JJV a s rozmermi 7 x 5 m. Severne od kostola sa zistila obdĺžniková jama /objekt 3/ s orientáciou V-Z a s rozmermi 9 x 6 m a severoseverovýchodne obdĺžniková jama /objekt 4/ s orientáciou S-J a s rozmermi 7 x 5 m. Severovýchodne od kostola bola štvorcová priehlbeň /objekt 4a/ s orientáciou S-J a s rozmermi 4 x 4 m, severovýchodne obdĺžniková jama /objekt 6/ s orientáciou SSV-JJZ a s rozmermi 9 x 3,5 m, východne dve okrúhle jamy /objekt 7 a objekt 8/ s priemerom 4 m. Uvedené jamy sú stopami po zaniknutých obytných a hospodárskych budovách. Prvá písomná správa o dedine pochádza z roku 1455, dedina zanikla v 17. storočí.

MITTELALTERLICHE DORFWÜSTUNG VON BIZOVO. Das Slowakische Nationalmuseum zu Bratislava untersuchte die mittelalterliche Dorfwüstung von Bizovo. Der Fundort befindet sich im Gemeindekataster von Gortva /Bez. Rimavská Sobota/ bei der Gemeinde Bizovo-Kyselka. Im Laufe der Grabung wurde eine gotische Steinkirche mit polygonalem Abschluss und einer Sakristei, die auf ältere fundlose Gräber gebaut war, ferner ein Teil der Steinmauer des Friedhofs mit einem Tor und die Fundamente eines quadratischen und eines rechteckigen Steinhauses festgestellt. Im quadratischen Haus fanden sich grün glasierte und mit Pflanzenornament verzierte Kachelbruchstücke. Rund um die Kirche befanden sich rechteckige und kreisförmige Gruben - Spuren von un-

tergegangenen Wohn- und Wirtschaftsgebäuden des Dorfes. Die erste schriftliche Nachricht über das Dorf stammt aus dem J. 1455, es unterging im 17. Jahrhundert.

ПОГИБШИЙ СРЕДНЕВЕКОВЫЙ ПОСЕЛЕК ВИЗОВО. Словацкий национальный музей в Братиславе проводил археологические исследования погибшего средневекового поселка Визово. Местонахождение расположено в рай. Римавска-Собота, в кадастре с. Гортва, близь поселка Визово-Киселка. Во время исследований были назначены каменный готический костел с полигональным затвором и ризницей, построенный на более ранних без инвентаря могилах, часть каменной ограды кладбища с калиткой и фундаменты двух каменных домов квадратного и прямоугольного планов. В доме квадратного плана обнаружались фрагменты плит с зеленой поливой и растительным орнаментом. Вокруг костела были расположены прямоугольные и кругообразные ямы - следы погибших хозяйственных и жилых сооружений деревни.

Первое письменное сведение о селе датируется 1455 г., село погибло в XVII в.

PRÍRASTKY BRÚSENEJ KAMENNEJ INDUSTRIE V ARCHEOLOGICKOM ÚSTAVE SNM V BRATISLAVE

Zdeněk F a r k a š

V roku 1980 pribudla do zbierok Archeologického ústavu SNM v Bratislave brúsená kamenná industria z týchto lokalít:

D e d i n k a /okr. Nové Zámky/

J. Paulík získal od Š. Kuruca fragment kamenného sekeromlatu, ktorý vyoral na poli zvanom Berček.

Sekeromlat - fragment výrazne pretiahnutého tvaru so zbrúsenými bokmi, z hlavdeného popolavosivého amfibolitu. Pri otvore, asymetricky posunutom k jednej strane, je prelomený, časť s ostrím chýba. Na tele sú početné stopy používania, pravé aj recentné lomy; zachov. d. 12,6 cm, š. v strede 6,9 cm, hr. 4,4 cm, Ø otvoru 2,4 cm /obr. 28: 5/.

Pomerne jednoduchý tvar sekeromlatu, rozmermi patriaceho k väčším nástrojom svojho druhu, neumožňuje bližšie časové zaradenie. Prieskumom v polohe Berček sa zistili nálezy z obdobia badenskej kultúry, do ktorého preto azda možno zaradiť aj opísaný fragment.

Ďalší kamenný sekeromlat, nájdený na rozhraní polôh Medzi hájikom a Jelení kút, získal J. Paulík od J. Mlatca.

Sekeromlat takmer člnkovitého tvaru, ale s tylom zbrúseným do obdĺžnikovitej plošky a s mierne naznačeným hnaním. Vývrt v strede tela sa mierne kónicky zužuje. Povrch je dôkladne vyhladený až vyleštený; nástroj zhotovili z hydrotermálne metamorfovanej neovulkanickej horniny zelenej farby, ktorá nemá na povrchu stopy po použití /iba recentné zásahy/; d. 10,6 cm, š. tyla 2,3 cm, max. š. 4,6 cm, max. hr. 3,6 cm, Ø otvoru 2,2 a 2 cm /obr. 28: 3/.

Podobné tvary nástrojov zaraďuje J. Lichardus /1960, s. 855/ do eneolitu, ale nie sú neznáme ani na začiatku doby bronzovej. V našom prípade možno azda sekero-mlat zhotovený zo zvláštneho zeleného kameňa považovať za mocenský alebo iný symbol.

I v a n k a p r i D u n a j i /okr. Bratislava-vidiek/

Ziak ZDS V. Baláž odovzdal do zbierok AÚ SNM kamenný sekeromlat, ktorý našiel v kope štrku na Tomášikovej ulici v Bratislave. Stavebný materiál na opravu komunikácie priviezli z bagroviska medzi obcami Ivanka pri Dunaji a Zálesie /okr. Bratislava-vidiek/, odkiaľ už poznáme podobný nález /Pichlerová 1978, s. 196-197/.

Dvojkónický sekeromlat zo sivočiernej bazaltickej horniny s dokonale vyhladenými stenami a náznakom fazetovania pri mierne zošíkmenom tyle má otvor na násadu s $\varnothing$ 2 cm približne v strede tela; d. 7,6 cm, š. obuchu 3 cm, max. š. 4,6 cm, d. ostria 4,1 cm /obr. 28: 4/.

Malé rozmery, dokonalé zhotovenie a fazetovanie umožňujú rámcové zaradenie sekeromlatu do eneolitu, hoci podobné tvary sú známe aj na začiatku doby bronzovej. V bezprostrednej blízkosti štrkoviska preskúmala M. Pichlerová /1966, s. 25 n./ kostrové pohrebisko skupiny Chľopice-Veselé; podľa informácie miestnych občanov sa pri ťažbe stavebného materiálu občas porušia objekty obsahujúce keramický aj osteologický inventár. Treba uvážiť, či dva ojedinelé nálezy sekeromlatov na tejto polohe nepochádzajú z ďalších hrobov, prípadne sídliska prislúchajúceho k pohrebisku.

L a k š á r s k a N o v á V e s - osada Mikulášov /okr. Senica/

Riaditeľ školy v Lakšárskej Novej Vsi J. Selko odovzdal do zbierok AÚ SNM niekoľko pravekých predmetov, medziiným aj plochú kamennú sekerku, ktorú našiel vo výkope na potrubie tranzitného plynovodu v osade Mikulášov.

Sekerka lichobežníkovitého tvaru, z granitického andezitu, s oblým tylom a zabrúsenými bočnými stenami má obojstranne vybrúsené ostrie a mierne konvexný tvar; d. 5 cm, š. ostria 3,5 cm, š. tyla 1,2 cm, hr. 1,1 cm /obr. 28: 1/.

Podobné tvary sekeriek zaraďuje J. Lichardus /1960, s. 852/ do eneolitu.

V i n o s a d y /okr. Bratislava-vidiek/

Pri prieskume v polohe Vrškové sme našli v rozrušenom bližšie nezaraditeľnom lengyelskom objekte vývrtok kamenného nástroja.

Mierne nepravidelný cylindrický vývrtok so stopami po niekoľkonásobnom nasadení vŕtacieho nástroja, pri okraji so stopami lomu. Nástroj, z ktorého odpad pochádza, zhotovili z granitického andezitu; d. 3,5 cm, $\varnothing$ okrajov 0,7 a 1,1 cm /obr. 28: 2/.

Na vývrtku vidno, že vŕtací nástroj nasadili pri užšom konci odpadu a pri ukončení práce širší koniec odlomili.

Hoci uvádzané kamenné nástroje nepochádzajú z uzavretých nálezových celkov a nedajú sa bližšie kultúrne zaradiť, ich význam spočíva v rozhojnení tvarov brúsenej kamennej industrie. V jednom prípade použili na výrobu u nás doteraz pravdepodobne neznámu surovinu. Jadro z otvoru poukazuje zasa na spôsob vŕtania do tvrdého materiálu, ktoré nutne vyžadovalo konečnú retuš v mieste lomu.

L i t e r a t ú r a

LICHARDUS, J. 1960: Kamenné nástroje na Slovensku a ich hlavné typy. Archeologické rozhledy, 12, s. 842-859.

PICHLEROVÁ, M. 1966: Pohrebisko s neskorou šnúrovou keramikou typu Veselé v Ivanke pri Dunaji. In: Sborník Slovenského národného múzea. 60. História. 6. Bratislava, s. 25-39.

PICHLEROVÁ, M. 1978: Kamenný sekeromlat z Ivanky pri Dunaji. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1977. Nitra, s. 196-197.

ZUWÄCHSE VON GESCHLIFFENER STEININDUSTRIE IM ARCHÄOLOGISCHEN INSTITUT DES SNM IN BRATISLAVA. Im J. 1980 gewann man geschliffene Steinindustrie aus folgenden Fundorten:

D e d i n k a /Bez. Nové Zámky/. Einzelfund der Hälfte des Nackens einer Hammeraxt aus der Flur Berček, die in die Zeit der Badener Kultur angesetzt werden könnte /Abb. 28: 5/. Einen weiteren Einzelfund stellt die tadellos geschliffene Hammeraxt mit kleiner quadratischer Tülle aus einem seltsamen grünen Stein hydrothermalen Ursprungs /Abb. 28: 3/ dar. Das Werkzeug trägt keine Gebrauchsspuren - es diente wahrscheinlich als Symbol der Macht oder von etwas anderem.

I v a n k a p r i D u n a j i /Bez. Bratislava-Land/. Einzelfund einer facettierten Hammeraxt /Abb. 28: 4/ aus der örtlichen Kiesgrube. Das Werkzeug kann mit höchster Wahrscheinlichkeit der Gruppe Chlopice-Veselé, deren Gräberfeld in unmittelbarer Nähe der Kiesgrube entdeckt wurde, zugeschrieben werden.

L a k š á r s k a N o v á V e s - Ortschaft Mikulášov /Bez. Senica/. Es wurde der Einzelfund einer trapezförmigen Axt mit abgeschliffenen Seiten gefunden /Abb. 28: 1/.

V i n o s a d y /Bez. Bratislava-Land/. Ausgebohrtes zylinderförmiges Stück aus dem Bohrloch eines geschliffenen Steinwerkzeugs, auf dem Spuren nach mehrmaliger Ansetzung des Bohrwerkzeugs zu sehen sind /Abb. 28: 2/. Es stammt aus einem näher nicht datierbaren gestörten Objekt der Lengyel-Kultur.

ПРИРОСТЫ ГРАНЕНОЙ КАМЕННОЙ ИНДУСТРИИ В ИНСТИТУТЕ АРХЕОЛОГИИ СЛОВАЦКОГО НАЦИОНАЛЬНОГО МУЗЕЯ В Г. БРАТИСЛАВА. В 1980 г. обнаружили на следующих местонахождениях новые находки каменной индустрии:

Д е д и н к а /рай. Нове-Замки/. Единичная находка половины обуха топора-молота, обнаруженная в урочище "Верчек", датированная по всей вероятности периодом баденской культуры /рис. 28: 5/. Следующая единичная находка - полностью лощеный топор-молот с маленьким квадратным обухом из необычайного зеленого камня гидротермального происхождения /рис. 28: 3/. На орудии не прослеживаются следы его употребления - он был правдоподобно символом власти, или же другого рода символом.

И в а н к а - п р и - Д у н а и /рай. Братислава-видьек/. Единичная находка фасетированного топора-молота /рис. 28: 4/, обнаруженная в гравийном карьере. Орудие можно с наибольшей вероятностью отнести к группе Хлопице-Веселе, могильник которой был обнаружен в упор забоя экскаватора.

Л а к ш а р с к а - Н о в а - В е с - поселок Микулашов /рай. Сеница/. Единичная находка трапециевидного топорика с отточенными боками /рис. 28: 1/.

В и н о с а д и /рай. Братислава-видьек/. Высверленный кусок от буровой скважины каменного точенного орудия - цилиндрической формы многократно насаженного на буровое орудие /рис. 28: 2/. Он относится к неопределенному полностью разрушенному лендьелскому объекту.

ZÁCHRANNO-ZISTOVACÍ VÝSKUM V BRATISLAVE-ZÁHORSKEJ BYSTRICI

Zdeněk F a r k a š

V súvislosti s predpokladanou výstavbou sídliska-Záhorie uskutočnila v roku 1979 E. Studeníková povrchový prieskum v polohe Krče v Bratislave-Záhorskej Bystrici. Podarilo sa jej zistiť bohaté praveké osídlenie s ťažiskom v období lengyelskej kultúry /Studeníková 1980, s. 197/.

Lokalita leží na južnom svahu pretiahnutej vyvýšeniny, vybiehajúcej z hrebeňa Malých Karpát, nad pravým brehom Vápenického potoka. Na jar r. 1980 sa menším výskumom, ktorý mal spresniť časové zaradenie náleziska a overiť možnosti ďalších terénnych prác predchádzajúcich výstavbe sídliska, odkryl objekt 1/80 zhruba obdĺžnikového tvaru /4,8 x 2,25 m/. Orientovaný bol v smere S-J, jeho zahĺbenie pod úroveň dnešného terénu nepresiahlo 45 cm. Pri západnej stene boli symetricky rozmiestnené štyri kolové jamy, v severnej časti objektu sa našla deštrukcia pece. Zásyp obsahoval pomerne bohatý črepový materiál, zdobený červenou, oranžovou, žltou a v menšej miere aj bielou farbou, ojedinele sa objavuje rytá alebo žliabkovaná výzdoba. Z keramických zlomkov sa dalo úplne alebo čiastočne zrekonštruovať osem nádob /obr. 29: 1-5/, z ktorých najpozoruhodnejšia je vrchná časť veľkej antropomorfnej putňovitej nádoby. Zvláštnu pozornosť medzi nálezmi si zaslúži aj hlavička antropomorfnej plastiky a 34 kusov štiepanej kamennej industrie /obr. 29: 6-14/.

Podľa materiálu možno objekt 1/80 zaradiť do I. stupňa lengyelského kultúrneho komplexu /Pavúk - Šiška 1980, s. 141/, stupňa Ib kultúry s moravskou maľovanou keramikou /Palliardi 1914, s. 277/. Nálezová situácia poukazuje na jeho hospodársku funkciu, spojenú pravdepodobne s výrobou, prípadne aj prípravou stravy.

L i t e r a t ú r a

PALLIARDI, J. 1914: Die relative Chronologie der jüngeren Steinzeit in Mähren. Wiener Prähistorische Zeitschrift, 1, s. 256-276.

PAVÚK, J. - ŠIŠKA, S. 1980: Neolit a eneolit. Slovenská archeológia, 28, s. 137-158.

STUDENÍKOVÁ, E. 1980: Praveké lokality v Záhorskej Bystrici. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1979, s. 196-197.

RETTUNGS- UND FESTSTELLUNGSGRABUNG IN BRATISLAVA-ZÁHORSKÁ BYSTRICA. Im Zusammenhang mit dem geplanten Aufbau der Wohnsiedlung Záhorie verwirklichte das Archäologische Institut des SNM zu Bratislava eine Rettungs- und Feststellungsgrabung in Bratislava-Záhorská Bystrica, Flur Krče. Es wurde ein ungefähr rechteckiges Objekt /4,8 x 2,28 m/ mit Pfostenkonstruktion an einer seiner Längsseiten und einer Ofendestruktion freigelegt. Die Verschüttung lieferte reiches Scherbenmaterial mit roter, orangeroter und gelber, weniger auch mit weisser Verfärbung und sporadischer Ritz- bzw. Rillenverzierung. Acht Gefässe wurden teilweise oder vollkommen rekonstruiert /Abb. 29: 1-5/. Ausser Keramik fanden sich im Objekt 34 Stück Spaltindustrie /Abb. 29: 6-14/. Das Material datiert das Objekt in die ältere Phase der Lengyel-Kultur, Stufe Ib.

ОХРАННЫЕ И РАЗВЕДОЧНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В Г. БРАТИСЛАВА - ЗАГОРСКА-ВИСТРИЦА. В рамках предусматриваемого строительства жилого района Загорье, провел Институт археологии Словацкого национального музея в Братиславе в урочище "Крче" в г. Братислава - Загорска-Вистрица археологические исследования. Обнаружился объект примерно прямоугольной формы /4,8 x 2,25 м/, имеющий у одной из длинных стенок столбовую конструкцию и разрушенную печь. В заполнении были найдены черепки, украшенные красной, оранжевой, желтой, а также белой краской, иногда с резным или желобчатым орнаментами. Полностью или частично подверглось реконструкции 8 сосудов /рис. 29: 1-5/. В объекте, помимо керамики, обнаружались и 34 штуки колотой индустрии /рис. 29: 6-14/. Обнаруженный материал датирует объект древней фазой лендельского культурного комплекса, ступень Ib.

SEKERKA S TULEJKOU ZE ZAJEŽOVÉ

Václav F u r m á n e k

Dne 15. 9. 1980 odevzdal předseda MNV v Zaježové /okr. Zvolen/ Okresnímu múzeu Zvolen bronzovou sekerku s tulejkou. Horní část sekerky nebyla po celém obvodu opracována a jsou na ní zřetelné odlévací stopy. Vedle ouška je nepravidelný kapkovitý otvor, vzniklý nedokonalým odléváním. Výzdoba sekerky je typickou pro tento typ nástroje. Okraj je prstencovitě rozšířený, pod ním jsou tři plastická žebírka a plastický motiv větvičkovitého ornamentu. Obě boční strany jsou podélně fasetovány. Rozměry: d. 115 mm, š. ostří 50 mm, vnitřní průměr tulejky 23 x 32 mm, hloubka tulejky 70 mm /obr. 30/.

Sekerka se našla již v létě roku 1967 při prohlubování koryta potoka v blízkosti nynější budovy požární zbrojnice. Byla nalezena v hloubce asi 60 cm od původní úrovně koryta. Jelikož se zemní práce realizovaly autobagrem, nelze jednoznačně říci, zda se jedná o nález ojedinělý, či o součást nějakého většího souboru bronzových předmětů anebo o nález signalizující existenci souvěkého sídliště.

Datování tohoto pracovního nástroje je možné jedině pomocí analogických v čase fixovaných předmětů. Sekerky s tulejkou podobného tvaru a výzdoby jako ze Zaježové jsou rozšířeny prakticky na celém území Slovenska a jsou zcela běžné v celé střední Evropě a v přilehlé části jihovýchodní Evropy. Datovatelné paralely ať už z Trenčianských Bohuslavíc /okr. Trenčín/, z Detvy /okr. Zvolen/ anebo z Hradce /okr. Prievidza/ - Novotná 1970 - jsou typické pro horizont bronzových předmětů Komjatná-Trenčianske Bohuslavice, čili pro závěr mladší doby bronzové /stupeň HA₂/.

Širší prostor pro úvahy, pro nastolení hypotéz, nabízí lokalizace nálezu. Obec Zaježová leží na okraji Pliešovské kotliny v údolí Krupinice a jejich přítoků. Tato oblast představovala od pradávna spojnici mezi pahorkatým územím Krupinské planiny a Zvolenskou kotlinou. Bylo tomu tak už v mladší době bronzové, kdy obě tyto oblasti byly hustě osídleny obyvatelstvem lužické kultury, což dosvědčují nejen žárová pohřebiště v údolích Krupinice a Štiavnice /Medovarce, Domaniky/, ale i početné depoty bronzových předmětů /Kráľovce-Krnišov, Dobrá Niva, Pliešovce, Detva, Očová/. Tato již periferní oblast lužické kultury měla nepochybně úzké kontakty s osídlením kyjatické kultury, které se koncentrovalo v sousední Ipel'ské a Lučenské kotlině.

L i t e r a t u r a

NOVOTNÁ, M. 1970: Die Äxte und Beile in der Slowakei. München.

EIN TÜLLENBEIL AUS ZAJEŽOVÁ. Im J. 1967 fand sich in Zaježová /Bez. Zvolen/ zufälligerweise ein bronzenes Tüllenbeil /Abb. 30/, das im J. 1980 dem Bezirksmuseum zu Zvolen übergeben wurde. Es handelt sich um einen völlig geläufigen Beiltyp, der in den Komjatná-Trenčianske Bohuslavice-Horizont /HA₂/ datiert ist.

ТОПОР С ВТУЛКОЙ ИЗ С. ЗАЕЖОВА. В 1967 г. был в с. Заежова обнаружен бронзовый топор с втулкой /рис. 30/. В 1980 г. был отдан в коллекции Областного музея г. Зволена. Речь идет о совсем обычном типе топора, датированного горизонтом Комьятна - Тренчанске-Богуславице /HA₂/.

ZÁCHRANNÝ ARCHEOLOGICKÝ VÝZKUM NA DREVENÍKU

Václav F u r m á n e k

V souvislosti s plánovanou výstavbou nového kamenolomu na známé travertinové kopě Dreveník, katastrální území obcí Žehra a Spišské Podhradie /okr. Spišská Nová Ves/, obrátilo se vedení podniku Slovenský priemysel kameňa v Levicích na Archeologický ústav SAV se žádostí o provedení předstihového záchranného archeologického průzkumu a výzkumu na ohrožených plochách. Jednalo se o trasu přístupové cesty, která bude obepínat úpatí a svah zmíněné travertinové kopy a těžební prostor, lokalizovaný v horní části Dreveníka.

Vycházejí z konkrétní terénní situace, z rozsahu a povahy budoucích zemních prací, z výsledků početných předcházejících archeologických zkoumání /J. Petrboš, J. Neustupný, L. Kiefer, J. Bárta, V. Budinský-Krička, F. Javorský, V. Pavúková a další/ a z povrchového průzkumu vytyčilo se postupně čtrnáct zjišťovacích sond o celkové ploše okolo 200 m². Sondy I-XIII byly na katastru obce Žehra, sonda XIV na katastru Spišské Podhradí. Výsledky výzkumu uvedených sond dovolují rozšířit naše znalosti o hustotě osídlení, o chronologickém zařazení zjištěných vrstev a objektů. Předkládaná pozorování jsou jen dílčího charakteru, neboť keramický materiál doposud není laboratorně zpracován.

Sonda I /rozměry 34,2 x 1 m/ byla vytyčena v místě plánovaného průběhu přístupové cesty. Nacházely se v ní neuspořádaně uložené travertinové balvany. Hnědozem nasedala v hloubce 30-50 cm na jílovitou podložní vrstvu. Ve vrstvách se sporadicky nacházela převážně atypická keramika a vzácně i kamenná štípaná industrie.

Sonda II /rozměry 33,7 x 1 m/ byla vytyčena rovnoběžně se sondou I. Nálezová situace v ní byla téměř totožná jako u předcházející sondy. Bylo však v ní poněkud méně kamenů. Podobně jako v sondě I se i zde sporadicky nacházela eneolitická keramika a vzácně i kamenná štípaná industrie. Výzkum obou paralelních sond /I a II/ ukázal, že přístupová cesta k dobývacímu prostoru nenaruší archeologické objekty.

Sonda III /rozměry 10 x 1 m/ byla vytyčena v místě terénní anomálie, kde přístupová cesta vyústí do dobývacího prostoru. Výzkum ukázal, že se jedná o po-

měrně rozsáhlé plató, které bylo původně travertinovým kotlem, v průběhu času zarovnaným splachy z vyšších partií Dreveníka. Po archeologické stránce byla sonda zcela sterilní.

Sonda IV /rozměry 9 x 1 m/ byla vytyčena ve čtyři metry široké rokli, na kterou navazuje příkop fortifikace. V horní části se našla kamenná destrukce související s opevněním. V celé sondě byly hlinité vrstvy s kameny, v nich střepy kultury s kanelovanou keramikou a zvířecí kosti. V hloubce 180 cm byl výzkum této sondy ukončen. Narazilo se na kamennou destrukci, která souvisela se zničenými objekty a určitě nebyla přírodního původu. Jižní stěna rokle byla osekána a tak přizpůsobena k využití pro sídelní objekty. Výzkum byl ukončen, neboť metrová šířka sondy neposkytovala prostor pro vypracování tvaru sídelních objektů, které nepochybně využily celou šířku rokle.

Sonda V /rozměry 18,8 x 1 m/ se vytyčila v severní rokli opevněného areálu osady kultury s kanelovanou keramikou. Asi uprostřed délky sondy byl přirozený skalnatý výběžek využitý pro kaskádovité budování objektů. V dolní části sondy byla vrstva destruovaných kamenů, podobná jako v sondě IV, ale až v hloubce 200-210 cm. Výzkum se dále nerealizoval a konstatovalo se, že byl zachycen okraj objektu, který se přimýkal k travertinové stěně. Kamenitá vrstva byla vodorovná a na konci rokle byla ohraňována a zabezpečena velkými kameny. Horní část sondy souvisela s objekty v sousední sondě VI. Těsně vedle skály se našla kúlová jamka související s částečně zachyceným objektem. Z vrstev této sondy pochází množství střepů kultury s kanelovanou keramikou a zvířecí kosti.

Sonda VI /rozměry 6 x 1 m/ byla rovněž uvnitř opevněného areálu osady kultury s kanelovanou keramikou. Byla vytyčena ve východní rozsedlině, široké šest metrů, jejíž stěny byly otesány. V její jižní části bylo možno sledovat stopy po požáru dřevěné konstrukce a dole hlinitou udusanou podlahu chaty. V severní části sondy se našla kamenná destrukce tvořená velkými travertinovými balvany. Ve vrstvách hlíny a mezi kameny se nacházela kanelovaná keramika, zvířecí kosti a část lidské kalvy dospělého jedince.

Sonda VII /rozměry 5,5 x 3,3 m/ byla vytyčena nad jižní roklí. Z původního rozměru zjišťovací sondy 5 x 1 m byla rozšířena, neboť se v ní již v povrchové vrstvě objevilo hodně střepů kultury s kanelovanou keramikou a v jižním úseku sondy se v hloubce 40 cm zachytila část ohniště. V hloubce 80 cm se již celkem jasně rýsovaly některé konstrukční detaily chaty. Okolo ohniště bylo množství uhlíků a přepálených travertinových kamenů. Asi dva metry severně od ohniště se rýsovala jáma kruhového půdorysu o $\varnothing$ 1 m a vedle ní kúlová jamka, která byla zapuštěna 10 cm do podloží. Po odstranění zbytků ohniště objevila se v jižní části jílovitá podlaha chaty a část dalšího ohniště staršího sídelního objektu. Jeho větší část zasahovala do stěny sondy; z časových důvodů nebylo možno vzniklou situaci prozkoumat. Keramika a zvířecí kosti staršího objektu byly značně zasintrovány. Předběžné hodnocení keramického materiálu ukázalo, že oba v superpozici nalezené objekty náleží kultuře s kanelovanou keramikou.

Sonda VIII /rozměry 3 x 1 m/ byla vytyčena v horní části rokle, do níž vyústuje již zmíněný příkop, jehož druhý konec byl zkoumán sondou IV. Sonda byla chudobná na nálezy. Mezi černou hlínou se sporadicky nacházela převážně atypická keramika.

Sonda IX /rozměry 10 x 1 m/ měla zjistit situaci na temeni opevněné osady mimo roklí. Byla vedena přes malou terasu, která naznačovala jistou záměrnou

úpravu. Našlo se však jen několik drobných střepů. Jinak byla sonda sterilní. Celá terasa byla přírodním útvarem.

Sonda X /rozměry 12,5 x 2 m/ - řez dlouhým valem. Téměř v nejširší části drevenického návrší je dobře patrný dlouhý val /80-100 cm vysoký/, který se na obou koncích upíná k okrajovým skálám. Na vnější /severní/ straně, byl opatřen mělkým příkopem, který je ještě dnes patrný. Jak ukázal zjišťovací řez, jednalo se o hlinitou konstrukci částečně zpevněnou kameny. Stopy po palisádovém opevnění valu se nezjistily ani v půdoryse sondy, která byla na temeni podélně rozšířena, ani v profile. Datování valu je problematické. Drobné zlomky keramiky nacházené v tělese valu jsou atypické; ovšem ani v případě přesného chronologického zařazení této keramiky by nebylo možno říci, zda val je s ní současný anebo mladší. Vycházejí z celkové konfigurace terénu, ze situování příkopu valu a z nálezů v ostatních zjišťovacích sondách se domnívám, že val byl součástí opevnění lidu kultury s kanelovanou keramikou a že přímo souvisel s opevněnou osadou na jižním ostrohu.

Sonda XI /rozměry 10 x 1 m/ byla vytyčena na skalnaté výspě v areálu osady kultury s kanelovanou keramikou. Vrstva černé hlíny o mocnosti jen 10-20 cm nasedala na travertinové podloží. Obsahovala poměrně málo zlomků keramiky.

Sonda XII /rozměry 8 x 1 m/ byla umístěna na začátku rokle, za příkopem vymezujícím osadu kultury s kanelovanou keramikou. V sondě byly patrné dvě vrstvy. Horní černá humusovitá splachová hlína s nálezy keramiky se zřetelně odlišovala od podložní vrstvy. V horním rohu se našla malá jamka o $\varnothing$ 40 cm, zapuštěná do hnědé podložní vrstvy. Obsahovala zvířecí kosti a zlomky keramiky.

Sonda XIII /rozměry 10 x 1 m/ byla také lokalizována za příkopem mimo areálu osady kultury s kanelovanou keramikou. Po archeologické stránce byla téměř sterilní.

Sonda XIV /rozměry 5 x 1 m/ byla vytyčena před slovanským valem, na ploše, kde nálezy sběrového charakteru signalizovaly osídlení lidu pilišské kultury. Kromě keramiky této kultury se našla i keramika ze starší doby bronzové a eneolitické střepy. Stopy po nějakých objektech se nezachytily.

Převážná většina objektů a získaných nálezů patří do pozdní doby kamenné a hlásí se ke kultuře s kanelovanou keramikou; ojediněle se objevily doklady o osídlení ze starší a z mladší doby bronzové a z období slovanského. Objasnili se význam a datování fortifikace, rozpoznala se urbanistika lidu kultury s kanelovanou keramikou a částečně se prozkoumala jedna chata z uvedeného období. Ukázalo se, že na Dreveníku existovala určitá "kamenná architektura" jejíž vzhled byl podmíněn místní surovinou a konfigurací terénu.

Záchranné a zjišťovací sondy naznačily, kde na Dreveníku možno očekávat sídelní a výrobní objekty. Ty se převážně koncentrují v horních partiích roklí, jejichž stěny byly využívány k budování zmíněných staveb. Archeologický výzkum, který by se v budoucnosti na Dreveníku realizoval, by měl vycházet z výsledků mě poměrně podrobné sondáže, ale bude jej třeba realizovat plošnou metodou při akceptování současných terénních daností a anomálií.

ARCHÄOLOGISCHE RETTUNGSGRABUNG IN DREVENÍK. Im Zusammenhang mit dem Bau eines Steinbruchs in Dreveník /Gemeindekataster von Žehra und Spišské Podhradie/ wurde im obengenannten Fundort eine Rettungsgrabung durchgeführt.

14 Probeschnitte erweiterten unsere Kenntnisse über die Besiedlungsdichte und chronologische Einstufung der untersuchten Schichten und Objekte. Der

überwiegende Teil der Objekte und Funde meldet sich in die späte Steinzeit, zur Kultur mit kannellierter Keramik, vereinzelt kamen Belege von Besiedlung in älterer und jüngerer Bronzezeit und in slawischer Zeit vor. Man klärte die Bedeutung und Datierung der Befestigung auf und erkannte die Urbanistik des Volkes der Kultur mit kannellierter Keramik. Teilweise wurde auch eine Hütte aus der obenerwähnten Zeitepoche untersucht. Es zeigte sich, dass eine bestimmte "Steinarchitektur" in Dreveník existierte, die vom lokalen Rohstoff und von der Geländekonfiguration bedingt war.

ОХРАННЫЕ АРХЕОЛОГИЧЕСКИЕ РАСКОПКИ НА ХОЛМЕ ДРЕВЕНИК. В связи со стройкой каменного карьера на холме Древеник /кадастр сс. Жегра и Слишске-Подградье/ осуществились на местонахождении охранные раскопки. Четырнадцать разведочных шурфов способствовало расширению знаний о плотности заселения и о хронологической классификации исследованных слоев и объектов. Превосходящее большинство объектов датируется энеолитом, культурой каннелированной керамики; единично появились доказательства заселения раннего и позднего периодов бронзы, а также славянского периода. Разъяснилось значение и датировка фортификации, определилось градостроительство населения культуры каннелированной керамики, а также частично была исследована одна из хижин выше приведенного периода. Исследования показали, что на холме Древеник существовала определенная, обусловленная местным сырьем и конфигурацией местности "каменная архитектура".

DEPOT BRONZOV ZO ZEMPLÍNA

Dárius G a š a j - Ladislav O l e x a

Územie Slovenska sa vyznačuje pozoruhodnou koncentráciou hromadných nálezov bronzových výrobkov. Viacero významných depotov poznáme aj z východného Slovenska, kde sa po niekoľkoročnom odstupe zachránil v máji 1980 ďalší dôležitý súbor pamiatok, tentoraz z katastra obce Zemplín /okr. Trebišov/.

Pri úprave terénu v blízkosti nového ovčince na dvore JRD Zemplín /v polohe Szélmalomdomb/ odhrnul buldozér so zeminou aj niekoľko bronzových výrobkov. Pozbieral ich zamestnanec ŠM zo Stredy nad Bodrogom Jozef Dombi a preskúmal okolie. Pritom narazil na ďalšie predmety, ktoré ležali pohromade v hĺbke 40-60 cm. Je pravdepodobné, že zachránil celý depot, ktorý pozostáva z 54 kusov a je zatiaľ druhým najpočetnejším z územia východného Slovenska. Nálezca prostredníctvom J. Kolníka, pracovníka n. p. Pamiatkostatv Košice, zahlásil svoj objav stredisku Archeologického ústavu SAV v Košiciach a neskôr depot odovzdal pracovníkom Východoslovenského múzea v Košiciach. Autori príspevku pri dodatočnej obhliadke náleziska iné bronzové výrobky už nenašli. V blízkosti sa zistila len výrazná kultúrna vrstva, datovaná početnými zlomkami keramiky do keltsko-dáckeho horizontu.

Zemplínsky depot pozostáva z kosákov a ich zlomkov, fragmentov sekeriek s tuľajkou, zo sekerky so stredovými lalokmi, sekeromlatov, z hrotov oštepov, dlátka, náramkov, torza špirálovitého náramníka, zo zlomku nánožníka, z fragmentu ihlice, noža, zo zlomku čepele meča a z masívnejších zliatkov suroviny. Napriek niekoľkým celým /sekerky, kosáky, náramok/ i nedohotoveným /sekeromlaty, náramok/ pred-

metom možno nález charakterizovať ako súbor industrie určenej na pretavenie. Tento predpoklad dokladá torzovitost väčšiny predmetov, ich hmotnosť i výskyt ťažších bronzových zliatkov. Z celého depotu sú najpozoruhodnejšie tri hrubo odliate a nedohotovené sekeromlaty, ktoré predstavujú doteraz iba vzácne zastúpený variant derivátov sekeromlatov s kotúčovitým tylom.

Hromadný nález bronzov zo Zemplína patrí do stupňa HA₁ a priradujeme ho k horizontu depotov typu Martinček - Bodrog/Kurd. Nález bude podrobne zhodnotený na inom mieste.

EIN BRONZEDEPOTFUND AUS ZEMPLÍN. Im Mai 1980 wurde in der Gemeinde Zemplín /Bez. Trebišov/ in der Ostslowakei ein Depotfund von bronzenen Erzeugnissen aus der späten Bronzezeit gerettet. Er besteht aus 54 Gegenständen, von denen unversehrte und beschädigte Sicheln am zahlreichsten vertreten sind. Man fand hier auch ganze Äxte sowie jene im fragmentarischen Zustand, ferner Armbänder, ein Messer, Speerspitzen, einen Meissel, das Fragment einer Arm-schutzspirale und eines Fussringes, den Klingentorzo eines Schwertes, das Fragment einer Nadel, einen einzigartigen Hammeraxttyp und massive Rohstoff-gussstücke. Die Gegenstände sind ursprünglich wegen dem Wert des Rohstoffes thesauriert und zur Verschmelzung bestimmt worden. Es ist bisher nicht gelungen, aus der Umgebung des Fundortes andere korrespondierende Funde zu gewinnen. Der Schatz wird in die Stufe HA₁ in den Horizont der Bronzefunde des Typs Martinček-Bodrog/Kurd datiert.

МАССОВАЯ НАХОДКА БРОНЗОВЫХ ИЗДЕЛИЙ ИЗ С. ЗЕМПЛИН. В мае 1980 г. обнаружилась в ходе охранных раскопок в Восточной Словакии в с. Земплин массовая находка датированных периодом поздней бронзы бронзовых изделий. Она состоит из 54 предмета представленных в большинстве случаев уцелевшими или поврежденными серпами. Массовая находка содержит также цельные топоры или их фрагменты, браслеты, нож, острия копий, фрагмент спирального наруча, осколок поножей, торс острия меча, фрагмент булавы, единственный тип топоров-молот и большие слитки сырья. Предметы были первоначально из-за своей стоимости тезаврированы, потом назначены для переплавки. Пока не удалось обнаружить в окрестностях местонахождения иные корреспондирующие находки. Клад датируется ступенью HA₁, горизонтом бронзовых изделий типа Мартинчек - Водрог/Курд.

RASTLINNÉ ZVÝŠKY Z ČEČEJOVIEC

Eva Hajnaloová

Počas systematického archeologického výskumu v Čečejevciach /okr. Košice-viediek/, vedeného S. Šiškom, sme získavali paleobotanické nálezy aj preplavovaním pôdy. Neefektívne bolo preplavovanie zeminy z neolitických objektov /tmavohnedo sfarbená výplň objektov 2 a 4 hmotnosti viac ako 25 kg/. Väčší úspech sme mali pri preplavovaní hliny z kolových jám viacerých stavieb z doby halštatskej /5.stor. pred n. l./, rozkladajúcich sa na ploche okolo 200 m². Sortiment získaný z týchto objektov /tab. 1/ predstavuje 11 005 semien prosa slateho /Panicum miliaceum/, ojedinele jačmeň siaty /Hordeum vulgare/, pšenica /Triticum/ a väčší

Tab. 1. Nálezy zvyškov rastlín v Čezejovciach

Kolová jama	Quercus spec.	Hordeum vulgare	Triticum dicoccon	Triticum spec.	Panicum miliaceum	Chenopodium album	Silene cf. vulgaris	Bilderdykia convolvulus	Paniceae	Chenopodium spec.	Bromus spec.	Chenopodium hybridum	Galium cf. spurium	Agrostemma githago	Rumex spec.
1	x				811	38	1	1	11						
1a*		1?			598	56			26	4					
2					205	9			3	1					
2a*	x		1		504						2				
3		2		1	15	1									
13					5	2									
21	x				3	1									
22	x				68							1			
27	x	1			6385	30		2	65			2			
34					3222	156	4		225			1	1	1	2
Spolu	11	4	1	1	11005	293	5	3	330	5	2	4	1	1	2

*materiál vybratý z okolia jamy

počet semien burín. Medzi nimi je mrlík biely /Chenopodium album/, niekoľko druhov skupiny prosovitých /Paniceae/, ojedinele semená silenky /Silene cf. vulgaris/, bilderdykie opletavej /Bilderdykia convolvulus/, stoklasu /Bromus spec./, lípkavca /Galium cf. spurium/, kúkoľa poľného /Agrostemma githago/, mrlíka hybridného /Chenopodium hybridum/ a štiavu /Rumex spec./. V kolových jamách /2, 21, 22 a 27 sme zistili zuhoľnatené drevo z duba /Quercus spec./, v kolovej jamke 3 neanalyzovateľné drobné uhličky a v kolovej jamke 21 spolu s uhlíkom duba aj uhlík jaseňa /Fraxinus spec./.

Zatiaľ sa nálezy z doby halštatskej archeologický neinterpretovali. Pre tento dôvod nemôžeme hľadať súvis medzi uložením zuhoľnatených zŕn prosa v kolových jamkách stavieb a predpokladanými zámermi ich používateľov so zrnom. Bude dôležité brať v budúcnosti do úvahy skutočnosť, že aj kolová jamka môže obsahovať paleobotanický nález, ak semená rastlín boli v čase zániku objektu pravdepodobne zavesené na kole alebo v jeho tesnej blízkosti. Preto bude potrebné venovať na sídliskách pozornosť aj takýmto miestam.

Uhlíky duba sú pravdepodobne zvyškom konštrukcie obydlí.

Zaujímavým paleobotanickým materiálom sú semená prosovitých rastlín. Proso siate, podrobené metrickému hodnoteniu, dokumentuje jednotnosť materiálu /tab. 2/.

Základné údaje, dĺžka, šírka, hrúbka zŕn, ako aj vypočítané indexy sú vzájomne blízke. Ako buriny rástli v prose jednoročné trávy z tejto skupiny /Panicum, Setaria, Echinochloa, Digitaria/. Dokumentuje to aj nález piatich iných tvarov rozdielnych typov z uvedenej skupiny, z ktorých vieme zatiaľ určiť iba dva druhy: Panicum ischaemum a Echinochloa crus-galli, k určeniu ostatných je potrebná detailná analýza recentného materiálu, čo si vyžaduje dlhšie štúdium, ale najmä experimentovanie. Výrazný podiel majú i semená Chenopodiaceae /druhy album, hybridum a jeden tvarovo rozdielny, zatiaľ nepomenovateľný/. Tieto mrlíkovité rastliny, vytvárajúce veľké množstvo drobných semien s múčnatým endospermom, mali významnú úlohu ako potravina, o čom svedčia na Slovensku nálezy z doby bronzovej, slovanskej a zo stredoveku. Ci sa mrlík zámerne zbieral alebo bol v poraste prosa z doby halštatskej v Čečejovciach iba ako burina, nemožno určiť.

Zaujímavý nález rastlín z Čečejoviec, ktorý sa v teréne práce získaval a v laboratóriu zložito a zdĺhavo analyzoval, nás donútil obrátiť pozornosť v terénnom výskume aj na netradičné zdroje botanických nálezov. Predstavuje kolekciu, po ktorej detailnej analýze sa bude môcť povedať viac aj o fytogeografickom pôvode rastlinného súboru.

Tab. 2. Veľkosti a indexy zŕn Panicum miliaceum z Čečejoviec

Kolová jama	N	Dĺžka	Šírka	Hrúbka	Id	Ih
1	36	1,81	1,48	1,38	122	93
2	105	1,75	1,47	1,37	119	93
3	15	štatisticky malý súbor				
13	5					
21	3					
22	25	1,90	1,47	1,40	129	95
27	30	1,98	1,58	1,48	125	93
34	40	1,79	1,46	1,38	122	94

PFLANZENRESTE AUS ČEČEJOVCE. Im Laufe der systematischen archäologischen Grabung in Čečejevce /Bez. Košice-Land/ gewann man durch Auswaschen des Bodens Pflanzensamen und einige Holzkohlestückchen /Taf. 1/. Der zum Auswaschen bestimmte Boden stammte aus Pfostengruben. *Panicum miliaceum* /Taf. 2/, einjährige Gräser von *Panicum* und andere Unkräuter stellen nicht nur vom botanischen, sondern auch vom archäologischen Gesichtspunkt eine interessante Kollektion dar. Sie weisen auf die Notwendigkeit einer systematischen Suche nach paläobotanischen Funden auch in untraditionellen Objekten - in Pfostengruben hin.

РАСТИТЕЛЬНЫЕ ОСТАТКИ ИЗ МЕСТОНаХОЖДЕНИЯ В С. ЧЕЧЕЕВЦЕ. В ходе систематических археологических исследований в с. Чечеёвце /рай. Кошице-видьек/ получились промыванием почвы семена растений, а также несколько угольков /табл. 1/. Назначенная для промывания почва подобралась из столбовых ям. *Panicum Miliaceum* /табл. 2/, однолетние сорняки из проса, как и несколько других видов сорняков представляют собой интересную коллекцию не только с ботанической, но также археологической точек зрения. Они показывают на потребность последовательного отыскивания палеоботанических находок также в нетрадиционных объектах - столбовых ямах.

RASTLINY NÁJDENÉ NA HAVRÁNKU V LIPTOVskej SIELNICI-LIPTOVskej MARE

Eva H a j n a l o v á

Posledné roky systematického archeologického výskumu hrádku z 15. a 16. storočia na vrchole kopca Havránok v bývalej obci Liptovská Mara /teraz Liptovská Sielnica, okr. Liptovská Mara/, ktorý sa robil pod vedením K. Pieta, priniesli okrem bohatého archeologického materiálu aj nálezy rastlinných zvyškov. Boli to zostatky pôdou konzervovaného spráchniveného dreva /tab. 1/ z konštrukcie palisády z 15.-16. storočia /Pieta 1980a, 1980b/, ale i nález zo staršieho opevnenia /12. storočie/, zvyšky zrubovej stavby - kuchyne, komory - a spodné základné trámy obytnej veže. Analyzovali sa aj zvyšky podlahy a základ pod schody v obytnej veži. V úzkej prístavbe 7,7 x 2,5 m /Pieta 1980a/, cez ktorú viedol prechod z nádvorja do obytnej veže, sa našli vo viacerých polohách zuhoľnatené semená pestovaných rastlín a burín: jačmeň siaty /*Hordeum vulgare*/ 599 kusov, pšenica špaldová /*Triticum spelta*/ 134, pšenica dvojzrnná /*Triticum dicoccon*/ 18, pšenica pravdepodobne jednozrnná /*Triticum monococcum*/ 9, pšenica pravdepodobne siata /*Triticum aestivum*/ 12, pšenica /*Triticum spec.*/ 12, proso siate /*Panicum miliaceum*/ 94, ovos /*Avena spec.*/ 21, hrach siaty /*Pisum sativum*/ 11, bôb konský /*Faba vulgaris*/ 7, stoklas /*Bromus spec.*/ 7, prosokveté /*Panicum spec.*/ 5.

Pri terénnom výskume zemných násypov v bezprostrednej blízkosti drevených trámov z vonkajšej strany stavby na SZ a JZ strane sa našli roztrúsené zuhoľnatené semená rastlín. Ich počet bol okolo 100 kusov. Vybrali sa po jednom. Analýzou sme zistili tieto druhy: jačmeň siaty 52 kusov, pšenica typu špaldová 14, pšenica typu dvojzrnná 7, pšenica jednozrnná 1, pšenica /špaldová/dvojzrnná/ 8, hrach siaty 3, bôb konský 2. V týchto pôdnych násypoch sa nachádzali archeologické doklady dokumentujúce laténske zásahy /Pieta 1980a, 1980b/.

Dreviny, ktoré sa z obdobia stredoveku našli na Havránku, potvrdzujú, že stavby boli z ihličín /tab. 1/. Toto drevo bolo pravdepodobne v 15.-16. storočí v zázemí Havránka najdostupnejšie a okrem toho sa dalo aj ľahšie opracovať na trámy zrubov, dosky i koly opevnení ako listnaté drevo. Najčastejšie sme pri analýze zisťovali drevo zo smreka obyčajného /*Picea excelsa*/ alebo smrekovca opadavého /*Larix decidua*/. Rozlíšiť tieto dva druhy len podľa anatomickej stavby možno ťažko i v súčasnom materiáli, nieto v rozsušenom a spráchnivenom dreve, aké sme analyzovali z Havránka. Smrekovcové drevo patrí k našim veľmi trvanlivým drevinám /Kavina 1932, s. 107/ a v tomto ukazovateli predčí aj smrek. Práve preto mohol byť vybraný smrekovec, aby sa zaručila zachovalosť dreva v zemi počas 300-400 rokov. Okrem týchto drevín sme na lokalite zistili drevo z borovice, jedle a tisu. Či mali v drevenej stavbe určitú špecifickú úlohu, nedá sa určiť, pretože sa zachovali iba základové trámy. Koly - súčasť opevnenia - boli z 95 % zo smreka alebo smrekovca. Drevo listnatých drevín /dub, javor, topoľ, jabľoňokveté/ sa našlo v jednom z dvoch ohnísk. V druhom ohnisku sa analýzou určili iba ihličnaté dreviny.

Semená pestovaných rastlín z tejto lokality treba hodnotiť ako dva súbory, z ktorých jeden je datovaný /z komory z 15.-16. stor./, pri druhom, pochádzajúcom z pôdy v okolí stavieb, je datovanie problematické. Pravdepodobne ide o rastliny z doby laténskej, v násypoch okolo hrádka iba druhotne uložené.

Obyvatelia dreveného hrádka v stredoveku konzumovali alebo používali ako krmivo jačmeň siaty, pšenicu siatu, pšenicu špaldovú, pšenicu dvojzrnnú a jednozrnnú, hrach siaty a bôb konský. V tomto sortimente je pozoruhodný podiel plevnatých pšeníc /dvojzrnej, špaldovej a jednozrnej/, o ktorých existencii sme v tomto období nemali žiadne doklady. Všetky tri druhy tetraploidných pšeníc, ktoré boli hlavnými rastlinami praveku strednej Európy, na našom území nahradila okolo 1. tisícročia n. l. vo väčšej-menšej miere hexaploidná pšenica siata. Hoci máme dôkazy o pestovaní dvojzrnej pšenice aj v 9. a 10. storočí a poznáme reliktné stanovištia tejto zrniny aj dnes /Krupinská vrchovina, Záhorie a inde/, nemali sme doklady o kontinuite pestovania od praveku až po nedávnu minulosť. Nález na Havránku je podnetom na takéto úvahy, ktoré budúce nálezy môžu potvrdiť alebo poprieť.

Druhý komplex nálezov, pochádzajúci z hlíny v okolí hrádka, sa od stredovekého nálezu líši absenciou pšenice siatej a prosa siateho. Na základe tejto skutočnosti by sa dalo usúdiť, že sa skôr podobá na laténske nálezy - obetiny z tejto lokality /Hajnalová 1979/.

Metrické hodnoty oboch súborov /tab. 2, 3/, ktoré boli spracované práve pre možnosť pozorovania vo vzťahu k datovaniu, žiaľ nemôžu tento predpoklad potvrdiť, pravdepodobne pre nedostačujúci počet analyzovaných semien /minimum na získanie štatisticky preukazných hodnôt je 40 jedincov/. Väčší počet zŕn nebolo technicky možné získať, lebo jedno semeno sa našlo v niekoľkých desiatkach dm³ hlíny.

Nálezy z Havránka sú prínosom aj pre širšie štúdium Liptovskej kotliny, z ktorej sú početnejšie nálezy rastlín z doby laténskej a rímskej /Hajnalová 1979/, menej početné z doby halštatskej, ojedinelé zo slovanského obdobia.

L i t e r a t ú r a

HAJNALOVÁ, E. 1979: Paleobotanické doklady poľnohospodárstva a používania drevín v oblasti Liptova v dobe halštatskej, laténskej a rímskej. Slovenská archeológia, 27, s. 437-474.

KAVINA, K. 1932: Anatomie dřeva. Praha.

PIETA, K. 1980a: Výskum v Liptovskej Mare. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1978. Nitra, s. 212-214.

PIETA, K. 1980b: Výskum v Liptovskej Sielnici - Liptovskej Mare v roku 1979.

In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1979. Nitra, s. 167-169.

Tab. 1. Zvyšky drev z konštrukcie stredovekého hrádka a uhličky z ohnísk na Havránku

Miesto nálezu	Palisáda /25 kolov/		Picea/Larix	Picea excelsa	Taxus baccata	Abies alba	Pinus spec.	Quercus spec.	Acer spec.	Populus spec.	Malus spec.	Alnus spec.
			20x	3x		1x	1x					
Obytná veža	Vonkajšie trámy zo zrubov /stena/	JZ	1x									
		SZ	1x	1x								
		SV		1x								
		JV		1x								
	Vnútné trámy zo zrubov /stena/	JZ		1x								
		SZ	1x		1x							
		SV										
		JV		1x								
Kuchynská prístavba /stena/		SZ	1x				1x?					
		SV	1x									
Komora /stena/		JV		1x								
Doštenie /roh/		J		3x								
		V		3x								
Vnútné zariadenie				1x			1x?					
Ohnisko /roh/		?					1x	1x	1x	1x	1x	
		S		1x								

Tab. 2. Rozmery semien pestovaných rastlín a burín na Havráčku v stredoveku

Rastlina	N	Dĺžka			Šírka			Hrúbka			Id	Ih
		Ø	max.	min.	Ø	max.	min.	Ø	max.	min.		
Hordeum vulgare	73	6,54	7,8	4,8	3,06	3,8	1,9	2,44	3,3	1,5	213	79
Triticum aestivum	12	5,24	6,5	4,6	3,13	3,6	2,8	2,51	2,8	2,0		
Triticum typ dicoccon	16	5,98	6,8	5,1	2,63	3,5	2,0	1,93	2,8	1,7		
Triticum typ spelta	134	5,94	7,1	5,0	3,02	4,2	2,5	2,45	3,2	1,8	196	81
Triticum spec. /dicoccon/spelta/	9	5,88	6,3	5,5	2,88	3,4	2,2	2,41	2,9	1,8		
Triticum monococcum	9	5,57	6,5	4,5	2,74	3,2	2,5	2,72	3,0	2,5		
Avena spec.	21	6,02	7,6	4,8	2,07	2,8	1,6	1,73	2,5	1,2		
Panicum miliaceum	26	1,94	1,2	1,5	1,41	1,6	0,9	1,26	1,5	0,1		
Pisum sativum	10	4,15			4,28			4,30				
Faba vulgaris	7	6,95			5,00			5,30				
Bromus spec.	7	5,12			1,55			1,38				
Panicum spec.	5	1,40			1,15			0,75				

Tab. 3. Rozmery semien pestovaných rastlín na Havráčku v dobe laténskej

Rastlina	N	Dĺžka			Šírka			Hrúbka			Id	Ih
		Ø	max.	min.	Ø	max.	min.	Ø	max.	min.		
Hordeum vulgare	51	6,83	7,8	4,8	3,02	3,8	2,2	2,41	3,1	1,6	226	79
Triticum typ dicoccon	7	5,98	6,6	5,2	2,80	3,2	2,4	2,10	2,5	1,8		
Triticum typ spelta	13	6,70	8,2	6,3	3,12	3,4	2,4	2,43	2,8	2,2		
Triticum spec. /dicoccon/spelta/	3	5,80	6,3	5,6	2,90	3,4	2,7	2,40	2,6	2,2		
Triticum monococcum	1	6,30			2,40			2,60				
Triticum spec.	10	6,20	6,8	5,7	3,40	3,8	3,0	2,70	2,9	2,2		
Avena spec.	4	6,50	6,9	6,1	2,10	2,3	2,0	1,70	1,9	1,6		
Pisum sativum	3	5,00			5,00			4,70				
Faba vulgaris	1	7,20			5,90			5,50				

AUF DEM BERG HAVRÁNOK IN LIPTOVSKÁ SIELNICA-LIPTOVSKÁ MARA GEFUNDENE PFLANZEN. Der mittelalterliche Wohnturm /15.-16. Jh./ in Liptovská Sielnica, im ehemaligen Dorf Liptovská Mara, Flur Havránok /Bez. Liptovský Mikuláš/, dessen archäologische Untersuchung in den letzten Jahren durchgeführt wird, war aus Holz gebaut. Man fand hier teilweise vermoderte, doch noch gut analysierbare Hölzerreste - Balken aus dem in Blocktechnik gebauten Wohnteil, Kammer, Küche und Befestigungssystem /Taf. 1/. Beim Brand im Haus ist auch der Vorrat an Nahrungsmitteln in Feuer aufgegangen, ein Beleg dafür sind die Funde verkohlter Getreide- und Hülsenfrüchtensamen /Taf. 2/. In der Umgebung des Wohnturmes stellte man in den Erdaufschüttungen verkohlte Samen fest /Taf. 3/. Es lohnte sich nicht, den Boden auszuwaschen, die Samen wurden im einzelnen herausgenommen. Nach archäologischen Belegen ist zu vermuten, dass sie aus der Latènezeit stammen /Pieta 1980a, 1980b/. Es ist nicht möglich, auf Grund einer paläobotanischen Analyse /Samenmessung/ den Unterschied zwischen diesen zwei Beständen /Taf. 2 und 3/ zu bestätigen. Die Pflanzensorte ist in beiden Fällen unterschiedlich und man könnte mit bestimmter Wahrscheinlichkeit auf ihre Ähnlichkeit mit den latènezeitlichen Funde aus einer Opferstelle schliessen /Hajnalová 1979/.

РАСТЕНИЯ, ОБНАРУЖЕННЫЕ В УРОЧИЩЕ "ГАВРАННОК" В С. ЛИПТОВСКА СЪЕЛНИЦА - ЛИПТОВСКА-МАРА. Небольшой, датированный XV-XVI вв. средневековый замок в с. Липтовска-Съелница /бывшее село Липтовска-Мара, урочище "Градок", рай. Липтовски-Микулаш/, археологические исследования которого в последних годах продолжаются, был построен из дерева. Обнаружились трухлявые, но подходящие для анализа остатки деревьев - столбы срубовой части, кладовой, кухни, оборонительной укрепителной системы /табл. 1/. Пожар уничтожил сооружение, в котором сгорели также запасы продуктов питания. Доказательством того являются находки обугленных семян зерновых и бобовых /табл. 2/. В почвенных насыпях в окрестностях небольшого замка были найдены обугленные семена /табл. 3/. Так как промывание почвы являлось неэффективным, семена отбирались отдельно. По археологическим доказательствам можно предполагать, что они относятся правдоподобно к периоду латена /Pieta 1980a; 1980b/. На основе палеоботанического анализа /измерения семян/ нельзя подтвердить различие этих двух совокупностей растений /табл. 2 и 3/. Ассортимент растений в обоих случаях не одинаковый и можно с наибольшей вероятностью обдумывать возможность его сходства с латенскими находками из жертвенника /Hajnalová 1979/.

UHLÍKY Z POHREBISKA KALENDERBERSKEJ KULTÚRY V RECI

Eva Hajnalová

Paleobotanické nálezy z Rece /okr. Galanta/ pochádzajú z mohylového pohrebiska z doby halštatskej /kalenderberská kultúra/. Získal ich B. Chropovský vo výskumnej sezóne 1954-55. Nálezy pozostávali z 25 komplexov hliny, v ktorých boli organické zvyšky. Počas terénneho výskumu sa vybrali z nádoby alebo sa našli ako uhliky na rôznych miestach v mohylách. Rozbor súboru nálezov sa robil v r. 1980. Preplavovaním hliny v laboratóriu sme získali uhliky siedmich rodov

/tab. 1/. Sortiment drevín nie je široký. Predstavuje pravdepodobne zvyšky po hraniciach, rituálnych ohňoch a rôznych predmetoch, ktoré ako milodary zhoreli na hraniciach. Nie vo všetkých nádobách, z ktorých sme mali hlinu k dispozícii, boli uhličky /negatívne výsledky: mohyla IV - nádoby 10, 13, 15, 16, mohyla VI - nádoby 2, 13/. Či táto skutočnosť súvisí s pohrebnými zvykmi ľudu kalenderberskej kultúry alebo s premiestnením uhlikov do nádob sekundárne, nemožno podľa paleobotanických nálezov predpokladať.

Dub, ktorý v nálezoch prevládal, bol určite najdostupnejšou drevinou v okolí Rece v halštatskej dobe. Podobne to bolo aj s ostatnými zistenými drevinami, ktoré mohli rásť vo väčšej alebo menšej miere v prirodzených lesných spoločenstvách, ale aj na okrajoch lesov, na pasienkoch, lúčach alebo okrajoch polí. Pri výbere a použití dreva určite zohrali veľkú úlohu technologické vlastnosti drevín vo vzťahu k ich predpokladanému využitiu. Tieto vzťahy a zákonitosti však v skúmanom paleobotanickom materiáli nemožno postrehnúť.

Tab. 1. Uhličky z pohrebiska kalenderberskej kultúry v Reci

Mohyla	Poloha	Quercus spec.	Carpinus betulus	Fraxinus spec.	Acer spec.	Ulmus spec.	Corylus avellana	Quercus? /hrča/	Malus typ
II	Z-SV J-JV	5	8	5	1?		1		
IV	vrstva 2	16				3			
	S časť	26	1?			12			
	nádoba 4	5				13			
	nádoba 5	1						2	
	nádoba 12	5						6	
	nádoba 14								1
	nádoba 17	4			1?			1	
	nádoba 19	2						1	
	nádoba 25	9							
	nádoba 27	3							
	nádoba 28					16		6	
	nádoba 42							1	
	nádoba 4a							1?	
Spolu		10x	2x	1x	2x	4x	1x	7x	1x

HOLZKOHLESTÜCKCHEN AUS DEM GRÄBERFELD DER KALENDERBERGER KULTUR IN RECA. Aus einem hallstattzeitlichen Hügelgräberfeld /Kalenderberger Kultur/ in Reca /Bez. Galanta/ stammen verkohlte Hölzer /Taf. 1/. Sie wurden bei den in den J. 1954-55 durchgeführten Grabungen in Gefäßen oder in Hügelgräbern verstreut gefunden. Im J. 1980 wurden sie einer Analyse unterzogen. Die botanische Zusammensetzung des Fundes weist darauf hin, dass hier Hölzer aus der nahen Umgebung der heute im Schwarzerdegebiet, auf Löss liegenden Fundstelle mit niedriger durchschnittlicher Niederschlagsmenge im Jahr verwendet worden sind.

УГОЛЬКИ ИЗ МОГИЛЬНИКА КАЛЕНДЕРБЕРГСКОЙ КУЛЬТУРЫ В С. РЕЦА. На курганном могильнике гальштаттского периода /календербергская культура/ в с. Реца /рай. Галанта/ обнаружилась обугленная древесина /табл. 1/. Она была найдена в ходе археологических исследований в 1954-1955 гг. уложенной в сосудах или разбросанной в могильниках. В 1980 г. подверглась анализу. Ботаническая структура находки подтверждает что употреблялась древесина, находящаяся правдоподобно на территории прилегающей к местонахождению, в настоящее время расположенном в области чернозема, на лессе, с более низким среднегодовым количеством осадков.

VÝSLEDKY PRIESKUMU V KATASTROCH OBCÍ SALK A LEĽA

Milan Hanuliak - Jozef Zábojník

Dňa 11. apríla 1980 D. Bialeková, Z. Čilinská, M. Hanuliak, I. Hrubec, A. Kováčová, G. Nevizánsky, E. Rejholec, M. Rejholcová, P. Šalkovský, X. Yoshiharová a J. Zábojník vykonali terénny prieskum oblasti dolného toku Ipla v katastrálnom území obcí Salka a Leľa /okr. Nové Zámky/. Oprávnenosť výberu mikroregiónu sa potvrdila sedemnástimi zistenými lokalitami na ploche ca 27,5 ha. Prvá väčšia koncentrácia lokalít sa objavila na vyšších terasách a chrbtoch pahorkatiny v západnej a južnej časti katastra Salky. Východná časť katastra obce, ktorá je na nive postupne prechádzajúcej smerom k Leľi do zaplavovanej roviny pravého brehu Ipla, prekvapila počtom objavených lokalít. Ďalšia väčšia koncentrácia nálezísk sa zistila v mierne klesajúcom teréne severných výbežkov Kováčovských kopcov západne od obce Leľa /obr. 31/. Lokality sme fixovali /údaje v zátvorkách/ pomocou systému publikovaného M. Šimanom a S. Venclošom /1970, s. 583-585/.

Katastrálne územie obce Salka

1. lokalita /L-34-2-A-d (Kamenín) - 31,600 : 07,600/

Na obsiatom poli v rovinnom teréne asi 500 m západne od južného okraja obce sa našli dva črepy z doby laténskej. Prvý je z okraja amforovitej nádoby s prehnutým hrdlom, mierne voň vytiiahnutým okrajom, druhý je z tela veľkej nádoby.

2. lokalita /L-34-2-A-d (Kamenín) - 31,150 : 07,725/

Na pooranom poli 900 m na západ od južného okraja obce sa v okolí miernej vyvýšeniny našlo dvanásť črepov a úštep. Dva z črepov, horná časť tzv. mliečnika s horizontálne prevítaným uškom v tvare výčnelku a spodná časť miskovitej nádoby s náznakom dna, spolu s ďalšími štyrmi čepmi z tiel nádob, patria do nepomaľovaného stupňa lengyelskej keramiky. Z doby laténskej pochádzajú štyri črepy. Tri z nich sú z mierne previsnutého okraja a z tela amforovitej nádoby s náznakom lomu, štvrtý črep je z okraja zásobnicovej nádoby s prímесou tuhy. Okrajový črep z nádoby, vyrobenej na kruhu, s dvoma kolkami v tvare hviezdice pochádza azda z doby rímskej. Ojedinelý nález okraja kužeľovitej pokrývky je z 15.-16. stor. Čepelovitý úštep sivohnedej farby je z limnokvarcitu.

3. lokalita /L-34-2-A-d (Kamenín) - 31,025 : 06,975/

Vo vinohradoch 1250 m ZJZ od južného okraja obce sa našiel novoveký okrajový črep a dva menšie fragmenty amorfnej mazanice.

4. lokalita /L-34-2-A-d (Kamenín) - 31,175 : 06,525/

Na mierne klesajúcich trávnatých svahoch 1500 m na JJZ od južného okraja obce sa našlo päť atypických stredovekých a novovekých črepov.

5. lokalita /L-34-2-A-d (Kamenín); L-34-2-B-c (Salka) - 31,725 : 06,325/

Na pooranom poli v mierne sa zvažujúcom teréne, ca 200 m západne od cesty Kamenica nad Hronom - Salka a 1500 m na JJZ od okraja obce sa našiel črep z tela tenkostennej nádoby z doby laténskej, dva novoveké črepy, fragment amorfnej mazanice s odtlačkom prúta a čiastočne retušovaná čepeľ s plytkým postranným vrubom z hnedého rádiolaritu.

6. lokalita /L-34-2-B-c/ (Salka) - 32,625 : 07,225/.

Na rovnom pooranom poli ca 300 m južne od kanála ústiaceho do Ipľa sa našlo množstvo črepov. Maďarovská kultúra je zastúpená väčším črepom z amforovitej nádoby s horizontálnym uchom s plastickým presekávaným pásikom, spodnou časťou misovitej nádoby a ôsmimi črepmi z nádob z hrubozrnného materiálu. Črep z misovitej nádoby na nôžke s pásom zvislých rýh, zovretým štyrmi vodorovnými líniami /obr. 32: 6/, spolu s črepom zdobeným dlhšími a kratšími vrypami /obr. 32: 7/ sú zo záverečného obdobia staršej doby bronzovej. Do karpatskej mohylovej kultúry možno zaradiť dva črepy zo džbánkovitej nádoby s pásikovým uchom a vypuklinou na lome, fragmenty misiek so zatiahnutým okrajom /jeden črep má rohovito vytiahnutý okraj, druhý má pod okrajom vypuklinu/. Typický pre túto kultúru je i okrajový črep z malej džbánkovitej nádoby s mierne von vytiahnutým okrajom, črep z tela amforovitej nádoby s girlandovitou lištou, črepy z tiel nádob so zvislými rebrami a črep z tela hrncovitej nádoby s plastickým pásikom zdobeným prstovaním /obr. 32: 12/. Z doby laténskej sa našli tri črepy z rôznych častí nádob vyrobených na kruhu, s prímесou tuhy v materiáli /obr. 32: 13/. Vyše osemdesiat črepov z tiel nádob s hrubšími i tenšími stenami z obdobia praveku nemožno bližšie zaradiť. Včasnostredoveké obdobie je zastúpené 18 črepmi z okraja i tela hrncovitých nádob, zdobených na vnútornej strane okraj, na podhrdlí i vydutí vlnovkou, vodorovnými líniami a radom vrypov /obr. 32: 8-11, 14/. Jedenásť črepov zo stredovekej keramiky je z druhej polovice 13. až zo 14. stor. Z konca 14. až z 15. stor. je deväť črepov typickej bielej ipeľskej keramiky. Okrem keramického materiálu sa na lokalite našiel fragment pieskovcového brúsika a niekoľko kusov štiepanej industrie, hrotitá obojstranne retušovaná čepeľ zo sivého rádiolaritu, neretušovaná mikrolitická čepeľka s plytkým ľavostranným vrubom z hnedého rádiolaritu, bazálna časť čepeľovitého úštetu z tmavosivého silicitu, dva úštetpy z bieleho pazúrika, čepeľovitý úštep s pravostranným vrubom z bieleho limnokvarcitu a pravostranne retušovaný čepeľovitý úštep z medovohnedého limnokvarcitu.

7. lokalita /L-34-2-B-c (Salka) - 32,650-32,725: 07,475-07,600/

Na obsiatom poli na JV od obce, v údolnej nive Ipľa, sa nálezy koncentrovali po oboch stranách ústia kanála do rieky Ipľa. Štyri črepy z tenkostenných nádob, zdobené vodorovnými i zalomenými súbežnými líniami, patria železovskej kultúre. Lengyelská kultúra je zastúpená siedmimi črepmi z okraja i tela tenkostenných nádob. Kultúre s kanelovanou keramikou možno prisúdiť väčší črep zo šálky, malé tunelovité ucho so zvislými kanelúrami a črep zdobený tromi radmi vpichov. Osem črepov z hrdiel hrubostenných nádob s mierne von vytiahnutým, v jednom prípade i presekávaným okrajom, nemožno v období praveku bližšie zaradiť.

K a s t r á l n e ú z e m i e o b c e L e l i a

1. lokalita /L-34-2-B-c/ (Salka) - 32,675 : 06,775/

Na pooranom poli 1000 m na JV od južného okraja obce Salka sa na brehu rieky Ipľa našiel črep z tela miskovitej nádoby na nôžke, zdobený ornamentom nepravého šnúry /obr. 33: 1/, z obdobia prelomu staršej a strednej doby bronzovej. Ďalších 39 črepov pochádza z mladšej doby bronzovej. Typologicky ich možno rozdeliť na: črep zo džbánkovej nádoby s vyšším cylindrickým hrdlom, črep z nádoby s esovito profilovaným telom a obojstranne hraničeným pásikovým uškom, črep z okraja hrubostennej nádoby s trojuholníkovým lalokom, šikmo hraničený okraj miskovitej nádoby /obr. 33: 2/, väčšie črepy z hrubostenných nádob s prstovanou lištou /obr. 33: 3/ a črepy z tenkostenných nádob s náznakmi šikmého hraničenia. Zo štiepanej industrie to bolo asymetrické nechťovité škrabadlo z čiastočne patinovaného pazúrika, malé úštepky z limnokvarcitu a rádiolaritu.

2. lokalita /L-34-2-B-c (Salka) - 32,525 : 06,825/

Na pooranom poli na nevýraznej vyvýšenine 880 m na JV od južného okraja obce Salka sa nazbieral keramický materiál, z ktorého sú chronologicky najstaršie črepy karpatskej mohylovej kultúry. Z nich hodno uviesť: črep z tela džbánkovej nádoby s pásikovým uchom, dva črepy z hrncovitých nádob s prstovaným plastickým pásikom, črepy z tiel nádob, ojedine zdobené vypuklinou alebo zvislým rebrom. Z mladšej doby bronzovej pochádza črep zo džbánkovej nádoby s obojstranne hraničeným pásikovým uškom, okrajové črepy z misovitých nádob /okraje sú rovné, zatiahnuté, šikmo hraničené i von vytiahnuté/ a početné črepy z tiel i dno nádob. 51 črepov z obdobia praveku nemožno bližšie zaradiť. Keramický inventár dopĺňa dvojkónický praslen /obr. 33: 6/. Štiepaná industria je zastúpená plochým jadierkom z fialovohnedého rádiolaritu, čiastočne pravostranne retušovaným úštepom zo zelenohnedého rádiolaritu a nekompletne retušovanou čepeľou zo silicitu medovo-hnedej farby.

3. lokalita /L-34-2-B-c /Salka/ - 32,210 : 06,065/

V severnej časti úzkeho údolia na V od Ploskej hory sa našiel črep z cylindrického hrdla nádoby z nepomaľovaného stupňa lengyelskej keramiky, črep z odsadeného dna z doby laténskej, fragment hranolovitého pieskovcového brúsika a sekáčovitý nástroj z riečneho okruhliaka so zvislou pracovnou hranou.

4. lokalita /L-34-2-B-c (Salka) - 32-480 : 05,920/

Východne od Ploskej hory sa vypína vyvýšenina s nadmorskou výškou okolo 175 m, ľudovo nazývaná Várhegy. Má jazykovitý tvar a smerom od juhu k severnému okraju mierne klesá. Tvar i konfigurácia terénu naznačujú, že ide o výšinné sídlisko. Materiál zozbieraný pozdĺž severného okraja pozostáva z 27 črepov z tiel úžitkovej keramiky s povrchom zdobeným slamovaním, patriacej hatvanskej kultúre.

5. lokalita /L-34-2-B-c (Salka) - 32,975 : 05,690/

Na pooranom poli v rovinatom teréne ca 600 m na SZ od kostola v Leli sa našlo sedem atypických pravekých črepov z tiel nádob a 24 fragmentov mazanice s odtlačkami prútov. Stredoveký materiál je zastúpený okrajovým črepom zo 14.-15. stor. a fragmentom zahrotenej časti pieskovcového brúsika.

6. lokalita /L-34-2-B-c (Salka) - 33,110 : 05,500/

V rovinatom teréne 450 m na ZSZ od kostola v Leli sa našlo jedenásť črepov. Dva črepy so slamovaným povrchom patria hatvanskej kultúre. Dva črepy z tiel nádob a fragment cedidlovitej nádoby s jedenástimi otvormi z obdobia praveku nemožno bližšie zaradiť. Štyri črepy z tela a dna nádob z konca 14. až z 15. stor., v dvoch prípadoch i s červeno maľovaným ornamentom, patria k bielej ipeľskej keramike.

7. lokalita /L-34-2-B-c (Salka) - 33,100 : 05,275/

Na mierne sa zvažujúcom pooranom poli 500 m na ZJZ od kostola v Leli sa našlo osem črepov. Jeden z nich, z tela polguľovitej nádoby, patrí železovskej kultúre. Dva praveké črepy z tela a hrdla nemožno bližšie zaradiť. Zvyšné črepy z tiel nádob sú z druhej polovice 13. až zo 14. stor.

8. lokalita /L-34-2-B-c (Salka) - 33,260 : 05,250/

Na pooranom poli v mierne sa zvažujúcom teréne ca 250 m na JZ od kostola v Leli sa našli tri črepy železovskej kultúry s charakteristickou výzdobou i so stopami červeného maľovania /obr. 32: 2-4/, malá sekerka trapézovitého tvaru /obr. 32: 5/ a väčší črep z hornej časti hrncovitej nádoby s prehnutým hrdlom a von vytiahnutým okrajom z druhej polovice 13. až zo 14. stor. /obr. 32: 1/.

9. lokalita /L-34-2-B-c (Salka) - 32,850 : 06,200/

Na pooranom poli ca 1000 m na SZ od kostola v Leli sa našlo sedem črepov z tiel nádob zdobených hustým slamovaním a päť črepov s vyhladeným povrchom, z jemne plaveného materiálu, z neskorého eneolitu. Jeden črep s prímiesou tuhy zo dna nádoby vyrobenej na kruhu pochádza z doby laténskej.

10. lokalita /L-34-2-B-c (Salka) - 33,125 : 06,325/

Na pooranom poli ca 1000 m na SSZ od kostola v Leli sa na brehu rieky Ipľa našli dva črepy železovskej kultúry. Črep s vypuklinou a plytkým žliabkom vyplneným červeným farbivom patrí lengyelskej kultúre /obr. 34: 2/. Z obdobia mladého eneolitu pochádza časť nádoby s mierne preliačeným tunelovitým uchom /obr. 34: 4/, časť nádoby s užším tunelovitým uchom /obr. 34: 5/, okrajový črep s vypuklinou a dvoma šikmými vrypmi /obr. 34: 1/; 26 črepov z praveku nemožno bližšie zaradiť. Komplex pravekého keramického inventára uzatvára jednostranne kónický praslen so zaoblenou spodnou časťou /obr. 33: 4/ a mierne sploštený guľovitý praslen /obr. 34: 3/. Zo včasného stredoveku pochádza šesť črepov z hrncovitých nádob, zdobených troj- až päťnásobnou vlnovkou a vodorovnými obežnými líniami /obr. 33: 5/. Ostatný keramický materiál je zo 14.-16. stor. Neveľká vzdialenosť medzi lokalitami 1 a 2, 5 a 6, 7 a 8 a zhody v časovom a kultúrnom zaradení materiálu umožňujú vysloviť domnienku, že v týchto prípadoch ide o rozsiahlejšie sídliskové celky.

Komplexnejší pohľad na materiál zozbieraný na katastrálnom území Salky a Lele a geomorfologická poloha objavených lokalít poskytujú podklady na záverečné hodnotenie. Všetky získané nálezy sú sídliskového charakteru. Okrem fragmentov úžitkovej keramiky, štiepanej a brúsenej industrie sa našli i kusy mazanice priamo dokladajúce existenciu sídliskových objektov. Pri 4. lokalite z katastra Lele tvar i konfigurácia terénu poskytujú indicie existencie výšinného sídliska. Ostatné lokality, ktoré sú na mierne klesajúcich severných svahoch Kováčovských kopcov a v priestore ich vyústenia do rovinatého terénu pravého brehu Ipľa, patria medzi nížinné sídliská. Osídlenie železovskej a lengyelskej kultúry i eneolitických kultúr sa zachytilo vždy v troch až štyroch rovinatých polohách vzdialených od seba najmä na severozápad od Lele a v údolnej nive Ipľa. Výraznejšie osídlenie ľudom hatvanskej kultúry sa zistilo na výšinnom sídlisku Várhegy a nížinnom sídlisku na severovýchodnom úpätí Kováčovských kopcov. Nositelia maďarovskej a karpatskej mohylovej kultúry sídlili v dvoch neveľmi vzdialených polohách v tesnej blízkosti Ipľa. Sídliskové nálezy mohylovej kultúry treba akiste spojiť priamo s pohrebiskom ľudu tejto kultúry, skúmaným v rokoch 1960-1962 v polohe vzdialenej zhruba 600 m na juhozápad. Nálezy bližšie neurčených kultúr mladšej doby bronzovej z dvoch polôh v tesnom susedstve sú azda súčasťou jedného rozsiahlejšieho celku. Materiál z doby laténskej, zistený v piatich polohách

poukazuje na súvislejšie osídlenie skúmanej oblasti v tomto období, ktoré sa na rozdiel od predchádzajúceho osídlenia sústreďuje najmä na mierne klesajúcich severných svahoch Kováčovských kopcov. Nálezy z doby rímskej sú nepatrné v pomere k sídliskovým nálezom pochádzajúcim z protihľahlého brehu Ipľa, južne od maďarskej obce Letkés. Včasnostredoveké nálezy sa koncentrovali v dvoch rovinatých polohách v tesnej blízkosti rieky. Podľa štruktúry materiálu, profilácie okrajov a výzdoby možno uvažovať o datovaní niektorých keramických fragmentov už do 8.-9. stor. Do rovnakého obdobia patria nálezy zo záchranného výskumu v polohe Nagy homoki dűllő v katastri Salka II. Osídlenie skúmaného územia v 10.-11. stor. je podľa množstva získaného materiálu intenzívnejšie. So sídliskovými nálezmi treba priamo spojiť časť pohrebiska objaveného pri stavebných prácach v roku 1937 /Szőke 1962, s. 65/. Pohrebisko je v blízkosti 4. lokality v katastri Salky. Tri pohrebiská z rovnakého obdobia, preskúmané maďarskými bádateľmi v katastri obce Letkés, dokresľujú hustotu osídlenia v tomto priestore /Bakay 1978/. Osem lokalít s nálezmi z vrcholného a neskorého stredoveku je rozložených po celom skúmanom území s náznakom koncentrácie na severozápad od Lele a na juhovýchod od Salky. Tieto dve koncentrácie nálezov sú zrejme dokladom starších sídliskových celkov - predchodcov dnešných obcí.

Množstvo zistených lokalít a materiál, ktorý sa na nich nazbieral, sú dokladom pomerne intenzívneho osídlenia tohto mikroregiónu. Slubné výsledky prieskumu vytvárajú podmienky na systematické i záchranné výskumy v súvislosti s úpravami koryta dolného toku Ipľa, vynútenými budovaním Sústavy vodných diel na Dunaji.

L i t e r a t ú r a

- BAKAY, K. 1978: Honfoglalás-és államalapításkori temetők az Ipoly mentén. Szentendre.
- SZŐKE, B. 1962: A közép-Duna-medence magyar honfoglalás-és kora Árpád-kori sírleletei. Leletkataszter. Régészeti Tanulmányok. Budapest.
- ŠIMANA, M. - VENCL, S. 1970: Návrh na jednotné polohové určování archeologických nalezišť. Archeologické rozhledy, 22, s. 574-585.

ERGEBNISSE DER BEGEHUNG IM GEMEINDEKATASTER VON SALKA UND LELE. Eine Gruppe von Mitarbeitern des Archäologischen Institutes der SAW realisierte eine Geländebegehung im Unterlaufgebiet der Eipel, in der Gemarkung der Gemeinden Salka und Lele /Bez. Nové Zámky/. Dass die Auswahl des untersuchten Gebietes berechtigt war, haben 17 festgestellte Fundstellen /Abb. 31/ auf der Fläche von 27,5 ha bestätigt.

Katastergebiet der Gemeinde Salka:

1. Fundstelle: 2 Scherben aus der Latènezeit.
2. Fundstelle: 6 Scherben aus der Stufe mit unbemalter Keramik der Lengyel-Kultur, 4 Scherben aus der Latènezeit, 1 Scherbe aus der römischen Kaiserzeit und 1 Scherbe aus dem 15.-16. Jh., 1 Abschlag aus Limnoquarzit.
3. Fundstelle: 1 neuzeitliche Scherbe und 2 Fragmente amorphen Lehmverputzes.
4. Fundstelle: 5 atypische mittelalterliche und neuzeitliche Scherben.
5. Fundstelle: 1 Scherbe aus der Latènezeit, 2 neuzeitliche Scherben, 1 Fragment amorphen Lehmverputzes und teilweise retuschierte Radiolaritklinge.
6. Fundstelle: 10 Scherben der Maďarovce-Kultur, 2 Scherben vom Ende der älteren Bronzezeit /Abb. 32: 6-7/, 12 Scherben der karpatischen Hügel-

gräberkultur /Abb. 32: 12/, 3 Scherben aus der Latènezeit /Abb. 32: 13/, über 80 Scherben aus der Urzeit /nicht näher einstuftbar/, 18 frühmittelalterliche Scherben /Abb. 32: 8-11, 14/, 11 Scherben aus der zweiten Hälfte des 13. und aus dem 14. Jh., 9 Scherben vom Ende des 14. bis aus dem 16. Jh., 1 Sandsteinwetzstein, verschieden geformte Klingen aus Radiolarit, dunkelgrauem Silizit, weissem Feuerstein, bläulichem und honigbraunem Limnoquarzit.

7. Fundstelle: 4 Scherben der Zelizovce-Kultur, 7 Scherben der Lengyel-Kultur, 3 Scherben der Kultur mit kannelierter Keramik, 8 urzeitliche Scherben /nicht näher einstuftbar/ und 8 Scherben aus der zweiten Hälfte des 13. und aus dem 14. Jh.

Katastergebiet der Gemeinde Leľa:

1. Fundstelle: 1 Scherbe von der Wende der älteren und mittleren Bronzezeit /Abb. 33: 1/, 39 Scherben aus der jüngeren Bronzezeit /Abb. 33: 2-3/, Kratzer und kleine Abschlüge aus Feuerstein, Limnoquarzit und Radiolarit.

2. Fundstelle: 13 Scherben der karpatischen Hügelgräberkultur und 11 Scherben aus der jüngeren Bronzezeit, 51 Scherben aus der Urzeit /nicht näher bestimmbar/, 1 Spinnwirtel /Abb. 33: 6/ und 3 Abschlüge aus Radiolarit oder Silizit.

3. Fundstelle: 1 Scherbe aus der Stufe mit unbemalter Keramik der Lengyel-Kultur, 2 Scherben aus der Latènezeit, Fragment eines Sandsteinwetzsteines und haumesserartiges Werkzeug aus Flussgeröll.

4. Fundstelle: 27 Scherben der Hatvan-Kultur /Höhensiedlung/.

5. Fundstelle: 7 atypische urzeitliche Scherben, 24 Lehmverputzfragmente, 1 Scherbe und 1 Wetzsteinbruchstück aus Sandstein aus dem 14.-15. Jh.

6. Fundstelle: 2 Scherben der Hatvan-Kultur, 3 atypische urzeitliche Scherben und 4 Scherben vom Ende des 14. und aus dem 15. Jh.

7. Fundstelle: 1 Scherbe der Zelizovce-Kultur, 2 atypische urzeitliche Scherben und 5 Scherben aus der zweiten Hälfte des 13. und aus dem 14. Jh.

8. Fundstelle: 3 Scherben der Zelizovce-Kultur /Abb. 32: 2-4/, kleines trapezförmiges Beil /Abb. 32: 5/ und grössere Scherbe aus der zweiten Hälfte des 13. und aus dem 14. Jh. /Abb. 32: 1/.

9. Fundstelle: 7 Scherben aus dem Spätäneolithikum und 1 Scherbe aus der Latènezeit.

10. Fundstelle: 2 Scherben der Zelizovce-Kultur, 1 Scherbe der Lengyel-Kultur /Abb. 34: 2/, 3 Scherben aus dem jüngeren Äneolithikum /Abb. 34: 1, 4-5/, 26 Scherben und 2 Spinnwirtel /Abb. 33: 4, 34: 4/ aus der Urzeit /nicht näher einstuftbar/, 6 Scherben aus dem Frühmittelalter.

Die Zahl der festgestellten Fundstellen und das Material von ihnen schafft günstige Bedingungen für systematische, wie auch Rettungsgrabungen im Zusammenhang mit Korrigierungen des Flussbettes im Eipelunterlauf, die wegen der Errichtung des Systems von Wasserkraftwerken an der Donau erforderlich waren.

РЕЗУЛЬТАТЫ РАСКОПОК В КАДАСТРЕ СС. САЛКА И ЛЕЛЯ. Группа работников ИА САН провела полевые раскопки области нижнего течения р. Ипель, в кадастре сс. Салка и Леля /рай. Нове-Замки/. Обоснованность выбора данной территории подтвердило 17 обнаруженных местонахождений площадью в 27,5 га /рис. 31/.

Территория кадастра с. Салка:

1. местонахождение: 2 черепка латенского периода.
2. местонахождение: 6 черепков, датированных ступенью неукрашенной керамики лендзельской культуры, 4 черепка латенского периода, черепок римского периода, датированный XV-XVI вв. черепок, а также оскол из лимнокварцита.
3. местонахождение: черепок нового века и 2 фрагмента аморфной обмазки.
4. местонахождение: 5 атипических, датированных средневековым и новым веком черепков.
5. местонахождение: черепок латенского периода, 2 черепка нового века, фрагмент аморфной обмазки и частично ретушированная пластинка.
6. местонахождение: 10 черепков мадяровской культуры, 2 черепка завершающегося раннего периода бронзы /рис. 32: 6-7/. 12 черепков карпатской культуры курганных погребений /рис. 32: 12/, 3 черепка латенского периода /рис. 32: 13/, более чем 80 черепков доисторических времен /нельзя определить подробнее/, 18 раннесредневековых черепков датируется второй половиной XIII и XIV вв., 9 черепков конца XIV и XVI вв., песчаниковый брусок, разных форм пластинки из радиоларита, темно-серого силицида, белого кремня, беловатого и цвета меда каричневого лимнокварцита.
7. местонахождение: 4 пластинки желзевской культуры, 7 черепков лендзельской культуры, 3 черепка культуры каннелированной керамики, 8 черепков доисторических времен /нельзя определить подробнее/, а также 8 датированных второй половиной XIII в. и XIV вв.

Территория кадастра с. Лея:

1. местонахождение: 1 черепок рубежа раннего и среднего периодов бронзы /рис. 33: 1/, 39 черепков позднего периода бронзы /рис. 33: 2-3/, скребки и малые сколы из кремня, лимнокварцита и радиоларита.
2. местонахождение: 13 черепков карпатской культуры курганных погребений и 11 черепков позднего периода бронзы, 51 черепок доисторических времен /нельзя определить подробнее/, пряслице /рис. 33: 6/ и 3 скола из радиоларита или силицида.
3. местонахождение: 1 черепок ступени лендзельской культуры, 2 черепка латенского периода, фрагмент песчаникового бруска и орудие зубилообразной формы из речной гальки.
4. местонахождение: 27 черепков гатванской культуры /вершинное селище/.
5. местонахождение: 7 атипических доисторических черепков, 24 фрагмента обмазки, 1 черепок и фрагмент песчаникового бруска, датированного XIV-XV вв.
6. местонахождение: 2 черепка гатванской культуры, 3 атипических доисторических черепка и 4 датированных концом XIV и XV вв. черепка.
7. местонахождение: 1 черепок желзевской культуры, 2 атипических доисторических черепка и 5 черепков второй половины XIII и XIV вв.
8. местонахождение: 3 черепка желзевской культуры /рис. 32: 2-4/, маленький топорик трапециевидной формы /рис. 32: 5/ и больший, датированный второй половиной XIII и XIV в. черепок /рис. 32: 1/.
9. местонахождение: 7 черепков позднего энеолита и 1 черепок латенского периода.
10. местонахождение: 2 черепка желзевской культуры, 1 черепок лендзельской культуры /рис. 34: 1, 4-5/, 3 черепка позднего энеолита, 26 черепков и 2

пряслица /рис. 33: 4; 34: 4/ доисторического периода /нельзя подробнее определить/, 6 черепков раннесредневекового периода.

Число обнаруженных местонахождений, также как и материал создали подходящие условия для систематических и охранных раскопок, вызванных регулировкой нижнего течения р. Ипель, которые были вынуждены стройкой системы гидротехнических сооружений.

VÝSLEDKY VÝSKUMU V CHĽABE

Milan H a n u l i a k - Jozef Z á b o j n í k

Cieľom štvrtej výskumnej sezóny na lokalite Chľaba, poloha Dunaj-km 1711 /okr. Nové Zámky/, bolo preskúmanie areálu zaniknutej stredovekej dediny severne od sakrálnnej stavby, odkrytej v predchádzajúcom období. Napriek tomu, že sa nepodarilo v plnej miere realizovať vytýčené úlohy, výskum priniesol viacero poznatkov o osídlení lokality. Metódou plošnej odkrývky sa za pomoci zemných mechanizmov odkryla na ploche cca 1800 m² vrstva 20-30 cm. Počas skrývky sa nachádzalo množstvo črepov, mazanice a zvieracích kostí. Obrisy objektov sa však na väčšej časti plochy pre hrubú kultúrnu vrstvu nezistili. Pre tento dôvod sa pokračovalo v prehlbovaní ručne. Nerovnako hlboko sa nachádzajúce podložie zapríčinilo, že niektoré objekty sa zreteľne črtali už v hĺbke 20 cm, iné sme nezistili ani v hĺbke 50 cm. Nálezovú situáciu skomplikovali časté i mnohonásobné superpozície, ktoré čiastočne znemožnili i geofyzikálnu prospekciu. Po odkrývke plochy sme sa sústredili na preskúmanie jej južnej časti. Vo výskumnej sezóne 1980 sme odkryli pätnásť objektov z rôznych období. Napriek výskytu črepového materiálu kultúry s kanelovanou keramikou vo vrstve doteraz sme neodкрыli uzavretý objekt z tohto obdobia. Zatiaľ najstarším objektom na lokalite je plytká kultúrna jama obličkovitého tvaru, z ktorej pochádzajú črepy keramiky patriacej do predčačianskeho horizontu. Ďalšie dva objekty, preskúmané v západnej časti plochy, patria do doby laténskej. Ide o obilnú jamu v tvare prevráteného lievika s rovným dnom, v ktorej zásype sa našiel okrem črepov keramiky z doby laténskej i fragment kamenného žarnova vyrobeného z domácej suroviny. Druhým objektom je polozahĺbená takmer obdĺžniková chata so zaoblenými rohmi, ktorá má v strede dlhších strán pomerne malé a plytké kolové jamky /obr. 35/. Obsahovala zvieracie kosti a črepy keramiky vytočenej na kruhu i vyrobenej v ruke. Stredoveké osídlenie, ktoré na lokalite domnuje, možno rámcovo zadeliť do troch časových horizontov. Najstaršiu fázu, spadajúcu do 10. až 12. storočia, reprezentujú okrem črepov v kultúrnej vrstve i dva polozahĺbené objekty /jeden z nich iba čiastočne preskúmaný, druhý zachovaný len sčasti/. Obsahovali sivočierne črepy archaického vzhľadu, niektoré zdobené viacnásobnými vlnovkami a obežnými líniami. Aj osídlenie v 13.-14. storočí je zastúpené nepočetnými črepmi z kultúrnej vrstvy a dvoma objektmi. Z nich dôležitejší je objekt 50 - pec zapustená do veľkej hĺbky, ktorá bola v superpozícii s mladšími objektmi. Podľa výskytu včasnostredovekých črepov v kultúrnej vrstve sa domnievame, že tento sídliskový horizont bol v značnej miere zničený intenzívnym osídlením v mladšom období. Podstatná časť nálezov /vyše 80 %/ pochádza z 15.-16. storočia. Z tohto úseku stredoveku sme preskúmali niekoľko menších exploatačných a odpadových jám, polozahĺbených objektov obytného charakteru a zvyškov nadzem-

ných pecí pravdepodobne na pečenie chleba. Zvláštnu pozornosť si zasluhujú dva objekty zrejme hospodárskeho charakteru a rozsiahly objekt so žlabovými základmi, zistený v blízkosti sakrálnej stavby. Prvé dva objekty vynikajú nielen veľkosťou a hĺbkou /kubatúra cca 36, resp. 33 m³/, ale i konštrukciou /obr. 36; 37/. Sú to zahĺbené objekty so šikmými vchodmi /v jednom prípade sa zistili stopy pravdepodobne dreveného schodiska/ a s mohutnou konštrukciou, po ktorej sa zachovali na dne pravidelne rozmiestnené veľké a hlboké kolové jamy. Objekty boli pravdepodobne dvojpodlažné. Spodná časť, slúžiaca azda na uschovávanie poľnohospodárskych plodín, bola zastrešená trámovým stropom. Nadzemná časť so sedlovou strechou mohla byť využívaná ako sklad krmiva. Objekt so žlabovými základmi /obr. 38/, ktorého vzťah k sakrálnej stavbe sa doteraz nedal pevne stanoviť, tvorí v rôznych fázach existencie niekoľko miestností. Ich stratigraficko-chronologická následnosť nie je jednoznačne určená. Pravdepodobne začiatočná fáza sa vyznačuje dvojpriestorovou dispozíciou objektu obytného charakteru, na ktorú sa na východnej strane napája v pravom uhle ľahšia obdĺžniková časť so sústavou štyroch kolov na vnútornej strane, majúca azda hospodársku funkciu. V ďalšej fáze bol stredný obdĺžnikový priestor zmenený na štvorcový. Opísaná obdĺžniková stavba vtedy už akiste nejestvovala. Z najmladšieho úseku osídlenia lokality pochádza množstvo črepov sivej keramiky s typickými tvarmi, profiláciou okraja i výzdobou. Druhú, ešte početnejšiu skupinu tvoria fragmenty keramiky svetložltej, sivobielej až bielej farby, typickej pre oblasť Poipšia v neskorom stredoveku. Z kovového materiálu si popri bežne sa vyskytujúcich železných nožoch, podkovách a stavebných potrebách zasluhujú pozornosť ďalšie exempláre železných ostrôh, ktorých sa doteraz na lokalite našlo desať.

Zatiaľ sa nezistil priebeh pravekej priekopy, ani priestor, ktorý obklopovala. Vyriešenie tejto otázky i zistenie vzťahu objektu so žlabovými základmi k sakrálnej stavbe a k okolitým objektom bude úlohou ďalšieho výskumu.

GRABUNGSERGEBNISSE IN CHLABA. In der vierten Grabungssaison in Chłaba, Donau-Kilometer 1711 /Bez. Nové Zámky/ wurde eine Fläche von ca. 1 800 m² abgetragen. Die Fundsituation komplizierte auch die mehrfache Superposition der Objekte aus verschiedenen Zeitepochen. Man untersuchte insgesamt 15 Objekte. Als die älteste wird vorderhand eine seichte Kulturgrube aus jüngerer Bronzezeit gehalten. Es wurden zwei latènezeitliche Objekte und zwar eine Getreidegrube und eine Halbgrubenhütte /Abb. 35/ freigelegt. Beide enthielten scheibengedrehte, wie auch handgefertigte Keramikscherben. Die mittelalterliche Besiedlung wird rahmenhaft in drei kontinuierliche Phasen eingeteilt. Den ältesten Zeitabschnitt /10.-12. Jh./ repräsentieren zwei Halbgrubenhütten. Einige Keramikfragmente sind mit Wellen- und umlaufenden Linien verziert. Das 13.-14. Jh. ist durch Fundmaterial /Scherben von hochentwickelter scheibengedrehter Keramik/ aus zwei Objekten vertreten. Der Grossteil der Funde stammt aus dem 15.-16. Jh. Kennzeichnend ist die graue Keramik und es kommen auch Scherben von weisser, weissgrauer bis gelber Verfärbung, die im Spätmittelalter für den Eipeltal charakteristisch waren vor. Besondere Aufmerksamkeit gebührt zwei Objekten wahrscheinlich wirtschaftlichen Charakters, und zwar nicht nur wegen ihrer Tiefe und Grösse /Kubatur 36, bzw. 33 m³/, sondern auch wegen ihrer mächtigen Pfostenkonstruktion /Abb. 36 und 37/. Als weitere Besonderheit ist hier ein zweiräumiges Wohnobjekt mit Rinnenfundamenten, an das sich in L-Form wahrschein-

lich dessen wirtschaftlicher Teil anknüpft /Abb. 38/ zu verzeichnen. Ein Beweis von der Existenz mehrerer Phasen des Objektes ist die Superposition der Rinnen im mittleren Abschnitt. Die stratigraphisch-chronologische Aufeinanderfolge der einzelnen Phasen soll im Laufe der ferneren Forschungen festgestellt werden.

РЕЗУЛЬТАТЫ ИССЛЕДОВАНИЙ В С. ХЛЯБА. Во время четвертого сезона исследований в с. Хляба, урочище "Дунай - км 1711" /рай. Нове-Замки/, обнаружилась использование землеройных механизмов площадь около 1800 м². Условия находки осложнились многими суперпозициями объектов, датированных разными периодами. Исследовалось 15 объектов. Древнейшей является мелкая культурная яма позднего периода бронзы. Обнаружились два объекта латенского периода - зерновая яма и на половину углубленное жилище /рис. 35/. В обоих нашлись черепки керамики сделанной на гончарном круге, а также вручну. Средневековое заселение делится в общих чертах на три непрерывных фазы. Позднейший период /X-XII вв./ представлен двумя на половину углубленными объектами. Определенные фрагменты керамики были украшены волнистыми и опоясывающими линиями. XIII-XVI вв. представлены обнаруженными в двух объектах /черепки развитой, на гончарном круге сделанной керамики/ материалом. Основная часть находок датируется XV-XVI вв. Характерной является серая керамика и осколки керамики белого, светло-серого и желтого цветов, типических для области Поиплья периода позднего средневековья. Внимание заслуживают также два объекта, предполагаемый сельскохозяйственный характер которых можно подтвердить не только их глубиной и размером /кубатура 36 м, или 33 м³/, но и мощной конструкцией столбов /рис. 36 и 37/. Чрезвычайным является также жилой объект и два помещения с желобчатым фундаментом, к которому присоединяется в форме буквы L его хозяйственная часть /рис. 38/. Доказательством нескольких строительных фаз объекта является суперпозиция желобов в центральной части. Стратиграфически-хронологическую непреемственность отдельных фаз определяют следующие исследования.

ENEOLITICKÝ DETSKÝ HROB V BÍNI

Stefan Holčík

Niekoľkoročný archeologický výskum v Bíni /okr. Nové Zámky/ sa zameriaval na preskúmanie areálu sakrálnych stavieb v strede obce. Popri pamiatkach z veľkomoravského a zo stredovekého obdobia sa objavili aj doklady staršieho osídlenia. Významné sú najmä keramické fragmenty lengyelskej kultúry a bohaté nálezy keramiky badenskej kultúry, medzi nimi tri ploché idoly, čiastočne poškodené.

Vo výskumnej sezóne 1980 sme sa zamerali na preskúmanie plochy bývalého hospodárskeho dvora rím. kat. fary, situovaného severovýchodne od farskej budovy, resp. juhovýchodne od modernej budovy MNV. Veľké množstvo keramických fragmentov, ktoré sa nachádzalo na povrchu, naznačovalo sídliskové objekty. Objavilo sa však kostrové pohrebisko, ktorého hroby sú pomerne presne datované nálezmi do prvej polovice 9. storočia. Jeden z hrobov /HD 12/80/ vo východnej časti sondy HD II sa svojím charakterom a nálezmi vymykal zo skupiny ostatných. Bol v mieste 350 až

390 cm od východného okraja sondy, v hĺbke 150 cm, pri severnom profile, ktorý je rovnobežný so severnou fasádou predsiene bývalého kláštorného kostola a je od nej vzdialený 93 m. Miesto nálezu nebolo pred výskumom porušené žiadnym zásahom, nad ním sa zistilo štetovanie už nepoužívaného hospodárskeho dvora. V bezprostrednej blízkosti stála donedávna maštaľ. Hrob bol asi 18 m severovýchodne od betónovej obruby farskej studne.

V hrobe sa našla v skrčenej polohe na ľavom boku kostra asi päťročného dieťaťa /infans I/. Chrbtica smerovala približne v osi S-J, hlavou na sever. Tvárová časť a skrčené nohy boli obrátené na východ. Telo, vložené do prostej jamy, ktorej obrysy sa pri odkrývaní nepodarilo zachytiť, bolo prekryté dvoma miskovitými nádobami tak, že jedna prikrývala hrudník a druhá nohy v miestach skrčených kolien. Obidve misky boli úmyselne uložené dnom nahor. Pred tvárou pochovaného dieťaťa bola postavená nádoba, obsahujúca pravdepodobne potravu. Približne v strede medzi tromi nádobami boli črepy ďalšej, rozbitej najneskôr v čase pochovávanie dieťaťa. Z črepov sa zrekonštruovala široká plytká kónická miska na dutej nôžke. Medzi črepmi ležalo kamenné škrabadlo. V zásype sa našlo ešte niekoľko črepov z rôznych nádob, ktoré s hrobom priamo nesúvisia. Rámcom ich možno zaradiť do lengyelského kultúrneho okruhu.

Aj objavený hrob patrí podľa keramiky do lengyelského kultúrneho okruhu, pravdepodobne do ludanickej skupiny. Teritoriálne najbližšie publikované nálezy tejto skupiny sú z Pohronskeho Ruskova a zo Svodína /Lichardus - Vladár 1964, s. 72/.

O p i s n á l e z o v

1. Kónická miska s plochým dnom; na vydutí štyri zvislé lalokovité výčnelky, symetricky rozmiestnené po obvode; tmavosivá až čierna; stopy prelešťovania vodorovným smerom; rekonštruovaná; v. 7 cm, $\emptyset$ ústia 17,7 cm, max. $\emptyset$ 19 cm, $\emptyset$ dna 6,5 cm, najväčšie vydutie vo výške 5,5 cm /obr. 39: 1/.

2. Kónická miska, hrubšia ako predchádzajúca, steny mierne konvexné, ústie pravidelne tvarované; hnedosivá; povrch nerovný; v. 6 cm, max. $\emptyset$ ústia 16,3-16,6 cm, $\emptyset$ dna 7,2-7,5 cm /obr. 39: 2/.

3. Vázovitá nádoba; telo tvaru mierne stlačenej gule prechádza v spodnej časti do zrezaného kužeľa; na telo je nasadené hrdlo s konkávnymi stenami; lievikovité ústie; povrch sivý; hrdlo poškodené tlakom zeme, rekonštruovateľné. /Obsah nádoby predbežne nevybratý./ v. 13 cm, v. hrdla 3,5 cm, $\emptyset$ ústia 9 cm, max. $\emptyset$ 13,5 cm, $\emptyset$ dna 4,5 cm /obr. 39: 3/.

4. Kónická miska, nepravidelná, na dutej zvonovitej nôžke, ktorá sa dolu mierne rozširuje; tehlovočervená až hnedá; rekonštruovaná, čiastočne doplnená; v. 7,5 cm, $\emptyset$ ústia 12,3 - 13,5 cm, vonk. $\emptyset$ nôžky 5 cm, $\emptyset$ podstavy 6,4 cm /obr. 39: 4/.

5. Škrabadlo na čepeli so strmou retušou, zachovaným bulbom a pätkou; d. 5,4 cm, š. 2,8 cm, hr. 0,8 cm /obr. 39: 5/.

L i t e r a t ú r a

LICHARDUS, J. - VLADÁR, J. 1964: Zu Problemen der Ludanice-Gruppe in der Slowakei. Slovenská archeológia, 12, s. 69-162.

ÄNEOLITHISCHES KINDERGRAB IN BÍŇA. Auf der Fläche des ehemaligen wirtschaftlichen Hofes der römisch-katholischen Pfarrei im Zentrum der Ortschaft Bíňa /Bez. Nové Zámky/ vermutete man die Existenz einer frühmittelalterlichen Siedlung. In der Grabungssaison von 1980 wurden dort Skelettgräber mit Funden aus

dem 9. Jh. erschlossen. Am Rande der Fläche befand sich ein einzelstehendes Hockergrab. Das Kinderskelett /Infans I, ungefähr 5 Jahre alt/ war mit zwei umgeworfenen Schüsseln bedeckt. Ein weiteres vasenförmiges Gefäß enthielt wahrscheinlich Totenernährung. Ausserdem fand sich im Grab eine zerbrochene Schüssel mit hohlem Fuss. Den einzigen nicht keramischen Fund repräsentiert ein Klingenkratzer aus Feuerstein. Das Grab kann in die Ludanice-Gruppe des Lengyel-Kulturkomplexes gewiesen werden /Abb. 39/.

ЭНЕОЛИТИЧЕСКОЕ ДЕТСКОЕ ПОГРЕБЕНИЕ В С. БИНЯ. На площади бывшего сельскохозяйственного двора дома римско-католического священника в центре с. Биня /рай. Нове-Замки/ предполагалось раннесредневековое поселение. В ходе осуществившихся в 1980 г. исследований были здесь вскрыты погребения с трупоположениями и датированные IX в. находки. На крае площади обнаружилось погребение со скелетом в скорченном положении. Скелет ребенка /инфанс I около 5 лет/ был покрыт двумя лежащими вверх дном мисками. Другой сосуд вазообразной формы содержал правдоподобно посмертную пищу. Помимо них обнаружилась в погребении также разбитая миска на полый ножке. Единственной некерамической находкой является концевой скребок из роговика. Погребение относится к луданицкой группе лендьелского культурного комплекса /рис. 39/.

DRUHÁ SEZÓNA VÝSKUMU V BÍNI

Ivan Čheben

Regulácia a budovanie nového koryta rieky Hrona pokračovali aj počas zimných mesiacov 1980/81, takže stavebné práce, pri ktorých sa ťažila zemina, zničili pomerne značnú časť lokality. Záchranný výskum v tejto sezóne sme zamerali na preskúmanie osídlenej plochy bezprostredne ohrozenej neustálou exploataciou.

V priebehu druhej výskumnej sezóny sa na ploche cca 6800 m² preskúmalo 104 sídliskových objektov. Patrili kultúre s mladšou lineárnou keramikou, železovskej skupine, protolengyelskému stupňu, skupine Bajč-Retz a kultúre s kanelovanou keramikou. Najmladšie osídlenie lokality spadá do 11.-12. storočia. Okrem sídliskových objektov sa odkryli aj tri kostrové hroby z druhej polovice 9. storočia.

V južnej časti skúmanej plochy sa sústreďovali sídliskové objekty kultúry s mladšou lineárnou keramikou, v ktorých sa okrem črepov sporadicky vyskytovala aj štiepaná industria. Vo výzdobe keramiky sa uplatňujú najmä notové hlavičky v kombinácii s rytým ornamentom. Ojedinelý nález poskytol objekt 25, v ktorom sa našli zuhoľnatené zrná pšenice a keramika /obr. 40: 4/, zmiešané v sypkej čiernej popolovitej vrstve. Úprava stien a dna azda naznačuje, že objekt slúžil pravdepodobne na uskladňovanie obilia.

Z obdobia železovskej skupiny sme okrem iných sídliskových objektov preskúmali dve kolové jamy. V prvom prípade ide len o časť pôdorysu obydlia a k nemu patriace hlinisko, z ktorého pochádza časť nádoby /obr. 40: 2/. V druhom prípade sa odkryl celý pôdorys dlhého domu, orientovaného v smere S-J. Pozdĺž jeho západnej steny bolo hlinisko, ktoré podľa nálezov keramiky /obr. 40: 1, 3, 6/ zaraďujeme do klasického stupňa železovskej skupiny. V blízkosti druhej kolovej stavby sa preskúmalo viacero kultúrnych jám z tohto časového úseku.

Ďalšie obdobie zastúpené na lokalite reprezentujú nálezy zo sídliskových objektov protolengyelského stupňa /skupina Bíňa-Bicske/. Charakteristický črepový materiál je najmä z objektu 31 /obr. 40: 5, 11; 41: 10/ a 71 /obr. 40: 10/.

Preskúmali sa aj štyri kultúrne jamy, ktoré radíme do skupiny Bajč-Retz. V keramickom materiáli ich charakterizuje výzdoba brázdneným vpichom /obr. 41: 5/, v ktorej sa uplatňuje aj inkrustácia /obr. 40: 7, 9/.

V strednej a severnej časti skúmanej plochy sa odkryli sídliskové objekty kultúry s kanelovanou keramikou. Ide o kultúrne jamy rôznej veľkosti, z ktorých sa získal bohatý keramický materiál. V objekte 48 sa na dne našli kostrové pozostatky pohrebu domáceho zvierata v sídliskovej jame. V keramických tvaroch prevládajú džbánky, ktoré sú nad uchom ukončené hrotitým výčnelkom /obr. 41: 3, 7/. Vyskytujú sa však i hrncovité nádoby, misky, zdobené v niektorých prípadoch aj na vnútornej strane, a amforovité tvary nádob /obr. 41: 9/. Z dvoch objektov kultúry s kanelovanou keramikou sa získali zlomky plochých plastík s rytým ornamentom /obr. 42: 1, 2/.

Najmladšie osídlenie lokality prezentujú pôdorysy zahĺbených chát a jednotlivé sídliskové objekty, ktoré sa nachádzali prakticky na celej skúmanej ploche. Každá z chát bola zahĺbená do sprašového podlažia a v rohu mala vždy jednoduchú kamennú piecku. Na variabilitu drevenej konštrukcie poukazujú kolové jamky zachytené na dnách jednotlivých chát. Na základe nálezov hlinených závaží diskovitého tvaru pozdĺž kratšej steny v jednej zo zemnic možno usúdiť, že ide azda o objekt remeselníckeho charakteru. Naprieč skúmanou plochou sa v smere S-J tiahli tri hlboké žľaby, ktoré oddeľovali jednotlivé chaty. Pravdepodobne slúžili ako odvodňovacie jarky.

Z druhej polovice 9. storočia sa odkryli tri kostrové hroby. Ich orientácia bola Z-V. Iba hrob 1/80, v ktorom bola uložená kostra dospelého jedinca, obsahoval fragmenty úzkého železného nožika a bronzový štítkový prsteň, zdobený na punčovanom pozadí krížom a polmesiacmi /obr. 41: 4/.

Výsledky dvoch sezón záchranného archeologického výskumu v polohe Cénapart v Bíni spolu s poznatkami z ďalších lokalít umožnia vytvoriť ucelenejší obraz o pravekom a včasnohistorickom osídlení dolného Pohronia.

ZWEITE GRABUNGSSAISON IN BÍŇA. Die Rettungsgrabung in Bíňa /Bez. Nové Zámky/ richtete sich im J. 1980 auf die durch Erdexploitationen gefährdete Siedlungsfläche. Man untersuchte 104 Objekte. Im Südabschnitt der Fundstelle konzentrierten sich Objekte der Kultur mit jüngerer Linearkeramik. In einem von ihnen fanden sich verkohlte Getreidereste und Keramik /Abb. 40: 4/. Aus der Zeit der Želiezovce-Gruppe erschloss man zwei lange Pfostenbauten und dazugehörige Lehmgruben. Anhand der Keramikfunde meldet sich der zweite Bau in die klassische Stufe der Želiezovce-Gruppe /Abb. 40: 1, 3, 6/. Weitere Zeitabschnitte repräsentieren Funde aus der Protolengyel-Stufe /Bíňa-Bicske-Gruppe/. Charakteristisches Scherbenmaterial lieferten vor allem die Objekte 31 /Abb. 40: 5, 11; 41: 8, 10/ und 71 /Abb. 40: 10/. Es wurden auch Objekte der Bajč-Retz-Gruppe erschlossen /Abb. 40: 7-9; 41: 1, 2, 5/. In dem mittleren und Nordabschnitt der Fundstelle untersuchte man Siedlungsgruben mit kannellierter Keramik; eine enthielt auf der Grubensohle liegende Knochenreste eines Haustieres. Keramik ist durch töpferartige Gefäße, Schüssel, amphorenförmige Gefäße /Abb. 41: 9/ und Krüge mit Spitzbuckeln über den Henkeln /Abb. 41: 3, 7/ vertreten. Die jüngste Besiedlung aus dem 11.-12. Jh.

repräsentieren Funde aus Grubenhäusern und Siedlungsgruben. Aus der zweiten Hälfte des 9. Jh. stammen drei Skelettgräber. Das Skelett eines Erwachsenen /Grab 1/80/ hatte ein eisernes Messer im fragmentarischen Zustand und einen bronzenen Schildchenfingerring bei sich, dessen gepunzte Fläche mit einem Kreuz und Halbmonden verziert war /Abb. 41: 4/.

ВТОРОЙ СЕЗОН ИССЛЕДОВАНИЙ В С. ВИНЯ. Охранные исследования в с. Виня /рай. Нове-Замки/ сосредоточились на исследовании угрожаемого эксплуатацией почвы поселения. Исследовалось 104 объекта. В южной части местонахождения сосредоточились объекты культуры поздней линейной керамики. В одном из них были найдены обугленные остатки зерна и керамика /рис. 40: 4/. Были исследованы два датированных железовской группой столбовых дома с принадлежавшими к ним глиняными карьерами. Опираясь на керамические находки, второе сооружение датируется классической ступенью железовской группы /рис. 40: 1, 3, 6/. Следующий период представлен находками протолендельской ступени /группа Виня-Бичке/. Характеристичные черепки обнаружались в основном в объекте 31 /рис. 40: 5, 11; 41: 8, 10/ и в объекте 71 /рис. 40: 7-9; 41: 1, 2, 5/. В средней и северной частях местонахождения проследились селищные ямы культуры каннелированной керамики; одна из них содержала остатки скелета домашнего животного, положенные на дне. Керамика представлена горшковидными сосудами, мисками, амфоровидными сосудами /рис. 41: 9/, а также кувшинчиками с сосковидными выступами над ушками /рис. 41: 3, 7/. Позднейшее заселение, XI-XII вв., представлено обнаруженными в углубленных жилищах и селищных ямах находками. Второй половиной IX в. датируются три погребения с труположением. У скелета взрослого /погребение 1/80/ был обнаружен фрагментами железный ножик, бронзовое щитообразное кольцо украшенное крестом и полумесяцем на фоне с клеймом пробы /рис. 41: 4/.

PRIESKUM DOLNÉHO POHRONIA

Ivan Č h e b e n

V dňoch 31. marca - 12. apríla 1980 sa uskutočnil terénny archeologický prieskum oblasti dolného toku rieky Hrona, ktorý bol súčasťou systematického vyhladávanía a evidovania archeologických lokalít v oblastiach plánovanej stavebnej činnosti a úprav pôdy (HTUPP).

V oblasti dolného Pohronia sa naša pozornosť sústredila najmä na pravobrežnú hronskú terasu. V tomto úseku sa povrchový zber urobil na trase od Kamenného Mosta po obec Kalná nad Hronom. Prešla sa aj oblasť ľavého brehu potoka Sikenica, a to západné úpätie Ipeľskej pahorkatiny od obce Sikenica až po jeho ústie severne od Kamenína. V katastroch jednotlivých obcí sa zachytili tieto lokality:

K a m e n í n

JV od obce, v polohe Dolné Lúky, asi 400 m od pravého brehu Hrona, je zvýšená terénna vlna, kde sa na ploche cca 350 x 100 m nachádzali črepy. Dlhšia strana lokality je orientovaná v smere S-J. Kultúru s lineárnou keramikou zastupujú črepy zdobené notovými hlavičkami. K lengyelskej kultúre sa priradujú črepy nádob zdobené vypuklinami. Najmladšie osídlenie predstavuje stredoveká keramika.

Východne od tohto náleziska sa pozdĺž pravého brehu Hrona ťahne v smere SV-JZ pás pripomínajúci val. Na niektorých miestach je jeho celistvý priebeh narušený. Na jeho korune sa vyskytovalo množstvo prepálenej hliny /i veľké hrudy/; keramický materiál sa nenašiel.

K a m e n n ý M o s t /okr. Nové Zámky/

V katastri obce sa praveké a stredoveké osídlenie zistilo v troch polohách. Prvé sídlisko je SV od obce, na ľavom brehu potoka Paríž, v polohe Na rúbanisku. Tu sa na mierne vyvýšenej terase nachádzali zlomky stredovekej keramiky. Podľa nálezov osídlenie sa sústreďovalo na ploche rozmerov 250 x 100 m.

Druhé sídlisko sa zistilo na vyvýšenom mieste severne od obce, ktorým vedie cesta Štúrovo - Želiezovce. Na východnej strane, mierne sa zvažujúcej smerom k potoku Paríž, sa našla plochá kamenná sekerka /obr. 42: 3/ a niekoľko zlomkov keramiky.

Na tretie sídlisko sa prišlo SZ od obce, nad údolím Korytnisko, kde sa na jazykovitom ostrohu nachádzali črepy patriace lengyelskej kultúre a kultúre s kanelovanou keramikou. Nálezy sa sústreďovali na východnom okraji lokality, ktorý mierne klesá k údoliu Hrona. Tu sa vo svetlejšie sfarbenej zemine dali rozpoznať jednotlivé už orbou porušené sídliskové objekty. Západným smerom sa terén mierne dvíha až k priehlbní priekopovitého tvaru, za ktorou sa nálezy už nevyskytovali.

S i k e n i č k a /okr. Nové Zámky/

JV od obce, za hospodárskymi budovami JRD, sa stavbou novej ošipárne narušili sídliskové objekty. Priamo v areáli stavby porušili rozvodnou ryhou viacero objektov. Od robotníkov sa získali červeno maľované črepy železovskej skupiny /obr. 42: 4-9/ z jedného objektu. Keramika sa nachádzala aj mimo areálu stavby.

T u r á /okr. Levice/

Južne od obce, na pravom brehu rieky Hrona, ktorá tu vytvára mierny ohýb, je sídlisko, zaradené nálezmi do stredoveku. Hronský breh tu tvorí zráz vysoký 3,5 m. V jeho profile možno rozoznať jednotlivé sídliskové objekty, zahĺbené do sprašového podlažia. V profile brehu vidieť aj zvyšky kamenných múrov. Na tomto mieste je pravdepodobne zaniknutá stredoveká osada.

Z a l a b a /okr. Levice/

Na SV pozdĺž železničnej trate sa na mierne zvažujúcom ostrohu rozkladá na ploche zhruba 230 x 100 m sídlisko ľudu kultúry s kanelovanou keramikou. Zo severu ho ohraničuje prudký zráz a na juhu tvorí hranicu vyschnuté koryto potoka. Okrem keramického materiálu sa našiel i zlomok kamenného sekeromlatu. Sporadicky sa na ploche nachádzali aj vyorané kamene.

Terénnym prieskumom na dolnom Pohroní sa zachytili lokality, ktoré dopĺňajú naše poznatky o pravekom až včasnostredovekom osídlení v tejto oblasti.

BEGEHUNG DES UNTEREN GRANTALS. Im April 1980 verwirklichte man eine archäologische Begehung des unteren Grantals und zwar von der Gemeinde Kamenný Most /Bez. Nové Zámky/ bis zur Gemeinde Kalná nad Hronom /Bez. Levice/. Man schenkte Aufmerksamkeit auch dem linken Ufer des Sikenica-Baches. Es wurden folgende Fundstellen festgestellt:

K a m e n í n /Bez. Nové Zámky/. Südöstlich der Gemeinde wurde in der Flur Dolné lúky auf einer Geländewelle Besiedlung der Kultur mit Linearkeramik und der Lengyel-Kultur festgestellt. Man fand hier auch mittelalterliche Scherben. Östlich dieser Fundstelle zieht sich in der NO-SW - Richtung ein an einen Erdwall erinnernde Streifen. Auf seinem Kamm befand sich eine Fülle durchglühten Lehmbodens.

K a m e n n ý M o s t /Bez. Nové Zámky/. Urzeitliche und mittelalterliche Besiedlung wurde in drei Fluren festgestellt. Die erste befindet sich nordöstlich der Gemeinde auf einer sanft erhöhten Terrasse. Mittelalterliche Besiedlung konzentrierte sich auf einer Fläche von 250 x 100 m. Die zweite kam nördlich der Gemeinde zutage, wo sich auf der östlichen, sanft herabsenkenden Seite des Baches Paríž eine flache Steinaxt /Abb. 42: 3/ und einige Keramikfragmente fanden. Die dritte Siedlung erstreckt sich auf einer Landzunge nordwestlich der Gemeinde. Die Besiedlung gehört in die Lengyel-Kultur sowie in diejenige mit kannellierter Keramik.

S i k e n i č k a /Bez. Nové Zámky/. Südöstlich der Gemeinde wurde hinter den Wirtschaftsgebäuden der LPG eine Siedlung der Zeliezovce-Gruppe durch Bauarbeiten gestört. Aus einem Objekt gewann man rotgemalte Gefäßscherben der Zeliezovce-Gruppe /Abb. 42: 4-9/.

T u r á /Bez. Levice/. Südlich der Gemeinde wurde an der rechten Ufer der Gran mittelalterliche Besiedlung - wahrscheinlich eine Dorfwüstung erfasst.

Z a l a b a /Bez. Levice/. Nordöstlich der Gemeinde erstreckt sich auf einer sanft herabsenkenden Landzunge eine Siedlung der Kultur mit kannellierter Keramik.

РАЗВЕДКИ В НИЖНЕМ ПОГРОНЬЕ. В апреле 1980 г. проводились археологические разведки в области нижнего течения р. Грон, от с. Каменни-Мост /рай. Нове-Замки/ по с. Кална-над-Гроном /рай. Левице/. Внимание сосредоточилось на левый берег ручья Сикеница. Обнаружились следующие местонахождения:

К а м е н и н /рай. Нове-Замки/. На ЮВ от села, в урочище "Дольне-Луки" обнаружилось на волнистом рельефе заселение культуры линейной керамики, а также лендьелской культуры. Были найдены черепки периода средневековья. На В от этого местонахождения, в направлении СВ-ЮЗ тянется напоминающая вал полоса. На ее гребне прослеживалось множество обоженной глины.

К а м е н н и - М о с т /рай. Нове-Замки/. Доисторическое и раннеисторическое заселения обнаружилось в трех урочищах. Первое находится на СВ от села, на немного возвышенной террасе. Средневековое заселение сосредоточено на площади 250 x 100 м. Второе заселение прослежилось на С от села, где на восточной, постепенно склоняющейся к ручью Париж стороне обнаружилось каменное тесло /рис. 42: 3/, а также несколько осколков керамики. Третье поселение находится на лопастом отроге, на СЗ от села. Заселение датируется лендьелской культурой и культурой каннелированной керамики.

С и к е н и ч к а /рай. Нове-Замки/. На ЮВ от села, за хозяйственными постройками обнаружилось в ходе строительных работ поселение желтезовской группы. В одном из объектов были найдены красные расписные осколки сосудов желтезовской группы /рис. 42: 4-9/.

Т у р а /рай. Левице/. На Ю от села, на правом берегу р. Грон было назначено заселение - правдоподобно погибший средневековый поселок.

З а л а б а /рай. Левице/. На СВ от села, на слегка склоняющемся отроге расположено относящееся к культуре каннелированной керамики поселение.

ARCHEOLOGICKE PRIESKUMY A ZACHRANNE VYSKUMY V OKRESE GALANTA

Jozef I ž o f - Anton T o č í k

Archeologické oddelenie Okresného múzea v Galante v r. 1980 systematicky sledovať zemné práce na území okresu a v spolupráci s Archeologickým ústavom SAV v Nitre uskutočnilo aj niekoľko záchranných výskumov. Z väčších stavebných akcií sa sledoval skupinový vodovod Jelka - Galanta - Saľa, produktovod Slovnaft Bratislava - Sereď a niekoľko zavlažovacích systémov. Pri týchto prácach sa zistili napr. stredoveké kostrové hroby v Sereďi, v polohe Mačianske vršky, lengyelské sídlisko v chotári obce Dolná Streda, stopy pravekého sídliska v Malej Mači a ďalšie lokality najmä v povodí Čiernej vody a Dudváhu. Menšie záchranné práce sa robili v piesočníku obcí Čierna Voda a Horné Saliby. Realizovali sa aj záchranné výskumy v Dolnej Strede a v Hostiach. Pre pamiatkové orgány sa robil prieskum kaštieľov v Galante a v Sereďi.

Č i e r n a V o d a /obr. 43: 1; 44: 1-5/

Okresné múzeum v Galante pokračovalo v sledovaní lokality Kerektói domb, na ktorej jej objaviteľka E. Studeníková zo Slovenského národného múzea preskúmala tri hroby zo staršej doby bronzovej.

Piesočná duna Kerektói domb je ca 2 km južne od obce a asi 510 m na juh od mŕtveho ramena Suchého potoka, ktoré vzniklo vybudovaním derivačného kanála Čierna voda - Malý Dunaj. Predstavuje komplex pieskových presypov uložených v pleistocéne a v holocéne /resp. v recente/ v smere SZ-JV v medziriečí Malého Dunaja a Čiernej vody. Pôvodná výška duny bola 125 m n. m. Asi 500 m južne je triangulačný bod európskej siete, vyznačený kamenným obeliskom /kóta 128 m/. Pieskovú dunu tvorí homogénny eolický sediment, diskordantne uložený vo viacerých fázach s previatymi humusovitými horizontmi, v stredných hĺbkach s výskytom vápnitých konkrécií a sekundárne uložených /nakrátko previatych/ riečnych štrkov a koreňových výplní. Horizont spodnej časti postupne prechádzal do preplavených riečnych pieskov. Na dune rástlo typické teplomilné a pieskomilné rastlinstvo, ktoré počas holocénu vytvorilo 25-30 cm hrubý humusový horizont. Koreňový systém zasahoval až do horizontu pohrebiska. Niektoré znaky poukazujú na to, že na dune rástli i stromy /pravdepodobne agát/. Tento fakt podmieňoval rozklad ľudských kostí zo staršej doby bronzovej i stupeň zachovalosti nálezov. Dôkazom toho je i absencia vápnitých konkrécií v uvedenom horizonte.

Na piesočnej dune Kerektói domb, dlhej asi 120 m, bol dávnejšie otvorený piesočník. Do r. 1980 asi 2/3 duny padli za obeť eksploatacii. Z veľkej časti bolo zničené aj kostrové pohrebisko zo staršej doby bronzovej. Okrem troch hrobov, ktoré zachránila E. Studeníková, odkrylo múzeum v Galante na západnej strane, zrejme na okraji pohrebiska, štyri hroby a jednu kultúrnu jamu. Hroby boli tesne pod povrchom /h. asi 20-25 cm/, ich jamy mali obrysy nepravidelného obdĺžnika, orientáciu Z-V. Kostry boli rozhádzané a väčšinou vo veľmi zlom stave.

Pozornosť si zasluhuje porušený hrob 3, v ktorom ležala v skrčenej polohe na ľavom boku pravdepodobne kostra dospelaj ženy. Z inventára sa zachránili dve bronzové špirály z náhrdelníka, ležiace pri veľmi patinovanej lebke, pod ktorou bola vtáčia hlavička.

V hrobe 5, ktorý sa črtal ako tmavý flak /d. 180 cm, š. 110 cm/, bola rozhádzaná kostra dospelého jedinca, uložená na pravom boku, orientácia Z-V. Pri lebke sa našli dve zlaté slučkovité drôtené záušnice /nopperringy/, na hrudi bronzová ihlica so šikmo prevíтанou guľovitou hlavickou a ihlou pri hrote zahnutou, na mieste panve dve drôtené bronzové špirálovité rúrky asi z náhrdelníka a dva drôtené špirálovité prstene. Na východnej strane hrobu stála pri nohách malá šálka s odlomeným uškom.

Objekt označený ako hrob 1 sa črtal v stene piesočníka ako vrecovitá jama / $\varnothing$ ústia 120 cm, $\varnothing$ dna 95 cm, $\varnothing$ vydutia 160 cm, h. 180 cm/. Asi 30 cm nad dnom obsahoval niekoľko strávených ľudských kostí, nad ktorými ležala hlinená šálka.

Podľa výpovede robotníkov sa zničilo v r. 1979 pred príchodom odborníkov najmenej 25-30 hrobov a aj v predchádzajúcich rokoch sa prichádzalo na hroby. Kostí boli údajne často do zelena patinované a v hroboch sa nachádzali nádoby a bronzové predmety. Podľa zachránených predmetov a nálezovej situácie pohrebisko v Čiernej Vode patrí na začiatok Reineckeého stupňa BA₂, podobne ako pohrebiská skúmané v Abraháme /Háj/ a vo Veľkom Grobe /Chropovský - Dušek - Polla 1960, s. 13/. Nálezy zlatých šperkov /nopperringov/ majú analógiu na súčasných pohrebiskách únětickej kultúry v Nitre /Točík 1979, s. 44; Čaplovič - Točík 1951, s. 178/, prípadne hurbanovského typu, napr. v Bajči-Ragoni, Hurbanove a Nesvadoch /Dušek 1969, s. 7n.; Točík 1979, s. 215, 238/. Ihlica so šikmo prevíтанou guľovitou hlavickou má analógie v Bajči, Hurbanove a Nesvadoch /Novotná 1980, s. 41, 45, tab. 6: 229, 230, 231/.

V zachránenom obsahu hrobov v Čiernej Vode okrem šálky nie je charakteristická keramika. Napriek tomu môžeme toto pohrebisko priradiť k únětickej kultúre so slabšími zásahmi wieselburskej kultúry /Točík - Vladár 1981, s. 387/, ktorá je na tomto teritóriu zatiaľ zastúpená len pohrebiskami.

L i t e r a t ú r a

ČAPLOVIČ, P. - TOČÍK, A. 1951: Výskum v Nitre. Archeologické rozhledy, 3, s. 178-181, 195-196.

DUŠEK, M. 1969: Bronzezeitliche Gräberfelder in der Südwestslowakei. Nitra.

CHROPOVSKÝ, B. - DUŠEK, M. - POLLA, B. 1960: Pohrebiská zo staršej doby bronzovej na Slovensku. Bratislava.

NOVOTNÁ, M. 1980: Die Nadeln in der Slowakei. München.

TOČÍK, A. 1979: Výčapy-Opatovce a ďalšie pohrebiská zo staršej doby bronzovej na juhozápadnom Slovensku. Nitra.

TOČÍK, A. - VLADÁR, J. 1971: Prehľad bádania v problematike vývoja Slovenska v dobe bronzovej. Slovenská archeológia, 19, s. 365-422.

D o l n á S t r e d a /obr. 43: 3; 44: 6-8; 45-48; 49: 1-8/

V r. 1980 začali štátne majetky Galanta likvidovať veľký piesočník na dune južne od poľnej cesty Dolná Streda - Veľká Mača.

Oválna piesková duna, orientovaná v smere S-J /300 x 800 m/, je 3 km na juh od železničného nadjazdu v Seredi, 2,5 km na juh od okraja mesta /závod Milex/ a 800 m vľavo od cesty Sered - Bratislava. Je prístupná poľnou cestou z Mačian-

ských vrškov, kilometer východne od kóty 133. Duna je uložená na mladom systéme pieskových presypov začínajúcich sa známymi Mačianskymi vrškami a pokračujúcich smerom JV k Novým Zámkom. Široké okolie je nadstavované pieskovým pokrovom, z ktorého vystupujú samostatné duny. Pieskový horizont vykazoval v hornej časti hrdzavohnedé sfarbenie s vrstvičkami ílového humusu. V západných, menej porušených častiach boli koreňové výplne stromov v h. 130-150 cm. Na južnom okraji lokality bola v smere SZ-JV korytovitá priehlbina šírky 4-5 m, vyplnená pieskom hrdzavej farby. Pieskový horizont v spodných častiach prechádza do čistého žltého eolického sedimentu, diskordantne uloženého vo viacerých fázach, s obsahom vápnitých konkrécií, koreňových vápenných výplní a lokálne transportovaných drobných riečnych štrkov. Táto duna bola pod názvom Vršky ako archeologická lokalita uvedená do odbornej literatúry už v päťdesiatych rokoch, keď sa postupne bádať v polohe Mačianske vršky /Bárta 1959, s. 241; Bárta - Pavúk 1959, s. 482 n/ a na dune severne od poľnej cesty zo Stredy do Veľkej Mače s pohrebiskom z 10. a 11. stor. /D. Bialeková, nález. správa 437/58/. Tieto výskumy sa robili v súvisi s intenzívnou ťažbou piesku. Vtedy prebiehali aj prieskumy a na dune južne od cesty sa zistilo rozsiahle osídlenie ľudu s bolerázskou skupinou /Novotný 1958, s. 46/. V sedemdesiatych rokoch sa začala po likvidácii piesočníkov severne od polohy ťažba piesku a prakticky celá duna, dlhá ca 150 m a široká 50 m, bola do hĺbky až 5 m vyexploatovaná a lokalita zničená. Prieskumom, ktorý urobil J. Ištók z ONV a J. Ižof z OM v Galante v júni 1980, sa na dune zvanej dvor Karol zistilo intenzívne neolitické a eneolitické osídlenie, sporadické osídlenie z doby bronzovej, zo skorej doby rímskej a pohrebisko z 11. stor. Pri obhliadke sa ešte v stenách piesočníka črtali praveké objekty, a pretože ŠM v krátkom čase plánovali splanírovanie piesočníka, realizoval sa v júli a auguste 1980 jednomesačný záchranný výskum. Jeho cieľom bolo zachrániť obsah narezaných objektov a pokusnými sondami zistiť hranice lokality.

Za účelom zistenia južnej hranice lokality, pôvodnej úrovne duny a kultúrnej vrstvy sa vymerala sonda I/80 rozmerov 1 x 30 m, orientovaná S-J, ktorá zachytila /menšia časť, predĺžená na juh o 10 m/ okraj sídliska s kultúrnou vrstvou hrubou od 40 do 120 cm, južným smerom postupne sa strácajúcu v podloží. Aj množstvo materiálu sa na tomto úseku zmenšilo /črepy, kusy mazanice, zvieracie kosti a okruhliaky/. Objekt sme v sonde I/80 nezachytili.

Sonda II/80, orientovaná S-J, potvrdila na západnej strane sídliska 80 cm hrubú kultúrnu vrstvu s podobným materiálom ako v sonde I/80 /podľa keramiky eneolit - bolerázska skupina/. Centrálna časť sídliska je zničená. V ďalšom sme sa upriamili na východný okraj lokality /profil steny/, kde sa črtali sčasti narušené objekty.

Objekt 1/80 sa črtal v podobe výrazného hnedého fláku v profile SV steny. Mal zaoblené steny a rovné dno. Vyberaním sme zistili, že je to spolovice zničená kultúrna jama /chýbala horná časť a južná polovica/.

Zachovaná časť objektu bola rozdelená ca 4 cm hrubou čiernou prepálenou vrstvou. Horná časť mala humusovitú hrdzavohnedú výplň so zvyškami mazanice, prepálenej hliny, zvieracích kostí a s atypickými črepmi. Časť pod prepálenou vrstvou žltohnedej farby obsahovala tri nádoby - zásobnicu a dve misy. Svetlohnedá zásobnica ležala na boku bezprostredne nad dnom s nerovným povrchom, ktoré bolo vymazané hlinou, pravdepodobne sekundárne prepálené. Vľavo od tejto nádoby, 25 cm nad dnom, ležali fragmenty dvoch sivých mís. Zo spodnej časti výplne i z tesnej blízkosti objektu pochádza ešte niekoľko črepov pravdepodobne z uvedeného objektu bolerázskej skupiny.

Objekt 2/80 sa črtal v profile steny na južnej strane lokality. Mal oválny tvar, mierne zaoblené steny a rovné dno / $\varnothing$ ústia 120 cm, h. 117 cm, $\varnothing$ dna 92 cm/. Bol narušený /v smere S-J/ pri exploatovaní piesku. Nachádzal sa neďaleko kostrového hrobu 1/80. Mal sivočiernu humusovitú výplň, veľmi chudobnú na nálezy /pár atypických črepov a zvieracie kosti/. Pravdepodobne to bola obilná jama, hoci sa neobjavili zvyšky botanického či iného organického materiálu.

Objekt 3/80 bol neďaleko objektu 2/80, takisto v profile južnej steny. Aj tento objekt porušila exploatácia piesku. Mal mierne zaoblené steny, rovné dno / $\varnothing$ ústia 163 cm, $\varnothing$ dna 55 cm, h. 135 cm/ a hnedočiernu výplň, ktorá obsahovala zvieracie kosti, kusy sekundárne prepálenej mazanice a 30 cm nad dnom niekoľko črepov bolerázskeho typu s rytou výzdobou, sekundárne prepálených.

Objekt 4/80, najbohatší a najvýznamnejší, bol 24 m južne od objektu 1/80. Objavil sa pri začisťovaní /zarovnávaní/ profilu východnej steny lokality. Mal podobu obdĺžnika a dolu zaoblené rohy /h. 75 cm/. Sfarbenie výplne a kultúrnej vrstvy v tejto časti lokality bolo podobné, t. j. hrdzavohnedé. Vodorovné dno objektu /š. 6 m/ bolo od spodného okraja kultúrnej vrstvy hlbšie o 15 cm. Západnú časť objektu zničila exploatácia piesku. Zachoval sa len zvyšok smerujúci ku stredu duny, ktorý predstavoval pokračovanie objektu týmto smerom v dĺžke 4 m. Pretože objekt bol zrejme rozmernejší, preskúmala sa plocha 4,5 x 5 m /PI/80 = rozšírený objekt 4/80/. Tesne pod povrchom /h. 0-15 cm/ v zásype na celej tejto ploche sa objavilo veľké množstvo črepov a mazanice. Našli sa tu i zvieracie kosti, okruhliaky a kolekcia štiepanej industrie. V podstate ide o rozrušenú ornicu, z ktorej pochádza aj mladolaténska bronzová spona /typ Aucissa/. Pod ňou bola už vlastná kultúrna vrstva /15-25 cm/ bohatá na keramický materiál i mazanicu s odtlačkami prútov. Našli sa tu aj okruhliaky, niektoré so stopami po opracovaní. Táto vrstva /podobne ako aj ďalšie/ mala tehlovohnedé sfarbenie, pravdepodobne od prepálenia, o čom svedčí aj sekundárne prepálený spomínaný materiál.

V hĺbke 20 cm sme zistili na troch miestach - zhruba v jednej čiare v smere V-Z - kumuláciu materiálu, prevažne črepov a mazanice, ktoré tvorili kompaktný celok /objekty 4a, 4b, 4c/. Medzi objektmi 4a a 4b sa našla v hĺbke 18 cm druhotne uložená hlinená plastika ženy. V ďalšom sme postupovali veľmi opatrne; začisťovali sa spomínané objekty. V objekte 4a ležala hrncovitá nádoba, obrátená hore dnom /h. 20 cm/, a vo vzdialenosti 25 cm smerom ku stredu lokality sa objavili ďalšie fragmenty nádob, resp. črepy. Objekt mal nepravidelný oválny pôdorys. Obsahoval miestami kompaktnú mazanicu. Objekt 4b/80 bol v hĺbke 23-25 cm, 50 cm východne. V hornej vrstve boli črepy /opäť druhotne prepálené/ a mazanica. Asi 1 m východne sme zistili objekt 4c s pôdorysom nepravidelného kruhu. Okrem črepov bolo v ňom v jednej rovine v hĺbke 20 cm väčšie množstvo zvieracích kostí. Na sever od stredného objektu /4b/ sme prišli v hĺbke 50 cm na rozhádzanú detskú kostru, zrejme v sekundárnej polohe, orientovanú JV-SZ. Hrobová jama sa nečrtala, domnievame sa, že nejde o pohreb. Vychádzajúc z celkovej situácie a charakteru objektu, možno usúdiť, že sme tu zachytili rozrušený kultový objekt väčších rozmerov, resp. jeho východnú časť, ktorý bol možno zničený požiarom. Veľká škoda, že sa nezachoval celý /západná časť bola odbagrovaná/.

Lineárna keramika

Zberového charakteru sú tri črepy z troch bombovitých nádob zdobených rýtmom geometrickým ornamentom, a to lomenicami, vlnovkou a skupinami tenkých ry-

tých línii, nájdené v sekundárnej polohe. Sú z nádob vyrobených z dobre plave-
ného materiálu, sivej a hnedej farby. Patria do klasickej fázy kultúry s lineár-
nou keramikou. Je pravdepodobné, že pomerne hojná štiepaná kamenná industria
/prevažne vlársky rádiolarit/ patrí tejto kultúre /spracuje J. Bárta/.

Bolerázska skupina /ďalej BS/

Staršie nálezy BS z tejto piesočnej duny /Novotný 1958, s. 46 n./
znásobil aj záchranný výskum. Exploataciou piesku bolo zničené rozsiahle sídlisko,
z ktorého sa preskúmali tri objekty, z toho dva /1 a 4/ so zaujímavou skladbou
nálezov. Rôzne detaily nepochybne svedčia o zničení objektu 4 mohutným požiarom
/do červena prepálené črepy, okruhliaky a omietka s odtlačkami prútov/. Z ob-
jektu sa nepodarilo zrekonštruovať žiadnu nádobu, avšak jednotlivé črepy možno
typologicky dobre roztriediť. Najpočetnejšiu skupinu tvoria valcovité hrncovité
nádoby so zúženou spodnou časťou, zdobené pod okrajom dvojitými až trojitými pr-
stovanými a presekávanými horizontálnymi pásikmi a lištami. Časť črepov pochádza
z nádob zdobených dvojicami presekávaných zvislých líšt po oboch stranách hori-
zontálnych úch. Na maximálnom vydutí dvojkónických nádob sú zvislé, takmer sub-
kutánne uchá. Hrnce bývajú zdobené radmi rytých lomeníc, prípadne žliabkov.
Ojedinelým tvarom sú stlačené baňaté nádoby s nízkym kolmým hrdlom, zdobené na
tele šikmými žliabkami zapadajúcimi do seba. Pomerne chudobné sú tvary tenkosten-
ných džbáňok so subkutánnymi uškami, zdobené zvislými kanelmi. Súbor črepov,
ktorý môžeme všeobecne zaradiť do klasického stupňa BS /fáza Nitriansky Hrádok;
Němejcová-Pavúková 1964, s. 163; Němejcová-Pavúková 1979, s. 389 n./, je spre-
vádzaný jedinečnou plastikou ženy /objekt 4/, ktorá doteraz nemá v tejto skupine
analógie a vymyká sa z rámca plastík datovaných do jej mladšieho stupňa. Jej ana-
lógie sú doteraz len v súčasných kultúrach na Balkáne /Cernavoda III/. Sú to však
oveľa menšie exempláre a z umeleckej stránky zďaleka nedosahujú úroveň nálezu
z Dolnej Stredy.

Z objektu 1 pochádzajú pomerne veľké celé nádoby, a to dve misy s lieviko-
vite roztvoreným ústím, nezdobené / $\varnothing$ 30 a 26 cm/, a dvojuchý hrniec s dvojitou
prstovanou lištou pod okrajom a na pleciah s dvoma proti sebe postavenými ucha-
mi /v. 44 cm/. Ostatný črepový materiál odpovedá nálezom z objektu 4 /okrem ty-
pických hlinených praslenov a cievky/.

Zo zberových nálezov treba spomenúť bronzové výrobky - dýčku, strelku a nášiv-
ku, ktoré najskôr môžu súvisieť s rozrušeným pohrebiskom zo začiatku mohylovej
kultúry zo strednej doby bronzovej /Vladár 1974, s. 58; Furmánek 1980, s. 20,
tab. 39/. Veľmi dobre zachovaná bronzová spona Aucissa /Almgren 242/ má na
Slovensku analógie predovšetkým v nálezových celkoch púchovskej kultúry /Lamiová-
Schmiedlová 1961, s. 33-34, tab. II: 2; Pieta 1977, s. 289, obr. 3: 4/ a okrem
jej územia na Slovensku je známa predovšetkým zo zberu. Jej datovanie bolo
v poslednom čase upravené na začiatok 1. stor. nášho letopočtu /závažné nálezy
z Čiech a južného Nemecka; Venclová 1975, s. 422, obr. 11: 1/.

Kostrový hrob, zistený na južnej strane piesočníka, môže patriť k dedinskému
radovému pohrebisku, datovanému esovitou záušnicou približne do 11. stor. Zatiaľ
ho nemožno dať do súvisu s pohrebiskom, ktoré ca 300 m severne za cestou skúmala
D. Bialeková.

O p i s v y b r a n ý c h n á l e z o v

Hlinená plastika ženy s rozšírenými plecami a bokmi, so zúženou strednou časťou,
bez rúk, s nohami čiastočne odlomenými; predná strana plochá, zadná s oblúkovým

vykrojením sedacej časti; miesto hrdla široká kónická jamka na výmenu hlavičiek; krížom cez prednú i zadnú časť rytá bodkovaná "šerpa". Plastika je z jemne plavenej hliny, do červena vypálená, potiahnutá pastou; zachov. v. 10,5 cm /bole-
rázska skupina; obr. 49: 8/.

Bronzová spona typu Aucissa, zdobená na plechovom lúčiku sieťovým ornamen-
tom; na šarnieri sú stopy železnej ihly, na pätku je bočný trň ukončený hlavič-
kou; d. 8 cm, š. šarnieru 2 cm /mladšia doba laténska; obr. 49: 3/.

Bronzová dýčka, pomerne úzka, so zachovanými dvoma kruhovými dierkami a
zvýškom tretej v strede tyla; d. 9 cm, š. tyla 2,2 cm /staršia až stredná doba
bronzová; obr. 49: 1/.

Bronzová strelka s krídelkami a tuľajkou, poškodená /stredná doba bronzová;
obr. 49: 6/.

Bronzová objímka, plochá, otvorená, na jednom konci zosilnená a s dierkou;
d. 2,3 cm /doba laténska-doba rímska; obr. 49: 5/.

Fragment bronzovej klobúčikovej plechovej nášivky; Ø 1,5 cm /stredná doba
bronzová; obr. 49: 7/.

L i t e r a t ú r a

BÁRTA, J. 1959: Mezolitické a neolitické kamenné nástroje z dún "Vršky" pri Dol-
nej Strede. Slovenská archeológia, 8, s. 241-252.

BÁRTA, J. - PAVÚK, J. 1959: Lengyelské sídlisko na "Vrškoch" pri Dolnej Strede.
Archeologické rozhledy, 11, s. 482-485.

FURMÁNEK, V. 1980: Die Anhänger in der Slowakei. München.

LAMIOVÁ-SCHMIEDLOVÁ, M. 1961: Spony z doby rímskej na Slovensku. In: Študijné
zvesti Archeologického ústavu SAV. 5. Nitra.

NĚMEJCOVÁ-PAVUKOVÁ, V. 1979: Nálezy bolezárskej skupiny z Vrbového. Archeologic-
ké rozhledy, 31, s. 385-396.

NOVOTNÝ, B. 1958: Slovensko v mladšej dobe kamennej. Bratislava.

PIETA, K. 1977: Zu Besiedlungsproblemen in der Slowakei an der Wende der Zeit-
rechnung. In: Symposium Ausklang der Latène-Zivilisation und Anfänge der
germanischen Besiedlung im mittleren Donaugebiet. Bratislava, s. 283-296.

VENCLOVÁ, M. 1975: Sídliská laténsko-římského horizontu v Běhovicích. Archeolo-
gické rozhledy, 27, s. 400-427.

VLADÁR, J. 1974: Die Dolche in der Slowakei. München.

H o r n é S a l i b y /obr. 43: 4; 44: 10-14/

JRD so sídlom v Horných Salibách pripravuje likvidáciu piesočníkov na du-
nách po oboch brehoch bývalého koryta Dudváhu. Medzi dvoma kanálmi na hranici
chotárov obcí Mostová a Horné Saliby /kóta 117/, asi 500 m severne od cesty
z Mostovej do Horných Salíb, sa začala na dne ťažba piesku už v 60-tych rokoch.
Z hlásenia J. Rajčeka /nález. správa AÚ SAV 3979/ a T. Kolníka /3249/ vyplýva,
že tu boli rozrušené spečené valy so stopami tehál. Keltské a dácke nálezy da-
tovali lokalitu na sklonok 1. stor. pred n. l. Ťažba piesku pokračovala a duna,
dlhá asi 120 m a široká 60 m, bola do r.1980 z dvoch tretín vyexploatovaná.
Prieskum, ktorý na lokalite urobilo OM v Galante, potvrdil, že spečené valy obo-
pínali celú dunu, a že fortifikáciu tvorí hlinený val s drevenou konštrukciou,
ktorá padla za obeť požiaru. Nie je vylúčené, že ide o podobnú fortifikáciu ako
na Zámečku v Nitrianskom Hrádku. Zbery, ktoré sa na lokalite urobili, potvrdili

datovanie do 1. stor. pred n. l. Okrem typickej na kruhu vytočenej keltskej keramiky sa našli aj črepy v rukách hnetenej dáckej keramiky s presekávanou lištou.

H o s t e /Obr. 43: 2; 49: 9; 50/

Bližší opis lokality v polohe Poddivoč publikoval J. Bátora a J. Ižof/1977, s. 46 n./ v predbežnej správe o I. etape záchranného výskumu v r. 1976, počas ktorej preskúmali ca 1/4 opevneného sídliska na ploche zasiahnutej zemnými presunmi v rámci akcie HTÚPP. Pri výskume severozápadnej a juhozápadnej časti sa kládol dôraz na sledovanie fortifikácie. Preskúmala sa časť mohutnej vnútornej priekopy, avšak priebeh vonkajšej priekopy, ktorá smerovala šikmo na vnútornú priekopu, sa nedoskúmal. Pozoruhodným úspechom I. etapy záchranného výskumu bolo zistenie a odkrytie mostnej konštrukcie cez vnútornú priekopu. Tento technický detail sa zatiaľ nezistil na žiadnej opevnenej osade zo staršej doby bronzovej v strednej Európe. Nedoriešené zostali chronologické problémy, napr. vznik opevnenej osady s prihliadnutím na stratigrafiu a vzťah kultúrnych jám k fortifikácii. Výskum potvrdil aj priamy kontakt medzi opevnenou osadou a pohrebiskom na ľavom brehu Dudváhu v chotári obce Majcichov, ktoré skúmal B. Chropovský /1958, s. 488 n./. Pretože na pohrebisku je okrem mladšieho horizontu, datovaného ihlicami so zosilneným a prevítaným krčkom a kosziderskými ihlicami, aj starší horizont výlučne s kostrovými hrobmi, otázka korešpondujúceho sídliskového horizontu na lokalite Poddivoč zostala nezodpovedaná.

Na jar 1980 v rámci akcie HTÚPP nezodpovední pracovníci JRD Dudváh so sídlom v Abraháme zničili dve tretiny areálu opevnenej osady, preto bol potrebný záchranný výskum. Realizoval sa v septembri až novembri 1980 v spolupráci AÚ SAV a OM v Galante. Úlohou výskumu bolo odkryť zvyšok maďarovskej osady a zistiť štruktúru osídlenia areálu s prihliadnutím na funkciu osady. Žiaľ, okrem zvyškov kultúrnych jám a spodkov pecí po skrývke buldozénom sa nepodarilo zistiť žiadne sídliskové objekty. Pracovalo sa na ploche 10 x 25 m na južnom svahu lokality, kde sa odkrylo 32 objektov, z toho tri /10, 22, 24/ patrili kultúre s kanelovanou keramikou, dva /3a, 24a/ do doby halštatskej /kalenderberská kultúra/ a dva pravdepodobne do stredoveku.

Okrem toho sa robila skrývka na západnom svahu, kde rigolovaním pod vinohrad bola úplne rozrušená sústava pravekých sídliskových objektov. Odkryla sa iba sústava jamôk v rade a pravouhle sa pretínajúce plytké žlaby, bližšie nedatovateľné. Z desiatich objektov /33-42a/ sa pre zlé poveternostné podmienky preskúmala len kultúrna jama 38 maďarovskej kultúry.

Kultúra s kanelovanou keramikou je v Hostiach zastúpená postbolerázskym stupňom, ktorý uviedla do literatúry V. Němejcová-Pavúková /1974, s. 237 n./ a označila ho ako stupeň IIa badenskej kultúry typu Fonyód-Tekovský Hrádok. Inventár je pomerne chudobný a v piatich kultúrnych jamách je predovšetkým hrubá úžitková keramika. Na hrncoch sú ešte výrazné výzdobné prvky BS, t. j. viacnásobná presekávaná lišta na okraji; prežíva i rytá lomenica, ktorá pokrýva väčšiu časť povrchu nádob. Ako nový výzdobný prvok nastupuje zvislé rebrovanie. Plocha medzi rebrami je zdobená rytým lomeným ornamentom. Na charakteristických šálkach je zvislé žliabkovanie a subkutánne uško. Analógie k postbolerázskej keramike nachádzame na juhozápadnom Slovensku najmä v takých uzavretých celkoch, ako je napr. z Tekovského Hrádku. K nálezom z územia Trnavskej tabule, kam patrí aj lokalita Hoste, zaujala stanovisko V. Pavúková v článku o hromadnom náleze keramiky

z Vrbového /Němejcová-Pavúková 1979, s. 389/. Súčasne poukázala aj na západné vplyvy z Moravy, ktoré sú pre túto oblasť charakteristické.

Maďarovská kultúra

Na južnom svahu opevneného areálu sa na sprašovom podloží zachovali len kruhové pôdorysy kultúrnych jám vytvárajúcich menšie skupiny, medzi ktorými je voľný priestor. Nie je vylúčené, že na týchto voľných plochách stáli príbytky postavené nad úrovňou terénu. Kultúrne jamy sa tvarom ani obsahom nelíšia od jám skúmaných v r. 1976, resp. objavených na iných maďarovských sídliskách. Možno konštatovať, že aj v Hostiach mali kultúrne jamy sekundárny charakter odpadových jám. Ich obsah /napr. vypálená omietka s odtlačkami prútov, veľké množstvo keramiky/ svedčí o deštrukcii chát, prípadne hrnčiarskej pece /napr. kultúrne jamy 7 a 11/. Osobitnú pozornosť si zasluhujú dve relatívne veľké spodné časti pravdepodobne pecí s predpieckami, kruhového tvaru a s rovným dnom, s veľmi vypálenými stenami, ktoré obsahovali pomerne málo črepov. Môžeme ich považovať najskôr za pece na pečenie chleba.

Nálezy za r. 1980 v Poddivoči reprezentuje temer výlučne keramika. Pomerne chudobná je parohová a kostená industria, výrobky z kovu sa nenašli. Okrem ojedinelých črepov chýbajú charakteristické věteřovské tvary, a preto opevnené sídlisko v Hostiach, napriek tomu, že je na pravom brehu Váhu, zaraďujeme do klasickkej ponitrianskej oblasti maďarovskej kultúry /Točík 1964, s. 15/. Hoci nebol urobený rozbor keramiky, z väčších uzavretých nálezových celkov sa dá usúdiť, že prevažná časť je z vrcholnej fázy klasického stupňa maďarovskej kultúry. Medzi najmladšie tvary patria črepy z väčších i menších nádob, váz zdobených horizontálnymi presekávanými lištami alebo rebrami a s podsadenou spodnou časťou. Tieto tvary sú známe z výskumu v r. 1976 i z pohrebiska na ľavom brehu Dudváhu. V keramike prevládajú charakteristické džbánky /A₁-A₄/, pomerne početné sú aj misy a misky D₁-D₆ /Točík 1964, s. 20/. Zatiaľ nebolo možné zrekonštruovať väčšie tvary, t. j. amfory, hrnce a zásobnice, ale ani tie nevybočujú z rámca nitrianskej skupiny maďarovskej kultúry. K fragmentu prenosnej piecky typu Iža /Dušek 1969, s. 145, tab. 23: 8/, získanému v r. 1976, pribudli zo zberu v r. 1980 črepy z portálu otvoru. Ojedinelý je nález veľkého sekundárne prepáleného bochníkovitého idolu /obr. 49: 9/. Dosiaľ sa nepodarilo v keramike zo sídliska v Hostiach vypracovať viacfázovosť vývoja tejto kultúry, hoci je doložená výskytom kultúrnych jám tesne pri okraji vnútornej priekopy, medzi ňou a vonkajšou priekopou /prívodným kanálom/, ako aj pretínajúcimi sa kultúrnymi jamami v areáli. V materiáli chýba úněticko-maďarovský horizont, preto tento vývoj môžeme predpokladať v rámci klasického stupňa, kde, ako sa už na to poukázalo, máme doložené aj vrcholové štádium.

Opevnená osada maďarovskej kultúry v polohe Poddivoč má priemer ca 60 m, preto patrí k malým sídliskovým útvarom, ktoré postrádali výrobný charakter, ale mali zrejme výsostné postavenie v agrárnom zázemí. Nevylučuje sa ani súčasná re-fugiálna funkcia. K riešeniu tohto problému by sme sa boli mohli priblížiť, keby nebola bývala kultúrna vrstva v areáli stiahnutá až po podložie.

Buldozér znehodnotil aj osídlenie v mladšej dobe halštatskej s nálezmi jemnej tuhovanej keramiky /objekt 8 a 24/, zdobenej bradavicami usporiadanými do ohraničených plôch. Podobná keramika sa získala na sídlisku v Bučanoch pri záchrannom výskume na stavbe autostrády /ústna informácia P. Romsaýera/.

Ojedinele sa našli laténske črepy a fragmenty keramiky z 9. a 10. stor., ktoré môžu súvisieť so stredovekými pecami.

Zatiaľ nie je jasné zaradenie kosteného obloženia luku staromaďarského charakteru /zo zberu/. Podobné obloženia luku zatiaľ poznáme len zo staromaďarských bojovníckych hrobov /Sereď, Vozokany/, preto nie je vylúčené, že nález pochádza z rozrušeného kostrového hrobu patriaceho k menšiemu pohrebisku z 10.-11. stor., ktoré sa tu zistilo v roku 1976.

L i t e r a t ú r a

BÁTORA, J. - IZO, J. 1977: Opevnená osada zo staršej doby bronzovej v Hostiach.

In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1976. Nitra, s. 46-48.

DUŠEK, M. 1969: Bronzezeitliche Gräberfelder in der Südwestslowakei. Bratislava.

CHROPOVSKÝ, B. 1958: Birituálne maďarovské pohrebisko v Majcichove na Slovensku.

Archeologické rozhledy, 10, s. 488-492, 499-501, 509-510.

NĚMEJCOVÁ-PAVUKOVÁ, V. 1974: Beitrag zum Kennen der Postboleráz-Entwicklung der Badener Kultur. Slovenská archeológia, 22, s. 237-360.

NĚMEJCOVÁ-PAVUKOVÁ, V. 1979: Nálezy bolerázskej skupiny z Vrbového. Archeologické rozhledy, 31, s. 385-396.

TOČÍK, A. 1964: Opevnená osada vo Veselom. Bratislava.

ARCHÄOLOGISCHE BEGEGHUNGEN UND RETTUNGSGRABUNGEN IM BEZIRK GALANTA. Das Bezirksmuseum zu Galanta verwirklichte in Zusammenarbeit mit dem Archäologischen Institut der SAW zu Nitra im J. 1980 Geländebegehungen /Čierna Voda, Dolná Streda, Hoste/ und verfolgte systematisch die im Bezirk Galanta durchgeführten Erdarbeiten /Bau der Wasserleitung in Jelka-Galanta-Sála, die Erdölleitung Produktovod, Bewässerungsanlagen usw./

Č i e r n a V o d a /Abb. 43: 1; 44: 1-5/. Auf einer Sanddüne in der Flur Kerekőti domb, wo man schon seit einigen Jahren bei Sandexploitation eine grössere altbronzezeitliche Siedlung vernichtete, wurden vier Gräber und eine Grube mit einem Gefäss und ein paar menschlichen Knochen ergraben. Die Gräber waren von Grabplünderern zerstört und die Skelette breitgeworfen. Es waren Hockerskelette mit W-O-Orientierung. Im Grab 4 fand sich eine Nadel mit schräg durchbohrtem Kopf, goldene Noppenringe und ein Gefäss. Die Nadel und das Gefäss melden sich in den Anfang der Reinecke-Stufe BA₂. Der Topf weist Analogien auf altbronzezeitlichen Gräberfeldern im Gebiet nördlich der Wag auf, die dem Bereich der Aunjetitzer Kultur mit starken Einflüssen der Wieselburger Kultur angehören.

D o l n á S t r e d a /Abb. 43: 3; 44: 6-8; 45-48; 49: 1-8/. Im Rahmen der Flurbereinigung begann man im J. 1980 mit der Liquidation einer grossen Sandgrube in der Flur Vřšky /Meierhof Karolov majer/, die sich zwischen der Landstrasse Sereď-Bratislava und der Eisenbahnstrecke Sereď-Galanta befindet. Bei der Einebnung der Wände der Sandgrube wurden manche grösseren Siedlungsobjekte der Boleráz-Gruppe gestört. Von den vier untersuchten Objekten waren die Objekte 1 und 4 verhältnismässig fundreich. Für die Erkenntnis der Beziehungen der Boleráz-Gruppe zum Südosten hat eine Frauenplastik aus dem Objekt 4 besondere Bedeutung. Sie weist Analogien im Bereich von Cernavoda III an der unteren Donau auf und ermöglicht die Synchronisierung beider Kulturen. Von der Fundstelle stammt zahlreiche Spaltindustrie, vor allem jene aus Radiolarit, die sich teilweise zur Boleráz-Gruppe,

doch vorwiegend zur älteren neolithischen Besiedlung, welche durch Scherben der Linearkeramik belegt ist, meldet. In dem mit Planierdraht aufgeschütteten Boden fand sich ein kleiner Bronzedolch, eine bronzene Pfeilspitze mit ruckständigen Flügeln, ein hutförmiger Aufnähierrat und menschliche Knochen. Wahrscheinlich handelt es sich um Grabfunde, die am ehesten der mitteldonauländischen Hügelgräberkultur zugeschrieben werden können. Mit den vereinzelt latènezeitlichen Scherben dürfte der einzigartige Fund einer bronzenen Aucissa-Fibel aus der Südwestslowakei zusammenhängen, der auf Grund der geschlossenen Fundverbände aus Süddeutschland und Böhmen an die Wende der Zeitrechnung bzw. in die erste Hälfte des 1. Jh. u. Z. datiert werden. Am Südrand der Sandgrube fand sich ein Skelett in gestreckter Rückenlage und ein S-förmiger Schläfenring, der das Grab in das 11.-12. Jh. datiert. Ein dörfliches Reihengräberfeld aus dem 10.-11. Jh. wurde in etwa 300 m Entfernung und ebenfalls auf einer Sanddüne aufgefunden und von D. Bialeková untersucht /nicht publiziert/.

H o r n é S a l i b y /Abb. 43: 4; 44: 10-14/. Nördlich der Landstrasse Mostová-Horné Saliby befindet sich an der Hottergrenze auf einer Sanddüne /Kote 117/ eine grosse Sandgrube, die 2/3 der Fläche der 120 m langen Sanddüne einnimmt. Bei einer Geländebegehung gewann man hier Scherbenmaterial der Latène-Kultur, welche die Fundstelle in die Latènezeit datiert. Die latènezeitliche Siedlung war allem Anschein nach durch Wälle mit Holzkonstruktion geschützt, deren abgebrannte Reste das Gepräge eines verbrannten Walls tragen.

H o s t e /Abb. 43: 2; 49: 9; 50/. In der befestigten Ansiedlung des Volkes der Maďarovce-Kultur, die sich in der Flur "Poddivoč" erstreckt, wurde im Zusammenhang mit umfangreichen Terrainherrichtungen schon im J. 1976 eine Grabung durchgeführt. Damals richtete sich die Untersuchung auf das Problem der Fortifikation und es wurde ein mächtiger Graben mit Resten einer Brückenkonstruktion und ein kleinerer Graben, der wohl als Kanal für Wasserzuleitung gedient hatte, erschlossen. Da im J. 1980 der Südschnitt der Fundstelle von Humus entblösst wurde und man fing mit der Abfuhr der Lössunterlage an, begann hier im J. 1980 eine Rettungsgrabung, die sich auf die Urbanistik des Innenareals richtete. Leider wurde bei der Entfernung der Ackerkrume eine etwa 70 cm dicke Kulturschicht bis zur ursprünglichen gewachsenen Unterlage vernichtet, und daher beschränkte sich die Grabung nur auf das Herausnehmen des Inhalts der Kulturgruben, vorwiegend Öfen. Im Vergleich zu dem J. 1976 wurden keine beachtenswerten Erkenntnisse gewonnen. Es bestätigte sich, dass die befestigte Ansiedlung schon in der klassischen Phase der Maďarovce-Kultur in der Flur "Poddivoč" existierte, und dass sie bis in den Koszider-Horizont /BA₃-BB₁/ überdauerte. Mit dieser kulminierenden Besiedlungsphase korrespondiert die birituelle Siedlung der Maďarovce-Kultur, die sich an dem rechten Ufer des Dudvák-Flusses /im Hotter von Majcichov/ erstreckt. Auf der Siedlung fehlt es mit Ausnahme von vereinzelt Schalen und sporadischen Scherben derselben Form an Věteřov-Formen. Daraus ergibt sich, dass sie trotz der Situierung der befestigten Ansiedlung am rechten Ufer der Wag noch in die mittlere Nitra-Gruppe der Maďarovce-Kultur angesetzt wird. Unter den Funden müssen noch die Piraunus-Scherben vom Iža-Typus und ein sekundär gebrannter, relativ grosser und

dicker Brotlaibidol erwähnt werden. Die befestigte Ansiedlung misst im Durchschnitt 60 m und gehört deswegen zu den kleinen befestigten Siedlungstypen von unproduktivem Gepräge im Rahmen der Maďarovce-Kultur. Sie nahm eine gesellschaftlich differenzierte Stellung ein, wobei sie dem Landvolk auch zu refugialen Zwecken dienen konnte.

АРХЕОЛОГИЧЕСКИЕ РАЗВЕДКИ И ОХРАННЫЕ РАСКОПКИ В РАЙОНЕ Г. ГАЛАНТА. Районный музей в г. Галанта в сотрудничестве с Институтом археологии САН в г. Нитра проводил в 1980 г. охранные раскопки /сс. Чьерна-Вода, Долна-Стреда, Госте/, а также систематически следил за землекопными работами в районе г. Галанта /стройка водопровода Елка - Галанта - Шалья, продуктовода, оросительной системы и т. п./.

Чь е р н а - В о д а /рис. 43: 1; 44: 1-5/. На песчаной дне в урочище "Керектоидомб", где в течении нескольких лет был добычей песка разрушен бо́льший могильник раннего периода бронзы, обнаружили четыре погребения и одна содержащая сосуд с несколькими человеческими костями яма. Погребения были разрушены. Находившиеся в скорченном положении скелеты с ориентировкой З-В были разбросаны. В погребении № 4 нашлись булава с косо просверленной головкой, золотые петлевидные проволоочные височные кольца и сосуд. Булава, а также сосуд датируются началом степени Рейнеке ВА₂. Аналогии к горшку обнаружили на принадлежащих к комплексу унетицкой культуры с сильным влиянием визельбургской культуры могильниках раннего периода бронзы, на территории на 3 от р. Ваг.

Д о л н а - С т р е д а /рис. 43: 3; 44: 6-8; 45-48; 49: 1-8/. В ходе землеустроительных работ начался в 1980 г. ликвидировать большой песчаной карьер в урочище "Вршки" /Каролов-Маер/, находившийся на шоссе между гг. Середь и Братислава и железнодорожной линией Середь-Галанта. Во время планирования откосов песчаного карьера разрушилось несколько бо́льших селищных объектов болеравской группы. Из числа четырех исследованных объектов, объекты № 1 и 4 содержали довольно низкое количество находок. Для освещения отношений болеравской группы к юговосточной территории, чрезвычайное значение имеет обнаруженная в объекте № 4 женская пластика, имеющая аналогии к комплексу Чьерна-Вода III в нижнем течении р. Дунай и позволяющая синхронизировать обе культуры. На местонахождении нашлась многочисленная колотая индустрия, особенно индустрия из радиоларита, относящаяся частично к болеравской группе, но в основном к раннему неолитическому заселению, представленному черепками линейной керамики. В подобранной бульдозерами почве обнаружили маленький бронзовый кинжал, бронзовая двушипная стрелка, шляпковидная нашивка, а также человеческие кости. Речь идет правдоподобно о могильных находках, относящихся очевидно к среднедунайской курганной культуре. С единичными латенскими черепками очевидно связана также обнаруженная в Юго-Западной Словакии единичной находкой бронзовая булава типа Aucsissa, которая по последним закрытым комплексам находок в Южной Германии и Чехии датируется рубежом летоисчислений, или же первой половиной I в. н. э. На южном крае песчаного карьера обнаружился вытянутый скелет, а также датирующее погребение XI-XII вв. височное кольцо с вогнутыми концами. Рядовые деревенские погребения X-XI вв. были исследованы Д. Биалековой около 3000 м на С, а также на песчаной дне /не опубликовано/.

Г о р н е - С а л и б и /рис. 43: 4; 44: 10-14/. На песчаной дюне /высота 117/, на северной стороне дороги ведущей из с. Мостова в с. Горне-Салиби, на рубеже угодий сел находится большой песчаный карьер занимающий 2/3 площади приведенной дюны, д. в 120 м. В ходе разведок обнаружались черепки латенской культуры, датирующие материал степеней LD. Латенское селище было укреплено правдоподобно валами с деревянной конструкцией, обгорелые остатки которого имеют характер спекшегося вала.

Г о с т е /рис. 43: 2; 49: 9; 50/. Уже в 1976 г. проводились на укрепленном поселке мадяровской культуры в урочище "Поддивочь" в связи с землеустроительными работами археологические исследования. В ходе исследований, сосредоточенных на проблематику укрепления вскрылись мощный ров с остатками конструкции моста и меньший ров, имевший правдоподобно функцию подводящего лотка. После устранения в 1980 г. гумуса из южной части местонахождения и отвоза лессовой почвы начались в 1980 сосредоточившиеся на проблемы урбанизма внутреннего комплекса исследования. Так как устранением гумуса ликвидировался также культурный слой толщиной в 70 см, вплоть до грунта, обследования ограничились лишь на подборание содержания культурных ям, или же печей. Сравнивая результаты исследований с полученными в 1976 г. результатами, можно сказать, что они не принесли замечательных итогов. Подтвердилось, что укрепленный поселок в урочище "Поддивочь" существовал в классической фазе мадяровской культуры и его существование продлилось до ксидерского горизонта /BA₃-BB₁/. Этой кульминирующей фазе заселения соответствует биритуальный могильник мадяровской культуры на левом берегу р. Дудваг /угодья с. Майцихов/. За исключением единичных чашек, а также одиноких черепков той же самой формы, на поселении отсутствуют ветершовские формы. Из данного вытекает, что вопреки своему расположению - на правом берегу р. Ваг, укрепленный поселок можно еще отнести к средней понитрянской группе мадяровской культуры. Среди находок встретились также черепки пирауноса типа Ижа, а также вторично обожженный, сравнительно большой и толстый буханкообразный идол. Укрепленный поселок диаметром в 60 м, и поэтому можно его в мадяровской культуре отнести к типу малых укрепленных поселков непроизводственного характера. Он имел общественно дифференцированное положение, причем мог одновременно выполнять роль убежища крестьянского населения.

DALŠIE KOSTRY Z MIKOVHO DVORA V NITRE

Július J a k a b

V ďalšom roku záchranného výskumu archeologických objektov v polohe Mikov dvor v Nitre sa odkryli aj štyri kostrové hroby /11 až 14/ a jeden žiarový hrob /I/. Dve kostry sa našli v hrobe 13. Bohatý inventár, datovaný do 9. stor., bol pri pochovanom v hrobe 14. Ostatné hroby boli bez sprievodných archeologických nálezov. Nálezové okolnosti a datovanie hrobov sú v predbežnej nálezovej správe /č. 9379/80/, uloženej v dokumentačnom odd. Archeologického ústavu SAV v Nitre.

Hrob 11 - žena, adultus /20-30-ročná/

Veľmi korodované úlomky väčšiny kostí lebky sú robustnej stavby s mohutne vytvoreným reliéfom svalových úponov. Po rekonštrukcii fragmentov bolo možné hod-

notiť niektoré morfológické znaky: tuberculum marginale je strednej veľkosti, spina nasalis anterior /Broca/ - 3, profil brady prominuje silne, zhryz je psalidonťný, apertura piriformis stredne vysoká a úzka, fossae caninae plytké, tubera mentalia stredne veľké, spinu mentalis tvoria tŕne, zuboradia oboch čeľustí sú parabolické, sklovina zubov je popraskaná a abrázia zubov slabá až stredná, miskovitého typu. Z anomálií a patologických zmien sa zaregistrovali na úlomkoch len zubné kazy na prvej a druhej stoličke vpravo dolu a radiculárna cysta pri prvej stoličke vpravo dolu.

Postkraniaľný skelet sa zachoval vo veľmi poškodenom až fragmentárnom stave. Kostí sú strednej stavby so stredne vyvinutým reliéfom svalových úponov. Podľa zachovaných úlomkov možno konštatovať, že krížová kosť je široká, sulcus praeauricularis široký a pritom stredne hlboký, incisura ischiadica major je málo ostrá, foramen obturatum je trojuholníkového tvaru a angulus subpubicus je stredne ostrý.

Podľa metrického hodnotenia sú oba femury pilastrické /dext. 103,8; sin. 100,0/, hyperplatymérne /bilat. 64,7/, tŕbie v strede /bilat. 65,5/ i pri foramen nutricium /bilat. 65,6/ mezoknemné. Výška postavy /Manouvrier/ nadstredná /156,8 cm/.

Hrob 12 - dieťa, infans I /0-1-mesačné/

Lebka sa zachovala v podobe korodovaných úlomkov veľmi gracilnej stavby s naznačenými úponmi svalov. Podobne možno charakterizovať i kosti poškodeného postkraniaľného skeletu.

Hrob 13A - žena, adultus /30-40-ročná/

Lebka sa zachovala vo veľmi korodovaných nekompletných fragmentoch, kosti neurokrania sú čiastočne postmortálne deformované. Úlomky sú strednej stavby so stredne mohutným rozvojom reliéfu svalových úponov. Líčne oblúky sú kryptozygické, glabella /Broca/ - III, tuberculum marginale vytvorené, čelo klenuté, tubera frontalia stredné, tvárový reliéf slabo výrazný, prominencia nosových kostí veľká, spina nasalis anterior - 3, profil brady prominuje silne, zhryz je labidonťný, očné sú prechodného tvaru, vysoké, s prechodným typom laterálnej časti ich horného okraja, apertura piriformis je vysoká, stredne široká a tvar jej spodného okraja /Hovorka/ - 3, fossae caninae sú veľmi hlboké, tubera mentalia veľké, spinu mentalis tvorí nízka drsnatina, zuboradie čeľuste má tvar elipsy a zuboradie sánky je parabolické, sklovina zubov je popraskaná a abrázia je od stredného stupňa cez silnú až ku kŕčku zubov, miskovitého typu.

Kostí neúplného postkraniaľného skeletu sú veľmi poškodené až fragmentárne. Sú strednej stavby so stredne vytvoreným reliéfom svalových úponov.

Podľa metrického hodnotenia je ľavá očníca mezokonchná /76,8/, nosový otvor mezorinný /51,02/ a čeľusť brachyuranná /119,6/. Právý femur je pilastrický /104,0/, ľavý nepilastrický /96,2/ a obidva sú platymérne /dext. 78,6; sin. 79,3/. Tŕbie sú v strede /bilat. 73,1/ aj pri foramen nutricium /bilat. 70,0/ euryknemné. Postava bola vysoká /160,8 cm/.

Hrob 13B - dieťa, infans I /4-5-mesačné/

Korodované úlomky lebky sú gracilnej stavby so slabo vytvoreným reliéfom svalových úponov. Glabella - I, čelo je kolmé, tubera frontalia prominujú stredne, protuberantia occipitalis ext. - 0, processus mastoidei sú malé, spina nasalis ant. - 2, profil brady prominuje slabo, očné sú okrúhle, vysoké, s ostrou laterálnou časťou ich horného okraja, apertura piriformis je nízka, široká a tvar

jej spodného okraja - 1, fossae caninae sú plytké, tubera mentalia malé, spinu mentalis tvorí nízka drsnatina a zuboradia oboch čeľustí sú parabolické. Ako anomália sa evidovala sutura metopica persistens.

Poškodené kosti postkraniaálneho skeletu sú gracilnej stavby so slabo vytvoreným reliéfom svalových úponov.

Hrob 14 - dieťa, infans III /10-12-ročné/

Veľmi korodované fragmenty neúplnej lebky sú gracilnej stavby so stredne vyvinutým reliéfom svalových úponov. Glabella - II, čelo kolmé, tubera frontalia prominujúce, protuberancia occipitalis ext. - 0, prominencia nosových kostí stredná, spina nasalis anterior - 3, profil brady prominuje stredne, zhryz psalidonťný, laterálna časť horného okraja očí ostrá, tvar spodného okraja ap. piriformis - 3, fossae caninae plytké, tubera mentalia stredne veľké, spinu mentalis tvorí vysoká drsnatina, tvar zuboradia oboch čeľustí parabolický, zuby sa zachovali v neporušenom stave a abrázia mliečnych zubov je stredného stupňa, miskovitého typu.

Anomálie a patologické zmeny: cribra orbitalia bilateralis, sutura metopica supranasalis, caries M₁ vpravo dolu a pomerne intenzívna lokálna paradentóza pri C vpravo dolu.

Veľmi korodované kosti neúplného postkraniaálneho skeletu sú gracilnej stavby so slabo vytvoreným reliéfom svalových úponov.

Hrob I - pravdepodobne muž, maturus

Zmes dokonale kalcinovaných úlomkov ľudských a zvieracích kostí, ktoré majú hmotnosť 270 g. Ľudské kosti tvoria viac ako 9/10 objemu nálezů. Medzi kalcinovanými fragmentmi sa identifikovali: os temporale, os parietale, epiphysis prox. ulnae lat. sin., diaphysis ulnae, diaphysis radii a os coxae. V náleze úplne chýbajú úlomky rebier a stavcov.

WEITERE SKELETTE AUS MIKOV DVOR IN NITRA. Die weitere Saison der archäologischen Rettungsgrabung in der Flur Mikov dvor erbrachte ausser anderem vier Skelettgräber /11 bis 14/ und ein Brandgrab /Grab I/. In einem Fall /Grab 13/ handelte es sich um ein Doppelgrab. Datierbares archäologisches Material fand sich im Grab 14 /9. Jh./. In den Skelettgräbern waren drei Kinder /zwei im Alter Infans I und ein Infans III/ und zwei Frauen /im adulten Alter/ beigesetzt. Die vollkommen kalzinierte Knochensplitter aus dem Brandgrab dürften einem Mann /im maturus-Alter/ angehört haben. Ungefähr 1/10 der aus diesem Grab stammenden kalzinierten Knochen stellten Reste von Tierknochen dar.

НОВЫЕ СКЕЛЕТЫ ИЗ МЕСТОНАХОЖДЕНИЯ "МИКОВ-ДВОР" В НИТРЕ. В ходе продолжившихся охранных раскопок в урочище "Миков-Двор" обнаружили также четыре погребения с труположением /11-14/ и одно погребение с трупосожжением /погребение I/. На местонахождении обнаружилось одно двойное захоронение. Только обнаруженный в погребении 14 археологический материал можно датировать /IX в./. В погребениях с труположением были захоронены три ребенка /две в возрасте инфанс I и одно инфанс III/, а также две женщины /в возрасте адултус/. Полностью калцинированные мелкие обломки костей, обнаруженных в погребении с трупосожжением принадлежали правдоподобно мужчине /в возрасте матурус/. Около 1/10 объема калцинированных костей обнаруженных в этом погребении относилась к остаткам звериных скелетов.

NÁLEZ LUDSKEJ LEBKY PRI MÚRIKOVEJ JASKYNI

Július J a k a b

Skupina jaskyniarov z Rožňavy pod vedením J. Ščuku zisťovala v októbri 1980 tvar a rozsah vertikálnej šachty zvanej Prepadlisko pri vchode do Múrikovej jaskyne. Jaskyňa sa nachádza severozápadne od obce Silica /okr. Rožňava/. Medzi archeologickými nálezmi, datovanými do doby bronzovej, sa našiel vo výplni šachty početný archeologický materiál a neúplná ľudská kalva s fragmentmi čeľuste. Nevýrazne vytvorené sexuálne znaky na úlomkoch neumožňujú jednoznačne určiť pohlavie. Zvyšky kostí lebky patrili pravdepodobne mužovi vo veku od 40 do 50 rokov.

Fragmenty sú strednej stavby so stredne vytvoreným reliéfom svalových úponov. Obrys neurokránie bol pravdepodobne ovoidný, oblúk lebečnej klenby je vysoký a steny záhlavia sa k báze lebky rozbiehajú. Glabella /Broca/ je III. stupňa, čelo klenuté, tubera frontalia stredne vytvorené, protuberantia occipitalis externa /Broca/ - 1, processus mastoidei boli pravdepodobne strednej veľkosti, profil záhlavia bol asi plochý a spina nasalis anterior /Broca/ je 3. stupňa. Laterálna časť horného okraja očníc je oblá, apertura piriformis bola pravdepodobne stredne široká a tvar jej spodného okraja je podľa Hovorkovej tabuľky 4. typu. Zuboradie maxily je v tvare U, sklovina stredne intenzívne obrúsených zubov je popraskaná a abrázia je miskovitého typu. Z anomálií a patologických zmien boli na úlomkoch len cribra orbitalia bilateralis.

Podľa metrickeho hodnotenia kalvy a úlomkov bolo neurokránie stredne dlhé /g-op: 178? mm; m-op: 175 mm/, čelo stredne široké /ft-ft: 96 mm/, stredne široká horná tvár /fmt-fmt: 105 mm/ a čeľusť brachyuranná /i. maxilloalveolaris: 133,3?/.

Zachovanými deskriptívnymi znakmi a stredne dlhým neurokrániom lebka skôr zapadá do charakteristiky stredovekých populácií na našom území.

FUND EINES MENSCHLICHEN SCHÄDELS BEI DER HÖHLE MÚRIKOVA JASKYŇA. Bei der Feststellung der Form und des Ausmasses der vertikalen Schacht Namens Prepadlisko bei der Höhle Múrikova jaskyňa unweit von Silica /Bez. Rožňava/ fanden sich in einer Schicht mit bronzzeitlichen Funden Knochensplitten eines menschlichen Schädels. Der Schädel gehörte wahrscheinlich einem Mann im Alter von 40-50 Jahren an. Es handelt sich um einen Schädel der durch den Charakter seiner erhaltenen deskriptiven Merkmale und das mittellange Neukranium eher zu den Charakteristiken der mittelalterlichen Populationen auf unserem Gebiet gehört.

НАХОДКИ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО КРАНА БЛИЗЬ ПЕЩЕРЫ "МУРИКОВА-ЯСКИНЯ". Определяя форму и размер вертикальной шахты "Препадлisko" близь пещеры "Мурикова-Яскиня", недалеко с. Силица /рай. Рожнява/ обнаружили в содержащем археологические находки слое периода бронзы, также обломки костей человеческого крана. Они принадлежали правдоподобно мужчине в возрасте от 40 до 50 лет. Можно говорить о кране, который характером сохранившихся описательных признаков и среднедолгим неврокранием входит в характеристики средневековых популяций на нашей территории.

VÝSKUMY A PRIESKUMY VÝSKUMNEJ EXPEDÍCIE SPIŠ ARCHEOLOGICKÉHO ÚSTAVU SAV

František J a v o r s k ý

Roku 1980 uskutočnila Výskumná expedícia Spiš Archeologického ústavu SAV so sídlom v Spišskej Novej Vsi tieto záchranné výskumy a prieskumy:

D o m a n o v c e /okr. Spišská Nová Ves/

V polohe za Lodinou sa zistilo sídlisko z doby bronzovej, rozkladajúce sa na ploche okolo 20 000 m². Je na ľavom brehu potoka Lodina, okolo 500 m od južného okraja obce a ca 500 m JZ od kóty 496,0. Hlbokou orbou tu boli porušené objekty, z ktorých sa získalo väčšie množstvo črepov, mazanica a kamenný obiják. Viaceré črepy sú z keramiky vyhotovenej z hlíny s prímiesou kremičitého piesku, povrch majú upravený slamovaním. Zastúpené sú aj črepy z hrdiel amforovitých nádob z jemnejšie plavenej hlíny, ktoré lokalitu zaraďujú rámcovo do doby bronzovej.

H ô r k a /okr. Poprad/

V polohe Kratiny sme urobili prieskum na ploche výrazne tmavo sfarbenej ornice za dvormi mladšej zástavby po pravej strane štátnej cesty Spišský Štvrtok - Poprad. Na ľavobrežnej terase potoka, medzi kótami 624,9 a 632,3, je väčšie množstvo menších opálených kameňov. V prostriedku tejto plochy sa koncentrujú drobné kúsky mazanice a črepy púchovskej kultúrnej skupiny.

H r a b u š i c e /okr. Spišská Nová Ves/

Na hornom konci obce, v časti Záhrady, bola pri výkope kanalizačnej ryhy porušená kultúrna vrstva s náznakmi zemnice. Vo výplni zahĺbenia boli výrazné črepy keramiky z 13. storočia.

J a m n í k /okr. Spišská Nová Ves/

Juhovýchodne od obce, na úpätí kopca Hora, sa na tmavo sfarbenej ornici našli črepy keramiky z doby bronzovej a z 13.-15. storočia. Nálezisko je na ľavobrežnej terase potoka Jamníček, z východu ho ohraničuje hlboké suché koryto jeho zaniknutého prítoku. Nič zatiaľ v tejto polohe nenaznačuje existenciu rozsiahlejšieho sídliska.

Pri prieskume severného svahu kopca Kobulia hura sa v polohe Ocelovské zistilo praveké a stredoveké osídlenie. Lokalita je nad cestou vedúcou od križovatky ciest do Domanoviec, Jamníka a Spišského Hrušova /kóta 437,5/. Na ploche 1000 m² sú na tmavohnedej ornici menšie prepálené kamene a železovina, v menšom počte črepy a iný archeologický materiál. Praveké nálezy sú atypické a ťažko ich kultúrne začleniť, stredoveké /obr. 51: 1, 2/ sú z 13. storočia.

V polohe Pri starej jamníckej ceste sa našiel črepový materiál z mladšej doby bronzovej a z 13.-15. storočia. Z tohto obdobia je pravdepodobne aj železovina, nachádzaná v menších kruhových zoskupeniach po celej lokalite.

V časti Pod dubom sa zberom získali črepy z mladšej doby bronzovej a z 13. storočia.

J á n o v c e /okr. Poprad/

V polohe Od chotára sme pri pokuse lokalizovať zaniknutú stredovekú osadu Komárovce zistili sídlisko zo staršej doby bronzovej a zo stredoveku. Je na hra-

nici chotárov obcí Jánovce a Hôrka, 250-600 m JZ od kóty 637 a SV od kóty 637,2. Z východnej strany sídlisko ohraničuje poľná cesta, z južnej strany barinatý terén a zo západnej vysoká medza. Množstvo prepálených kameňov aj v miestach, kde sa črepy už nenachádzajú, nasvedčuje, že sídlisko bolo rozsiahlejšie, ako sa javí dnes. Sústavné poľnohospodárske obrábanie pozemkov s tenkou orniciou na pieskovcovom podloží zapríčinilo značnú eróziu kultúrnej vrstvy z vyšších polôh.

K o š i c e, časť K r á s n a n a d H o r n á d o m

V októbri 1979 odovzdal nám nálezc a P. Kubičár, pracovník ŽB v Spišskej Novej Vsi, bronzový kotlík, zachránený pri bagrovaní na štrkovisku v katastri obce. Kotlík bol vybagrovaný z hĺbky okolo 300 cm ešte v roku 1967. Odvtedy ho mal nálezc a. Podľa jeho informácie pri kotlíku boli aj ďalšie drobné predmety, ktoré si rozobrali robotníci.

Dvojkónický bronzový kotlík je dobre zachovaný a bagrom poškodený len na spodnej časti tela a na dne. Oblé vydutie tela má vo výške 13 cm. Celková výška je 18 cm, Ø ústia 32 cm, max. Ø 36 cm a Ø dna 11 cm. Tordované držadlá majú výšku 12 cm. Kotlík má prinitované dvojité križové ataše, jedna je z dvoch kusov. Výzdobu tvorí pás tenkých čiar pod ústím a pod ním rad polmesiačkovitých vpichov. Na maximálnom vydutí sú tri pásy vytepaných pukličiek, predelených perličkovitými pásmi /obr. 60: 3/. Kotlík je tvarom a výzdobou blízky nádobám z Lučok a Somatora, takže ho predbežne zaraďujeme do horizontu Somotor - Lúčky /Novotná 1970, s. 15, 103, 118-119, 132/.

L e v o č a /okr. Spišská Nová Ves/

V intraviláne mesta sa už niekoľko rokov sleduje rekonštrukcia mestského opevnenia. Pre objasnenie dejín mesta jednou z najdôležitejších je poloha v okolí Košickej brány. Roku 1979 sa tu zachytil vonkajší okraj priekopy pred barbakanom tejto brány. Pri rozširovaní pivničných priestorov pod južným traktom prístavby k bráne sa odkryl profil s výraznými horizontmi, navrstvenými do hĺbky okolo 200 cm. Z profilu sa vybrali nálezy z 13. a 15. storočia /obr. 51: 3/.

Sledovali sa aj rekonštrukčné práce na opevnení v západnej časti mesta, kde pri vnútornej stene základu múru hradieb je planírka hrubá 300-500 cm. V nej je pomiešaný materiál z 13.-19. storočia.

V polohe Pod starou hrhovskou cestou sa zistilo sídlisko púchovskej kultúry. Na ploche okolo 800 m² boli rozptýlené črepy a mazanica z objektov rozrušených hlbokou orbou. Sídlisko je severne od uvedenej cesty, nad sútokom dvoch nepomenovaných potôčikov, okolo 700-850 m západne od kóty 499,4. Medzi črepami prevažne z hrubostenných nádob sú aj grafitové črepy z ústia.

M a r k u š o v c e /okr. Spišská Nová Ves/

V polohe Brunské sa našla počas melioračných prác juhovýchodne od sútoku Levočského potoka /Lučbach/ a potoka Rudseif /kóta 432,0/ v pomerne plytkej jame, zasiahnutej výkopom, železná podkova a ďalšie fragmenty, železné kovanie a klinec. Jama je v blízkosti kamenného križa na križovatke poľných ciest Lieskovany - Odorín a Danišovce - Markušovce. Typ podkovy naznačuje, že ide o inventár z 13.-15. storočia.

V katastri obce sa sledoval aj priebeh zaniknutej cesty zo 14. storočia /Halaga 1975, s. 136/, ktorá viedla z Markušoviec do Spišskej Novej Vsi po východných kopcoch Kruhy a Šibenec.

V polohe Dolky, asi 300-600 m SZ od kóty 443,5, sa našli na plochách tmavo sfarbenej ornice črepy a železovina z 15. stor. a črepy z mladšej doby bronzovej.

M n í š e k n a d H n í l c o m /okr. Spišská Nová Ves/

V polohe Nad suchým potokom sa pri prieskume našli črepy, ktoré sa predbežne dajú zaradiť do doby bronzovej. Nálezisko je nad sútokom Suchého potoka a rieky Hnilec, južne od kóty 461,5.

O d o r í n /okr. Spišská Nová Ves/

V polohe Lučbach sa uskutočnila meliorácia pozemkov. Pri kontrole výkopov medzi cestou Spišská Nová Ves - Odorín, potokom Rudseif a Levočským potokom sa zistilo rozsiahle sídlisko so zemnicami z doby bronzovej, mladšej doby rímskej, z 9.-10. a 13.-14. stor. Objekty sa koncentrujú v dvoch polohách, väčšie sídlisko je na južnom a menšie na východnom svahu kopca nad potokom Rudseif. Okrem väčšieho počtu črepov zo všetkých uvedených období sa získala mazanica, železovina, kamenný brúsok, železné klince a bronzový prívesok /obr. 51: 4, 5/.

P a v l a n y /okr. Spišská Nová Ves/

Miestozaniknutej stredovekej osady Krigov sa sleduje už od roku 1976. Koncom roka 1979 JRD Oľšavica tu začalo rekultiváciu pasienkov, pri ktorej buldozér poškodil murivo zaniknutého kostola, prikrýté lesným porastom. Materiál zo zničeného múru bol rozťahovaný okolo kostola. Po zistení tohto zásahu na evidovanej lokalite sa urobil záchranný výskum, zameraný na zistenie pôdorysných rozmerov kostola a získanie datovacích nálezov aj z porušených obytných objektov neďaleko neho. Rozrušený stavebný materiál bol odstránený až po úroveň, kde sa zachytilo pevné, nepoškodené murivo. Odkryl sa pôdorys kostola v úrovni jedného metra nad základom. Celková dĺžka je 18,2 m, vonkajšia šírka lode 9 m a sanktuárium lichobežníkového tvaru má rozmery 6-6,5 x 6 m. Šírka nadzákladového muriva je po celom obvode 100 cm. K severnej stene sanktuária bola pristavaná sakristia s vonkajšími rozmermi 2,5 x 6,5 m.

Pri výskume kostola sa nezískal žiadny výrazný datovací materiál. V podlahách troch narušených domov sa našiel inventár z 13. až 15. stor. K mladšiemu horizontu patrí aj fragment kosáka a ostroha /obr. 51: 6, 7/.

K osade máme málo archívnych prameňov. Podľa doteraz získaného archeologického materiálu ju môžeme datovať len rámcovo do 13.-15. stor. Osada ležala na dôležitej komunikácii spájajúcej Šariš so Spišom, z ktorej v týchto miestach bola odbočka na Spišské Podhradie /Šmilauer 1935, s. 163/. Na lokalite nie je mladšia zástavba, preto reprezentuje časovo uzavretý horizont. Je tu perspektíva získania dôležitého datovacieho materiálu.

P o p r a d, časť S p i š s k á S o b o t a

Každý rok orba postupne ničí zvyšok muriva kostola zaniknutej osady Stojany - Pustý kostol /obr. 60: 4/. Pre tento dôvod sme urobili prieskum polohy v okolí múrov a zdokumentovali fragment stavby. Zaniknutá stredoveká osada Stojany je vľavo od štátnej cesty č. 18 Spišský Štvrtok - Poprad, na úrovni benzínového čerpadla pred Popradom, SZ od kóty 684,0.

Zberom sa získali praveké črepy, ktoré pre značnú opotrebovanosť ťažko kultúrne zaradiť a črepy z 12.-15. storočia. O zaniknutí obce je pomerne dosť archívnych prameňov. Dejinami obce a kostolom sa zaoberali viacerí historici.

V prameňoch sa v roku 1390 spomína na lokalite kaplnka sv. Antona pustovníka, ale už roku 1398 kostol. Podľa niektorých prameňov osada zanikla za vpádu husitských vojsk na Spiš v r. 1433. Ešte v roku 1411 sa spomína murovaná kúria, ktorej poloha sa dá ešte aj v súčasnosti určiť podľa rozptylu stavebného materiálu na lokalite.

Z kostola a z kúrie sa ešte v minulom storočí použili kamene na stavbu cestného mosta pri Poprade /Vencko 1927, s. 255-257/. Torzo múrov kostola tvorí nadzákladový múr, zachovaný do výšky 30-90 cm v dĺžke 960 cm. Zachované sú fragmenty štyroch stien západnej časti stavby. Vnútna dĺžka stien je 260 cm a vonkajšia 300 cm. Hrúbka múru je 90 cm. Pôdorysné usporiadanie štyroch zachovaných stien naznačuje, že to bola kaplnka centrálného oktogonálneho pôdorysu s neskoršou prístavbou lode, teda podobne, ako je to pri stojacich objektoch tohto typu v neďalekej obci Hôrka-Kišovce a v Podolinici.

Poprad, časť Veľká

Pri kontrole meliorácie pozemkov v polohe Hore Červeným potokom sme nad pravým brehom potoka, východne od kóty 702,3, zistili rozrušené objekty s ohniskami. V okolí rozptýlenej mazanice a kameňov z ohnísk sa našli črepy, ktoré zaraďujeme rámcovo do doby bronzovej.

Spišská Nová Ves

V intraviláne mesta, na ulici Sovietskej armády, sa v roku 1980 začala na námestí rekonštrukcia kanalizácie cesty medzi budovou MsNV a sochou kpt. Jána Nálepku. Na tomto úseku sme už v roku 1975 zistili praveké a stredoveké objekty. Po dohode s investorom sme preto v rámci stavebných prác uskutočnili záchranný archeologický výskum.

Preskúmala sa plocha 660 m² a časť ryhy vykopanej v dĺžke 250 m. Zistilo sa 39 objektov, z toho 24 z mladšej doby bronzovej /obj. 2-4, 6-8, 11, 15, 18, 20-25, 27, 29, 31, 34-39/80/, jeden slovanský z 8.-9. storočia /17/80/, 13 objektov z 12.-13. storočia /1, 5, 9, 10, 12-14, 19, 26, 28, 30, 32 a 33/80/ a jeden z 15. storočia /16/80/. Len niektoré objekty boli preskúmané v celom pôdoryse, pretože plocha výskumu sa už nemohla rozšíriť viac k okrajom /obr. 51: 8/.

Objekty z mladšej doby bronzovej sú zemnice s upravenou rovnou podlahou a v dvoch prípadoch /obj. 4 a 27/80/ s hlinenými kupolovitými pecami kruhového pôdorysu na úrovni podlahy. Ostatné objekty sú zásobné jamy a jamy s ohniskami na dne. Zahĺbenie sa pohybuje od 30 do 120 cm. V objektoch sa našla mazanica, zvieracie kosti, kamenné brúsky, kostené ihly, bronzové prstene /obr. 52: 1/ a veľké množstvo črepov z charakteristických nádob pilinskej kultúry /obr. 52: 2/.

Veľkomoravský objekt /17/80/ je zemnica s podlahou v hĺbke 120 cm. Odstupňované zárezy v SZ stene naznačujú polohu vchodu. Pri západnej stene bolo otvorené ohnisko. Nad úrovňou podlahy a pri stenách zahĺbenia sa našli črepy z hrncovitých nádob /obr. 52: 3-6/, mazanica, zvieracie kosti, kamenný brúsok, hlinený praslen a železný nožík.

Z 12. a 13. stor. sú obytné objekty, technické a odpadové jamy. Z obytných objektov sa najlepšie preskúmala zemnica - objekt 1/80, v ktorej sa odkryla podlaha s rozlohou 14 m², schod pri vstupe a ďalšie konštrukčné detaily. Nad úrovňou podlahy boli tri úpravy s prevrstvením kultúrnej výplne planírkou z hliny. Aj v objekte 14/80 bolo väčšie množstvo keramického materiálu /obr. 52: 7-11/

dôležitého pre datovanie jednotlivých fáz jeho existencie objektu. Vo výplni objektu 1/80 sa našli rôzne kovové predmety /obr. 59: 1-4/, ale aj črepy a iné nálezy z mladšej doby bronzovej, mladšej doby rímskej a veľkomoravského obdobia.

Na rozhraní medzi objektmi 1 a 11/80 sa našla časť bronzovej spony z mladšej doby rímskej /Kolník 1972, s. 67, tab. IV: 3/. Z ostatných objektov v tomto horizonte si zasluhujú pozornosť objekty 9 a 10/80. Objekt 10/80 bola zemnica z 13. stor., z ktorej bol vchod do objektu 9/80 /evidentný zárez v ílovitom podlaží a zvyšky medzisteny - kolové jamy a mazanica zo steny/. Objekt 9/80 bol pravdepodobne predpecou železiarskej pece, ktorá je niekde pod chodníkom južne od skúmanej plochy. Až do výšky 80 cm bol zaplnený vrstvami popola a železnej trosky. Priebeh navrstvovania umožňuje určiť funkciu objektu a jeho polohu voči hlavnému hutníckemu objektu - peci.

Podobná situácia je aj v objekte 26/80. Tu však bola koncom 13. stor. postavená nad zemnicou vaňovitá pec pravdepodobne na sprážovanie železnej rudy. Dno pece z prepálenej vrstvy hliny, hrubej 10-25 cm, bolo 200 cm široké a 300 cm dlhé. Dlhšia os bola orientovaná v smere SZ-JV. Dno malo maximálne zahĺbenie na JV konci, okolo ktorého bolo najviac železnej trosky. Prevažná časť keramického materiálu z tohto objektu, hlinené prasleny, železná ostroha /obr. 53: 6/, bronzová pracka /obr. 53: 5/, železné kovania, klince a pod. patria do horizontu pred vznikom pece. Len železné kladivo /obr. 53: 7/ patrí do obdobia jej trvania.

Výrazný keramický materiál z 13. stor. /obr. 53: 8/ bol aj vo vedľajšom objekte 28/80.

Najmladším na skúmanej ploche je objekt 16/80 z 15. stor. Preskúmaná časť je nad objektmi 14, 20 a 22/80. Pri SZ okraji objektu sa zachytil múrik z pieskovcových kameňov viazaných hlinou. Pod múrikom bol na planírke nad objektom 14/80 z 13. storočia pietne pochovaný pes. Objekt je veľmi bohatý na kovový materiál /obr. 53: 9-11/ a na črepy z hrncov, džbánov a gotických pohárov.

Objekty 29-39/80 sa preskúmali iba v profile vykopanej ryhy a len do hĺbky, pokiaľ to statika podlažia dovoľovala, preto nepoznáme ich konštrukciu ani tvar.

Záchranný výskum v centre mesta obohatil škálu archeologických nálezov z mladšej doby bronzovej a priniesol prvé poznatky o konštrukcii objektov pilinskej kultúry v tejto oblasti.

Prínosom je aj zistenie veľkomoravského objektu v tejto polohe, lebo jadro veľkomoravského a poveľkomoravského osídlenia je okolo 800-1000 m JV odtiaľto.

Pre štúdium mestotvorného procesu sú významné poznatky o tom, že v 12. a 13., ako i v 15. stor. boli objekty stavané na úrovni terajšej ulice, teda ulicové usporiadanie domov v tomto období ešte neprichádza do úvahy. V 13. stor. sa pravdepodobne v tejto časti koncentrovala železiarska výroba. Hutnícke objekty boli stavané pri obytných objektoch, resp. na zaniknutých obytných objektoch. Objekt 26/80 je na západnom okraji súvislejšieho osídlenia v tejto epoche.

Najrozsiahlejší záchranný výskum v intraviláne mesta sa realizoval v jeho východnej časti, kde sa asanovali časti ulice Sovietskej armády, ulice Kl. Gottwalda a Mlynskej ulice a buduje sa sídlisko Východ. Prieskum sa tu realizuje od roku 1975. Zistilo sa intenzívne praveké i stredoveké osídlenie.

Už v roku 1979 sme začali záchranné akcie v jednotlivých častiach staveniska. Najvýchodnejšia časť staveniska sídliska Východ je v polohe Mlynská ulica. V rámci prípravy staveniska pre budovu ZDS bola po odhumusovaní preskúmaná plocha 480 m².

V kultúrnej vrstve sa sporadicky nachádzali črepy a mazanica z mladšej doby bronzovej a z 10.-11. stor. Na odhumusovanej ploche sa preskúmalo päť objektov a päť kolových jám.

Objekt 1/80 je zemnica, má oválny tvar rozmerov 260 x 380 cm. Podlaha je najviac zahĺbená v južnom konci, kde je kruhová jama. V severnom okraji zahĺbenia bola deštruovaná hlinená kopulovitá pec, ktorej ohnisko malo plochu 1 m². Nad severným a východným okrajom zahĺbenia sa zistili dve kolové jamy.

Objekt 2/80 bol asi na 50 % zničený bagrovaním. Preskúmaná časť predstavuje zemnicu kruhového pôdorysu s priemerom nad 200 cm, zahĺbenú 110 cm, s výraznou podlahou, hrubou 10-25 cm, v ktorej bolo väčšie množstvo črepov.

Objekt 3/80 je jama oválneho tvaru, ktorá vznikla pravdepodobne exploatáciou hlíny.

Objekt 4/80 má štvorcový pôdorys rozmerov 260 x 300 cm. V severnom rohu bola deštruovaná hlinená klenbová pec, ktorá mala podlahu 10 cm pod úroveň podlahy objektu. V objekte ani v jeho blízkosti sa nenašli žiadne kolové jamy.

Objekt 5/80. Z tohto objektu sa zachovala iba časť zahĺbenia tvaru nerovnomerného trojuholníka. Maximálne zahĺbenie podlahy bolo 60 cm. V západnom rohu bola kolová jama, v južnom otvorené ohnisko s väčšími zlepcovými a vápencovými kameňmi a vo východnom deštruovaná hlinená klenbová piecka. Dno piecky malo kruhový tvar priemeru 100 cm a bolo 20 cm nad úrovňou najnižšej časti podlahy.

Vo všetkých objektoch a kolových jamách sa našiel výrazný keramický materiál pilinskej kultúry z mladšej doby bronzovej /obr. 54: 1/.

V tejto polohe sa zachytila aj priekopa východnej časti zaniknutého mestského opevnenia a zákopy z druhej svetovej vojny.

Najrozsiahlšie zásahy do sídliskovej vrstvy na stavenisku sídliska Východ sú na ulici Sovietskej armády /plocha 20 000 m²/.

Výsledky záchranných prác charakterizujeme len najzákladnejšími údajmi:

V priebehu roka 1980 sa tu zaevidovalo 149 objektov, z ktorých 73 sa čiastočne alebo úplne preskúmalo. Časť základov budov, ktoré sa v tejto polohe budú stavať, bola vykopaná už v zimných mesiacoch, pretože výskum sa vtedy nedal uskutočniť, zo zistených 18 objektov z 12.-13. stor. sme vybrali len datovací materiál.

V zimnom období bola vykopaná aj kanalizačná ryha, v ktorej boli hlavne južne od bloku E₁ zemnice a kultúrne jamy z 13.-17. stor.

Až pri kopaní základov bloku E₃ sme preskúmali jamu 9/80 s črepmi keramiky z 9. storočia /obr. 54: 2/ a so symetrickou železnou radlicou a čerieslom /obr. 54: 3, 4/. Čerieslo má d. 70 cm, d. ostria 28 cm, max. š. ostria 9,5 cm, radlica má d. 28 cm, d. radla je 17 cm a jeho max. š. 15,5 cm. Sú to najväčšie doposiaľ známe veľkomoravské nástroje /Habovštiak 1965, s. 60/.

Výkopom základov boli najmenej poškodené zemnice 1/80, 2/80, jama so zvieracou kostrou a dvojdielna zemnica - zásobnica na obilie - z 13. stor. so zvyškami dreveného debnenia a železným kovaním dierok v strieške nad ňou /obr. 54: 9/. Vo všetkých objektoch bol najmä bohatý črepový materiál, ale aj kovové predmety, ako ostrohy, konské podkovy, nožíky, mince, bronzové kovania a pod. /obr. 54: 5-8; 55: 1-6/. V objekte 1/80 sa zachytila aj časť drevenej podlahy z 13. stor. a múr z 15. stor. Všetky objekty z 13. stor. sú zasiahnuté požiarom, po ktorom sa osídlenie obnovuje.

V základoch blokov E₂ a E₁ boli takmer všetky objekty veľmi porušené. Preskúmala sa tu len stredoveká kopulovitá hlinená pec.

Z južnej strany pri blokoch E₅-E₃ sme v ryhe na teplovodné a vodovodné potrubie zistili 33 rôznych objektov z 13.-19. storočia. Časť z nich sa preskúmala.

Južne od bloku E₅ sme sondou s rozmermi 14,5 x 2,5 m preskúmali priekopu mestskej fortifikácie. Šírka priekopy bola 8,5 m a hĺbka 200 cm. Orientovaná je tak, že uzatvára od SZ sídlisko na terase medzi Hornádom a potokom Brusník /Wenigbach/.

Pri výkope základov pre predajňu potravín sme zaevidovali dvadsať objektov z 13. až 17. storočia, z ktorých sme päť čiastočne alebo úplne preskúmali. Pozornosť si z nich zasluhujú najmä dve pece na vypaľovanie kachlíc zo 16. stor. s veľkým množstvom úlomkov kachlíc /obr. 55: 7/ a jednopriestorová pec na vypaľovanie keramiky, takisto zo 16. storočia. Sú stavané pod úrovňou terénu. Ich podlaha je v hĺbke 120-125 cm. Zachovali sa aj časti hlinených stien pecí. Po zániku pece slúžili ako odpadové jamy. Väčšina objektov z 13. storočia bola niekedy v 16.-17. storočí veľmi poškodená.

Pretože južne od základov predajne sa v roku 1979 našiel kostrový hrob a nebolo jasné ani rozšírenie osídlenia tejto polohy, rozhodli sme sa preskúmať aj túto plochu ohrozenú stavbou. Zistilo sa tu 16 objektov a sondou I/80, ktorá nadväzovala na skúmanú plochu vo východnom smere, ďalších päť. Objekty sú prevažne novoveké, len tri sú z 13. storočia.

Východne od základov predajne potravín sa hĺbením základov pre predajňu Textil-Odevy zachytilo 20 objektov, ktoré boli značne poškodené mladšími prestavbami.

V kultúrnej vrstve na celej ploche staveniska sa nachádzajú aj nálezy z 9.-12. storočia. Výskumom sa teda potvrdila kontinuita osídlenia najvýchodnejšej časti mesta od 9. po 15. storočie. Možno predpokladať, že skúmaná lokalita je slovanskou poveľkomoravskou osadou Iglov, zničenou niekedy v polovici 13. stor. /pravdepodobne tatárskym vpádom 1241-42/, v ktorej sa život obnovil. Pri tejto osade sa po tatárskom vpáde usadzujú saskí kolonisti. Nová osada bola vybudovaná pri SZ okraji osady Iglov /Varsík 1974, s. 19/.

Súbežne s týmto výskumom sa robil záchranný výskum v druhej časti staveniska sídliska Východ na ulici Kl. Gottwalda. Sledovalo sa tu stredoveké osídlenie a robil sa hlavne výskum zaniknutej mestskej fortifikácie. Existencia mestského opevnenia sa v historických prácach buď vylučovala, alebo sa pripúšťalo len palisádové opevnenie. Problémom bolo určenie času výstavby opevnenia stavebných úprav i jeho zániku.

Na skúmanej ploche 1100 m² sa odkryli základy hradbového múru v dĺžke 130 m a základy dvoch bášť. Múr bol rozobraný, takže väčšia časť základov sa zachytila len v negatíve. Zachované úseky umožňujú urobiť si konkrétne predstavy o type aj technológii stavby. Základ múru mal šírku 220 cm a bol postavený z lomového prevažne pieskovcového kameňa, viazaného tvrdou, veľmi vápnitou maltou. Základová ryha bola vyhlbená presne na rozmer múru a mala kolmé steny. Dno ryhy bolo vyliate 5-10 cm hrubou vrstvou malty. Malta takejto hrúbky bola aj pri stenách základovej ryhy /obr. 55: 8/. Podobnú techniku sme zistili pri stavbe románskeho kostola v Levoči a predrománskeho kostola v Chrasti nad Hornádom /Javorský 1979, s. 124-127; Javorský 1981, s. 67 n./.

Výskum hradbového múru sme začali 50 m východne od križovatky ulíc Slovenská a J. Kollára. Sondou I/80 s rozmermi 20 x 2 m sme zistili polohu základovej ryhy, ale nezachytili sme priekopu. Vo východnom smere sme sondou II/80 odkryli celý pôdorys základu polkruhovej bašty, dovnútra otvorenej. Vnútorňý priestor mal šírku aj dĺžku 5 m. Z vnútornej strany sme zachytili kolové jamy; niektoré patrili novodobému oploteniu parciel, ale sedem jám je pravdepodobne z konštrukcie dreveného schodiska a zakrytia vnútorného priestoru bašty /obr. 56: 1/. Sondou XIV/80 s rozmermi 12 x 1 m sme zistili, že okraj priekopy je 450 cm od vonkajšej steny bašty a v tejto vzdialenosti sleduje hradby. Priekopa má šírku okolo 8 m a hĺbku 200 cm. Steny priekopy sú zosahované bez akéhokoľvek spevnenia. Základy múru sme v JV smere odkryli do dĺžky 50 m od stredu polkruhovitej bašty /bašta 1/, kde sa múr lomí o 32° na juh a vo vzdialenosti 15,5 m od miesta zlomu sa začínajú základy bašty 2. Táto bašta má štvorcový pôdorys s vnútornými rozmermi 5 x 4-4,5 m. Šírka základu zostáva nezmenená /obr. 56: 2/. Sondou III/80 sa skúmala plocha severne od tejto bašty. Zachytila sa tu úroveň pôvodného terénu, z čoho môžeme usúdiť, že základ hradbového múru bol v hĺbke okolo 100 cm. Sondou V/80 sa urobil rez vonkajšou stenou bašty 2, jej predpolia a priekopou pred ňou. Touto sondou sa získali dôležité poznatky o mladšej úprave priekopy. V 17. stor. bola už čiastočne zanesená bahnom a odpadkami, preto bol nad jej vonkajším okrajom postavený múrik z plochých pieskovcových dosák, znútra podporetých menšími kameňmi. Pokračovanie tohto múrika sa zachytilo aj sondami IV a VIII/80. Hĺbka priekopy sa tak znova upravila na 200 cm /obr. 57: 1/. Vnútri bašty sa našiel kostrový hrob zo začiatku 18. storočia, v jej okolí sú zvyšky murovaných objektov z 18. storočia, postavených už na deštruovanom hradbovom múre a pravdepodobne aj z materiálu z neho. Okrem toho sa tu zistila aj murovaná studňa a kanalizácia, ktorou sa voda z objektu odvádzala do mestskej kanalizačnej siete.

Takmer nezmeneným smerom pokračuje základ hradbového múru ešte v dĺžke 26 m od stredu bašty 2. Potom po dvojitom lome v 24stupňovom uhle pokračuje na juh, kde sme ho skúmali do vzdialenosti 25 m. Východne od uvedeného zlomu sme zachytili miesto stretnutia troch priekop. Prvá ide rovnobežne so sledovaným múrom, 8-10 m od jeho vonkajšej steny. Druhá priekopa sleduje hradbový múr od druhého zlomu v južnom smere, takisto vo vzdialenosti okolo 8 m. Tretia priekopa pokračuje v JV smere a zo začiatku je od múru vzdialená podobne ako prvá priekopa, ale vo vzdialenosti 50 m sme sondou IV/80 zistili, že múr je bezprostredne nad vnútorným okrajom priekopy. V tejto časti má múr šírku základu len 100-120 cm a je menej pevný než predchádzajúci. Múr takýchto rozmerov nad priekopou sme už v minulosti zistili sondážou aj v iných častiach mesta. Podľa toho prevažná časť opevnenia pozostávala z priekopy širokej okolo 6 m s múrom šírky 120 cm v základe a s dreveným ambitom pri vnútornej stene hradieb.

Okrem spomínanej konštrukcie opevnenia sa sondami XII a XIII/80 zistili podmurovky objektov z 18. stor., vytvorené z väčších kusov železoviny. Pri vnútornej stene hradbového múru sa našlo ďalších sedem hrobov z čias cholerovej epidémie na začiatku 18. storočia.

Na skúmanej ploche sa nezistili žiadne sídliskové objekty, hoci vo východnej časti a pri baštách sa v kultúrnej vrstve našli črepy z 13. storočia.

Z výsledkov doterajších výskumov vieme, že dĺžka hradieb mestského opevnenia v Spišskej Novej Vsi bola 3200 m. Opevnená bola plocha 0,86 km², a to v čase, keď z nej nebola osídlená ani pätina.

Výskum na stavenisku sídliska Východ v Spišskej Novej Vsi podstatne objasnil problematiku pravekého osídlenia územia mesta. Získali sa poznatky o zmenách sídliskovej štruktúry vo včasnom a vrcholnom stredoveku predovšetkým v súvisi s genézou mesta a mestského opevnenia.

Prieskum pozostatkov mestskej fortifikácie na Levočskej ulici sa robil v rámci výskumu na sídlisku Východ. Pri križovatke ulíc Levočská a Hviezdoslavova stojí dom nazývaný Na sujdkoch, určený na asanáciu. Pri overení priebehu línie opevnenia podľa plánu mesta z roku 1793 a zameraním objektu sme zistili, že severná stena domu je v dĺžke 16 m pôvodným hradbovým múrom, jediným stojacim fragmentom mestského opevnenia.

Záchranný výskum na ulici Ing. Kožucha sa robil v rámci prípravy výstavby obchodného domu OTEX. V blízkosti staveniska evidujeme sídlisko z mladšej doby bronzovej, mladšej doby rímskej a z 13.-15. storočia.

Siestimi sondami sa overila situácia a zachytila sa neolitická kultúrna vrstva s nálezmi mladšej volútovej keramiky, kultúrne jamy z mladšej doby bronzovej, kultúrna vrstva z 13. storočia, múry zo 16. a 17. storočia a drevené vodovodné potrubie z 19. stor.

Záchranný výskum lokality Ferčekovce na juhozápadnom okraji Spišskej Novej Vsi bol vyvolaný jej ohrozením stavbou bytoviek. Už v roku 1977 sa tu robil záchranný výskum hutníckych objektov z 15.-18. storočia, ničených reguláciou potoka Dubnica /Javorský 1978, s. 112/. Výskum v roku 1980 sa upriamil na plochu východne od mosta cez potok Dubnica na Gemerskej ulici. Už v januári sme zistili v kanalizačnej ryhe narušené objekty a haldy so železovinou a črepmi z grafitových teglíkov. V mieste, kde sa predpokladalo najmenšie narušenie lokality, sme vytýčili sektory 5 x 5 m na ploche 40 x 15 m /obr. 57: 2/. V jednotlivých sektoroch sa preskúmala vrstva hrubá 80-110 cm, avšak pre sústavné zaplavovanie spodnou vodou sa nemohli najspodnejšie vrstvy preskúmať.

Pri predchádzajúcom výskume i teraz sme nachádzali fragmenty alebo len negatívny základov hutníckych objektov, lebo múry boli rozobrané a materiál použitý na stavbu blízkej lisovne ľanového oleja. Fragmenty zachovaných základov sa zachytili v sektoroch I/A, IV/A, IV/B, V/A, V/B a VI/B. Väčšie zoskupenie črepov z grafitových teglíkov bolo v halde zachytenej v sektoroch II, III a IV/A. Polkruhový rozptyl týchto črepov súvisí so základmi zaniknutej pece.

V horizonte B /16. a 17. storočie/ sa v sektoroch I a II/A zachytilo spevnenie steny žlabu vodného náhonu prúteným košatinovým výpletom. V sektoroch II a III/C boli koly a v sektoroch VI, VII a VIII/A a B zvyšky drevenej trámovej konštrukcie, ktorej funkciu sa doposiaľ nepodarilo objasniť. Dva trámy, upravené osekáním, sú uložené rovnobežne vo vzdialenosti 2 m od seba. Jeden bol odkrytý v dĺžke 6,5 a druhý v dĺžke 8,5 m. Na hornej ploche trámov sú zárezmi vytvorené zuby pre krížnu väzbu alebo stĺpiky nadstavby /obr. 58: 1/. Kolmo na trám z južnej strany sa zistili fragmenty ďalšieho trámu, prechádzajúceho sektormi VI/A a V/B.

Výskumom sa získalo len málo materiálu, ktorým by sa dalo spresniť datovanie jednotlivých horizontov a objektov. Rámcovo ich datujeme do 16. a 17. storočia.

Na Chrapčiakovej ulici sa vo výkope ryhy na kábel elektrického vedenia zistil hrob. Kostra ležala na chrbte s rukami vedľa tela a bola orientovaná VVJ-ZZS. Hrobová jama bola 70 cm zahĺbená do podlažia a nenašli sa v nej ani náznaky po použití truhly. Mŕtvy mal useknutú hlavu položenú medzi nohami, poníže kolien.

Podľa historických údajov v blízkosti má byť aj hromadný hrob z roku 1831 /cholerová epidémia/, nad ktorým stála kaplnka, zbúraná pri rozširovaní cesty r. 1941. Nie je vylúčené, že aj preskúmaný hrob je z tohto obdobia.

Pri zemných prácach na Malinovského ulici sa zachytila pri kanalizačnej rýhe priekopa mestského opevnenia. Nad vonkajším okrajom priekopy boli nabité koly, hrubé 30-40 cm, na ktoré sa viazali kladky vytvárajúce premostenie. Je to pravdepodobne prekrytie bahnitej výplne priekopy z 18. storočia, teda po čiastočnom zániku opevnenia, keď sa v tejto polohe uvádza Stará ulica, vedúca k neďalekému brodu cez Hornád a ďalej na tzv. Gemerskú cestu. Výkop narušil aj murovanú mestskú kanalizáciu z 19. stor.

Pri plynofikácii objektu predajne Dielo na ulici Kl. Gottwalda bola porušená zemnica. Záchranným výskumom dostupnej časti objektu, zahĺbeného 40-50 cm od úrovne pôvodného terénu, sa zistilo, že je z 13. storočia.

S p i š s k á T e p l i c a /okr. Poprad/

V katastri obce sme robili kontrolu staveniska trafostanice v polohe Na hrádku, ktorá je na juhovýchodnom okraji obce, v okolí kóty 704,6. Na časti odhumusovaného staveniska sa našli črepy keramiky z doby bronzovej a z 13.-15. storočia. Nálezové okolnosti naznačujú, že stavba zasiahla len okraj sídliska.

Pri tejto príležitosti sa urobil aj prieskum polohy Melčiny. V miernom sedle pod kopcom Ždiar sa našli črepy z mladšej doby bronzovej a z 13.-15. storočia.

S p i š s k é P o d h r a d i e /okr. Spišská Nová Ves/

V intraviláne obce, v polohe Pod Kapitulou, narušil buldozér počas asanácie starej zástavby a prípravy terénu na stavbu bytoviek kultúrnú vrstvu z 13. stor. Zozbieral sa len keramický materiál, výskum pre navážku v hrúbke 100-120 cm už nebol možný.

V polohe Dlhé sa zberom na východnej časti rozsiahleho sídliska /Javorský 1981, s. 78/ získal väčší počet črepov a mazanica z doby bronzovej.

S p i š s k é T o m á š o v c e /okr. Spišská Nová Ves/

Prieskum lokality kúrie Tyba sa urobil už v roku 1977 /Javorský 1978, s. 114/. Roku 1980 sa v blízkosti kúrie začala rozširovať hydinárska farma ŠM v Levoči, na ktorých žiadosť sme urobili sondáž v mieste, kde terénna vlna naznačovala existenciu nejakého múru. Vo východnej časti záhrady boli vytýčené dve sondy. Sondou I/80 sme sledovali terén do vzdialenosti 45 m od východnej steny kúrie a sondou II/80 sme v dĺžke 7,5 m skúmali predpokladaný ohyb múru. Staršie objekty sa nezistili, v kultúrnej vrstve boli nálezy z 13. a 18.-20. storočia. Sondou I/80 sme v metri 32 zachytili v úrovni terénnej vlny základ múru z lomového pieskovcového kameňa spájaného maltou. Mal šírku 80 cm a zachoval sa do výšky 60-80 cm. Datovanie je za súčasného stavu výskumu problematické, je však možné, že múr bol postavený pri barokovej úprave kúrie v 18. storočí.

Prieskumom kameňolomu sa nad jeho východnou stenou našli v kultúrnej vrstve črepy z doby bronzovej. Nálezisko je okolo 700-850 m južne od obce.

S p i š s k é V l a c h y /okr. Spišská Nová Ves/

Pri kontrole staveniska vodojemu v polohe Turlíky sme urobili prieskum terénu nad staveniskom, kde je medzi kótami 436,2 a 501,4 terasovitá úprava. Hoci niektoré útvary môžu byť medzami na hraniciach parciel, dve pásma pravdepodobne predstavujú zemné valy. Pre zamrznutie pôdy nemohla sa urobiť sondáž.

Lokalitu v polohe Roveň sledujeme od jej objavenia /Javorský 1977, s. 140-141; Javorský 1978, s. 114/. Pri kontrole lokality roku 1980 sa získali početné črepy, mazanica a kamenné nástroje. Črepy sú z keramiky z neolitu, zo staršej a z mladšej doby bronzovej a z mladšej doby rímskej.

S p i š s k ý H r h o v /okr. Spišská Nová Ves/

Prieskumom polohy Pod hradiskom, na ploche medzi tzv. Starou hrhovskou cestou a Hradiskom /kóta 554,4/, sa zistilo orbou narušené sídlisko. Predpokladáme, že rozoraná medza bola zemným valom, ktorý je v blízkom zalesnenom pásme ešte evidentný. Jeho priebeh a konfigurácia terénu naznačujú, že prieskumom zistená časť patrí k rozsiahlejšiemu sídlisku púchovskej skupiny. Medzi početným púchovským črepovým materiálom je aj desať slovanských črepov z 8.-9. storočia.

Poloha Nad Rybníčkom je južne od obce, medzi potokom Lodina, jeho pravým prítokom Rybníčkom a poľnou cestou /východne od kóty 470,3 a severozápadne od kóty 454,8/. Prieskumom sa tu zistilo rozsiahle sídlisko na ploche okolo 15 000 m². Orba narušila viaceré objekty. Na južnom svahu kopca sa koncentrujú objekty z mladšej doby bronzovej a na severnom okraji sa zistilo slovanské sídlisko z 9.-10. storočia. V profile zárezu poľnej cesty vidieť, že slovanské sídlisko sa rozkladá aj nad ňou, bližšie k obci. Okrem výrazných fragmentov keramiky /obr. 58: 3, 4/ z uvedených období sa pri prieskume našla eneolitická kamenná sekerka /obr. 58: 2/ a rohovcový úštep.

V polohe Sedliacke lúky, ktorá je južne od obce a východne od kóty 479,2, nad pravým brehom potoka Lodina, sme našli črepy keramiky z doby bronzovej a z 13.-15. stor.

Južne od obce, v časti zvanej Povrazy, ohraničenej kótami 446,5 a 437,5 na potoku Lodina a úpäťm kopca Turník, sme zistili tmavé plochy ornice, na ktorých sa našli črepy z doby bronzovej a z 13.-15. storočia.

S p i š s k ý H r u š o v /okr. Spišská Nová Ves/

Prieskumom polohy Dlhé hony sme zistili na ploche okolo 10 000 m² sídlisko zo staršej doby bronzovej, z mladšej doby rímskej a slovanské z 8.-9. storočia /obr. 58: 5-9/. Lokalita je asi 500-800 m severne od obce, na miernom svahu nad sútokom dvoch potôčikov. Podľa rozptylu materiálu v teréne môžeme predpokladať, že najintenzívnejšie bola osídlená plocha medzi kótami 436,5 a 457,5. Pri juhovýchodnom okraji, na pokraji rozsiahlej bariny, sa našlo veľa železoviny a železnej rudy.

S t u d e n e c /okr. Spišská Nová Ves/

V polohe Kapustnice sme v roku 1977 zistili osídlenie zo staršej doby rímskej a slovanské z 9. storočia /Javorský 1978, s. 115/. V októbri 1980 sa začala v tejto polohe meliorácia pozemkov. Pri kontrole týchto prác sme zistili severne od plochy skúmanej v roku 1977 jedenásť porušených zemníc z mladšej doby bronzovej a z 10.-13. storočia. V jednej z nich bola deštruovaná hlinená kupolovitá pec. Pokiaľ to zamrznutá pôda umožnila, z objektov sa vybrali črepy, mazanica a zvieracie kosti.

Juhovýchodne od polohy Kapustnice je chotárna časť Za mlynom, ktorá bola roku 1980 takisto meliorovaná. Výkopom melioračných rýh bol narušený múr v dĺžke okolo 100 m. Priebeha takmer rovnobežne so štátnou cestou č. 18, a to 20-30 m severne od nej. Múr z lomového pieskovca a travertínu má šírku 100 cm a je zachovaný pod úrovňou terénu do hĺbky okolo 100 cm. Na severnom konci múru je vyvýšenina z väčšieho množstva kameňa. Je možné, že v tomto nároží bola aj vežička

alebo iný objekt. Vo vzdialenosti 20 m od nárožia je znova väčšie množstvo stavebného materiálu. Výkopmi boli preťaté viaceré základy, pravdepodobne rozsiahlejších stavieb. V blízkosti základov sú odpadové jamy, vyplnené stavebným materiálom, ale aj zvieracími košami, kachlicami a črepami. Z predbežného hodnotenia náleзов v odpadových jamách usudzujeme, že sa nám podarilo lokalizovať zaniknutý majer zo 16. storočia, určitý čas patriaci aj spišskej kapitule.

V í t k o v c e /okr. Spišská Nová Ves/

Záchranný výskum lokality Tureň nadviazal na výskum v r. 1979, ktorým sa získali základné poznatky o urbanizme opevnenej výšinnej osady a stratigrafii jednotlivých fáz jej osídlenia v neskorej dobe bronzovej /Javorský 1981, s. 84/.

Výskum, realizovaný za odbornej spolupráce L. Veliačika, sa zameriaval na upresnenie konštrukcie objektov pristavaných k vnútornej stene valu a overenie prípadnej viacfázovej úpravy valu.

Skúmaním plochy medzi sondami III a IV sa zistila dvojfázová prestavba objektov 2 a 3/79. Objekty z prvej stavebnej fázy /D₁ a D₂/ boli pristavané k vnútornej stene valu po jeho výstavbe a v pôdoryse mali rozmery 3,5 x 3,5 m. Múriky zistené v roku 1979 sú z prístavkov objektov až z druhej stavebnej fázy /C, B, A/.

Preskúmaním väčšej plochy v okolí objektu 1/79 sa zachytili štyri stavebné fázy obytných objektov pri vnútornej stene valu. Sondou X¹I, situovanou južne od objektu 1/79, sme zistili úroveň podláh a stien pri vale z posledných dvoch fáz /C a D/. V týchto stavebných fázach objekty boli postavené sčasti na rozrušenej korune valu a zvýšenie valu nahradil vonkajší múr objektov, v základe široký okolo 120 cm. Detailne sa zistili aj tvary a rozmery hlinených kupolovitých pecí zistených v roku 1979.

Vedľa objektu 1/79 sa preskúmala časť podlahy objektu 7/90. V objekte sa zistili dve podlahy, oddelené fragmentmi zuhoľnatených brvíen z konštrukcie stien medzi týmito objektmi.

Medzi sondou I/79 a vnútornou stenou valu sa skúmala časť objektu 2/79. Pretože už po odhumusovaní sa zistil na vale múrik z pieskovcových kameňov, postavený kolmo na jeho os, skúmanú plochu sme rozšírili sondou XI/80. Zistili sme, že z druhej stavebnej fázy je múrik na okraji sondy I/79, dlhý takmer 500 cm. Tvoril východnú stenu prestavaného objektu, ktorý nebol postavený presne nad úrovňou staršieho objektu, ale v južnom smere bol rozšírený o 70 a v severnom o 80 cm. V západnom smere zasahuje až 200 cm do telesa valu. V celom objekte sa zachovala výrazne hlinitá podlaha a pri južnej stene ohnisko. Steny mali drevenú konštrukciu, čo potvrdzujú kolové jamy a množstvo veľkých kusov mazanice. Až po zániku tohto objektu, teda pri ďalšej prestavbe, bol postavený spomínaný múrik na vale /obr. 59: 1/, dlhý 300 cm, na západnom konci zviazaný s valom. Tento čelný múr bol postavený na prepálenej vrstve deštruovanej koruny valu a jeho šírka bola 120 cm. Aj tento objekt /2A/80/ bol ešte raz upravený. Zistila sa mladšia hlinená podlaha a zmena polohy ohniska. Objekt nebol preskúmaný celý.

Pri úprave plochy na geologický vrt bol vedľa lesnej cesty porušený objekt 6/80 /chata/, ktorý sme sčasti preskúmali. Zistilo sa z neho juhovýchodné nárožie a ohnisko.

Na úpätí kopca Tureň, nad polohou Vlčí dol, bola sondou X/80 preskúmaná terénna vlna, o ktorej sme predpokladali, že je súčasťou opevnenia osady. Zachytila sa tu len časť objektu.

Pri dočisťovaní podláh objektov 1 a 3/79 sa zistila staršia sídlisková vrstva, v ktorej boli nálezy pilinskej kultúry a slamovaním zdobená keramika zo staršej

doby bronzovej. Prehĺbením sondy V/80 do vrstvy pod základom valu sa zistila subpozícia tejto vrstvy voči valu a najstarším objektom pristavaným k nemu.

V podlahe oboch objektov sa zachytili spodné časti taviacich šachtových piecok /obr. 59: 2/. Predpokladáme, že pece, postavené už v prvej stavebnej fáze /D₂/, slúžili na tavenie medených rúd a že i bronzová trubička /obr. 60: 1/ pochádza z kovolejárskej dielne /Petrikovich 1904; Novotná 1970, s. 120-121/. Nález taviacich pecí čiastočne vysvetľuje dôvod vybudovania tohto sídliska v takej extrémne nevhodnej polohe.

Keramický materiál nie je ešte laboratórne spracovaný, ale niektoré výraznejšie črepy umožňujú aspoň načrtnúť zložitosť kultúrnych vplyvov v mladšej a neskorej dobe bronzovej, ktoré sa v tomto materiáli odrážajú. Dajú sa rozpoznať charakteristické prvky pilinskej, lužickej, gávskej a kyjatickej kultúry.

Pod západným svahom kopca Tureň je lúčka Vlčí dol, tvoriaca sedlo medzi Turňou a západnejším /nepomenovaným/ kopcom. Pretože sa traduje, že aj v tejto polohe sa v minulosti našli hroby a v roku 1979 sa získal na svahu kopca nad Vlčím dolom archeologický materiál, dvoma sondami sme tu overili situáciu. Sondy sme situovali takmer v prostriedku lúčky, neďaleko lievikovitého útvaru, zahĺbeného do vápencového podložia, ktorý môže predstavovať prirodzený závrť, ale aj rezervár vody patriaci k sídlisku. Zachytila sa tu časť zemnice. Vedľa ohniska pri jej južnej stene sa našiel dvojdielny žarnov. Keramika v objekte je zhodná s materiálom z opevnenej osady.

Na svahu kopca nad Vlčím dolom sa pri úprave terénu na geologický vrt našla miniatúrna dvojkónická nádobka /v. 3,2 cm; obr. 60: 2/.

L i t e r a t ú r a

- HABOVŠTIK, A. 1965: Poľnohospodárstvo na Slovensku v 9.-11. stor. In: O počiatkoch slovenských dejín. Bratislava, s. 55-80.
- HALAGA, O. R. 1975: Košice-Balt. Košice.
- JAVORSKÝ, F. 1977: Výsledky archeologického prieskumu v okrese Spišská Nová Ves. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1976. Nitra, s. 138-152.
- JAVORSKÝ, F. 1978: Výskumy a prieskumy Výskumnej expedície Spiš v okrese Spišská Nová Ves. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1977. Nitra, s. 103-120.
- JAVORSKÝ, F. 1979: Výskumy a prieskumy Výskumnej expedície Archeologického ústavu SAV na Spiši. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1978. Nitra, s. 123-131.
- JAVORSKÝ, F. 1981: Výskumy a prieskumy Výskumnej expedície Spiš. In: Študijné zvesti Archeologického ústavu SAV. Nitra, s. 67-95.
- KOLNÍK, T. 1972: Neskorořímska vojenská stanica v Páci pri Trnave. Archeologické rozhledy, 24, s. 59-72, 111-116.
- NOVOTNÁ, M. 1970: Die Bronzhortfunde in der Slowakei. Bratislava.
- PAJDUŠÁK, M. 1906: Krátky prehľad dejín r. k. vikariátu nachodiacieho sa pod patronátom k. kr. a baňského mesta Iglova. Spišská Nová Ves.
- PETRIKOVICH, J. 1904: Bronzový nález v Bohuslaviciach. In: Sborník Muzeálnej slovenskej spoločnosti. Turčiansky Svätý Martin, s. 112-120.
- ŠMILAUER, V. 1935: Osídlenie a národnosti Spiša. In: Bratislava. 9. Bratislava, s. 153-173.

VARSIK, B. 1974: Pôvodné slovanské osídlenie Spiša a korene spišských miest. In: Spišské mestá v stredoveku. Košice, s. 11-22.

VENCKO, J. 1927: Dejiny štiavnického opátstva. Ružomberok.

GRABUNGEN UND BEGEHUNGEN DER GRABUNGSEXPEDITION SPIŠ DES ARCHÄOLOGISCHEN INSTITUTS DER SAW. Im J. 1980 erbrachten die Grabungen und Begehungen der Grabungsexpedition Spiš die folgenden Ergebnisse:

D o m a n o v c e /Bez. Spišská Nová Ves/ - es wurde hier eine bronzezeitliche Siedlung festgestellt.

H ô r k a /Bez. Poprad/ - bei einer Geländebegehung wurde Besiedlung der Púchover Kultur erfasst.

H r a b u š i c e /Bez. Spišská Nová Ves/ - man stellte Spuren einer Halbgrubenhütte aus dem 13. Jh. fest.

J a m n í k /Bez. Spišská Nová Ves/ - man fand Material aus der Bronzezeit und aus dem 13. /Abb. 51: 1, 2/ bis 15. Jh.

J á n o v c e /Bez. Poprad/ - es wurde eine Siedlung aus älterer Bronzezeit und aus dem 13. Jh. erschlossen.

K o š i c e, Ortsteil K r á s n a n á d H o r n á d o m /Bez. Košice/ - man gewann einen bei der Kiesexploitation ausgebaggerten bronzenen Kessel /Abb. 60: 3/.

L e v o č a /Bez. Spišská Nová Ves/ - man verfolgte den vor dem Barbakan liegenden Graben, der im J. 1979 entdeckt wurde. Bei der Ausgrabung kamen Scherben aus dem 13.-15. Jh. zum Vorschein /Abb. 51: 3/. In der Flur Pod starou hrhovskou cestou wurde eine Siedlung der Púchover Kultur erfasst.

M a r k u š o v c e /Bez. Spišská Nová Ves/ - in einer Kulturgrube fanden sich Eisengegenstände aus dem 13.-15. Jh. Man besichtigte auch die im 14. Jh. erwähnte mittelalterliche Strasse, bei der Scherben und Eisenklumpen aus dem 15. Jh. sowie jungbronzezeitliche Scherben zutage kamen.

M n í š e k n á d H n í l c o m /Bez. Spišská Nová Ves/ - bei einer Begehung gewann man bronzezeitliche Scherben.

O d o r í n /Bez. Spišská Nová Ves/ - man stellte hier eine Siedlung aus jüngerer Bronzezeit, jüngerer römischer Zeit, aus dem 9.-10. Jh. und 13.-14. Jh. fest /Abb. 51: 4, 5/.

P a v l a n y /Bez. Spišská Nová Ves/ - man untersuchte die Lage der mittelalterlichen Dorfwüstung Krigov und die durch den Bulldozer gestörten Kirchenfundamente. Die Grabung erbrachte Funde aus dem 13.-15. Jh. /Abb. 51: 6, 7/. Das untergegangene Dorf lag im Mittelalter in einem wichtigen Verkehrsknotenpunkt und es stellt ein geschlossenes Ganzes aus dem 13.-15. Jh. dar.

P o p r a d, Ortsteil S p i š s k á S o b o t a - es wurden hier die Reste von Kirchenmauern aus der mittelalterlichen Dorfwüstung Stojany erschlossen. Es handelt sich um die Reste des zentralen oktogonalen Baues - der im J. 1390 erwähnten Kapelle des hl. Antonius. Der Untergang der Niederlassung verbindet sich mit dem Husiteneinbruch in die Zips im J. 1433.

P o p r a d, Ortsteil V e l k á - man stellte hier gestörte bronzezeitliche Objekte fest.

S p i š s k á N o v á V e s. In der Strasse ulica Sovietskej armády wurden bei der Rettungsgrabung auf einer Fläche von 660 m² 39 Objekte, davon 24 aus jüngerer Bronzezeit, ein aus dem 8.-9. Jh., 13 aus dem 12.-13. Jh. und ein aus dem 15. Jh. /Abb. 51: 8/ abgedeckt. Die jungbronzezeitlichen Objekte lieferten Funde der Pilinyer Kultur /Abb. 52: 1, 2/, im slawischen Objekt fand sich ausser einem Eisenmesser, einer Spinnwirtel und Tierknochen ausgeprägte Keramik /Abb. 52: 3-6/. Die Objekte aus dem 12. und 13. Jh. repräsentieren vor allem Halbgrubenhütten und Hüttenobjekte, in denen ausgeprägte Scherben mit Metallinventar entdeckt wurden /Abb. 52: 7-11; 53: 1-4/. Aus dem Objekt 11/80 stammt das Fragment einer Bronzefibel aus der jüngeren römischen Zeit. Die Objekte 9/80 und 26/80 stellen Einrichtungen technischen Charakters aus dem 13. Jh. dar. Das erste diente als Vorofenraum eines Schmelzofens. Im Objekt 26/80 war über der untergegangenen Hütte ein wannenförmiger Ofen zum Rösten des Eisenerzes errichtet. Im Objekt 26 und 28/80 gab es ausgeprägtes Scherbenmaterial und Metallinventar aus dem 13. Jh. /Abb. 53: 5-8/. Das Objekt 14/80 aus dem 15. Jh. lag über dem Objekt 16/80 aus dem 13. Jh. /Abb. 53: 9-11/.

Eine grossangelegte Rettungsgrabung wurde auf der Baustelle der neuen Wohnsiedlung Východ /in den Strassen: ulica Sovietskej armády, ul. Klementa Gottwalda und Mlynská/ durchgeführt. In der Strasse Mlynská ulica wurden auf einer Fläche von 480 m² fünf jungbronzezeitliche Objekte, eine Kulturschicht aus dem 10.-11. Jh. und ein zur mittelalterlichen Befestigung gehörende Graben festgestellt. Ausgeprägt sind vor allem die Funde der Pilinyer Kultur /Abb. 54: 1/. In der Strasse ulica Sovietskej armády wurde eine Fläche von ca. 20 000 m² untersucht. Man erschoss hier 149 Objekte aus dem 13.-19. Jh. Aus dem 8.-9. Jh. stammt aussagekräftige Keramik eine symmetrische eiserne Pflugschar und ein Pflugeisen /Abb. 54: 3, 4/. Es sind die grössten landwirtschaftlichen Geräte aus dieser Epoche in der Slowakei. Es wurde auch ein erdhüttenartiger Getreidespeicher, sowie erdhütten- und halbgrubenhüttenartige Objekte aus dem 12.-13. Jh. untersucht, aus denen die Wandteile erfasst und eine Menge Material gewonnen wurde /Abb. 54: 5-8; 55: 1-6/. Die Ofen zum Ausbrennen von Kacheln mit vielen Kachelfragmenten /Abb. 55: 7/ melden sich in das 16.-17. Jh. Man verfolgte auch den mittelalterlichen Graben, der das nachgrossmährische slawische Dorf Iglov von der damal entstehenden Siedlung der sächsischen Kolonisten trennte. In der Strasse ul. Kl. Gottwalda richtete sich die Untersuchung auf die untergegangene mittelalterliche Stadtbefestigung. Auf einer Fläche von 1100 m² wurde eine 130 m lange Befestigungsmauer, zwei Basteien und vor den Mauern liegende Gräben freigelegt. Ausserdem fanden sich hier Objekte aus dem 18. Jh. sowie Gräber von 7 an Cholera gestorbenen Menschen aus derselben Epoche. Man gewann wichtige Kenntnisse über die Bauweise in den einzelnen Bauphasen /Abb. 55: 8/ der Befestigung. Die Basteien hatten unterschiedlichen Grundriss. Die Bastei Nr. 1 hatte halbkreisförmigen und die Nr. 2 quadratischen Grundriss /Abb. 56: 1, 2/.

Im Stadtintravilan wurden weitere Untersuchungen durchgeführt: In der Strasse Levočská ulica wurde eine noch erhaltene Mauer der Stadtbefestigung entdeckt. In der Strasse ulica Ing. Kožucha erfasste man eine Kulturschicht

aus dem Neolithikum, der jüngeren Bronzezeit und aus dem 13. Jh., wie auch Mauern aus den 16. und 17. Jh. und eine hölzerne Rohrleitung aus dem 19. Jh. In der Flur Ferčkovce untersuchte man die Reste von Hüttenobjekten aus dem 15.-18. Jh. /Abb. 57: 2/. Man erfasste Fragmente von Hausfundamenten und Reste von Holzkonstruktionen /Abb. 58: 1/. In der Strasse Malinovského ul. wurde ein Grabenabschnitt der mittelalterlichen Stadtbefestigung mit Überbrückung aus dem 18. Jh. untersucht.

S p i š s k á T e p l i c a /Bez. Poprad/ - man stellte hier Besiedlung aus der Bronzezeit und dem 13.-15. Jh. fest.

S p i š s k é T o m á š o v c e /Bez. Spišská Nová Ves/ - man erfasste eine Kulturschicht aus dem 13. Jh. und eine Mauer aus dem 18. Jh. und man fand bronzezeitliches Scherbenmaterial.

S p i š s k é V l a c h y /Bez. Spišská Nová Ves/ - es wurde hier eine Wallbefestigung erfasst. Aus einer anderen Flur gewann man Scherben aus dem Neolithikum, aus der Bronzezeit und aus jüngerer römischer Zeit.

S p i š s k ý H ř h o v /Bez. Spišská Nová Ves/ - man erschloss einen durch Pflügen zerstörten Wall und gewann durch Auflese Scherben der Púchover Kultur sowie slawische Keramikmaterial aus dem 8.-9. Jh. Es kam hier eine Siedlung aus jüngerer Bronzezeit und eine slawische aus dem 9.-10. Jh. zutage und man fand ein äneolithisches Beil /Abb. 58: 2-4/. In einer anderen Flur fanden sich Scherben aus der Bronzezeit und aus dem 13.-15. Jh.

S p i š s k ý H r u š o v /Bez. Spišská Nová Ves/ - man erfasste eine Siedlung aus älterer Bronzezeit, jüngerer römischer Zeit und eine slawische aus dem 8.-9. Jh. /Abb. 58: 5-9/.

S t u d e n e c /Bez. Spišská Nová Ves/ - es wurden Objekte aus jüngerer Bronzezeit und aus dem 10.-13. Jh. sowie die Fundamente eines Meierhofes aus dem 18. Jh. entdeckt.

V í t k o v c e /Bez. Spišská Nová Ves/ - man erfasste die Fundamente zweier Schachtföfen /Abb. 59: 2/. Bemerkenswert ist ein Bronzeröhrchen, /Abb. 60: 1/, wahrscheinlich Bestandteil einer Metallgiessereinrichtung. Man untersuchte ferner den Teil eines spätbronzezeitlichen Objektes. Als einziger Fund kam daraus ein miniatures Gefäß zutage /Abb. 60: 2/.

ИССЛЕДОВАНИЯ И РАЗВЕДКИ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ ЭКСПЕДИЦИИ ИНСТИТУТА АРХЕОЛОГИИ САН НА СПИШЕ. В 1980 г. провела Исследовательская экспедиция ИА САН на Спише археологические исследования, которые принесли следующие результаты:

Д о м а н о в ц е /рай. Спишска-Нова-Вес/ - обнаружилось поселение периода бронзы.

Г у о р к а /рай. Попрад/ - в ходе разведок затронулось заселение пуховской культуры.

Г р а б у ш и ц е /рай. Попрад/ - обнаружались следы полуземлянки XIII в.

Я м н и к /рай. Спишска-Нова-Вес/ - вскрылся материал периода бронзы, а также материал XIII /рис. 51: 1, 2/ - XV вв.

Я н о в ц е /рай. Попрад/ - было обнаружено поселение раннего периода бронзы, а также XIII в.

К о ш и ц е, часть **К р а с н а - н а д - Г о р н а д о м** /рай. Кошице/ - обнаружена в ходе землекопных работ и добычи щебня бронзовый котелок /рис. 60: 3/.

Л е в о ч а /рай. Спишска-Нова-Вес/ - затронутся обнаруженный в 1979 г. ров перед бойницей. В выемке грунта были черепки XIII-XV вв. /рис. 51: 3/. В урочище "Под староу грговскоу цестоу" вскрылось поселение пуховской культуры.

М а р к у ш о в ц е /рай. Спишска-Нова-Вес/ - культурная яма содержала железные предметы XIII-XV вв. На средневековой дороге, упоминавшейся в XV в. проводились разведки, в ходе которых обнаружались черепки и железина XV в., а также черепки позднего периода бронзы.

М н и ш е к - н а д - Г н и л ц о м /рай. Спишска-Нова-Вес/ - в ходе разведок обнаружались черепки периода бронзы.

О д о р и н /рай. Спишска-Нова-Вес/ - вскрылось поселение позднего периода бронзы, повднеримского периода, IX-X вв., а также XIII-XIV вв. /рис. 51: 4, 5/.

П а в л ь я н и /рай. Спишска-Нова-Вес/ - обследовалась площадь погибшего средневекового поселка Кригов. Был исследован фундамент костела, разрушен в ходе землекопных работ. Вскрылись находки XIII-XV вв. /рис. 51: 6, 7/.

Погибший поселок был в период средневековья расположен на чрезвычайно важном пункте коммуникации и представляет собой закрытый комплекс сооружений XIII-XV вв.

П о п р а д, часть С п и ш с к а - С о б о т а - проведена документация фундаментов стен костела погибшего средневекового поселка Стояни. Можно говорить об остатках центрального октагонального сооружения - капеллы св. Антона, упоминавшейся в 1390 г. Гибель поселка связана с нашествием гуситов в район Спиша в 1733 г.

П о п р а д, часть В е л ь к а - обнаружались объекты периода бронзы.

С п и ш с к а - Н о в а - В е с . На ул. Советской армии было в ходе охранных раскопок на площади 660 м² исследовано 39 объектов, из числа которых 24 датируется поздним периодом бронзы, один VIII-IX вв., 13 объектов XII-XIII вв. и один XV в. /рис. 51: 8/. В объектах поздней бронзы были находки пилиньской культуры /рис. 52: 1, 2/, в славянском объекте обнаружались помимо железного ножика, пряслица, звериных костей, также характерная керамика /рис. 52: 3-6/. Объекты XII и XIII вв. были в большинстве случаев полуземлянками и металлургическими объектами, содержавшими особый материал черепков, а также металлический инвентарь /рис. 52: 7-11; 53: 1-4/. В объекте 11/80 был фрагмент бронзовой булавы позднеримского периода. Объекты 9/80 и 26/80 представляют собой производственные объекты XIII в. Первый объект был коптильником плавильной печи. В объекте 26/80 находилась над погибшей хатой ванная печь для обжига железной руды. В объектах 26 и 28/80 обнаружился особый материал черепков, а также металлический материал XIII в. /рис. 53: 5-8/. Датированный XV в. объект 14/80 был построен над объектом 16/80 датированным XIII в. /рис. 53: 9-11/.

Раскопки большой площадью развернулись на строительном участке нового жилого квартала "Выход" /улицы Советской армии, К. Готтвальда, Млынска/. На ул. Млынска вскрылось на площади 480 м² пять объектов позднего периода бронзы, культурный слой X-XI вв., а также средневековая форти-

фикация. Характерными являются находки пилинской культуры /рис. 54: 1/. На ул. Советской армии исследовалась площадь около 20 000 м². Обнаружилось 149 объектов XIII-XIX вв., характерная керамика VIII-IX вв., железный симметричный ральник и чересло /рис. 54: 3, 4/, представляющие собой самые большие сельскохозяйственные орудия этого периода в Словакии. Были обследованы землянки, полуземлянки, а также землянка-зернохранилище XII-XIII вв., в которых затронуты части конструкций стенок и обнаружилось большое количество материала /рис. 54: 5-8; 55: 1-6/. Горны для обжига кафлей, вместе с множеством обнаруженных фрагментов /рис. 55: 7/ датируются XVI-XVII вв. Был обследован также средневековый ров, отделяющий славянский поселок Иглов от возникающего поселения саксонских колонистов. На ул. К. Готтвальда исследования сосредоточились на погибшем средневековом городском укреплении. На площади 1100 м² вскрылась крепостная стена длиной в 130 м, два бастиона и рва перед стеной. Помимо этого были здесь обнаружены датированные XVIII в. объекты, а также погребения /эпидемия чумы/. Полученные сведения касающиеся технологии строительства сооружения в отдельных ее строительных фазах /рис. 55: 8/ имеют важное значение. Бастионы в планах отличались. Бастион № 1 имел полукруглый фундамент, бастион № 2 четырехугольный /рис. 56: 1, 2/. На строительном участке города проводились следующие исследования: на ул. Левочска обнаружилась уцелевшая стена городского укрепления. На ул. Инженера Кожуха затронуты культурный слой периода неолита, позднего периода бронзы и XIII в., стены XVI и XVII вв., а также деревянный трубопровод XIX вв. В урочище "Ферчековце" исследовались остатки металлургических объектов XV-XVIII вв. /рис. 57: 2/. Вскрылись фрагменты фундаментов сооружений, а также остатки деревянных конструкций /рис. 58: 1/. На ул. Малиновского исследовалась часть рва средневековой фортификации города вместе с мостовым переходом рва, датированного XVIII в.

С п и ш к а - Т е п л и ц а /рай. Попрад/ - вскрылось заселение периода бронзы, а также XIII-XV вв.

С п и ш к е - Т о м а ш о в ц е /рай. Спишка-Нова-Вес/ - обнаружился культурный слой XIII в., а также кладка XVIII в.; черепки датируются периодом бронзы.

С п и ш к е - В л а х и /рай. Спишка-Нова-Вес/ - обнаружилось укрепление валами. На другом урочище вскрылись черепки неолита, периода бронзы, и поздне римского периода.

С п и ш к и - Г р г о в /рай. Спишка-Нова-Вес/ - был затронут пахотой разрушенный вал. Во время сбора нашлись черепки пуховской культуры, а также славянские черепки VIII-IX вв. Вскрылось поселение поздне римского периода, славянское поселение IX-X вв., был найден энеолитический топорик /рис. 58: 2-4/. На другом урочище обнаружались черепки периода бронзы, а также XIII-XV вв.

С п и ш к и - Г р у ш о в /рай. Спишка-Нова-Вес/ - затронутось поселение раннего периода бронзы, поздне римского периода, а также славянское поселение VIII-IX вв. /рис. 58: 5-9/.

С т у д е н е ц /рай. Спишка-Нова-Вес/ - обнаружались объекты позднего периода бронзы, X-XIII в., как и фундамент хутора, датированного XVIII в.

В и т к о в ц е /рай. Спитска-Нова-Вес/ - обнаружили два фунда-
мента шахтных плавильных печей /рис. 59: 2/. Внимание заслуживает
бронзовая трубочка /рис. 60: 1/, правдоподобно составная часть литейно-
го оборудования. Исследовалась часть объекта позднего периода бронзы.
Миниатюрный сосудик /рис. 60: 2/ представляет собой единичную находку.

VÝSLEDKY PRVEJ ETAPY VÝSKUMU V TRSTENOM PRI HORNÁDE

Pavol J u r e č k o

V spolupráci s Archeologickým ústavom SAV realizovalo Východoslovenské múzeum v Košiciach v roku 1980 prvú etapu výskumu sídliska z konca 1. tisícročia pred n. l. a z doby rímskej v katastri obce Trstené pri Hornáde /okr. Košice-vidiek/. Sídlisko, objavené už v minulosti, je na ľavobrežnej terase Hornádu, na miernej vyvýšenine po pravej strane cesty Ždaňa - Trstené pri Hornáde, v nadmorskej výške ca 200 m. Samotné Trstené pri Hornáde je v miestach, kde sa stretá JV časť Košickej kotliny so svahmi Slanských vrchov, pri štátnej hranici s MĽR.

Prvá etapa výskumu mala zisťovací charakter; úlohou bolo určiť intenzitu a časovo-kultúrny rozsah osídlenia, pretože plošný rozsah sídliska bol približne známy z povrchových prieskumov. Plošnou odkrývkou dvoma paralelnými sondami /3 x 20 m a 2-2,30 x 20 m/ sa preskúmala plocha ca 100 m². Zistená kultúrna vrstva siahala v oboch sondách do h. 120-140 cm. Podľa predbežných stratigrafických poznatkov a výsledkov doterajšieho spracovania nálezov možno konštatovať, že lokalita bola osídlená od konca mladšej doby železnej, v staršej a mladšej dobe rímskej /po podrobnom zhodnotení materiálu bude veľmi pravdepodobné detailnejšie rozlíšenie jednotlivých časových fáz osídlenia - mladší a starší úsek mladšej doby rímskej a rovnako dva časové horizonty v osídlení zo staršej doby rímskej/ a na začiatku doby sťahovania národov.

Už pri odkrývke povrchovej vrstvy ornice sa prišlo na množstvo materiálu zastúpeného tzv. sivou keramikou /o. i. zlomok zvisle hranenej fľašovitej nádoby/, keramikou zhotovenou na hrnčiarskom kruhu, ale s prímесou piesku v hline /obr. 62: 6/, a početnými zlomkami z nádob lepených v ruke /obr. 61: 1/.

Vo vrstve patriacej osídleniu z mladšej doby rímskej sa zistili deštrukcie kamenných ohnísk /obj. 2, 4a/, povrchových chát /obj. 1, 3, 10, 11/, zemnice /obj. 4/ a zásobná jama /obj. 13/, v ktorej sa okrem črepov našla vrstvička zuhoľnatených zvyškov pravdepodobne kultúrnej rastliny /šošovica?/. Okrem početného keramického materiálu - zlomky a rekonštruovateľné exempláre tzv. sivej keramiky s včolkovanou, častejšie s vhladzovanou výzdobou /obr. 61: 4; 62: 1/, zásobnice, zhotovené pomocou hrnčiarskeho kruhu, s okrajom ústia formovaným do viac či menej širokého okružia /napr. obr. 62: 3/, keramika voľne lepená, s prímесou piesku v hline /obr. 61: 5/ - boli vo vrstve z mladšej doby rímskej pomerne početné prasleny /obr. 61: 3/ a ďalšie nálezy: strieborný denár - posmrtná razba Faustiny ml. z rokov 176-180 /určila E. Kolníková/, železný háčik na chytanie rýb /obr. 62: 4/, časť železného kovania ochranného štítu, zlomky železných spôn, časť železného kladivka /obr. 62: 2/, nože, bronzová ihla /obr. 65: 6/, sklené perly, kostenné podložky pod sane /obr. 62: 5/ a kamenné žarnovy. Z importovanej keramiky z vrstvy mladšej doby rímskej možno spomenúť zlomok hornej časti pohára s prehýbanými stenami /Faltenbecher - obr. 61: 2/. Pomerne dobre sa stratigraficky

i rozborom materiálu podarilo rozlíšiť najstarší horizont mladšej doby rímskej, v ktorom sa častejšie vyskytovala importovaná panónska keramika s výzdobou /obr. 64: 1, 3/ a sporadicky už aj keramika przeworskej kultúry.

Najmladšiemu sídliskovému horizontu lokality patria s najväčšou pravdepodobnosťou kolové jamky /vyše 30/, ktoré však nateraz, vzhľadom na malú odkrytú plochu, nedávajú jednoznačný obraz o ich vzájomných vzťahoch a prípadnej dispozícii objektov.

Osídleniu zo staršej doby rímskej patrila vrstva v hrúbke ca 40 cm, v ktorej sa okrem objektov - zásobné, resp. exploatačné jamy /obj. 5, 9/ a deštruovaná jednodielna hrnčiarska pec /obj. 6/ - prišlo na množstvo keramického materiálu przeworskej kultúry /obr. 63: 3, 6, 9; 64: 11/. Do spomenutej kultúry patrí aj časť odsadeného dna hrncovitej nádoby, na ktorom je rytá svas-tika /obr. 64: 10/. Tento motív spolu s ďalšími /rady bodiek, štylizovaná ľudská postava s adoračným gestom?/ sa vyskytol aj na pravdepodobne dvojkónickej nádobke /obr. 63: 7/. Dáckeho charakteru je celá miskovitá nádobka s nôžkovite sformovaným dnom /obr. 65: 3/, podobná pochádza z výplne hrnčiarskej pece - objektu 6 /obr. 64: 8/. Z tohto objektu sú zlomky terry sigillaty /napr. obr. 64: 5/, horná časť nádoby s dierkovanými stenami, slúžiaca pravdepodobne na pre-nášanie ohňa - žeravých uhlíkov /obr. 64: 6/. Vo vrstve sa okrem ďalších zlomkov terry sigillaty /obr. 63: 1, 2/ našli malé nádobky /napr. obr. 64: 9/ typické pre staršiu dobu rímsku na východnom Slovensku, črepy z nádob s profilovaným okrajom ústí, zhotovených na hrnčiarskom kruhu /obr. 64: 12/, časti a celé kuže-lovité hlinené závažia /obr. 63: 10/, časť hlineného predmetu guľovitého tvaru s pravouhlým krížovým prevrtaním /obr. 63: 8/, slúžiaceho, podobne ako analo-gický predmet z Mane /Kolník 1980, s. 140-141, obr. 69: 1/, na stavebné účely?/ a deformovaná bronzová spona s rytou výzdobou /obr. 63: 5/. Z objektu 9 pochá-dzajú okrem črepov dve plytké šálky, zhotovené v ruke, pôvodne s jedným uškom idúcim od maximálneho vydutia po okraj ústia /obr. 65: 1, 2/. Najstaršiemu osíd-leniu lokality - horizontu, ktorý predbežne možno datovať do 2.-1. stor. pred n. l. - patria nálezy džbáňkov /obr. 65: 4, 10/ vyrobených z jemne plavenej hliny a vypálených do svetlosiva, v ruke zhotovené súdkovité nádoby s plastickou výzdobou pod ústím /v niektorých prípadoch dopĺňajú pretláčanú lištu obvodové rady okrúhlych, resp. trojuholníkovitých vpichov - obr. 65: 7, 8/, s telom zvis-lo alebo nepravidelne husto hrebeňovaným /obr. 65: 5/. Z hrncovitej nádoby, vy-robenej v ruke z hliny s nepatrnou prímесou piesku, pochádza zlomok s lešteným povrchom a rytou figurálnou kompozíciou v podobe štylizovanej postavy jeleňa /obr. 65: 9/. Pomerne často sa vyskytovali plytké hlinené pokrývky, v niektorých prípadoch na vnútornej strane s plastickou výzdobou v podobe lúčovitých radov nechťovitých vrypov a preštipovaní /obr. 64: 7/. K staršiemu úseku uvedeného ho-rizontu patria zdobené prasleny /obr. 63: 4/, hlinené zdobené gombíky /obr. 64: 2/ a zdobený kančí kel /obr. 64: 4/, kým k mladšiemu zasa zlomky mladolaténskej keramiky zhotovenej na hrnčiarskom kruhu, s maľovanou výzdobou v podobe červe-ných horizontálnych pásov.

Zisťovacím výskumom sa teda prišlo na pomerne intenzívne osídlenie lokality približne od 2. stor. pred n. l. až do 4.-5. stor. n. l. Úlohou ďalších výskum-ných prác bude objasniť vzťahy jednotlivých sídliskových horizontov, zistiť dis-pozíciu objektov a podrobným spracovaním získaného materiálu pokúsiť sa o zara-denie sídliska v rámci vývoja súvekých lokalít v Košickej kotline /Blažice, Boh-danovce, Šebastovce, Barca, Peder a ď./.

L i t e r a t ú r a

KOLNÍK, T. 1980: Nezvyčajný nález z doby rímskej z Mane. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1978. Nitra, s. 140-142.

ERGEBNISSE DER ERSTEN GRABUNGSETAPPE IN TRSTENÉ PRI HORNÁDE. Die erste Grabungsetappe auf einer Siedlung vom 2. Jh. v. u. Z. bis zum 4.-5. Jh. u. Z. im Gemeindekataster von Trstene pri Hornáde /Bez. Košice-Land/ erbrachte eine grosse Anzahl von Fundmaterial, wie z. B. Gefässfragmente und ganze Gefässe der sog. grauen Keramik /Abb. 61: 4; 62: 1/, Vorratsgefässe /Abb. 62: 3/, handgefertigte Keramik /Abb. 61: 5/, Spinnwirtel /Abb. 61: 3/, einen Silberdenar Faustinas d. J. /postume Prägung aus den J. 176-180/, Eisengegenstände /Abb. 62: 2, 4/, knocherne Schlittenunterlagen /Abb. 62: 5/ usw. aus jüngerer römischer Zeit. Aus älterer römischer Zeit stammen Fragmente und ganze Gefässe der Przeworsk-Kultur /Abb. 63: 3, 6, 7, 9; 64: 10, 11/ und von dakischem Charakter /Abb. 64: 8; 65: 3/. Zum ältesten Horizont der Besiedlung der Fundstelle /ca. 2.-1. Jh. u. Z./ gehören Krüge /Abb. 65: 4, 10/, fassförmige Gefässe /Abb. 65: 7, 8/, das Fragment eines Gefässkörpers mit der Darstellung eines geritzten stilisierten Hirsches /Abb. 65: 9/, verzierte Tonwirtel und Knöpfe /63: 4; 64: 2/. In der jung Römerzeitlichen Schicht wurden Destruktionen überirdischer Hütten und Öfen, eine Halbgrubenhütte und eine Speichergrube mit verkohlten Linsenresten entdeckt; in die ältere römische Zeit melden sich Speicher- bzw. Exploitationsgruben mit unversehrten Gefässen /Abb. 65: 1, 2/ sowie ein einteiliger Töpferofen.

РЕЗУЛЬТАТЫ ПЕРВОГО ЭТАПА ИССЛЕДОВАНИЙ В С. ТРСТЕНЕ-ПРИ-ГОРНАДЕ. В ходе первого этапа исследований датированного II в. до н. э. вплоть до IV в. н. э. поселения в кадастре с. Трстене-при-Горнаде /рай. Кошице-видьек/ обнаружился многочисленный материал: позднеримским периодом датируются черепки и уцелевшие сосуды т. наз. серой керамики /рис. 61: 4; 62: 1/, сосуды-хранилища /рис. 62: 3/, сделанная вручную керамика /рис. 61: 5/, пряслица /рис. 61: 3/, серебряный денарий Фаустина младшая /посмертная чеканка 176-180 гг./, железные предметы /рис. 62: 2, 4/, костяные подставки под сани /рис. 62: 5/ и т. д. Раннеримским периодом датируются черепки и уцелевшие сосуды пшеворской культуры /рис. 63: 3, 6, 7, 9; 64: 10, 11/, а также дакийского характера /рис. 64: 8; 65: 3/. К самому раннему горизонту заселения местонахождения относятся находки кувшинчиков /рис. 65: 4, 10/, бочковидные сосуды /рис. 65: 7, 8/, черепок тулова сосуда с гравированным украшением в форме стилизованного оленя /рис. 65: 9/, украшенные глиняные пряслица и пуговицы /63: 4; 64: 2/. В слое раннеримского периода обнаружались разрушенные поверхностные хаты, очаги, полуземлянки, ямы-хранилища с остатками обугленной чечевицы; раннеримским периодом датируются ямы-хранилища или же эксплуатационные ямы с находками уцелевших сосудов /рис. 65: 1, 2/, а также односоставная гончарная печь.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM V KOŠICIACH-BARCI

Lubomíra K a m i n s k á

V predstihu pred začatím zemných prác na výstavbe rýchlostnej komunikácie po vonkajšom okruhu mesta sme uskutočnili záchranný výskum v polohe Červený rak v Košiciach-Barci /obr. 66/.

Prieskumom trasy budúcej cesty sme zistili nápadnú koncentráciu črepov a štiepanej industrie na malej vyvýšenine v inundačnom priestore Myslavského potoka. Vyvýšenina je vzdialená asi 150 m severovýchodným smerom od jeho ľavého brehu a 200 m od odbočky z hlavnej cesty Košice - Šaca na letisko. Výskum sa tu realizoval od 1. 7. do 20. 8. 1980.

Nálezy predstavuje predovšetkým keramika, sčasti nahádzaná vo veľmi deštruovanej peci, resp. v predpecnej jame; vo veľkom počte sa však vyskytovala v osobitnej jame vyhĺbenej v tesnej blízkosti pece. Obidva objekty /pec i jamu/ interpretujeme ako jeden sídliskový hospodársko-výrobný celok. Z tohto situovania objektov možno zároveň predpokladať, že spomínaná jama slúžila ako pracovný priestor na odkladanie nádob - väčšina črepov patrí len niekoľkým veľkým hrncovitým a zásobnicovým hrubostenným nádobám /obr. 67; 68; 72/.

Povrch nateraz ešte nerekonštruovanej keramiky je veľmi korodovaný, preto sa zachovala len plastická a jamková výzdoba, sčasti príbuzná keramike kultúry Starčevo-Criș. Pretože územie tejto kultúry nezasahuje až do severného Potisia, a najmä nie na východné Slovensko, vidíme súvislosti medzi keramikou z polohy Červený rak a nálezmi skupiny Szatmár, hlavne s jej mladou fázou /Kalicz - Makkay 1977, s. 22-25, tab. 6/. Podľa informácií S. Šišku /za ktoré mu aj na tomto mieste ďakujeme/ táto fáza súvisí už skôr so starým stupňom východnej /t. j. alföldskej/ lineárnej keramiky, zastúpenej na východnom Slovensku keramikou typu Barca III. Takmer totožná zásobnicová nádoba s rovnakou plastickou výzdobou sa našla aj na lokalite Košice-Barca III /Hájek 1957, s. 3-8, 33/, vzdialenej od polohy Červený rak asi 3 km. Definitívne datovanie nálezov však bude možné až po spracovaní materiálu, a najmä po získaní ďalších nálezov z tejto lokality.

Inú fázu osídlenia tohto náleziska predstavuje objekt z doby rímskej, obsahujúci niekoľko črepov tenkostennej sivej keramiky.

V dňoch 21. až 29. 8. 1980 sme uskutočnili zisťovací výskum na nádvorí Starého kaštieľa /baroková kúria/ v Košiciach-Barci. Tento kaštieľ má byť opravený pre potreby Ústredia umeleckých remesiel, pracovisko Košice, a počíta sa aj s výstavbou nových objektov na nádvorí.

Sondu 10 x 2,5 m sme situovali na nádvorie kaštieľa, postaveného na miernej vyvýšenine. Už v hornej humusovitej vrstve sme nachádzali stredoveké črepy spolu s črepmi bukovohorskej keramiky. Odtiaľto pochádza aj fragment kamenného sekeromlatu, datovateľného do okruhu kultúry so šnúrovou keramikou, ktorej nálezy sú známe z lokality Barca I /Hájek 1961, s. 61 n./

V hĺbke 30 cm pod povrchom bola takmer po celej dĺžke sondy tenká vrstva štrku. Pod ňou nasledovala kultúrna vrstva, v ktorej sa črtali dva objekty.

V južnej časti sondy to bol neolitický objekt s kolmými stenami a nerovným dnom, hlboký 105 cm. Okrem niekoľkých črepov tenkostennej, medzi nimi aj zdobenej keramiky, ktorej výber je na obr. 69, obsahoval aj fragmenty hrubostenných zásobníc bukovohorskej kultúry.

V severnom úseku sondy sa zachovala časť zahĺbeného objektu nepravidelného tvaru. Väčšina objektu však bola zničená. Jeho výplň pozostávala z prepálenej hlíny, mazanice a ílu zmiešaného s nálezmi /výber na obr. 70; 71/. Prevažnú časť stredovekých črepov možno zaradiť do 14.-15. stor. podľa nálezov dobre vypálenej keramiky, vyrobenej na kruhu /črepy z hrncov s profilovaným okrajom, zdobené rytými obežnými žliabkami, z nádob s uchami, z misiek s vodorovným okrajom a pokrývk s terčovitým ukončením/. Staršie obdobie /11.-13. stor./ zastupujú črepy z nádob zdobených niekoľkonásobnými vlnovkami, vrypmi, prípadne i biela keramika.

Okrem úžitkovej keramiky sme našli aj časť kahančeka, predstavujúceho tzv. technickú keramiku, datovateľného rámcovo do 13.-15. stor. Železný kosák, nájdený v zničenej časti objektu, môžeme datovať azda do 14. stor.

Ku keramike z mladšieho obdobia /16. stor./ radíme nálezy zeleno glazovanej keramiky.

Výskumom sa zistilo, že terajšie nádvorie kaštieľa nebolo umele navrhnuté, ale iba upravené v priebehu osídlenia, čím sa porušili staršie objekty a zničili kultúrne vrstvy. Táto úprava sa uskutočnila azda v súvislosti s výstavbou prístupovej cesty.

L i t e r a t ú r a

HÁJEK, L. 1957: Nová skupina páskové keramiky na východním Slovensku. Archeologické rozhledy, 9, s. 3-8, 33-36.

HÁJEK, L. 1961: Zur relativen Chronologie des Äneolithikums in der Tschechoslowakei. In: Kommission für das Äneolithikum und die ältere Bronzezeit Nitra, 1958. Bratislava, s. 59-76.

KALICZ, N. - MAKKAY, J. 1977: Die Linienbandkeramik in der Grossen Ungarischen Tiefebene. Budapest.

ARCHÄOLOGISCHE GRABUNG IN KOŠICE-BARCA. Bei einer Rettungsgrabung in der Flur Červený rak in Košice-Barca /Bez. Košice-Stadt/ wurde ein wirtschaftliches Produktionskomplex /eine Grube und ein Ofen/ entdeckt. Die Funde sind besonders durch die Keramik vertreten, die sich derjenigen der Starčevo-Criș-Kultur und der jüngeren Phase der Szatmár-Gruppe ähnelt. Nach S. Šiška hängt sie jedoch eher mit der älteren Stufe der östlichen Linearkeramik des Typs Barca III zusammen.

Bei einer Feststellungsgrabung im Hof des Alten Kastells wurde der Teil eines zur Bükker Kultur gehörenden neolithischen und eines mittelalterlichen Objektes mit Fundmaterial aus dem 11.-16. Jh. abgedeckt. Aus der oberen Schicht stammt das Fragment einer steinernen Hammeraxt, die in den Bereich der Kultur mit Schnurkeramik datiert ist. /Abb. 66.-72./

АРХЕОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ НА МЕСТОНАХОЖДЕНИИ КОШИЦЕ-ВАРЦА. В ходе охранных раскопок в урочище "Червени-Рак", на местонахождении Кошице-Барца /рай. Кошице-город/ обнаружился селищный хозяйственно-производственный комплекс /яма и печь/. Находки представлены керамикой аналогичной керамике культуры Старчево-Криш, а также поздней фазе группы Сатмар. По С. Шишке она имеет связь с древней ступенью восточной линейной керамики, представленной в Восточной Словакии керамикой типа Варца III.

Разведочными раскопками обнаружались в урочище "Стари-Каштьел" часть объекта периода неолита, принадлежащего буковогорской культуре, а также часть средневекового объекта с находками XI-XVI вв. В верхнем слое обнаружился фрагмент каменного топора-молота, датированного комплексом культуры шнуровой керамики /Рис. 66-72./

POKRAČOVANIE VÝSKUMU AREÁLU KAŠTIELA V BRATISLAVE-DEVÍNE

Igor Keller

Mestské múzeum v Bratislave pokračovalo v roku 1980 vo výskume areálu kaštieľa na Hutníckej ul. 25 v Bratislave-Devíne. Pretože objekt nie je uvoľnený, výskumné práce sa obmedzili na plochu stavebného komplexu zisteného už v roku 1979 a nebolo možné realizovať ich podľa pôvodného zámeru súčasne s architektonickým výskumom. Kaštieľ má po pamiatkovej úprave slúžiť muzeálnym účelom.

Po odstránení 60 cm hrubej vrstvy tehlovo-kamennej sutiny s črepmi novovekej keramiky sa odkryla zvyšná časť interiéru objektu /tehlová dlažba, zvyšok priečky a východný obvodový múr/, ktorý mal zrejme hospodársku funkciu. Pod touto novovekou zástavbou sa zistila približne 15 cm hrubá kultúrna vrstva s neskorostredovekou keramikou a v ílovito-piesčitom podloží sa objavilo dlaždenie/?/ z drobného lomového kameňa.

Pre poznanie rozsahu osídlenia podhradskej osady a pre štúdium keramiky z 13. storočia v devínskej oblasti je dôležitý nález objektu pod základovým murivom prístavby uvedenej architektúry, deštruovaného požiarom. Vzhľadom na značné množstvo keramických nálezov, medzi ktorými prevládajú hrncovité tvary, a na výskyt identických reliéfnych značiek na dnách /krížik v kruhu/ možno objekt spájať s miestnou keramickou výrobou.

Bližšiu interpretáciu nálezu umožní plánovaná plošná odkrývka.

FORTSETZUNG DER UNTERSUCHUNG IM AREAL DES KASTELLS IN BRATISLAVA-DEVÍN. Im Laufe der weiteren Grabungsetappe im Areal des Kastells in Bratislava-Devín /Strasse Hutnícka ulica Nr. 25/ wurde eine grosse Anzahl von Keramikmaterial aus dem 13. Jh. entdeckt. Die Fundumstände weisen auf örtliche Herstellung hin.

ПРОДОЛЖЕНИЕ ИССЛЕДОВАНИЙ КОМПЛЕКСА ЗАМКА В Г. БРАТИСЛАВА-ДЕВИН. В ходе продолжающихся исследований комплекса замка в г. Братислава-Девин /Путница ул., № 25/ обнаружился многочисленный датированный XIII в. керамический материал; условия находки подтверждают его местное производство.

ZDOBNÝ KOSTENÝ PREDMET Z DUDVÁHU

Títus Kolník

V máji 1980 našiel Viliam Kráľovič z Dudváhu /prv Kerestúr, potom Krížovany nad Dudváhom/ pri pochôdzke na pooranom poli v polohe Prídavky pozoruhodný kostenný predmet. Plochá obdĺžniková doštička /obr. 73/ rozmerov 16 x 2,4 cm, s max.

hrúbkou 0,6 cm, je z pevnej kompaktnej kosti a má stopy opracovania, resp. použitia na všetkých stranách. Užšie konce boli pomerne neumele narezané a ulomené, horná plocha je konvexná, bazálna dolná je rovná. Strednú časť hornej plochy bohato zdobia dvojice a trojice priečných rýh tvoriacich striedavo užšie alebo širšie zóny vyplnené paralelnými vodorovnými kratšími vrypami alebo dlhšími ryhami, mrežovitými šikmými ryhami, krúžkami so stredovou bodkou, voľne vedľa seba umiestnenými alebo spájanými tangentami v motíve presýpacích hodín. V okrajových partiách výzdoby vládne symetria, v strednej časti sú rozdiely. Na oboch koncoch sú v šírke 2,5 cm zreteľné stopy používania predmetu v podobe jemných ostro vrezaných ryžiek. Vznikli dlhodobým opakovaným ťahom doštičky pod nejakými pevnými vláknami alebo ostrohranným predmetom, resp. opačne. Najintenzívnejšie trenie vznikalo pri oboch koncoch, kde je konkávne prehĺbenie. Báza doštičky nie je celkom rovná; ťažko rozhodnúť, či ide o deformáciu v dôsledku používania alebo o pôvodnú nerovnosť použitého materiálu.

V dostupnej literatúre sa mi nepodarilo zistiť paralelu k doštičke. Jej použitie mohlo azda nejako súvisieť s tkáčstvom alebo výrobou povrazov.

Problémy sú aj s datovaním. Niet pochyb, že ide o archeologický nález. Z lokality, kde sa našiel, sú z povrchových zberov V. Kráľoviča už dávnejšie známe sídliskové nálezy z doby rímskej /Kolník 1962/ i slovanské /nálezová správa D. Bialekovej v dokumentácii AÚ SAV pod č. 679/62/. Podľa určitých všeobecných črt spracovania a výzdoby kostí u Slovanov /Hrubý 1957, Kaván 1958/ sa domnievam, že doštička z Dudváhu súvisí so slovanským osídlením, hoci úplne nemožno vylúčiť ani jej príslušnosť k mladorímskym nálezom.

L i t e r a t ú r a

HRUBÝ, V. 1957: Slovanské kostěné předměty a jejich výroba na Moravě. Památky archeologické, 48, s. 118-217.

KAVÁN, J. 1958: O zpracování a výzdobě kostí u západních Slovanů v době hradištní. In: Vznik a počátky Slovanů. 2. Praha, s. 253-285.

KOLNÍK, T. 1962: Novšie rímsko-barbarské nálezy z Križovian nad Dudváhom. In: Študijné zvesti AÚ SAV. 10, Nitra, s. 139-145.

EIN VERZIERTER KNOCHENGEGENSTAND AUS DUDVÁH. Zufällig fand sich auf einem Feld in Dudváh /Bez. Trnava/ eine reichlich verzierte kleine Knochenplatte mit Gebrauchsspuren an ihren beiden Enden. Ihre Ausmasse sind 16 x 2,4 cm, die max. Breite 0,6 cm. Aus der Fundstelle sind germanische Siedlungsfunde und wahrscheinlich aus grossmährischer Zeit stammende slawische Keramik bekannt. Der Autor ist der Meinung, dass der Gegenstand eher zur slawischen Besiedlung als in die jüngere römische Zeit gehört, obwohl auch diese Möglichkeit nicht ausgeschlossen ist. Die Funktion dieser Knochenplatte ist dem Autor nicht bekannt, er denkt über ihre Verwendung in der Weberei oder bei der Herstellung von Strängen nach. /Abb. 73./

УКРАШЕННЫЙ КОСТЯНОЙ ПРЕДМЕТ ИЗ С. ДУДВАГ. На поле в с. Дудваг /рай. Трнава/ была случайно обнаружена богато украшенная костяная пластинка, с оставленными на обоих ее концах следами употребления. Размер 16 x 2,4 см, макс. т. 0,6 см. На местонахождении были обнаружены также германские селищные находки и славянская керамика, правдоподобно великоморавского периода. Автор

предполагает, что предмет датирован скорее позднеримским периодом чем славянским заселением, хотя не исключает и эту возможность. Назначение пластины автор не определяет, но обдумывает возможности ее употребления в ткацком деле, или же в производстве веревок. /Рис. 73./

SÍDLISKOVÉ NÁLEZY Z DOBY RÍMSKEJ V ABRAHÁME

Títus K o l n í k

Pri zemných prácach na stavbe Základnej deväťročnej školy v Abraháme /okr. Galanta/ zachránil v lete 1980 externý spolupracovník Archeologického ústavu SAV Karol Godovič časť obsahu dvoch sídliskových jám. Jamy, porušené výkopom základových rýh, nestihol zdokumentovať, zaznamenal iba, že boli zhruba kotlovitého prierezu, zapustené do spráše asi 80-100 cm. V kultúrnej vrstve nad nimi sa vyskytovali stredoveké a novoveké nálezy, najmä zlomky keramiky. Malé nálezové súbory z oboch jám predstavujú uzavreté komplexy, reprezentujúce dve odlišné fázy stupňa B₂ staršej doby rímskej.

Jama 1. S výnimkou jediného neskorolátenského grafitového črepu, zdobeného kolkom, vlnovkou a hustým zvislým ryhovaním /obr. 74: 6/, ako aj bližšie neurčiteľného zlomku valcovitej kamennej osličky /obr. 74: 7/ boli v jame iba črepy v rukách zhotovenej keramiky zo staršej doby rímskej, datovateľné do staršej fázy stupňa B₂ /azda B_{2a}/, z poslednej štvrtiny 1. alebo zo začiatku 2. stor.

Sú to črepy:

1. z vázovitej nádoby s povrchom lešteným tuhou, zdobené ozubeným kolieskom /meandrový vzor, obvodová lomenica, zvislé línie - obr. 74: 1/;
2. zo širokej terriny s povrchom lešteným tuhou /obr. 74: 2/;
3. z terriny zdobenej jemnými vysokými hrebeňovitými oblúčikmi /obr. 74: 4/;
4. z viacerých nádob zdobených nízkymi /obr. 74: 3/ a vejárovitými oblúčikmi /obr. 74: 8/;
5. z nádoby zdobenej hlbokými mrežovitými ryhami /obr. 74: 5/.

Výskyt grafitového neskorolátenského črepu súvisí pravdepodobne so sekundárnym používaním zlomkov tuhovej keramiky na leštenie povrchu nádob v staršej dobe rímskej.

Jama 2 obsahovala:

1. parohovú surovinu s reznými plochami na oboch koncoch /obr. 75: 1/, azda polovýrobok nejakého držadla či rúčky;
- 2.-3. črepy importovanej panónskej svetlohnej keramiky s oranžovočerveným náterom vonkajšieho povrchu a obvodovými radmi vrúbkov robených ozubeným kolieskom /obr. 75: 7/, s hnedočerveným maľovaným pásom /obr. 75: 9/;
- 4.-14. zlomky barbarskej keramiky, zhotovenej v rukách z hliny s bohatšou prímiesou piesku: z misovitých nádob s dovnútra zatiahnutým okrajom, nezdobených /obr. 75: 3/ alebo so šikmo presekávaným ústím /obr. 75: 2ab - pohľad znútra/, z hrncovitých tvarov zdobených nechťovitými vrypmi /obr. 75: 4, 8/, vtláčanými jamkami /obr. 75: 5/, klinovitými vtlačeniami /obr. 75: 8/, mrežovitými ryhami /obr. 75: 6/ alebo kombináciou rôznych vtlačení a rýh /obr. 75: 8/, a z nezdobených tvarov neurčiteľných nádob.

Podľa výskytu panónskej importovanej keramiky, mís s dovnútra zatiahnutým okrajom i prevažujúcej keramiky s výzdobou rôznymi vtlačeniami sa nazdávam, že materiál z jamy 2 reprezentuje mladšiu alebo neskorú fázu stupňa B₂ /B_{2c}?/, teda druhú tretinu 2. stor.

Nálezy z uvedených sídliskových objektov zo staršej doby rímskej sú dôležité pre viaceré príčiny. Prinášajú predovšetkým možnosť zjemnenia detailnej chronológie sídliskovej keramiky stupňa B₂. V mikroregiónne Abrahámu, známom rozsiahlym pohrebiskom zo staršej i mladšej doby rímskej /Kolník 1980/, znamenajú zároveň aj ďalší argument o centrálnom postavení uvedenej nekropoly vo vzťahu k okolitým osadám doby rímskej.

Dosiaľ zistené sídliskové nálezy z doby rímskej sa vyskytujú koldokola pohrebiska vo vzdialenosti 500-1500 m.

V polohe Pleva, asi 1100-1300 m južne od pohrebiska, na terénnej vlne na západnom brehu potoka Gidra, zistil postupne K. Godovič, M. Hrabě i autor príspevku /Kolník 1964, III, tab. 130/ sídliskové nálezy zo staršej doby rímskej /zlomky vázovitých nádob z jemného, tuhou lešteného materiálu, zdobených oblúkovitými vzormi, rytými hrebeňom, črepy zdobené jamkami vtlačanými prstom a nechťom, klinovitými vtlačeniami a mrežovitými ryhami/ i z mladšej doby rímskej /fragmenty nádob zdobených plastickým členením vydutia, šikmými žliabkami a jamkami, črepy hrncovitých nádob zdobených radmi prstom vtlačených jamôk a s pretláčaným okrajom, ale najmä črepy keramiky vytáčanej na kruhu z misovitých tvarov zdobených horizontálnym členením a vlnovkami i zlomky importovanej panónskej sivkej keramiky/.

Asi 1500-1700 m severozápadne od pohrebiska, v polohe Háje /alebo Silaš/, na svahu návršia dnes sčasti vysadeného vinohradom JRD, zistil K. Godovič, M. Hrabě a autor príspevku črepy sídliskovej keramiky zo staršej doby rímskej /zdobené hrebeňovitými oblúčkami a mrežovitými ryhami/, ako aj zlomok neskororímskej nádoby s okružím, vytočenej na kruhu, zdobenej na ústí i pleciach viacnásobnou vlnovkou /Kolník 1964, tab. 170: 1/.

V polohe Horné záhumenie, asi 500-700 m východne od pohrebiska, zistil K. Godovič a autor príspevku rozsiahle sídlisko zo staršej doby rímskej, značne narušené orbou a kultiváciou záhrad. Medzi nálezmi prevládajú zlomky keramiky s povrchom lešteným tuhou, niektoré zdobené ozubeným kolieskom/, črepy zdobené vejárovitými oblúčkami, prstom a nechťom vtlačenými jamkami. Vyskytujú sa tu i zlomky hrncovitých nádob s pretláčaným okrajom a zlomky importovanej panónskej keramiky. Je veľmi pravdepodobné, že táto azda najrozsiahlejšia osada z doby rímskej na území Abrahámu zasahuje pod značnú časť pôvodného východného intravilánu obce. Nie je vylúčené, že sídliskové objekty zistené pri stavbe ZDŠ boli na južnom okraji uvedenej osady.

Náznaky určitých zoskupení hrobov na pohrebisku v Abraháme a paralelné pochovávanie na viacerých miestach na tomto pohrebisku pravdepodobne odpovedajú jednotlivým okolitým osadám.

L i t e r a t ú r a

- KOLNÍK, T. 1964: Stredné Považie v mladšej dobe rímskej. /Kandidátska dizertácia./ Nitra. - Archeologický ústav SAV. 1.-3. zv.
KOLNÍK, T. 1980: Römerzeitliche Gräberfelder in der Slowakei. 1. Bratislava.

SIEDLUNGSFUNDE AUS DER RÖMISCHEN KAISERZEIT IN ABRAHÁM. Beim Ausschachten der Fundamentrinnen für den Schulbau in Abrahám /Bez. Galanta/ wurde ein Teil des Inhaltes zweier Siedlungsgruben aus der älteren römischen Kaiserzeit geborgen. Die kleinen keramischen Fundkollektionen aus beiden Gruben repräsentieren zwei abweichende Phasen der Stufe B₂ der älteren römischen Kaiserzeit. Die Scherben /Abb. 74/ von handgefertigter Keramik aus Grube 1 können aufgrund des Vorkommens von graphitierter polierter Keramik mit Mäanderverzierung in die ältere Phase B₂ /etwa B_{2a} aus dem letzten Viertel des 1. oder vom Anfang des 2. Jh./ datiert werden. Die Keramik aus Grube 2 gehört nach der Vertretung von pannonischer ziegelroter Keramik /Abb. 75: 7, 9/, wie auch barbarischen Schüsseln mit eingezogenem Rand /Abb. 75: 2, 3/ in die jüngere oder späte Phase der Stufe B₂ /etwa B_{2c} aus dem zweiten Drittel des 2. Jh./.

Die angeführten Siedlungsfunde, die für die Chronologie der Siedlungskeramik aus der älteren römischen Kaiserzeit schwerwiegend sind, bilden ein weiteres Argument für die zentrale Stellung des Gräberfeldes von Abrahám /Kolník 1980/ gegenüber den umliegenden Siedlungen, die nordwestlich, südlich und südöstlich vom Gräberfeld in 500-1500 m Entfernung festgestellt wurden. Andeutungen gewisser Gräbergruppierungen und die parallele Bestattung auf diesem Gräberfeld entsprechen wahrscheinlich den einzelnen umliegenden Siedlungen.

СЕЛИЩНЫЕ НАХОДКИ РИМСКОГО ПЕРИОДА В С. АБРАГАМ. В ходе осуществившихся при стройке школы землекопных работ в с. Абрагам /рай. Галанта/ сохранилась часть содержания двух селищных ям раннеримского периода. Две отличных фазы степени B₂ раннеримского периода представлены небольшими, обнаруженными в обеих ямах немногочисленными комплексами находок керамики. Черепки /рис. 74/ вручную изготовленной керамики из ямы 1 можно на основе наличия графитом лощеной керамики украшенной меандром, датировать ранней фазой B₂ /правдоподобно B_{2a}, последняя четверть I или начало II вв./.. Обнаруженный в яме 2 керамический материал относится на основе наличия паннонской керамики кирпично-красного цвета /рис. 75: 7, 9/, а также варварских мисок с внутрь загнутым краем /рис. 75: 2, 3/ к поздней или ранней фазе степени B₂ /правдоподобно B_{2c}, вторая треть II в./.

Играющие важную роль при определении хронологии селищной керамики раннеримского периода приведенные селищные находки являются одновременно доказательством центрального местоположения могильника в с. Абрагам /Kolník 1980/ в связи с окружающими его поселениями, обнаруженными на расстоянии 500-1500 м на СЗ, Ю и ЮВ от могильника. Признаки определенных погребальных комплексов, а также параллельное на этом могильнике хоронение соответствуют правдоподобно отдельным окружающим его поселкам.

UKONČENIE VÝSKUMU RÍMSKEJ "STANICE" V CÍFERI-PÁCI

Títus K o l n í k

V záverečnej sezóne prác v Cíferi-Páci /okr. Trnava/ sme sa sústredili na do-
skúmanie plochy v areáli rímskej stavby I a v jej bezprostrednom okolí.

K pôdorysu stavby I sme nezískali žiadne kvalitatívne nové poznatky. Juho-východne od jej základov sme vybrali tri trojice stĺpových jám /obj. 504/ pravi-delného štvorcového pôdorysu, súvisiace azda s konštrukciou brány.

V tesnom severozápadnom susedstve stavby I sme odkrývali studňu 3 /obj. 495/. Na úrovni vyberania /v hĺbke 120 cm od dnešného povrchu/ sa črtala ako bežná jama s kruhovým pôdorysom priemeru 256-260 cm. Šachta studne bola vyhlbená v podstate valcovite, smerom ku dnu sa mierne zužovala, v hĺbke 450 cm mala priemer 200 cm. Vyberanie obsahu studne, spojené so značnými problémami, bolo pracovne i časove veľmi náročné. V hĺbke 350 cm začala prameniť voda a jej tok bol taký intenzívny, že len za neustáleho čerpania sa s námahou podarilo vybrať ďalších 110 cm. V hĺbke 460 cm hrozilo akútne nebezpečie závalu, preto sme boli nútení ďalšie vyberanie výplne studne zastaviť. Na dolnej hranici vybera-nia sa zistili štyri zvisle zatlčené drevené kolíky, vytvárajúce štvorec so stranou 68 cm. Možno sa oprávnenne domnievať, že ide o zvyšky dolnej časti kon-štrukcie debnenia studne. Je veľmi pravdepodobné, že táto studňa mala podobnú zrubovú konštrukciu ako studňa 1 /obj. 69 - Kolník 1975, s. 59, obr. 36/. Jeden z kolíkov sa podarilo vytiahnuť. Bol 67 cm dlhý, na oboch koncoch zahrotený, hranatý, s rozmermi v strede 2 x 3 x 4 cm. Celková hĺbka studne od povrchu či-nila asi 500 cm. Vo výplni studne sa okrem rozptýlených relatívne nevýrazných črepov z doby rímskej vyskytovali aj zlomky neolitckej keramiky, kúsky prepá-lenej hlíny a fragmenty zvieracích kostí. Vzhľadom na to, že v dolnej časti vý-plne chýbali zvyšky rímskej stavebnej deštrukcie, možno sa domnievať, že táto studňa bola zo všetkých troch studní objavených v Cíferi-Páci najstaršia. Prav-depodobne existovala už pred výstavbou budovy I.

Odkryli sme ďalších pätnásť neolitických jám s pomerne málo výrazným mate-riálom staršej lineárnej i železovskej keramiky a jeden kostrový hrob /16/. Značne strávená kostra nedospelého jedinca sa našla v nezreteľne sa črtajúcej ja-me pôdorysu obdĺžnika so zaoblenými rohmi rozmerov 100 x 60 cm, orientovanej SSV-JJZ. V hĺbke 120-140 cm ležala v skrčenej polohe na pravom boku kostra /lebka smerovala pohľadom k SZ/. Pri kostre nebol žiadny inventár, iba v zásepe sa našlo rozptýlene niekoľko nevýrazných neolitických črepov. Možno predpokladať, že podobne, ako predchádzajúce neolitické hroby zistené v Cíferi-Páci /Kolník 1978, s. 112, obr. 73: 4; Kolník 1980, s. 107-108, obr. 55: 5/, aj tento hrob patrí do mladšieho úseku neolitického osídlenia lokality /železovská skupina/. Predchádzajúcim výskumom nastolenú otázku, či v susedstve rímskej stavby I bo-la skupina neolitických hrobov alebo len v sídliskových jamách rituálne uložené telá, sa nepodarilo uspokojivo rozriešiť. V priestore stavby I, kde sme predpo-kladali pokračovanie "pohrebiska", sa ďalšie hroby nenašli, avšak nemožno vylú-čiť, že niekoľko hrobov sa úplne zničilo pri výkope základových rýh stavby I už v dobe rímskej.

V dôsledku rozporných a neujasnených stanovísk Okresnej pamiatkovej správy v Trnave o ďalšom osude rímskych stavieb v Cíferi-Páci sme v máji 1980 prestali počítať s možnosťou ich pamiatkovej úpravy a sprístupnenia v najbližších rokoch. Pre tento dôvod sa začalo postupné zakrývanie objektov. Základy oboch murovaných stavieb sme prikryli dvoma vrstvami strešnej lepenky a ručne zasypali 20 cm hru-bou vrstvou zeminy. Ručné zasýpanie sme urobili aj na plochách, kde sa vyskytova-li stopy po rôznych drevených konštrukciách /základové žľaby, kolové jamy/, a rovnako sa postupovalo aj pri hrnčiarskych peciach a studniach. V jesenných ale-bo zimných mesiacoch 1980 sme hodľali s pomocou strojov prekryť objekty hrubšou

ochrannou vrstvou zeminy. V nadväznosti na tieto práce sa plánovala rekultivácia pôdy na celej ploche zasiahnutej výskumom.

V decembri 1980 schválila rada ONV v Trnave návrh na zapísanie archeologickej lokality v Cíferi-Páci do štátneho zoznamu kultúrnych pamiatok. Zároveň sa uzniesla vykúpiť plochu potrebnú na zriadenie archeologického pamätníka a rozhodla o perspektívnej pamiatkovej úprave lokality a jej sprístupnení verejnosti. Vzhľadom na tieto skutočnosti sa posledné uvedené zabezpečovacie ochranné práce /strojové zahrnutie a rekultivácia/ nerealizovali.

Záverom treba upozorniť, že v doterajších výskumných sezónach sme odkryli iba centrálnu časť lokality z doby rímskej. Usudzujúc podľa nálezov v ornici, najmä na severe od odkrytej plochy, predpokladáme, že značná časť germánskej osady, neolitického i slovanského sídliska zostáva k dispozícii na eventuálne ďalšie terénne výskumy.

Odkrývka slovansko-avarského pohrebiska, objaveného v r. 1971 a skúmaného v 1972 /T. Kolník/, 1975 /Z. Čilinská/ a 1979 /B. Chropovský/, sa dosiaľ neskončila.

L i t e r a t ú r a

KOLNÍK, T. 1975: Výskum v Cíferi-Páci v roku 1974. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1974. Nitra, s. 58-61.

KOLNÍK, T. 1978: Ďalšia etapa výskumu v Cíferi-Páci. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1977. Nitra, s. 128-137.

KOLNÍK, T. 1980: Výskum v Cíferi-Páci v roku 1979. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1979. Nitra, s. 106-111.

GRABUNGSABSCHLUSS AUF DER RÖMISCHEN "STATION" IN CIFER-PAC. In der Schluss-saison der Freilegung der römischen "Station" in Cífer-Pác im J. 1980 konzentrierten sich die Grabungen auf die abschliessende Untersuchung der Fläche im Areal des römischen Baues I und in seiner unmittelbaren Umgebung. In süd-östlicher Nachbarschaft des Baues I wurden drei Gruppen dreier symmetrischer quadratischer Pfostenlöcher freigelegt, die wahrscheinlich mit einer Tor-konstruktion zusammenhängen. Nordwestlich des Baues I wurde der Brunnen 3 entdeckt und freigelegt. Er wies Reste einer hölzernen Verschalungskonstruktion auf und war 5 m tief. Ausserdem wurden 15 neolithische Siedlungsobjekte und ein Hockergrab ergraben. Sämtliche römerzeitliche Objekte, die für eine voraussichtlich geplante Denkmalsgestaltung der Fundstelle in Betracht kommen, wurden so gesichert, um jederzeit ihre abermalige Freilegung verwirklichen zu können.

Für eine eventuelle weitere Grabung auf der Fundstelle verbleibt der beachtliche Teil einer germanischen Niederlassung, einer neolithischen wie auch slawischen Siedlung.

ЗАКЛЮЧИТЕЛЬНЫЙ ЭТАП ИССЛЕДОВАНИЙ РИМСКОЙ "СТОЯНКИ" НА МЕСТОНАХОЖДЕНИИ ЦИФЕР-ПАЦ. В ходе заключительного этапа исследований римской "стоянки" на местонахождении Цифер-Пац в 1980 г. совершилось обследование площади комплекса римского сооружения и его непосредственных окрестностей. На Ю-В от сооружения 1 вскрылись три группы правильных прямоугольных столбовых ям, относящихся правдоподобно к конструкции ворот. На С-З от сооружения 1 об-

наружился колодец № 3, который имел остатки деревянной конструкции обшивки. Колодец был гл. в 5 м. Помимо этого вскрылось 15 неолитических селищных объектов, а также одно погребение со скорченным скелетом. Все объекты римского периода, которые можно при предполагаемой реконструкции местонахождения принять во внимание, обеспечены таким образом, что их можно вскрыть в любое время.

Возможные следующие исследования можно проводить на большей части германского поселка, неолитического, а также славянского селищ.

PRÍRASTKY MINCÍ V ARCHEOLOGICKOM ÚSTAVE SAV V ROKU 1980

Eva Kolníková

Numizmatická zbierka Archeologického ústavu SAV sa rozrástla v roku 1980 o 310 prírastkov. Sú to nálezy mincí získané počas archeologických výskumov pracovníkov ústavu, ale aj náhodné objavy a dary nálezcov.

Katalóg prírastkov

B a j č /okr. Komárno/

Pri revízii depozitára AÚ SAV roku 1980 sa zistil bližšie neurčený žetón, pravdepodobne zo 16.-17. stor., ktorý našiel J. Trnka roku 1955 v polohe Vlkanovo. 2,1 cm, 0,83 g. /Prír. č. 4266./

B o d z a, časť H o l i a r e /okr. Komárno/

Do numizmatickej zbierky ústavu boli odovzdané mince zistené pri revízii depozitára roku 1980. Našli sa roku 1955 pri výskume pohrebiska z doby avarskej ríše /A. Točík/.

1. Rím, pravdepodobne Gallienus /253-268/, antoninianus. 1,8 cm, 1,45 g. Cohen 157? Hrob 477. Predierkovaný. /Prír. č. 4293./

2. Rím? Nepravidelne obrezaný bronzový kotúčik, v strede má pomerne veľký neforemný otvor. 2 cm, 0,99 g. Hrob 511. /Prír. č. 4275./

B r o d z a n y /okr. Topoľčany/

Pri revízii depozitára AÚ SAV roku 1980 sa našla minca pochádzajúca z radového pohrebiska skúmaného v katastri obce.

Uhorsko, Béla Dux /1048-1060/, denár. Huszár 11. 1,7 cm, 0,45 g. /Prír. č. 4273./

Č a k a j o v c e /okr. Nitra/

Pri výskume /M. Rejholcová/ pohrebiska v polohe Kostolné v roku 1980 sa našla v hrobe 547 predierkovaná minca /doterajšie nálezy pozri v predchádzajúcich ročníkoch tohto zborníka/. Slúžila ako prívesok. Je to nateraz presne neurčená západoeurópska razba z 9.-10. stor. 1,6 cm, 0,85 g. /Prír. č. 4250./

D u c o v é /okr. Trnava

Pri revízii depozitára AÚ SAV roku 1980 sa našli ďalšie mince z výskumu /A. Ruttkay/ v polohe Kostolec roku 1970:

1. Uhorsko, Karol III. /1711-1740/, Kremnica, zlomok denára, 17??, 1,5 cm, 0,40 g. Detský hrob, na prsiach pochovaného. /Prír. č. 4285./
2. Uhorsko, Mária Terézia /1740-1780/, Smolník, grajciar 1763? 2,4 cm, 6,34 g. Na prsiach pochovaného. /Prír. č. 4286./
3. Uhorsko, Mária Terézia /1740-1780/, bližšie neurčený grajciar. 2,4 cm, 4,25 g. V hrobe. /Prír. č. 4291./
4. Uhorsko, František II. /1792-1835/, nečitateľný grajciar. 2,5 cm, 3,40 g. V hrobe. /Prír. č. 4290./
5. Uhorsko, František II. /1792-1835/, bližšie neurčený grajciar. 2,3 cm, 3,55 g. V hrobe dieťaťa, pri pravom humere. /Prír. č. 4287./
6. Neurčená medená minca /16.-17. stor./. 2,4 cm, 3,40 g. V hrobe. /Prír. č. 4289./
7. Nečitateľný fragment mince, zachoval sa prilepený na kosti. V hrobe. /Prír. č. 4288./

D v o r n í k y /okr. Trnava/

Pri revízii depozitára roku 1980 sa objavila minca získaná v Dvorníkoch, v polohe Poláne, ako náhodný nález nad hrobovou jamou.

Čechy, Ferdinand II. /1619-1637/, Jáchymov, G. Steinmüller, groš 1637. 2 cm, 1,63 g. /Prír. č. 4276./

D v o r y n a d Ž i t a v o u /okr. Nové Zámky/

Pri revízii depozitára roku 1980 sa našla minca objavená v hrobe 26 počas výskumu pri mlyne v roku 1960.

Rím, malý bronz, 4. stor., veľmi zošúchaný, predierkovaný. 1,6 cm, 0,75 g. /Prír. č. 4272./

C h l a b a /okr. Nové Zámky/

V sezóne 1980 výskumu stredovekej osady a zaniknutého kostola na 1711. dunajskom km /J. Zábojník/ sa našli dve mince.

1. Uhorsko, Béla III. /1172-1196/, medená minca, typ s arabským nápisom. Huszár 73. 2,3 cm, 1,27 g. Zber neďaleko od základov kostola /Prír. č. 4133./
2. Uhorsko, Vladislav I. /1440-1444/, denár, predierkovaný, zn. Bp. Huszár 607. 1,4 cm, 0,66 g. Sektor H-18, pri začisťovaní povrchu. /Prír. č. 4253./

C h o t í n /okr. Komárno/

Pri revízii depozitára ústavu roku 1980 sa našla minca, ktorú získal M. Dušek zberom v katastri obce.

Štajersko, Fischau, 12. stor. 1,9 cm, 0,68 g. /Prír. č. 4264./

C h r a s t n a d H o r n á d o m /okr. Spišská Nová Ves/

V interiéri kostola najsv. Trojice sa uskutočnil /M. Slivka/ roku 1980 výskum, pri ktorom sa získali tri mince:

1. Uhorsko, Matej Korvín /1458-1490/, denár, zn. n v. Huszár 702. 1,8 cm, 0,45 g. Zásyp hrovej jamy. /Prír. č. 4140./
2. Uhorsko, Jozef II. /1780-1790/. Smolník, grajciar 1781. 2,4 cm, 8,14 g. /Prír. č. 4139./
3. Uhorsko, František Jozef I. /1848-1916/, Kremnica, 5/10 solda 1858. 1,7 cm, 1,55 g. /Prír. č. 4141./

I ž a /okr. Komárno/

Roku 1980 pokračoval na Leányvári /T. Kolník, J. Rajtár/ výskum rímskej stanice. V jej areáli sa našlo 99 rímskych mincí, 2 neidentifikované a 7 novovekých. Doterajšie nálezy mincí z výskumu tejto lokality sú uverejnené v predchádzajúcich ročníkoch tohto zborníka.

1. Rím, Trajanus /98-117/, stredný bronz, bližšie neurčiteľný. 2,7 cm, 11,12 g. /Prír. č. 4235./
2. Rím, Antoninus Pius /138-161/, veľký bronz, bližšie neurčiteľný. 3,1 cm, 25,02 g. /Prír. č. 4169./
3. Rím, Marcus Aurelius /161-180/, veľký bronz z r. 170-171. Cohen 269, RIC III, s. 293, č. 1001. 3,1 cm, 18,18 g. /Prír. č. 4194./
4. Rím, Marcus Aurelius /161-180/, stredný bronz, legenda nečitateľná. 3 cm, 19,98 g. /Prír. č. 4212./
5. Rím, Commodus /176-192/, časť denára. 1,9 cm, 1,65 g. /Prír. č. 4202./
6. Rím, Caracalla /198-217/, denár. Cohen 79. 1,8 cm, 1,39 g. /Prír. č. 4166./
7. Rím, neurčiteľný denár, pravdepodobne 2. stor. 1,9 cm, 1,56 g. /Prír. č. 4236./
8. Rím, Elagabal /218-222/, denár. Cohen 195. 1,8 cm, 2,91 g. /Prír. č. 4221./
9. Rím, kolónia Viminacium, provincia Horná Moesia, Trebonianus Gallus /251-253/, stredný bronz. Cohen 141. 2,4 cm, 6,46 g. /Prír. č. 4156./
10. Rím, pravdepodobne Gallienus /253-268/, antoninianus. Zle čitateľný. 1,8 cm, 1,93 g. /Prír. č. 4197./
11. Rím, Gallienus? /253-268/, antoninianus. 1,8 cm, 2,17 g. /Prír. č. 4187./
12. Rím, Gallienus /253-268/, antoninianus. Cohen 316. 2 cm, 2,75 g. /Prír. č. 4186./
13. Rím, Claudius II. Gothicus /268-270/, antoninianus. Cohen 268? 1,8 cm, 2,38 g. /Prír. č. 4189./
14. Rím, Tetricus /268-273/, antoninianus. Zle čitateľný. 1,8 cm, 1,87 g. /Prír. č. 4234./
15. Rím, Aurelianus /270-275/, Cyzikus /v exergu T/, antoninianus. Cohen 105. 2,1 cm, 3 g. /Prír. č. 4185./
16. Rím, Aurelianus /270-275/, Siscia /v exergu T/, antoninianus. Cohen 92. 2,2 cm, 2,90 g. /Prír. č. 4150./
17. Rím, Aurelianus /270-275/, Antiochia /v exergu X XIP/, antoninianus. Cohen 60. 2,1 cm, 2,27 g. /Prír. č. 4158./
18. Rím, Tacitus /275-276/, Antiochia /v exergu XXIB/, antoninianus. Cohen 52. 2,3 cm, 3,35 g. /Prír. č. 4192./
19. Rím, Tacitus /275-276/, nečit. značka, antoninianus. Cohen 52. 2,2 cm, 3,63 g. /Prír. č. 4178./
20. Rím, Probus /276-282/, Rím /v exergu RQ/, antoninianus. Cohen 350. 2,1 cm, 2,98 g. /Prír. č. 4195./
21. Rím, Probus /276-282/, Rím, zn. R E, antoninianus. Cohen 531. 2,2 cm, 3,71 g. /Prír. č. 4157./
22. Rím, Probus? /276-282/, antoninianus, poškodený. 1,9 cm, 1,30 g. /Prír. č. 4147./
23. Rím, nečitateľný stredný bronz, pravdepodobne 3. stor. 2,6 cm, 6,45 g. /Prír. č. 4220./
24. Rím, nečitateľný antoninianus, 3. stor. 1,8 cm, 2,17 g. /Prír. č. 4190./

25. Rím, Maximianus Herculus /286-305/, Siscia, /v exergu XXIH/, antoninianus. Cohen 343. 2,3 cm, 1,76 g. /Prír. č. 4233./
26. Rím, Constantius Chlorus /293-306/, Nicomedia /v exergu SMN/, stredný bronz. Cohen 158. 2,2 cm, 3,11 g. /Prír. č. 4206./
27. Rím, Maximinus II. Daza /305-313/, Heraclea /v exergu HTA/, stredný bronz. Cohen 53. 2,5 cm, 6,63 g. /Prír. č. 4184./
28. Rím, Maximinus II. Daza /305-313/, Siscia /v exergu ..IS../, stredný bronz. Cohen 194. 2,1 cm, 1,51 g. /Prír. č. 4224./
29. Rím, Maximinus II. Daza /305-313/, zn. nečitateľná, stredný bronz. Cohen 167. 2,2 cm, 3,80 g. /Prír. 4245./
30. Rím, Maxentius /306-312/, Rím /v exergu RBS/, stredný bronz. Cohen 21. 2,3 cm, 4,82 g. /Prír. 4177./
31. Rím, Licinius /307-323/, Siscia /v exergu SIS/, stredný bronz. Cohen 123. 2 cm, 1,57 g. /Prír. č. 4244./
32. Rím, Licinius /307-323/, Siscia IC /malý bronz. Cohen 74? 2,2 cm, 1,81 g. /Prír. č. 4193./
SIS
33. Rím, Licinius /307-323/, Thessalonica /v exergu T. S./, stredný bronz. Legenda nečitateľná. 2,4 cm, hmotnosť zachovanej časti 1,75 g. /Prír. č. 4232./
34. Rím, Constantinus I. /306/7-337/, Siscia /v exergu SIS/, malý bronz. Cohen 289. 2 cm, 2,77 g. /Prír. č. 4165./
35. Rím, Constantinus I. /306/7-337/, Siscia /v exergu ESIS/, malý bronz. Cohen 251. 1,8 cm, 1,31 g. /Prír. č. 4159./
36. Rím, Constantinus I. /306/7-337/, Siscia /v exergu ..IS../, malý bronz. Minca je poškodená. 1,5 cm, 0,73 g. /Prír. č. 4153./
37. Rím, Constantinus I. /306/7-337/, Siscia B /malý bronz. Cohen 292. 2,2 cm, 2,23 g. /Prír. č. 4145./
SIS
38. Rím, Constantinus I. /306/7-337/, zn. nečitateľná, malý bronz. Cohen 666? 1,7 cm, 1,40 g. /Prír. č. 4196./
39. Rím, Constantinus I.? /306/7-337/, zle čitateľný malý bronz. 1,8 cm, 2,16 g. /Prír. č. 4230./
40. Rím, Urbs Roma, 4. stor., zn. nečitateľná, malý bronz. Cohen 18. 1,6 cm, hmotnosť zachovanej časti 1,03 g. /Prír. č. 4216./
41. Rím, Crispus /317-326/, malý bronz. Cohen 64. 1,9 cm, 2,31 g. /Prír. č. 4172./
42. Rím, Constantinus II. /317-340/, Siscia /v exergu SIS/, malý bronz. Cohen 122. 1,7 cm, 2,20 g. /Prír. č. 4218./
43. Rím, Constantinus II. /317-340/, mincovňa? /v exergu SM... ?/, malý bronz. Cohen 122. 1,9 cm, 2,05 g. /Prír. č. 4225./
44. Rím, Constans /333-350/, Siscia /v exergu ASIS/, malý bronz. Cohen 46. 1,6 cm, 1,15 g. /Prír. č. 4200./
45. Rím, Constans /333-350/, Siscia /v exergu SIS/, malý bronz. Cohen 22. 1,8 cm, 1,94 g. /Prír. č. 4171./
46. Rím, Constans /333-350/, Thessalonika /v exergu SMTSA/, malý bronz. Cohen 176. 1,7 cm, 1,21 g. /Prír. č. 4163./
47. Rím, Constans /333-350/, zn. nečitateľná, malý bronz. Cohen 22. 1,6 cm, 1,53 g. /Prír. č. 4204./
48. Rím, Constantius II. /323-361/, Siscia /v exergu ASIS/, malý bronz. Cohen 99. 1,5 cm, 1,22 g. /Prír. č. 4173./

49. Rím, Constantius II. /323-361/, Siscia /v exergu SIS./, malý bronz. Cohen 45. 1,8 cm, 2,14 g. /Prír. č. 4203./
50. Rím, Constantius II. /323-361/, Siscia /v exergu SISC./, malý bronz. Cohen 33. 1,8 cm, 2,15 g. /Prír. č. 4207./
51. Rím, Constantius II. /323-361/, Siscia /v exergu ASIS/, malý bronz. Cohen 293. 1,6 cm, 1,90 g. /Prír. č. 4209./
52. Rím, Constantius II. /323-361/, Siscia? /v exergu ASIS?/, stredný bronz. Cohen 44. 2,3 cm, 3,48 g. /Prír. č. 4214./
53. Rím, Constantius II. /323-361/, Siscia /v exergu ASIS/, malý bronz. Cohen 310. 1,9 cm, 2,43 g. /Prír. č. 4222./
54. Rím, Constantius II. /323-361/, Constantinopolis /v exergu CONS/, malý bronz. Cohen 92. 1,5 cm, 0,98 g. /Prír. č. 4243./
55. Rím, Constantius II. /323-361/, Thessalonika? malý bronz, poškodený. Cohen 46. 1,9 cm, 2,82 g. /Prír. č. 4142./
56. Rím, Constantius II. /323-361/, Thessalonika Γ | $_$, malý bronz. Cohen 45. 1,8 cm, 2,10 g. /Prír. č. 4223./
SMTS
57. Rím, Constantius II. /323-361/, Nicomedia /v exergu SMNS/, malý bronz. Cohen 167. 1,8 cm, 2,53 g. /Prír. č. 4217./
58. Rím, Constantius II. /323-361/, zn. nečitateľná, malý bronz, zošúchaný. 2,2 cm, 1,75 g. /Prír. č. 4146./
59. Rím, Constantius II. /323-361/, zn. nečitateľná, malý bronz. Cohen 45. 1,8 cm, 2,01 g. /Prír. č. 4226./
60. Rím, Constantius II. /323-361/, zn. nečitateľná, malý bronz. Cohen 45. 1,8 cm, 1,80 g. /Prír. č. 4231./
61. Rím, Constantius II.? /323-361/, zn. nečitateľná, malý bronz, zošúchaný. 2,25 cm, 3,81 g. /Prír. č. 4181./
62. Rím, Delmatius /335-337/, Siscia /v exergu nSIS/, malý bronz. Cohen 4. 1,6 cm, 1,02 g. /Prír. č. 4199./
63. Rím, Valentinianus I. /364-375/, Rím /v exergu SMROT?/, malý bronz. Cohen 12. 1,8 cm, 1,99 g. /Prír. č. 4175./
64. Rím, Valentinianus I. /364-375/, Siscia $_$ | $_$ M, malý bronz. Cohen 12. 1,8 cm, 1,17 g. /Prír. č. 4188./
SISC
65. Rím, Valentinianus I. /364-375/, Siscia /v exergu SIS/, malý bronz. Cohen 37. 1,7 cm, 1,55 g. /Prír. č. 4208./
66. Rím, Valentinianus I. /364-375/, Siscia /v exergu SISC/, malý bronz. Cohen 37. 1,8 cm, 2,17 g. /Prír. č. 4242./
67. Rím, Valentinianus I.? /364-375/, Nicomedia? /v exergu SMN?/, malý bronz, zošúchaný. 1,7 cm, 1,38 g. /Prír. č. 4219./
68. Rím, Valentinianus I.? /364-375/, zn. nezistená, malý bronz, poškodený. Cohen 37? 1,8 cm, hmotnosť zachovanej časti 1,10 g. /Prír. č. 4161./
69. Rím, Valentinianus I.? /364-375/, zn. nečitateľná, malý bronz. Cohen 12. 1,9 cm, 1,57 g. /Prír. č. 4164./
70. Rím, Valens /364-378/, Siscia, $_$ | $_$ S, malý bronz. Cohen 47. 1,8 cm, 1,28 g. /Prír. č. 4144./
ASIS
71. Rím, Valens /364-378/, Siscia, $_$ | $_$ O, malý bronz. Cohen 47. 1,7 cm, 2,99 g. /Prír. č. 4179./
nSISC
72. Rím, Valens /364-378/, Siscia? /v exergu ..SIS..?/, malý bronz. Cohen 11. 1,8 cm, 2,04 g. /Prír. č. 4167./

73. Rím, Valens /364-378/, zn. nečitateľná, malý bronz. Cohen 11. 1,8 cm, 2,29 g. /Prír. č. 4170./
74. Rím, Valens /364-378/, zn. nečitateľná, malý bronz, zošúchaný. 1,6 cm, 0,97 g. /Prír. č. 4213./
75. Rím, Gratianus /375-383/, zn. nečitateľná, stredný bronz. Cohen 29. 2,3 cm, 3,63 g. /Prír. č. 4191./
76. Rím, Gratianus /375-383/, Siscia

M	R
ASIS	*

, malý bronz. Cohen 23. 1,7 cm, 1,65 g. /Prír. č. 4143./
77. Rím, Gratianus? /375-383/, Siscia? /v exergu SIS?/, malý bronz. Cohen 22? 1,7 cm, 0,86 g. /Prír. č. 4155./
78. Rím, Theodosius I. /379-395/, Siscia /v exergu ASISC/, malý bronz. Cohen 23. 1,8 cm, 1,92 g. /Prír. č. 4180./
79. Rím, nečitateľný malý bronz, 3.-4. stor. 1,9 cm, 1,93 g. /Prír. č. 4246./
80. Rím, poškodený, rozlámaný malý bronz, 4. stor. /Prír. č. 4249./
81. Rím, rozlámaný, neurčiteľný malý bronz, 4. stor. /Prír. č. 4248./
82. Rím, zošúchaný malý bronz, 4. stor. 2 cm, hmotnosť zachovanej časti 1,48 g. /Prír. č. 4241./
83. Rím, nečitateľný malý bronz, 4. stor. 1,4 cm, 0,77 g. /Prír. č. 4240./
84. Rím, nečitateľný malý bronz, 4. stor. 1,5 cm, 0,69 g. /Prír. č. 4236./
85. Rím, nečitateľný neúplný malý bronz, 4. stor. 1,5 cm, 0,96 g. /Prír. č. 4229./
86. Rím, zlomok neurčiteľného malého bronzu, 4. stor. /Prír. č. 4227./
87. Rím, nečitateľný malý bronz, 4. stor. Siscia /v exergu SIS/. 1,6 cm, 1,06 g. /Prír. č. 4215./
88. Rím, nečitateľný malý bronz, 4. stor.? 1,6 cm, 0,98 g. /Prír. č. 4211./
89. Rím, nečitateľný malý bronz, 4. stor.? 1,5 cm, 1,75 g. /Prír. č. 4205./
90. Rím, nečitateľný poškodený malý bronz, 4. stor. 1,8 cm, 0,50 g. /Prír. č. 4198./
91. Rím, nečitateľný oblámaný malý bronz, 4. stor. /Prír. č. 4182./
92. Rím, nečitateľný malý bronz. 4. stor. 1,2 cm, 0,88 g. /Prír. č. 4176./
93. Rím, nečitateľný poškodený malý bronz. 4. stor. 2 cm, 1,10 g. /Prír. č. 4168./
94. Rím, nečitateľný malý bronz. 4. stor. 1,7 cm, 1,35 g. /Prír. č. 4154./
95. Rím, nečitateľný poškodený malý bronz. 4. stor. 1,5 cm, 0,48 g. /Prír. č. 4148./
96. Rím, nečitateľná malá bronzová minca. 1,4 cm, 1,50 g. /Prír. č. 4201./
97. Rím, neurčiteľná bronzová minca. 2,3 cm, 2,04 g. /Prír. č. 4238./
98. Rím, neurčiteľná bronzová minca s prepáleným povrchom. 2,4 cm, 2,58 g. /Prír. č. 4239./
99. Rím, nečitateľná malá bronzová minca. 1,3 cm, 0,33 g. /Prír. č. 4247./
100. Neurčená bronzová minca, nemá charakter rímskych bronzov. Nie je vylúčené, že ide o keltskú mincu. 2 cm, 3,98 g. /Prír. č. 4210./
101. Bronzový kotúčik - rímska razba? 1,15 cm, 1,06 g. /Prír. č. 4228./
102. Rakúsko-Uhorsko, František Jozef I. /1848-1916/, bez značky, 2 haliere 1893. 1,9 cm, 3,21 g. /Prír. č. 4160./
103. Rakúsko-Uhorsko, František Jozef I. /1848-1916/, bez značky, 2 haliere 1902. 1,9 cm, 3,20 g. /Prír. č. 4162./
104. Rakúsko-Uhorsko, František Jozef I. /1848-1916/, bez značky, 2 haliere 1914. 1,9 cm, 3,10 g. /Prír. č. 4149./

105. Uhorsko, František Jozef I. /1848-1916/, Kremnica, halier 1861. 1,9 cm, 3,01 g. /Prír. č. 4152./

106. Maďarsko, zn. BP, 10-fillér 1941. 2 cm, 2,90 g. /Prír. č. 4174./

107. Maďarsko, 2-fillér, letopočet nečitateľný, 1,7 cm, 1,76 g. /Prír. č. 4183./

108. Československo, 50 halierov 1947. 1,9 cm, 2,29 g. /Prír. č. 4151./

L a d i c e /okres Nitra/

Pri revízii depozitára roku 1980 sa našla minca so záznamom, že pochádza z katastra tejto obce. Bližšie údaje nie sú známe.

Uhorsko, František Jozef I. /1848-1916/, zn. E, grajciar 1860. 1,9 cm, 3,05 g. /Prír. č. 4292./

L e v o č a /okr. Spišská Nová Ves/

Pri záchranných archeologických prácach roku 1980 /F. Javorský/ v polohe Košická brána sa našla minca.

Poľsko, Žigmund III. /1587-1632/, M. Daniłowicz, poltorák 1625, 1,95 cm, 0,99 g. /Prír. č. 4251./

L i p t o v s k á S i e l n i c a, časť L i p t o v s k á M a r a /okr. Liptovský Mikuláš/

V polohe Hrádok sa našla pri výskume stredovekých objektov roku 1980 minca.

Uhorsko, Žigmund Luxemburský /1387-1437/, zn. S P, kvarting, poškodený. Huszár 586. 1,4 cm, 0,19 g. /Prír. č. 4258./

L i p t o v s k ý M i k u l á š, časť O k o l i č n é /okr. Liptovský Mikuláš/

V máji 1980 poslal J. Vozár do ústavu mincu nájdenú v potoku obce.

Uhorsko, František Jozef I. /1848-1916/, grajciar 1868. 1,9 cm, 2,90 g. /Prír. č. 4256./

M i l l a n o v c e /okr. Nové Zámky/

Pri revízii depozitára roku 1980 sa získala minca nájdená náhodne počas výskumu rímskej stanice /A. Stach/ roku 1956.

Uhorsko, Jozef I. /1705-1711/, bez značky, poltura 1711. Huszár 1579. 1,9 cm, 0,74 g. /Prír. č. 4269./

M u ž l a /okr. Nové Zámky/

Okolo roku 1960 sa v polohe Homokos objavil hromadný nález mincí /rozpredané a roztratené/. Na mieste nálezu na základe informácií robotníka na archeologickom výskume J. Štrbika sondaľoval roku 1980 vedúci výskumu J. Bátora. Sondážou i za pomoci detektora kovov /J. Tirpák/ sa dodatočne zachránilo ešte 123 mincí /prvýkrát išlo asi o 300 exemplárov/ a črepy nádoby, v ktorej bol komplex uložený. V zachránenej časti sú väčšinou strieborné razby Leopolda I. /1654-1705/ pre Uhorsko, Moravu, Sliezsko a Rakúsko, mince sliezskych kniežat, poľské, korutánske a tirolské razby. Najstaršou razbou je 3-groš Ferdinanda II. z roku 1636, razený pre Korutánsko, najmladšími mincami sú 15-grajciare Leopolda I., razené roku 1678 v kremnickej mincovni. Detailný opis Bátora - Kolníková 1982. /Prír. č. 4319-4440./

Počas výskumu pravekých a stredovekých objektov roku 1980 /I. Kuzma/ sa našla pri začisťovaní v sektore D/5 minca.

Uhorsko, Béla III. /1172-1196/, medená minca miskovitého tvaru. Huszár 72. 2,7 cm, 3,01 g. /Prír. č. 4254./

N i t r a

Pri výskume na Mikovom dvore /B. Chropovský, A. Kováčová/ sa našla v roku 1980 v objekte 80 minca.

Rím, Gallienus /253-268/, antoninianus, poškodený. 1,8 cm, hmotnosť zachovanej časti 1,39 g. /Prír. č. 4257./

Pri revízií depozitára roku 1980 sa našli mince z Nitry, ktoré doteraz neboli evidované v numizmatickej zbierke ústavu.

Martinský vrch - výskum B. Chropovského roku 1968 - nálezy na ploche odkrývky

1. Uhorsko, anonymná razba, 12. stor., denár. Huszár 100. 1,2 cm, 0,44 g. /Prír. č. 4296./

2. Soľnohrad, Ferdinand, fenig 1535. 1,5 cm, 0,25 g. /Prír. č. 4294./

3. Tirolsko, Leopold I. /1657-1705/, bez zn., grajciar 1698. 1,7 cm, 0,85 g. /Prír. č. 4297./

4. Uhorsko, František II. /1792-1835/, Kremnica, grajciar 1800. 2,4 cm, 4,50 g. /Prír. č. 4298./

5. Rakúsko, František II. /1792-1835/, Viedeň, grajciar 1800. 2,3 cm, 3,68 g. /Prír. č. 4270./

6. Uhorsko, František II. /1792-1835/, Veľká Baňa, 3-grajciar 1800. 3 cm, 13,65 g. /Prír. 4299./

7. Uhorsko? František Jozef I. /1848-1916/, veľmi zošúchaná, poškodená medená minca. 1,9 cm, 2,70 g. /Prír. č. 4271./

8. Drobný zlomok striebornej neurčenej mince. /Prír. č. 4295./

Záhroda piaristov - výskum B. Chropovského roku 1960

1. Uhorsko, Béla III. /1172-1196/, medená minca, typ s arabským nápisom. Huszár 73. 2,2 cm, 1,23 g. /Prír. č. 4283./

2. Uhorsko, Leopold I. /1657-1705/, Kremnica, denár 1690. 1,5 cm, 0,49 g. /Prír. č. 4282./

3. Sliezsko, Breh, Kristián z Volavy /1639-1673/, denár 1669. 1,6 cm, 0,82 g. Hrob 1/60. /Prír. č. 4284./

4. Uhorsko, František Jozef I. /1848-1916/, grajciar 1848. 2,6 cm, 8,65 g. /Prír. č. 4281./

Párovce - kostol sv. Štefana

1. Uhorsko, Ladislav V. /1453-1457/, obolus. Huszár 657. 1,4 cm, 0,45 g. Sonda III. /Prír. č. 4302./

2. Uhorsko, Žigmund Luxemburský /1386-1437/, strieborná minca. Huszár 584. 1 cm, 0,33 g. Hrob 102. /Prír. č. 4300./

3. Uhorsko, Maximilián II. /1564-1576/, Kremnica, denár 1568. 1,5 cm, 0,38 g. Hrob 75. /Prír. č. 4301./

4. Uhorsko, 16.-17. stor., nečitateľný denár. 1,4 cm, 0,49 g. Hrob 83. /Prír. č. 4303./

5. Sedmohradsko, František II. /1792-1835/, Karlovský Belehrad, 3-grajciar, nečit. letopočet. 3,3 cm, 12,90 g. Sonda IV. /Prír. č. 4304./

6. Čechy, Vladislav I. /1109-1125/, denár. Fiala XV, 24; Cach 554. 1,7 cm, 0,75 g. /Prír. č. 4279./

7. Uhorsko, Zigmund Luxemburský /1386-1437/, parvus. Huszár 580. 1,6 cm, 0,38 g. /Prír. č. 4277./

8. Poľsko, Zigmund III. /1587-1632/, M. Daniłowicz, poltorák 1623. 1,9 cm, 0,84 g. /Prír. č. 4280./

9. Uhorsko, Ferdinand II. /1619-1637/, Kremnica, denár 1628, oblámaný. 1,2 cm, hmotnosť zachovanej časti 0,27 g. /Prír. č. 4278./

10. Uhorsko, 16.-17. stor., hromadný nález denárov - 10 kusov. /Prír. č. 4309-4319./

Štúrova ulica - zber a záchranné práce pri asanácii /A. Rizman/

1. Uhorsko, Ferdinand II. /1619-1637/, Kremnica, denár 1626. Huszár 1204. 1,5 cm, 0,60 g. /Prír. č. 4307./

2. Uhorsko, Mária Terézia /1740-1780/, medený denár. Huszár 1756. 2,2 cm, 6,75 g. /Prír. č. 4306./

3. Uhorsko, František II. /1792-1835/, Kremnica, grajciar 1800. 2,3 cm, 3,90 g. /Prír. č. 4305./

O s u s k é /okr. Senica/

Výskum V. Budinského-Kričku roku 1943. Minca /hrob 3/ bola do zbierky ústavu prepradená po revízií depozitára roku 1980.

Uhorsko, Maximilián II. /1564-1576/, Kremnica, denár 1570. Huszár 992. 1,5 cm, 0,35 g. /Prír. č. 4274./

P o d h á j s k a, prv Svätuška /okr. Nové Zámky/

Ako náhodný nález z roku 1955 získal T. Kolník mosadzný žetón - neurčený. 2,3 cm, 1,36 g. /Prír. č. 4267./

R u ž o m b e r o k /okr. Liptovský Mikuláš/

Do zbierky ústavu sa dostalo päť medených tureckých mincí, ktoré sa našli v októbri 1944 na severnom brehu Váhu v hĺbke 1,60 m. Nálezca K. Wedel /nemecký občan/ ich odniesol po skončení druhej svetovej vojny do Nemecka. Roku 1961, počas pobytu v Nemecku, ich získal A. Točík a odovzdal AÚ SAV. Mince spracovala J. Štěpková. Nález sa bude publikovať v Slovenskej numizmatike. /Prír. č. 4259-4263./ Pozri Nálezy II, č. 561.

S l a n s k á H u t a /okr. Košice-vidiek/

V októbri 1980 získal L. Oliva mincu, ktorá sa našla na jeseň 1977 na poli v katastri obce.

Rím, Trajanus /98-117/, stredný bronz. Vyobrazenie a legenda na reverze nezreteľné. 2,6 cm, 12,05 g. /Prír. č. 4255./

S p i š s k á N o v á V e s

Pri záchranných archeologických prácach na sídlisku Východ roku 1980 /F. Javorský/ sa našli ako náhodné nálezy mince:

1. Poľsko, Ján Albert /1492-1501/. Krakov, denár. Kopicki, s. 289. 1,2 cm, 0,27 g. /Prír. č. 4134./

2. Poľsko, Vladislav Varnenčík /1434-1444/, medená minca. Kopicki, s. 281. 1,2 cm, 0,27 g. /Prír. č. 4137./

3. Poľsko, Ján Kazimír /1648-1668/, solid 1664. Zagórski 442. 1,55 cm, 0,91 g. /Prír. č. 4136./

4. Poľsko, 16.-17. stor., polámaná, zošúchaná minca, poltorák. 1,9 cm, 0,34 g. /Prír. č. 4138./

5. Uhorsko, František II. /1792-1835/. Kremnica, 30-grajciar 1807. 3,3 cm, 17,50 g. /Prír. č. 4135./

Š t ú r o v o /okr. Nové Zámky/

V zbierkach ústavu sa eviduje minca z výskumu pohrebiska z doby avarskej ríše /A. Točík/ roku 1957. Našla sa /E. Rejholec/ v hrobe 261; je predierkovaná. Do numizmatickej zbierky sa preradila z depozitára archeologického materiálu po revízii r. 1980.

Rím, Constantinus I. /306/7-337/, Siscia, denár. Cohen 253. 1,8 cm, 1,77 g. /Prír. č. 4268./ = Nálezy I, č. 435.

T r a k o v i c e /okr. Trnava/

Pracovník AÚ SAV A. Michalík našiel v päťdesiatych rokoch mincu v katastri obce. Roku 1980 bola preradená po revízii depozitára do numizmatickej zbierky.

Štajersko, Fischau, 12. stor. 2,2 cm, 0,80 g. /Prír. č. 4265./

T r í ň a /okr. Trebišov/

Pri prieskume v roku 1980 našiel L. Bánesz mincu.

Uhorsko, František II. /1792-1835/, 3-grajciar 1800. 2,9 cm, 6,85 g. /Prír. č. 4252./

Ú l i a n y n a d Ž i t a v o u /okr. Nové Zámky/

Pracovník ústavu P. Malík našiel roku 1958 pri kopaní pivnice mincu. Je to zatiaľ neurčená turecká razba. 1,9 cm, 1,50 g. /Prír. č. 4308./ Do zbierky ústavu sa dostala v roku 1980 po revízii depozitára.

N e z n á m e n á l e z i s k o

Ing. J. Zabák odovzdal do zbierky mincu, ktorú získal darom. Nálezisko nie je známe.

Uhorsko, František II. /1792-1835/. Smolník, grajciar 1800. 2,2 cm, 3,30 g. /Prír. č. 4132./

L i t e r a t ú r a

BÁTORA, J. - KOLNÍKOVÁ, E. 1982: Hromadný nález mincí z Mužly, okres Nové Zámky.

In: Slovenská numizmatika. 7. Bratislava, v tlači.

CACH, F. 1970: Nejstarší české mince. 1. České denáry do mincovní reformy Břetislava I. Praha.

COHEN, H. 1955: Description historique des monnaies frappées sous l'empire romain. I-VIII. Graz.

FIALA, E. 1895: České denáry. Praha.

HLINKA, J. - KRASKOVSKÁ, L. - NOVÁK, J. 1968: Nálezy stredovekých a novovekých mincí na Slovensku. Bratislava. V texte len Nálezy II.

HUSZÁR, L. 1979: Münzkatalog Ungarn von 1000 bis Heute. Battenberg.

KOPICKI, E. 1974: Katalog podstawowych typów monet i banknotów Polski oraz ziem historycznie z Polską związanych. Tom I, 1. Warszawa.

MATTINGLY, H. - SYDENHAM, E. A. 1968: The Roman Imperial Coinage. II-III. London. V texte len RIC.

ONDROUCH, V. 1964: Nálezy keltských, antických a byzantských mincí na Slovensku. Bratislava. V texte len Nálezy I.

ZAGÓRSKI, I. 1969: Monety dawnej Polski. Warszawa.

Prehľad prírastkov mincí v roku 1980

Nálezisko	Mince						
	keltské	rímske	byzantské	storočie			Spolu
				11.-13.	14.-15.	16.-20.	
Bajč						1	1
Bodza-Holiare		1 + 1?					2
Brodzany				1			1
Čakajovce				1			1
Ducové						7	7
Dvorníky						1	1
Dvory nad Žitavou		1					1
Chľaba				1	1		2
Chotín				1			1
Chrasť nad Hornádom					1	2	3
Iža	1?	98 + 2?				7	108
Ladiče						1	1
Levoča						1	1
Liptovská Sielnica- -Liptovská Mara					1		1
Liptovský Mikuláš- -Okoličné						1	1
Milanovce						1	1
Mužla				1		123	124
Nitra		1		3	3	28	35
Osuské						1	1
Podhájska				1			1
Ružomberok				3?	2?		5
Slanská Huta		1					1
Spišská Nová Ves					1	4	5
Štúrovo		1					1
Trakovice				1			1
Trňa						1	1
Ťľany nad Žitavou					1?		1
Neznáme nálezisko						1	1
Spolu	1?	103 + 3?	-	10 + 3?	7 + 3?	180	310

MÜNZZUWACHS IM ARCHÄOLOGISCHEN INSTITUT DER SAW IM J. 1980. Alljährlich werden in diesem Sammelband Zuwächse von Münzen in der numismatischen Sammlung des Archäologischen Institutes der SAW veröffentlicht. Es sind nicht nur Funde, die bei archäologischen Grabungen von den Mitarbeitern des Archäologischen Institutes entdeckt wurden, sondern auch zufällige

Funde und Geschenke. Im J. 1980 ist ein Zuwachs von 310 Exemplaren zu verzeichnen - eine Aufgliederung auf einzelne Zeitepochen siehe in der Übersichtstabelle. Besondere Aufmerksamkeit gebührt einer römischen Münzkollektion, die bei der Grabung auf der römischen Militärstation in Iža-Leányvár gefunden wurde. /Die bisherigen Münzfunde aus dieser Fundstelle sind in den vorigen Jahrgängen dieses Sammelbandes zu finden./ Einen Zuwachs von spätmittelalterlichen und neuzeitlichen Münzen stellt vor allem der Schatzfund aus Mužla dar. Eine detaillierte Beschreibung der einzelnen Exemplare steht in der numismatischen Kartei des Archäologischen Institutes der SAW zur Verfügung.

ПРИРОСТ МОНЕТ В ИНСТИТУТЕ АРХЕОЛОГИИ САН В 1980 Г. В этом сборнике ежегодно публикуется прирост монет в нумизматическую коллекцию Института археологии САН. По большей части это монеты найденные в ходе археологических исследований, но также случайные находки или подарки. Прирост монет в 1980 г. представлен количеством 310 экземпляров - распределение монет по отдельным периодам дает наглядная таблица. Внимание заслуживает комплекс римских монет, найденных в ходе исследований римской военной стоянки на местонахождении Ижа-Леаньвар. /Предшествующие находки монет из этого местонахождения смотри в предыдущих номерах этого сборника./ Прирост датированных поздним средневековьем и новым веком монет представлен массовой находкой из с. Мухла. Подробное описание отдельных экземпляров находится в нумизматической картотеке Института археологии САН.

NÁLEZY Z DOBY RÍMSKEJ A SLOVANSKEJ V BRATISLAVE-DEVÍNSKEJ NOVEJ VSI

Ludmila K r a s k o v s k á

Pri stavbe plynovodu v Bratislave-Devínskej Novej Vsi, v okolí domu č. 4 /č. p. IV, 6026/ na Slnečnej ulici, robotníci našli črepy keramiky a hlinené prasleny. Boli tam zdobené i nezdobené črepy terry sigillaty a zlomky provinciálnej keramiky rozličných typov /sivé nádoby s drsným povrchom, žlté nádoby z plavenej hlíny, maľované nádoby/. Podľa nálezov usudzujeme, že v týchto miestach bolo sídlisko zo staršej doby rímskej.

Na Slnečnej ulici sa našla aj plochá železná strelka s listom rombického tvaru a trňom; d. 7 cm /obr. 76: 1/. Strelky podobného tvaru sa vyskytovali v slovanských a staromaďarských hroboch, podľa triedenia A. Ruttkaya /1976, s. 330, obr. 54/ patrili k typu B2a. Strelku z Devínskej Novej Vsi možno datovať do 9. alebo na začiatok 10. storočia.

Pri úprave vozovky na ulici 1. mája, oproti domu č. 38, robotníci našli železný oštep, ktorý ležal v hĺbke 50-60 cm. Oštep má úzky list s tuľajkou, d. 22,5 cm, š. listu 3,2 cm /obr. 76: 2/. Oštepy tohto typu sa našli na pohrebisku zo 7.-8. stor. pri tehelni v Devínskej Novej Vsi /Eisner 1952, s. 290, obr. 47: 5, 72: 1/. Kopije podobného tvaru sa vyskytovali na náleziskách z 9. stor., avšak mali väčšiu dĺžku. Dve pohrebiská zo 7.-8. stor. zistené v obci svedčia o hustote osídlenia v tejto dobe. Usudzujeme preto, že aj oštep možno datovať do doby predveľkomoravskej /8. stor./.

L i t e r a t ú r a

EISNER, J. 1952: Devínska Nová Ves. Bratislava.

RUTTKAY, A. 1976: Waffen und Reiterausrüstung des 9. bis zur ersten Hälfte des 14. Jahrhunderts in der Slowakei. 2. Slovenská archeológia, 24, s. 245-325.

FUNDE AUS ROMISCHER UND SLAWISCHER ZEIT IN BRATISLAVA-DEVÍNSKA NOVÁ VES. Beim Bau der Gasleitung in der Strasse Slnecná ulica fanden sich Terra sigillata-Scherben, provinzielle Keramikfragmente und Spinnwirtel. Die Funde zeugen davon, dass sich in diesem Fundort eine altrömerzeitliche Siedlung befand. In der Strasse Slnecná ulica fand sich auch eine eiserne Pfeilspitze /Abb. 76: 1/ aus dem 9. oder Anfang des 10. Jh. In der Strasse "ulica 1. mája" retteten die Arbeiter bei Erdarbeiten einen Eisenspeer /Abb. 76: 2/, der im Zusammenhang mit den dortigen Gräberfeldern aus der vorgrossmährischen Epoche in das 8. Jh. datiert werden kann.

НАХОДКИ РИМСКОГО И СЛАВЯНСКОГО ПЕРИОДОВ В Г. БРАТИСЛАВА - ДЕВИНСКА-НОВА-ВЕС. В ходе постройки газопровода на ул. Слнечна обнаружались черепки терры сигиллаты, провинциальной керамики и пряслица. Находки подтвердили существование на этих местах поселения раннеримского периода. На улице обнаружилась также и датированная IX или началом X в. железная стрела /рис. 76: 1/. Во время землеройных работ было на ул. 1-ого Мая обнаружено железное копьё /рис. 76: 2/, которое, в связи с тамонами погребениями до великоморавского периода можно датировать VIII в.

LUŽICKÉ POHREBISKO V ZLATÝCH MORAVCIACH

Rudolf K u j o v s k ý

V dňoch 7. až 31. 7. 1980 pokračovalo Oblastné nitrianske múzeum v spolupráci s Archeologickým ústavom SAV v záchrannom výskume lužického pohrebiska na lokalite Zlaté Moravce, časť Kňazice /okr. Nitra/. Prekopali sme plochu 250 m² v piatich sondách rozmerov 5 x 10 m. Štyrmi sondami sme skúmali pohrebisko, jednou sme sledovali kultúrnu vrstvu na ploche východne od cesty do kameňolomu a k chate závodu Calex.

Sonda I. Táto sonda bola situovaná na okraj pohrebiska s úmyslom zistiť jeho rozsah SV smerom. Už v hĺbke 40-50 cm sme narazili na podlažie. V sonde sa našli stopy po sídlisku lengyelskej kultúry /keramické zlomky a zvyšky ohňa/, ale lužické hroby vrstva neobsahovala, preto je oprávnený predpoklad, že pohrebisko SV smerom nepokračuje.

Sonda II. V hĺbke 60 cm pod povrchom sme odkryli kamennú mohylku 3 rozmerov približne 200 x 180 cm. Mohylku tvoria navrstvené kamene /obr. 77: 1, 2/. Bola vybudovaná postupne. Najprv bol postavený veniec z veľkých kameňov, do ktorého vložili hroby s vybavením. Ohraničený priestor potom prekryli príkrovom z pomerne veľkých kameňov /obr. 77: 4/. Tento príkrov sa zachoval iba v južnej polovici. Severná časť spolu so stredom mohylky bola zničená. V mohylke boli umiestnené tri urny - veľké amfory, okolo nich viaceré nádoby. Všetky tri hroby boli situované tesne pri kameňoch venca /obr. 77: 3/. V dvoch urnách sa našli vo zvyškoch kremácie aj fragmenty špirálok z bronzového drôtička. V okolí mohylky 3 sa hroby nezistili.

Sonda III. Aj táto sonda bola situovaná do priestoru pohrebiska, celá skúmaná plocha bola však natoľko porušená hlbokou orbou, že sa nepodarilo zistiť ďalšie hroby. Pomerne menej boli zničené zvyšky menšej pece so zrútenou klenbou, ktorá obsahovala niekoľko črepov keramiky lengyelskej kultúry.

Sonda IV. Sonda sledovala plochu východne od cesty ku kameňolomu, značne porušenú hlbokou orbou. Obsahovala pomerne veľa črepov lengyelskej kultúry. Našli sa aj stopy po zničenom ohnisku, pri ktorom boli zvyšky lengyelskej nádoby, rozvláčené orbou.

Sonda V. - Táto sonda bola situovaná do predpokladaného priestoru pohrebiska. V západnej časti sondy sme zistili mohylku 4. Bola natoľko poškodená, že sa nedali určiť jej presné rozmery. Plášť čiastočne prikrýval tri hroby /18-20/. Hrob 20 bol situovaný v centre mohylky. Obsahoval viacero nádob postavených v hustom zhľuku. Priamo cez hrob však prešla radlica pluhu, preto sa presný počet nádob zatiaľ nedá určiť. Zvyšky kremácie boli v piatich nádobách. Jedna z urnien obsahovala okrem popola a kostí aj fragmenty bronzových krúžkov a drôtenú bronzovú ihličku s hlavicom stočenou do špirály. Bronzové zlomky v urne boli prikrýté malou šálkou. Menej poškodený bol hrob 18 v okraji plášťa. Obsahoval amforu prikrýťú miskou. Urna stála na plochom kameni. Hrob 19 obsahoval amforku zakryťú miskou.

V okolí mohylky 4 boli ďalšie hroby, spravidla vyznačené skupinkou kameňov /obr. 77: 5/. Zaujímavý bol najmä hrob 14, vyznačený veľkými kameňmi /obr. 77: 6/, obsahoval asi 10 nádob - amfor, hrncov, misiek a šálok. V šiestich/?/ sme našli zvyšky kremácie. Jedna urna bola v zahĺbenej jamke a ostatné nádoby vytvárali na nej väčšiu skupinu.

SZ od mohylky 4 bol hrob 22. Tvorila ho jamka so zvyškami kremácie a bronzovým krúžkom, prikrýťá veľkým kameňom.

Výskum v roku 1980 obohatil poznatky o pohrebnom ríte pohrebiska a o osídlení polohy v mladšej dobe kamennej. Potvrdil existenciu sídliska ľudu lengyelskej kultúry, ktorého sporadické stopy sme zachytili už v predchádzajúcej sezóne. Mohylky preskúmané v tejto sezóne sú zložitejšie vybudované a majú vytvorený obvodový kamenný prstenec. Potvrdil sa náš predpoklad o vyznačovaní polohy samostatných urnových hrobov skupinami kameňov. Novým poznatkom je zistené jamkové pochovávanie /hrob 22/. Presnejšie chronologické zaradenie pohrebiska bude možné až po laboratórnom spracovaní keramiky. Na základe poznatkov získaných v teréne možno ho datovať rámcovo na koniec mladšej a do neskorej doby bronzovej.

LAUSITZER GRÄBERFELD IN ZLATÉ MORAVCE. Im J. 1980 setzte die Rettungsgrabung in Zlaté Moravce, Ortsteil Kňazice /Bez. Nitra/ fort. Die Grabung bestätigte die Existenz einer Siedlung der Lengyel-Kultur. Es wurden auch zwei steinerne Hügelgräber des Volkes der Lausitzer Kultur und einige Gräber aus einem Urnengräberfeld untersucht. Das Gräberfeld kann in das Ende der jüngeren und in die späte Bronzezeit datiert werden. /Abb. 77./

МОГИЛЬНИК ЛУЖИЦКОЙ КУЛЬТУРЫ В Г. ЗЛАТЕ-МОРАВЦЕ. В 1980 г. продолжались охранные раскопки в г. Злате-Моравце - часть Княжице /рай. Нитра/. Исследования подтвердили существование поселения лендьелской культуры. Обнаружились две маленьких каменных могилы лужицкой культуры, а также часть могильника урновых погребений. Могильник можно датировать концом раннего и позднего периодов бронзы. /Рис. 77./

PRVÁ SEZÓNA VÝSKUMU V MUŽLE-ČENKOVE

Ivan K u z m a - Jozef B á t o r a

V dňoch 15. 4. až 30. 9. 1980 sa uskutočnila prvá etapa záchranného archeologického výskumu v polohe Vilmakert v časti Čenkov obce Mužla /okr. Nové Zámky/. Výskum na lokalite, známej už dávnejšie /Eisner 1933, s. 16, 276; Novotný 1953, s. 723; 1958, s. 616/, vyvolala výstavba sústavy vodných diel Gabčíkovo-Nagymaros.

Lokalita je v hospodárskom dvore Čenkov, priamo na brehu Dunaja v kilometri 1735,2-5, v ovocnom sade s rozlohou 2,8 ha /obr. 78: 2/. Pôvodne bola obohnaná z troch strán valom, na strane k Dunaju je strmý, 3 až 4 m vysoký breh. Val sa zachoval na východnej a severovýchodnej strane, kde dosahuje výšku asi 3 m, materiál z juhozápadnej strany bol použitý pri stavbe dunajskej hrádze.

V roku 1980 sa odkryla plocha 35 x 35 m vo východnom rohu lokality /obr. 78: 2/, severovýchodne od zisťovacej ryhy v roku 1979 /Kuzma 1980, s. 120/. Lokalita sa polohopisne a výškopisne zamerala a vytýčila sa sektorová sieť rozmerov 5 x 5 m. Pre výskum sa zvolila metóda plošnej odkrývky. Vrstva ornice bola odstránená buldozénom do hĺbky cca 30 cm. Ďalej sa prehlbovalo ručne o 20 cm na celej ploche.

Celkove sa odkrylo dvadsať sídliskových objektov a jeden úplne rozrušený kostrový hrob. Väčšina zo spomenutých objektov /sedem chát a osem obilných jám/ patrí do včasnostredovekého obdobia.

Chaty sú usporiadané v dvoch takmer pravidelných radoch v smere SZ-JV kolmo na dunajský breh. Ich rozmery sa pohybovali v rozmedzí 2,5 x 3 až 3 x 3,5 m, hĺbka od 45 do 65 cm. V každom objekte bol kozub z lomových kameňov. Najčastejšie sa lokalizoval v severnom rohu - trikrát, v západnom dvakrát a po jednom raze v južnom a východnom rohu. V dvoch prípadoch - chata 10 a 16 - bol kozub zachovalý /obr. 79: 1, 2/, v ostatných viac alebo menej porušený /obr. 79: 3/. Výplň chát zapustených do sprašovopieskového podlažia tvorila tmavohnedá zemina obsahujúca pomerne malé množstvo nálezov.

Steny chát boli rovné, dná /okrem objektu 6, kde sa našli zvyšky estrichu zo žltej hlíny/ neboli upravované. Ku každej chate patrila jedna až dve obilné jamy, vzdialené od nej najviac 2 m. Výplň jám tvorila tmavohnedá zemina obsahujúca črepy a archeozoologický materiál, avšak v pomerne malom množstve. Výnimku tvoril objekt 2, patriaci k chate 4, z ktorého sa zrekonštruovali z črepov tri nádoby /obr. 78: 4; 80: 1, 2/. V niekoľkých prípadoch sa našli i poškodené žarnovy /objekt 5, 19, 20/. V tejto súvislosti je zaujímavá skutočnosť, že v objektoch 19 a 20 boli polovice z jedného žarnova, čo zrejme svedčí o súčasnosti i spoločnom zániku oboch objektov.

Materiál zo včasnostredovekých objektov ukazuje na minimálne dve fázy osídlenia, a to z 9. a 10.-11. storočia. Presnejšie odlíšenie týchto fáz však bude možné až po odkrytí ďalšej plochy a prerezaní valu.

Dve fázy osídlenia dokladá superpozícia zistená pri objektoch 17 a 18; chata 17 s materiálom z 10.-11. stor. /obr. 82: 2, 4, 5/ prekrývala chatu 18, obsahujúcu inventár datovateľný do 9. storočia /obr. 82: 1, 3, 6/. Existenciu osady už vo veľkomoravskom období potvrdzuje i nález plechového kovania /obr. 81: 6/ v chate 4,

ktorá má presnú analógiu na slovanskom hradisku v Pobedime, datovanom do prvej tretiny 9. storočia /za informáciu ďakujeme D. Bialekovej/. K tejto fáze osídlenia možno zrejme zaradiť i ostrohu z vrstvy v sektore C/8 /obr. 84: 6/. Materiál datovateľný do 9. stor. pochádza i z chaty 8 /obr. 83: 1-5/, z jám 5 /obr. 84: 2/, 7 /obr. 85: 4-6/ a 11 /obr. 85: 1-3/. Rovnako datujeme i nádobku z vrstvy v sektore B/9 /obr. 85: 7/. Do 10.-11. storočia možno zaradiť okrem chaty 17 i chatu 16 /obr. 84: 1, 3-5, 7/.

Spomínané včasnostredoveké obdobie je na lokalite zatiaľ zastúpené najväčším počtom nálezov. Hojné je však aj praveké osídlenie z rôznych období, čomu nasvedčuje i pomerne veľké množstvo materiálu získaného z vrstvy.

Ako už bolo spomenuté, pravekých objektov sa však preskúmalo iba niekoľko. Jeden patrí do obdobia železovskej skupiny, tri jamy badenskej kultúry a jedna jama čačianskej kultúry. Z objektu 3, patriaceho železovskej skupine, pochádza polovica oválnej misy /obr. 78: 1/. Podobnú misu oválneho tvaru, avšak menšiu a hrubšie vypracovanú, poznáme z obdobia staršej lineárnej keramiky z Hurbanova /Pavúk 1980, obr. 36: 4/.

Materiál pochádzajúci zo spomínaných troch jám možno zaradiť do mladšieho stupňa klasickej badenskej kultúry. Najvýraznejší je z objektu 15, kde sa našiel nezdobený zlomok delenej misy /obr. 86: 1/. Ide o druhý zlomok takejto misy z Čenkova /Novotný 1958, s. 616/. Materiál z ostatných dvoch objektov je pomerne nevýrazný. Nálezy z objektu 13 - jamy - možno zaradiť k čačianskej kultúre /obr. 86: 6-8/.

Praveký materiál, najmä železovskej skupiny a badenskej kultúry, sa hojne nachádzal vo všetkých objektoch na lokalite /obr. 86: 4, 5/. Z objektov 19 a 4 pochádzajú i dva črepy keramiky skupiny Kosihy-Čaka /obr. 81: 7; 86: 3/.

Záverom možno povedať, že Mužla-Čenkovo je významná lokalita osídlená v rôznych obdobiach praveku a reprezentujúca najjužnejšie slovanské sídlisko /hradisko?/ na našom území, ktorého výskum môže priniesť významné doklady ku štúdiu veľkomoravského a veľkomoravského obdobia i začleňovania Slovenska do uhorského štátu.

Prieskumom v oblasti Mužle, na terase tiahnucej sa severozápadne od obce po hospodársky dvor Pereš, sa zistila juhovýchodne od majera Jurský Chlm, asi 500 m VJV od Kopca sv. Juraja /kóta 129,4/, nová lokalita. Od Kopca sv. Juraja je oddelená hlbokým úvozom. Črepy sa nachádzajú hneď od okraja terás na ploche asi 80 x 150 m. Miestami sa objavujú i tmavšie flaky s väčšou koncentráciou črepov, zrejme rozorané jamy. Väčšina materiálu je atypická, z typického sme vyčlenili črepy patriace badenskej kultúre, najmä jej klasickej fáze. Niektoré črepy prislúchajú azda i bolerázskej skupine.

L i t e r a t ú r a

EISNER, J. 1933: Slovensko v pravěku. Bratislava 1933.

KUZMA, I. 1980: Zisťovací výskum v Mužle-Čenkove. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1979. Nitra, s. 120.

NOVOTNÝ, B. 1953: Sídliště lidu s kanelovanou keramikou v Hurbanově na Slovensku. Archeologické rozhledy, 5, s. 730-733.

NOVOTNÝ, B. 1958: Nové nálezy kanelované keramiky na dolním Pohroní. Archeologické rozhledy, 10, s. 605-617.

PAVÚK, J. 1980: Ältere Linearkeramik in der Slowakei. Slovenská archeológia, 28, s. 7-90.

ERSTE GRABUNGSSAISON IN MUŽLA-ČENKOV. Im J. 1980 erfolgte eine Rettungsgrabung in Mužla-Čenkov, Flur Vilmakert, Bez. Nové Zámky /Abb. 78: 2/. Auf einer Fläche von 35 x 35 m in der Ostecke der Fundstelle erschloss man 20 Siedlungsobjekte, von denen der Grossteil in das Frühmittelalter entfällt /sieben Hütten und acht Getreidegruben/. Die Hütten sind in zwei beinahe regelmässigen Reihen in NW-SO-Richtung, vertikal auf das Donauufer angeordnet. Ihre Ausmasse bewegten sich zwischen 2,5 x 3 bis 3 x 3,5 m. Im jedem Objekt befand sich ein Kamin aus Bruchsteinen /Abb. 79: 1-3/.

Das Material aus den Hütten und Gruben deutet auf mindestens zwei Besiedlungsphasen aus dem 9. und 10.-11. Jh. Eine genauere Unterscheidung dieser Phasen wird jedoch erst nach Erschliessung einer weiteren Fläche und einem Wallschnitt möglich sein. Die zwei Besiedlungsphasen belegt die Superposition der Objekte 17 und 18; die Hütte 17 mit Material aus dem 10.-11. Jh. /Abb. 82: 2, 4, 5/ überdeckte die Hütte 18, die Material aus dem 9. Jh. enthielt /Abb. 82: 1, 3, 6/. In das 9. Jh. melden sich auch Funde aus mehreren Objekten /Abb. 78: 4; 80: 1, 2; 81: 1-6; 83: 1-5; 84: 2-6; 85: 1-7/. Der andere Teil des frühmittelalterlichen Materials entfällt in das 10.-11. Jh. /Abb. 84: 1, 3-5, 7/.

Urzeitliche Besiedlung ist vorderhand in geringerem Masse festgestellt worden, und zwar fünf Objekte - eines aus der Zeit der Želiezovce-Gruppe /Abb. 78: 1, 3/, drei Gruben der Badener Kultur /Abb. 86: 1, 2/ und eine Grube der Čaka-Kultur /Abb. 86: 6-8/. Durch zwei Scherben aus slawischen Objekten ist auch die Kosiň-Čaka-Kultur vertreten /Abb. 81: 7; 86: 3/.

Mužla-Čenkov ist eine bedeutende Lokalität mit Besiedlung aus verschiedenen urzeitlichen Epochen. Es repräsentiert auch die am südlichsten gelegene slawische Siedlung /Burgwall?/ auf slowakischem Gebiet, deren Abdeckung bedeutende Belege für das Studium der grossmährischen und nachgrossmährischen Zeit wie auch die Eingliederung der Slowakei in den ungarischen Staat liefern kann.

Bei der Begehung der Terrasse im NW der Gemeinde Mužla, südöstlich vom Meierhof Jurský Chlm wurde eine Fundstelle der Badener Kultur entdeckt. Auf einer Fläche von etwa 80 x 150 m lagen Scherben. Der Grossteil von ihnen entfällt in die klassische Phase der Badener Kultur, manche dürften etwa wohl auch der Boleráz-Gruppe angehören.

ПЕРВЫЙ СЕЗОН ИССЛЕДОВАНИЙ В С. ЧЕНКОВ-МУЖЛА. В 1980 г. осуществились охранные раскопки в с. Мужла-Ченков, в урочище "Вилмакерт" /рай. Нове-Замки; рис. 78: 2/. На площади 35 x 35 м, в восточном углу местонахождения вскрылось 20 селищных объектов; большее количество из них датируется раннесредневековым периодом /семь хат и восемь зерновых ям/. Хаты сосредоточены в двух почти правильных рядах в направлении СЗ-ЮВ, перпендикулярно к берегу р. Дунай. Их размеры колебались на границе 2,5 x 3 м и 3 x 3,5 м. В каждом объекте обнаружился очаг из ломанного камня /рис. 79: 1-3/.

Обнаруженный в хатах материал подтверждает минимально две фазы заселения IX и X-XI вв. Отличить данные фазы удастся только после вскрытия новой площади и разреза вала. Две фазы заселения подтверждает суперпозиция объектов 17 и 18; хата 17 с датированным X-XI вв. материалом /рис.

82: 2, 4, 5/ покрывала хату содержившую датированный IX в. материал /рис. 82: 1, 3, 6/. IX в. датируются обнаруженные в нескольких объектах находки /рис. 78: 4; 80: 1, 2; 81: 1-6; 83: 1-5; 84: 2-6; 85: 1-7/. Вторая часть раннесредневекового материала датируется X-XI вв. /рис. 84: 1, 3-5, 7/.

Доисторическое заселение представлено лишь пятью объектами - одним объектом периода желтезовской группы /рис. 78: 1, 3/, тремя ямами баденской культуры /рис. 86: 1, 2/, а также одной ямой чачьянской группы /рис. 86: 6-8/. Группа Косиги-Чака представлена двумя найденными в славянских объектах черепками /рис. 81: 7; 86: 3/.

Мушла-Ченков - местонахождение важного значения было заселено в разные периоды доисторических времен. На нашей территории оно представляет собой самое южное славянское селище /городище?/, исследование которого может принести важные доказательства для обследований великоморавского и послевеликоморавского периодов, также как и включения Словакии в венгерское государство.

В ходе осуществившихся на террасе проверочных исследований, в СЗ направлении от с. Мушла, на ЮВ от хутора "Юрски-Хлм" обнаружилось местонахождение баденской культуры. Черепки нашлись на площади около 80 x 150 м. Большинство обнаруженного материала относится к классической фазе баденской культуры, некоторые из черепков правдоподобно также к бо-леравской группе.

TRETTA SEZÓNA REVÍZNEHO VÝSKUMU RÍMSKEHO KASTELA V IŽI - AKCIA DUNAJ

Klára K u z m o v á - Títus K o l n í k - Ján R a j t á r

Terénne práce v tretej sezóne systematického revízneho výskumu rímskeho kastela v Iži /okr. Komárno/ sa realizovali prevažne v juhozápadnej časti vnútorného areálu tábora /tzv. JZ kvadrant/. Popritom sa krátky čas odkrýval nedoskúmaný úsek vo východnej polovici porty praetorie a urobila sa fotogrametrická dokumentácia dosiaľ preskúmaných plôch.

Pred súčasným výskumom bol terén v JZ kvadrante pomerne rovný, iba na juhu a západe mierne stúpala smerom k opevneniu. Už v predchádzajúcich sezónach sme tu vyhľadávali dlhú zisťovaciu sondu, pričom sme vychádzali z predpokladu, že táto časť lokality je menej zasiahnutá novodobými porušeniami a výkopmi J. Tótha-Kurucz. Cieľom bolo získať prehľad o sídliskových a stavebných horizontoch. Nedosiahli sme však očakávané výsledky. Na úzkej ploche sondy sme nemohli dostačujúco sledovať pôdorysy jednotlivých zásahov a objektov. V získanom východnom profile sa síce zreteľne črtalo niekoľko novodobých zásahov a na dne rezu v hĺbke 150-160 cm i dva základové žľaby, ale súvislejšie stratigrafické pozorovania sa nám nepodarili. Zistené vrstvy boli veľmi pomiešané, často narušené a nedali sa presne konfrontovať ani s paralelným iba 2 m vzdialeným západným profilom. Je pravdepodobné, že v skúmanom úseku sa pomiešali už počas existencie tábora /i onedlho po jeho zániku/ pri rôznej stavebnej a deštruktívnej činnosti.

V danej terénnej situácii sme sa rozhodli pre metódu plošnej odkrývky s použitím detailných rezov. Pre tento dôvod sme upustili od ďalšieho prehľbovania

zistovacej sondy a začali sme rozsiahlu odkrývku na ploche 45 x 40 m /sektory 8-16/i-p/. Na východe nadviazala na zistovaciu sondu, na západe na výkop z roku 1978 v priestore južnej medziveže západného opevnenia.

Vrchnú, orbou mnohonásobne premiešanú vrstvu sme do hĺbky 20-30 cm odstránili buldozénom. Ďalej sme v prehľbovaní pokračovali ručne. Pod ornice v strednej časti plochy /sektory 11-15/k-m/ bola ťažká ílovitá pôda čiernohnedého sfarbenia, miestami pomiešaná s drobným štrkom. Našlo sa v nej pomerne málo nálezov - okrem črepov rímskoprovinciálnej keramiky iba niekoľko zlomkov tehál, strešnej krytiny a voľne uložené menšie kamene.

Na severnom a západnom okraji JZ kvadrantu tvorila odkrývanú vrstvu sivá až sivožltá pieskovitá, miestami popolovitá zemina s početnými nálezmi. V juhozápadnej časti bola ílovitá pôda s množstvom nepravidelných zhľukov kameňov so stopami malty a zlomkov tehál. V juhovýchodnom rohu /sektory 13-14/o-p/ sme narazili na rozsiahlu popolovitú plochu čiernej farby. Našli sme tu niekoľko kusov železnej trosky a stopy nepálených tehál bez zistiteľnej súvislosti.

Po odkrytí tejto prvej vrstvy /20-40/50 cm/ a začistení celej plochy sa dalo jasne rozoznať iba niekoľko zásahov. Bol to predovšetkým tmavý pás /š. 100-150 cm/, ktorý sa tiahol v smere SV-JZ šikmo cez celú plochu. Zachytili sme ho už zistovacou sondou v minuloročnej sezóne. V severnej časti sa ešte črtalo niekoľko zásahov kruhového pôdorysu s priemerom 100-120 cm. Už v tejto hĺbke sa objavil v sektore 9/k aj objekt kruhového tvaru s obodom vyloženým kameňmi.

Druhá odkrývaná vrstva /40-60/70 cm/ mala podobné zloženie, obsahovala však viac nálezov. Po jej odkrytí sa situácia javila zreteľnejšia. Podarilo sa hlavne identifikovať množstvo nevodobých zásahov. Tie, ktoré sa v predchádzajúcej vrstve črtali kruhovým pôdorysom, sa teraz jasne javili ako štvorce so stranou 90 až 110 cm. Boli od seba vzdialené 6-7 m a pravidelne v radoch rozmiestnené po celej ploche. Zo starej fotodokumentácie je zrejmé, že sú to stopy po výsadbe stromkov. Ozrejmil sa i pôvod zásahu, ktorý prechádzal šikmo cez celú plochu. Pričným rezom v sektore 13/o sme zistili, že je to vojenský zákop, ktorý siahal do hĺbky 110 cm pod úroveň terénu. V jeho zásype sme našli kusy skorodovaného ostnatého drôtu a pri SZ stene zvyšky spráchniveného vydrevenia. V sektore 16/j sa od neho kolmo smerom na Z odkláňal ďalší - spojovací zákop, ktorý vo vzdialenosti 3 m ústil do objektu pravouhlého obdĺžnikového pôdorysu. Bol to vojenský bunker, zapustený do hĺbky 170-180 cm pod súčasnú úroveň, takže prerezal všetky sídliskové vrstvy až po podlažie, ktoré tu, v hĺbke 150 cm, tvorí kompaktný sivo-hnedý íl. Vo výplni tohto krytu sme našli okrem pomiešaného rímskeho materiálu zvyšky drevenej konštrukcie /spráchnivené stĺpy/, kusy skorodovaného drôtu, smotané zvyšky térového papiera a novoveké tehly. Ďalší zákop bol v juhozápadnom rohu skúmanej plochy.

V sektoroch 13-14/o-p, kde sa čierna popolovitá plocha mierne zvažovala na sever, sme rezom zistili, že ju tvorí niekoľko tenkých vrstiev s prímiesou drobných uhlíkov, ktoré sa striedajú s vrstvičkami sivožltého ílu, prekrývajúcimi hrubú deštrukčnú vrstvu, prestúpenú úlomkami kameňov a tehloviny. Z odobratých vzoriek popolovitých vrstiev sme preplavením získali množstvo zuhoľnatých obilných zŕn. Okrem črepov rímskoprovinciálnej keramiky sa tu našli tri rímske mince. Je pravdepodobné, že sa tu zachytila nejaká zhorenisková vrstva alebo následná planírka.

V sektore 9/k sme úplne odkryli objekt, ktorý sa črtal už v predchádzajúcej vrstve. Jeho obvod tvorili väčšie kamene /bol medzi nimi i fragment polstípu/, uložené do kruhu s priemerom 180-200 cm.

Niekoľko kameňov bolo zosunutých i vnútri objektu. Na dne bol žltý, miestami trochu prepálený íl. Na západe sa k nemu pripájala nepravidelná ílovitá vrstva, vyložená veľkým množstvom zlomkov strešnej krytiny a tehál. Vo výplni sa okrem niekoľkých nevýrazných črepov rímskoprovinciálnej keramiky, ktoré sa sem mohli dostať z okolia, nič nenašlo. Funkciu objektu zatiaľ nemožno určiť.

Po odkrytí druhej vrstvy /40-60/70 cm/ sa okrem uvedených situácií začalo črtiť i niekoľko ďalších objektov, ale ich preskúmanie bude úlohou ďalšej sezóny.

Výskumom JZ kvadrantu sa získal veľmi početný materiál - okrem množstva črepov zlomky terry sigillaty, skla, kolkované tehly, kovové a kostené predmety, mince, dve torzá kamenných plastík, zvieracie kosti, rybie a rastlinné zvyšky. Jeho vyhodnotenie si vyžiada dlhší čas, chceme však podať aspoň predbežnú informáciu o niektorých nálezoch.

Na skúmanej ploche sa našlo dovedna sto rímskych a sedem novovekých mincí. Z rímskych razieb sa vyskytli: stredný bronz - Trajanus /98-117/, Antoninus Pius /138-161/, stredný bronz a veľký bronz z rokov 170-171 - Marcus Aurelius /161-180/, denár Commodus /176-192/, Caracalla /198-217/, Elagabalus /218-222/ a jeden neurčiteľný; stredný bronz - Trebonianus Gallus /251-253/, antoniniány - tri Gallienus /253-268/, jeden Tetricus /268-273/, tri Aurelianus /270-275/, dva Tacitus /275-276/, dva Probus /276-282/, jeden Maximianus Hercullius /286-305/; dva neurčiteľné stredné bronz a jeden antoninianus z 3. storočia. Ďalej sa našiel stredný bronz - jeden Constantius Chlorus /293-306/, tri Maximinus II. Daza /307-313/, jeden Maxentius /306-312/; dva malé a jeden stredný bronz - Licinius /307-323/; šesť malých bronzov - Constantinus I. /306/7-337/, po jednom Crispus /317-326/ a Constantinus II. /317-340/; pätnásť malých a jeden stredný bronz - Constantius II. /323-361/; malé bronz - štyri Constans /333-350/, jeden Delmatius /335-337/, sedem Valentinianus I. /364-375/, päť - Valens /364-378/; dva malé a jeden stredný bronz - Gratianus /375-383/; malý bronz Theodosius I. /379-395/. Okrem toho malý bronz Urbs Roma /4. stor./, pätnásť neurčiteľných malých bronzov zo 4. storočia a sedem vôbec neurčiteľných mincí /medzi nimi je jedna azda keltská razba/. Všetky uvedené mince sa našli vo vrchných vrstvách, preto je pochopiteľné, že najpočetnejšie sú zo 4. storočia. /Za určenie ďakujeme E. Kolníkovej; bližšie Kolníková v tomto zborníku./

V horných vrstvách JZ kvadrantu sa dosiaľ našlo pomerne málo terry sigillaty. Pre tento materiál je charakteristická značná zlomkovitosť, ktorá v mnohých prípadoch znemožnila presné typologické a chronologické určenie nálezov.

Nezdobená hladká terra sigillata je zastúpená tromi typmi misiek - Drag. 32, 33 a 37. Tri okrajové črepy s červenou engobou sú z trecích misiek raetského typu /Kellner 1963, obr. 15: 102, s. 45/.

Reliéfne zdobená terra sigillata sa zachovala predovšetkým v malých zlomkoch z tela nádob. Okrajové črepy sú z misiek typu Drag. 33 a 37. Väčšia časť nálezov pochádza z dielni v Rheinzaberne /obr. 87: 1-3, 5/ a vo Westerndorfe /obr. 87: 4, 6/; niekoľko črepov možno pripísať dielňam v Pfaffenhofene /obr. 87: 7/, a zastúpené je pravdepodobne aj Lezoux. Westerndorfskú a pfaffenhofenskú terru sigillatu reprezentujú výrobky majstrov Comitialis a Helenia, kým rheinzabernskú produkciu predstavuje keramika viacerých majstrov - Cobnertus I-III, Cerialis II-VI, Belsus I, Comitialis IV, VI, Florentinus, Respectus, Mammilianus, Verecundus II, majster vajcovca E25, 26, Reginus II, Reginus II - Viritis.

Nálezy z tohoročnej sezóny sú z porušených celkov, preto sa pri ich datovaní opierame o najnovšie chronologické zistenia z územia Panónie /Gabler 1974; ten istý 1976; ten istý 1978/. Podľa nich patria výrobky z Westerndorfu do obdobia vlády Severovcov /majster Comitialis/, do prvej tretiny 3. storočia /majster Helenius/. Terzu sigillatu z Pfaffenhofenu možno zaradiť do prvej polovice 3. storočia. V prípade rheinzabernskej sigillaty ide o typologicky i chronologicky veľmi rôznorodý materiál. Dlhý časový úsek, počas ktorého sa táto keramika vyskytovala v Iži-Leányvári, možno rámcovo ohraničiť vládou cisára Antonína Pia a obdobím vlády Severovcov, t. j. datovať od druhej štvrtiny 2. do prvej polovice 3. stor.

Z ostatných keramických nálezov si zasluhuje pozornosť predovšetkým v rukách vyhotovená hrubá keramika, ktorá už patrí do doby sťahovania národov. Podľa dosiaľ získaného materiálu je pre ňu charakteristickým tvarom hrniec esovitej profilácie s nízko posunutým vydutím. Okraj je niekedy presekávaný, povrch často drsný a rovnako ako lom tmavosivý až hnedočierny. V hline je značná prímes piesku a sludy /obr. 89: 16-23/.

Prvé nálezy tejto keramiky sa vyskytli na Leányvári už pri výskume v roku 1955 /Sakař 1963, s. 64, 69, tab. XIV: 4, 7/. Niekoľko takýchto črepov sme našli aj počas minuloročnej sezóny v zistovacej sonde. V tomto roku sme však získali početný, i keď zlomkovitý materiál, ktorý dokladá pomerne intenzívne osídlenie priestoru kastela i po odchode Rimanov. Predbežne ho možno datovať na záver 4. a do 5. storočia.

Potvrdzujú to i niektoré ďalšie nálezy. Je to najmä bronzová cikádovitá spona, ktorá sa našla v hĺbke 30 cm v sektore 15/m. Úplne zachovaná spona v podobe muchy má zahrotené krídla tvaru rovnoramenného trojuholníka. K stredu, kde sa spájajú, sa kónicky zužuje zhora valcovité telo, oddelené od zaagulatenej hlavy plytkým žliabkom. Spodná časť spony je rovná, vystupuje z nej iba jednoduchý zachytávač a očko na uchytenie desaťzávitového vinutia s oblúkovitou tetivou a rovnou zahrotenou ihlou; d. 4 cm /obr. 88: 10/.

Z územia Slovenska zatiaľ poznáme dva exempláre cikádovitých spôn z hrobových nálezov. Starší, z minulého storočia, pochádza z Levíc, z ojedinelého ženského hrobu /Elsner 1933, s. 236, obr. 21: 8/. Druhý je z hrobu 17/1955 na pohrebisku z doby sťahovania národov v Šarovciach /Novotný 1976, s. 98, obr. 20: B3, tab. XXI: 2, 2a/. Obidve tieto spony sú však zo striebra a majú odlišný tvar. V Oblasťnom podunajskom múzeu v Komárne sú uložené bez určenia náleziska dve bronzové ozdobné kovania v podobe cikády /inv. čís. 3244, 3315/. Sú azda z okolia Brigetia, ale nie je vylúčené, že pochádzajú z Leányváru. Od našej cikádovitej spony sa líšia nielen funkčnosťou, tvarom a veľkosťou, ale hlavne realistickejším vyhotovením /Kolník 1979, s. 109, čís. kat. 53, obr. 53/. Cikádovité spony a ozdoby tohto typu sú rozšírené v 4. až 6. storočí na rozsiahlom území od pontskej oblasti cez Balkán až po strednú a západnú Európu /Kühn 1935; Vinski 1957; Ambroz 1966, s. 35, tab. 15: 22, 24, 25/. H. Kühn hľadá ich pôvod v oblastiach Číny. Do germánskeho prostredia sa dostali prostredníctvom Sarmatov. Početné nálezy z územia Maďarska /ploché tvary s dvoma krídlami/ kladie H. Kühn medzi roky 400 až 500. Niektoré pochádzajú i z okolia Brigetia /Kühn 1935, s. 88, 95, 106, tab. 22: 27; Vinski 1957, s. 139, obr. 19/. Motív cikády sa tak do Podunajska dostal pravdepodobne už v predhunskom období /Vinski 1957, s. 159/. J. Werner /1956, s. 80, pozn. 4/ uvádza, že sa vyskytujú v alansko-germánskych ženských hroboch, nikdy nie v nomádskych. Honosné typy týchto ozdôb, vyhotovené zo zlata a vykladané kameňmi, sa našli okrem iného i v hrobe kráľa Childericha

v Tournay, ktorý je z roku 482 /Hachmann 1971, s. 161-162, obr. 125/. Niektoré exempláre prežívajú pravdepodobne až do začiatku 6. storočia /Vinski 1957, s. 157/.

Cikádovitú sponu z Leányváru, ktorá je pomerne štylizovaná, možno datovať aspoň do prvej polovice 5. storočia. Podobné exempláre pochádzajú z Drnova /Ne-viodunum/ v Juhoslávii, z okolia Brigetia a z neznámych lokalít v podunajskej a pontskej oblasti /Kühn 1935, tab. 21: 14, 19; 22: 31, 32; Vinski 1957, s. 139-140, obr. 14, 19-21/.

Ďalším nálezom pravdepodobne z tohto obdobia je trň z bronzovej masívnej pracky, ktorý sa našiel v hĺbke 40 cm v sektore 11/j. Má tvar trojhrannej prehnutej tyčinky strechovitého prierezu s mierne nadol zahnutým zužujúcim sa koncom. Druhý koniec je rovno zrezaný. Výzdobu tvoria štyri trojice striebrom tauzovaných jamôčok a plytké ryhy. Na spodnej strane sa zachovala časť upevňovacieho háčka; d. 4 cm /obr. 88: 7/.

Do záveru 4. a do prvej polovice 5. storočia možno datovať i fragmenty kostených hrebeňov, ktoré sa našli vo vrstve v hĺbke 50 cm v sektoroch 9/j, 10/o a 14/k. Prvým je zlomok strednej časti jednostranného trojvrstvového hrebeňa s trojuholníkovým držadlom, ktoré zdobia dva rady rytých dvojitéch krúžkov. Horná časť je lemovaná jednou, dolná dvoma rytými líniami. Kostené doštičky spájajú tri železné nity. Na stredovej platničke sa zachovalo iba niekoľko zubov, oba konce sú ulomené; d. 6,2 cm /obr. 88: 8/. Druhým zlomkom je nezdobená bočná doštička polkruhového tvaru z jazykovitého držadla trojvrstvového hrebeňa s dvoma železnými nitmi; d. 4 cm /obr. 88: 9/. Fragment stredovej časti trojvrstvového hrebeňa s jazykovitým držadlom je z tretieho exemplára. V strednej partii sú doštičky spojené šiestimi bronzovými nitmi usporiadanými do trojuholníka. Jazykovitá rukoväť bola v dolnej časti oddelená štyrmi rovnobežnými tenkými ryhami. Zuby, horná časť držadla a obidva konce sú odlomené; d. 7,4 cm /obr. 88: 11/. Posledný je zlomok z konca stredovej platničky jednostranného hrebeňa pravdepodobne s jazykovitým držadlom. Zachoval sa na ňom iba široký bočný zub a jeden železný nit; d. 4 cm /obr. 88: 5/. Podľa triedenia S. Thomasovej /1960/ prvý fragment patrí k II. typu trojvrstvových hrebeňov s trojuholníkovým držadlom, ostatné sú III. typu.

Všetky uvedené nálezy reprezentujú na Leányvári horizont pamiatok z doby sťahovania národov, pravdepodobne z jej najstaršieho stupňa. V tejto súvislosti si zasluhujú pozornosť i pomerne početné mince z druhej polovice 4. storočia - Valentinianus I. /7 ks/, Valens /5 ks/, Gratianus /3 ks/, a predovšetkým minca Theodosia I. Spolu s ďalšími nálezmi svedčia nielen o zvýšenej aktivite Ríma v predpolí Brigetia v tomto období, ale aj o intenzívnom ruchu v tejto oblasti po páde stredodunajského limitu.

Žiaľ, zatiaľ sa nám nepodarilo zachytiť žiadny objekt, ktorý by jednoznačne patrili k tomuto horizontu pamiatok. Prevažná časť týchto nálezov sa sústreďovala vo vrstve v okolí kruhového objektu v sektore 9/k, preto nie je vylúčené, že vznikol práve v tomto období. Dúfame, že v budúcich sezónach sa podarí odkryť také objekty z doby sťahovania národov, ktoré by podstatnou mierou prehĺbili poznatky o zániku rímskeho kastela a prispeli k riešeniu otázok jeho osídlenia v porímskom období.

Za nález sezóny možno považovať torzo kamennej plastiky muža v podživotnej veľkosti /obr. 90/. Ľahko rozkročená nahá postava, zakomponovaná do výklenku, mala iba cez ľavé plece prehodený plášť chlamys; na chrbte sú záhyby pláštia na-

značené paralelnými V žliabkami. Hlava a dolná časť nôh chýba. Pravá mierne dolu spustená ruka je odlomená od lakťového, ľavá od ramenného zhybu. Postava je stvárnená s citom pre proporcionalitu, so zdôraznením muskulatúry. Na travertínovom materiáli sú stopy polychrómie: celá socha bola domodelovaná krémovobiелou štukou a pomaľovaná; zreteľné sú stopy červeného inkarnátu a zelenomodrej farby na prednej strane výklenku.

Dynamicky postoj by mohol naznačovať, že plastika zobrazovala Merkúra /v pravej spustenej ruke mohol držať mešec, v napriahnutej ľavej kerykeion/, atletické stvárnenie by mohlo zasa napovedať, že socha znázorňovala azda Herkula. Podľa ostrohranného stvárnenia holennej partie sa možno domnievať, že bola vyhotovená pravdepodobne v tej istej severopanónskej dielni, kde vykresali plastiky Merkúra a Herkula z Brigetia /Barkóczi 1944, tab. LVII: 2, 4/. Zobrazenie nahého tela nebolo pre panónskeho kamenára ľahkou úlohou. Jej úspešné zvládnutie podmienila kvalita predlohy, ktorá nepochybne vychádzala z klasických vzorov 5. a 4. stor. pred n. l. alebo ich helenistických replík. V postoji a ostróm ohraničení telesných tvarov akoby sa ohlasovala vzdialená citácia Polykleitovho umenia. Torzo plastiky z Leányváru sa priraduje k najlepším sochárskym dielam severopanónskeho kamenárstva z 2. alebo 3. storočia.

Z kovových predmetov si popri sponách zasluhuje pozornosť fragment bronzovej nádoby z vrchnej vrstvy v sektore 16/i. Je to zlomok zobákovitej kanvice, z ktorej sa zachoval iba masívny okrajový prstenec s vyčnievajúcou výlevkou a zlomkom ucha. Pri okraji sú na uchu dvojité polkruhovité výčnelky so zvyškom nítu na upevnenie pokrývky a na ohybe čnie dohora prstová opierka; d. 11,8 cm /obr. 87: 8/. Podľa analogického zlomku zobákovitej kanvice z Intercisy ho možno datovať do 3. storočia /Rađnóti 1957, s. 201, 218, tab. XXXIX: 9/.

Pri výskume JZ kvadrantu sme v tomto roku okrem množstva neurčiteľných zlomkov získali i niekoľko charakteristických exemplárov bronzových spon. Úplne zachovalá kolienkovitá spona sa našla vo vrstve v hĺbke 70-80 cm v sektore 8/p. V tyle hraneného lúčika má polkruhovú doštičku oddelenú plastickým prstencom. Rovno zrezaná trapézoidná päťka prechádza do vysokého a úzkeho zachycovača. Osemzávitové vinutie je uchytené oskou v očku, horná tetiva v zárezovom háčiku; d. 3,5 cm /obr. 87: 10/. Kolienkovité spony majú pomerne dlhé trvanie, takže tento exemplár možno datovať iba rámcovo do druhej polovice 2. až prvej polovice 3. storočia /Lamiová-Schmiedlová 1961, s. 19; Peškár 1972, s. 95-96/.

Z vrchnej vrstvy v sektore 8/1 pochádza neúplná jednodielna spona s hrotitou nôžkou a žliabkovým zachycovačom. Pásikový lúčik, jemne zdobený ryhovaním, je oddelený od hranenej nôžky metópovitou výzdobou. Na päťke sú miesto gombíka dve ryhy. Z pôvodne štvorzávitového vinutia s hornou tetivou sa zachovala iba polovica, zvyšok s ihlou je odlomený; d. 4,7 cm /obr. 87: 11/. Chronologicky možno sponu zaradiť najskôr do obdobia od druhej polovice 3. až po začiatok 4. storočia /Lamiová-Schmiedlová 1961, s. 22; Kolník 1965, s. 216; Peškár 1972, s. 118-120/.

Značne poškodená spona, ktorá sa našla v hĺbke 70 cm v sektore 12/o patrí k dvojdielnym sponám s podviazanou nôžkou. Zvláštnosťou samostrelovej konštrukcie je zdvojenie spodnej tetivy. Pásikový lúčik je pri ušku a podviazaní zdobený priečnymi ryhami. Obdĺžnikovú nôžku oddeľuje od lúčika i päťky metópovitá výzdoba, päťka je odlomená; d. 4 cm /obr. 87: 9/. Túto sponu datujeme do prvej polovice 4. storočia /Peškár 1972, s. 115-117/.

Najpočetnejšie sú v nálezoch zastúpené ramienkové cibuľovité spony /5 ks/. Pri ich zaradení a datovaní sa pridržame triedenia E. Kellera /1971, s. 31-42/. Prvým exemplárom je neúplná cibuľovitá spona s nezdobeným šesťhranným lúčikom a masívnou obdĺžnikovou nôžkou s dvoma zárezmi na bočných hranách. V štrbinovom zachycovači je zlomok ihly. Z priečného ramena, ktoré má kruhový prierez, sa zachovala iba pravá časť. Jediný zachovaný stredový gombík je kužeľovitého tvaru. Na povrchu spony sú stopy sivého kovového povlaku, azda pocínovania; d. 6,1 cm /obr. 88: 2/. Patrí najskôr k 1. typu E. Kellera a možno ju datovať na prelom 3. a 4. storočia. Zlomok druhej cibuľovitej spony je z vrchnej vrstvy v sektore 14/m. Zo spony sa zachovala iba časť zdobeného polkruhového lúčika trapézoidného prierezu a obdĺžniková nôžka, predelená ryhou na dve polovice, zdobené kruhovými jamkami. V štrbinovom zachycovači sa zachovali zvyšky železnej ihly; d. 5 cm /obr. 88: 3/. Spona je zhodná s variantom B 2. typu E. Kellera a datujeme ju do prvej polovice 4. storočia.

Ďalším exemplárom je neúplná cibuľovitá spona z vrstvy v hĺbke 40 cm v sektore 13/i. Hranený lúčik zdobí zhora ostrá priečne presekávaná ryha. Obdĺžniková nôžka je členená metópami, horná časť priečného ramena zárezmi a dvoma otvorami. Zachycovač a cibuľovité gombíky sa nezachovali. Patrí azda ku Kellerovmu 3. typu, ktorý datuje do polovice 4. storočia.

Žiarom poškodená a deformovaná cibuľovitá spona pochádza z tesnej blízkosti vojenského bunkra v sektore 15/j, z hĺbky 70 cm. Hranený lúčik zdobí priečne ryhovaný žliabok. Obdĺžniková nôžka je ryhou rozdelená na dve polovice. Zdobia ju dva paralelné rady siedmich okrúžkovaných jamiek. V nôžke je pri lúčiku otvor pravdepodobne na poistku. Cibuľovité gombíky sú mierne sploštené, ihla sa nezachovala; d. 6,5 cm /obr. 88: 6/. Sponu možno zaradiť do 4. typu E. Kellera a datovať do druhej polovice 4. storočia.

Pravdepodobne k variantu A toho istého typu cibuľovitých spon patrí i posledný zlomok, ktorý sa našiel v hĺbke 30 cm v sektore 9/m. Zachovaná časť má hranený lúčik s pozdĺžnym žliabkom a obdĺžnikovú nôžku s poistkou. Nôžka je predelená ryhou a zdobia ju okrúžkované jamky; d. 6,7 cm /obr. 88: 4/. Aj tento exemplár datujeme do druhej polovice 4. storočia.

Zo sklených ozdôb sa v JZ kvadrante vyskytlo množstvo rôznych zlomkov náramkov /obr. 89: 1-8/ a niekoľko korálikov a perál. Rozdeľovacia plochá perla s dvoma otvormi je z tmavohnedej sklovitej hmoty. Jej vrchná strana je členená siedmimi hlbokými ryhami a priečne presekávaná /obr. 89: 10/. Takéto tvary sú niekedy z gagátu /Keller 1972, s. 87, obr. 27: 5/. M. Alföldiová /1957, s. 441-443, obr. 94: 54, 55/ uvádza, že sa môžu vyskytovať už od polovice 3. storočia. Podľa nálezu v hrobe zo začiatku doby sťahovania národov v Abraháme treba s nimi v našom prostredí rátať aj vo 4. a azda i na začiatku 5. storočia /Kolník 1973, s. 384/. Veľká valcovitá perla z modrastého skla je jemne žliabkovaná /obr. 89: 11/. Dva malé dvojkónické koráliky zo skla svetlomodrej farby /obr. 89: 12, 13/, sklenená perlička /obr. 89: 14/ a karneolová perla v tvare kubo-oktaédra /obr. 89: 15/ sú zo 4. storočia, prípadne až z doby sťahovania národov /Preda 1980, s. 123/.

Záverom možno konštatovať, že hoci sa nám v JZ kvadrante zatiaľ nepodarilo zachytiť neporušené sídliskové vrstvy a objekty, získali sme rozsiahly nálezový fond, ktorý už teraz slúži ako východisko pre riešenie niektorých nastolených otázok /vývoj kastela v záverečnom období rímskej moci na Dunaji, osídlenie tohto priestoru po páde podunajského limitu/. Po dôkladnom rozbere a získaní pred-

pokladaných terénnych výsledkov môže významne prispieť k ich objasneniu. V ďalšej sezóne hodláme pokračovať vo výskume na ploche odkrytej v roku 1980.

L i t e r a t ú r a

- ALFÖLDI, M. 1957: Schmucksachen. In: Intercisa. 2. Geschichte der Stadt in der Römerzeit. Budapest, s. 399-476.
- AMBROZ, A. K. 1966: Fibuly juga jevropejskoj časti SSSR. Archeologia SSSR. Svod archeologičeskich istočnikov. D1-30. Moskva.
- BARKÓCZI, L. 1944: Brigetio. Dissertationes Pannonicae Ser. II. 22. Budapest.
- EISNER, J. 1933: Slovensko v pravěku. Bratislava.
- GABLER, D. 1974: Sigillaten auf dem Gebiet des Palatiums von Gorsium. In: Alba Regia. 13 /1972/. Székesfehérvár, s. 9-68.
- GABLER, D. 1976: Die Sigillaten vom Gebiete der Hercules-Villa in Aquincum. Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae, 28, s. 3-77.
- GABLER, D. 1978: Die Sigillaten von Pfaffenhofen in Pannonien. Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae, 30 /1-2/, s. 77-147.
- HACHMANN, R. 1971: Die Germanen. München - Gent - Paris.
- KELLER, E. 1971: Die spätrömischen Grabfunde in Südbayern. München.
- KELLNER, H.-J. 1963: Die keramischen Funde aus den Grabungen der "Römersektion" in und bei Westerndorf. Zeitschrift des Historischen Vereins Rosenheim und Umgebung "Das bayerische Inn - Oberland", 33, s. 5-50.
- KOLNÍK, T. 1965: K typológii a chronológii niektorých spôn z mladšej doby rímskej na juhozápadnom Slovensku. Slovenská archeológia, 13, s. 187-219.
- KOLNÍK, T. 1973: Pohrebisko z doby sťahovania národov v Abraháme. Slovenská archeológia, 21, s. 359-390.
- KOLNÍK, T. 1979: Skvosty antiky na Slovensku. Bratislava.
- KÜHN, H. 1935: Die Zikadenfibeln der Völkerwanderungszeit. In: Jahrbuch für prähistorische und ethnographische Kunst. Berlin - Leipzig, s. 85-106.
- LAMIOVÁ-SCHMIEDLOVÁ, M. 1961: Spony z doby rímskej na Slovensku. In: Študijné zvesti Archeologického ústavu SAV. 5. Nitra.
- NOVOTNÝ, B. 1976: Šarovce. Bratislava.
- PEŠKAR, I. 1972: Fibeln aus der römischen Kaiserzeit in Mähren. Praha.
- PREDA, C. 1980: Callatis. Necropola romano-bizantina. București.
- RADNÓTI, A. 1957: Gefässe, Lampen und Tintenfässer aus Bronze. In: Intercisa. 2. Geschichte der Stadt in der Römerzeit. Budapest, s. 173-224.
- SAKAR, V. 1963: Drobné nálezy z areálu římského kastelu na Leányváru /Výzkum 1955-1956/. In: Študijné zvesti Archeologického ústavu SAV. 11. Nitra, s. 43-112.
- THOMAS, S. 1960: Studien zu den germanischen Kämmen der römischen Kaiserzeit. Arbeits- und Forschungsberichte zur Sächsischen Bodendenkmalpflege. 8.
- VINSKI, Z. 1957: Zikadenschmuck aus Jugoslawien. In: Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums Mainz. 4. Mainz, s. 136-160.
- WERNER, J. 1956: Beiträge zur Archäologie des Attila-Reiches. München.

DRITTE SAISON DER REVISIONSGRABUNG IM RÖMISCHEN KASTELL IN IŽA - AKTION DONAU. Im Laufe der dritten Saison der Revisionsgrabung im römischen Kastell in Iža /Bez. Komárno/ richteten sich die Grabungsarbeiten auf den Südwestabschnitt des inneren Areals des Lagers /Südwestquadrant/. Es wurde eine Flä-

che von 45 x 40 m /Sektoren 8-16/i-p/ freigelegt. Die Abdeckung knüpfte an den Probeschnitt und die Ausgrabungen der vorigen Grabungssaison an. Die obere Schicht wurde mit einer Planierdraupe entfernt, die weitere Vertiefung der Fläche bis in die Tiefe von 60-70 cm wurde manuell in zwei Schichten durchgeführt.

Die freigelegten Schichten waren stark vermischt und sie wurden oft durch neuzeitliche Eingriffe und verschiedenartige Bau-, wie auch destruktive Tätigkeit während der Bestehungszeit des Lagers gestört. Von den neuzeitlichen Eingriffen wurden einige Gruben von quadratischem Grundriss mit 90-110 cm langen Seiten, die 6-7 m voneinander entfernt und über die ganze Fläche regelmässig verteilt waren /Spuren nach Baumanpflanzung/, erfasst. Man erschloss auch eine Verflechtung zugeschütteter Schützengräben /einer durchquerte die ganze Fläche in der NO-SW-Richtung/ sowie einen Bunker.

Im Sektor 13-14/o-p skizzierte sich eine unregelmässige schwarze aschige Fläche, die aus abwechselnd schmalen Schichten mit Zusatz von kleinen Holzkohlestückchen und jenen von graugelbem Lehm Boden bestand. Aus den Proben gewann man eine Menge verkohlten Getreidekörner. Es dürfte eine Brandschicht oder eine nachfolgende Planierung gewesen sein. Im Sektor 9/k wurde ein kreisförmiges, mit grösseren Steinen umgebenes Objekt /Ø 180-200 cm/ erschlossen. Im Westen schloss sich daran eine lehmige Fläche mit einer Fülle von Dachziegel- und Ziegelbruchstücken an. Seine Funktion konnte bisher noch nicht festgestellt werden.

Bei der Grabung gewann man zahlreiche Material. Man fand hundert römische und sieben neuzeitliche Münzen /siehe hierzu Kolníková in demselben Sammelband/. Von den Terra-Sigillata-Gefässen sind Randscherben von Reibschalen /mortarium/ von rätischer Form /Kellner 1963, Abb. 15/102, S. 45/ und Produkte der Rheinzaberner /Abb. 87: 1-3, 5/, Westerndorfer /Abb. 87: 4, 6/, Pfaffenhofener /Abb. 87: 7/ und Lezouxer /7/ Werkstätte vertreten. Sie stammen aus gestörten Fundkomplexen und sind daher nach den neuesten chronologischen Untersuchungen auf dem Gebiet Pannoniens /Gabler 1974; derselbe 1976; derselbe 1978/ in den Zeitraum vom zweiten Viertel des 2. bis zur ersten Hälfte des 3. Jhs. gewiesen worden.

Bemerkenswert sind auch die völkerwanderungszeitlichen Funde; es sind vor allem die Scherben von grober, handgefertigter Keramik /Abb. 89: 16-23/, wie man deren im J. 1955 bei einer Grabung in Leányvár zum erstenmal gefunden hatte /Sakař 1963, S. 64, 69, Taf. XIV: 4, 7/. Vorläufig können diese Keramikfunde in das Ende des 4. und in das 5. Jh. datiert werden. Dies bestätigen auch andere Funde, besonders eine bronzene Zikadenfibel /Abb. 88: 10/. Aus der Slowakei sind bisher zwei Exemplare bekannt /Eisner 1933, S. 236, Abb. 21: 8, Novotný 1976, S. 98, Abb. 20: B3, Taf. XXI: 2, 2a/, diese sind jedoch aus Silber und haben andere Form. Im Donauländischen Regionalmuseum zu Komárno sind zwei bronzene zikadenförmige Zierden aus einer unbekannten Fundstelle aufbewahrt /Inventarnummer 3244, 3315/. Sie stammen wahrscheinlich aus der Umgebung von Brigetio, doch sie dürften wohl auch in Leányvár gefunden worden sein /Kolník 1979, Katalognummer 53, Abb. 53/.

Die Zikadenfibeln und Zierden waren im 4.-6. Jh. weit verbreitet /Kühn 1935; Vinski 1957; Ambroz 1966, S. 35, Taf. 15: 22, 24-25/. H. Kühn sucht ihre Herkunft sogar in China und er vermutet, dass sie durch die Vermittlung

der Sarmaten ins germanische Gebiet gelangt sind. Zahlreiche aus Ungarn stammende Funde setzt er zwischen die J. 400 und 500. Das Zikadenmotiv geriet schon in der vorhunnischen Epoche in den Donaauraum /Vinski 1957, S. 159/. J. Werner /1956, S. 80, Anm. 4/ führt an, dass sie in den alanisch-germanischen Frauengrängern vorgekommen sind. Prunkvolle Exemplare dieses Schmuckes barg das Grab des Königs Childerich aus dem J. 482 in Tournay /Hachmann 1971, S. 161-162, Abb. 125/. Die Zikadenfibel kann etwa in die erste Hälfte des 5. Jhs. datiert werden. Einen weiteren Fund aus diesem Zeitabschnitt stellt der Dorn einer Bronzeschnalle dar /Abb. 88: 7/. In das Ende des 4. und in die erste Hälfte des 5. Jhs. werden auch die Fragmente von Knochenkämmen angesetzt /Abb. 88: 8, 9, 11/, die nach der Klassifikation von S. Thomas /1960/ zum II. und III. Typ geordnet werden. In dieser Hinsicht verdienen die zahlreichen Münzen aus der zweiten Hälfte des 4. Jhs. /Valentinianus I., Valens, Gratianus und Theodosius I./ erwähnt zu werden, die samt anderen Funden von erhöhter Aktivität Roms in dieser Epoche im Vorfeld von Brigetio, wie auch von intensivem Getriebe auf diesem Gebiet nach dem Untergang der mitteldonauländischen Limesgrenze zeugt. Vielleicht wird es im Laufe der nächsten Grabungen noch gelingen, Objekte zu entdecken, die unsere bisherigen Kenntnisse über den Untergang des römischen Kastells vertiefen und zur Lösung der Frage über seine Besiedlung in den nachrömischen Zeitepochen beitragen werden.

Den bedeutendsten Fund der diesjährigen Grabungssaison stellt der Torso einer unterlebensgrossen Steinplastik eines Mannes /Abb. 90/ dar. Die dynamische Haltung deutet an, dass es sich um eine Merkurdarstellung handelt, doch die athletische Gestaltung verweist wiederum auf eine Herkules-Statue. Nach der kantigen Darstellung der Schienbeinpartie kann vorausgesetzt werden, dass sie wahrscheinlich in derselben nordpannonischen Werkstatt verfertigt wurde, wie die aus Brigetio stammenden Herkules- und Merkur-Plastiken /Barkóczy 1944, Taf. LVII: 2, 4/. Ihre Vorlage ging zweifellos von den klassischen Modellen aus dem 5. und 4. Jh. v. u. Z. oder von deren hellenistischen Repliken aus. Der Torso von Leányvár zählt zu den besten Bildhauerwerken des nordpannonischen Steinmetzhandwerkes des 2. oder 3. Jhs.

Unter den Metallgegenständen verdient das Fragment einer Bronzekanne aus dem 3. Jh. /Abb. 87: 8; Radnóti 1957, S. 201, 218, Taf. XXXIX: 9/ und einige Bronzefibeln erwähnt zu werden. Die Kniefibel /Abb. 87: 10/ kann nur rahmenhaft in die Zeitspanne zwischen der zweiten Hälfte des 2. und der ersten Hälfte des 3. Jhs. datiert werden /Lamiová-Schmiedlová 1961, S. 19; Peškař 1972, S. 95-96/. Die eingliedrige Fibel mit zugespitztem Fuss /Abb. 87: 11/ meldet sich in die zweite Hälfte des 3. bis in den Anfang des 4. Jhs. /Lamiová-Schmiedlová 1961, S. 22; Kolník 1965; Peškař 1972, S. 118-120/. Die stark beschädigte zweigliedrige Fibel mit umgeschlagenem Fuss und doppelter unterer Sehne /Abb. 87: 9/ ist in die erste Hälfte des 4. Jhs. angesetzt /Peškař 1972, S. 115-117/. Am zahlreichsten sind die Zwiebelkopffibeln vertreten /Abb. 88: 1-4, 6/, welche nach E. Kellners Klassifikation zu den Typen 1.-4. gereiht werden. Sie stammen vorwiegend aus der ersten bzw. zweiten Hälfte des 4. Jhs.

Vom Glasschmuck fanden sich ausser Armbandbruchstücken /Abb. 89: 1-9/ einige Korallen und Perlen. Die flache Verteilungssperle /Abb. 89: 10/ wird

wohl seit der Mitte des 3. Jhs. vorgekommen sein, doch sie dürfte auch im 4. und vielleicht auch noch zu Beginn des 5. Jh. weiterbestehen bleiben /Alföldi 1957, S. 441-443, Abb. 94: 54, 55; Keller 1972, S. 87, Abb. 27: 5; Kolník 1973, S. 384/. Die Glas- und Karneolperle in Form eines Kubooktaeders /Abb. 89: 14, 15/ melden sich in das 4. Jh. bzw. schon in die Völkerwanderungszeit /Preda 1980, S. 123/.

Obwohl es bisher noch nicht gelungen ist, ungestörte Schichten und Objekte zu erfassen, können die gewonnenen Funde nach einer eingehenden Analyse samt den zu erwartenden Ermittlungen der Geländeforschung zur Lösung weiterer Probleme beitragen. In der nächsten Grabungssaison setzt die Grabung auf der im J. 1980 freigelegten Fläche fort.

ТРЕТИЙ СЕЗОН ПРОВЕРОЧНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ РИМСКОГО КАСТЕЛЛА В С. ИЖА - ДЕЛО ДУНАЙ. В ходе третьего сезона проверочных исследований римского кастелла в с. Ижа /рай. Комарно/ проводились в ЮЗ части внутреннего ареала лагеря /ЮЗ квадрант/ раскопки широкой площадью, размером в 45 x 40 м /секторы 8-16/1-р/. Обнажение присоединилось к разведочному шурфу и выемкам предыдущих сезонов. Верхний слой был устранен бульдозером, последующие за тем углубления проводились вручную двумя слоями на гл. 60-70 см.

Обнаруженные слои были перемешаны и часто разрушены вмешательствами нового века, а также строительной и деструктивной деятельностью в период существования лагеря. Из числа вмешательств нового века затронулось несколько ям квадратного плана, стороной в 90-110 см, находящихся на расстоянии 6-7 м, а также равномерно расположенных по всей площади /следы посадки деревьев/. Затронулось также сплетение рассыпанных военных траншей /одна из них тянулась косо по всей площади, в СВ-ЮЗ направлении/ и военного бункера.

В секторах 13-14/о-р прослеживалась неравномерная черная зольная площадь, образованная несколькими тонкими слоями с примесью мелких угольков, чередующихся со слоями глины серо-желтого цвета. Благодаря анализу подобранных проб получилось множество обугленных зерн. Это были правдоподобно слой пожара или последующая планировка. В секторе 9/к обнаружился круговой объект, окружность которого образовали большие камни /Ø 180-200 см/. На западе присоединилась к объекту глинистая площадь с множеством обломков кровельного материала и кирпича. Его функцию пока нельзя определить.

В ходе исследований обнаружилось множество материала: сто римских монет, а также семь монет нового века /см. Колникова, в этом сборнике/. Терра сигиллата представлена обломками краев черепков мортариев ретской формы /Kellner 1963, рис. 15/102, с. 45/, а также изделиями мастерских в гг. Райнцаберн /рис. 87: 1-3/, Вестерндорф /рис. 87: 4, 6/, Пфaffenгофен /рис. 87: 7/ и Лезу /?/. Они принадлежат к нарушенным комплексам находок, и поэтому датируются на основе последних хронологических данных из области Паннонии /Gabler 1974, там же 1976; там же 1978/ второй четвертью II в. вплоть до первой половины III в.

Внимание заслуживают находки периода переселения народов. Можно говорить в основном о такого рода черепках толстостенной, вручную изготовленной керамики /рис. 89: 16-23/, которые впервые обнаружили в ходе археологических исследований в 1955 г. /Sakař 1963, с. 64, 69, табл. XIV: 4, 7/.

Керамику можно датировать приблизительно концом IV и V вв., что подтверждают также прочие находки - особенно бронзовые цикадовидные фибулы /рис. 88: 10/. В Словакии были обнаружены только два экземпляра /Eisner 1933, с. 236, рис. 21: 8; Novotný 1976, с. 98, рис. 20: B3, табл. XX1: 2, 2a/, но они серебряные, а также отличаются формой. В Районном подунайском музее в г. Комарно хранятся два обнаруженных на неизвестном местонахождении бронзовых украшения цикадовидной формы /инв. № 3244, 3315/. Можно их с наибольшей правдоподобностью отнести к окрестностям Бригациона, но одновременно также к Леаньвару /Kolník 1979, № кат. 53, рис. 53/.

Цикадообразные фибулы и украшения встречаются в IV-VI вв. на большой территории /Kühn 1935; Vinski 1957; Ambroz 1966, с. 35, табл. 15: 22, 24-25/. Г. Кюн исчисляет их происхождение в Китае и предполагает что в германскую среду они попали посредством Сармат. Многочисленные находки из Венгрии относят к 400-500 гг. Мотив цикады перешел на территорию Среднего Дуная уже в догунском периоде /Vinski 1957, с. 159/. По Й. Вернеру /1956, с. 80, отм. 4/ они встречаются в аланско-германских женских погребениях, иногда в номадских. Замечательные типы такого рода украшений обнаружались также в датированном 482 г. погребении короля Хилдерика в Турне /Nachmann 1971, с. 161-162, рис. 125/. Цикадообразную фибулу из местонахождения Леаньвар можно отнести правдоподобно к первой половине V в. Находкой этого периода является также язычок бронзовой пряжки /рис. 88: 7/. Концом IV и первой половиной V в. датируются также фрагменты костяных гребней /рис. 88: 8, 9, 11/, II и III типа, согласно классификации С. Томасовой /1960/. В связи с этим внимание заслуживают также и многочисленные монеты второй пол. IV в. /Валентиниан I, Валент, Гратриан и Фердосий I/, подтверждающие вместе с другими находками не только усиленную деятельность Рима в предполье Бригациона в этот период, но также, после падения среднего дунайского лимита, интенсивное в этой области движение. Может быть удастся в следующих сезонах обнаружить такие объекты, которые принесут новые сведения о гибели римского кастелла, а также способствуют решению вопроса, касающегося его заселения в послеримский период.

Находкой сезона является торс каменной скульптуры мужчины меньше натуральной величины /рис. 90/. С одной стороны динамическая поза скульптуры правдоподобно показывает, что пластика изображала Меркурия, с другой стороны, атлетическое ее оформление напоминает Геркулеса. На основе острых граней в области голенной кости можно предполагать, что скульптуру правдоподобно изготовили в той же самой северопаannonской мастерской, в которой были изготовлены скульптуры Меркурия и Геркулеса из Бригациона /Barkóczy 1944, табл. LVII: 2, 4/. Ее образец исходил правдоподобно из классических моделей V и IV вв. до н. э., или же их эллинистических реплик. Торс скульптуры из Леаньвара присоединяется к лучшим скульптурным произведениям паннонских каменотесов II или III вв.

Из числа металлических предметов внимание заслуживает фрагмент датированного III в. бронзового кувшина с носиком /рис. 87: 8/, а также несколько бронзовых фибул. Коленчатую фибулу /рис. 87: 10/ можно приблизительно датировать периодом второй половины II и началом IV вв. /Lamiová-Schmiedlová 1961, с. 22; Kolník 1965; Peškař 1972, с. 95-96/. Односоставная фибула с остроконечной ножкой /рис. 87: 11/ датируется периодом от

второй половины III вплоть до начала IV в. /Lamiová-Schmiedlová 1961, с. 22; Kolník 1965; Peškař 1972, с. 118-120/. Сильно поврежденная составная фибула с подогнутой ножкой и удвоенной нижней тетивой /рис. 87: 9/ относится к первой половине IV в. /Peškař 1972, с. 115-117/. Многочисленными являются луковидные фибулы /рис. 88: 1-4, 6/, относящиеся к I-IV типу классификации Э. Келлера /1972/. Датируются в основном первой или же второй половиной IV в.

Из числа стеклянных украшений, помимо фрагментов браслетов /рис. 89: 1-9/ вскрылось также несколько бусинок и жемчужин. Плоская разделительная бусина /рис. 89: 10/ могла встречаться в период с III в., но также и в IV или же V вв. /Alföldi 1957, с. 441-443, рис. 94: 54, 55; Keller 1972, с. 87, рис. 27: 5; Kolník 1973, с. 384/. Стеклянная и сердоликовая бусины формы кубооктедэра /рис. 89: 14, 15/ датируются IV в. или же переселением народов /Preda 1980, с. 123/.

Хотя донныне не удалось затронуть неразрушенные слои и объекты, обнаруженные находки могут, после тщательного анализа вместе с ожидаемыми данными полученными в ходе полевых раскопок внести значительный вклад в решение некоторых вопросов. В следующем периоде, вскрытием новой площади, продолжатся исследования начатые в 1980 г.

DRUHÁ ETAPA ARCHEOLOGICKEHO VÝSKUMU NA SITNE A PRIESKUM OKOLIA

Jozef L a b u d a

V mesiacoch júl-august 1979* sa uskutočnila druhá etapa výskumu na Sitne v obci Ilija /okr. Žiar nad Hronom/. Zároveň sa realizoval záchranný výskum v miestach plánovanej výstavby retranslačnej stanice /obr. 91/.

Zisťovací výskum areálu stredovekého hradu /990 m n. m./ sa ukončil sondou VI/79 s rozmermi 10 x 2,5 m. Ešte v roku 1978 sa objavila časť hradnej priekopy, ktorá vzhľadom na konfiguráciu terénu pokračovala západným smerom /sonda VI/. Z nálezovej situácie vyplýva, že začiatkom 18. stor. priekopu zasypali. Rovnako ako v sonde V, aj na západnom okraji sondy VI sa objavili umelé záseky do skaly, ktoré vymedzili niekdajšiu šírku priekopy /5,50 m/. Tento rozmer mala iba nad prístupovou cestou do hradu. Pod cestou sa našli /v sonde III/ zvyšky priekopy, neskôr využitej ako jama na skladovanie vápna. Išlo o suchú priekopu /hĺbka 2,20 m/, ktorá prestala plniť funkciu v priebehu 16. stor. Vtedy sa prestavalo opevnenie v dĺžke 700 m, orientované na východnú stranu, odkiaľ viedla jediná možná prístupová cesta na hrad. V súvislosti s prestavbou opevnenia a samotného hradu /písomné pramene, architektonické články/ sa mení aj funkcia suchej priekopy.

Záchranný výskum pri chate A. Kmeťa /1009 m n. m./ sa uskutočnil v súvislosti s plánovanou výstavbou retranslačnej stanice. Skúmali sa miesta, ktoré z hľadiska pravekého osídlenia predstavovali akropolu opevneného hradiska /ako najvyššie plateau vrchu/. Táto časť bola nad priečnym valom /obr. 92/. Pre výskum sa zvolila sondážna metóda /5 x 5 a 4 x 4 m/. Takmer v každej sonde sa objavila súvislá plocha kameňov rôznej veľkosti. Nálezy sa vyskytovali jednak medzi kameňmi, jednak v žltotiernej vrstve nad sterilnou vrstvou. Zvyšky pravekých, resp. stredovekých objektov sa nenašli, avšak bohatstvo rôznorodých nálezov potvrdzuje predpoklad

o osídlení. Časť kameňov môže súvisieť s deštrukciou spomenutých objektov /kamen-
né podmurovky/. Všetky nálezy pochádzajú z kultúrnej vrstvy, pretože uvedená plo-
cha najviac podliehala denudačným vplyvom, ktoré spôsobili deštrukciu predpokla-
daných objektov.

Sídliskové objekty sa zistili na terasovite upravenom teréne, orientova-
nom na východnú stranu /smer Antol/. Celá nezalesnená časť Sitna bola orientova-
ná na juhovýchod, a teda klimatickými podmienkami bola vhodná na osídlenie.
O priaznivej polohe svedčí aj flóra; vyskytujú sa tu teplomilné /panónske/ rast-
liny s horskými /karpatskými/ druhmi. Pre uvedené dôvody bolo Sitno vyhlásené
za prírodnú rezerváciu.

Podobne ako v areáli stredovekého hradu, aj tu sa objavili fragmenty ná-
dob z mladšej a neskorej doby bronzovej. Ojedinele sa vyskytli črepy patriace
do 13.-14. stor. Medzi pravekými nálezmi je najpočetnejšia keramika lužickej
kultúry, ku ktorej sa pripájajú fragmenty nádob čačianskej, kyjatickej a podol-
skej kultúry. /Obr. 93./ Tieto nálezy dokazujú dôležité postavenie hradiska
na rozhraní troch kultúrnych okruhov v tomto období. Pre úplnosť uvádzam i je-
dinú nádobu zo Sitna, ktorú sa podarilo zrekonštruovať. Pochádza zo zisťovacieho
výskumu Z. Liptákovej v roku 1970. Je to amforovitá nádoba lužickej kultúry
/obr. 94: 3/, ktorá sa našla v kultúrnej vrstve. Zo sondy VI je hlinené koliesko
s otvorom na zavesenie /obr. 94: 1/, ktoré možno zaradiť rámcovo do mladšej doby
bronzovej. Z početných nálezov v hradnej priekope /sonda VI/ hodno spomenúť aspoň
fragment kostenej rúčky noža a bronzové kovanie ako súčasť prevliečky /obr. 94:
2, 6/.

Existenciu výrobných objektov v týchto miestach potvrdzuje aj nález polo-
vice pieskovcového kadluba na bronzové dlátko /obr. 94: 5/. Stopy opálenia i opo-
trebovanie dokazujú časté používanie tohto výrobku. Množstvo bronzových pred-
metov zo Sitna i jeho okolia a bohaté ložiská farebných kovov v štiavnicko-špa-
ňodolinskej oblasti dokladajú predpokladanú existenciu metalurgickej dielne na
Sitne. Zdôrazniť treba význam hradiska ako vojensko-hospodárskeho strediska šir-
šieho okolia.

Zvláštnu skupinu nálezov tvoria fragmenty kamenných sekeriek z neskorej
doby kamennej, ktoré našiel J. Truchlík. K nim sa priraduje kamenné dlátko zo sondy
3/79 /obr. 94: 4/, ktoré malo pri tylovej časti prevŕtaný otvor, teda bolo se-
kundárne použité ako závesok /amulet?/. Keďže keramika z eneolitu sa nenašla,
uvažujeme o náhodnom nachádzaní a používaní takýchto predmetov ľuďom lužickej
kultúry, ktorý im prisudzoval zvláštny význam. Túto domnienku potvrdzujú početné
minerály v sonde V a VI /achát, limnokvarcit, jaspis, "holubníkový" kremeň/, aké
sa vyskytujú v oblasti Štiavnických vrchov.

Odpoveď na všetky otázky týkajúce sa metalurgie, kultúrnych kontaktov so
susednými oblasťami a osídlenia lokality vôbec môže dať systematický výskum pra-
vekých terás Sitna. Na konfrontáciu by bol vhodný aj výskum Tatárskej lúky ako
pendantu k osídleniu na Sitne.

Počas záchranného výskumu na Sitne sa uskutočnil aj prieskum Teplej strá-
ne /obr. 92/ v katastri obce. Teplá stráň sa rozprestiera južne od Tatárskej lúky
a smeruje k vrchu Holík /754 m n. m./. Z úpätia tohto vrchu pochádza známy depot
bronzov z neskorej doby bronzovej, nesprávne lokalizovaný na Sitno. V minulom
storočí robil na Tatárskej lúke vykopávky A. Kmeť. Pre výskyt urien sem loka-
lizoval popolnicové pohrebisko /Kmeť 1893/.

Na základe výsledkov prieskumu môžeme rozsah pohrebiska rozšíriť okrem Tatárskej lúky aj na plochu Teplej stráne. Veľkosť tohto niekoľkohektárového pohrebiska je podmienená časovým rozpätím osídlenia Sitna v mladšej a neskorej dobe bronzovej /BD-HB/HC/.

L i t e r a t ú r a

KMEŤ, A. 1893: Veleba Sitna. In: Tovaryšstvo. Ružomberok.

*Správa o výskume za rok 1979 sa predkladá dodatočne pre vojenskú prezenčnú službu autora.

ZWEITE GRABUNGSETAPPE AUF SITNO UND DIE BESICHTIGUNG SEINER UMGEBUNG.

Im Areal der mittelalterlichen Burg auf Sitno /990 m ü. M./ in der Gemeinde Ilija /Bez. Žiar nad Hronom/ wurde festgestellt, dass der Burggraben zu Beginn des 18. Jh. zugeschüttet worden war. Durch künstliche Einschnitte in den Felsen wurde seine Breite auf 5,5 m begrenzt. Diesen Ausmass wies der Graben nur über dem Zutrittsweg in die Burg auf. Unter dem Weg befanden sich die Reste eines sekundär als Kalkgrube verwendeten Grabens. Es handelt sich um einen trockenen Graben /T. 2,20 m/, der im 16. Jh. aufgehört hatte, seinem Zwecke zu dienen. In dieser Zeit wurde die Befestigung in der Länge von 700 m umgebaut.

Im Zusammenhang mit dem Aufbau einer Retranslationsstation wurde beim A. Kmeťs Wochenendhaus /1009 m ü. M./ eine Rettungsgrabung durchgeführt. Keine Objektreste wurden festgestellt, die entdeckten Steine könnten jedoch aus ihrem Mauersockel stammen. Die Funde stammen aus der Kulturschicht. Siedlungsobjekte wurden im terrassenartig zugerichteten und nach Osten orientierten Terrain festgestellt. Hier wurden ähnlich wie im Areal der mittelalterlichen Burg Gefässfragmente aus jüngerer und später Bronzezeit und sporadisch aus dem 13.-14. Jh. gefunden. Am zahlreichsten ist die Keramik der Lausitzer Kultur vorhanden, doch es kamen auch Gefässscherben der Čaka-, Kyjatice- und Podol-Kultur vor. Die Existenz von Produktionsobjekten bestätigt die Hälfte einer Sandsteingussform für Bronzemeissel. Eine einzigartige Fundgruppe bilden Steinäxte und ein sekundär als Anhänger verwendeter Steinmeissel. Man erwägt über die Benutzung solcher äneolithischen Funde vom Volk der Lausitzer Kultur, das ihnen eine besondere Bedeutung beigemessen hatte. Zahlreich sind auch die Funde von Mineralien /Achat, Limnoquarzit, Jaspis, Quarz/.

Bei der Begehung der Flur Teplá stráň wurde der Ausmass eines Gräberfeldes des Volkes der Urnenfelderkultur festgelegt. Das mehrere Hektar grosse Gräberfeld nimmt die Fläche der Fluren Tatárska lúka und Teplá stráň ein. Seine Bestehung ist durch die Zeitspanne der Besiedlung auf Sitno /BD-HB/HC/ bedingt. /Abb. 91-94./

ВТОРОЙ ЭТАП ИССЛЕДОВАНИЙ НА ГОРЕ СИТНО И РАЗВЕДКИ ЕГО ОКРЕСТНОСТЕЙ.

В ареале средневекового замка на горе Ситно /в. над уровнем моря 990 м/ в с. Илия /рай, Жяр-над-Гроном/ обнаружился засыпанный в начале XVIII в. ров замка. Искусственные зарубки в скалы ограничили ее ш. на 5,5 м. Размер 5,5 м имела скала только над подходами к замку. Под ними находились остатки

Рва, вторично использованного в качестве известняковой ямы. Можно говорить о сухом рве /глуб. в 2,20 м/, который перестал выполнять свою функцию в XVI в. В то время укрепление перестроилось на дл. 700 м.

В связи со строительством ретрансляционной станции осуществились поблизости дачи А. Кмета /высота над уровнем моря 1009 м/ охранные раскопки. В шурфах встречались сплошные слои камней. Остатки объектов не обнаружались, но можно предполагать, что камни относились к их каменным фундаментам. Находки обнаружались в культурном слое. Селищные объекты вскрылись на террасной местности ориентированной на В. Как в ареале средневекового замка, так и здесь нашлись фрагменты сосудов раннего и позднего периодов бронзы, иногда также XIII-XIV вв. Многочисленной является керамика лужицкой культуры, встречаются также фрагменты сосудов культуры Чака, киятицкой и подольской культур. Существование производственных объектов подтверждает половина песчаниковой формы бронзового долотца. Особую группу находок составляют каменные топоры и каменное долото употребляемое вторично в качестве подвески. Предполагается употребление такого рода энеолитических предметов населением лужицкой культуры, которое им приписывало чрезвычайное значение. Многочисленными являются находки минералов /агат, лимнокварцит, яшма и др./.

В ходе разведок в урочище "Тепла-Странь" определилась площадь могильника погребальных урн. Могильник размером в несколько гектаров занимает площадь урочищ "Татарска-Лука" и "Тепла-Странь". Его существование обусловлено отрезком времени заселения горы Ситно /BD-HB/HC/.

/Рис. 91-94./

VÝSLEDKY PRIESKUMU V PAVLOVCIACH NAD UHOM

Mária Lamiiová - Schmiedlová

V súvisе s plánovanými melioračnými prácami na pozemkoch JRD Pavlovce nad Uhom /okr. Michalovce/ sledoval ohrozené územie z poverenia košického strediska Archeologického ústavu SAV externý spolupracovník Rudolf Piskai.

Pri prvom zbere v auguste 1980 získal síce početné, ale málo výrazné zlomky neolitickej a eneolitickej keramiky, kusy mazanice, obsidiánový úštep a jadro.

Prieskum v septembri priniesol okrem materiálu časovo zhodného s predchádzajúcim aj črepy keramiky z mladšej doby bronzovej a zo stredoveku. Najvýraznejším nálezom je okrajový črep bielej keramiky z 12.-13. storočia.

Všetky uvedené nálezy pochádzajú z polohy Horvaty, ktorá je západne od obce, neďaleko hospodárskeho dvora JRD.

ERGEBNISSE EINER GELÄNDEBEGEHUNG IN PAVLOVCE NAD UHOM. Aus der Gelände der Flur Horvaty westlich der Gemeinde Pavlovce nad Uhom /Bez. Michalovce/, die von Meliorationsarbeiten gefährdet ist, stammt neolithisches, äneolithisches, jungbronzezeitliches und mittelalterliches Scherbenmaterial.

РЕЗУЛЬТАТЫ РАЗВЕДОК В С. ПАВЛОВЦЕ-НАД-УГОМ. В урочище "Горвати", на запад от с. Павловце-над-Угом /рай. Михаловце/, на территории разрушенной мелиорационными работами обнаружались черепки датированной неолитом, энеолитом, поздним периодом бронзы и средневековым керамикой.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM V SLIAČI-RYBÁROCH

Marta M á c e l o v á

V mesiacoch august - september 1980 pokračoval výskum slovanského sídliska na lokalite Horné zeme v časti Rybáre v Sliači /okr. Zvolen/. Nadviazal na výskum realizovaný v roku 1979 /Mácelová 1980, s. 137 n./ a upriamil sa na zistenie rozsahu osídlenia polohy východným a severným smerom. Troma sondami situovanými v úseku, kde boli v r. 1979 vytýčené sondy I-III/79 /Mácelová 1980, obr. 69/, sa preskúmala plocha 430 m².

Sonda IV/80

Sonda rozmerov 5 x 5 m bola prehĺbená 45 cm, až po sterilné podložie, ale objekty sa nezistili. Vo vrchnej vrstve ornice sa našla železná sekera-širočina /obr. 95/ a množstvo železnej trosky. V spodných vrstvách boli drobné úlomky črepov a klnce.

Sonda V/80

V sonde rozmerov 31 x 5 m sme preskúmali päť objektov /dva z nich boli rozorané/:

O b j e k t 1/80 sa zistil v hĺbke 20 cm od povrchu, mal tvar obdĺžnika s rozmermi 335 x 190 cm, orientovaný bol v smere V-Z. V šikmých stenách boli uhľíky a drobná vápencová drvina. Ohnisko, umiestnené v SZ rohu, bolo vyložené okruhliakmi a lomovým kameňom spojeným hlineným výmazom. Dno bolo nerovné, v JV rohu s preliačeninou Ø 80 cm. V SV rohu bol pravdepodobne vchod. Výplň tvorila sivočierna zemina zmiešaná s kúskami mazanice, bahennej rudy, keramickými zlomkami a archeozoologickým materiálom. Z deštrukcie ohniska pochádza množstvo črepov nádob obtáčaných na kruhu, dva kónické prasleny a opracované kosti - šidlá, preplietacky.

O b j e k t 2/80 mal obličkovitý tvar rozmerov 260 x 140-160 cm, dlhšou osou bol orientovaný v smere SZ-JV. Výplň objektu tvorila modročierna masťná zemina zmiešaná s črepmi, archeozoologickým materiálom a úlomkami trosky i mazanice. V strede rovného dna sa našiel väčší počet okruhliakov.

O b j e k t 2a/80 sa pripájal zo západnej a východnej strany na objekt 2/80, zahĺbený o 8 cm nižšie. Inventár tvorili úlomky hrubostennej keramiky obtáčanej na kruhu i keramiky pražského typu, železná troska a dva kusy vápencového kameňa. Severná časť objektu sa nepreskúmala, pretože siahala pod severnú stenu sondy, nad ktorou bola zemina nahrnutá mechanizmom.

O b j e k t 3/80 porušila orba natoľko, že sa rozmery a tvar nedali zistiť.

O b j e k t 4/80 mal oválny tvar rozmerov 230 x 120 cm, orientovaný bol v smere SZ-JV. Steny sa korytovite zvažovali k nerovnému dnu. Výplň tvorila sivočierna masťná zemina zmiešaná s uhľíkmi, črepmi a archeozoologickým materiálom.

Sonda VI/80

Sonda rozmerov 50 x 50 m bola mechanizmom prehĺbená až po štrkovité podložie. Vytýčili sme ju s cieľom preskúmať východnú časť sídliska. Objekty sa nezistili.

Inventár objektov preskúmaných v roku 1980 na slovanskom sídlisku na Horných zemiach pozostával z početných zlomkov nezdobenej keramiky pražského typu, keramiky obtáčanej na kruhu, archeozoologického materiálu, niekoľkých hlinených praslenov a kovových predmetov.

V sonde V/80 sa našiel štvorhranný bodec s časťou ramena železnej ostrohy, pravdepodobne ukončenej háčikmi. Asi 12 m SV od sondy V/80 sa po hlbokéj orbe našla na povrchu železná sekera širočina.

Získaný materiál potvrdil dvojfázové osídlenie na lokalite. Začiatok osídlenia spadá do 7.-8. stor. Druhú fázu - 8. až začiatok 9. stor. - dokladajú nálezy hrubostennej keramiky obtáčanej na kruhu, ktorá má analógiu na slovanských sídliskách v Pobeďime II - Na laze a čiastočne v Pobeďime III - Zapupovci /Vendtová 1969, s. 199-200/.

Vo výskume sa bude pokračovať.

L i t e r a t ú r a

MÁČELOVÁ, M. 1980: Výskum slovanského sídliska v Sliachi-Rybároch. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1979. Nitra, s. 137-139.

VENDTOVÁ, V. 1969: Slovanské osídlenie Pobeďima a okolia. Slovenská archeológia, 17, s. 199-200.

ARCHÄOLOGISCHE GRABUNG IN SLIAČ-RYBÁRE. Im J. 1980 setzte die Abdeckung der slawischen Siedlung in Sliach, Flur Horné Zeme /Bez. Zvolen/ fort. Es wurden fünf Objekte untersucht, in denen zahlreiches keramisches, archäozoologisches und Metallmaterial gefunden wurde, an Hand dessen der Besiedlungsbeginn in das 7./8. Jh., die zweite Phase in das 8. bis Anfang des 9. Jh. datiert wird. /Abb. 95./

АРХЕОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ НА МЕСТОНАХОЖДЕНИИ СЛЯЧ-РИБАРЕ. В 1980 г. продолжались исследования славянского поселения в г. Сляч, в урочище "Горне-Земе" /рай. Зволень/. Исследовалось пять объектов, в которых обнаружился многочисленный керамический, археозоологический и металлический материалы. На основе находок начало заселения датируется VII-VIII вв., вторая фаза VIII и началом IX вв. /Рис. 95./

NÁLEZ BRONZOVEJ SEKERY V NETOPIERSKEJ JASKYNI V BANSKEJ BYSTRICI-SÁSOVEJ

Marta, M á c e l o v á

V septembri 1980 odovzdal žiak Miroslav Kresan Stredoslovenskému múzeu bronzovú sekerku, ktorú vykopal so svojím bratom Milanom v Netopierskej jaskyni v Banskej Bystrici, časti Sásová.

Amatérske výkopy podniklo v jarných mesiacoch roku 1980 niekoľko skupín žiakov ZDS v Jakube a Rudlovej-Sásovej. Touto činnosťou veľmi devastovali kultúrnu vrstvu JV výklenku jaskyne, nazývaného Partizánska sieň /obr. 96/.

Jaskyňa je na západnom svahu kopca Hrádok /kóta 843,5 m/, ktorého plošina bola osídlená v neolite, mladšej dobe bronzovej a v dobe halštatskej /Balaša 1960, s. 51/. V tej istej výške, t. j. asi 100 m od úpätia Hrádku, 40 m SZ od Netopierskej jaskyne, je jaskyňa Kaplnka. V rokoch 1924 a 1926 robil v oboch amatérske výskumy zberateľ J. Miklósi. Materiál, ktorý získal, je uložený v archeologickej expozícii Stredoslovenského múzea.

V roku 1951 vykonal bývalý Štátny archeologický ústav pod vedením J. Bártu zisťovací výskum v obidvoch jaskyniach /Bárta 1955, s. 286-292/. Na základe roz-

boru materiálu získaného v roku 1951 i počas výskumu G. Balašu v roku 1953 sa potvrdilo datovanie osídlenia lokalít, ktoré sa pripisuje germánskym Kvádom /Bárta 1955, s. 291/, do druhej polovice 4. storočia n. l.

Pri obhliadke miesta nálezu so žiakom M. Kresanom sme zistili, že na rôznych miestach v jaskyni, hlavne pri stenách, sú nerovnako hlboké výkopy; exploatovaná zemina je vyhádzaná na svahu pred jaskyňou. Najviac narušená je Partizánska sieň. Jej dno je nepravidelne rozryté až do hĺbky 110 cm. Bronzová sekerka sa našla asi 60-70 cm od západnej steny Partizánskej siene, v hĺbke približne 10-20 cm. Východne od miesta nálezu je v hĺbke 10 cm vrstvička uhlíkov, pravdepodobne časť kultúrnej vrstvy, v ktorej bola sekerka. Okrem nej chlapci údajne našli kostený hrot /oštepu?/, ktorý neskôr stratili. Z narušenej kultúrnej vrstvy sme vyzbierali zvieracie kosti.

O p i s n á l e z u

Masívna bronzová sekerka s tuľajkou oválneho tvaru, s pretiahnutým deformovaným uškom a prstencovite zosilneným nedokonale odliatym ústím, pod ktorým je obvodové horizontálne rebro. Pod ním je výzdoba - päť podkovovitých rebier. Sekerka má súmerné dlhé telo s ostro vyhranenými bokmi a s nepatrne zaobleným ostrím. Má neušľachtilú patinu a je poškodená /prederavená, pravdepodobne zle odliatá/; d. 14,5 cm, vonk. $\varnothing$ tuľ. 5,2 x 4,1 cm, vnút. $\varnothing$ tuľ. 3,5 x 2,7 cm, š. ostria 4,1 cm, inv. č. 17570 /obr. 97/.

K exempláru z Netopierskej jaskyne sme medzi zverejnenými nálezmi zo Slovenska /Novotná 1970/ nenašli analógie. Podľa názoru M. Novotnej, ktorej zároveň ďakujeme za pomoc pri datovaní, možno sekerku podľa určitých znakov a masívnosti zaradiť do Reineckeho stupňa HA₂.

L i t e r a t ú r a

BALAŠA, G. 1960: Praveké osídlenie stredného Slovenska. Bratislava.

BÁRTA, J. 1955: Jaskyne Netopierska a Kaplnka v Nízkych Tatrách a ich rímske osídlenie s antropologickými nálezmi. Slovenská archeológia, 3, s. 286-292.

NOVOTNÁ, M. 1970: Die Äxte und Beile in der Slowakei. München.

FUND EINER BRONZEAXT IN DER HÖHLE NETOPIERSKA JASKYŇA IN BANSKÁ BYSTRICA-SÁSOVÁ. Das Mittelslowakische Museum in Banská Bystrica gewann für seine Sammlungen eine bronzene Tüllenaxt, die bei Amateurgrabungen in der Höhle Netopierska jaskyňa in Banská Bystrica, Ortsteil Sásová, gewonnen wurde /Abb. 96/.

Die massive Bronzeaxt besitzt zwischen den Funden aus der Slowakei keine Analogien. An Hand der Massigkeit und mancher Merkmale kann sie in die Stufe HA₂ datiert werden /Abb. 97/.

НАХОДКА БРОНЗОВОГО ТОПОРИКА В ПЕЩЕРЕ "НЕТОПЬЕРСКА-ЯСКИНЯ" В Г. БАНСКА-БИСТРИЦА-САСОВА. Среднесловацкий музей в г. Банска-Бистрица хранит в своих коллекциях бронзовый топорик с втулкой, обнаруженный в рамках любительских археологических раскопок в г. Банска-Бистрица, часть Сасова /рис. 96/.

Массивный бронзовый топорик не имеет аналогий среди найденных в Словакии находок. Массивность топорика, а также некоторые его признаки датируют его степенью HA₂ /рис. 97/.

NÁLEZ MEDENEJ SEKERY V IPEĽSKOM PREDMOSTÍ

M a r t a M á c e l o v á

V auguste 1980 robilo JRD Sečianky rigolačné práce v katastri obce Ipeľské Predmostie /okr. Veľký Krtíš/. Buldozerista Mikuláš Strigač zachránil počas odlesňovania stráne v polohe Starý vrch medenú sekerku, ktorú zachytila radlica mechanizmu. Podľa vyjadrenia nálezcu boli v stiahnutej vrstve zeminy aj úlomky črepov, avšak pri obhliadke sa nezachytila kultúrna vrstva ani sprievodný datovací materiál.

V katastri obce Ipeľské Predmostie, v bližšie neurčenej polohe, sa zistilo eneolitické osídlenie, t. j. našli sa črepy kultúry s kanelovanou keramikou a nálezy schneckenberskej kultúry /Balaša 1960, s. 26, 28/.

O p i s n á l e z u

Plochá medená sekerka so zdrsneným povrchom a s tylom obdĺžnikového prierezu; ostrie je mierne vejárovite rozšírené; pozdĺž tyla sa tiahne k stredu nepravidelný žliabok; d. 17,2 cm, tylo 1,2 x 1,8 cm, š. ostria 4,9 cm; hmotnosť 530 g; inv. č. 17312 /obr. 98/.

Tvarom príbuzná sekerka pochádza z hromadného nálezu z Hradca /okr. Prievidza/, ktorý neobsahoval žiadny sprievodný datovací materiál /Novotná 1955, s. 90, tab. II: 6; Novotná 1970, s. 16/.

L i t e r a t ú r a

NOVOTNÁ, M. 1955: Medené nástroje a problém najstaršej ťažby medi. Slovenská archeológia, 3, s. 90, tab. II: 6.

NOVOTNÁ, M. 1970: Die Äxte und Beile in der Slowakei. München.

FUND EINER KUPFERAXT IN IPEĽSKÉ PREDMOSTIE. Das Mittelslowakische Museum in Banská Bystrica gewann für seine Sammlungen eine Axt, die während Rigolarbeiten im Gemeindegkataster von Ipeľské Predmostie /Bez. Veľký Krtíš/ in der Flur Starý vrch gefunden wurde. Die Kupferaxt mit rechtwinkligem Nacken und leicht fächerförmig verbreiteter Schneide /Abb. 98/ besitzt Analogien in der Axt aus Hradec, Bez. Prievidza /Novotná 1955, 1970/. Datierendes Begleitmaterial wurde nicht gefunden.

НАХОДКА МЕДНОГО ТОПОРИКА В О. ИПЕЛЬСКЕ-ПРЕДМОСТЬЕ. Среднесловацкий музей в г. Банска-Вистрица получил в свои коллекции найденный в ходе осушительных работ в кадастре с. Ипельске-Предмостье /рай. Вельки-Кртиш/ в урочище "Стари-Врх" топорик. Медный топорик с прямоугольным обухом и слегка веерообразно расширяющимся лезвием /рис. 98/ имеет аналогии в топорике из с. Градец, рай. Приевидза /Novotná 1955, 1970/. Датированный находки сопроводительный материал не обнаружился.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM ENEOLITICKEJ MOHYLY V ZBUDZI

Elena M i r o š š a y o v á

V júli 1980 sa realizoval záchranný archeologický výskum mohyly v obci Zbudza /okr. Michalovce/, vyvolaný melioračnými prácami /obr. 99/. Jeho úlohou bolo overenie kultúrnej príslušnosti doposiaľ neskúmaných mohylových násypov v katastri obce.

Lokalita leží na laboreckom výbežku Východoslovenskej nížiny, na úpätí Vihorlatu. Nadmorská výška rovinnatého chotára sa pohybuje od 118 do 170 m. Na existenciu mohýl po prvýkrát upozornil K. Andel /1955, s. 153/, ktorý ich podľa násypov rozpoznal sedem. Keď v súvislosti s rekultivačnými úpravami pozemkov uskutočnil V. Buďinský-Krička /1978, s. 49-50/ v roku 1977 znova prieskum v chotári obce, podarilo sa mu lokalizovať už len päť, a to v polohe Konopište /2 mohyly, miestnymi obyvateľmi nazývané Pši hurky/, Imrička /2 mohyly/, Pod lesom /1 mohyla/. Násypy ostatných už boli rozorané. Výskum sa začal odkrývaním mohyly v polohe Pod lesom, pretože pri rekultivačných úpravách parcely, na ktorej bola, mal byť zvyšok jej násypu zarovnaný s okolitým terénom.

Mohyla I stála na pasienku po pravej strane cesty Zbudza - Michalovce, od ktorej bola vzdialená asi 120 m, v blízkosti starého židovského cintorína, husto porasteného stromami a krovinami. V čase výskumu bol násyp už pomerne nízky a značne rozťahaný, pretože pozemok sa pôvodne oral. Mohyla mala približne kruhový pôdorys a zachovanú výšku 40 cm. Násyp bol navrhovaný z hliny, ktorú budovatelia brali z najbližšieho okolia. Kamenná konštrukcia sa nezistila. Pre veľkú rozťahanosť pláštia mohyly sa nedal spoľahlivo určiť jeho pôvodný priemer. Predpokladáme, že za smerodajný môžeme v tomto prípade brať priemer plochy hlíny sfarbenej do červena, ktorý bol v smere S-J 15,6 m a v smere V-Z 15,1 m. Výskum sa robil plošným odkrývaním v štyroch sektoroch s ponechaním kontrolného bloku.

Po odstránení 1. a 2. vrstvy sa objavila tvrdá červenastá hlina zmiešaná s uhlíkmi, ktorá sa po prehĺbení 3. vrstvy výrazne črtala v jednotlivých sektoroch. Na celej ploche tvorila súvislú vrstvu a jej hrúbka sa pohybovala od 20 cm pri okraji až po 40-45 cm smerom do stredu mohyly. Na takto sfarbenej ploche sa na spodku 3. vrstvy zreteľne črtala mierne zahĺbená oválna jama s $\varnothing$ 1,3 m. Vypínala ju sivohnedá sypká hlina, ktorá okrem väčšieho uhlíka neobsahovala žiadne nálezy. Jediný väčší kameň, zistený v násype na spodku 2. vrstvy, ležal asi uprostred nad zahĺbenou jamou. Je otázne, či bol takto položený zámerne alebo ide o náhodu. Pri južnom okraji jamy, na ploche 80 x 120 cm, mala hlina výrazné sivobiele zafarbenie a popolovitý charakter. Druhá, podstatne menšia plocha rovnakého charakteru sa zistila aj v JV časti mohyly. Vedľa nej bolo väčšie zoskupenie uhlíkov. Pri V okraji mohyly ležali dve skupiny drobných fragmentov keramiky. V blízkosti prvého zoskupenia bolo väčšie množstvo uhlíkov. Kalcinované kosti sa pri odkrývaní neobjavili /obr. 101/.

Nálezový inventár z mohyly bol chudobný. Dovedna sa našlo 155 drobných, nerekonštruovateľných fragmentov keramiky. Všetky majú jednotný charakter. Sú svetlohnedé, niekedy s odtieňom do siva alebo do červena, na lome čierne, menej vypálené. Výzdoba sa zistila len na piatich fragmentoch. V násype mohyly sa zlomky keramiky vyskytovali výnimočne. Väčšina pochádza z V okraja mohyly, prípadne boli roztrúsené nad popolovitou plochou na južnej strane zahĺbenej jamy. Štiepanú industriu

reprezentuje osem odštepov nájdených v násype. Pozoruhodnejší z nich je rohovcový odštep s jemnou retušou na hranách /obr. 100: 7/ a malý obsidiánový odštep /obr. 100: 3/. Z ostatných odštepov nesú stopy ďalšieho opracovania len niektoré. Najčastejšou surovinou použitou na ich výrobu je málo kvalitný sivý kremeň, prípadne čierny buližník. Brúsené nástroje sa v mohyle nenašli. V násype boli aj tri riečne kamene /dva obdĺžnikové a jeden trojuholníkový/, ktoré síce nemajú stopy opracovania, ale ich prirodzený tvar a nálezové okolnosti umožňujú predpokladať, že budovateľom mohyly mohli slúžiť na nejaký účel, a preto boli do nej uložené zámerne.

O p i s n a j v ý z n a m n e j š í c h n á l e z o v

Fragment lievikovite roztvoreného okraja nádoby, sivohnedý; materiál zrnitý; výzdoba plastická a vtlačaná; v. 4 cm /obr. 100: 8/.

Fragment výčnelku, sivočierny; materiál zrnitý; v. 2,2 cm /obr. 100: 1/.

Fragment tela nádoby, svetlohnedý, slamovaný; materiál zrnitý; v. 2,4 cm /obr. 100: 5/.

Fragment tela nádoby, svetlohnedý, zdobený odtlačkom šnúry; materiál zrnitý; v. 2,8 cm /obr. 100: 9/.

Fragment tela nádoby, svetlohnedý, slamovaný; materiál zrnitý; v. 2 cm.

Odštep zo sivého kremeňa; d. 1,9 cm /obr. 100: 2/.

Obsidiánový odštep; jedna hrana s jemnou retušou; d. 1,8 cm /obr. 100: 3/.

Odštep zo sivého kremeňa; stopy retuše; d. 2,3 cm /obr. 100: 4/.

Rohovcový odštep; hrany jemne retušované; d. 3,1 cm /obr. 100: 7/.

Odštep čiernej farby /z buližníka/; stopy retuše; d. 3,9 cm /obr. 100: 6/.

Opracovaný kameň /buližník/ lichobežníkového tvaru, čiernej farby /obr. 100: 10/.

Odštep z riečného kameňa so stopami hrubej retuše; d. 3 cm.

Hoci výskum mohyly I v Zbudzi nepriniesol veľmi výrazný a bohatý materiál, môžeme ju zaradiť medzi pamiatky skupiny východoslovenských mohýl, ktorej nositelia osídlili v neskorom eneolite časť územia východného Slovenska. Naše závery týkajúce sa kultúrnej príslušnosti skúmanej mohyly opierame o celkovú nálezovú situáciu v teréne, ktorá vykazuje niektoré hlavné črty typické pre spomínanú skupinu. Patrí medzi ne spôsob úpravy mohyly i jej chudobné vybavenie. Ani absencia priamych stôp po pohrebe nie je ojedinelým javom. Analogická situácia sa zistila v mohyle vo Veľkom Šariši, Bardejove-Kľušove, Kurime /Budinský-Krička 1967, s. 279, 281, 288/ a Zemplíne /Lamiová-Schmiedlová 1973, s. 168/. Pre bližšie určenie mohyly majú význam aj fragmenty keramiky, na ktorých sa objavuje výzdoba. Okrem črepov zdobených slamovaním je dôležitý zlomok s odtlačkami šnúry /obr. 103: 9/. Tento druh výzdoby sa často vyskytuje na keramike nachádzanej v iných mohylách spomínanej skupiny /Budinský-Krička 1967, tab. XI:10/, rovnako ako vodorovné žliabky na lievikovite roztvorenom hrdle /Budinský-Krička 1967, s. 337/. V našom prípade je táto výzdoba kombinovaná s vtlačaným ornamentom pod okrajom /obr. 100: 8/.

Výskum jednej z piatich mohýl v katastri Zbudze potvrdil jej kultúrnu príslušnosť ku skupine východoslovenských mohýl, ktorú predpokladal už K. Andel /1955, s. 153/. Zároveň sa rozšíril počet doteraz známych lokalít tejto skupiny evidovaných na Východoslovenskej nížine. Ich preskúmanie je v posledných rokoch stále naliehavejšie, pretože v dôsledku rôznych úprav pozemkov tieto pamätníky roľnícko-pastierskeho ľudu postupne zanikajú.

L i t e r a t ú r a

- ANDEL, K. 1955: Výsledok archeologického prieskumu na zemplínsko-užskej nížine v rokoch 1953-1954. In: Vlastivedný sborník. 1. Košice, s. 144-171.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1967: Východoslovenské mohyly. Slovenská archeológia, 15, s. 277-388.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1978: Archeologické prieskumy a nálezy na východnom Slovensku. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1977. Nitra, s. 39-56.
- LAMIOVÁ-SCHMIEDLOVÁ, M. 1973: Výskum dvoch mohýl v Zemplíne roku 1969. In: Nové Obzory. 15. Prešov, s. 167-172.

RETTUNGSGRABUNG IN EINEM ÄNEOLITHISCHEN HÜGELGRAB IN ZBUDZA. Im Gemeindekataster von Zbudza /Bez. Michalovce/ wurde eine Rettungsgrabung in einem Hügelgrab in der Flur Pod lesom durchgeführt /Abb. 99/. Ihre Aufgabe war, die kulturelle Zugehörigkeit der sich im Gemeindeflur befindenden Hügelgräber zu beglaubigen.

Das untersuchte Hügelgrab hatte beiläufig kreisförmigen Grundriss mit 15,6 m Durchmesser in der N-O-Richtung. Die erhaltene Höhe der Lehmaufschüttung betrug 40 cm. Das Hügelgrab erwies sich als arm an Fundinventar. Es gab dort nur einige kleine unrekonstruierbare Keramikscherben, von denen diejenige mit Besenstrichverzierung /Abb. 100: 5/, Schnurabdrücken /Abb. 100: 9/ und horizontalen Kanneluren auf dem trichterartig ausladenden Hals, kombiniert mit eingedrücktem Ornament unter dem Rand /Abb. 100: 7/, Obsidianabsplisse /Abb. 100: 3/ sowie diejenigen aus grauem Quarzit /Abb. 100: 2, 4/ bzw. aus schwarzem Kieseliefer /Abb. 100: 6/ vertreten. Direkte Bestattungsspuren wurden im Hügelgrab nicht gefunden /Abb. 101/.

Auf Grund der Fundsituation und der Ausstattung des Hügelgrabes wird es von der Autorin in die Gruppe der ostslowakischen Hügelgräber aus dem späten Äneolithikum gereiht. Ihre Schlussfolgerungen stützte sie auf analogische Funde aus anderen Fundorten der erwähnten Gruppe, die auf dem Gebiet der Ostslowakei bisher festgestellt worden sind /Budinský-Krička 1967, S. 277-388/.

ОХРАННЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ ЭНЕОЛИТИЧЕСКОГО КУРГАНА В С. ЗБУДЗА. В кадастре с. Збудза /рай. Михаловце/, в урочище "Под-Лесом" осуществились охранные исследования, задачей которых было проверить культурную принадлежность находящихся в кадастре села курганов /рис. 99/. Исследованный курган имел почти прямоугольный план, диаметр которого был в С-Ю направлении 15,6 м. Глиняная насыпь сохранилась на высоту 40 см. Курган был скудный инвентарем. Из числа мелких, нереконструированных осколков керамики важное значение имеют черепки, украшенные штриховкой /рис. 100: 5/, отпечатками шнура /рис. 100: 9/ и горизонтальными желобками на воронкообразно растворяющемся горле, комбинированными под венчиком вдавленным орнаментом /рис. 100: 8/. Каменная индустрия представлена сколами роговика /рис. 100: 7/, обсидиана /рис. 100: 3/, серого кремня /рис. 100: 2, 4/, или же черного лиддита /рис. 100: 6/. Прямые следы захоронения в кургане не обнаружались /рис. 101/.

На основе полевых условий находки, также как и инвентаря кургана, автор датирует его группой восточнословацких курганов позднего энеолита.

Автор опирается на аналогичные данные обнаруженные на территории Восточной Словакии находки из других местонахождений выше приведенной группы /Budinský-Krička 1967, с. 277-388/.

NOVÉ NÁLEZY Z RAJECKÉJ DOLINY

Jozef M o r a v č í k

V roku 1980 zaevidovalo Považské múzeum v Žiline tieto lokality z Rajeckej doliny:

P o l u v s i e /okr. Žilina/

Začiatkom roku sme dostali hlásenie o objavení latinského nápisu. Upozornil naň Ignác Kianička, rodák z Poluvsia, ktorý sa súkromne zaoberá dejinami obce.

Nápis je na kamennej platni umiestnenej pri hlavnej ceste, 80 m pred železničnou stanicou smerom od Žiliny. Kameň je osadený vedľa ohrady domu a vyčnievajúca časť má rozmery: v. 90 cm, š. 50 cm /hore užší/, hr. hore 12 cm, dolu 25 cm. Nápis je umiestnený v hornej tretine kameňa, v mierne vyhlbenom a do tvaru elipsy upravenom priestore rozmerov 29 x 19 cm. Usporiadaný je do troch riadkov pod sebou; nie všetky písmená sa dajú identifikovať.

V prvom riadku je slovo PROSSUS, v druhom SOLNENS a v treťom možno letopočet /obr. 102/. Pri rozhovore s občanmi Poluvsia sa potvrdila informácia nálezcu, že nápis je presne na hranici chotárov Poluvsia a Stránskeho. Nikto v obci si nepamätá, kedy sem bol tento kameň osadený.

Preklad nápisu urobili nezávisle od seba Peter Štanský /riaditeľ Štátneho okresného archívu v Žiline/ a Otmar Gergely z Nitry. Horné dva riadky čítali zhodne ako PROSSUS SOLNENS, čo znamená skratky slov PROCESSUS SOLNENSIS čiže okres Žilina. O. Gergely prečítal aj tretí riadok, v ktorom je podľa neho skratka letopočtu Anno Domini 1531.

Bývalá Trenčianska župa bola pôvodne rozdelená na štyri okresy a jedným z nich bol aj Žilinský okres. Hranice tohto okresu však nikdy nešli cez obec Poluvsie, je teda zrejmé, že kameň sem umiestnili dodatočne, azda v minulom storočí. Pôvodný hraničný kameň okresu sa tak stal hraničným kameňom chotára Poluvsia.

R a j e c k é T e p l i c e /okr. Žilina/

Miroslav Kopera z Rajeckých Teplíc odovzdal do múzea železnú sekeru /evid. č. 6158, obr. 103/, ktorá sa našla v letných mesiacoch roku 1979 v ryhe na elektrický kábel pri materskej škole. Sekery tohto typu sa u nás najčastejšie používali v 15.-16. stor. Najmä v husitskom vojsku boli bežnou súčasťou výbroje.

Ž i l i n a, časť P o r ú b k a /okr. Žilina/

V mesiaci septembri sme uskutočnili prieskum a sondovanie na slovanskom sídlisku, na ktoré upozornil Ivan Mihálik zo Žiliny. Sídlisko je na ľavej strane Rajčianky, na miernom severozápadnom svahu malej dolinky, v ktorej uzávere sú postavené súkromné chaty /obr. 104/.

Štyrmi sondami sme vymedzili približný rozsah sídliska, ktoré sa tiahne v dĺžke asi 150 m a v šírke 20-25 m. Pod hornou humusovitou vrstvou, v ktorej sa nachádzajú črepy zo 17.-19. stor., je v hĺbke 40-80 cm do hneď sfarbená zemina zmiešaná s drobnou vápnitou drvinou, obsahujúca riečne kamene, ploché pieskovcové platničky, uhľíky, slovanské črepy a zvieracie kosti. Najviac nálezov sme zistili pri vyústení dolinky smerom k Rajčianke. Keramika datuje sídlisko do 9. stor.

NEUE FUNDE AUS RAJECKÁ DOLINA. Das Waagtalmuseum zu Žilina evidierte im J. 1980 die folgenden Fundorte im Tal Rajecká dolina:

P o l u v s i e /Bez. Žilina/. In der Gemeinde fand sich ein Stein mit einer eingehauenen Anschrift, die aus drei untereinanderstehenden Zeilen besteht. Die Anschrift enthält die Wörter PROSSUS, SOLNENS, wobei die dritte Zeile unleserlich ist /wahrscheinlich ist es eine Jahreszahl/. Es handelt sich um die Verkürzungen der Wörter PROCESSUS SOLNENSIS - was "Bezirk Žilina" bedeutet /Abb. 102/. Es ist also der ursprüngliche Grenzstein des Bezirks Žilina aus dem ehemaligen Trenčiner Komitat, der im vorigen Jahrhundert sekundär an die Hottergrenze der Gemeinden Poluvsie und Stránske gestellt wurde.

R a j e c k é T e p l i c e /Bez. Žilina/. In der Gemeinde fand sich ein breitschneidiges Eisenbeil /Abb. 103/ aus dem 16. Jh.

Ž i l i n a, Ortsteil P o r ú b k a /Bez. Žilina/. Am linken Ufer der Rajčianka erstreckt sich eine slawische Talsiedlung aus dem 9. Jh. /Abb. 104/. Durch Probeschnitte wurde ihre Ausdehnung festgestellt /L. ca. 150 m, Br. 20-25 m/. Die Kulturschicht befindet sich in 40-80 cm Tiefe und enthält Keramikscherben, Tierknochen, Holzkohlestücken, flache Sandsteinplatten und Flussgestein.

НОВЫЕ НАХОДКИ ИЗ РАЕЦКОЙ ДОЛИНЫ. Поважский музей в г. Жилина зарегистрировал в 1980 г. в Раецкой долине следующие местонахождения:

П о л у в с ь е /рай. Жилина/. В селе обнаружился камень с вырубленной в трех строках латинской надписью. Надпись состоит из слов PROSSUS, SOLNENS, третья строка не разборчива /правдоподобно летоисчисление/. Надпись - сокращенные слова PROCESSUS SOLNENSIS - т. е. район Жилина /рис. 102/. Первоначально он был пограничный камень района Жилина в бывшем Тренчианском комитате; вторично его поместили на рубеж сел Полувсье и Странске, правдоподобно в прошлом веке.

Р а е ц к е - Т е п л и ц е /рай. Жилина/. В селе был найден широколезвийный железный топор /рис. 103/, датированный XVI в.

Ж и л и н а, часть П о р у б к а /рай. Жилина/. В небольшой долине, на левом берегу р. Райчянка расположено славянское поселение IX в. /рис. 104/. Его площадь /д. около 150 см, ш. 20-25 м/ была назначена разведочными шурфами. В находящемся на г. 40-80 см культурном слое обнаружилась керамика, звериные кости, угольки, плоские песчаниковые пластинки и речные камни.

VÝSLEDKY ZISTOVACÍCH A ZÁCHRANNÝCH VÝSKUMOV POVAŽSKÉHO MÚZEA V ŽILINE

Jozef M o r a v č í k

V roku 1980 uskutočnilo múzeum niekoľko menších zisťovacích a záchranných výskumov v chotári obcí Gbeľany, Kotrčiná Lúčka a Varín /všetky okr. Žilina/.

G b e ľ a n y

1. Hradisko. Na hranici chotárov Gbeľan a Nededze sú dve valové opevnenia /kóta 651,8; obr 105: 2/. V správe o nálezoch za rok 1975 /Moravčík 1976, s. 188/

sme ich nesprávne lokalizovali do obce Kotrčiná Lúčka, kde je menšie opevnenie /kóta 576/. Zámenu spôsobili nepresné údaje na mape okresu, na ktorej chýbajú hranice chotára Nededze a názvy a kóty oboch polôh sú zmenené. Hradisko s kótou 652 /správne v obci Gbeľany/ je umiestnené do chotára Kotrčinej Lúčky, kde je vskutku kóta 576 s názvom Hrádok /obr. 105: 1/. To znamená, že aj nálezy pochádzajú z opevnení v polohe Hradisko v Gbeľanoch, a nie z Hrádku v Kotrčinej Lúčke. A. Petrovský-Šichman poznal iba toto opevnenie a robil tu aj zisťovací výskum, kým obe opevnenia v Gbeľanoch mu boli neznáme /Petrovský-Šichman 1965, s. 75-76, tab. XII: 1, 3/.

Vzájomný vzťah opevnení v Gbeľanoch sme už opísali /Moravčík 1976, s. 188/, preto sa budeme venovať iba nálezom z väčšieho opevnenia, na ktorom sme uskutočnili zisťovací výskum. Opevnenie má pretiahnutý tvar s rozmermi 61,5 x 31 m a dlhšiu os orientovanú v smere SZ-JV /obr. 107: 1, tam i rozmiestnenie sond/. Vyhĺbili sme tu tri menšie sondy. Sondou 1 sme čiastočne prerezali val z veľmi prepálených plochých pieskovcových kameňov. Hliny bolo medzi kameňmi málo a našli sme tu iba niekoľko púchovských a stredovekých črepov. V sonde 2, umiestnenej na najvyššom mieste opevnenia, sa objavilo hneď pod trávnatým povrchom skalné podložie a našli sme tu dva stredoveké čriepky a dva kúsky prepálenej tehloviny. Sonda 3, vytýčená v najnižšej časti opevnenia, bola na nálezy najbohatšia. V hornej časti pomerne tenkej kultúrnej vrstvy /mala hrúbku 20-25 cm/ sa vyskytovali prevažne stredoveké, v dolnej, priamo na ílovito-kamenitom podloží, púchovské nálezy.

Prevažovali zlomky z okraja a dna nádob, ale našla sa aj celá horná časť stredovekého hrnca s rímsovité profilovaným okrajom a polovica kónickej misy so širokým okrajom pretláčaným prstami a s rovným dnom. Púchovskú kultúru reprezentovali široké misy s rovným alebo mierne dovnútra zahnutým okrajom, črepy hrebňovanej negrafitovej keramiky, jemných latenských fľašovitých a dvojkónických nádob a pravdepodobne dve celé veľké zásobnice so širokým okružím a výraznými jazykovitými drážadlami v dolnej časti. V jednej z nich bolo zrejme uložené obilie, pretože črepy z nej sme našli nad i pod 5-10 cm vrstvou obilia na ploche väčšej ako 1 m². Vrstva obilia a niekoľko črepov tejto zásobnice boli aj v kolovej jamke pri východnom okraji sondy 3.

Zo železných predmetov sme našli niekoľko tenkých klincov štvorcového prierezu, malú objímku, kramličku, časť asi podkovy, zlomok plochého kovania a veľký klin - zrejme recentný. Dôležitým nálezom je strieborná minca Mateja Korvína z roku 1464 /určila E. Kolníková/.

Z uvedeného vyplýva, že poloha bola osídlená dvakrát. Staršie púchovské opevnenie zrejme využili v stredoveku a vtedy vybuďovali aj menšiu pevnosťku severne od neho. Predbežne môžeme datovať púchovské osídlenie do 1. stor. pred n. l. a stredoveké do 15. stor.

2. Klin. Ryha na obecný vodovod porušila v polohe Klin /obr. 105: 5/ tri žiarové hroby. Boli tesne pod povrchom a ústia urien zasahovali do spodnej časti ornice.

Hrob 1/80 obsahoval baňatú čiernu dvojuchú amforu s úzkym ústím, širokým nízkym vydutím a mierne odsadeným rovným dnom. Rytá výzdoba pozostávala z vodorovných rýh a dvojíc malých poloblúčkov pri ich ukončení. V strede medzi uchami boli dva pupčeky; v. 17 cm, Ø ú. 12,8 x 13,4 cm, max. Ø 28 cm; Ø dna 9,4 cm /evid. č. 6159, obr. 106: 9/. V amfore sa našiel črep z okraja čiernej nádoby esovitej profilácie /evid. č. 6160, obr. 106: 5/.

Hrob 2/80 bol 1 m od predchádzajúceho. Predstavovala ho hnedá hrncovitá nádoba, zdobená plastickým prstami pretláčaným pásikom pod okrajom, ktorý sa nezachoval; v. 17,5 cm, max. $\varnothing$ 20 cm, $\varnothing$ dna 12,7 cm /evid. č. 6161, obr. 106: 7/.

Hrob 3/80 bol vzdialený 2,5 m od prvého a našli sme v ňom dolnú časť čiernej nádoby. Baňaté telo má smerom ku dnu veľmi zúžené; v. 12,5 cm, max. $\varnothing$ 18 cm, $\varnothing$ dna 9 cm /evid. č. 6162, obr. 106: 8/.

Hroby 1-3/80 boli 45 m od okraja hlavnej cesty Gbeľany - Krasňany, vo východnom profile vodovodnej ryhy. Vo vzdialenosti 35 m od hlavnej cesty, v západnom profile ryhy, sa zistil hrob 6/80. Pozostával z dvoch nádob - amfory /urny/ a misky na nôžke, ktorej črepy ležali na pleciach amfory. Dvojuchá čierna amfora s nízkym hrdlom a baňatým telom má na dne prevrtaný okrúhly otvor, na hrdle zväzok vodorovných rýh, nad ním malé poloblúčky, pod ním dvojice pupčiek a zväzky šikmých rýh; v. 19,5 cm, $\varnothing$ ú. 11 cm, max. $\varnothing$ 24,5 cm, $\varnothing$ dna 8,5 cm /evid. č. 6328, obr. 106: 6/. Dvojkónická miska na nôžke má von vyhnutý okraj a maximálne vydutie v hornej tretine. Dno je rovné, dutá nôžka má von vyhnutý okraj. Na pleciach je miesto po ušku a okolo neho zväzky jemných šikmých rýh; v. 12 cm, $\varnothing$ ú. 15,8 cm, max. $\varnothing$ 16,5 cm, $\varnothing$ dna 7,3 cm, v. nôžky 2,8 cm, $\varnothing$ nôžky 8,6 cm /evid. č. 6329, obr. 106: 1/.

Hroby 1, 2, 6/80 boli zahĺbené do žltého ílovitého podložia, hrob 3/80 do čiernej popolovitej zeminy. Vo všetkých sa našli drobné prepálené kostičky, ale žiadne bronzové alebo iné predmety.

Južne od opísaných hrobov sme preskúmali veľkú mohylu s vencom priemeru 12,7 m z veľkých pieskovcových kameňov, na ktorých ležali menšie riečne okruhliaky. Veniec značne narušila hlboká orba, preto sa viaceré kamene našli už vo vrstve nad vlastným telesom mohyly a ďalšie v strede tvorili 2,5 m dlhý súvislý pás. Celý priestor vnútri venca i pod kameňmi sme prekopali, ale centrálny hrob sa nezistil. Iba v južnej časti mohyly, pri východnom okraji pásu okruhliakov, boli na dvoch miestach prepálené kostičky a bronzové ozdoby. Označili sme ich ako hroby 4 a 5/80.

V hrobe 4/80 boli dve väčšie päťzvitové kruhové špirály z tenkého bronzového drôtu; $\varnothing$ 3,5 cm, š. 7 a 8 mm /evid. č. 6324, obr. 106: 3, 4/. V hrobe 5/80 sa našiel bronzový pliešok /evid. č. 6325, obr. 106: 2/ a čierny črep z tela azda šálky vyrobenej z jemného materiálu /evid. č. 6326/. Medzi kameňmi mohyly i pod nimi sa nachádzali atypické zlomky nádob, pripomínajúce skôr sídliskovú ako hrobovú keramiku.

Hroby z obdobia lužických popolnicových polí patria k väčšiemu pohrebisku, z ktorého sa získali nálezy už v roku 1964 pri stavbe cesty Žilina - Gbeľany - Krasňany. Hroby sú aj vľavo od tejto cesty, na poli medzi obcou Gbeľany a polohou Šošinský potok vo Varíne, južne od polôh označených na obr. 105 číslami 4 a 7. Keramika z hrobov preskúmaných v roku 1980 má veľmi mladé znaky /nižšie baňaté tvary, plastický pásik pod okrajom, šálka na nôžke, rytý ornament analogický nálehom z mladšej doby halštatskej z pohrebísk na Orave/, preto ju datujeme predbežne na rozhranie HD a LA.

3. Nad cintorínom. Trasa vodovodu pokračovala severným smerom cez západný okraj návršia Bukovina, kde narušila sídliskovú vrstvu v dĺžke 80-180 m od okraja cintorína /obr. 105: 4/. Keramika vybratá z profilu i z vyhádzanej zeminy je hrubá, formovaná vo voľnej ruke a slabo vypálená. Na lome črepov /evid. č. 6330/ vidieť odtlačky obilných pliev. Nálezy pochádzajú zrejme zo sídliska, ktoré môžeme

datovať najpravdepodobnejšie do eneolitu. Presnejšie určenie nie je možné pre malú výraznosť nálezov.

4. Pod Chmelínec. Vodovodná ryha porušila v priestore za parkom /obr. 105: 6/ čiernu kultúrnu vrstvu, ktorá bola v hĺbke 1 m a tiahla sa v dĺžke 20-25 m od čerpacej stanice obecného vodovodu pri juhozápadnom rohu parku. Kultúrna vrstva obsahovala nevýrazné črepy, železný hrot, zvieracie kosti, kúsky prepálenej mazanice, uhľíky a riečne kamene. Keramika je vyrobená vo voľnej ruke z piesočnatého materiálu a pomerne dobre vypálená /evid. č. 6321-42/. Sídliisko datujeme predbežne do mladšej doby rímskej.

K o t r č i n á L ú č k a

Hrádok. Ako sme uviedli v súvislosti s nálezmi z Hradiska v Gbeľanoch, urobili sme prieskum malého opevnenia na Hrádku a zamerali sme ho /obr. 105: 1/. Nachádza sa na kužeľovitom kopci /kóta 576/ južne od obce. Kamenný val ide po okraji strmých svahov a je prerušený bránou na severovýchodnej strane /obr. 107: 3/. Vnútna plocha sa mierne zvažuje z juhu na sever. Zisťovacie sondy na Hrádku nezachytili kultúrnu vrstvu ani žiadne pamiatky. Na základe nálezov získaných A. Petrovským-Šichmanom /1965, s. 75-76, tab. XII: 1, 3/ môžeme opevnenie prísúdiť púchovskej kultúre a datovať ho do 1. stor. pred n. l.

V a r í n

1. Dubovec. V mesiacoch júl-október sme sledovali odhumusúvanie terénu na stavenisku elektrorozvodne v Šošinskom potoku /obr. 105: 7/. Na temene návršia Dubovec /obr. 105: 8/ sa dalo vybrať päť sídliskových objektov s prepálenými hlinenými roštmi pecí. Objekt 1/80 bol 150 m od severného okraja staveniska a objekty 2-5/80 boli tesne pri tomto okraji /obr. 109/.

Objekt 1/80 - malá jamka oválneho pôdorysu, mierne zahĺbená do ílovitého podlažia. V jej strednej časti sa našlo niekoľko kameňov, hrubé atypické črepy a kúsky prepálenej tehloviny /evid. č. 6299-6302/. Objekt 2/80 mal skoro štvorcový pôdorys s malým vchodovým výklenkom na severovýchodnej strane. Vnútri bola predpecná jama so skupinou riečnych kameňov a piecka s prepáleným hlineným roštom, ktorý prekryval plytkú jamku oválneho pôdorysu. V jamke pod roštom sa zistili v strede a v rohu veľmi prepálené riečne kamene. Zásyp objektu bol hnedočervený a obsahoval množstvo úplne rozmočených uhľíkov. Črepy z objektu sú hrubé, z nádob vyrobených zo zrnitého materiálu /evid. č. 6422-6425/. Jeden okraj je šikmo zrezaný, na ďalšom črepe je plastický prstami pretláčaný pásik /obr. 108: 2/.

Objekt 3/80 pozostával z dvoch jamiek oválneho pôdorysu. Nad menšou z nich bol výrazne prepálený hlinený rošt a pod ním sa objavili prepálené riečne kamene. Keramika je podobná predchádzajúcim nálezom. Jeden črep je zdobený radom vtlačaných jamiek /obr. 108: 3/ a dno iného je nápadne odsadené /evid. č. 6426-6430; obr. 108: 4/. Objekty 4 a 5/80 boli malé jamky oválneho pôdorysu, vyplnené riečnymi kameňmi, medzi ktorými sa našlo niekoľko hrubých črepov a kúskov prepálenej tehloviny /evid. č. 6431-6438/.

Kultúrne a časové zaradenie týchto objektov je problematické, pretože keramika je málo výrazná. Jej hrubé vypracovanie, zrnitý materiál, nevýrazné vypálenie a neumelá výzdoba podporujú datovanie do eneolitu.

2. Hradisko. Urobili sme prieskum a sondáž polohy Hradisko nad osadou Koňhora a riečkou Varínkou /obr. 105: 3/. Je to mierne návršie s najväčšou výškou v strede. Celý areál sa využíva na poľnohospodárske účely. Z južnej, juhovýchodnej a juhozápadnej strany sú pomerne strmé svahy. Na východe a západe svah mierne klesá, čo spôsobilo zrejme aj oranie polí. Na severnej strane sú umelé terasy-polia.

Sondovaním na viacerých miestach sme sa snažili nájsť datovateľné nálezy, ale ani v jednom prípade sa to nepodarilo. Hneď pod ornice, v hĺbke 30-40 cm, bolo ílovito-kamenité podložie /jadro kopca tvorí pieskovec/. V južnej časti sme na povrchu ornice našli niekoľko prepálených pieskovcových kameňov a čierny pôrovitý črep. Na západnom svahu /asi 30 m od okraja/ sa tiahne v smere S-J pás do červena sfarbenej zeminy, ktorá by mohla pochádzať z rozoraného valu. Neobsahuje však žiadne uhličky, preto môže ísť aj o prírodné sfarbenie. Polohu budeme sledovať a ďalší prieskum urobíme po hlbokkej orbe na jar v roku 1981.

3. Hrádok. Uskutočnili sme menší zisťovací výskum opevnenia na Hrádku, ktorý je medzi cestou z Gbelian a cestou k železničnej stanici /obr. 105: 9/. Opevnenie má oválny pôdorys, nevysoké valy a bránu na západnej strane /obr. 107: 2/. Keďže prečnieva nad cestou len málo, budí dojem umele navrhnutého pahorku. Zo severnej strany je hlboký zárez, cez ktorý preteká potôčik. Vnútorný priestor Hrádku mierne poklesol, pretože ho narušil masový hrob obetí epidémie moru v roku 1831. Túto tragédiu pripomína aj kríž umiestnený na východnom vale.

Zisťovaciu sondu sme situovali priamo do brány, pretože sme predpokladali, že hrob až sem nesiaha. Pod povrchovou vrstvou humusu sa v hĺbke 40-50 cm objavila hnedočierna vrstva hlíny a riečneho štrku, v ktorej sa našlo niekoľko atypických zlomkov keramiky a tri železné klince. V štrkovitej vrstve sa črtali /čiernym sfarbením výplne/ dve väčšie kolové jamy, z ktorých sme vybrali spálené uhličky. Jamy mali oválny pôdorys - západná Ø 40 x 60 cm, východná /o 15 cm ďalej/ Ø 45 x 65 cm. Pri obidvoch sa našli kostry detí /asi do jedného roku/. Jedna bola umiestnená 20 cm severne od menšej jamy, druhá čiastočne zasahovala do východnej časti väčšej kolovej jamy. Z tejto superpozície je zrejme, že deti sem pochovali až vtedy, keď objekt už neplnil svoje pôvodné poslanie. Nálezy získané počas výskumu neumožňujú definitívne rozriešiť datovanie tohto opevnenia; črepy sú azda z doby halštatskej. Treba rátať aj s možnosťou, že kopec bol navrhnutý pri pochovávaní obetí epidémie a nálezy sú tu uložené sekundárne.

4. Šošinský potok. V mesiaci júli sme sondaovali doteraz neporušený terén v polohe Šošinský potok, južne od ubykácií n. p. Elektrovod Bratislava. Ani v jednom prípade sa nepodarilo zachytiť kultúrnu vrstvu, je preto zrejme, že sídlisko nepokračovalo až sem. V roku 1979 sa zistili dva porušené sídliskové objekty lužickej kultúry v priestore severovýchodne od prvého baraku /obr. 105: 7, Moravčík 1980, s. 144/. Severne od týchto objektov sa pri kopaní rýh na elektrický kábel a vodovod do ubykácií znova objavila kultúrna vrstva, ktorá pokračuje 30-50 m na sever od transformátora /pri ňom sa spomínané objekty našli/ a v šírke 20-30 m medzi cestou do elektrorozvodne a Šošinským potokom. Žiaľ, celá plocha je nateraz prekrytá navezenou zeminou a skládkou drenážnych rúr, takže sa v záchrannom výskume lužického sídliska nedalo pokračovať.

L i t e r a t ú r a

- MORAVČÍK, J. 1976: Stredoveké opevnenie v Kotrčiněj Lúčke. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1975. Nitra, s. 188.
- MORAVČÍK, J. 1980: Sídliisko lužickej kultúry vo Varíne. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1979. Nitra, s. 144.
- PETROVSKÝ-ŠICHMAN, A. 1965: Severozápadné Slovensko v dobe laténskej a rímskej. In: Vlastivedný sborník Považia. 7. Banská Bystrica, s. 53-129.

ERGEBNISSE DER FESTSTELLUNGS- UND RETTUNGSGRABUNGEN DES WAAGTALMUSEUMS ZU ZILINA. Im J. 1980 verwirklichte das Waagtalmuseum zu Zilina Feststellungs- und Rettungsgrabungen in den Gemeinden Gbeľany, Kotrčiná Lúčka und Varín /alle im Bez. Zilina/.

G b e ľ a n y . Flur Hradisko - zwei Befestigungen, aus denen schon im J. 1975 Funde gewonnen wurden /Moravčík 1976, S. 188/. Aus der grösseren Befestigung /Abb. 105: 2; 107: 1/ gewann man mit Hilfe von drei Schnitten Material der Púchover Gruppe aus dem 1. Jh. v. u. Z. sowie mittelalterliches Material aus dem 15. Jh. Den wichtigsten Fund stellt eine Silbermünze Matthias Corvins aus dem J. 1464 /bestimmt von E. Kolníková/ dar. Flur Klin /Abb. 105: 5/ - die Rinne für die örtliche Wasserleitung störte Urnengräber der Lausitzer Kultur und die Steinsetzung eines Hügelgrabes mit 12,7 m Durchmesser. Im Grab 1/80 lag eine schwarze Amphore mit zwei Henkeln und grosser Bauchwölbung /Abb. 106: 9/ und die Randscherbe eines weiteren Gefässes /Abb. 106: 5/. Im Grab 2/80 fand sich ein braunes topfartiges Gefäss mit einem plastischen Band unter dem Rand /Abb. 106: 7/; im Grab 3/80 der Unterteil eines schwarzen Gefässes /Abb. 106: 8/, im Grab 6/80 eine schwarze zweihenkelige Amphore /Abb. 106: 6/ und eine Fusschüssel /Abb. 106: 1/. Die Gräber 4 und 5/80 fanden sich im Grabhügel, wo sie sich als Stellen mit verschüttetem Leichenbrand und Bronzeschmuckstücken äusserten /Abb. 106: 2-4/. Die Gräber sind in HD und LA datiert. Flur Nad cintorínom /Abb. 105: 4/ - die Rinne für die Wasserleitung störte eine Siedlungsschicht mit grober Keramik, die in das Äneolithikum zu datieren ist. Flur Pod Chmelínec /Abb. 105: 6/ - die Rinne für die Wasserleitung störte in 1 m Tiefe eine Kulturschicht von schwarzer Verfärbung, die unausgeprägte, wahrscheinlich in die jüngere römische Zeit gehörende Keramik enthielt.

K o t r č i n á L ú č k a. Flur Hrádok /Abb. 105: 1; 107: 3/ Besichtigung und Vermessung einer Befestigung der Púchover Kultur aus dem 1. Jh. v. u. Z.

V a r í n. Flur Dubovec /Abb. 105: 8; 108, 109/ - Rettungsgrabung in fünf Siedlungsobjekten mit durchbrannten Ofenrosten aus Lehm und aus grobem Material hergestellter Keramik, die in das Äneolithikum datiert werden kann. Flur Hradisko /Abb. 105: 3/ - der Flurname lässt die Annahme zu, dass es sich hier um eine Befestigung handelt. Sondierungsarbeiten und Begehungen haben bisher jedoch noch keine überzeugenden Beweise darüber gebracht. Flur Hrádok /Abb. 105: 9; 107: 2/ - eine kleine Befestigung, die sich auf einer Terrasse im Tal erstreckt. Mit Hilfe eines im Tor situierten Schnittes suchte man nach datierbaren Funden. Das gewonnene Scherbenmaterial ist unausgeprägt, es stammt wahrscheinlich aus der Hallstattzeit. Flur Šošinský potok /Abb. 105: 7/ - die Sondierung des ungestörten Raumes der vorausgesetzten

Fortsetzung einer Lausitzer Siedlung /Moravčík 1981, S. 144/ erbrachte nicht die erwarteten Ergebnisse. Die Siedlung setzt in nördlicher Richtung fort, wo zur Zeit keine archäologische Untersuchungen möglich sind.

РЕЗУЛЬТАТЫ ОСУЩЕСТВЛЯВШИХСЯ ПОД РУКОВОДСТВОМ ПОВАЖСКОГО МУЗЕЯ В Г. ЖИЛИНА РАЗВЕДОЧНЫХ И ОХРАННЫХ РАСКОПОК. В 1980 г. проводились Поважским музеем в г. Жилина охранные раскопки в сс. Гбеяни, Котрчина-Лучка и Варин /все сс.- рай. Жилина/.

Г б е л я н и. Урочище "Градиско" - две фортификации, в которых были обнаружены находки уже в 1975 г. /Moravčík 1976, с. 188/. В большем укреплении /рис. 105: 2; 107: 1/ были заложены три шурфа, помощью которых обнаружился материал пуховской культуры I в. до н. э., также как и средневековый материал XV в. Находкой важнейшего значения является серебряная монета Матея Корвина - 1464 г. /определена Е. Колниковой/. Урочище "Клин" /рис. 105: 5/ - траншея водопровода разрушила урновые погребения лужицкой культуры и каменный венчик могилы, диаметром в 12,7 м. В погребении 1/80 обнаружилась амфора черного цвета с двумя ручками и выпуклым туловом /рис. 106: 9/ и черепок венчика иного сосуда /рис. 106: 5/. В погребении 2/80 был найден горшковидный сосуд с рельефным валиком под венчиком /рис. 106: 7/; в погребении 3/80 нижняя часть сосуда черного цвета /рис. 106: 8/, в погребении 6/80 обнаружилась амфора черного цвета с двумя ручками /рис. 106: 6/, а также миска с ножкой /рис. 106: 1/. Погребения 4 и 5/80 прослеживались на могильнике как места с рассыпанными обожженными маленькими костями и бронзовыми украшениями /рис. 106: 2-4/. Погребения датируются ND и LA. Урочище "Над-Цинторином" /рис. 105: 4/ - траншея водопровода разрушила селищный слой с толстостенной датированной энеолитом керамикой. Урочище "Под-Хмелинец" /рис. 105: 6/ - траншея водопровода разрушила на г. 1 и культурный слой черного цвета, в котором обнаружилась просто украшенная керамика, правдоподобно раннеримского периода.

К о т р ч и н а - Л у ч к а. Урочище "Градок" /рис. 105: 1; 107: 3/ - обследование и съемка укрепления пуховской культуры I в. до н. э.

В а р и н. Урочище "Дубовец" /рис. 105: 8; 108 и 109/ - охранные раскопки пяти селищных объектов с обожженными глиняными решетками печей и датированной периодом энеолита керамикой, изготовленной из грубого материала. Урочище "Градиско" /рис. 105: 3/ - название урочища дает возможность предполагать существование укрепления. Но ни шурфы ни разведки не принесли об этом убедительных доказательств. Урочище "Градок" /рис. 105: 9; 107: 2/ - небольшие укрепления в долинной террасе. Помощью заложеного у ворот разведочного шурфа, исследовались находки, которые было бы можно более точно датировать. Невыразительный керамический материал датируется правдоподобно гальштаттским периодом. Урочище "Шошински - Поток" /рис. 105: 7/ - шурфы заложены на неразрушенной площади предполагаемого продолжающегося лужицкого поселения /Moravčík 1981, с. 144/ не принесли ожидаемых результатов. Поселение продолжается в северном направлении, где в настоящее время нельзя осуществлять исследования.

VÝSLEDKY ARCHEOLOGICKEHO VÝSKUMU VO SVODÍNE

Viera N ě m e j c o v á - P a v ú k o v á

V marci až novembri 1980 sa realizovala deviata etapa systematického výskumu vo Svodíne /okr. Nové Zámky/. Počas deviatich mesiacov sa pracovalo na dvoch miestach. V centre fortifikácií lengyelskej kultúry bola dvoma sondami /XXXVI a XXXVII/ prekopaná záhrada, ktorá sa vkladala do súvislého pásma plošnej odkrývky z rokov 1976-77. Na severozápadnom okraji preskúmanej plochy nadväzovali sondy XXXIV a XXXV s celkovou rozlohou 15,5 x 145 m na sondy XXVIII-XXX z roku 1979 a sledovali ďalší priebeh osídlenia patriaceho k mladšej z oboch lengyelských fortifikácií. Spolu sa preskúmala plocha 2700 m².

Výskum bol náročnejší ako v predchádzajúcich rokoch, lebo podložie na lokalite západným smerom mierne klesá, takže v sondách XXXIV a XXXV bolo treba po celej dĺžke odstrániť nad sprašou 100-120 cm zeminy, a miestami i viac.

Sondy XXXVI a XXXVII /situované v nepreskúmanom priestore medzi sondami XXIV a XXV z roku 1976/ zachytili ďalší priebeh priekopy staršieho opevnenia - úsek medzi jeho SSZ a SVV bránou. I keď medzi oboma sondami musel zostať pre technické dôvody neprekopaný štvormetrový pás a medzi sondami XXV a XXXVII i XXIV a XXXVI užšie pásy, odkrývka potvrdila, že dvojité palisádové žlab staršieho fortifikačného systému nie je súvislý, resp. v celej dĺžke zdvojený. Zdvojené sa zdajú len kratšie či dlhšie úseky pri bránach. Medzi nimi je priekopa lemovaná na vnútornej strane len jednou palisádou, idúcou v tesnej blízkosti. Plytšia, vnútorná palisáda je prerušovaná. Tento detail bude sťažovať rekonštrukciu fortifikácie, ak medzi oboma palisádami bolo teleso valu.

V oboch sondách sa zistili viaceré pôdorysy veľkých kolových stavieb, predstavujúcich predovšetkým ďalší priebeh domov čiastočne zachytených v rokoch 1976-77 v sondách XXIV a XXV. Všetky stavby sa nachádzali z vonkajšej strany fortifikácie. Za zvláštnu zmienku stojí z nich dom 381/76, ktorý mal mimoriadne malé rozmery /6 x 8 m/ a patrila k najmenším zo zistených. Okrem pôdorysov domov sa objavili viaceré elipsovité objekty, bohaté na materiál, známe už z predchádzajúcich sezón, ktoré zrejme patrili k jednotlivým domom.

Najdôležitejším objektom bol nesporne dom 808/80, prerezaný priekopou staršej fortifikácie. Sýto červenohnedo sfarbená výplň viacerých jeho kolových jám bola zreteľne narušená svetlosivohnedým zásypom priekopy. Táto superpozícia potvrdila existenciu najstaršieho lengyelského sídliskového horizontu, ktorý na lokalite predchádzal osadu so staršou fortifikáciou, to jest druhú stavebnú fázu. Už v správach z minulých sezón som sa o tejto problematike zmienila v súvisi s objektmi 149, 239 a 241/73, v ktorých boli zahĺbené kolové jamy domu 212/73, patriaceho k staršej fortifikácii, a v súvislosti s prienikom jedného z palisádových žlabov staršej fortifikácie cez objekt 568/78. Ešte v roku 1974 sa odkryl dom 213/74 s kombinovanou žlabovo-kolovou konštrukciou, ktorého JV roh sa prekryval s priekopou staršej fortifikácie. Pôdne pomery v kritickom mieste, vzhľadom na poklesnuté podložie veľmi nevýhodné, neumožnili vzájomnú pozíciu domu a priekopy dostačujúco rozpoznať. Objavenie domu 808/80 a jeho stratigrafický vzťah k tej istej fortifikácii stavajú nález domu 213/74 do nového svetla a umožňujú predpokladať, že obe stavby patria pravdepodobne do toho istého sídliskového horizontu, momentálne na lokalite najstaršieho.

Jadro tejto najstaršej lengyelskej osady leží zrejme východným a juhovýchodným smerom od skúmanej plochy, v miestach družstevného vinohradu, a je teda v najbližších dvadsiatich rokoch neprístupné výskumu. Bolo by iste zaujímavé zistiť, či aj táto osada mala vo svojom strede podobnú fortifikáciu ako dve mladšie, ktoré sú predmetom skúmania.

Na JZ konci sond XXXVI a XXXVII sa našlo sedem hrobov z doby halštatskej, patriacich ku skupine žiarových hrobov odkrytých v sondách XVIII, XXIII a XXIV v minulých rokoch. Všetky boli relatívne chudobné, s jednou, maximálne dvoma nádobami. Okrem nich sa v sonde XXXVI zistil kostrový hrob, ktorý obsahoval dve väčšie bronzové náušnice z viacnásobne stočeného drôtu.

Ďalšie dve sondy /XXXIV a XXXV/, nadväzujúce na plochu skúmanú v roku 1979 sondami XXVIII, XXIX a XXX a rozširujúce ju ďalej na severozápad, odkryli temer štvrt hektárový úsek osady patriacej k druhej, mladšej fortifikácii. Pri odkrývaní sa skompletizovali niektoré pôdorysy domov, začínajúce sa už v sondách XXVIII-XXX, a objavili sa ďalšie pôdorysy /spolu jedenásť až dvanásť domov/. Doteraz sa našlo v tejto časti osady, patriacej k mladšej fortifikácii s dvojitou priekopou, a to v priestore medzi jej SSZ a JJZ bránou, minimálne 18 úplných alebo sčasti zachytených domov, a možno i viac, lebo niektoré pôdorysy sú ťažko čitateľné, pretože v tých istých miestach je situované množstvo objektov badenskej kultúry.

Získané pôdorysy sa zdajú v priemere kratšie a užšie ako domy osady patriacej ku staršej fortifikácii. Popri domoch so šírkou okolo 9 m sú v prevahe užšie domy, široké len 6 či 5, dokonca i menej ako 5 m. Dĺžka zachovaných kompletných pôdorysov je 15 m a menej /napr. dom 989/80 len 9 m/. Také rozsiahle a mohutné stavby ako domy 210/73 a 211/73, dlhé 20-25 m, patriace k staršej fortifikácii, sa v mladšej osade zatiaľ nenašli. Na prvý pohľad by tento fakt mohol viesť k domnienke, že v priebehu I. stupňa lengyelskej kultúry sa obydlia postupne zmenšujú a skracujú. Situácia však nie je taká jednoduchá.

Veľký dom 800/79, ktorého juhovýchodný koniec sa zachytil v sondách XXIX a XXX v roku 1979, pokračoval naprieč sondou XXXIV a XXXV. Jeho odkrývka ešte nie je ukončená; predbežne má dĺžku 19 m. Stavba má výlučne žlabovú konštrukciu s jedinou prepážkou vnútri a je mladšia ako opísaná osada s mladšou fortifikáciou. Prepážka delí dom na dve nerovnaké časti - juhovýchodná je dlhá 9 m, severozápadná 10 m. Juhozápadná dlhá stena bola nad bohatým hrobom 93/79, čo je zatiaľ jediná nepochybná superpozícia medzi domami a hrobmi v tejto časti lokality. Už v správe o predchádzajúcej výskumnej kampani som sa o tom zmienila. Konštatovala som, že dom 800/79 spolu s domom 608/79 sú pravdepodobne najmladšími stavebnými pamiatkami lengyelskej kultúry na lokalite. Oba sú široké 9-10 m a primerane dlhé, väčšie ako ktorýkoľvek dom z predchádzajúceho, tretieho sídliskového horizontu.

V sondách XXXIV a XXXV sa našlo v porovnaní s hustotou a počtom hrobov odkrytých v predchádzajúcich sezónach relatívne veľa hrobov lengyelskej kultúry. Časť z nich /14/ sa našla v dolnom úseku oboch sond, na juhozápadnom svahu terasy. Sú zrejme súčasťou rozsiahlej skupiny hrobov, ktorá sa tiahne tesne nad a pod ohybom terasy až skoro po JJZ bránu mladšej fortifikácie na doteraz zistenej dĺžke cca 100 m /najvzdialenejšie sú hroby 27, 28 a 29/72 v sonde X/00, resp. niekoľko nekompletných hrobov v dolnej časti sondy XV/. Druhá skupina - spolu 16 hrobov - sa objavila nečakane v sondách XXXIV-XXXV, v priestore pred SSZ bránou mladšej for-

tifikácie. Do nej patria i prvé hroby - 1-4/71, zistené v prvom roku výskumu v sektoroch M a N v sonde I.

Medzi oboma skupinami je prieluka cca 40 m, v ktorej boli len dva hroby - 107 a 109/80, oba zahĺbené do hliníkov.

Takmer všetkých 32 hrobov možno označiť ako bohaté, niektoré dokonca ako veľmi bohaté. Znovu mali výraznú výbavu mužské hroby, niektoré ženské a detské hroby. Za všetky sa zmienim podrobnejšie o hroboch 112/80, 130/80 a 134/80.

Hrob 112/80 obsahoval dosť strávenú detskú kostru, pokrytú niekoľkými stovkami spondylových a vápencových korálov. Korále boli zoradené v náhrdelníku, trojradovom opasku, vo viaceradových náramkoch na oboch rukách, ako nášivky na čepčeku alebo ozdoba na účese dieťaťa i na leme šiat vo výške kolien. Drobučké koráliky boli pod bokmi kostry. Na vyvýšenom schodíku pred kostrou bolo v rade deväť nádob a hlinený oltárik. Dve nádoby sú antropomorfné, rovnakého typu ako náhodne nájdená nádoba v roku 1932 /Neustupný 1935, s. 131 n./ a ďalšia z výskumu S. Šišku a J. Lichardusa v roku 1965 /Lichardus - Šiška, 1970, s. 311n./. Aj oba staršie nálezy pochádzajú z hrobov a jediným väčším rozdielom medzi nimi je odlišné ukončenie hore vztýčených v laktoch zohnutých rúk. Ten istý rozdiel je i na oboch nádobách z hrobu 112/80 - jedna má ruky ukončené kalíškami, druhá dlaňou a prstami /sedem na každej ruke/. Na oboch sa dobre zachovalo maľovanie, lebo hrob bol, ako ostatné bohaté hroby, hlboký. Nádoby boli obrátené prednou časťou ku kostre, s rukami ochraňujúco vztýčenými nad dieťaťom, podobne ako ďalšia antropomorfná nádoba s kalíškovite ukončenými rukami, ktorú sme našli v neďalekom plytkom chudobnom detskom hrobe 134/80.

Hrob 130/80 s nezvyčajne veľkou /145 x 205 cm/ a hlbokou jamou s pohrebom muža bol doteraz najbohatšie vybavený. Okrem deviatich nádob a obligátnej mužskej výbavy, skladajúcej sa z jadier, úštepov, kančích klov a v tomto prípade až troch kamenných sekier /dvoch plochých a jedného sekeromlatu/, obsahoval aj množstvo spondylových korálikov, zoradených v náramkoch na oboch rukách a ležiacich vo veľkom množstve okolo hlavy a pliec. Na ľavej ramennej kosti, tesne nad lakťom, mal pochovaný dva spondylové náramky /zatiaľ vo Svodíne jediné/.

Okrem objektov lengyelskej kultúry sa v oboch sondách našlo temer 200 objektov badenskej kultúry, patriacich do jej stupňov III a IVa. V stene veľkého kruhovitého objektu 857/80 sa našla ďalšia kopulovitá pec s ústím otvoreným do objektu. Je už tretia zistená na lokalite. Všetky tri pece sú vybudované v hlbších, väčších objektoch. Ich ústia nie sú nasmerované jednotne, každá z pecí je otvorená na inú stranu.

Tak ako v predchádzajúcich rokoch, i v r. 1980 sa zachytil ďalší priebeh palisády z doby halštatskej, ktorý je miestami jednoúčhý, inde zdvojený. Sondami XXXIV a XXXV sa zistilo jedno z miest, kde sa palisáda rozvetvovala na dve časti. Po deviatich metroch sa znova spájala do jedného dosť plytkého žlabu. Okrem viacerých bežných sídliskových halštatských objektov sa odkryli aj zahĺbené štvorcové chaty 918 a 944/80. Chata 944/80 sa zdala byť uhlopriečne prerozaná zdvojenou palisádou, ale pre intenzívne tmavý zásyp oboch a malú hĺbku palisádového žlabu sa nedalo zistiť, či palisády režu chatu alebo chata prerušuje žlab. Už z rozmiestnenia chát objavených v predchádzajúcich rokoch je zrejmé, že ide minimálne o dve fázy halštatského osídlenia. Jedna osada je na ohybe a JZ svahu terasy smerom k potoku a palisádu, ktorá ju ohraničuje zo SV, sledujeme

už cca na 300 metroch. Druhá osada prekračuje palisádový žľab hlboko do vnútra terasy a okrem zásobných a iných jám ju dokumentujú viaceré chaty.

V nasledujúcej sezóne bude výskum pokračovať ďalej na severozápad systematickou odkrývkou plochy vedľa sond XXXIV a XXXV. Sledovať sa bude pokračovanie oboch skupín hrobov, ako i domov lengyelskej kultúry.

L i t e r a t ú r a

- LICHARDUS, J. - ŠIŠKA, S. 1970: Záchranný výskum pohrebiska a sídliska lengyelskej kultúry vo Svodíne roku 1965. Slovenská archeológia, 18, s. 311-352.
- NEUSTUPNÝ, J. 1935: Anthropomorfni nádobka bodrogkeresztúrskeho typu z Ném. Seldína /okr. Parkan/. In: Bratislava. 9. Bratislava, s. 131-133.

ERGEBNISSE DER ARCHÄOLOGISCHEN GRABUNG IN SVODÍN. Im J. 1980 realisierte man die neunte Grabungsetappe in Svodín /Bez. Nové Zámky/. Mit den Schnitten XXXV und XXXVII im bisher unerforschten Raum verfolgte man den Verlauf eines Grabens der älteren Befestigung zwischen ihrem NNW- und NOO-Tor. Die doppelte Palisadenrinne, die zu diesem Graben gehört, war etwa nur auf den längeren bzw. kürzeren Abschnitten bei den Toren verdoppelt. Das wichtigste festgestellte Objekt war das Haus 808/80, das vom Graben der älteren Fortifikation durchschnitten war. Diese Superposition bestätigte die Existenz des ältesten Lengyel-Siedlungshorizontes, der auf der Fundstelle der Siedlung mit der älteren Fortifikation, d. h. der zweiten Bauphase, vorangegangen war. Der Kern dieser ältesten Siedlung der Lengyel-Kultur liegt offenbar östlich und südöstlich von der untersuchten Fläche und ist zur Zeit für die Grabung unzugänglich.

Weitere zwei Schnitte /XXXIV und XXXV/ knüpften an die vorher untersuchte Fläche in nordwestlicher Richtung an /ein weiterer Abschnitt von 0,25 ha/. Es wurde der weitere Verlauf der Siedlung verfolgt, die zur zweiten, jüngeren Fortifikation gehört. Manche Hausgrundrisse wurden vervollständigt, die teilweise in der vorangehenden Saison freigelegt worden waren, und weitere Grundrisse tauchten auf /insgesamt 11-12 Häuser/. Bisher stellte man im Raum zwischen dem NNW- und SWW-Tor in die Befestigung in der Mitte der Siedlung mindestens 18 vollständige oder Teile von Hausgrundrissen fest /manche von ihnen sind wegen der vielen Objekte der Badener Kultur an denselben Stellen schwer lesbar/.

In den Schnitten XXXIV und XXXV befanden sich relativ viele Gräber der Lengyel-Kultur /14 am Südwesthang der Terrasse, 16 im Areal vor dem NNW-Tor der jüngeren Fortifikation/. Beinahe sämtliche abgedeckte Gräber können als reich bezeichnet werden, manche als sehr reich /markant ausgestattete Männergräber, einige reich ausgestattete Frauen- und Kindergräber/. Das Kindergrab 112/80 enthielt ausser einigen Hundert Spondylus- und Kalksteinperlen und anderen Beigaben zwei anthropomorphe Gefässe, die zwei solchen schon von früher bekannten Gefässen aus Svodín ähneln. Das Kindergrab 134/80 lieferte ein anthropomorphes Gefäss mit emporgehobenen Armen. Der bestattete Mann in dem reichen Grab 130/80 war mit Spondylusperlen, Steinbeilen und anderen Beigaben, wie auch auf dem linken Oberarm mit zwei Spondylusarmbändern ausgestattet /bisher in Svodín die einzigen/.

Ausser Objekten der Lengyel-Kultur fand man beinahe 200 Objekte aus der Stufe III und IVa der Badener Kultur.

Ähnlich wie in den vorangehenden Jahren wurde der weitere Verlauf der Palisade und die Besiedlung aus der Hallstattzeit mit mehreren quadratischen eingetieften Hütten und anderen zugehörigen Objekten verfolgt. Aus ihrer Lage zur Palisade ist zu sehen, dass es sich minimal um zwei hallstattzeitliche Besiedlungsphasen handelt.

РЕЗУЛЬТАТЫ АРХЕОЛОГИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ В с. СВОДИН. В 1980 г. продолжился девятый сезон археологических исследований в с. Сводин /рай. Нове-Замки/. Шурфами XXXVI и XXXVII проследовалась на донные неисследованной площади линия рва более раннего укрепления, на месте между ее ССЗ и СВВ воротами. Относящийся к этому рву двойной желоб частокола был удвоен правдоподобно только на более длинных или коротких частях у ворот. Важнейшим обнаруженным объектом является дом 808/80, разрезанный рвом более ранней фортификации. Данная суперпозиция подтвердила существование самого раннего лендъелского селищного горизонта, предшествующего, по времени, поселку с более древней фортификацией, значит второй строительной фазе. Ядро этого самого раннего поселка лендъелской культуры располагается правдоподобно на В и ЮВ от обследованной площади и в настоящее время нельзя здесь проводить исследования.

Два следующих шурфа /XXXIV и XXXV/ продолжали исследовать в СЗ направлении раньше вскрытую площадь /участок размером в 0,25 га/. Обследовалась следующая, принадлежащая ко второй более поздней фортификации линия поселка. Пополнились планы домов отчасти обнаруженных во время предыдущего сезона, а также вскрылись новые планы /вместе 11-12 домов/. В центре поселка, на площади между ССЗ и ЮЗЗ воротами фортификации обнаружилось донные минимально 18 целостных или частичных планов домов /некоторые планы из-за большинства расположенных на тех же самых объектах баденской культуры неразборчивые/.

В шурфах XXXIV и XXXV вскрылось относительно большое количество погребений лендъелской культуры /14 на ЮЗ отроге террасы, 16 на площади перед ССВ воротами более поздней фортификации/. Почти все вскрытые погребения были очень богатые находками /чрезвычайно богатые погребения мужчин, несколько богатых находками женских и детских погребений/. Детское погребение 112/80 содержало помимо сотней спондиловых и известняковых бусин и других приношений два антропоморфных сосуда, аналогичных двум уже известным из раскопок в с. Сводин экземплярам. Детское погребение 134/80 содержало один антропоморфный сосуд с поднятыми в адорации руками. Захороненный в богатом находками погребении 130/80 мужчина имел на левой плечевой кости два спондиловых браслета /пока на местонахождении Сводин единственные такого рода/; погребение содержало также и спондиловые бусы, каменные топоры и другие приношения.

Помимо объектов лендъелской культуры обнаружилось почти 200 объектов степени III и IV баденской культуры. В ходе раскопок, аналогично предшествующим сезонам исследовалась линия частокола, а также заселения гальштатского периода с несколькими углубленными прямоугольными хатами и другими относящимися к ним объектами. Их расположение, по отношению к частоколу, подтверждает минимально две фазы гальштатского заселения.

POKRAČOVANIE VO VÝSKUME HRADU TRENČÍN

Tamara Nešporová

V roku 1980 pokračoval po predchádzajúcej výskumnej sezóne, ktorá bola čiastočnou stagnáciou, výskum hradu Trenčín. V r. 1979 bolo primárne sprístupňovanie hradu návštevníkom; tomu bolo nutné podriaďiť zameranie prác. Súčasne sa pripravovali ďalšie objekty na pamiatkovú obnovu. Na tento účel sa v rámci výskumu čistila od deštrukcie a nánosu zeminy klenba 1. poschodia tzv. hospodárskej budovy na hornom hrade. Získali sa nové nálezy a poznatky o objekte z čias jeho prestavby v renesancii. Urobili sa i terénne úpravy v areáli dolného hradu, pri ktorých sa zistila úroveň vstupu do hradných kasární so zachovalou spodnou časťou kamenného portálu. Dokončil sa odvoz násypu, ktorý po celom obvode zakrýval vonkajšie steny batérievej bašty. Robili sa výkopy so snahou získať poznatky a nálezy z úsekov, kde sondáž nie je možná.

Výskum v roku 1980 sa opäť upriamil na sledovanie problematiky. Uskutočnila sa plošná odkrývka celého vnútorného priestoru batérievej bašty, ktorá stojí na východnom svahu dolného hradu, pri komunikácii smerujúcej k hornému hrade. Bašta vytvárala súčasť opevnenia datovaného do prvej tretiny 15. stor. Vystavaná bola neskôr, až počas barokových prestavieb hradu niekedy v 17. stor. Jej vznik súvisel s využitím delostrelectva ako dobyvačnej techniky. Batériová bašta, vyvýšená nad okolitý terén s vybudovanými nájazdmi, ktoré sa vo fragmentoch odkryli v predchádzajúcej výskumnej sezóne, bola pozíciou pre delá.

Samotný objekt nie je zo stavebnej stránky zvlášť zaujímavý. Jeho výskum sa robil hlavne v snahe získať nálezy, ktoré boli v maximálnom množstve vo výplni. V pôdoryse má bašta tvar nepravidielného štvoruholníka, steny sú prevažne z kameňa, v malej miere z tehly. Na východnej strane sa využíva ako obvodové murivo starý hradbový múr. Po odstránení zásypu naznačuje zachovaná línia omietnutia hradby úroveň, ktorá už pred výstavbou bašty rešpektovala prirodzený sklon skaly. V murive, najmä v opornom pilieri, je množstvo sekundárne použitých architektonických článkov a tesaných kvádrov.

Zásypové vrstvy vo vnútornom priestore obsahovali zeminu zmiešanú so stavebnými deštrukciami a rôznym, najmä kuchynským odpadom. Masovo sa vyskytovali zvieracie kosti a keramika. Maximálna výška zásypu bola 600 cm. Smerom od SV na JZ terén strmo stúpa. Vrstva nad pôvodnou skalou obsahovala miestami prepálenú zeminu, mazanicu, črepy a kosti. Keramika patrí do okruhu maďarovskej kultúry, vo vyšších polohách stúpajúceho terénu boli vo vrstve nad skalou aj črepy lužickej a púchovskej kultúry. Ďalšou, ešte pôvodnou vrstvou s nálezmi keramiky je čiastočne zachovaná vrstva z 10.-11. stor. V nej sa našla malá hrncovitá nádoba a mazanica.

Výstavba bašty sa datuje k roku 1600, prípadne 1609. Odráža sa to i v zásype, kde majú absolútnu prevahu nálezy z 15.-16. stor. v druhotnom uložení, zrejme z odpadových miest na hrade. K dôležitým nálezom možno priradiť širokú škálu keramiky, z toho najmä gotické a renesančné kachlice, ďalej kovové predmety - militárie, pracovné náradie a stavebné súčiastky. Vo výskume objektu sa bude pokračovať /interiér sa využije ako skladovací priestor/.

FORTSETZUNG DER GRABUNG AUF DER BURG TRENČÍN. Man realisierte eine flächenmässige Abdeckung im Innenareal der Batterie-Bastei am Osthang der unteren Burg, bei der Kommunikation in Richtung zur oberen Burg. Die Bastei bildete einen Bestandteil der Befestigung aus dem ersten Drittel des 15. Jh., man hatte sie nachträglich an der exponierten Stelle während der frühbarocken Burgumbauten errichtet. Ihre Entstehung hing mit den Notwendigkeiten der Artillerie zusammen, die das erhöhte Gelände ausnützte. Im Grundriss hat sie die Form eines unregelmässigen Viereckes, die Wände sind aus Steinen, weniger aus Ziegeln gemauert. An der Ostseite wurde die alte Burgmauer als Umfassungsmauer ausgenützt.

Das Objekt ist baulich uninteressant. Die Verschüttungsschichten /max. D. 600 cm/ enthielten Erdreich, vermengt mit Baudestruktionen und verschiedenartigem, namentlich Küchenabfall. In der Richtung von NO nach SW weist die Felsunterlage starke Steigung auf. Die Schicht über dem gewachsenen Fels enthielt stellenweise durchglühtes Erdreich, Lehmverputz, Scherben und Knochen. Die Keramik fügt sich in den Bereich der Maďarovce-Kultur, in den höheren Lagen des ansteigenden Geländes befanden sich in der Schicht auch Scherben der Lausitzer und der Púchov-Kultur. Die weitere Schicht enthielt Funde aus dem 10.-11. Jh.

Der Aufbau der Bastei wird zum J. 1600, evtl. 1609 datiert, was sich auch in der Verschüttung widerspiegelt. Absolutes Übergewicht haben Funde aus dem 15.-16. Jh. in sekundärer Lage, die offenbar von den Abfallplätzen aus der Burg stammen. Zu wichtigen Funden gehört eine breite Keramikskala, Metallgegenstände - Militaria, Werkzeuge, Bauteile. Die Untersuchung des Objektes wird fortgesetzt werden.

ПРОДОЛЖЕНИЕ ИССЛЕДОВАНИЙ НА ЗАМКЕ ТРЕНЧИН. Осуществились раскопки широкой площадью во внутреннем ареале батарейного бастиона, находившегося на восточном отроге нижней части замка, поблизости коммуникации, направленной к верхней части замка. Бастион являлся составной частью датированного первой третью XV в. укрепления. Он был построен дополнительно, на незащищенном месте в период раннебарочных перестроек. Его возникновение вызвали потребности артиллерии, которая пользовалась возвышенной местностью. План бастиона неправильной четырехугольной формы, стены ведены кладкой из камня, иногда кирпича. На восточной стороне использовалась в качестве окружной стены древняя кладка замка.

С архитектурной точки зрения объект не привлекает внимания. Слои заполнения /макс. ш. 600 см/ содержали землю смешанную с остатками разрушений сооружений, а также разнообразными, в основном кухонными отбросами. В направлении с СВ на ЮЗ скалистый лежащий бок резко поднимался. Слой над скалой содержал обожженный грунт, обмазку, черепки и кости. Керамика относится к комплексу маďаровской культуры, в высших положениях поднимающейся местности обнаружили в слое над скалой также черепки лужицкой и пуховской культур. Следующий слой содержал находки X-XI вв.

Строительство бастиона датируется 1600 или 1609 гг., о чем свидетельствует также заполнение. Абсолютное количественное превосходство имеют находящиеся во вторичном положении находки XV-XVI вв., уложенные правдоподобно в мусорных ямах. Важное значение имеет разнообразная керамика, металлические предметы - милитарии, орудия труда, строительные элементы. Исследования продолжаются.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM v NOVOM MESTE NAD VÁHOM

Tamara Nešporová

V ryhe na telefónne káble v Novom Meste nad Váhom /okr. Trenčín/ sa v profile zistili objekty, ktorých obsah bolo potrebné v krátkom čase vybrať. Na záchrannom výskume sa podieľali pracovníci múzeí v Novom Meste nad Váhom a Trenčíne. Ryha sa tiahla rovnobežne s hlavnou cestou Nové Mesto nad Váhom - Čachtice, vo vzdialenosti asi 5 m od nej. Výskum sa robil v polohe Vinohrady, ktorá je smerom na JZ od mesta. Úsek Nové Mesto nad Váhom - Čachtice už niekoľko rokov sledujú pracovníci uvedených múzeí, pretože takmer vo všetkých prípadoch sa počas zemných prác zistia archeologické nálezy. Archeologický ústav SAV uskutočnil pod vedením L. Veliačika výskum v polohe Tri kríže, ktorá pravdepodobne tvorí s novým náleziskom súčasť sídliska, rozkladajúceho sa na ploche niekoľkých hektárov, pričom objekty boli sústredené na niekoľkých miestach.

Preskúmali sa tri objekty, ktoré sa črtali v hĺbke asi 40-60 cm pod povrchom. Objekt 1/80 mal oválny pôdorys, maximálny priemer 150 cm, hĺbku 140 cm, výplň tvorila tmavšia pôda, odlišná farbou i zložením od okolitej žltej spraše, zmiešaná s prepálenou červenou hlinou. Miestami obsahovala popolovité vrstvičky s uhlíkmi, mazanicu a malé množstvo kostí. Dve ihlanové závažia mali na povrchu stopy prepálenia. Keramika sa zachovala iba fragmentárne. Objekt 2/80 mal oválny pôdorys, maximálny priemer 120 cm, hĺbku 80 cm, výplň bola obdobná ako v prvom prípade. Okrem keramiky obsahoval malé kostené šidlo, kostené hladidlo a zlomok bronzovej ihlice /spodná časť/. Objekt 3/80 mal takmer kruhový pôdorys priemeru 60 cm, hĺbku približne 80 cm a nevýraznú výplň s malým množstvom náleзов.

Z rozboru vyplýva, že prevažovala hrubostenná keramika - hrnce a zásobnice hmočovitého tvaru - najčastejšie so zvislým žliabkovaním povrchu. Z tenkostennej keramiky sú zastúpené šálky a misky. Časť keramiky je rekonštruovateľná. Patrí do okruhu velatickej kultúry, do stupňa BD. Lokalita sa bude naďalej sledovať.

RETTUNGSGRABUNG IN NOVÉ MESTO NAD VÁHOM. In der für Telefonkabel ausgeschachteten Rinne in Nové Mesto nad Váhom /Bez. Trenčín/ konstatierte man im Profil Objekte, von denen die drei grössten und ausgeprägtesten untersucht wurden. Die Fundstelle liegt in der Flur Vinohrady, im SW der Stadt. Der Abschnitt Nové Mesto nad Váhom - Čachtice wird bereits mehrere Jahre wegen der grossen Fundmenge beobachtet. Die Objekte hatten ovalen Grundriss, Ø 150, 120 und 60 cm, T. 140, 80 und 80 cm; die Verschüttung bestand aus dunklerem Erdreich, vermischt mit rotgebranntem Lehm, stellenweise auch mit Asche, Holzkohlenstückchen, Lehmverputz und Tierknochen. Sie enthielten relativ viel Keramik, zwei konische Webgewichte, eine kleine Knochenahle, einen knöchernen Glätter und das Bruchstück einer Bronzenadel. Es überwog dickwandige Keramik, insbesondere Töpfe und Vorratsgefässe mit vertikal kannellierter Oberfläche, die dünnwandige Keramik ist durch Tassen und Schüsseln vertreten. Die Keramik gehört in den Bereich der Velatice-Kultur, in die Stufe BD.

ОХРАННЫЕ РАСКОПКИ В Г. НОВЕ-МЕСТО-НАД-ВАГОМ. В траншее телефонного кабеля в г. Нове-Место-над-Вагом /рай. Тренчин/ обнаружилось в профили несколько объектов; три из них, самые большие и характерные были исследованы. Местонахождение расположено в урочище "Виногради" в ЮЗ направлении от города. Участок Нове-Место-над-Вагом-Чахтице осматривается, благодаря большому количеству находок, уже несколько лет. Объекты овального плана диаметром в 150, 120 и 60 см, достигали гл. 140, 80 и 80 см. Заполнение образовала почва темного цвета, местами встречались пепель с угольками, обломки и звериные кости. В объектах обнаружилось довольно большое количество керамики, две грузила пирамидальной формы, маленькое костяное шило, костяное гладило, а также осколок бронзовой булавки. В большом количестве встречается толстостенная керамика, особенно горшки и сосуды-хранилища, украшенные вертикальными желобками, тонкостенная керамика представлена чашками и мисками. Керамику можно отнести к комплексу велатицкой культуры, степени BD.

ZISTOVACÍ VÝSKUM V TREŇČINE-KUBREJ

Tamara Nešporová

V roku 1980 robila autorka príspevku a J. Somr, dlhoročný spolupracovník Trenčianskeho múzea, zisťovací výskum v Kubrej, časti Trenčína. Výskum sa uskutočnil na základe hlásenia miestneho občana S. Líšku. Po obhliadke zalesnenej časti chotára, v ktorej zreteľne vystupovali vyvýšené mohylové útvary, sa predpokladalo, že ide o skupinu veľkých mohýl, zoskupenú asi v 50-metrovom okruhu /obr. 110/. Pri neskorších prieskumoch sa zistilo, že 80 m severovýchodne je druhá skupina značne nižších mohýliek, ktoré sa tiahnu v troch nepravidelných radoch v dĺžke 80 m.

Dovedna sa zistilo 6 veľkých mohýl a 29 menších, z nich niektoré sú pod vrstvou listnatého príkrovu takmer nebadateľne. Nálezisko je 2 km východne od obce, nedávno pričlenennej k Trenčínu, v polohe Lúčne a Háj. Zisťovacím výskumom sa odkryli tri zo skupiny menších mohýl, na ktorých bol porast najmenej hustý.

Mohyla 2

Oválna základňa mohyly mala priemer 420 x 380 cm; výška bola 35 cm. Pod tenkou vrstvou humusu je žltá hlina zmiešaná s prepálenou červenou, nižšie vrstva prepálenej hliny a uhlíkov. Pevná vrstva spečenej hliny prekrýva hrob, z ktorého sa zachovalo len niekoľko drobných kostí. V blízkosti kostrových zostatkov leží obhorené drevo a menšie kúsky dreva. Na úrovni kostí, pod mohylovým násypom, ležala hrncovitá nádoba. V zásepe mohyly sa našlo deväť kobaltovomodrých sklenených korálikov a na inom mieste fragment bronzového pásikového krúžku.

Mohyla 5

Mohyla mala oválnu základňu priemeru 460 x 400 cm a výšku 45 cm. Pod tenkou vrstvou humusu je zmiešaná žltá a prepálená červená hlina, nižšie vrstva prepálenej hliny, prechádzajúca do kompaktnej spečenej hliny, ktorá prekrýva zvyšky pochovaného jedinca. Zachovali sa kosti horných a dolných končatín a poškodená lebka; niektoré kosti sú veľmi prepálené. Hrob je umiestnený v strede mohylového násypu, orientovaný v smere SZ-JV. Zvyšky prepáleného dreva pozdĺž oboch strán

kostry sú pozostatkom nejakej konštrukcie. Na pravej hornej končatine bol položený železný nôž, pri dolných končatinách sa našla hrncovitá nádoba. V zásype mohly bolo niekoľko črepov zo dna nádoby.

Mohyla 24

Mohyla kruhového tvaru s priemerom 865 x 850 cm bola vysoká 50 cm. Vrstva prepálenej hliny vystupuje na povrch, pod ňou je vrstva pevnej spečenej hliny, ktorá prekrýva hrob. Zachovali sa kosti horných a dolných končatín a poškodená lebka, niektoré kosti sú veľmi prepálené. Vedľa kostry sa našlo väčšie množstvo škvarovej hmoty, zatiaľ bližšie neurčiteľnej. Hrob je situovaný v strede násypu, orientovaný v smere Z-V. Na pravej hornej končatine ležal železný nôž, medzi panvovými kosťami sa našla bronzová pracka, železná ocieľka lýrovitého tvaru a kresadlo z rohovca. Pri dolných končatinách bola hrncovitá nádoba.

Vo všetkých troch prípadoch ide o žiarový spôsob pochovávania s centrálnym hrobom bez zahĺbenej jamy.

Podľa hrobového inventára datujeme slovanský mohylník v Trenčíne-Kubrej do 8.-9. stor., do predveľkomoravského horizontu, v ktorom v severnejších oblastiach Slovenska pretrváva žiarový pohrebný rítus. Pochovávanie je tu pravdepodobne birituálne, podobne ako na obdobných mohylníkoch napr. v Brezolupoch, Vysočanoch, Bitarovej, Krasňanoch a pod.

Nové nálezisko je významným prínosom ku skúmaniu slovanského osídlenia stredného Považia. Pokračovanie výskumu umožní získať detailnejšie poznatky o pohrebnom ríte a sociálnej príslušnosti pochovaných.

FESTSTELLUNGSGRABUNG IN TRENCÍN-KUBRÁ. Die Grabung in Kubrá, einem Stadtteil von Trenčín, erfolgte auf einer Fundstelle 2 km östlich der Gemeinde, in den Fluren Lúčne und Háj. Es wurden sechs grosse Hügelgräber in einer Gruppierung /Abb. 110/ und 29 kleiner Hügelgräber festgestellt, die von der ersten Gruppe ungefähr 80 m entfernt waren. Bei der Feststellungsgrabung wurden drei kleinere Hügelgräber untersucht.

Hügelgrab 2 /ovaler Grundriss, Ø 420 x 380 cm, H. 35 cm/. Das Brandgrab war von Schichten zusammengebackenen und durchglühten Lehms überdeckt, darüber befand sich gelber Boden und eine Humusschicht. Reste verkohlten Holzes lagen neben mehreren kleinen Knochen im Zentrum des Hügelgrabes. Das Inventar bestand aus einem topfförmigen Gefäss, kobaltblauen Glasperlen /neun Stück/ und dem Fragment eines bandförmigen Bronzeringes.

Hügelgrab 5 /ovaler Grundriss, Ø 460 x 400 cm, H. 45 cm/. Das Brandgrab war mit solcher Schüttung wie im Hügelgrab 2 überdeckt. Es erhielten sich in NW-SO-Richtung gebettete Knochen der oberen und unteren Gliedmassen und der beschädigte Schädel im Zentrum des Hügelgrabes, ferner Stücke verkohlten Holzes, wahrscheinlich von der Konstruktion. Ausser einem topfförmigen Gefäss enthielt das Hügelgrab ein Eisenmesser und mehrere Scherben.

Hügelgrab 24 /beinahe kreisförmiger Grundriss, Ø 865 x 850 cm, H. 50 cm/. Das Brandgrab war von festem zusammengebackenem Lehm und einer Schicht durchglühten Lehms überdeckt, der nach der Entfernung vermoderter Blätter an die Oberfläche trat. Knochen der oberen und unteren Gliedmassen und der beschädigte Schädel blieben erhalten. Die Knochen lagen im Zentrum in W-O-Richtung. Von den untersuchten Hügelgräbern war dieses das grösste und enthielt das reichste Begleitinventar - ein Eisenmesser, eine Bronzeschnalle, einen lyraförmigen Feuerstahl mit Zündstein aus Hornstein und ein topfförmiges Gefäss.

Das slawische Hügelgräberfeld in Trenčín-Kubrá stammt aus dem 8.-9. Jh. Möglicherweise war hier die Bestattungsweise birituell wie auf ähnlichen Hügelgräberfeldern /Brezolupy, Vysočany, Bitarová, Krasňany u. a./. Die Grabung wird fortgesetzt werden.

РАЗВЕДОЧНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В Г. ТРЕНЧИН-КУБРА. В г. Тренчин, часть Кубра осуществились на находящемся 2 км к В от города, в урочищах "Лучне" и "Гай" местонахождении археологические исследования. Вскрылось шесть создающих особую группу больших могил /рис. 110/. На расстоянии 30 м от этой первой группы располагалось 29 меньших могил. В ходе разведочных раскопок были вскрыты три меньших могилы.

Могила 2 /овальный план, Ø 420 x 380 см, в. 35 см/. Погребение с трупосожжением было перекрыто слоями спеченной глины, над ними находилась желтая почва, а также слой перегноя. Остатки обугленной древесины лежали рядом с несколькими уложенными в центре могилы мелкими костями. Инвентарь могил содержал горшковидный сосуд, стеклянные бусинки цвета кобальтовой сини /9 штук/, а также фрагмент бронзового ленточного кружка.

Могила 5 /овальный план, Ø 460 x 400 см, в. 45 см/. Погребение с трупосожжением было перекрыто насыпью, таким образом как в могиле 2. Сохранились кости верхних и нижних конечностей, поврежденный кран, все расположено посреди могилы, в СЗ-ЮВ направлении. Могила содержала куски обугленной древесины, правдоподобно конструкции. Помимо горшковидного сосуда в могиле обнаружались также железный нож и несколько черепков.

Могила 24 /почти кругообразный план, Ø 865 x 850 см, в. 50 см/. Погребение с трупосожжением перекрыла твердая спеченная глина, а также слой обожженной глины вырисовывавшейся на поверхности после устранения истлевшей листвы. Сохранились кости верхних и нижних конечностей и поврежденный кран, обнаруженные посреди, с З-В ориентировкой. На числа исследованных могил, приведенная могила являлась самой большой, а также содержала очень богатый инвентарь - железный нож, бронзовую пряжку, железный лирообразный оселок, огниво /кресало/ из роговика и горшковидный сосуд. Славянский могильник в г. Тренчин-Кубра датируется VIII-IX вв. Предполагается, что как здесь, так на аналогичных могильниках /Брезолупи, Височани, Витарова, Красняни и т. п./ применялся правдоподобно биритуальный погребальный обряд. Исследования продолжаются.

NÁLEZ KOSTRY ZO STREDNEJ DOBY BRONZOVEJ V KUBÁNOVE

Gabriel Nevizánsky

V lete 1980 bol zničený pri kopaní kanalizačnej šachty na parcele domu 160 /majiteľ Štefan Mihalko/ v intraviláne obce Kubáňovo kostrový hrob, z ktorého sa zachránila len nádoba.

Nálezisko je pri západnom okraji obce, na juhovýchodnom svahu jedného z výbežkov Ipeľskej pahorkatiny, ktorý sa prudko dvíha nad tokom Ipľa. Hrob bol objavený v záhrade pred rodinným domom, vo vzdialenosti asi 19 m od pravého predného rohu budovy, tesne vedľa ohrady, pri hradskej Kubáňovo - Ipeľský Sokolec.

V hrobe údajne ležal pochovaný v skrčenej polohe v h. 170 cm /z toho však 100 cm pripadá na navážku/. Majiteľ nás informoval, že aj pri stavbe garáže bol zničený hrob, o ktorom sa však žiadne údaje nezistili.

Džbánok sivočiernej farby so zaobleným dnom. Povrch tela zdobia šikmé kanelúry, hrdlo je hladké, leštené. Z dolnej časti tela vybiehajú štyri malé zobákovité výčnelky /nôžky; v. 7,8 cm, ϕ ú. 8,5 cm, max. ϕ 9 cm /obr. 111/.

Uvedený hrob je zrejme súčasťou pohrebiska, ktoré na základe zachráneného nálezu možno zaradiť do karpatskej mohylovej kultúry.

FUND EINES SKELETTES AUS DER MITTLEREN BRONZEZEIT IN KUBÁŇOVO. Im J. 1980 wurde im Gemeindeintravilan von Kubáňovo /Bez. Levice/ auf der Parzelle des Hauses 160 beim Aushub einer Schachte für die Kanalisation ein Skelettgrab gestört, aus dem nur ein kleiner Krug gerettet werden konnte /Abb. 111/. Das Grab ist offensichtlich Bestandteil eines Gräberfeldes, das anhand des geretteten keramischen Fundes in die karpatenländische Hügelgräberkultur gereiht werden kann.

НАХОДКА КОСТЯКА СРЕДНЕГО ПЕРИОДА БРОНЗЫ В С. КУБАНЬЕВО. В 1980 г. обнаружилось на строительном участке в с. Кубаньево /рай. Левице/, на парцелле дома 160, в водопроводной траншее, разрушенное погребение с труположением, из которого сохранился только маленький кувшинчик /рис. 111/. Погребение было очевидно составной частью могильника, которой, на основе сохранившихся во время охранного сбора находок керамики датируется карпатской культурой курганных погребений.

SÍDLIŠTNÍ OBJEKTY ZE ŽLKOVCE A TRNAVY-KOPÁNKY

Petr Novák

V profilu výkopu pro potrubí v těsné blízkosti obce Žlkovce /okr. Trnava/ se našla porušená sídlištní jáma.

Z jámy o ϕ 145 cm se zachovala přibližně polovina, zahloubená do podložní spraše až o 50 cm. V různorodé výplni dominuje kompaktní hnědá zem, horizontálně členěná výrazným černým pásem. Po straně černého pásu se našly zlomky mazanice a střeponý materiál.

Ze střeponého materiálu se podařilo zrekonstruovat části hrubě modelované nádoby s dvojkonickým tělem a ven vyhnutým okrajem. Na hraně těla a pod okrajem jsou výrazné plastické pupky. Část menší nádoby s vejčitém tělem a prohnutým nálevkovitým hrdlem má na okraji horizontálně provrtané pupky. Z dalších nádob se zachovaly pouze nevýrazné zlomky.

Fragmentárnost nalezeného materiálu neumožňuje přesnější zařazení, jak do širšího rámce lengyelské kultury.

Při výstavbě rodinných domků v západní části města Trnavy se našly v jednom z výkopů pozůstatky sídlištní jámy.

Původní tvar jámy není možné přesně zjistit, neboť její podstatná část zasahuje pod příjezdovou komunikaci. Délka objektu, zjištěná v profilu, dosahuje 300 cm a v nejširším místě měřená šířka 160 cm. Téměř rovné dno je 50-55 cm pod rozhraním černozemě a spraše. Výplň objektu tvoří kompaktní hnědá zem s příměsí zlomků mazanice a drobného střeponého materiálu.

Zlomky keramiky reprezentují rozličné tvary nádob s různě upraveným povrchem. Na části hrubě modelovaných zlomků se nacházejí ploché pupky a dva jazykovité výčnělky zdobí příčné přesekávání. Jemnější složku střepového materiálu s pečlivě vypracovaným povrchem pokrývá rytá výzdoba. Jednoduché i několikanásobné obvodové linie pod zataženým okrajem doplňují notové hlavičky. Objevují se i obloukové a trojúhelníkovité části ornamentu. V některých případech sa objevují linie přefaté nehtovým vrypem.

Třebaže není možné z nalezeného materiálu rekonstruovat ucelenější tvar nebo větší část výzdobného motivu, lze zařadit obsah jámy do pozdní fáze kultury s volutovou keramikou.

SIEDLUNGSOBJEKTE AUS ŽIKOVCE UND TRNAVA-KOPÁNKA. Aus einer gestörten Siedlungsgrube in der Nähe von Žikovce /Bez. Trnava/ stammt der Teil einer grob modellierten doppelkonischen Gefäßes mit plastischen Buckeln auf dem Bauchknick und unter dem ausladenden Rand. Der Teil einer kleineren Gefäßes mit eiförmigem Körper weist auf dem Rand der ausgussartig geformten Mündung horizontal durchbohrte Buckel auf. Eine genauere Einstufung als in den breiteren Rahmen der Lengyel-Kultur ist nicht möglich.

In einer gestörten Siedlungsgrube am westlichen Stadtrand von Trnava stiess man auf klein zerscherbtes Keramikmaterial. Den ausgeprägt feineren Verband der Bruchstücke zieren mit Notenköpfen ergänzte Ritzlinien. Auf der gröber modellierten Keramik erscheinen plastische Buckel. Der Inhalt der Grube kann in die Spätphase der Kultur mit Spiralbandkeramik verwiesen werden.

СЕЛИЩНЫЕ ОБЪЕКТЫ НА МЕСТОНАХОЖДЕНИЯХ ЖЛКОВЦЕ И ТРНАВА-КОПАНКА. В обнаруженной близ с. Жлковце /рай. Трнава/ разрушенной селищной яме нашлись грубо обработанные биконические сосуды с пластическими горбинками на грани тулова, а также под вон отогнутым краем. Часть меньшего сосуда яйцевидной формы имеет по краям воронкообразного устья горизонтально просверленные горбинки. Материал можно приблизительно датировать периодом лендельской культуры.

В обнаруженной на окраине г. Трнава разрушенной селищной яме был вскрыт мелкий керамический материал. Некоторые более мелкие осколки украшены резными линиями пополненными нотами. На грубо обработанной керамике встречаются пластические горбинки. Обнаруженный в яме материал можно отнести к поздней фазе культуры спиральной керамики.

VÝZKUM HRADIŠTĚ V PRAŠNÍKU

Petr N o v á k

Sezonou 1980 předběžně končí výzkum hradiště v Prašníku /okr. Trnava/. Až detailní zpracování nalezeného materiálu umožní plné využití zatím neucelených poznatků, avšak již dnes je zřejmé, že hradiště u ústí malokarpatského průsmyku hrálo významnou roli v průběhu pozdní doby bronzové a ve velkomoravském i povelkomoravském období.

Stopy nejstaršího osídlení z pozdní doby kamenné /ludanická skupina/ mizí ještě v průběhu pravěku. Pouze část obytného objektu a základový žlab palisády zůstaly zachované pod vrstvami mladších opevnění.

Za podobných okolností se zachovaly pozůstatky opevnění ze starší doby bronzové /maďarovská kultura/.

Během pozdní doby bronzové /slezská fáze lužické kultury/ se hradiště rozšiřuje západním směrem o dva areály. Dvě větší části obytných staveb dávají představu o konstrukci a vnitřním vybavení. Základní kůlová konstrukce, vyplětená proutím a vymazaná hlínou do rovných stěn, nesla pravděpodobně jednoduchou sedlovou střechu. Podél stěny stála na podlaze řada zásobnicových nádob a v severovýchodním rohu se našla pečlivě vymazaná plocha ohniště. Zničené opevnění mělo původně kamennou konstrukci.

Na krátkou dobu ožívá hradiště v mladší době železné. Zlomky typické šedé keramiky se nacházejí rozptýlené na ploše akropole.

Celý pevnostní systém představěli Slované v 9.-10. stol. Ve druhém areálu vyrostla řada polozemnic s kamennými krby v rohu stavby. Charakter zástavby akropole není jasný, avšak ojediněle nalezené stopy kúlů naznačují, že obydlí mohla být nadzemní. Konstrukci opevnění tvořila stěna volně uložených kamenů zpevněných kulatinou. Na úpatí hlavního opevnění akropole navršili Slované menší val a vyhloubili příkop. Slovanské osídlení přežívalo ještě do 12. stol., postupně však ztratilo svůj význam až zaniklo.

Kostrové hroby bez nálezů zjištěné ve východní části druhého areálu je možné považovat za novověké.

Nadále je nezbytné sledování těžebních prací kamenolomu. V případě nutnosti se uskuteční další záchranný výzkum.

ABDECKUNG DES BURGWALLS IN PRAŠNÍK. Mit der Saison 1980 endet vorläufig die Untersuchung des Burgwalls in Prašník /Bez. Trnava/ und bloss die Richtungsänderung der Arbeit im Steinbruch wird eine weitere Rettungsgrabung ins Leben rufen.

Aus den vorläufigen Erkenntnissen geht hervor, dass die älteste Besiedlung in die Zeit der Ludanice-Gruppe entfällt, wie es Keramikbruchstücke und Steinwerkzeuge aus den unteren Schichten der Akropolis bezeugen. Es folgt die Besiedlung mit Trägern der Maďarovce-Kultur. Neben typischen Gefässbruchstücken erscheinen vereinzelt auch Bronzegegenstände. Grossen Aufschwung erlangte der Burgwall in der schlesischen Phase der Lausitzer Kultur. Die Menge des Scherbenmaterials erfordert längere Zeit zur definitiven Auswertung. Die Bronzegegenstände umgrenzen genauer den chronologischen Rahmen. Für kurze Zeit lebte der Burgwall in der Latènezeit auf. Verstreute Bruchstücke von grauer Keramik und mehrere Kleingegenstände bilden die einzige Spur des Vorhandenseins der Kelten. Die Slawen haben im 9.-10. Jh. das ganze Befestigungssystem umgebaut. Typische Töpfe mit eiförmigem Körper und Eisengegenstände ergänzen die Erkenntnisse, die durch die Untersuchung der Architektur gewonnen wurden. Die slawische Besiedlung wurde im Verlauf des 12. Jh. abgebrochen.

ИССЛЕДОВАНИЕ ГОРОДИЩА В С. ПРАШНИК. Сезон 1980 предварительно заканчиваются исследования городища в с. Прашник /рай. Трнава/, а только изменение направления при добычи камня вызовет новые охранные раскопки.

Предварительные сведения показывают, что самое раннее заселение относится к луданицкой группе, так как об этом свидетельствуют обнаруженные в нижних слоях акрополи осколки керамики и каменное орудие. Следует заселение мадяровской культуры. Помимо типических осколков сосудов, редко встречаются также бронзовые предметы. Крупное развитие городища характерно для силезийской фазы луницкой культуры. Большое количество керамического материала потребует для окончательного подведения итогов определенного времени. Хронологические рамки точнее определены бронзовыми предметами. Жизнь городища кратковременно возобновилась в период латена. Рассеянные осколки серой керамики и мелких предметов являются единственным доказательством пребывания здесь кельтов. В IX-X вв. славяне полностью перестроили укрепительную систему. Типические горшки с яйцевидным туловом, а также железные предметы подходящим способом дополняют приобретенные исследования архитектуры сведения. Славянское заселение прекращается в течении XII в.

NÁPĽECNÉ KRUHY ZO ZVOLENA-PUSTÉHO HRADU

Mária Novotná - Priska Ratimorská

V súkromnom majetku v Komárne sú predmety z hromadného nález, objaveného údajne r. 1944 na Pustom hrade vo Zvolene. Ide o dva zdobené bronzové náramenníky zvané kruhmi salgótarjánskeho typu. Poloha Pustý hrad sa v odbornej literatúre uvádza ako miesto nálezu troch depotov bronzov; štvrtý zvolenský hromadný nález je z polohy Balkán. Už apriórne treba vylúčiť príslušnosť uvedených náramenníkov k depotu mečov, a to nielen pre neskorší nález /z r. 1962/, ale aj jeho odlišnú skladbu. Sčasti pre rovnaké dôvody, ale aj iné miesto nálezu /Zvolen-Balkán/, neprichádza do úvahy ani depot z r. 1964. Prisúdiť ich k niektorému z údajne dvoch depotov objavených pri kopaní vojenských obranných zariadení nemožno pre nedostatok bližších nálezových údajov /Balaša 1946, s. 90-95; Furmánek - Kuka 1973, s. 603-614/. Pri posudzovaní týchto dvoch hromadných nálezov je záležiacou okolnosť, že obidva sa našli pri vojenských prácach údajne toho istého roku /1944/, i keď jedna časť bola vyzdvihnutá a skompletizovaná G. Balašom r. 1946. Inventár obidvoch nálezov má rad spoločných črt. Ukrytie do zeme nemôže byť od seba časovo vzdialené, naopak, natíska sa otázka, či nejde o uzavretý nálezový celok a či jeho rozdelenie neodzrkadľuje v sebe históriu nález, dnes, takmer po štyroch desaťročiach, už nerekonštruovateľnú. Spolupatričnosť obidvoch nálezov možno azda vidieť aj v náramenníkoch tzv. salgótarjánskeho typu, nálezy z obidvoch depotov a nami uvádzané dva prekvapujúco tvoria súbor troch dvojíc /t. j. s ľavotočivým a pravotočivým terčom a slučkou/, zodpovedajúcich si rozmermi i výzdobou.

O p i s

Zdobený bronzový náramenný kruh z tyčinky štvorhranného a na slučke kruhového prierezu, s voľným gombíkom /terčíkom/ v strede špirálovej ružice. Roztepaný

koniec slučky je zvinutý do očka. Základom jemnej rytej výzdoby na ramene sú šikmo šrafované trojuholníky a zväzky hustých rýh; d. 33 cm /obr. 112: 1/.

Zdobený bronzový náramenný kruh, zhodný s predchádzajúcim, so slučkou kolmo postavenou k ramenu; d. 32 cm /obr. 112: 2/.

Náramenníky uvedeného typu možno datovať iba vo vzťahu k prípadným sprievodným nálezom. Hodnotený nález nás stavia pred otázku, ku ktorému z dvoch depotov patrí. Obidva depoty prichádzajúce do úvahy sa doteraz v literatúre hodnotili ako nerovnako staré. Za starší sa považuje súbor publikovaný V. Furmánkom a P. Kukom /horizont Ožďany/, kým nález publikovaný G. Balašom sa označuje ako trochu mladší /horizont Malá Vieska - Opályi/. Pri staršom datovaní sa vychádzalo zo starších prvkov, napr. sekeriek s vodorovným schodíkom a z ihlíc typu Germer. Nemožno však opomenúť, že sa s nimi objavujú aj tvary známe najmä z nasledujúceho časového horizontu. Do tohto mladšieho obdobia sa kladie prv zverejnený nález o. i. aj pre výskyt bronzového kladiva s tuľajkou a kosákov s rukoväťou. Medzi oboma horizontmi, a teda aj nálezmi zo Zvolena-Pustého hradu, sa nepredpokladal a zrejme ani nejestvoval veľký časový odstup. Ak by bol správny predpoklad o vzájomnom súvisе obidvoch depotov, bol by výskyt starobylejších foriem iba potvrdením ich dlhšej životnosti.

L i t e r a t ú r a

BALAŠA, G. 1946: Nález bronzového pokladu na Pustom hrade vo Zvolene. Časopis Muzeálnej slovenskej spoločnosti, 36-37, s. 90-95.

FURMÁNEK, V. - KUKA, P. 1973: Bronzový depot piliňské kultury ze Zvolena. Archeologické rozhledy, 25, s. 603-614, tab. I-II.

ARMSCHUTZSPIRALEN AUS ZVOLEN-PUSTÝ HRAD. In Komárno befinden sich im Privateigentum zwei verzierte bronzene Armschutzspiralen des sog. Salgótarján-Typs /Abb. 112/, die im J. 1944 als Bestand eines Depotfundes entdeckt wurden. Aus dieser Flur sind drei Depotfunde bekannt, es ist jedoch schwer zu beurteilen, welchem die Armschutzspiralen angehören. Bloss der Depotfund aus dem J. 1964 kann ausgeschlossen werden. Gleichzeitig erhebt sich die Frage, ob die Denkmäler aus den zwei restlichen Depotfunden /aus dem J. 1944 bzw. 1946/ nicht eine einzige Ganzheit bilden, die nachträglich geteilt, bzw. nach und nach abgedeckt wurde. Falls es sich nur um einen einzigen Depotfund handelt, bestätigt sich die teilweise Vermischung des Ožďany-Horizontes mit dem jüngeren Malá Vieska-Horizont /Opályi/, zwischen denen kein grösserer Zeitabstand vermutet wurde und offensichtlich auch keiner existierte.

НАРУЧИ ИЗ МЕСТОНАХОЖДЕНИЯ ЗВОЛЕН - ПУСТИ-ГРАД. В г. Комарно находятся в частном имуществе два обнаруженных в 1944 г. в качестве одного из предметов массовой находки в урочище "Пусты-Град" украшенных бронзовых наручи т. наз. шалготарьянского типа /рис. 112/. Из этого урочища известны три клада; выше упомянутые находки трудно отнести к некоторому из них. Исключить можно только обнаруженный в 1964 г. клад. Одновременно напрашивается вопрос о том, что предметы из двух кладов могли принадлежать одному целому и были дополнительно разделены, или же клад был обнаружен постепенно. В случае, в котором можно говорить о данном кладе подтверждается частичное переплетение горизонта Ождяни с поднимом горизонтом Мала-Вьеска /Опай/, между которыми не предполагался и правдоподобно и не существовал больший hiatus.

NÁPLECNÝ KRUH Z KEŽMARKU

Bohuslav Novotný

Do študijných a porovnávacích zbierok Archeologického seminára Filozofickej fakulty UK v Bratislave pribudol darom náplecný kruh, nájdený asi 3 km západne od mesta Kežmarku /okr. Poprad/. Údajne patrila k hromadnému nálezu objavenému okolo r. 1970 pri stavbe oplotenia kežmarského vodojemu. Nález zostal utajený a jednotlivé predmety získali súkromníci. Uvedený náplecný kruh, ktorý sa dostal až do Košíc, mal predtým viacerých majiteľov. Napriek úsiliu sa nepodarilo zistiť údaje týkajúce sa obsahu hromadného nálezu ani bližšie nálezové okolnosti.

Náplecný kruh patrí k exemplárom dobre vyvinutej formy, charakterizovanej dlhým ramenom so slučkou zakončenou očkom. Špirálová ružica /okrem najmenšieho vinutia/ a rameno sú z výrazne hranenej tyčinky kosoštvorcového prierezu, iba slučka má kruhový profil. V strede špirálovej ružice je voľne pripevnený gombíkovitý terčik, podobný nitu s roztepanou hlavicom a priečkou na opačnej strane. Rozmery /d. 33 cm, priemer ružice 13,7 cm/ patrí náplecný kruh z Kežmarku medzi veľké nezdobené exempláre /obr. 113/. V odbornej literatúre často používaný názov salgótarjánsky kruh by mohol zväčša hľadať pôvod a výrobné ústredie tohto druhu nálezov v oblasti Matry v severnom Maďarsku. Z tohto hľadiska sú názvy náramenník alebo náplecný kruh, používané aj maďarskými bádateľmi, vhodnejšie, i keď nie sú také jednoznačné. Vynára sa i potreba kartografického spracovania všetkých doterajších nálezov od predchodcov či prototypov z horizontov Hajdúsámson a Koszider až po najmladšie z obdobia stredných popolnicových polí, aby bolo možné spoľahlivejšie určiť ich výrobné oblasti a genetické vzťahy. Práve tak je potrebné zaoberať sa ich funkciou, ktorá vyplýva z názvu. Je otázne, či skutočne spĺňali túto úlohu. Ide o ozdobu, ktorá veľkosťou a hmotnosťou nezodpovedá bežne používanému dobovému šperku a ani ako atribút nie je známa, príp. presvedčivo doložená. Voľný stredový terčik evokuje myšlienku o pevnom spojení s podložkou, či už z kože alebo tkaniny. Rekonštrukcia funkcie zostáva stále iba nepresvedčivým pokusom /Paulík 1968, s. 253/. Nejasnosť účelu náramenníkov vyplýva ispotne aj z toho, že sa s nimi nestretávame v hrobovej výbave; výnimkou je iba pohrebisko ľudu pilinskej kultúry z lokalít Nagybátony /Patay 1954, obr. 17, 4, 5/ a Piliny /Hampel 1886, tab. 70: 9/, kde sa našli miniatúrne exempláre. K výbave hrobu tu však patrili aj miniatúrne sekerky, dýky a diademy, inde v pôvodnej veľkosti z hrobov neznáme. Uvedené atribúty patrili azda bojovníkom alebo iným osobám z nadradených vrstiev. Na opačnej strane však veľký počet nálezov náplecných kruhov nenasvedčuje na ich výnimočnosť. V mnohých hromadných nálezoch sa objavujú v pároch a nenechávajú na pochybách, že sa nosili na oboch pažiach, hoci nevieme či v ustálenom spojení s inými ozdobami alebo atribútmi, a či boli výsadou iba istej vrstvy. Samostatné nálezy náramenníkov, s výnimkou najstarších, a to aj napriek pokusom viacerých autorov, ťažko presnejšie datovať. Predpokladá sa, že forma s dlhým ramenom, t. j. zodpovedajúca nálezu z Kežmarku, patrí až do mladšieho obdobia. Ani tento znak nemožno mať za smerodajný, čo o. i. dokazujú náramenníky s kratším ramenom z Veľkého Blhu /Paulík 1965, s. 48, tab. 7: 1, 2/, pravdepodobne súčasť depotu datovaného jednodielnymi štítkovými sponami, zakončenými veľkou ružicou, najskôr do obdobia stredných popolnicových polí. Náplecné kruhy z Veľkého Blhu sú však - na rozdiel od kežmarského - zdobené. Že ani výzdo-

ba nie je chronologicky závažná, naznačuje depot z lokality Jéke v Maďarsku /Mozsolics 1973, s. 143-144, tab. 56/, v ktorom bol zdobený i nezdobený variant spolu. Rovnaký voľný gombík v strede ružice ako kežmarský nález, ale kratšie rameno, majú dva náramenníky z Dreveníka /depot II/ a dva náramenníky z Novej Lesnej. Ťažkosti s datovaním náplečných kruhov z obdobia po kozsiderskom horizonte vidno aj z pokusu T. Badera /1972, s. 91-95/ rozlíšiť chronologické typy a varianty. Popri omyloch a početných tlačových chybách Baderovej práce si vyžiada revíziu aj vymedzenie typov a variantov. Tak napr. do tretieho variantu typu Barca zaradil autor slovenské nálezy z Dreveníka /depot II/, Malého Horeša a Blažíc /pod názvom Boldog/. V posledných dvoch depotoch sa však vyskytli iba neurčiteľné zlomky, ktoré navyše azda ani nepochádzajú z náramenníkov.

Náramenník z Kežmarku bol odovzdaný do zbierok Podtatranského múzea v Poprade.

L i t e r a t ú r a

- BADER, T. 1972: Apărăturoi de brăț în bazinul carpato-danubian. Studii și comunicări. Satu Mare, s. 85-100.
- MOZSOLICS, A. 1973: Bronze- und Goldfunde des Karpatenbeckens. Depotfundhorizonte von Forró und Ópályi. Budapest.
- HAMPEL, J. 1886: A bronzkor emlékei Magyarhonban. Budapest.
- PATAY, P. 1954: Előzetes jelentés a Nagybátonyi temető ásatásának eredményeiről. Archaeologiai Értesítő, 81, s. 33-49.
- PAULÍK, J. 1965: Súpis medených a bronzových predmetov v Okresnom vlastivednom múzeu v Rimavskej Sobote. In. Študijné zvesti Archeologického ústavu SAV. 15. Nitra, s. 33-106.
- PAULÍK, J. 1968: Príspevok k problematike výzbroje a výstroja bojovníkov v mladšej dobe bronzovej. Múzeum, 13, s. 252-255.

ARMSCHUTZSPIRALE AUS KEŽMAROK. Für die Studien- und Vergleichsammlungen des Archäologischen Seminars der Komenský-Universität zu Bratislava gewann man eine bronzene Armschutzspirale /Abb. 113/, die nördlich der Stadt Kežmarok /Bez. Poprad/ gefunden wurde. Sie gehörte angeblich einem Depotfund an, aus dem keine weitere Denkmäler ermittelt werden konnten. Die bronzezeitliche Armschutzspirale zählt zu den entwickelten Formen, doch ohne Begleitfunde ist es nicht möglich, sie genauer einzustufen.

НАРУЧ ИЗ Г. КЕЖМАРОК. Учебные и сравнительные коллекции Археологического отделения Университета им. Я. А. Коменского в Братиславе пополнились обнаруженным на запад от г. Кежмарок /рай. Попрад/ бронзовым наручем /рис. 113/. По данным сведениям он относится к массовой находке, но остальные, принадлежащие к находке предметы не удалось обнаружить. Наруч периода бронзы относится к развитой форме, хотя без сопроводительных находок нельзя такого рода украшение точно датировать.

ŠTVRTÁ ETAPA VÝSKUMU V NIŽNEJ MYŠLI

Ladislav O l e x a

Na jeseň roku 1980 sa uskutočnila štvrtá výskumná etapa na lokalite Várhegy v Nižnej Myšli /okr. Košice-vidiek/, kde sa skúma komplex sídlisk a pohrebísk otomanskej kultúry. Výskum, spočiatku záchranno-zisťovací, teraz systematický, realizuje košické stredisko Archeologického ústavu SAV v Nitre.

Na ľavobrežnom vyvýšenom ostrohu, zasahujúcom do inundačného údolia Hornádu, je opevnená osada zo staršej doby bronzovej, ktorú vybudoval ľud otomanskej kultúry na začiatku svojej migrácie do Košickej kotliny. Na akropole a jej fortifikácii sme už v roku 1977 situovali rozmernú zisťovaciu sondu, a tak sme získali základné poznatky o charaktere zástavby osady a jej opevnenia. Neskôr, v dvoch etapách, J. Tirpák /Archeologický ústav SAV, Nitra/ urobil geofyzikálny prieskum lokality, ktorého výsledky sa stali východiskom pri ďalšom systematickom výskume.

V roku 1980 sme venovali pozornosť geofyzikálne zachytenej pravdepodobnej architektúre v miestach, kde je azda vchod do akropoly, chránený bastiónom. Žiaľ, výskum zatiaľ tieto predpoklady nepotvrdil v plnej miere. V ďalších sezónach sa na uvedenej časti lokality počíta s rozsiahlejšími výskumnými prácami, aby sa mohli detailnejšie konfrontovať výsledky geofyzikálnych meraní s nálezovou situáciou. Ak sa potvrdia závery geofyzikálneho prieskumu, získame na východnom Slovensku doklady o existencii ďalšej osady otomanskej kultúry s pravidelnou ulicovou zástavbou, s dômyselnou fortifikáciou a s príbytkami svedčiacimi o relatívne vysokom životnom štandarde jej obyvateľstva.

Počas výskumnej sezóny 1980 sme sa sústredili na odkrývku objektov rozsiahlej osady v severnej časti vyvýšeniny, ktorú obývali nositelia otomanskej kultúry na začiatku strednej doby bronzovej. Doteraz sa odkryli zvyšky zaniknutých príbytkov a hospodárskych jám. Podstatná časť nálezov charakterizujúcich zánikový stupeň otomanskej kultúry na území východného Slovenska je z výplní spomínaných jám, ktoré azda pôvodne boli exploatačné a až druhotne sa využívali ako skládové, resp. odpadové jamy. Dosiaľ sa preskúmalo 55 objektov. Získaný materiál /rekonštruovateľná keramika a črepy, bronzové, kostené a parohové výrobky i nepodarky a kamenná industria/ tvorí solídnu základňu na charakterizovanie sídliskovej materiálnej kultúry Reineckého stupňa BB₁ v Košickej kotline. Tento doteraz málo známy materiál sa blíži nálezom zo Spišského Štvrtka a svedčí o kontaktoch otomanskej a pilinskej kultúry.

Spomínané hospodárske jamy sú na rozsiahlej ploche v superpozícii nad hrobmi z dvoch samostatných pohrebísk - koštiansko-otomanského a otomanského -, z ktorých sa zatiaľ preskúmalo 102 hrobov.

Zo staršieho, koštiansko-otomanského pohrebiska, situovaného len 150 m severne od opevnenej akropoly, sme počas štvrtej výskumnej etapy preskúmali 38 hrobov. Všetky boli kostrové, základná orientácia mŕtvych bola J-S /muži/ a S-J /ženy/. Odlišná orientácia mŕtvych podľa pohlaví sa pravdepodobne prísne dodržiavala aj pri pochovávaní detí. Uvedená orientácia je typická pre nastupujúcu otomanskú kultúru na našom území. Vzácné sa vyskytli ešte hroby orientované V-Z, resp. Z-V. Tento jav poukazuje na vzťahy nekropoly v Nižnej Myšli k pôvodnému domácejmu koštianskemu obyvateľstvu Košickej kotliny.

Hroby druhého súčasne skúmaného pohrebiska /klasická fáza otomanskej kultúry/ sú v čiastočnej superpozícii s koštiansko-otomanskými hrobmi i s objektmi

neskorootomanského sídliska. V roku 1980 sme z mladšieho pohrebiska preskúmali 11 hrobov. Všetky boli kostrové, orientáciu mali výlučne S-J /ženy/, resp. J-S /muži/. Aj v tomto prípade sa dá predpokladať i rozdielna orientácia pochovaných detí podľa pohlavia. Najdôležitejší súbor milodarov poslednej sezóny pochádza z hrobu 76, v ktorom sa okrem výraznej keramiky a zlatého špirálového prívesku našli aj bronzové ihlice a liate srdcovité prívesky.

Na oboch pohrebiskách, akropole i neskorootomanskom sídlisku budú výskumné práce pokračovať v nasledujúcich sezónach. Doterajšie výsledky archeologických výskumov v Nižnej Myšli dokazujú, že tento komplex nálezísk možno zaradiť k takým dôležitým slovenským otomanským lokalitám, ako Košice-Barca, Čaňa, Spišský Štvrtok a Streda nad Bodrogom.

VIERTE GRABUNGSETAPPE IN NIŽNÁ MYŠĽA. Seit 1977 läuft eine Grabung auf einem Komplex bronzezeitlicher Siedlungen und Gräberfelder in Nižná Myšľa /Bez. Košice/. Die Fundstelle - zwei selbständige Gräberfelder, eine befestigte Akropolis und eine selbständige Siedlung - gehört der Otomani-Kultur an.

Im J. 1980 wurde auf sämtlichen vier Teilen des Areals gegraben. Auf der befestigten Akropolis beglaubigte man die Ergebnisse der geophysikalischen Untersuchung /J. Tirpák, Archäologisches Institut der SAW, Nitra/. Es skizziert sich, dass die Siedlung mit regelmässiger gassenartiger Überbauung von einem enormen Graben mit Wall geschützt war, beim Eingang befand sich wahrscheinlich eine Steinbastei. Die Grabung wird flächenmässig auf der ganzen Siedlung und in Teilen ihrer Fortifikation fortgesetzt werden.

Der Komplex von Siedlungen und Gräberfeldern befindet sich auf einer spornartigen Anhöhe beim Hornád-Fluss. Die befestigte Akropolis ist auf dem SW-Ausläufer situiert, die übrigen drei Fundstellen etw. 150 m nördlich; sie weisen gegenseitige Superposition auf. Es handelt sich um ein ausgedehntes Skelettgräberfeld aus dem Košťany-Otomani-Horizont, um seichter eingetiefte Skelettgräber eines Gräberfeldes aus der klassischen Phase der Otomani-Kultur und um Reste einer ausgedehnten Siedlung aus der jüngsten, der nachklassischen Phase. Bisher untersuchte man 102 Gräber auf beiden Gräberfeldern und 55 Siedlungsobjekte.

Während der vierten Grabungssaison erschloss man weitere 38 Gräber einer Nekropole aus dem Košťany-Otomani-Horizont. An Hand der Beigaben /Bronzen und insbesondere zahlreiche Keramik/ wird das Gräberfeld in den älteren Abschnitt von Reineckes Stufe BA₂ datiert. Vom zweiten selbständigen Gräberfeld, auf welchem sich mehrere Gräber in Superposition mit älteren Gräbern befinden, stammen typische Keramik und Bronzeerzeugnisse /z. B. Dolche, Nadeln mit Kugelkopf und durchbohrtem Kopf, offene verkehrt herzförmige Anhänger/, welche es in die nachklassische Phase der Otomani-Kultur, in den jüngeren Abschnitt BA₂ verweisen. Von diesem Gräberfeld wurden 21 Gräber untersucht.

Auf dem untersuchten Abschnitt befanden sich in den oberen Schichten Hausreste und zu ihnen gehörende Wirtschaftsgruben, häufig in Superposition mit Gräbern des älteren und auch jüngeren Gräberfeldes. Nur selten konstatierte man die Störung eines Grabes durch ein eingetieftes Objekt. Die Hausreste sind durch Überpflügung beschädigt. Die Wirtschaftsgruben waren ursprünglich wahrscheinlich Exploitationsgruben, später wurden die meisten

zur Abfallaufnahme ausgenutzt. Es befanden sich in ihnen Gefäßstümpfen, eine Menge von Scherben, Steinen, Lehmverputz, ferner beschädigte Werkzeuge bzw. Fehlprodukte aus Knochen, Geweih, Stein und Bronze. Die Bronzeerzeugnisse /z. B. Dolch, Fingerspirale, Schläfenringe/ und insbesondere Keramik datieren diese ausgedehnte Siedlung in die Stufe BB₁. Die angeführten Funde gehören in die jüngste Phase der Otomani-Kultur schon mit Pili-nyer Elementen.

ЧЕТВЕРТЫЙ ЭТАП ИССЛЕДОВАНИЙ НА МЕСТОНАХОЖДЕНИИ НИЖНА-МИШЛЯ. С 1977 г. продолжаются исследования комплекса селищ и могильников периода бронзы в с. Нижна-Мишля /рай. Кошице/. Местонахождение - два самостоятельных могильника, укрепленная акрополь и самостоятельный поселок - относятся к отоманской культуре.

В 1980 г. проводились исследования во всех четырех частях ареала. В укрепленной акрополи проверялись результаты геофизических разведок /Я. Тирпак, Институт археологии САН в Нитре/. Исследования показывают, что поселок, имевший правильную застройку с улицами, защищен мощным ровом с валом и у входа был правдоподобно каменный бастион. Исследования целого поселка, а также частей его фортификации продолжатся раскопками широкой площадью.

Комплекс поселений и могильников расположен на лопастной возвышенности близ р. Горнад. Укрепленная акрополь находится на юго-западном отроге, прочие, находящиеся в взаимной суперпозиции три местонахождения расположены в 150 м к С. Можно говорить о больших могильниках с труположением коштыанско-отоманского горизонта, мелко углубленных погребениях могильника с труположением классической фазы отоманской культуры, как и о остатках большого поселения позднейшей, постклассической фазы. Доныне исследовалось на обоих могильниках 102 погребения и 55 селищных объектов.

В ходе четвертого сезона исследований вскрылось следующих 38 погребений некрополя коштыанско-отоманского горизонта. На основе приношений /бронзов и многочисленной керамики/ могильник датируется древнейшим периодом группы Рейнеке BA₂. В другом, самостоятельном могильнике, большинство погребений которого находится в суперпозиции с более ранними погребениями вскрылась типическая керамика и бронзовые изделия /напр. кинжалы, булавы с шарообразной просверленной головкой, открытые сердцевидные подвески/ датирующие могильник классической фазой отоманской культуры, более поздним периодом BA₂. На этом могильнике проследились 21 погребение.

На обследованной площади обнаружили в верхних слоях остатки жилищ и к ним принадлежащие производственные ямы, расположенные часто в суперпозиции с погребениями более раннего и позднего могильников. Нарушение погребения углубленными объектами встречается только изредка. Пахотой земли пострадали остатки жилых комплексов. Производственные ямы исполняли первоначально правдоподобно функцию эксплуатационных ям, позже использовались в качестве мусорных ям. В них обнаружили осколки сосудов, множество черепков, камней, обломки, поврежденное орудие труда, или же браки из костей, рога, камня и бронзы. Бронзовые изделия /напр. кинжал, спиралевидное кольцо, бусы/, но особенно керамика датируют большой поселок степеней BB₁. Приведенные находки относятся к позднейшей фазе отоманской культуры с элементами пилинской культуры.

VÝSLEDKY MAGNETICKÝCH MERANÍ VZORIEK Z ARCHEOLOGICKÝCH OBJEKTŮ V CÍFERI-PÁCI, CHOTÍNE a RADZOVCIACH

Oto O r l i c k ý - Ján T i r p á k

V roku 1978 sme odobrali na lokalite Cífer-Pác prvé vzorky na archeomagnetické datovanie. Odber sme urobili pomocou geologického kompasu, aby sa zistila orientácia vzoriek voči severu a horizontálnej rovine. Z materiálu sa podarilo pripraviť tri vzorky na laboratórne merania. Podobne sme vzali v roku 1979 vzorky z pece z polohy Délihegy v Chotíne a z polohy Monosa v Radzovciach.

Laboratórne merania v r. 1980 sa upriamili na zistenie smeru a intenzity termoremanentnej magnetickej polarizácie /TRMP/ jednotlivých vzoriek; podľa nich možno spätne určiť smer a intenzitu zemského magnetického poľa v období, v ktorom sa pece posledný raz používali. Vychádzame z predpokladu, že tieto objekty boli vyhriate na teplotu blízku 700°C. Pri určovaní veľkosti a smeru TRMP vzoriek sme aplikovali dvojité postupné náhrev, v odbornej literatúre známy pod názvom Thellierova metóda. Táto metóda spočíva v tom, že vzorky sa postupne vyhrievajú na teploty 100, 150, 200, 250, 300, 400, 500, 600, 700 °C, a to najskôr na každú teplotu pri orientovaní vzorky na sever. Po vychladnutí vzorky v laboratórnom magnetickom poli po každom zahriatí na uvedenú teplotu sa zmeria jej remanentná magnetická polarizácia /RMP/. Potom sa vzorka znova vyhreje na danú teplotu, avšak pri pootočení voči pôvodnej polohe o 180° okolo osí V-Z, a nechá sa vychladnúť v laboratórnom magnetickom poli. Po vychladnutí sa opäť zmeria RMP vzorky. Všetky merania RMP sa robili rotačným magnetometrom JR-4, vyrobeným Geofyzikou Brno. Z hodnôt nameraných pre danú teplotu sme vypočítali z polovičného súčtu meraní v normálnej a obrátenej polohe veľkosť RMP pre demagnetizačnú krivku a z polovičného rozdielu veľkosť RMP pre magnetizačnú krivku. Z jednotlivých zložiek /x, y, z/ sme vypočítali aj smer demagnetizačnej i magnetizačnej RMP. Ďalej sme z týchto hodnôt určili pomer pôvodnej intenzity zemského magnetického poľa F, v ktorom získala skúmaná vzorka TRMP, voči intenzite poľa F₀, kde vzorka počas realizácie Thellierovej metódy nadobudla laboratórnu magnetizáciu. Z tohto pomeru /F/F₀ = k/ sme spätne vypočítali intenzitu geomagnetického poľa F; intenzita laboratórneho magnetického poľa F₀ je známa. Pre porovnateľnosť s inými výsledkami vo svete sme urobili prepočet na virtuálny dipólový moment /VDM/ pomocou vzťahu:

$$VDM = - \frac{F \cdot r^3}{2} / 1 + 3 \cos^2 I^\circ /^{1/2}$$

/r je polomer Zeme a I° je inklinácia TRMP, VDM je vyjadrený pre porovnateľnosť s inými výsledkami v jednotkách CGSM/. Zo známych hodnôt inklinácie deklinácie TRMP a známych geografických súradníc /miesto, odkiaľ vzorka pochádza/ sme vypočítali aj súradnice magnetického pólu v období vzniku pôvodnej TRMP vo vzorke.

Všetky výpočty sa urobili pomocou počítača Texas-Instruments TI-59 s využitím vlastného výpočtového programu.

C í f e r, časť P á c /okr. Trnava/

K výsledkom uvedeným na tab. 1 poznamenávame, že usudzujúc podľa tmavosivej farby vzorky 235, už v minulosti sa v nej redukoval pôvodný hematit na magnetit. Nasvedčuje to anomálna hodnota veľkosti TRMP i ďalšie odvodené parametre. Pre tento dôvod sú výsledky na ďalšiu interpretáciu nevhodné.

Vzorka 108 je podľa záznamu T. Kolníka z hrnčiarskej pece z mladšej doby rímskej /asi z prvej polovice 4. stor. n. l./ Pri porovnaní našich výsledkov s celosvetovými, spracovanými V. Buchom /1975, s. 202/, sme zistili, že hodnota VDM zodpovedá maximálnym hodnotám krivky VDM, $VDM = f / \text{rokov} /$. Ďalšie porovnanie sme urobili s výsledkami, ktoré publikovala pre juhovýchodnú Európu M. Kovačeva /Kovacheva 1980, s. 57-64/. Pre bulharskú lokalitu zo 4. stor. n. l. vykazuje citovaná autorka v rámci týchto výsledkov $\varphi_L = 42,8^\circ$, $\lambda_L = 24,7^\circ$ hodnoty: $F = 0,59 \text{ Oe}$ a $VDM = 11,51 \times 10^{25} / \text{Gauss} \cdot \text{cm}^3 /$. Veľmi dobre korelujú s našimi hodnotami aj autorkou prezentované súradnice $\varphi_P / N /$ a $\lambda_P / E /$. Vzhľadom na metodické možnosti považujeme hodnotu VDM za veľmi blízku hodnote vzorky 108. Naše výsledky potvrdzujú zaradenie tejto hrnčiarskej pece do mladšej doby rímskej.

Vzorka 234 pochádza z pece zaradenej T. Kolníkom /1978, s. 128-137/ do železovskej skupiny - do obdobia cca 4700-4200 r. pred n. l. Pri porovnaní našich výsledkov s výsledkami uvádzanými V. Buchom /1975, s. 202/ naša hodnota VDM /tab. 1/ je cca dvojnásobkom údajov z iných miest Európy, kde VDM dosahuje minimálne hodnoty. Ak by sme vylúčili možnosť anomálnej hodnoty TRMP vzorky, pripustili by sme alternatívu, že pec bola buď z obdobia železovskej skupiny, alebo sa mohla používať v mladšom období - najpravdepodobnejšie niekedy v rozpätí od 5. stor. pred n. l. cca do 5. stor. n. l. Uprednostňujeme však verziu, že pec patrí do obdobia železovskej skupiny. Analógiu publikuje M. Kovačeva /Kovacheva 1980, s. 57-64/. Pre archeologický objekt z Bulharska, datovaný 4700 rokov pred n. l. $\varphi_L = 43,4^\circ$, $\lambda_L = 24,2^\circ$, uvádza tieto hodnoty: $F = 0,56 \text{ Oe}$, $VDM = 11,01 \times 10^{25} / \text{Gauss} \cdot \text{cm}^3 /$. Z práce je evidentné, že relatívne vysoké hodnoty VDM sa vzťahujú i na obdobie rokov 4600 a 4500. Pretože naše výsledky sa získali iba z rozboru jednej vzorky z tohto objektu, považujeme interpretáciu za predbežnú.

C h o t í n /okr. Komárno/

Dovedna sa skúmali štyri vzorky, dve /1-CH a 1a-CH/ pochádzajú z pece /obj. 144/78/ vyhĺbenej do sprašového svahu, ďalšie dve /3-CH a 4-CH/ z pece /obj. 145/78/ situovanej 6,3 m južnejšie od predchádzajúcej. Druhá spomínaná pec je iba čiastočne zahĺbená do spraše /Romsauer 1980, s. 234-238/. Výsledky našich meraní sú uvedené na tab. 2. Poukazujú, že smer TRMP všetkých štyroch vzoriek je pomerne koherentný. Hodnotami intenzity poľa F sa vzorky 1-CH a 1a-CH navzájom líšia. Aj vypočítané stredné hodnoty pre obidva objekty sa odlišujú. V prípade obj. 145 sú vypočítané archeomagnetické charakteristiky veľmi blízke.

Podľa P. Romsauera /1980, s. 234-238/ obidve pece z polohy Délihegy sú buď z doby rímskej, alebo zo stredoveku. P. Romsauer uprednostňuje posledne alternatívu, že ide o stredoveké objekty.

Ak porovnáme strednú hodnotu $VDM = 11,545 \cdot 10^{25} / \text{Gauss} \cdot \text{cm}^3 /$ s hodnotami V. Buchu /1975, s. 202/, musíme konštatovať, že zapadá medzi hodnoty doby rímskej. Veľmi blízke sú však naše hodnoty VDM i vypočítané súradnice magnetického pólu $\varphi_P / N /$, $\lambda_P / E /$ hodnotám, ktoré pre stredoveké lokality z Bulharska publikuje M. Kovačeva /Kovacheva 1980, s. 57-64/. I keď v prípade výsledkov uvádzaných citovanou autorkou ide o diskkrétne hodnoty pre príslušné storočie, môžu byť vierohodné. Nasvedčovalo by to, že naše výsledky potvrdzujú príslušnosť pecí z lokality Délihegy v Chotíne do stredoveku. Na overenie predpokladov urobíme v roku 1981 ďalšie doplňujúce odbery a merania vzoriek z týchto archeologických objektov.

R a d z o v c e /okr. Lučenec/

Z lokality sa odobralo sedem vzoriek, z toho päť z pece /obj. F-IX/ a dve z vypálenej podlahy /obj. E-IX/.

Hlavné výsledky meraní sú uvedené na tab. 3. Z rozboru všetkých vzoriek vidieť, že hoci pec bola spadnutá, smer predpokladanej TRMP sa zachoval. Vyka-
zuje sa preferovane východná deklinácia TRMP. Dve vzorky, a to R-5 a R-6, vyka-
zovali miernu tendenciu /klesanie hodnôt inklinácie/ v zmene smeru TRMP v roz-
sahu od 20 do 700 °C. Výsledky rozboru vzoriek sú pre tento dôvod menej korekt-
né a nie sú do výpočtu stredných hodnôt zahrnuté. Medzi vzorkami v rámci jednot-
livých objektov nie sú výrazné rozdiely v hodnotách F alebo VDM, pozorované sú
však rozdiely v týchto hodnotách medzi objektmi navzájom. Výpočty stredných
hodnôt sme urobili pre každý objekt samostatne i pre obidva spolu.

Podľa V. Furmanka /1980, s. 91-95/ pochádzajú tieto archeologické objekty
z mladšej doby bronzovej. Ak porovnáme VDM pre objekt F-IX s údajmi spracovanými
V. Buchom /1975, s. 202/, vidíme, že naše hodnoty $VDM = 7,373$ a $8,921 \times 10^{25}$
/Gauss . cm³/ veľmi tesne zapadajú do celosvetových hodnôt na obdobie medzi
1200-1500 r. pred n. l. $VDM = 11,231 \times 10^{25}$ /Gauss . cm³/, pre objekt E-IX však
s celosvetovými hodnotami nekoreluje. Je však pomerne blízka hodnotám $VDM =$
 $= 11,13$ a $12,48 \times 10^{25}$ /Gauss . cm³/, ktoré pre 12. a 14. stor. pred n. l.
publikuje z Bulharska M. Kovačeva /Kovacheva 1980, s. 57-64/. Veľmi tesná zhoda
je i medzi našimi súradnicami magnetického pólu z uvedeného obdobia a súradni-
cami vypočítanými autorkou pre lokality z Bulharska.

Rozdiely medzi našimi výsledkami navzájom i v porovnaní so závermi iných
autorov nevieme pre pomerne malý počet skúmaných vzoriek a lokalít vysvetliť.

L i t e r a t ú r a

BUCHA, V. 1975: Geomagnetické pole a jeho přínos k objasnění vývoje Země.

Praha, s. 202.

FURMÁNEK, V. 1980: Sídliště piliňské a kyjatické kultury v Radzovcích. In:

Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1978. Nitra, s. 91-95.

KOLNÍK, T. 1978: Další etapa výskumu v Cíferi-Páci. In: Archeologické výskumy
a nálezy na Slovensku v roku 1977. Nitra, s. 128-137.

KOVACHEVA, M. 1980: Summarized Results of the archeomagnetic Investigation of
the geomagnetic field Variation for the last 8000 yr in South-Eastern
Europe. Geophysical Journal Royal Astr. Society, s. 57-64.

ROMSAUER, P. 1980: Druhý rok výskumu v Chotíne. In: Archeologické výskumy a ná-
lezy na Slovensku v roku 1978. Nitra, s. 234-238.

Tab. 1. Cífer-Pác. Archeomagnetické charakteristiky.

Geografické súradnice: $\varphi_L = 48,313^\circ$, $\lambda_L = 17,423^\circ$

Označenie vzorky	D ^o str.	I ^o str.	F/Fo	F/oersted/	VDM . 10 ²⁵ /gauss . cm ³ /	$\varphi_p/N/$	$\lambda_p/E/$
108	0,69	59,32	1,526	0,6892	11,886	81,80	193,72
234	338,08	66,89	1,5895	0,7179	11,218	75,59	300,51
235	348,51	55,48	3,257	1,4709	26,637	75,08	236,17

Tab. 2. Chotín. Archeomagnetické charakteristiky.

Geografické súradnice: $\varphi_L = 47,891^\circ$, $\lambda_L = 18,200^\circ$

Označenie vzorky	$D^\circ_{str.}$	$I^\circ_{str.}$	F/Fo	F/oersted/	VDM . 10^{25} /gauss . cm ³ /	$\varphi_p/N/$	$\lambda_p/E/$
obj. 144							
1-CH	7,07	62,59	1,5881	0,7172	11,855	83,71	144,32
1a-CH	6,21	62,38	1,9025	0,8592	14,241	83,98	150,01
obj. 144 spolu	6,64	62,49	1,5453	0,7882	13,046	83,85	147,09
obj. 145							
3-CH	14,81	65,55	1,4155	0,6393	10,165	80,06	103,67
4-CH	14,41	62,35	1,3458	0,6079	10,080	79,12	127,72
obj. 145 spolu	14,60	63,95	1,3806	0,6236	10,125	79,77	115,44
obj. 144 a 145 spolu	10,52	63,27	1,5630	0,7059	11,545	82,12	127,40

Tab. 3. Radzovce. Archeomagnetické charakteristiky.

Geografické súradnice: $\varphi_L = 48,25^\circ$, $\lambda_L = 19,833^\circ$

Označenie vzorky	$D^\circ_{str.}$	$I^\circ_{str.}$	F/Fo	F/oersted/	VDM . 10^{25} /gauss . cm ³ /	$\varphi_p/N/$	$\lambda_p/E/$
obj. E-IX							
R-8	9,47	67,78	1,5784	0,7129	11,014	83,36	84,11
R-8a	14,52	56,19	1,6076	0,7260	11,454	80,37	102,52
obj. E-IX spolu	12,08	67,00	1,5935	0,7197	11,231	81,95	95,10
obj. F-IX							
R-1/1/	12,61	57,00	0,7755	0,3503	6,226	75,94	154,44
R-1/2/	31,13	62,12	1,1989	0,5415	8,224	69,86	85,46
R-1/3/	16,70	71,86	1,1322	0,5113	7,508	76,80	63,46
R-5	2,86	74,47	0,7891	0,3564	5,077	77,21	26,12
R-6	357,29	64,77	0,4399	0,1987	3,192	87,59	250,62
obj. F-IX spolu /bez vzorky R-5 a R-6/	19,09	66,21	1,036	0,4677	7,373	77,36	101,13
obj. E-IX a F-IX spolu /bez vzorky R-5 a R-6/	16,32	66,56	1,2585	0,5684	8,921	79,21	99,34

Vysvetlivky k tabuľkám 1-3

φ_L = geografická šírka lokality

λ_L = geografická dĺžka lokality

D° = deklinácia TRMP

I° = inklinácia TRMP

F = pôvodná intenzita geomagnetického poľa

Fo = laboratórna intenzita geomagnetického poľa

VDM = virtuálny dipólový moment

$\varphi_p/N/$, $\lambda_p/E/$ = súradnice magnetického pólu na obdobie vzniku archeologického objektu / φ = šírka vzťahovaná k severu, λ = dĺžka vzťahovaná k východu/

/N/ = sever

/E/ = východ

ERGEBNISSE MAGNETISCHER MESSUNGEN VON PROBEN AUS ARCHÄOLOGISCHEN OBJEKTEN IN CÍFER-PÁC, CHOTÍN UND RADZOVCE. Die Autoren des Beitrags verweisen auf die Ergebnisse der archäomagnetischen Datierung von Proben aus den Fundstellen in Chotín, Cífer-Pác und Radzovce. Angewendet wird die Methode der stufenweisen thermischen Entmagnetisierung nach Thellier für die Bestimmung der Grösse und Richtung der thermoremanenten magnetischen Polarisierung der betreffenden Proben. Die archäomagnetischen Charakteristiken werden in den Tabellen 1, 2 und 3 angeführt. Die gewonnenen Ergebnisse werden dann mit den von V. Bucha und M. Kovačeva bearbeiteten Ergebnissen verglichen. Die Ergebnisse der archäomagnetischen Datierung der Proben bestätigen die Möglichkeit einer erfolgreichen Anwendung der angewandten Geophysik bei der Datierung der archäologischen Objekte.

РЕЗУЛЬТАТЫ МАГНИТНЫХ ИЗМЕРЕНИЙ ОБРАЗЦОВ ИЗ АРХЕОЛОГИЧЕСКИХ ОБЪЕКТОВ НА МЕСТОНАХОЖДЕНИЯХ ЦИФЕР-ПАЦ, ХОТИН И РАДЗОВЦЕ. Авторы в своей статье указывают на результаты археоманитной датировки образцов из местонахождений Цифер-Пац, Хотин и Радзовце. Для определения величины и направления термической остаточной магнитной поляризации соответствующих образцов применялся метод двойных последовательных нагреваний. Археоманитные характеристики авторы приводят в таблицах 1, 2 и 3. Полученные результаты сравнивают с результатами разработанными В. Вухом и М. Ковачевой. Результаты археоманитной датировки образцов выше приведенных местонахождений свидетельствуют о возможности успешного применения прикладной геофизики при датировке археологических объектов.

MOHYLNÍK A PRAVEKÉ SÍDLISKO V KALINOVE-HRABOVE

Ondrej O ž ď á n i

Koncom októbra roku 1980 uskutočnil autor článku spolu s V. Furmánkom a G. Nevizánskym v okrese Lučenec krátkodobý prieskum s cieľom overiť staršie informácie o potenciálnych archeologických lokalitách.

Na základe správy J. Siváka, externého spolupracovníka Archeologického ústavu SAV v Nitre, o mohylovitých násypoch v katastri obce Kalinovo, časť Hrabovo /okr. Lučenec/, uskutočnili uvedení pracovníci obhliadku Hrabova v chotárnej časti Háj. Obhliadkou v polohe Čierny vrch, patriacej do tejto chotárnej časti, sa zistilo minimálne šesť mohylovitých útvarov s kruhovým pôdorysom priemeru od 9 do 15 m a s výškou od 0,4 do 1,6 m. Mohylové násypy sú vzdialené vzdušnou čiarou 0,75 km VJV od stredu Kalinova a cca 0,5 km VSV od kostola v Hrabove. Ležia pri kóte 272,7, na hranici dnešných pasienkov a lesíka, tesne na okraji zrázu koryta rieky Ipla /obr. 114/. Sú pomerne dobre zachované a výrazne sa črtajú.

Južne od polohy Čierny vrch, vo vzdialenosti cca 200 m, sa zistila skupinka ďalších troch mohylovitých násypov, ktoré sú v súčasnosti rozrušené, a preto i pôdorysne nepravidelné. Sú značne nízke, rozťahnuté a temer splývajú s terénom.

Kým mohylovité násypy v polohe Čierny vrch môžeme s najväčšou pravdepodobnosťou považovať vzhľadom na ich pôdorysnú pravidelnosť, výšku a tvar násypu za skutočné mohyly, skupinka ďalších troch násypov predstavuje najskôr prírodný útvar - terénne vlny, ktoré sa sporadicky vyskytujú na uvedenej ploche pasienka.

V súvislosti s terénnymi vlnami v tejto časti chotára zvanej Háj treba spomenúť, že J. Sivák ich považoval za praveký val - súčasť fortifikácie hradiska. Obhliadkou sa nepreukázala existencia valu, za ktorý sa považovali spomenuté prirodzené povrchové nerovnosti terénu. Presvedčivo sa to zistilo v profile hľbokej ryhy, vyhĺbenej pri výstavbe vodojemu na vrchole pahorka Háj. Ryha presekla časť predpokladaného valu, pričom sa zistilo, že ide o prírodný výtvor.

Z profilu ryhy, i z plochy porušenej zemnými prácami sa získala malá kolekcia atypických pravekých črepov, z ktorých dva sú na povrchu slamované. Rámcovo ich datujeme na začiatok staršej doby bronzovej. Sídliškové vrstvy ani objekty sa prieskumom nezistili, napriek tomu však spomenutá keramika svedčí o existencii pravekého sídliska.

Problém jednoznačného datovania mohýl v polohe Čierny vrch sa môže vyriešiť až archeologickým výskumom.

HÜGELGRÄBERFELD UND URZEITLICHE SIEDLUNG IN KALINOVO-HRABOVO. Bei einer Geländebegehung stellte man im Gemeindekataster von Kalinovo, Ortsteil Hrabovo /Bez. Lučenec/ in der Flur Čierny vrch sechs hügelartige Aufschüttungen mit regelmässigem kreisförmigem Grundriss / ϕ 9-15 m, H. 0,4-1,6 m; Abb. 114/. Sie skizzierten sich deutlich im Terrain und mit höchster Wahrscheinlichkeit können sie für richtige Hügelgräber gehalten werden. Die Frage ihrer kulturellen Zugehörigkeit kann nur durch eine archäologische Untersuchung gelöst werden. Die Flur Čierny vrch ist Bestandteil der Anhöhe "Háj". Ungefähr 300 m südwestlich der entdeckten Hügelgräber wurde auf dem Gipfel dieser Anhöhe beim Bau eines Wasserbehälters eine urzeitliche Siedlung gestört, aus dem atypisches Scherbenmaterial gewonnen wurde. Zwei besenstrichverzierte Scherben datieren die Siedlung rahmenhaft an den Anfang der älteren Bronzezeit.

КУРГАННЫЙ МОГИЛЬНИК И ДОИСТОРИЧЕСКОЕ ПОСЕЛЕНИЕ НА МЕСТОНаХОЖДЕНИИ КАЛИНОВО-ГРАОВО. Осмотром в с. Калиново, часть Грабово /рай. Лученец/ обнаружилось в урочище "Черни-Врх" шесть курганов правильного кругообразного плана диаметром в 9-15 м и высотой в 0,4-1,6 м /рис. 114/. На местности они выразительно прослеживаются и с большой правдоподобностью их можно считать настоящими могилами. Ответ на вопрос, касающийся их принадлежности к определенной культуре дают только археологические исследования. Урочище "Черни-Врх" является составной частью возвышенности "Гай". Около 300 м в ЮЗ направлении от открытых могил на самой высокой точке возвышенности "Гай", разрушилось во время строения водоема доисторическое поселение, на котором были во время сбора найдены атипические осколки керамики. Два украшенных штриховкой черепка дают возможность датировать поселение началом раннего периода бронзы.

VÝSLEDKY PRIESKUMU V KATASTRI OBCE VEĽKÉ DVORANY

Ondrej Ožďán

Koncom novembra roku 1980 autor tohto príspevku uskutočnil v chotári obce Veľké Dvorany /okr. Topoľčany/ krátkodobý terénny prieskum s cieľom rozšíriť doterajšie skromné poznatky o pravekom osídlení v povodí riečky Bojnianky. Prieskumom sa získal väčší súbor pravekých črepov a kamennej industrie a početný stredoveký keramický materiál.

Spomenuté nálezy sú z polohy Žlaby na západnom okraji obce za cintorínom. Osídlenie v tejto polohe sa zistilo na severozápadných svahoch terénnych vln a hlavne na ich pretiahnutých širších chrbtoch tiahnúcich sa v smere S-J. Lokality ležia na pravom brehu riečky Bojnianky, ktorá je od nich vzdialená vzdušnou čiarou približne 250-300 m. Predpokladaným zdrojom pitnej a úžitkovej vody bol najskôr vydatný prameň vyvierajúci v úžľabine, ktorá je tesne pod severným svahom terénnej vlny.

Povrchový prieskum sa uskutočnil už v čase vyklíčenia ozimín, v dôsledku čoho sa zberom získal len väčší a výraznejšie sa črtajúci keramický materiál a fragmenty kamennej industrie. V opise nálezov uvádzam iba typickejšie, podľa možnosti v rámci jednotlivých kultúr alebo období.

O p i s n á l e z o v

Kultúra s lineárnou keramikou

1. Hrubostenný črep z okraja polguľovitej nádoby s dutým výčnelkom na pleciach; povrch hladený, tehlovohnedý /obr. 115: 1/.
2. Hrubostenný črep z hrncovitej nádoby s lištou, členenou dvoma prstovanými jamkami; povrch hladený, žltohnedý /obr. 115: 2/.
3. Fragment tenkostennej nádoby, zdobený líniami volút a motívom notových hlavičiek; povrch hladený, sivočierny /obr. 115: 3/.
4. Hrubostenný črep s masívnou lištou a pupčekom; povrch hladený, hnedý, materiál obsahuje prímes organickej látky /obr. 115: 4/.
5. Hrubostenný črep z okraja nádoby s krátkou lištou pod okrajom, trojnásobne členenou jamkami; povrch drsný, hnedý /obr. 117: 1/.
6. Fragment hrubostennej hrncovitej nádoby, povrch hladený, zdobený hlbokými vrypmi, tehlovočervený /obr. 117: 2/.
7. Črep z okraja polguľovitej nádoby, povrch hladený, sivohnedý; pod okrajom horizontálna obvodová ryha /obr. 117: 3/.
8. Fragment okraja nádoby s masívnym výčnelkom členeným jamkami; povrch drsný, hnedožltý /obr. 117: 4/.
9. Črep z okraja nádoby s horizontálnou dvojicou línii a notovými hlavičkami; povrch hladený, sivočierny /obr. 117: 8/.
10. Okrajový črep z hrubostennej nádoby s veľkou prímесou organickej hmoty; povrch drsný, čierny /obr. 116: 8/.
11. Tenkostenný črep z okraja nádoby; povrch hladený, čierny, s výzdobou horizontálnych, vertikálnych a šikmých paralelných rýh /obr. 118: 7/.
12. Tenkostenný črep; povrch hladený, čierny, zdobený notovou hlavičkou a dvojicou paralelných rýh /obr. 118: 4/.
13. Fragment vydutia tenkostennej nádoby s výčnelkom; povrch hladený, sivý /obr. 118: 9/.

Lengyelská kultúra /staršie stupne/

1. Fragment zobákovite tvarovaného ucha, povrch hladný, sivý /obr. 115: 9/.
2. Okrajový črep z profilovanej miskovitej nádoby s lievikovite roztvoreným hrdlom /obr. 116: 5/.

Skupina Brodzany-Nitra

1. Fragment masívneho horizontálneho ucha zásobnice s časťou steny; povrch drsný, tehlovočervený /obr. 115: 8/.
2. Fragment okraja väčšej hrncovitej nádoby; povrch hladný, sivohnedý /obr. 116: 1/.
3. Fragment dna hrncovitej nádoby s časťou steny; povrch drsný, s veľkou prímесou hrubozrnného ostriva, sivohnedý /obr. 116: 4/.
4. Črep z okraja nádoby; povrch drsný, v materiáli prímес pieskového ostriva, sivý /obr. 118: 5/.
5. Fragment tela nádoby s malým hrotitým výčnelkom; povrch drsný, s prímесou hrubozrnného pieskového ostriva, hnedý /obr. 118: 10/.

Kultúra s kanelovanou keramikou

1. Črep z hrdla a pliec nádoby s horizontálnym tunelovitým uchom; hrdlo od pliec oddeľuje prstovaná lišta; dolnú časť zdobia šikmé kanelúry; povrch hladný, svetlohnedý /obr. 116: 6/.
2. Okrajový črep z hrncovitej nádobky; vonkajšiu časť okraja zdobia nechtovité vrypky; povrch drsný, sivý /obr. 116: 3/.
3. Fragment tela hrubostennej nádoby s nechtovitými vrypami v plytkých jamkách; povrch hladný, čierny /obr. 116: 7/.
4. Okrajový črep s nechtovaným vonkajším okrajom; povrch hnedosivý, hladný /obr. 117: 6/.
5. Črep z tela tenkostennej nádoby s výraznou lištou členenou jamkami; povrch hladný, hnedý /obr. 117: 5/.
6. Okrajový črep z tenkostennej nádoby, bez výzdoby; povrch hladný, čierny /obr. 117: 7/.

Bošácka skupina

1. Zlomok hrubostenného čr páka s mierne zaoblenou spodnou časťou; povrch hladný, čierny /obr. 115: 5/.
2. Zlomok z hrubostennej nádoby s časťou kónického hrdla s pásikovým uškom; povrch hladný, sivý, s kolkovanými líniami /obr. 116: 2/.
3. Črep z profilovanej hrubostennej nádoby s kolkovanou výzdobou; povrch hladný, sivý /obr. 118: 6/.

Vrcholný stredovek

1. Fragment pokrývky s kónickým gombíkovitým ukončením; povrch hladný, sivý /obr. 115: 7/.
2. Črep z okraja hrncovitej nádoby; okraj von vyhnutý a mierne podrezaný; povrch hladný, sivý /obr. 118: 11/.
3. Črep z dolnej časti hrncovitej nádoby; povrch hladný, čierny, zdobený horizontálnymi okvotovými plytkými ryhami; v materiáli prímес sludy /obr. 115: 6/.

Kamenná industria

1. Polovička plochého motykovitého nástroja; spodná strana plochá, horná zaoblená; zachov. d. 6,4 cm, š. 6,4 cm, hr. 2,1 cm /obr. 118: 1/.
2. Fragment sekeromlatu s veľmi poškodeným povrchom /obr. 118: 2/.
3. Plochá sekerka lichobežníkového tvaru; ostrie mierne poškodené; v. 5,1 cm, š. ostria 3,8 cm /obr. 118: 3/.

4. Fragment štíhleho sekeromlatu štvorhranného prierezu; boky mierne vypuklé; zachov. d. 6,2 cm /obr. 118: 8/.

5. Kremencové jadro.

Okrem uvedených črepov sa získala zberom väčšia kolekcia atypických črepov keramiky spomenutých kultúr. Poloha, aspoň podľa množstva keramického materiálu, bola najintenzívnejšie osídlená v neolite, a to ľuďmi kultúry s mladšou lineárnou keramikou. Črepy keramiky lengyelskej kultúry /starších stupňov/ a skupiny Brodzany-Nitra sa objavili len sporadicky, podobne ako aj materiál bošáckej skupiny, ktorý pozostáva iba z troch črepov. Intenzívnejšie bola poloha osídlená ľuďmi mladšieho klasického stupňa kultúry s kanelovanou keramikou. Črepy sivej keramiky, rámcovo datovateľné do 14.-15. stor., nepochybne súvisia so stredovekou obcou, ktorej jadro zrejme bolo v miestach výskytu tohto materiálu, ako by tomu nasvedčovala bezprostredná blízkosť dedinského kostola a cintorína.

ERGEBNISSE EINER GELÄNDEBEGEHUNG IM GEMEINDEKATASTER VON VELKÉ DVORANY.

Im Gemeindehotter von Velké Dvorany /Bez. Topolčany/ kam in der Flur Žlaby eine grössere Anzahl von urzeitlichen Scherben, Steinindustrie /Abb. 118: 1-3, 8/ und einige mittelalterliche Gefässscherben zutage. Die Flur war vom Volk der Kultur mit jüngerer Linearkeramik /Abb. 115: 1-4; 116: 8; 117: 1-4, 8; 118: 4, 7, 9/ besiedelt. Einige Scherben dokumentieren sporadische Besiedlung des Volkes der Lengyel-Kultur /Abb. 115: 9; 116: 5/. Im Fundort fand sich auch Material der Brodzany-Nitra-Gruppe /Abb. 115: 8; 116: 1, 4; 118: 5, 10/, der Kultur mit kannelierter Keramik /Abb. 116: 3, 6, 7; 117: 5-7/ und der Bošáca-Gruppe /Abb. 115: 5; 116: 2; 118: 6/. Die mittelalterliche Besiedlung repräsentieren Scherben der grauen Keramik, die rahmenhaft in das 14.-15. Jh. datiert werden können /Abb. 115: 6, 7; 118: 11/. Es ist interessant, dass es trotz intensiver Geländebegehung im Fundort noch nicht gelungen ist, Fragmente von Spaltindustrie zu finden, obwohl hier ein Quarzitkern schon entdeckt wurde.

РЕЗУЛЬТАТЫ РАЗВЕДОК В КАДАСТРЕ С. ВЕЛЬКЕ-ДВОРАНИ. На территории с. Вельке-Дворани /рай. Топольчани/ выявились в урочище "Жляби" большее количество доисторических черепков, каменная индустрия /рис. 118: 1-3, 8/, а также несколько осколков средневековых сосудов. Самое интенсивное заселение встречается в период бытования в урочище населения культуры позднелинейной керамики /рис. 115: 1-4; 116: 8; 117: 1-4, 8; 118: 4, 7, 9/. Находки черепков подтверждают спорадическое заселение лендельской культуры /более древние ступени - рис. 115: 9; 116: 5/. На местонахождении был также обнаружен материал группы Бродзаны-Нитра /рис. 115: 8; 116: 1, 4; 118: 5, 10/, культуры каннелированной керамики /рис. 116: 3, 6, 7; 117: 5-7/, а также бошацкой группы /рис. 115: 5, 116: 2; 118: 6/. Средневековое заселение представлено осколками серой керамики датированной приблизительно XIV-XV вв. /рис. 115: 6, 7; 118: 11/.

Интересно, что вопреки интенсивному наблюдению и тщательному сбору не был на местонахождении обнаружен, хотя и нашелся нуклей из кварцита, ни один фрагмент колотой индустрии.

ARCHEOLOGICKÝ PRIESKUM V HLOHOVCI ROKU 1980

Ivan P a s t o r e k

Okresné múzeum Trnava so sídlom v Hlohovci, podobne ako v predchádzajúcich rokoch, vykonávalo v intraviláne Hlohovca /okr. Trnava/ predstihový a záchranný prieskum na lokalitách, kde sa pripravovala alebo uskutočňovala bytová výstavba. Okrem toho múzeum začalo archeologický prieskum zámku, najvýznamnejšej stavebno-historickej pamiatky mesta. Prieskum na Záhradníckej, Partizánskej, Michalskej a Podzámskej ulici priniesol nové poznatky o osídlení Hlohovca v praveku a stredoveku. Pri južnom murive zámku sa urobil pokus zistiť reliéf osídlenia zámockej vyvýšeniny.

Praveké objekty sme zachytili v sonde S-2/80 na Záhradníckej ulici.

Objekt I sa zistil vo východnej časti sondy. Mal nepravidelný tvar a bol zahĺbený do sterilného podlažia. Vo výplni /sypká tmavohnedá zemina/ sa našli fragmenty hrubostennej a tenkostennej keramiky.

Objekt II sa črtal v západnej časti sondy, mal nepravidelný tvar a bol vyplnený hnedou zeminou s obsahom fragmentov keramiky.

Dva objekty - kultúrne jamy - datujeme do mladšej doby bronzovej /velatická kultúra/. Patria k ostatným nálezom dokladajúcim praveké osídlenie juhozápadnej časti mesta.

Z 12.-13. stor. pochádza nevýrazný objekt, zistený v sonde S-2/80, ktorého výplň tvorila hnedá zemina zmiešaná s mazanicou a uhlíkmi, obsahujúca fragmenty keramiky a rekonštruovateľný hrniec.

Zemnica z 12.-13. stor. sa zistila v profile ryhy na teplovoď na Podzámskej ulici. Mala rovné dno, južnú stenu šikmú, severnú porušenú novovekou jamou. Vo výplni zemnice, zapustenej do hlinitopiesčitého podlažia, sa našli fragmenty keramiky.

Výrobnými objektmi z 12.-13. stor. boli pece. Dovedna sme zistili a podľa možnosti preskúmali časti šiestich pecí.

Pec I sa zachytila v profile výkopu na teplovoď na Partizánskej ulici. Zachovaná časť pozostávala z horizontálneho obdĺžnikového dna s vyhladeným povrchom. Zapustená bola v h. 188 cm do piesčitého podlažia. Nad pecou bola kultúrna vrstva s atypickými fragmentmi keramiky.

Pec II predstavuje zachované horizontálne dno. Datujú ju fragmenty keramiky.

Pec III sa zistila východne od oboch pecí. Zachovalo sa z nej a preskúmalo ploché dno, východná a šikmá severná stena a časť západnej steny. Dno bolo raz obnovované; na jednom mieste sa zachovala i časť nevypáleného výmazu zo žltej fľovitej zeminy. Nad pecou vaňovitého tvaru s otvorom z južnej strany bola kultúrna vrstva s výraznými fragmentmi keramiky z 12.-13. stor.

Pec IV sa črtala v profile výkopu na teplovoď na Podzámskej ulici. Zostalo z nej dno a vypálená nekompaktná sivočierna vrstva s oblúkovým pásom drobivej mazanice.

Pec V bola severne od pece IV. Zachovalo sa z nej ploché dno s vyhladeným povrchom a nízka severná a južná stena. Pec bola zahĺbená do piesčitého podlažia.

Pec VI sa zachovala ako zvažujúce sa mierne polkruhové dno, porušené hlbokou jamou s kolmými stenami a rovným dnom.

Všetky pece mali výrobný charakter, ich konkrétna funkcia je neistá. Analogické pece z 12.-13. stor. v rôznych častiach Hlohovca sme interpretovali

ako malé kováčske vyhne. Pece boli samostatné, bez nadväznosti na sídliskové objekty.

Najvýraznejším stredovekým objektom bola kultúrna jama zo 14.-15. stor., zistená na Michalskej ulici. Pri planírke pod dráhou žeriava sa v žltej sterilnej zemine objavil výrazný kruhový flak hnedočiernej zeminy s uhlíkmi, popolom a štiepaným kameňom. Jama mala kruhovitý pôdorys, rovné dno a kolmé steny, pôvodne vymazávané sivou ílovitou zeminou, ktorá bola sekundárne prepálená. Jama siahala do hĺbky 120 cm /nad ňou však bola 80 cm hrubá skrývka zeminy/. Obsahovala hrubostennú a tenkostennú keramiku a časti železných predmetov. Z keramických nálezov hodno uviesť pokrývku, hrnček s uchom, misku s plochým držadlom a hlinený kotlík.

Sídliskový charakter mal obdĺžnikový objekt zistený a čiastočne preskúmaný v ryhe na teplovod na Podzámskej ulici. Bol zahĺbený do hlinitopiesčitého podlažia. Výplň bola sýtočierna zemina zmiešaná s uhlíkmi, pieskom, kusmi mazanice a popolom. Z objektu sa zachytila iba časť východnej steny a šikmého dna. Nálezmi boli fragmenty keramiky, pokrývka a časti železných predmetov.

Zo 14.-15. stor. pochádzajú i rozsiahle objekty na Podzámskej ulici, vyplnené prepálenou mazanicou, uhlíkmi a popolom, a jama pôvodne kruhového pôdorysu s fragmentmi keramiky.

Prieskumnou sondou pri južnom murive zámku sme zistili úroveň podlažia, získali novoveké a stredoveké nálezy pochádzajúce z inventára pôvodného hradu a zámku Hlohovec, kamennú delovú guľu a striebornú mincu zo 14.-15. stor. Podľa doterajších výsledkov prieskumu bola zámocká vyvýšenina osídlená v 12.-13. stor.

ARCHÄOLOGISCHE GELÄNDEBEGEHUNG IN HLOHOVEC IM J. 1980. Das Bezirksmuseum von Trnava mit dem Sitz in Hlohovec verwirklichte in Hlohovec /Bez. Trnava/ eine Voruntersuchung und Rettungsgrabung. Es wurden zwei Objekte aus jüngerer Bronzezeit, ein Siedlungsobjekt und Ofen aus dem 12.-13. Jh., wie auch ein Siedlungsobjekt und eine Kulturgrube aus dem 14.-15. Jh. freigelegt. Vom Fundmaterial, in dem urzeitliche, mittelalterliche und neuzeitliche Keramikfragmente überwiegen, sind noch die aus einer Kulturgrube in der Strasse Michalská ul. stammenden rekonstruierbaren Gefäße aus dem Hochmittelalter zu erwähnen.

Im J. 1980 begann man mit der archäologischen Besichtigung des Schlosses - eines bauhistorischen Denkmals von Hlohovec. Bei der Besichtigung, die sich auf die Feststellung des Besiedlungsreliefs der Schlossanhöhe richtete, gewann man mittelalterliches und neuzeitliches Keramikmaterial, eine Kanonenkugel und eine Silbermünze aus dem 14.-15. Jh.

АРХЕОЛОГИЧЕСКИЕ РАЗВЕДКИ В Г. ГЛОГОВЕЦ В 1980 Г. Районный музей в г. Глоговец /рай. Трнава/ осуществил в этом городе охранные раскопки. Обнаружились два объекта позднего периода бронзы, селищный объект, датированные XII-XIII вв. печи, а также селищный объект с культурной ямой датированной XIV-XV вв. Из числа находок, к которым принадлежали осколки доисторической керамики, керамики средневековья и нового времени, приводим реконструированные сосуды кульминирующего периода средневековья, обнаруженные в культурной яме на Михальской улице.

В 1980 г. начались археологические разведки архитектурного и исторического памятника - замка в г. Глоговец. В ходе разведок обнаружился керамический материал периода средневековья и нового времени, каменное пушечное ядро и серебряная монета XIV-XV вв.

ZISŤOVACÍ ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM V DEDINKE

Jozef P a u l í k

Po preskúmaní niekoľkých mohýl z mladšej doby bronzovej na juhozápadnom Slovensku /Očkov, Čaka, Kolta, Lužany, Veľké Ripňany, Dedinka a i./ vznikla potreba overiť vzájomnú spätosť osamotených náčelníckych hrobiek-mohýl a súvekých osád. S týmto cieľom sa v dňoch 11. 8. - 15. 9. 1980 uskutočnil výskum v polohe Trstina v Dedinke /okr. Nové Zámky/, východne od čačianskej mohyly preskúmanej v roku 1974 /Paulík 1975, s. 57; ten istý 1976, s. 369/. Úlohou výskumu bolo okrem iného overiť tzv. pravidlo Y /polohová súvzťažnosť mohýl a osád/, t. j. preskúmať osadu s mohylou kultúrne totožnú a chronologicky rovnako datovateľnú, nachádzajúcu sa spravidla povýše sútoku dvoch potokov. Mohylu zvyčajne postavili vedľa tohto zemepisne markantne vyhraneneho užšieho areálu. Výskum potvrdil, že podobne ako na eponymnej lokalite v Čake /Paulík 1963, s. 269 n./, aj pri mohyle v Dedinke sa rozprestierala v sútoku dvoch potokov pomerne rozsiahla osada čačianskej kultúry.

Počas výskumu sa zistili tri nálezové komplexy na troch od seba nevelmi vzdialených menších plochách /A-C/. Na ploche A sa odkryl pôdorys obdĺžnikovej stavby, zahĺbenej do zeme, s nadzemnou kolovou konštrukciou /obj. I/ a šťastl sa vyzdvihol obsah dvoch "kultúrnych" jám s kosižsko-čačianskym materiálom zo staršej doby bronzovej. Na ploche B sa presekol objekt pozdĺžneho pôdorysu, predbežne neurčiteľnej funkcie, zo začiatku staršej doby bronzovej /obj. II/. Vo vyšších vrstvách sa zistili stopy po čačianskom osídlení. Na ploche C sa odkryla čačianska chata /obj. III/, zapustená do zeme, s analogickým pôdorysom ako objekt I, avšak bez kolových jám na oboch pozdĺžnych stranách. Objekt III mal pravdepodobne remeselnno-výrobný charakter; okrem zvyčajných keramických nálezov sa z neho vyzdvihla bronzová ihlica, dve bronzové dlátka a dvojstranné židlo. Ihlica s kyjovitou hlavicom datuje obsah objektu rámcovo do stupňa HA₁, čo zhruba zodpovedá zaradeniu dávnejšie odkrytej mohyly /BD/HA₁/. Niektoré keramické výrobky reprezentujú už tzv. predčačiansky horizont. Nálezy keramiky skupiny Kosiňy-Čaka navybočujú z doteraz známej náplne tohto významného vývojového úseku na začiatku staršej doby bronzovej.

Výskum v Dedinke splnil očakávanie. Po zhodnotení objektov i keramického materiálu bude možné hlbšie osvetliť nepopierateľný prínos lokality pre poznanie hospodárskej základne ľudu čačianskej kultúry, ako aj vzájomný vzťah mohyly a súvekej osady /obdobie jej navrhovania so zreteľom na chronologické rozpätie trvania osady a pod./.

L i t e r a t ú r a

- PAULÍK, J. 1963: K problematike čakanskej kultúry v Karpatskej kotline. Slovenská archeológia, 11, s. 269-338.
- PAULÍK, J. 1975: Ein Grabhügel der Čaka-Kultur von Dedinka. In: Jahresbericht des Instituts für Vorgeschichte der Universität Frankfurt a. M. Frankfurt am Main, s. 57-60.
- PAULÍK, J. 1976: Dve nové mohyly z mladšej doby bronzovej na juhozápadnom Slovensku. Archeologické rozhledy, 28, s. 369-477.

ARCHÄOLOGISCHE FESTSTELLUNGSGRABUNG IN DEDINKA. Nach Abdeckung von grossen alleinstehenden Grabhügeln aus jüngerer Bronzezeit in der Südwestslowakei /Očkov, Čaka, Kolta, Lužany, Veľké Ripňany, Dedinka u. a./, erhebt sich die Frage, wo sich zeitgleiche Siedlungen der Velatice- und Čaka-Kultur befinden. Die Oberflächenbesichtigungen deuteten schon früher darauf, dass diese Siedlungen beim Zusammenfluss von zwei Bächen zu suchen sind, und dass die Grabhügel in der Nähe dieses durch die Bäche abgegrenzten Fläche erbaut wurden.

Bei einer Feststellungsgrabung in Dedinka /Bez. Nové Zámky/ erschoss man ausser einem altbronzezeitlichen Objekt /Obj. II - Kosiň-Čaka-Gruppe/ zwei Hütten der Čaka-Kultur /Obj. I, III/. Beide hatten rechteckigen Grundriss und waren teilweise in den Boden eingetieft. Das Objekt I besass an beiden längeren Seiten je eine Reihe von Pfostengruben; das Objekt III hatte wahrscheinlich den Charakter einer handwerklichen Produktionswerkstatt /man fand darin zwei Bronzemeissel und eine Ahle/. Aus diesem Objekt stammt auch eine Keulenkopfnadel, welche die jüngere Besiedlungsphase in die Stufe HA₁ datiert. Den älteren Vorčaka-Horizont repräsentieren einige Keramik-erzeugnisse. Bei der Grabung wurde festgestellt, dass der im J. 1974 untersuchte nachbarliche Hügelgrab in einem gewissen Zeitabstand nach der Entstehung der Niederlassung erbaut wurde. Der Grabhügel aus Dedinka kann an die Wende der Stufen BD/HA₁ angesetzt werden.

АРХЕОЛОГИЧЕСКИЕ РАЗВЕДКИ В С. ДЕДИНКА. После исследования больших одиночных могил позднего периода бронзы в Юго-Восточной Словакии /сс. Очков, Чака, Колта, Лужани, Вельке-Рипняни, Дединка и др./ стоит вопрос, где находятся одновременные поселки велатицкой и чачанской культур. Поверхностные разведки подтвердили, что поселки нужно искать на месте слияния двух ручьев, и что курганы воздвигались возле образованного этими двумя ручьями пространства.

В ходе разведок в с. Дединка /рай. Нове-Замки/ вскрылись помимо датированного ранним периодом бронзы объекта, также два жилища культуры Чака /объект I и III/. Жилища прямоугольного плана были частично углублены в землю. Объект I имел по обеим более длинным сторонам ряд столбовых ям. Объект III был правдоподобно ремесленно-производственной мастерской /обнаружились в нем два малых бронзовых долота и шило/. В объекте III была найдена также булава с дубинообразной головкой, датирующая более позднюю фазу заселения ступенью HA₁. Ранний период - период до заселения культурой Чака представлен керамическими изделиями. Исследования назначили, что соседняя исследованная в 1974 г. могила была воздвигнута после определенного времени существования поселка /курган в с. Дединка можно датировать рубежом ступеней BD/HA₁/.

SÍDLISKO LENGYELSKEJ KULTÚRY V BUDMERICIACH

Juraj P a v ú k

V katastri obce Budmerice /okr. Bratislava-vidiek/ sa zistilo pri stavbe vodnej nádrže na potoku Gidra v r. 1979 rozsiahle sídlisko lengyelskej kultúry. Nálezisko objavil a Archeologickému ústavu ohlásil Michal Schmidt, profesor Gymnázia v Senici. O stave lokality a prvých nálezoch referoval O. Ožďáni v predchádzajúcom ročníku AVANS-u.

Archeologický ústav SAV pod vedením autora príspevku urobil na lokalite od 15. 7. do 12. 9. 1980 záchranný výskum. Nálezisko je 2 km severozápadne od centra obce, bezprostredne povýše staršej vodnej nádrže medzi potokom Gidra, ktorý preteká v príľahlom dubovom lese, a jeho ľavým prítokom. Na celej odhumusovanej ploche sú viaceré výrazné koncentrácie štrku a drobných bridlíc, naplavené potokom, ktorý v areáli lokality v rôznych obdobiach meandroval. Sídlisko bolo pravidelne zaplavované a práve vďaka tomu sa stalo mimoriadne zaujímavým.

V čase zistenia náleziska pokročili zemné práce na stavbe nádrže do tej miery, že archeologické objekty v úrovni tesne pod ornice boli pri odhumusovaní zničené. Na odhumusovanej ploche sa črtali zoskupenia prepálenej hliny od veľkých blokov až po malé hrudky. Pri obhliadke lokality sme konštatovali aj viaceré poškodené ohniská s viackrát obnoveným estrichom. V miestach s koncentráciou mazanice sa sústreďovala aj keramika. Pre nedostatok pracovných síl sa mohol záchranný výskum uskutočniť až počas školských prázdnin. V tom čase však odhumusovaná plocha dna budúcej priehrady zarástla hustou burinou. Sťažilo to orientáciu v areáli sídliska i celý priebeh výskumu. Bez očistenia celej plochy nebolo možné zamerať a orientačne zmapovať celú časť porušeného sídliska.

Pri záchrannom výskume sme sa upriamili na miesta s koncentráciou deštruovanej mazanice a ohnisk s estrichom, lebo tam sme predpokladali možnosť zistenia architektúry. Pri viacerých overovacích odkrývkach na rôznych miestach sídliska boli zachytené koncentrácie mazanice i ohnisk, orbou i odhumusovaním takmer úplne devastované; mazanica už nebola in situ. Iba na dvoch miestach sme odkryli súvislé plochy /I, II/.

Na ploche I sa črtali po očistení povrchu tri koncentrácie mazanice. Kontrolnými rezmi sme zistili stratigrafickú situáciu. Keramické nálezy sa vyskytovali medzi mazanicou, menej v úrovni pod ňou. V miestach koncentrácie mazanice sa nezistili žiadne pôdorysy domov.

V jednom prípade, obj. 2/80, sa vyskytol kompaktný blok veľmi prepálenej mazanice v tesnej blízkosti veľkého ohniska /obr. 119/. Pomocou sadrových lôžok sme vyzdvihli tento blok mazanice in situ a pokúsime sa ho zrekonštruovať a konzervovať. Rekonštruovanie sa ešte neskončilo.

Na ploche II bola situácia priaznivejšia. Na rozlohe 15 x 7 m bola koncentrácia mazanice vrátane menších súvislých blokov, veľké ohniská so zachovalým estrichom /obr. 120/ a fragmenty nádob. Po očistení mazanice ohnisk i okolia sa ukázalo, že ide o deštrukciu domu. Hodnota tohto ojedinelého objektu spočíva v zachovaní časti nálezov, najmä keramiky, v jeho deštrukcii i pod ňou. Keramika sa koncentruje v blízkosti ohnisk. V čase požiaru, ktorý dom zničil, bolo v ňom najmenej 50 nádob. Väčšina sa našla v črepoch, ďalšie sa rozpadli pri vyberaní,

ale mnohé sa dajú zrekonštruovať; okrem keramiky sa vyskytli nepočetné štiepané nástroje, otíkače a niekoľko prstencových hlinených závaží.

Po vyzdvihnutí deštruovanej mazanice sa zistili v hlinitom a štrkopiesčitom podlaží kolové jamy pozdĺžnych stien, ktoré dokladajú trapézovitý pôdorys domu. Ďalšie kolové jamy boli vnútri. Pokračovanie pôdorysu domu mimo deštrukcie mazanice a mimo ohnisk sa nedalo sledovať. Minimálna dĺžka je 17 m a šírka sa pohybuje od 5,6 do 6,5 m. V areáli domu boli tri veľké ohniská v 3,5 metrových odstupoch. Je pozoruhodné, že išlo o viacnásobne obnovované otvorené ohniská, a nie o klenbové pece. Získané poznatky poskytujú dobré podklady na rekonštrukciu domu a jeho zariadenia.

Keramika z domu i jám umožňuje spoľahlivo datovať dom i sídlisko do stupňa Lengyel III, do skupiny Brodzany-Nitra. Presnejšie postavenie v rámci skupiny sa bude dať stanoviť po podrobnej analýze všetkých nálezov. Jedna malá jama je zo stupňa Lengyel IV, z ludanickej skupiny. Do niektorej z uvedených skupín patrí aj fragment masívnej medenej dýky z objektu 4.

Sídlisko lengyelskej kultúry v Budmericiach je významné i z hľadiska štúdia a rekonštrukcie pravekých ekologických podmienok. Ako už bolo spomenuté, nálezisko je bezprostredne v inundačnom území potoka Gidra, bohatého na vodu. Podľa vrstiev piesku a štrku v areáli bolo toto územie výdatne zaplavované, a to až do takej miery, že bola čiastočne prekrytá pôvodná úroveň sídliska. Len tak sa zachovali deštrukcie mazanice, ohniská i inventár domu in situ, a to aj napriek tomu, že v areáli sídliska bola orná pôda.

Lokalita bola osídlená len počas stupňov Lengyel III-IV. Inundačné územie mohlo byť zrejme obývané iba v dostačujúco suchom období, v ktorom sídlisko nemohlo byť zaplavené ani podmoknuté. Je to v súlade s inými poznatkami, ktoré umožňujú predpokladať, že v priebehu 4. tisícročia pred n. l. boli klimatické výkyvy s kritickými suchými periódami. V tých dobách sa sídliská posúvali bližšie k horstvom, na hnedozeme, a ako ukazuje sídlisko v Budmericiach, aj do inundačných oblastí. Iste nie náhodou je v okolí Budmeríc pomerne veľká koncentrácia sídlisk lengyelskej kultúry. V období po zániku železovskej skupiny registrujeme na území medzi Malými Karpatmi a Váhom zaujímavý posun v sídelnom areáli kultúry s lineárnou keramikou a železovskej skupiny, ktoré jednoznačne uprednostňovali černoziemnú oblasť, a areálom lengyelskej kultúry, ktorý sa výrazne posunul do oblasti hnedozeme, bližšie k Malým Karpatom.

SIEDLUNG DER LENGYEL-KULTUR IN BUDMERICE. In der Gemeinde Budmerice /Bez. Bratislava-Land/ wurde im wasserreichen Inundationsgebiet des Gidra-Baches ungefähr 4 km vom Gebirgssuss der Kleinkarpaten entfernt eine ausgedehnte Siedlung der Lengyel-Kultur entdeckt. Dank den Inundationsablagerungen hatte sich das ursprüngliche Siedlungsniveau verhältnismässig gut erhalten. Unter der Ackerkrume befanden sich Feuerstätten und Destruktionen von niedergebrannten Häusern. Alle Feuerstätten lagen offensichtlich in den Häusern. Das Siedlungsareal wurde durch Erdarbeiten erheblich vernichtet. Es ist gelungen, ein destruiertes Haus völlig zu untersuchen. Auf einer Fläche von 15 x 7 m lag ein ziemlich zusammenhängender durchglühter Lehmewurf, der das Areal des Hausgrundrisses ersichtlich machte. Man fand nur Lehmewurf, der wahrscheinlich aus dem Dachboden des Hauses stammte. Im Haus befanden sich drei grosse, mehrmals wiederaufgebaute Feuerstätten. Der herab-

gefallene Lehmewurf überdeckte einen Teil der Hauseinrichtung, vor allem die Keramik, die sich um die Feuerstätten konzentrierte. In der Zeit der Vernichtung des Hauses gab es hier ungefähr 50 Gefässe. Unter der Destruktion stellte man einige Pfostengruben aus den Längsseiten des Hauses fest. Es hatte trapezförmigen Grundriss /minim. L. 17 m, Br. 5,6-6,5 m/. Anhand der Keramik reiht sich dieses Haus sowie die Mehrzahl der Objekte in die Stufe Lengyel III /Brodzany-Nitra-Gruppe/. Eine Grube enthielt Keramik der Ludanice-Gruppe /Lengyel IV/. Das Fragment eines Kupferdolches muss einer diesen Gruppen angehört haben.

Die Siedlung von Budmerice ist auch vom Gesichtspunkt der Paläoökologie von besonderer Bedeutung. Inundationsgebiete konnten nur in ausserordentlich trockenen Perioden besiedelt werden. Dies hängt mit anderen Erkenntnissen zusammen, nach denen im Laufe des 4. Jahrtausends mehrere klimatische Schwankungen in den Trockenperioden zu verzeichnen sind. Aus einer von diesen Trockenperioden stammt allem Anschein nach auch diese Siedlung. In der Umgebung registriert man eine Konzentration von Fundstellen der Lengyel-Kultur. Alle Fundstellen liegen auf der Braunerde, die in der Trockenzeit für die Landwirtschaft günstiger gewesen war als die Schwarzerde. /Abb. 119, 120./

ПОСЕЛЕНИЕ ЛЕНДЬЕЛСКОЙ КУЛЬТУРЫ В С. БУДМЕРИЦЕ. В с. Будмерице /рай. Братислава-видьек/, около 4 км от подножия Малых-Карпат было на затопляемой пойме богатого водой ручья Гидра обнаружено поселение лэндельской культуры. Благодаря пойменным наносам относительно хорошо сохранился первоначальный уровень поселения. Под изобавленной от гумуса пахотной землей обнаружили деструкции пожаром уничтоженных жилищ. Все очаги находились по-видимому внутри жилищ. Комплекс поселения был в ходе землеройных работ в значительной степени опустошен. Полностью удалось исследовать одно из разрушенных жилищ. На площади 15 x 7 м был вскрыт сплошной слой обожженной обмазки, определяющей ареал плана жилища. Единственным слоем находящаяся обмазка образовала правдоподобно пол жилища. В нем три больших, несколько раз возобновляемых очаги. Сваленная обмазка покрыла часть обстановки жилища, в основном сосредоточенную вокруг очагов керамику. Во время уничтожения находилось в жилище около 50 сосудов. Под развалинами обнаружили несколько столбовых ям продольных стен жилища. Оно было трапециевидным в плане /мин. д. 17 м, ш. 5,6-6,5 м/.

Жилище, также как и большинство на поселении находившихся объектов датируются на основе обнаруженной керамики группой Лэндель III /группа Бродзани - Нитра/. Одна из ям содержала керамику луданицкой группы /Лэндель IV/. Фрагмент медного кинжала нужно отнести к одной из этих групп.

Поселение в с. Будмерице имеет большое значение также и с точки зрения палеоэкологии. Заселение затопляемой области можно предполагать только в чрезвычайно засушливом периоде. Этот факт соответствует и другим сведениям, по которым в течении IV тысячелетия многие климатические колебания чередовались с засушливыми периодами. К сухому периоду правдоподобно относится и данное поселение. В окрестностях были назначены местонахождения лэндельской культуры. Все они расположены на буроземе, для сельского хозяйства в засушливом периоде более подходящем чем чернозем. /Рис. 119, 120./

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM V ŽLKOVCIACH

Juraj P a v ú k

Lokalita v Žlkovciach /okr. Trnava/ je južne od obce, po západnej strane cesty I. triedy Trnava - Piešťany, v miestach, kde severne od obce Trakovice schádza táto cesta z terasy do údolnej nivy. Sídliisko sa rozprestiera bezprostredne po okraji terasy a zatiaľ nie je známe, ako ďaleko siaha do jej vnútra. Okraj terasy je členený hlbokými a širokými eróznymi zárezmi, ktoré vytvárajú dve krátke údolia, vyúsťujúce do údolnej nivy. Práve v tomto úseku sú markantné jazykovité výbežky, pomerne strmo spadajúce do roviny. Výškový rozdiel je okolo 20 m.

Ide o nálezisko pomerne dávno známe pod názvom Vaniga majer bohatými nálezmi, ktoré zachraňoval najmä učiteľ Ján Vondryška, dlhoročný zaslúžilý externý spolupracovník Archeologického ústavu v Martine a v Nitre. Doterajšie nálezy pochádzajú prevažne z časti bližšie k obci Žlkovce, teda z územia mimo areálu terajšieho záchranného výskumu. Výskum sa sústredil na časť terasy bližšie k susednej obci Trakovice.

Záchranný výskum /4. 6. - 14. 7. 1980/ vyvolala ťažba zeminy na výstavbu diaľnice D-61 v úseku Trnava - Piešťany. Ťažbou zeminy, následnou úpravou terénu a rekultiváciou bude podľa terajšieho projektu zasiahnutá rozloha 15-20 ha. Na väčšine tejto plochy možno podľa povrchových nálezov i podľa situácie na odhumusovanej časti očakávať osídlenie z rôznych období praveku a včasnej doby dejinnej. V zime 1979/1980 bola odhumusovaná celá predná časť terasy na dĺžke 500 m a časť rovnej terasy do hĺbky 80-120 m od kraja.

Po celej odhumusovanej ploche sa vyskytujú nálezy a sídliskové objekty. Najväčšia koncentrácia objektov je v južnej časti lokality a na tento úsek sme sa pri záchrannom výskume sústredili. Súvisle bola očistená a preskúmaná plocha okolo 1500 m². Okrem toho sme na ostatnej odhumusovanej ploche orientačne preskúmali ďalšie sídliskové objekty. Spolu sme preskúmali 77 objektov - jám a pecí, okrem toho dva pôdorysy kolových stavieb a jednu palisádu.

1. Sídliisko lengyelskej kultúry

Na súvisle očistenej a skúmanej ploche v južnej časti lokality prevládalo počtom objektov osídlenie lengyelskej kultúry. Sú tu zastúpené štyri druhy jám: pomerne pravidelné hliniská priemeru 3-5 m, pravidelné oválne jamy so zvislými stenami a rovným dnom, dlhé okolo 5 m, hlboké 60-100 cm, malé nepravidelné jamy a zásobná jama kotlovitého tvaru so štvorcovým ústím. Všetky druhy jám obsahovali pomerne málo nálezov: keramiku, obrúsené a štiepané kamenné nástroje a zvieracie kosti. Keramika sa podľa všetkých charakteristických znakov dá jednoznačne zaradiť do stupňa Lengyel II /skupina Pečeňady, Veľké Kostoľany, Trakovice/. Dve torzá antropomorfnej plastiky dopĺňajú keramický inventár.

Zo sídliska lengyelskej kultúry sú pozoruhodné časti dvoch kolových stavieb v superpozícii /obr. 121 a 122/. Zistili sme z nich severnú polovicu s jednou priečkou a s jednou kolovou jamou v strede, bližšie k severnej stene. V kratšej stene i v priečke je po sedem pravidelných kolových jám. Sú to prvé pôdorysy domov stupňa Lengyel II vôbec. Súčasne predstavujú nový typ architektúry v lengyelskej kultúre. Popri okraji terasy je plytký /max. 25 cm hlboký/ palisádový žlab, zatáčajúci sa vo veľkom oblúku do vnútra terasy. Žlab má svetlohnedú výplň a po-

rušujú ho jamy badenskej kultúry; superpozícia s jamami lengyelskej kultúry sa nedala jednoznačne interpretovať, skôr však boli mladšie ako palisáda, patrí teda najskôr k osade lengyelskej kultúry. Podľa nepatrného zaobľovania palisády možno usúdiť, že obkolesuje pomerne rozľahlú časť osady. Palisáda navodzuje aj úvahu o existencii ďalších fortifikačných prvkov. Z tohto stupňa lengyelskej kultúry fortifikácie zatiaľ nie sú.

2. Sídlisko badenskej kultúry

Počtom objektov redšie, ale na nálezy bohatšie je sídlisko badenskej kultúry. Vyskytujú sa iba v južnej časti lokality. Početnými nálezmi sa vynímajú najmä objekty 7, 44, 45 a 55, z ktorých pochádza pomerne veľa črepov i rekonštruovateľných nádob. Vyniká medzi nimi najmä torzo veľkej misy s bohatým kanelovaným ornamentom na vnútornej strane a s hrebeňovanou výzdobou na vonkajšej strane. Na jej okraji sú v pravidelných odstupoch štylizované zvieracie figúrky, ktoré s veľkou pravdepodobnosťou zobrazujú koňa. Tento výnimočný doklad zoomorfnej plastiky bez analógií v badenskej kultúre si zaslúži osobitné spracovanie a publikovanie, preto sa ním na tomto mieste podrobnejšie nezaobráame. Keramický inventár zatiaľ nie je ešte ani laboratórne spracovaný. Podľa predbežných poznatkov predstavuje keramika zo Žlkoviec dôležitý nálezový súbor, ktorý podstatne spresňuje typológiu a chronológiu badenskej kultúry v období na prechode od bolerázskej skupiny ku klasickej badenskej kultúre. V typologicko-chronologickom rade patria tieto nálezy do obdobia vymedzeného nálezmi z Vrbového a Bučian /Němejcová-Pavúková 1974, 1979/ a vhodne dopĺňujú poznatky o vývoji badenskej kultúry na západnom Slovensku.

3. Stredoveké osídlenie

Na prostrednom a severnom výbežku terasy sú viaceré sídliskové objekty z obdobia stredoveku. Na plošine terasy prostredného výbežku boli ojedinelé jamy prevažne s popolovitou výplňou a keramikou z 12. storočia. Na severnom výbežku boli popri jamách s nepočetnou keramikou z 12. storočia aj zvyšky obdĺžnikových pôdorysov zahĺbených obytných objektov z toho istého obdobia. Ide o objekty podobné tým, aké sme preskúmali na trase diaľnice v katastri obce Voderady - časť Slovenská Nová Ves v roku 1976 /Pavúk - Mináč 1977, s. 226, obr. 149/, ale podstatne horšie zachované. V jednom prípade je doložený aj objekt pozostávajúci z veľkej klenbovej pece s príslahlou rozsiahlou predpecnou jamou.

Na svahu stredného výbežku terasy bola pec kruhového pôdorysu s veľmi prepáleným estrichom a časťou klenby. Tesne nad úpäťm strmého svahu terasy boli ďalšie dve podobné pece, z ktorých jednu sme ešte mohli preskúmať; zachovalo sa z nej len dno a časť klenby vo svahu. V estrichu i vo výplni tejto pece bola dosť početná keramika, ktorá datuje pece do 14. storočia. To je najmladšie osídlenie na skúmanej časti lokality.

Vzhľadom na závažnosť doterajších zistení, ako i s ohľadom na to, že v budúcnosti 2-3 rokoch bude lokalita z veľkej časti zničená, bude záchranný výskum pokračovať v roku 1981 a možno i v ďalších rokoch.

L i t e r a t ú r a

NĚMEJCOVÁ-PAVÚKOVÁ, V. 1974: Beitrag zum Kennen der Postboleráz-Entwicklung der Badener-Kultur. Slovenská archeológia, 22, s. 255-360.

NĚMEJCOVÁ-PAVÚKOVÁ, V. 1979: Nálezy bolerázskej skupiny z Vrbového. Archeologické rozhledy, 31, s. 385-396.

PAVÚK, J. - Mináč, V. 1977: Neolitické, eneolitické a stredoveké osídlenie vo Voderadoch a v Zelenči. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1976. Nitra, s. 225-228.

RETTUNGSGRABUNG IN ŽLKOVCÉ. Auf einer 20 m über dem Niveau des Flusses Váh liegenden Terrasse befindet sich eine polykulturelle urzeitliche und mittelalterliche Fundstelle. Die 1500 m grosse Fläche der Fundstelle wurde systematischen Untersuchungen unterworfen und aus der restlichen von Humus entblösten Fläche wurden in der Länge von 500 m dem Terrassenrand entlang orientationsmässig Objekte herausgenommen. Es wurden insgesamt 77 Gruben und Öfen sowie zwei Pfostenbauten und eine Palisade erschlossen. Auf der Fundstelle fördert man Lehm für den Bau der Autobahn.

Auf der Siedlung der Lengyel-Kultur /Lengyel II - Pečeňady-Gruppe/ wurden Lehmgruben, grosse regelmässige Gruben mit ovalem Grundriss, senkrechten Wänden und gerader Sohle, wie auch Vorratsgruben untersucht. Alle erwiesen sich als verhältnismässig arm an Funden. Zum erstenmal wurden hier die Teile der Grundrisse von neuen Pfostenbautypen festgestellt. Es ist der erste Beleg von der Existenz einer Architektur der Stufe Lengyel II überhaupt. Dieser Siedlung gehört auch eine Palisadenrinne an.

Reiche Keramikfunde liefern auch die unzähligen Gruben der Siedlung der Badener Kultur. Auf einer Schüssel mit kompliziertem kanneliertem Ornament auf der Innenseite und auf dem Gefässrand sind in regelmässigen Abständen stilisierte Tierfiguren, die Pferde darstellen, zu sehen. Die breite Skala von Gefäss- und Ornamenttypen ermöglicht es, die Keramik von Žlkovce in die Zeit des Übergangs von der Boleráz-Gruppe zur älteren klassischen Badener Kultur, genauer in den Abschnitt zwischen den Funden aus Vrbové und Bučany /Němejcová-Pavúková 1974, 1979/ einzustufen.

Auf einer grossen Fläche sind auch mittelalterliche Gruben und gestörte Hütten verstreut. Exploitations- und Vorratsgruben, wie auch Grubenhäuser melden sich anhand der Keramik in das 12. Jh. Auf dem steilen Abhang des Terrassenrandes befanden sich drei Kuppelöfen mit kreisförmigem Grundriss, die aufgrund der Keramik in das 14. Jh. datiert werden. Die Grabung wird in den nächsten Jahren fortgesetzt werden. /Abb. 121, 122./

ОХРАННЫЕ РАСКОПКИ В С. ЖЛКОВЦЕ. На террасе высотой в 20 м над нивой р. Ваг обнаружилось многокультурное доисторическое и средневековое местонахождение. Раскопки велись площадью в 1500 м и на остальной изобавленной гумуса площади длиной в 500 м было возле края террасы вскрыто несколько объектов. Исследовалось 77 ям и печей, две столбовых сооружения и один частокол. На местонахождении добывается глина для строительства автострады.

На поселении лендельской культуры /Лендьел II - группа Печеяды/ исследовались глиняные карьеры, правильные большие ямы овального плана с вертикальными стенами и ровным дном, а также ямы - хранилища. Все они были довольно скудны находками. Впервые были определены части планов столбовых сооружений нового типа; это вообще первое доказательство архитектуры ступени Лендьел II. К поселку присоединяется также обнаруженный желоб частоккола.

Многочисленные находки керамики обнаружались в нескольких ямах поселения баденской культуры. На одной из украшенных каннелированным орнаментом мисек находятся на внутренней стороне у венчика в правильном расстоянии стилизованные фигурки животных, изображающих лошадь. Широкая гамма типов сосудов и орнамента дает возможность датировать керамику обнаруженную в с. Жковце периодом перехода от болеравской культуры до ранней классической баденской культуры, точнее периодом находок из сс. Врбове и Бучани /Мемејсовá-Равúková 1974, 1979/.

На большой площади были разбросаны также и ямы и разрушенные жилища периода средневековья. Эксплуатационные ямы, ямы-хранилища, также как и жилища датируются на основе обнаруженной керамики XII в. На крутом отроге края террасы обнаружались три печи со сводами кругового плана, датированные на основе керамики XIV в. Исследования будут продолжаться. /Рис. 121, 122./

NOVE NÁLEZY V RAKŠI

Karol P i e t a

Pri rozširovaní veľkého vápencového kameňolomu v Rakši /okr. Martin/ sa získali v poslednom období archeologickej nálezy, pretože ťažba sa priblížila k južnému úpätiu opevnenia na vrchu Hrádok /608 m/ s dvojitém valom, doposiaľ presne nedatovaným. V roku 1978 sa pri odstrele steny v severnej časti lomu zosypalo do ťažnej jamy podľa odhadu viacerých svedkov asi sto okrúhlych kameňov. Väčšina skončila v drviči, asi tridsať zachránil vedúci pracoviska inž. Hrivnák. Časť z nich získal M. Slaninák pre Slovenské národné múzeum v Martine, ďalšie sa dostali do Turčianskeho múzea A. Kmeťa. Ide o polotovary, nedokončené kusy a poškodené hotové žarnovy, statory a behúne pravdepodobne z andezitu. Predstavujú rotačný žarnov keltského typu s priemerom asi 40 cm a výškou obežných kameňov približne 18 cm, ktoré majú hornú priehľbeň a krídlovitý stredový otvor. Nálezy sú bezpochyby zvyškom dielne na výrobu mlecích kameňov. Surovina je v miestnom vápencovom prostredí cudzia a pochádza akiste z andezitového podlažia neďalekej Hornej Štubne. Celok je prvým dokladom tejto výrobnjej činnosti vo včasnohistorickom období na Slovensku. Zlomky totožného materiálu sa nachádzajú na viacerých miestach odhumusovanej plochy pri juhozápadnom a južnom úpätí Hrádku.

V rokoch 1979 a 1980 sa pri ťažbe údajne zničili ďalšie objekty, medziiným jama rozmerov asi 2,5 x 3 m s výplňou trosky a spáleného dreva. V jej blízkosti sa našiel medený ingot obdĺžnikového tvaru, podobný tehle, podľa údajov nálezcu majúci hmotnosť asi 10 kg. Miesto je už v súčasnosti vyťažené. Medený blok, ktorý je v majetku inž. Hrivnáka, sa získa na analýzu.

Na čerstvo odhumusovanej ploche juhovýchodne od hradiska, pripravenej na ťažbu, sa nachádza mladá púchovská keramika približne z 2. stor. n. l. Pretože skrývka starostlivo odstránila povrchové vrstvy nad skalným podlažím, získal sa len zlomkovitý a ťažko bližšie určiteľný materiál. V tejto časti našli pracovníci kameňolomu železný oštep s krátkou tuľajkou a úzkym listovitým hrotom, ktorý je t. č. nezvestný. Dĺžka hrotu je podľa nákresu nálezcu 20-25 cm.

V októbri 1980 pri terénnych úpravách v severnej časti kameňolomu si buldozerista všimol železné predmety, trčiace po skrývke z humusu. Spomedzi viacerých predmetov vyzdvihol len kosák a lyžicovitý vrták /obr. 129/. Predmety podľa jeho údajov ležali tesne vedľa seba. Ostatné železá rozvliekol stroj. Zachovalý kosák neobvyklého tvaru s pravouhlo stočenou upevňovacou časťou a dlhým, pomerne rovným oblúkom čepele pripomína tvarom kosu; ostrie je hladké; d. 24,5 cm, max. Ø 2,7 cm, d. trňa 2,6 cm. Stíhly vrták s mierne asymetrickou lyžicou a hraneným driekom je dlhý 26,3 cm. Podľa tvaru kosáka patrí predpokladaný depot pravdepodobne púchovskej kultúre alebo do mladšej doby rímskej. Presnejšie datovanie nie je predbežne možné.

Lokalita je pozoruhodná dokladmi výrobnéj činnosti a bude naďalej starostlivo sledovaná hlavne v súvislosti s pripravovanou odkrývkou v tesnej blízkosti hradiska. Staršie pramene uvádzajú z lokality nálezy z doby laténskej, z mladšej doby rímskej a zo stredoveku /Richthofen 1928, s. 87; Eisner 1933, s. 230; Petrovský-Sichman 1965, s. 85/.

L i t e r a t ú r a

EISNER, J. 1933: Slovensko v pravěku. Bratislava.

PETROVSKÝ-SICHMAN, A. 1965: Severozápadné Slovensko v dobe laténskej a rímskej. In: Vlastivedný sborník Považia. 7. Banská Bystrica, s. 53-129.

RICHTHOFEN, B. 1928: Die germanischen Krausengefässe des 4. Jhs. aus der Provinz Oberschlesien und ihre weitere Verbreitung. In: Mannus VI, S. 73-95.

NEUE FUNDE IN RAKŠA. Beim Steinbruchbetrieb wurde in Rakša /Bez. Martin/ die Vorburg des Burgwalls Hrádok /608 m/ gestört, wobei die Reste einer Werkstatt für Erzeugung von Getreidemöhlen vernichtet wurden. Von ungefähr 100 Stück grob bearbeiteten Halbfabrikaten und unvollendeten oder beschädigten Untersteinen und Läufern konnten nur noch ungefähr 30 gerettet werden. Es handelt sich um einen aus Andezit verfertigten latènezeitlichen Mühlentyp mit oberer Vertiefung und flügel förmiger Mittelöffnung. Andezit befindet sich etwa 7 km von der Fundstelle entfernt.

Nach Angaben der Arbeiter des Steinbruchs wurde hier auch ein grosses mit Schlacke und Holzkohle ausgefülltes Objekt zerstört. In seiner Nähe rettete man einen ziegelförmigen und etwa 10 kg schweren Kupfergussblock. Dieser Fund wird einer eingehenden Analyse unterzogen werden. In der Umgebung der Fundstelle fand sich ausser Keramikmaterial ein Eisenspeer.

Im J. 1980 fand man bei der Entfernung der Ackerkrume eine nicht festgestellte Menge von Eisengegenständen, von denen man nur eine Sichel und einen Löffelbohrer /Abb. 129/ retten konnte. Ihrer Form nach kann die Sichel in die Púchover Kultur bzw. in die jüngere römische Zeit gewiesen werden. Aus dem Burgwall sind latènezeitliche, spätrömerzeitliche und mittelalterliche Funde bekannt.

НОВЫЕ НАХОДКИ В С. РАКША. Добыча камня в с. Ракша /рай. Мартин/ нарушила поселение у подножия городища Градок /608 м/ и разрушила остатки мастерской для производства жерновов. Из числа приблизительно 100 штук начерно обработанных полуфабрикатов и неоконченных или поврежденных нижних камней, и бегунов сохранилось около 30 экземпляров. Это тип латенского жернова с верхним углублением и крыловидным центральным отверстием, изготовлен

из андезита. Употребленное сырье - андезит встретилось около 7 км от места нахождения.

По данным работников каменного карьера был здесь разрушен также большой объект заполнен шлаком и древесным углем. Недалеко карьера сохранился медный слиток в форме кирпича весом около 10 кг. Находка подвергается анализу. Поблизости места нахождения обнаружилось помимо керамики также железное копьё.

После изобавления в 1980 г. почвы гумуса обнаружилось неопределенное количество железных предметов, из числа которых удалось сохранить только серп и ложкообразное сверло /рис. 129/. На основе формы серпа относим находку к пуховской культуре, или же к позднеримскому периоду. На городище вскрылись латенские, позднеримские, а также средневековые находки.

VÝSKUM V LIPTOVSKÉJ SIELNICI - LIPTOVSKÉJ MARE V ROKU 1980

Karol P i e t a

Sestnásta výskumná sezóna na hradisku Havránok v Liptovskej Mare /Liptovská Sielnica, okr. Liptovský Mikuláš/ mala za cieľ tri úlohy: dokončenie výskumu južnej terasy pod valom, vysledovanie detailov opevnenia východnej terasy s obe-
tiskom pre potreby konzervácie a čiastočnej rekonštrukcie a prieskum doposiaľ neprebádanej vrcholovej plošiny hradiska. Nemohlo sa pokračovať vo výskume starších vrstiev v areáli hrádka z 15. stor., kde zatiaľ nebol určený spôsob zachovania pamiatky.

Pod juhovýchodným pásmom opevnenia je asi 100 m dlhý a 7-10 m široký terasovitý stupeň s obojsmerne šikmým sklonom. V roku 1979 boli na terase otvorené tri sondy s celkovou rozlohou 133 m², ktoré zachytili zvyšky veľmi deštruovaných sídliskových objektov s pomerne bohatým inventárom /obr. 123; 124/ zo včasnorímskeho obdobia /Pieta 1980, s. 168/. V sezóne 1980 pokračovala v sondách odkrývka vrstiev nad podloží, ktoré sa v svahovitom teréne dosahovalo v hĺbke 100-210 cm. Podložie tvorila žltočervená hlina, spod ktorej miestami vystupovali časti flyšového brala. Na okraji terasy sa na povrchu podložia odkryl dvoj-
jitý rad kolových jám, zachytený vo všetkých sondách. V južnom úseku so skalnatým podloží mali kolové jamy výrazné kamenné obloženie, boli menšie a hustejšie vedľa seba /obr. 125/, v hlinitej východnej časti terasy boli hlbšie, väčšie, vo väčších odstupoch a obvykle bez obloženia. Vzájomná vzdialenosť oboch línii sa pohybuje v rozmedzí 100-140 cm. V strednej časti sa zachytil iba jeden čelný rad jám, ktorý, podobne ako v južnej časti, sleduje vo vzdialenosti 200 cm druhý, dvoj-
jitý rad kolových jám /obr. 126/. Tieto jamy s kamenným obložením sú zreteľne menších rozmerov. Žltohnedá vrstva nad podloží obsahovala šošovky prepálenej hliny a zlomkovitý neskorolátenský materiál vrátane na kruhu vytočenej jemnej i grafitovej keramiky. Vrstva sa farebne i štruktúrou odlišovala od nadložného včasnorímskeho horizontu.

Možno sa domnievať, že sa tu odkryli pozostatky dvojitej palisády, ktorá tvorila prvé pásmo dvojitého neskorolátenského opevnenia východnej terasy. Podľa výsledkov doterajších sondáží južnej línie fortifikácie sa môžeme domnievať, že táto prírodou najlepšie chránená časť hradiska mala /na rozdiel od kamenných

hradieb v ľahko dostupnej východnej časti a valu s kamennou plentou na juhozápadnej strane/ len jednoduchšie drevené opevnenie. S podobným stavebným postupom sme sa stretli na hradisku Velínok pri Podturni, kde bolo popri dvojitej kamennej hradbe a komplikovanom opevnení brány v nižšie ležiacich častiach hradiska i prosté drevené hradenie ťažko prístupných svahov /Hanuliak - Pieta 1976, s. 102, obr. 70/. Superpozícia sídliskových objektov zo včasnorímskeho obdobia nad zvyškami palisády potvrdzuje skúsenosť z výskumu kultového areálu východnej terasy, kde sa zistili takéto objekty nad deštrukciou mladšej /LD₂/ fázy svätyne. Zároveň dokazuje, že v tomto období už skúmaná časť neskorolaténského opevnenia /a pravdepodobne i celé opevnenie/ neexistovala. Zo včasnorímskych objektov sa získali i chronologicky dôležité nálezové celky /obr. 123; 124/.

Na východnej terase hradiska pokračoval výskum opevnenia sondážou horného múru /č. 3/, ktorá mala zistiť spôsob osadenia spodných základových kvádrov a doložiť prípadné stopy dreveného kotvenia hradby. Pre sondu do muriva sa zvolilo miesto tektonickej poruchy, kde sa časť hradby v bloku zosunula z pôvodného miesta. Výkop dosiahol šikmo sklonené skalné podložie a potvrdil, že spodné, najväčšie kvádre boli ukladané na neupravenom šikmom povrchu brala a odspodu zaklinené kameňmi. Podobne ako v sonde XIII-B/75, ani v tomto reze sa nezistili stopy dreveného viazania hradby.

Odkrývka múru 3 smerom na severozápad obnažila ďalšiu časť zachovalého muriva z pieskovcových kvádrov v pôvodnej polohe /obr. 127/, ktoré bolo privaleené sutinou jeho hornej časti. Dôkladným preskúmaním zásypu sa potvrdila jeho súčasnosť so spodnou hlavnou hradbou /č. 2/. Výskum tejto časti fortifikácie hradiska je ukončený a kamenná architektúra bola v jednotlivých staticky narušených miestach upravená podľa zachovaných častí /obr. 128/, aby sa pred plánovanou konzerváciou a náznakovou rekonštrukciou zabránilo jej deštrukcii.

Vrcholová plošina hradiska v blízkosti kóty 684 nebola doteraz skúmaná. Rez severovýchodnou hranou plošiny potvrdil existenciu ďalšieho - zo strany východnej terasy piateho pásma opevnenia. Tvorila ho veľmi porušená kamenná hradba z veľkých pieskovcových kvádrov, z ktorých časť deštruovala dolu strmým svahom, časť dovnútra opevnenej plochy. Rez sutinovým zásypom na vonkajšej strane zistil okrem prepálenej deštrukcie tesne pod povrchom i ďalšiu hlbšie ležiacu prepálenú vrstvičku s kameňmi a zvyškami dreva, ktorá by mohla byť svedectvom existencie staršej katastrofy opevnenia.

Na vnútornej strane prekryl zrútený múr zvyšky sídliskového objektu s nálezi z včasnorímskeho obdobia. Hradba je teda súčasná alebo mladšia ako tento zánikový horizont. Podľa zhodnotenia tejto superpozície v teréne je pravdepodobná súčasnosť oboch objektov, čo potvrdila sondáž vo východnom ohybe plošiny. Tu sa odkryla na ploche 58 m² deštrukcia veľmi prepálenej hradby, ktorá bezpochyby korešponduje s opísaným múrom. Z nálezov z tohto horizontu treba uviesť prsteň z bieleho kovu a železnú sponu s prehnutým lúčikom, ktoré patria na koniec neskorolaténského obdobia /LD₂/ alebo začiatok doby rímskej /B_{1a}/.

Nad opísanou deštrukciou prebieha smerom na juh lícovaný múr z menších nasucho kladených kamenných kvádrov, zachovaný do výšky 40-60 cm. Jeho datovanie zatiaľ nie je isté. Môže patriť do neskororímskeho obdobia alebo do stredoveku. Výskum tu ešte pokračuje.

Juhovýchodnú hranu vrcholovej plošiny ohraničuje podmurovka z pomerne drobných kameňov, patriaca nepochybne k stredovekému osídleniu. Okrem ojedinelých

črepy sa v tejto deštrukcii našla i minca z 15. storočia. Stred plošiny je bez akýchkoľvek nálezov, azda i v dôsledku exploatácie hlíny na násyp stredovekého hrádka. Výskum vrcholovej plošiny hradiska potvrdil existenciu stredovekej ohra-
dy, ktorá zrejme chránila širšie predpolie hrádka. Na tejto ploche, hlavne v zá-
padnej časti a v pásme pri priekope, sa našlo pomerne veľa dokladov súdobého
osídlenia. Ďalej sa zistilo, že tento priestor bol opevnený azda už v neskorej
dobe laténskej - t. j. v období existencie svätyne a celého fortifikačného
systému. Opevnenie bolo veľmi pravdepodobne obnovené opäť v zánikovom horizonte
na začiatku doby rímskej. Redukcia opevnenia na nevelikú plochu, ku ktorej patri-
li i sídliskové objekty na východnej a južnej terase, opäť potvrdzuje význam zá-
sahu do civilizačného i populačného vývoja severoslovenského osídlenia v prvých
desaťročiach nášho letopočtu.

L i t e r a t ú r a

HANULIAK, V. - PIETA, K. 1976: Výskum v Podturni. In: Archeologické výskumy
a nálezy na Slovensku v r. 1975. Nitra, s. 101-103.

PIETA, K. 1980: Výskum v Liptovskej Sielnici-Liptovskej Mare v roku 1979. In:
Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v r. 1979. Nitra, s. 167-168.

GRABUNG IN LIPTOVSKÁ SIELNICA-LIPTOVSKÁ MARA IM J. 1980. Die Aufgabe der sech-
zehnten Grabungssaison in Liptovská Mara war, die Abdeckung der Südterrasse
zu beenden, die Problematik der Ostterrasse mit der Opferstelle zu lösen und
die Begehung des bisher unerforschten Gipfelplateaus des Burgwalls durchzu-
führen.

Auf der Südterrasse wurde ein ausgeprägter Siedlungshorizont aus der
älteren römischen Zeit mit wichtigen Fundkomplexen freigelegt. Unter dieser
Schicht entdeckte man zwei Doppelreihen von in die Flyschunterlage eingetieften
Pfostenlöchern, die als Palisaden interpretiert werden, und gleichzeitig den
ersten Befestigungsstreifen an der Südseite des Burgwalls, wo auch die Hauptbe-
festigung nur aus einer einfachen Holzschanze bestand. Beim Bau der Befesti-
gung wurden in verschiedenen Teilen unterschiedliche Techniken angewandt: im
Westen war es ein aus Holz und Lehm gebauter Wall mit Steinmantel, im Süden
eine Holzschanze und an der zugänglichsten Seite eine Steinmauer. Ähnliches
wurde auch bei der Untersuchung des Burgwalls in Podtureň-Velínok festgestellt,
wo die zugängliche Seite mit Tor durch eine mächtige Steinmauer und die unzu-
gänglichen Abhänge nur durch eine einfache Holzpalisade befestigt waren.

An der Ostseite des Burgwalls wurde die dritte Steinmauer untersucht. Man
stellte dabei fest, dass die unteren Steinbalken direkt in die schräge, nicht
zugerichtete Unterlage eingesetzt waren, und dass die Mauer nicht durch eine
Holzkonstruktion befestigt war. Man deckte hier auch den weiteren Abschnitt
einer gut erhaltenen Trockenmauer ab, die mit ihrem eingestürzten oberen Teil
zugeschüttet war.

Der Gipfelplateau des Burgwalls war nach den neuesten Erkenntnissen durch
eine Steinmauer mit Holzkonstruktion befestigt. Dieser, von der Ostseite genom-
men schon fünfte Befestigungsstreifen fiel dem Brand zum Opfer. Er gehört
in den Untergangshorizont zu Beginn der römischen Zeit, was auch ein mit seinen
Trümmern zugeschüttetes zeitgleiches Siedlungsobjekt bezeugt. Es ist jedoch
möglich, dass diese Befestigung schon in der Bestehungszeit der Opferstätte

in der späten Latènezeit existierte. Das Gipfelplateau war auch im Mittelalter /15. Jh./, in der Zeit der Existenz des hölzernen Wohnturmes im Nordabschnitt des Berges, als es dessen Vorburg bildete, von einer Holzschanze umgeben. /Abb. 123-128./

ИССЛЕДОВАНИЯ В С. ЛИПТОВСКА-СИЕЛНИЦА - ЛИПТОВСКА-МАРА В 1980 Г. Шестнадцатый сезон исследований на местонахождении Липтовска-Мара имел своей задачей окончить вскрытие южной террасы, решить вопрос укрепления восточной террасы с жертвенником, а также провести разведки неисследованной донной вершинной равнины городища.

На южной террасе обнаружился характерный селищный горизонт ранне-римского периода и замечательными комплексами находок. Под этим слоем проследились два углубленных в флишное основание двойных рядов столбовых ям, интерпретированных как частоклад и одновременно как первый пояс укрепления на южной стороне городища, где также главное укрепление образовал только простой деревянный забор. В городище, в разных его частях применены разного рода укрепительные техники: на западе деревянно-глиняный вал с каменной стеной, на юге деревянный забор и на легкодоступной восточной стороне каменная стена. Аналогичное явление встретилось в ходе исследований городища Подтурень-Велинок, где доступную сторону с воротами укрепляла мощная каменная стена, но тяжелодоступные отроги защищал только простой деревянный частоклад.

На восточной стороне городища исследовалось третье каменное укрепление. Проследилось, что нижние плиты насаживались прямо на косое, необработанное и укрепление не было связано деревянной конструкцией. Обнаружилась часть хорошо уцелевшей, связанной кладкой насухо стены, заваленной ее сброшенной верхней частью.

Вершинная равнина городища была, по последним данным, укреплена каменной стеной с деревянной конструкцией. Этот, с восточной стороны, по очереди пятый пояс укрепления уничтожил пожар. Относится к катастрофическому горизонту начала римского периода, что подтверждает его развалинами завален одновременный селищный объект. Предполагается, что это укрепление находилось здесь уже в период существования жертвенника в позднелатенский период. Вершинная равнина была огорожена деревянным укреплением также в период средневековья /XV в./, в тот период существования малой деревянной крепости в северной части горы, когда она образовала находящееся у ее подножия поселение. /Рис. 123-128./

BRONZOVÁ KOPIJA z JAKUBOVA

Magda P i c h l e r o v á

Na základe informácie V. Zajíčka o náleze kopije v Jakubove /okr. Bratislava-vidiek/ urobil Archeologický ústav Slovenského národného múzea v Bratislave v obci povrchový prieskum. Terajší držiteľ kopije ju prevzal od nálezcov bagristov za vysokú finančnú odmenu. Nateraz sa nepodarilo získať nález do zbierok múzea, majiteľ však súhlasí, aby sa zaradil do archeologickej evidencie. Upresnili sa i nálezové okolnosti.

Bronzová kopija sa našla južne od Jakubova, bližšie ku katastru obce Záhorská Ves, v miestach, kde sa rozprestiera les Dúbrava. V jeho západnej časti preteká potok Centnuzi, ktorý v týchto miestach vytváral bažinatý terén, preto sa tu už dávnejšie vybuodovala malá vodná nádrž pretiahnutého úzkeho tvaru. Pri čistení jej dna bližšie k polohe Pri feldskom moste sa kopija vybagrovala na povrch. Brehy nádrže sú šikmo upravené a zatrávnené, preto sa pri obhliadke náleziska nedalo zistiť, či kopija pochádza z kultúrnej vrstvy. Nateraz ju zaradujeme k ojedinelým nálezom, podobne ako bronzové kopije nájdené v chotároch susedných obcí Plavecký Štvrtok a Lozorno /Pichlerová 1961, s. 66/.

Kopija má úzky listovitý tvar, odsadené hrubé stredové rebro, krátku tuľajku s dvoma postrannými otvormi na nity; listovitá časť je veľmi korodovaná, okraje sú mierne vyštrbené; d. 23,5 cm, Ø tuľajky 2,5 cm /obr. 130/. Časove patrí do mladšej doby bronzovej.

L i t e r a t ú r a

PICHLEROVÁ, M. 1961: Ojedinelé bronzové nálezy zo západného Slovenska. In: Stúdijné zvesti Archeologického ústavu SAV. 2. Nitra, s. 65-70.

EINE BRONZENE LANZE AUS JAKUBOV. In dem waldbedeckten Gemeindeflotter von Jakubov /Bez. Bratislava/ wurde bei der Reinigung des Bodens eines Wasserbehälters in der Flur Pri feldskom moste eine bronzene Lanze ausgebaggert. Sie ist schmal und blattförmig und besitzt eine starke abgesetzte Mittelrippe und eine kurze Tülle mit zwei Seitenöffnungen für Nieten /L. 23,5 cm, Ø der Tülle 2,5 cm - Abb. 130/. Es handelt sich wahrscheinlich um einen einzigartigen Fund aus jüngerer Bronzezeit, der die Zahl der Bronzefunde aus dieser Epoche im slowakischen Abschnitt des Morava-Tals ergänzt /Pichlerová 1961, S. 66/.

БРОНЗОВОЕ КОПЬЕ ИЗ С. ЯКУБОВ. На засаженной лесом территории с. Якубов /рай. Братислава/ обнаружилось при очистке дна водоема в урочище "При-Фельдском-Мосте" бронзовое копье. Оно листовидной формы, с толстым центральным ребром, короткой втулкой и двумя боковыми отверстиями для гвоздей /д. 23,5 см, Ø втулки 2,5 см - рис. 130/. Это правдоподобно единичная находка позднего периода бронзы дополняющая число находок бронзовых предметов этого периода на территории Словацкого Поморавья /Pichlerová 1961, s. 66/.

SPONA Z MLADŠEJ DOBY RÍMSKEJ Z BRATISLAVY-RUSOVIEC

Magda P i c h l e r o v á

V záhrade za domom č. 378 na Kováčovej ulici v časti Rusovce v Bratislave odkryl Archeologický ústav Slovenského národného múzea v Bratislave v rokoch 1974-1976 časť výrobných objektov z doby rímskej i hrobov z rozsiahleho pohrebiska, datovaného do 10.-11. storočia. Archeologický výskum predchádzal plánovanú výstavbu budovy detských jasiel, ktorú v priebehu nasledujúcich rokov postavili priamo nad odkrytým a po zdokumentovaní opäť zasypaným výrobným objektom - pecou na pálenie vápna. Výkopom základov tejto novostavby sa rímsky objekt nepo-

rušil, ani sa neprišlo na ďalšie doklady o rímskom osídlení. Až pri úprave terénu v okolí stavby, v miestach prv odkrytého poveľkomoravského hrobu 2, v hĺbke 30 cm pod povrchom sa náhodne našla bronzová oblúkovitá jednodielna spona s pášikovým lúčikom zdobeným pozdĺžne esovite vtlačeným motívom. Má štvorzávitové vinutie s vonkajšou tetivou a dlhšia hranená nôžka s plným trojuholníkovitým zachycovačom je ukončená dvoma obvodovými rytými čiarami naznačujúcimi pätku; v. 1,5 cm, d. 4,5 cm, š. lúčika 0,5 cm /obr. 131/.

Oblúkovitá spona s hrotitou nôžkou patrí k derivátom spôn s podviazanou nôžkou, datovaným do 3. a na začiatok 4. storočia /Peškař 1972, s. 118-120/. Početnejšie je tento typ zastúpený v barbariku /Kolník 1961, s. 249; Peškař 1972, s. 120/, kým v miestach pobytu rímskeho vojska na panónsko-dunajskej hraničnej línii Limes Romanus sa vyskytuje sporadicky. Spona z Bratislavy-Rusoviec patrí v rámci rozlohy rímskej Gerulaty k ojedinelým nálezom, pretože v mieste jej objavenia sa okrem rímskej vápennej pece, používanej v 1.-2. storočí, nezistilo osídlenie z mladšej doby rímskej. S osídlením lokality, keďže sa našla v jej okrajovej časti, však bezprostredne súvisí. V histórii Gerulaty sa teda viaže k jej druhej vývojovej etape, k obdobiu jej renovácie a prestavieb.

L i t e r a t ú r a

KOLNÍK, T. 1961: Pohrebisko v Bešeňove /Príspevok k štúdiu doby rímskej na Slovensku/. Slovenská archeológia, 9, s. 217-300.

PEŠKAŘ, I. 1972: Fibeln aus der römischen Kaiserzeit in Mähren.

JUNGRÖMERZEITLICHE FIBEL AUS BRATISLAVA-RUSOVCE. In der Strasse Kováčsova Nr. 378 fand sich eine eingliedrige Fibel mit spitz zulaufendem Fuss und mit einer S-förmigen Wellenlinie verziert /Abb. 131/. Dieser Fibeltyp kommt in grösserer Anzahl im Barbaricum vor. An den Aufenthaltsorten der römischen Armee in den längs der Donau errichteten pannonischen Limesanlagen begegnet man sie nur sporadisch. Auf der Fundstelle der Fibel kam zuerst ein Kalkofen aus dem 1.-2. Jh. zutage, doch keine jungrömerzeitliche Besiedlung, in die die Fibel datiert ist, konnte hier festgestellt werden. Es handelt sich um einen aus dem Randteil der ursprünglichen Gerulata stammenden Einzelfund, der jedoch mit ihrer Besiedlung im unmittelbaren Zusammenhang steht. Sie knüpft sich an die zweite Entwicklungsphase der Gerulata.

ФИБУЛА ПОЗДНЕРИМСКОГО ПЕРИОДА ИЗ Г. БРАТИСЛАВА-РУСОВЦЕ. На ул. Ковачова № 378 в г. Братислава, часть Русовце обнаружилась односоставная бронзовая фибула с остроконечной ножкой, украшенной волнистой линией в виде буквы S /рис. 131/. Такого рода фибула чаще встречается в варварских землях. На местах пребывания римских войск на паннонско-дунайской границе Limes Romanus она встречается sporadически. На месте нахождения фибулы вскрылась известковая печь I-II вв., заселение раннеримского периода, которым фибула датируется, не прослежилось. Можно говорить об единичной находке окраинных районов прежней территории Герулаты, которая все-таки имеет непосредственную связь с ее заселением. В развитии Герулаты она относится к ее второй эволюционной фазе.

VÝSLEDKY ARCHEOLOGICKÉHO VÝSKUMU NA HRADE DEVÍN V ROKU 1980

Veronika P l a c h á - Jana H l a v i c o v á

V roku 1980 sa archeologický výskum hradu Devín v Bratislave zameriaval na opätovné odkrytie architektúr v juhovýchodnej časti hradného návršia nazývaného akropóla. Tieto architektúry, ako je známe, skúmali už v dvadsiatych a tridsiatych rokoch I. L. Červinka a J. Eisner. Vtedy sa odkryli dve stavby a cintorín. Prvá stavba, ktorú J. Eisner považoval pôvodne za rotundu, mala kruhový pôdorys a druhá, označená I. L. Červinkom za staroslovanský palác, mala obdĺžnikový pôdorys a apsidu. Neskôr, po konzultáciách s inými odborníkmi, sa dospelo k názoru, že v prípade kruhovej stavby ide o barokový alebo renesančný veterný mlyn a druhá stavba bola zaradená do 2. storočia n. l., do obdobia vlády cisára Traiana. V okolí oboch stavieb bol cintorín z 11. až 12. storočia. Niektoré z hrobov prekrývali západnú časť obdĺžnikovej stavby, zatiaľ čo kruhovú stavbu /s výnimkou jediného hrobu bez nálezov/ rešpektovali.

Pre viaceré dôvody boli obidve architektúry znovu odkryté v roku 1980. Výskum sa upriamil v prvom rade na obdĺžnikovú stavbu považovanú za rímsku. Totiž jej celkový charakter, najmä výrazná orientácia V-Z, ako i bezprostredná blízkosť cintorína vzbudzovali pochybnosti o správnosti zaradenia do doby rímskej a umožňovali predpokladať sakrálnu stavbu s trojlístkovým uzáverom.

Postupne sa odkryli zvyšky už predtým skúmaných murív, apsidy, obrátená na sever, a pokračovalo sa v priestore, kde sa predpokladala existencia východnej a južnej apsidy. Skutočne sa podarilo nájsť časť muriva vybiehajúceho južným smerom - spodný rad kameňov uložených na maltovom lôžku, ktorého niveleta a charakter sa zhodovali s maltovým lôžkom pod základmi severnej apsidy i obdĺžnikovej časti stavby. Výskum pokračoval na východnej strane, kde sa zachytili na skalnom podlaží zvyšky maltového lôžka, ktoré umožňujú zrekonštruovať pôdorys východnej apsidy. Takto bola doložená existencia trojlístkového uzáveru stavby s celkovou dĺžkou 24,10 m a svetlosťou lode 5,40 m. Rozpätia apsid sú 3,3 m a ich hĺbka 3 m. Táto pôdorysná forma neumožňuje interpretáciu objektu ako rímskeho príbytku, naopak je typická pre sakrálnu stavbu včasného stredoveku.

K trojlístkovému uzáveru sa na západnej strane pripája pozdĺžna loď, ktorú rozdeľujú tri priečky na štyri časti. Členenie lode i jej pomerne veľká dĺžka /18 m/ by mohli svedčiť o dvojfázovosti stavby. Pri výskume severného obvodového múru sa však nezistila žiadna stavebná cezúra a podzákladové maltové lôžko prebiehalo súvisle po celej dĺžke. Na základe týchto skutočností usudzujeme, že stavba v celom rozsahu vznikla v jednom období a že mohla mať okrem sakrálny ešte aj inú funkciu. Napriek tomu, že výskum v r. 1980 bol už tretím na tomto objekte, nachádzalo sa v zásype interiéru v okolí stavby množstvo fragmentov polychrómovej interiérovej omietky, charakterom veľmi podobnej nálezom z Mikulčíc /kostol 6/ a z Bratislavského hradu /veľkomoravská bazilika/.

Dôležité je odkrytie časti sídliskového objektu, ktorý zachádza pod základovú škáru severného múru lode sakrálny stavby. V objekte boli tri menšie a jedna veľká jama, z ktorých dve obsahovali spálené obilie. Našlo sa tu množstvo zvyškov požiarom zničenej drevenej konštrukcie. V severovýchodnej časti objektu sa odkryla pravdepodobne spodná časť pece, ktorej súčasťou boli dva vodorovné kanáliky. V okolí sa nachádzali zvyšky mazanice. Jediným nálezom bola hrncovitá nádoba s menším obsahom zrna. Odkrytý objekt niesol stopy silného požiaru.

Rámcovo ho možno zaradiť do obdobia od 6. do 8. storočia, čo nasvedčuje, že architektúra prekrývajúca objekt musí byť mladšia.

Pokračovalo sa i v skúmaní cintorína na severnom svahu návršia, kde sa odkrylo 32 hrobov, ktorých inventár bol obdobný ako v hrobách odkrytých I. L. Červinkom a J. Eisnerom. Tento inventár pozostával zo siedmich esovitých strieborných záušníc, dvoch prsteňov a dvoch mincí Ladislava /1075-1095/ a jednej Kolomana /1095-1116/.

Záverom možno povedať, že sakrálna stavba s trojlístkovým uzáverom mohla slúžiť svojmu účelu iba v období od 8. do 10. storočia. Dobu vzniku vymedzuje opísaný sídliskový objekt zo 6. až 8. storočia tesne pod základmi a čas zániku hroby cintorína z 11. a 12. storočia, ktoré stavbu prekrývajú.

V nasledujúcich sezónach bude potrebné pokračovať v systematickom odkrývaní ďalšej plochy návršia, aby sa mohlo datovanie spresniť.

Podľa nášho názoru sakrálnu funkciu prebrala po zániku kostola s trojlístkovým uzáverom stavba kruhového pôdorysu, ktorá slúžila ako cintorínska kaplnka. Jej celkový charakter i umiestnenie vo vzťahu k cintorínu tomu nasvedčujú. Označenie tejto stavby za renesančný alebo barokový veterný mlyn považujeme za diskutabilné nielen z hľadiska funkcie, ale i stavebnej konštrukcie. Murivo stavieb v areáli hradu zaradených do 16. a 17. storočia má diametrálne odlišný charakter.

/Obr. 132-135./

ERGEBNISSE DER ARCHÄOLOGISCHEN GRABUNG AUF DER BURG DEVIN IM J. 1980. Es wurden wiederum zwei Architekturen freigelegt, die bereits von I. L. Červinka und J. Eisner untersucht worden waren. Die erste, durch ältere Untersuchungen für eine römische gehaltene Architektur wurde zur Gänze abgedeckt. Sie besass ein längliches Schiff mit dreiblattförmigem Abschluss an der Ostseite. Dieser Grundriss ist ein Zeichen dafür, dass es sich um einen sakralen Bau handelt. Seine vorläufige Datierung ergibt sich aus den folgenden Tatsachen: Dicht unter die Fundamentspalte des Schiffes reichte ein Siedlungsobjekt, das rahmenhaft in das 6.-8. Jh. datiert wurde. Die destruierten Mauern des Baues waren durch die Gräber einer Friedhofs aus dem 11. und 12. Jh. überdeckt. Der Bau mag also irgendwann im 8.-10. Jh. seinem Zwecke gedient haben.

Nach Freilegung des zweiten Baues mit kreisförmigem Grundriss kam man zu dem Schluss, dass seine ursprüngliche Interpretation als eine Windmühle aus dem 16. oder 17. Jh. falsch ist. Wahrscheinlich handelt es sich um eine Friedhofskapelle, welche die Funktion des sakralen Baues mit dreiblattförmigen Abschluss übernahm.

Im Laufe der Grabung wurde auch ein weiterer Friedhofsabschnitt /32 Gräber/ in der Umgebung beider Bauten untersucht. Der Grabinventar ähnelt demjenigen, der von I. L. Červinka und J. Eisner erschlossen wurde. /Abb. 132-153./

РЕЗУЛЬТАТЫ АРХЕОЛОГИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ КРЕПОСТИ ДЕВИН В 1980 Г. В 1980 г. были вновь вскрыты две исследованных уже И. Л. Червинком и Й. Айснером архитектурных сооружения. Считаемое римским сооружение не было в ходе предыдущих исследований вскрыто полностью. Оно имело продолговатый неф с ватвором в форме трилистника на восточной стороне. План подтверждает сакральный характер сооружения. Можно его предварительно датировать на основе

следующих фактов: прямо под фундаментной шелью нефа проходит селищных объект, датированный приблизительно VI-VIII вв. Разрушенную кладку сооружения перекрывают погребения кладбища XI и XII вв. Сооружение могло служить своему назначению в период около VIII-X вв.

Вскрытие другого сооружения круглого плана подтвердило неправильность его интерпретации как ветряной мельницы датированной XVI или XVII вв. Это была вероятно капелла кладбища, принявшая на себя сакральную функцию сооружения с ватвором в форме трилистника.

В ходе исследований вскрылась на местах около обоих сооружений также часть кладбища /32 могил/. Инвентарь погребений соответствует инвентарю обнаруженному во время исследований, которыми руководили И. Л. Червинка и Й. Айснер. /Рис. 132-135./

POKRAČOVANIE VÝSKUMU V KOŠICIACH-KRÁSNEJ NAD HORNÁDOM

Belo P o l l a

Výskum v Košiciach-Krásnej nad Hornádom sme v r. 1980 upriamili predovšetkým na sledovanie severozápadného nárožia kláštorného komplexu slovanského opevňovacieho systému, ako i západnej časti polohy.

Výskum ukázal, že severozápadné nárožie kláštorného komplexu bolo v neskorších časoch veľmi devastované a zvyšky stredovekých murív boli úplne rozrušené, pravdepodobne výstavbou novej architektúry nazývanej v prameňoch "sýpka".

Zistila sa aj situácia v rajscom dvore. V jeho juhozápadnom rohu bola krížová chodba rozšírená tak, že v pôdoryse vytvárala približne štvorec.

Na západnej strane polohy sa ukázalo, že spomenutá "sýpka" porušila aj juhozápadnú časť západného ohradného múru.

Na viacerých miestach sme zistili priebeh slovanského opevňovacieho systému /správy už v predchádzajúcich ročníkoch tohto periodika/, ktorý z dvoch strán uzatváral časť ostrohu - slovanské hradisko.

Do novoveku /17.-18. storočie/ patria ďalšie hroby z cintorína.

FORTSETZUNG DER GRABUNG IN KOŠICE-KRÁSNA NAD HORNÁDOM. Die im J. 1980 realisierten Grabungen richteten sich auf die Nordwestecke des Klosterkomplexes, wo eine slawische Befestigung verfolgt wurde, sowie auf den Westabschnitt des Areals. Die Nordwestecke wurde zerstört und die Mauerreste völlig vernichtet, und zwar wahrscheinlich durch eine neue Architektur. In der Südwestecke des sog. Paradieshofes befand sich ein erweiterter "Kreuzgang", der am Grundriss einen beiläufig quadratischen Raum bildete. Durch eine neue Architektur wurde vielleicht auch der Südwestabschnitt der nördlichen Umfassungsmauer gestört. An mehreren Stellen stellte man den Verlauf der slawischen Befestigung, die den Burgwall von zwei Seiten abschloss, fest. Die neuzeitlichen Gräber melden sich in das 17.-18. Jh.

ПРОДОЛЖЕНИЕ ИССЛЕДОВАНИЙ В Г. КОШИЦЕ-КРАСНА-НАД-ГОРНАДОМ. Осуществившиеся в 1980 г. исследования направились на северо-восточный угол комплекса монастыря, славянские укрепления, а также на западную часть урочища. Северо-западный угол, как и остатки кладки были разрушены строительством

более поздней архитектуры. В югозападном угле т. наз. райского двора "крестовидный" коридор расширился и на плане образовал площадь приблизительно квадратной формы. Правдоподобно стройкой новых зданий была разрушена юговосточная часть оградительной западной стены. На многих местах обнаружилось закрывающее с двух сторон городище славянское укрепление. Погребения нового века датируются XVII-XVIII вв.

RÍMSKE KAMENÁRSKE PAMIAHKY Z OKOLIA KOMÁRNA

Ján R a j t á r

V roku 1980 sme získali tri rímske kamenárske pamiatky - detský sarkofág z Novej Stráže, veko sarkofágu z Hornej Zlatnej a reliéfne zdobenú platňu z Iže-, ktoré sa rôznym spôsobom dostali do okolia Komárna. Dočasne sme ich umiestnili v areáli výskumnej základne Archeologického ústavu SAV na Leányvári v Iži. Neskôr sa využijú pri pamiatkovej úprave rímskeho kastela, prípadne po oprave budovy pre lapidárium rímskych pamiatok Oblastného podunajského múzea v Komárne budú vyinštalované v jeho zbierke.

Zároveň sme zaznamenali určité zmeny v stave dávnejšie známeho rímskeho nápisu, ktorý je zamurovaný v stene kostola v obci Semerovo /okr. Nové Zámky/.

I ž a /okr. Komárno/

Robotníci pracujúci na archeologickom výskume Leányváru oznámili, že v záhrade Jozefa Horvátha v Iži /č. d. 241/ je reliéfne zdobená kamenná platňa. Podľa informácie majiteľa pozemku v minulom storočí tu stála rozsiahlejšia hospodárska budova, ktorú po I. svetovej vojne zbúrali. Platňa bola zamurovaná v jej základoch.

Idé zrejme o zlomok časti rímskeho náhrobku. Je zo severomaďarského travertínu, trojuholníkového tvaru, s reliéfne zobrazeným poprsím muža s tvárou z ľavého profilu, pravá ruka podopiera bradu. Po pravej strane leží spiaci pes. Na reliéfe boli zvyšky malty; d. 90 cm, v. 65 cm /obr. 137/.

Výjav azda súvisí s mytologickou postavou Endymiona. Tento motív - symbol večného spánku a mladosti - patrila k obľúbeným námetom na rímskych náhrobkoch.

Zlomok sa sem dostal asi z Leányváru, kde bol už zrejme druhotne použitý pri niektorej prestavbe kastela. Jeho pôvod treba hľadať azda v okolí Brigetia, kde bol pravdepodobne súčasťou hrobovej ohrady. Platňu vyhotovili akiste v niektorej zo severopanónskych kamenárskych dielni koncom 2. storočia alebo v prvej polovici 3. storočia.

N o v á S t r á ž /okr. Komárno/

O umiestnení rímskeho sarkofágu v parku Ústavu sociálnej starostlivosti v Novej Stráži /okr. Komárno/ nás informoval M. Dušek. Sarkofág pochádza pravdepodobne z pravého brehu Dunaja, z okolia Brigetia, odkiaľ ho dal previesť do parku svojho sídla gróf Darányi. O jeho prevzatí do Archeologického ústavu SAV sa rokovalo už v roku 1962. Pretože zanedbaný park je verejnosti neprístupný a pri stavebných úpravách by mohol byť sarkofág zničený, so súhlasom Oblastného podunajského múzea v Komárne sme ho previezli na Leányvár.

Korpus detského sarkofágu je z travertínového bloku. Hlavná pohľadová stena má profilované rámovanie nápisového poľa - zhora i zdola vodorovnými lištami, zbokov rozloženým špirálovitým motívom; bez nápisu. Strechovité veko z odlišného vrstevnatého travertínu zdobia štyri štvrtguľovité akrotériá v rohoch a dve polguľovité v strede dlhších strán. Je čiastočne poškodené. Rozmery: korpus - d. 175 cm, š. 74 cm, v. 62 cm; veko - d. 182 cm, š. 90 cm, v. 35 cm /obr. 136/.

Z okolia Brigetia pochádza niekoľko podobných sarkofágov s obdobným olemovaním nápisového poľa. Podľa analógií možno vznik sarkofágu z Novej Stráže datovať do 3. storočia, najskôr do jeho prvej polovice /Barkóczy 1951, s. 40-42/.

S e m e r o v o /okr. Nové Zámky/

Pri obhliadke rímskeho nápisu, ktorý je zamurovaný v južnej vonkajšej stene kostola, sme zaznamenali určité zmeny. Nápis je známy už dávnejšie /Ondrouch 1938, s. 53, tab. IV: 3; Češka - Hošek 1967, s. 18-19/. Pred rokom sa skončila oprava kostola i úprava jeho fasády. V súvislosti s tým bol obnažený celý nápis a doplnený pravý dolný roh. Nápisové pole vplyvom počasia veľmi utrpelo a dnes je vlastne čitateľný iba prvý riadok /obr. 138/.

Z l a t n á n a O s t r o v e, časť H o r n á Z l a t n á /okr. Komárno/

V devastovanom parku v Hornej Zlatnej sa našiel zlomok veka rímskeho sarkofágu. Je veľmi pravdepodobné, že patril k sarkofágu, o ktorom sa v liste J. Böhmovi v roku 1933 zmieňuje F. Mohapl /č. 430/50, dokumentácia AÚ SAV/. Vtedajší majiteľ majera O. Singer tvrdil, že ho tu vykopali. O tom pochyboval už J. Böhm, ktorý Hornú Zlatnú navštívil. Z jeho správy i nákresu /č. 429/50, dokumentácia AÚ SAV/ je zrejmé, že sarkofág z mušľového vápence /d. 200 cm, š. 79 cm, v. 56 cm/ mal na čelnej stene plasticky orámované obdĺžnikové nápisové pole /100 x 36 cm/ bez nápisu. Veko, zdobené akrotériami, bolo už vtedy zachované iba z troch štvrtín. Zrejme o tomto sarkofágu bez nápisu sa zmieňuje i V. Ondrouch /1938, s. 35/.

Je pravdepodobné, že sarkofág z Novej Stráže i tento sa sem dostali z pravého brehu Dunaja, z okolia Brigetia.

Pred zničením pri poľnohospodárskej úprave pôdy sme zachránili iba zlomok veka. Kde je korpus sarkofágu, zatiaľ sa nepodarilo zistiť. Možno ho stihol podobný osud ako sarkofág, ktorý bol vo Virte.

L i t e r a t ú r a

BARKÓCZI, L. 1951: Brigetio. Dissertationes Pannonicae, Séria II, No. 22. Budapest.

ČEŠKA, J. - HOŠEK, R. 1967: Inscriptiones Pannoniae Superioris in Slovacia Transdanubiana asservatae. Brno.

ONDROUCH, V. 1938: Limes Romanus na Slovensku. Bratislava.

RÖMISCHE STEINMETZDENKMÄLER AUS DER UMGEBUNG VON KOMÁRNO. Aus der Umgebung von Komárno wurden drei römische Steinmetzdenkmäler gewonnen /vorübergehend im Areal der Grabungsbasis des Archäologischen Institutes der SAW von Leányvár in Iža untergebracht/. Es wurde die in der Wand der Kirche in Semerovo eingemauerte römische Inschrift kontrolliert.

Im Park des Altersheimes von Nová Stráž /Bez. Komárno/ befand sich ein römischer Kindersarkophag aus Travertin, der vom rechten Donauufer herge-

bracht worden war. Seine Vorderwand weist eine profilierte Umrahmung des leeren Inschriftenfeldes auf. Den teilweise beschädigten Deckel zieren Akroterien. Ausmasse: Korpus - L. 175 cm, Br. 74 cm, H. 62 cm; Deckel - L. 182 cm, Br. 90 cm, H. 35 cm /Abb. 136/. Nach analogen Sarkophagen, die aus der Umgebung von Brigetio stammen, kann man ihn am ehesten in die erste Hälfte des 3. Jh. datieren /Barkóczy 1951, S. 40-42/.

Im devastierten Park von Horná Zlatná /Gemeinde Zlatná na Ostrove, Bez. Komárno/ fand man das Bruchstück eines Sarkophagdeckels. Es kann vorausgesetzt werden, dass er zu einem Sarkophag ohne Inschrift gehört hat, der von J. Böhm /Fundbericht Nr. 429/50 im Archäologischen Institut der SAW/ und auch V. Ondrouch /1938, S. 35/ angeführt wird.

In Iža /Bez. Komárno/ fand sich eine reliefverzierte Steinplatte mit der Darstellung einer Männerbuste mit linkem Gesichtsprofil und eines schlafenden Hundes. Ausmasse: L. 90 cm, H. 65 cm /Abb. 137/. Die Szene dürfte wohl mit der mythologischen Endymionfigur zusammenhängen. Die Platte stammt vielleicht aus Leányvár, wo sie sekundär beim Kastellumbau benützt worden ist. Ursprünglich war sie wahrscheinlich der Bestandteil einer Grabumsäumung irgendwo in der Umgebung von Brigetio. Sie wurde sicherlich in irgendeiner der nordpannonischen Werkstätten Ende des 2. oder Anfang des 3. Jh. angefertigt.

Die seit längerem bekannte römische Inschrift /Ondrouch 1938, S. 53, Taf. IV: 3; Češka - Hošek 1967, S. 18-19/, die in der Kirchenwand in Semerovo /Bez. Nové Zámky/ eingemauert ist, wurde bei der Restaurierung der Fassade völlig freigelegt. Das Inschriftenfeld hat durch Witterungseinflüsse stark gelitten und heute ist nur noch die erste Zeile lesbar /Abb. 138/.

РИМСКИЕ КАМЕННЫЕ ПАМЯТНИКИ ИЗ ОКРЕСТНОСТЕЙ Г. КОМАРНО. В окрестностях г. Комарно обнаружены три римских каменных памятника /временно они помещены в ареале исследовательской станции ИА САН в Леаньваре в с. Ижа. Была проверена замурованная в стене церкви в с. Семерово римская надпись.

В парке Института социального обеспечения в с. Нова-Страж /рай. Комарно/ был найден римский детский саркофаг из травертина, который привезли из правого берега Дуная. На профилированном обрамлении поля надписи главной передней стены надпись не находится. Частично поврежденная крышка украшена акротериями. Размеры: корпус - д. 175 см, ш. 74 см, в. 62 см; крышка - д. 182 см, ш. 90 см, в. 35 см /рис. 136/. На основе аналогичных, происходивших из Бригетона саркофагов можно его датировать приблизительно первой половиной III в. /Barkóczy 1951, с. 40-42/.

В опустошенном парке в с. Горна-Златна /с. Златна-на-Острове, рай. Комарно/ обнаружился фрагмент крышки саркофага. Можно предполагать, что она принадлежала саркофагу без надписи, который приводит также Я. Бем /отчет о находках № 429/50, в Институте археологии САН/ и В. Ондрух /1938, с. 35/.

В с. Ижа /рай. Комарно/ была найдена каменная украшенная рельефами плита с бюстом мужчины, лицо которого было изображено с левого профиля, со спящей собакой. Размеры: д. 90 см, в. 65 см /рис. 137/. Сцена правдоподобно связана с мифологической персонажей Эндимиона. Плита происходит правдоподобно из Леаньвара, где ее употребили вторично во время пере-

стройки кастелла. Предполагается, что она была составной частью могильной ограды поблизости Бригациона. Изготовили ее вероятно в некоторой из северопаннонских мастерских к концу II или в начале III вв. Во время ремонта фасада была целиком обнаружена довольно давно известная римская надпись /Ondrouch 1938, с. 53, табл. IV: 3; Сеška - Ноšek 1967, с. 18-19/, замурованная в стене церкви в с. Семерово. Поле надписи пострадало воздействиями погоды, и поэтому в настоящее время можно прочитать только ее первую строфу /рис. 138/.

VÝSLEDKY PRIESKUMU NA TRASE VÝSTAVBY VODNÝCH DIEL NA DUNAJI /ÚSEK CÍČOV - PATINCE/

Ján R a j t á r

Terénny prieskum tohto úseku povodia Dunaja uskutočnili pracovníci Archeologického ústavu SAV v Nitre /I. Cheben, I. Kuzma, J. Rajtár/ v spolupráci s Oblastným podunajským múzeom v Komárne /P. Ratimorská, A. Trugly/ v niekoľkých etapách. Prieskum je súčasťou systematického vyhľadávania, evidovania a overovania archeologických lokalít v oblasti plánovanej výstavby vodného diela Gabčíkovo-Nagy-maros, úpravy poľnohospodárskej pôdy /HTÚPP/ i ďalšej stavebnej činnosti a usku-točňuje sa opakovane vzhľadom na rozsiahlosť územia, poľnohospodárske práce a vegetáciu.

Začiatkom apríla 1980 sme prešli oblasť od Komárna po Ižu - priestor medzi ochrannou hrádzou a priesakovým kanálom, okolie Veľkého Harčáša, polia severne od Iže /od kóty 109,4 po kótu 108,3/ a severne od cesty z Iže do Patiniec, v okolí majera Patkányos. Súčasne sme prezreli územie plánovanej výstavby zoraďovacieho železničného nádražia Chotín - Ďulov Dvor. V mesiaci auguste sme za vhodných podmienok - nízky stav vodnej hladiny - sledovali prístupný dunajský breh od Komárna po Patince. V novembri sme uskutočnili povrchový zber v ryhách na potrubie plynovodu v katastri obce Chotín a na vytýčenej trase priesakového kanála od Cíčova po Komárno. Prieskumom sme zachytili tieto lokality /všetky v okrese Komárno/:

C í č o v

Južne od obce, juhozápadne od kóty 110,3, na trase priesakového kanála, sme v oráčiine na ploche asi 250 x 100 m nachádzali roztrúsené veľké množstvo rozlámanej tehloviny a mazanice/?. Zo získaného zberového materiálu nie je zrejmé, či ide o stopy novovekých, prípadne stredovekých sídliskových objektov alebo orbou roznesenú navážku z rumoviska. Okrem zlomkov tehloviny a niekoľkých novovekých glazovaných črepov sme našli iba fragment okraja hlineného stredovekého kotlíka s otvormi na zavesenie.

C h o t í n

V katastri tejto obce sme pri prieskume priestoru budúcej výstavby železničného zoraďovacieho nádražia Chotín - Ďulov Dvor nezískali žiadne nálezy.

Naproti tomu pri sledovaní trasy plynovodnej prípojky sme zistili, že na pieskovej dune severne od bývalého ramena Žitavy a juhozápadne od kóty 117 pre-rezala vyhĺbená ryha rozsiahle sídlisko. Vo vysokých profiloch výkopu sa v piesko-

vom podloží výrazne črtalo množstvo objektov. V zozbieranom materiáli je najpočetnejšia rímsko-barbarská keramika. Našli sme i zlomok rímskej strešnej krytiny. Z neolitu sa vyskytli črepy kultúry s lineárnou keramikou. Z najmladšieho obdobia pochádzajú zlomky včasnostredovekej keramiky.

Uvedené nálezy súvisia s veľkou sídliskovou aglomeráciou, ktorá sa tiahne pozdĺž ramena Žitavy /Romsauer 1978, s. 208/.

I ž a

V katastri obce sme zachytili stopy pravekého osídlenia na brehu Dunaja v km 1759, kde sa v profile črtalo i niekoľko narušených objektov. Väčšina zozbieraných nálezov patrí badenskej kultúre, vyskytli sa však i laténske črepy. Tieto nálezy súvisia s lokalitou s rozsiahlym niekoľkonásobným osídlením, ktorej časť sa preskúmala v rokoch 1959 a 1964 /Němejcová-Pavúková 1968, s. 353 n./.

K l í ž s k a N e m á

V katastri obce, približne 600 m východne od kóty 114,7 a južne od majera Hôrka, sa na poli tesne pri ochrannej hrádzi sporadicky vyskytovali nevýrazné praveké črepy a drobné zlomky mazanice, ktoré azda možno zaradiť do obdobia neolitu.

K o m á r n o, časť V e l k ý H a r č á š

V okolí Veľkého Harčáša sme prieskumom overili dve dávnejšie známe náleziská. Na miernej terénnej vlně, vzdialenej 300-400 m od východného okraja Veľkého Harčáša, severne od kóty 108,2 a poľnej cesty smerujúcej k Leányváru, sú zvyšky sídliska železovskej skupiny, známeho už zo zberov F. Mohapla /Eisner 1933, s. 17, tab. VI/. Sídlisko je sústavne porušované orbou a črepy, ktoré sme našli na ploche približne 250 x 200 m, sú väčšinou z nezdobených hrubostenných nádob. /Obr. 139: 1./

Ďalšie sídliskové nálezy pochádzajú priamo z dunajského brehu v km 1763, zo vzdialenosti asi 150 m západne od kóty 106,3. Breh v tomto priestore tvorí priemerne 2 m vysoká ílovitá terasa porastená stromami. Ochranná hrádza je odtiaľto vzdialená 50 až 70 m a v jej predpolí sú "kubičné jamy", stopy po exploatacii zeminy. Tesne popri brehu prechádza poľná cesta. Črepy rímskoprovinciálnej i v ruke hnetenej rímsko-barbarskej keramiky sme tu zozbierali v pobrežnom štrku v dĺžke asi 250-300 m. Sú zrejme vyplavené z objektov, z ktorých tri sa ešte nejasne črtajú v profile, a väčšinou sú veľmi obrúsené činnosťou vody. V štrku sme našli i okrajový črep z nádoby železovskej skupiny a plochú kamennú sekerku. /Obr. 139: 2; 140: 1-6./

Uvedené sídlisko objavil v roku 1925 K. Buchtela pri obhliadke Leányváru. F. Mohapl na tomto mieste zozbieral početné zlomky bežnej rímskoprovinciálnej keramiky, ale i terry sigillaty, spony a mince /Eisner 1933, s. 224-225/. V roku 1932 tu uskutočnil zisťovací výskum J. Böhm /nález. správa AÚ SAV 167/50/. Nepodarilo sa mu však zachytiť žiadne sídliskové objekty. Vlastnú kultúrnu vrstvu, ktorá sa vtedy dala sledovať v profile brehu až po km 1764, prekryvala priemerne 1 m hrubá vrstva naplaveniny. Získané nálezy boli nepočetné. Väčšiu časť neopevneného sídliska, ktoré J. Böhm stotožnil so starovekou Kelemantiou, pravdepodobne odplavil Dunaj, takže sa zachoval iba jeho severný okraj.

Úpravou brehu proti erozívnej činnosti Dunaja sa toto územie ešte zmenšilo. Napriek zložitým terénnym podmienkam tu AÚ SAV plánuje uskutočniť zisťovací, prípadne záchranný výskum.

Pri prieskume okolia Veľkého Harčáša sme v blízkosti súkromných pozemkov na jeho severovýchodnom okraji našli i úplne zachovalú rímsku bronzovú dvojdielnu sponu so samostrelovou konštrukciou. Lúčik spony je zdobený na oblúku pozdĺžnym radom vpichov, na dolnom konci metópou a priečnymi ryhami, ktoré spolu so zvislými ryhami na vonkajšej strane zachycovača imitujú podviazanie nôžky. Vonkajšiu plochu zachycovača zdobí rytá lomenica, nôžka zbíha do hrotitej, zhora metópovite členenej pätky.

Nie je vylúčené, že spona bola pôvodne jednodielna so štvorzávitovým vinutím, ktoré sa ulomilo, a tak ju upravili do terajšej formy. Nasvedčuje tomu prierez, lom i spôsob uchytenia samostrelového vinutia. Patrí k sponám so samostrelovou konštrukciou s naznačením podviazania nôžky a možno ju datovať do 4. stor. n. l. /Lamiová-Schmiedlová 1961, s. 22-23/. Ojedinelý nález spony ani napriek starostlivému prezretiu širšieho okolia sme už ďalšie nálezy nenašli/ pravdepodobne súvisí s neďalekým sídliskom z doby rímskej alebo blízkym rímskym kastelom na Leányvári a zároveň naznačuje prítomnosť germánskej zložky na tomto území. /Obr. 139: 3; 140: 7./

P a t i n c e

Pri prieskume dunajského brehu v Patinciach sme našli nálezy v troch polohách. V km 1757, kde breh tvorí zatravnená piesková terasa, sa v profile črtali tri plytké objekty. Jeden z nich obsahoval železnú trosku. V ich okolí, v pobrežnom štrku, sme zozbierali množstvo črepov, ktoré dokladá viacnásobné osídlenie polohy. Najstaršie obdobie je zastúpené črepmi železovskej skupiny, len-gyelskej a badenskej kultúry. Tuhové laténske črepy a zlomky stredovekej keramiky reprezentujú mladšie osídlenie. Dva menej výrazné črepy sú azda z doby rímskej /obr. 141: 1; 142: 1-6; 143: 1-4/.

Zberový materiál z viacerých období praveku z tejto polohy poznal už J. Böhm /nález. správa AÚ SAV 254/50/. Nálezy z neskorej doby laténskej a z doby rímskej odtiaľto uvádza J. Eisner /1933, s. 184, 205, 224/. Poloha bude zasiahnutá výstavbou vodného diela Gabčíkovo-Nagymaros, preto je tu potrebný záchranný výskum.

V km 1755 sa v ílovitom brehu v pomerne veľkej hĺbke nezreteľne črtali objekty prekryté náplavovou vrstvou, ktoré možno podľa získaného črepového materiálu priradiť železovskej skupine a badenskej kultúre. Pri vyššom stave vody v Dunaji sú tieto objekty pod hladinou /obr. 141: 2; 143: 5-8/.

O niečo nižšie po prúde, v km 1754, kde je breh porastený krovím, sme na povrchu zozbierali iba niekoľko zlomkov včasnostredovekej keramiky, medziiným i črep z okraja hlineného kotlíka s otvormi na zavesenie /obr. 141: 3; 143: 10/.

Z intravilánu Patiniec pochádza aj nález prsteňa s gemou, ktorý v roku 1980 odovzdal Ján Pampiszli do zbierok Oblastného podunajského múzea v Komárne /inv. č. II-5835/. Prsteň našiel pri jarňných prácach v záhrade na súkromnom pozemku /čís. parcely 4378/2/ na východnom okraji obce. Pretože v záhrade boli vysadené plodiny, nemohli sme tu urobiť prieskum.

Telo masívneho strieborného prsteňa s vnútorným priemerom 2,2 cm vyrobili liatím pravdepodobne do stratenej formy. Podobne odliali i dve ozdobné časti v tvare štylizovaných rastlinných úponiek, ktoré potom prispájkovali po jeho stranách. Vrchná časť s otvorom na očko je tvarovaná do nepravidelného osemuholníka. Na spod-

nú časť objímky priletovali tenký plechový pásik z rýdzejšieho striebra. Z rovnakého svetlejšieho materiálu je aj vložka, ktorou je utesnená gema. Na povrchu prsteňa sa zachovali zvyšky pozlátenia. Vsadená gema je z kremičitanového polodrahokamu s čiernym škvrnitým povrchom. Podľa kryštalickej štruktúry prichádza do úvahy opál, achát alebo avanturín. Je na nej vyrytý koník a hviezdička; na okrajoch je poškodená /obr. 141: 4; 143: 11/.

Tvar, výzdoba i výrobná technológia sú pre antické šperky neobvyklé, i keď nemožno úplne vylúčiť, že ide o rímsky prsteň. Na druhej strane antická gema mohla byť druhotne použitá pri výrobe šperku v neskorom stredoveku.

Prieskumom získané nálezy doplnili naše poznatky o pravekom až včasnostredovekom osídlení tohto úseku Dunaja. Zároveň pomohli presnejšie lokalizovať dávnejšie zachytené náleziská. Spolu s výsledkami realizovaných výskumov prispievajú k spracovaniu archeologickej topografie okresu Komárno.

L i t e r a t ú r a

EISNER, J. 1933: Slovensko v pravěku. Bratislava.

LAMIOVÁ-SCHMIEDLOVÁ, M. 1961: Spony z doby římské na Slovensku. In: Študijné zvesti Archeologického ústavu SAV. 5. Nitra.

NĚMEJCOVÁ-PAVŮKOVÁ, V. 1968: Äneolithische Siedlung und Stratigraphie in Iža. Slovenská archeológia, 16, s. 353-429.

ROMSAUER, P. 1978: Výsledky záchranného výskumu v Chotíne. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1977. Nitra, s. 207-209.

ERGEBNISSE DER GELÄNDEBEGEHUNG AUF DER TRASSE DER WASSERWERKBAUTEN AN DER DONAU /ABSCHNITT ČÍČOV - PATINCE/. Die Mitarbeiter des Archäologischen Institutes der SAW zu Nitra realisierten in Zusammenarbeit mit dem Donau-ländischen Regionalmuseum zu Komárno eine archäologische Begehung des Flussgebietes der Donau im Abschnitt Číčov-Patince. Bei der Geländebegehung erfasste man einige schon bekannte wie auch neue Fundstellen.

Im Gemeindekataster von Číčov stellte man mittelalterliche oder neuzeitliche Besiedlungsspuren, in Klížska Nemá neolithische Besiedlung fest.

In der Umgebung von Veľký Harčáš beglaubigte man die Existenz von zwei schon seit längerer Zeit bekannten Siedlungen - einer Siedlung der Želiezovce-Gruppe und einer unbefestigten römerzeitlichen Siedlung /Eisner 1933, S. 17, 224-225/. Man fand hier auch eine römische bronzene Armbrustfibel /Abb. 139, 140/, die in das 4. Jh. datiert ist /Lamiová-Schmiedlová 1961, S. 22-23/.

Im Gemeindekataster von Iža fanden sich an der Donau-Ufer im Kilometer 1759 Gegenstände der Badener Kultur und aus der Latènezeit. Auf dieser Fundstelle wurden in den J. 1959 und 1964 Grabungen durchgeführt /Němejcová-Pavůková 1968/.

In der Gegend von Patince erfasste man an der Donau-Ufer drei Fundstellen. Im Kilometer 1757 sind Spuren von zusammengesetzter Besiedlung mit Funden der Želiezovce-Gruppe, Badener, Lengyel-Kultur und aus der Latènezeit, sowie mit Scherben aus römischer Zeit und aus dem Frühmittelalter /Eisner 1933, S. 184, 205, 224/ erfasst worden. Im Kilometer 1755 lieferten die aus dem Profil des Donau-Ufers stammenden Objekte Scherben der Želiezovce-Gruppe und der Badener Kultur. Der Stromrichtung folgend fand man im Kilometer 1754 frühmittelalterliche Keramikscherben /Abb. 141, 142, 143: 1-10/.

Aus dem Gemeindevintravilan von Patince stammt auch ein Silberring mit Gemme, auf dem Vergoldungsspuren sichtbar sind. Die Herstellungstechnologie ist ungewöhnlich und aus diesem Grunde ist es schwer zu entscheiden, ob es sich um einen römischen Fingerring handelt, oder ob er im späten Mittelalter bei Herstellung eines Schmuckstückes sekundär verwendet wurde. /Abb. 143: 11/.

Im Gemeindegkataster von Chotín durchschnitten eine Rinne für die Gasleitung eine ausgedehnte Siedlung, die sich dem ehemaligen Zitava-Flussarm entlang erstreckte /Romsauer 1978, S. 208/. Unter dem aufgegebenen Material kamen Scherben der Kultur mit Linearkeramik und frühmittelalterliche Keramikbruchstücke vor.

Die Ergebnisse dieser Geländebegehung werden bei der Aufarbeitung der archäologischen Topographie des Bezirks Komárno ausgenutzt.

РЕЗУЛЬТАТЫ РАЗВЕДОК НА ТРАССЕ СТРОИТЕЛЬСТВА ГИДРОСООРУЖЕНИЙ НА Р. ДУНАЙ /УЧАСТОК ЧИЧОВ - ПАТИНЦЕ/. Работники Института археологии САМ в г. Нитра в сотрудничестве с Подунайским районным музеем в г. Комарно осуществили полевые разведки области бассейна Дуная, на участке от с. Чичов по с. Патинце. В ходе разведок были затронуты не только известные но и новые местонахождения. В кадастре с. Чичов выявились следы заселения периода средневековья или нового века, в с. Клишка-Нема - неолитическое заселение.

В окрестностях с. Вельки-Гарчаш исследования подтвердили существование двух довольно давно известных местонахождений - поселения желтезовской группы и неукрепленное поселение римского периода /Eisner 1933, с. 17, 224-225/. Обнаружилась также двусоставная бронзовая римская булавка с арбалетной конструкцией /рис. 139, 140/, датированная IV в. н. э. /Lamiová-Schmiedlová 1961, с. 22-23/.

В кадастре с. Ижа, на берегу р. Дунай в км 1759 обнаружались находки баденской и латенской культур. На этом местонахождении исследования продолжались в 1959-1964 гг. /Němejsová-Pavůková 1968/.

В окрестностях с. Патинце были на берегу р. Дунай затронуты три местонахождения. В км 1757 определились следы многослойного заселения с находками желтезовской группы, лендьелской, баденской и латенской культур, а также находками римского и раннесредневекового периода /Eisner 1933, с. 184, 205, 224/. В км 1755 были в объектах в профили берега найдены черепки желтезовской группы и баденской культуры. Ниже, по течению реки в км 1754 были на берегу собраны черепки раннесредневековой керамики /рис. 141, 142, 143: 1-10/.

На строительном участке с. Патинце обнаружился также серебряное кольцо с геммой и следами позолоты. Технология его производства необыкновенная, и так трудно определить, можно ли говорить о римском кольце или гемма употреблялась вторично при производстве украшения в позднесредневековом периоде /рис. 143: 11/.

Траншея газопровода прорезала в кадастре с. Хотин большое поселение, тянувшееся вдоль мертвого рукава р. Житава /Romsauer 1978, с. 208/. В собранном материале находились черепки культуры линейной керамики, вручную сделанная римсковарварская керамика, а также осколки раннесредневековой керамики.

Результаты разведок будут использованы для составления археологической топографии района Комарно.

VÝSKUM VČASNOSTREDOVEKÉHO POHREBISKA V ČAKAJOVCIACH

Mária Rejholcová

V roku 1980 pokračoval výskum včasnostredovekého pohrebiska v polohe Kostolné v Čakajovciach /okr. Nitra/. Preskúmalo sa ďalších 144 hrobov, čím celkový počet hrobov vzrástol na 551. Z preskúmaných hrobov bolo 73 s nálezmi /50,7 %/ a 71 bez nálezov /49,3 %/. V 102 hroboch /70,8 %/ boli pochovaní dospelí, v 10 /7 %/ mladiství jedinci a v 32 /22,2 %/ deti.

Pochovaní boli vkladani do obdĺžnikových hrobových jám, zahĺbených do hlinitosprašového podlažia, s rovnakou dĺžkou kratších stien /65,3 %/, smerom k nohám pochovaného zúžených /31,9 %/ alebo rozšírených /0,7 %/; v troch hroboch /2,1 %/ sa tvar a rozmery jamy nedali zistiť. Hĺbka hrobových jám sa pohybovala od 45 do 193 cm. Iba v hrobe 472 bolo dno vyložené doskami, z ktorých sa zachovala masívnejšia zuhoľnatená vrstva. Najčastejšia orientácia hrobových jám a pochovaných bola v smere Z-V /59 %/ a SZ-JV /32,6 %/. Ojedinele sa vyskytuje orientácia v smere S-J /2,1 %/, JZ-SV /1,4 %/, V-Z /0,7 %/, JV-SZ /2,8 %/, J-S /0,7 %/ a SSZ-JJV /0,7 %/. Pochovaní boli do hrobových jám ukladani vo vystretej polohe s rôzne uloženými rukami, najčastejšie však vedľa tela. Výnimočne sa zistila aj iná poloha pochovaného, napr. v hrobe 415 bol pochovaný dospelý jedinec v takmer sediacej polohe a v ôsmich hroboch bolo telo pochovaného uložené v skrčenej polohe. Zriedkavé sú dvojhroby /hrob 510 a 511/.

S pohrebnými zvykmi súvisia nálezy škrupín vajícok /hrob 411, 447/ a kostí hydiny /489, 537, 472/, ako aj drobných uhlíkov, nasýpaných najčastejšie k nohám pochovaného /411, 453/. Okrem uvedených javov sa zistilo vhadzovanie rozbitých nádob alebo ich častí do zasypu hrovej jamy tesne nad pochovaným.

Materiálnu kultúru reprezentuje keramika, šperky a predmety dennej potreby.

Nádobu boli uložené najčastejšie k nohám pochovaného, zriedkavejšie za hlavu. V dvoch hroboch sa našli okrem celej nádoby aj črepy úmyselne rozbitej väčšej úžitkovej keramiky, uložené na hromádku. Zistili sa aj časti nádob položené priamo na telo pochovaného alebo vedľa neho. V hrobe 471 malo pochované dieťa vložený v pravej dlani fragment terry sigillaty.

Drevené vedierka, z ktorých sa zachovali železné obruče, bočné kovania a polkruhové držadlá /hrob 447, 489 a 543/, alebo bez zachovaného držadla /najpravdepodobnejšie z textilných vlákien; hrob 537/, sa nachádzali výlučne pri nohách pochovaného. V hrobe 472 boli konča noch štyri masívne železné obruče z drevenej nádoby.

Z predmetov dennej potreby sú najväčším počtom zastúpené železné nože, predstavujúce prevažne menšie úžitkové formy. Ich najčastejšie umiestnenie v hrobe je pri pravej /12 hrobov/ alebo ľavej dlani /6 hrobov/, zriedkavejšie pri pravom alebo ľavom lakti /5 hrobov/, na hrudi /2 hroby/ alebo pri nohách /2 hroby/. Železný nôž bol takmer výlučne milodarom dospelým jedincom /82,2 %/, zriedkavejšie sa nachádza v hroboch mladistvých /14,3 %/ a iba výnimočne v hroboch detí /3,5 %/.

Železné lýrovité kresadlá s kresacími kamienkami z kremeňa sú zastúpené v malom počte v hroboch dospelých, podobne aj železné šidlá, sekerka - bradatica a kosák.

Najvýraznejšiu skupinu pamiatok reprezentuje ženský šperk. Popri honosných náušniciach s jednostranným alebo obojstranným hroziakovým príveskom, vyrobených zo striebra jemnou šperkárskou technikou filigránu a granulácie, a liatych tvaroch s klasovitým a členeným príveskom sa objavujú aj jednoduché krúžkové záušnice, záušnice ukončené kónickou špirálou, záušnice s očkom a malé esovité záušnice. Ďalším početnejšie zastúpeným šperkom sú náhrdelníky z korálikov zo skla, sklovitej pasty, keramiky, mušiel kauri, často s príveskom z bronzu alebo olova. V hrobe 547 sa našla na krčných stavcoch strieborná minca západnej razby, na okraji s prebitou dierkou, ktorá bola najpravdepodobnejšie navlečená na niti a použitá na ozdobu krku. Z ozdôb rúk sú zastúpené plechové štítkové a jednoduché pásikové prstene. Iba v hrobe 475 bol pletený náramok s petlicovými koncami.

K súčasťi odevu patria železné kruhové alebo oválne pracky a železné ihly.

Súbor pamiatok materiálnej kultúry z hrobov umožňuje časové zaradenie preskúmanej časti pohrebiska do druhej polovice 9. a až na začiatok druhej polovice 10. storočia.

Výskum včasnostredovekého pohrebiska v Čakajovciach v roku 1980 priniesol ďalšie významné doklady o intenzite slovanského osídlenia vo veľkomoravskom a v povelkomoravskom období, dôležité aj pre riešenie otázky etnicity obyvateľstva pochovaného na pohrebisku v povelkomoravskom období. Súčasne poskytol závažné poznatky ku sledovaniu vývoja materiálnej kultúry a nadstavbových javov v 9. až 10. storočí a kultúrnych vplyvov zo susedných oblastí i obchodných kontaktov s nimi.

UNTERSUCHUNG DES FRÜHMITTELALTERLICHEN GRÄBERFELDES IN ČAKAJOVCE. Im J. 1980 wurden 144 Gräber freigelegt, womit die Zahl der untersuchten Gräber auf 551 gestiegen ist. In 73 Gräbern gab es Funde, 71 Gräber waren fundlos. Die Toten waren in rechteckigen, von 45 bis 193 cm tiefen Grabgruben eingebettet. Die Orientierung der Grabgruben und der Bestatteten war grösstenteils W-O, und NW-SO, sporadisch kam auch N-S, JW-NO, O-W, SO-NW, S-N und NNW-SSO vor. Die Toten waren in gestreckter Rückenlage bestattet, mit verschiedener Stellung der Arme. Am öftesten lagen die Arme jedoch längs des Körpers. In einem Grab fand sich das Skelett eines Erwachsenen in beinahe sitzender Stellung, in 8 Gräbern wurden die Skelette in Hockerlage entdeckt. Mit dem Bestattungsbrauch hängen auch Funde von Eierschalen, Geflügelknochen, zu den Füßen gesträute Holzkohlestückchen, wie auch die Einglättung von zerscherbten Gefässen oder deren Teile in die Grabverschüttung zusammen.

Ausser Keramik fanden sich in den Gräbern Holzeimerchen, von denen sich eiserne Reifen, Seitenbeschläge und Eimerhenkel erhalten haben. Von Gebrauchsgegenständen sind hier zahlreiche Messer, weniger Ählen, Feuersteine, eine Barrenaxt und eine Sichel vertreten. Am zahlreichsten ist jedoch das Frauenschmuck. Neben prächtigen Ohrringen mit traubenförmigen Anhängsel und ihren gegossenen Formen mit ährenförmigem und gegliedertem Anhängsel kommen einfache kreisförmige Ohrringe wie auch jene mit konischer Spirale oder Öse und S-förmige Schläfenringe vor. Ziemlich oft kommen Halsbänder aus Perlen oder manchmal aus Kaurimuscheln mit bronzee-

nem oder bleiernem Anhängsel zutage. Vom Handschmuck sind blecherne Schildchen- und Bandfingerringe, ausnahmsweise ein geflochtener Armband zu erwähnen. Als Gewandbestandteile sind eiserne Schnallen und Nadeln zu nennen.

Die im J. 1980 durchgeführte Grabung erbrachte wichtige Erkenntnisse für das Studium der Intensität der slawischen Besiedlung im 9. und 10. Jh., für die Lösung der ethnischen Frage und des Problems der Entwicklung der materiellen und geistigen Kultur, sowie für eine tiefere Erkenntnis der kulturellen Einflüsse und Handelsbeziehungen mit den Nachbargebieten. Der untersuchte Gräberfeldabschnitt wird durch die Funde in die zweite Hälfte des 9. bis Anfang der zweiten Hälfte des 10. Jh. datiert.

ИССЛЕДОВАНИЕ РАННЕСРЕДНЕВЕКОВОГО МОГИЛЬНИКА В С. ЧАКАЕВЦЕ. В 1980 г. исследовалось 144 погребений /количество погребений увеличилось на 551/. В 73 погребениях были обнаружены находки, 71 погребение находок не содержало. Мертвых хоронили в прямоугольные погребальные ямы, г. от 45 до 193 см. Ориентировка погребальных ям и похороненных была чаще всего в 3-В и СЗ-ЮВ направлениях, иногда в С-Ю, ЮЗ-СВ, В-З, ЮВ-СЗ, Ю-С и ССЗ-ЮЮВ направлениях. Мертвые хоронились в вытянутом положении с различными положенными руками, обычно возле тела. В одном из погребений обнаружился скелет взрослого и почти сидячем положении и в восьми погребениях в скорченном положении. К погребальному обряду относятся и находки скорлупы яичка, костей домашней курицы, угольков рассыпанных в ногах умершего, а также разломанные сосуды, или же их куски, которые бросались в за-полнение погребальных ям.

Помимо керамики были в погребениях деревянные ведерка с сохранившимися от них железными обручами, боковыми оковками и ручкой. Из числа предметов дневного потребления многочисленными являются находки ножей, иногда и шильев, огнив, топоров, т. наз. "брадатице", а также находка серпа. Очень часто встречаются женские украшения. Помимо замечательных серег с гвоздевидной подвеской, литых форм с колосовидной и расчлененной подвеской, обнаружались простые кругообразные напоминающие по форме букву S серьги законченные конической спиралью или очком. Довольно часто встречаются ожерелья из бусин, иногда ракушек кауры, с бронзовой или оловяной подвеской. Руки погребенных были украшены жестяными шитковыми и ленточными перстнями, чрезвычайно встречается плетеный браслет. К одежде принадлежали также и железные пряжки и иглы.

Осуществившиеся в 1980 г. исследования принесли новые важные для изучения интенсивности славянского заселения IX-X вв., для решения этнического вопроса развития материальной и духовной культур, более подробно познания культурных влияний и торговых сношений с соседними областями сведения. Исследованную часть могильника датируют обнаруженные находки второй половиной IX в. и началом первой половины X в.

OJEDINELÝ NÁLEZ Z OPATOVIEC NAD NITROU

Marta R e m i á š o v á

Múzeum v Bojniciach získalo od študentky J. Cagáňovej z Opatoviec nad Nitrou spodnú časť veľkej novovekej nádoby z tuhy. Uložená bola údajne niekoľko rokov v hospodárskej časti rodinného domu. Informátorka oznámila, že nádobu našiel jej starý otec v chotári Opatoviec nad Nitrou /okr. Prievidza/.

O p i s

Spodná časť nádoby z čistej tuhy. Dno má priemer 25 cm, hrúbka zachovanej časti steny je 4 cm a zachovaná maximálna výška 10 cm. Nádobu je značne poškodená, na vnútornej strane má misovitý tvar s vnútorným priemerom 18 cm a hrúbkou dna ca 6 cm /obr. 144/. Nález je zaevidovaný pod inv. č. 13 482 v Múzeu v Bojniciach. Nádobu pôvodne slúžila na tavenie kovu ako tégel, ale druhotne sa pravdepodobne používala na rôzne účely.

Opatovce nad Nitrou sú južne od Bojníc, hranicu medzi nimi tvorí Teplý potok. V katastri obce, v areáli dvora JRD, je lokalita sídliskového charakteru z doby halštatskej. Nálezy z tohto obdobia sú i z polôh Krásne diely-Brezina /Remiášová 1968, s. 297 n./, Seľovo a Končušiare /nález.správy 7/66, 5/67, 2/68 - Múzeum Bojnice/. Horizont lužickej kultúry potvrdil záchranný výskum rozsiahleho pohrebiska v roku 1972. Pohrebisko je v polohe Široká na brehu rieky Nitry a zistilo sa pri úpravách jej koryta. Pri záchrannom výskume sa odkryla jeho časť /6 x 30 m/ - 26 mohýl a v nich 84 hrobov /Remiášová 1976, s. 147 n./.

L i t e r a t ú r a

- REMIÁŠOVÁ, M. 1968: Archeologické nálezy na hornej Nitre. In: Horná Nitra. 4. Martin, s. 295-301.
- REMIÁŠOVÁ, M. 1976: Lužické pohrebisko v Opatovciach nad Nitrou. In: Horná Nitra. 7. Martin, s. 147-203.

EIN EINZELFUND AUS OPATOVCE NAD NITROU. Das Museum zu Bojnice gewann aus Opatovce nad Nitrou /Bez. Prievidza/ den Unterteil eines grossen neuzeitlichen Graphittongefässes /Abb. 144/. Es diente ursprünglich als Tiegel zur Metallschmelzung, doch später wurde es sekundär zu verschiedenen Zwecken benutzt. In diesem Kataster sind mehrere archäologische Fundorte bekannt.

ЕДИНИЧНАЯ НАХОДКА ИЗ С. ОПАТОВЦЕ-НАД-НИТРОУ. Музей в г. Войнице /рай. Пrievidza/ приобрел нижнюю часть большого графитного сосуда нового времени /рис. 144/. В кадастре села находится несколько археологических местонахождений. Сосуд служил первоначально плавильником, вторично использовался правдоподобно в разных целях.

SLOVANSKÁ LOKALITA V BOJNICIACH

Marta R e m i á š o v á

V roku 1980 uskutočnilo archeologické oddelenie Múzea v Bojniciach zisťovací výskum na lokalite Tále v Dubnickej štvrti v Bojniciach /okr. Prievidza/.

V októbri 1972 našiel K. Šiška pri výkope kompostovej jamy v záhradke na svojom pozemku /kat. č. 1774/ črepy. Na označenom mieste sme sondou zistili porušenú kultúrnu jamu, obsahujúcu zvyšky slovanskej keramiky. Jama bola pomerne plytká, /30 cm/ a mala nepravidelný oválny tvar rozmerov 180 x 200 cm. Prekrývala ju 30 cm vrstva žltej hliny a 20 cm vrstva sivej ílovitej zeminy. Výplň kultúrnej jamy mala tmavohnedé zafarbenie a obsahovala črepy a drobné kusky mazanice.

Pri úpravách v záhrade nachádzal majiteľ ojedinelé črepy, preto sme vyhlbili zisťovaciu sondu 2 x 5 m vo vzdialenosti 1 m od sondy z roku 1972. Nezachytili sme objekt, ale iba črepy /21 kusov/ a päť drobných kusov mazanice, ktoré boli v nezreteľne sa črtajúcej tmavohnedej kultúrnej vrstve v hĺbke 40 cm. Vrstva mala hrúbku 20-30 cm.

Črepy keramiky sú totožné s predchádzajúcimi nálezmi. Sú z rôznych častí hrncovitých nádob, zdobené typickou jednoduchou i viacnásobnou vlnovkou a nechýba ani horizontálna línia. Materiál je piesčitá hlina prepálená do červena, niektoré črepy sú sivej až tmavosivej farby.

Získaný materiál radíme k ostatným nálezom z tohto regiónu datovaným do 9.-10. storočia. Slované nálezy z katastra Bojníc poznáme z polôh Predné lány, Zadné lány, Vrábecké, Lipiny, Pod nemocnicou a Dolné lány. K nim môžeme priradiť nálezy z polohy Tále a z okolia Bojníc lokality Podčervenie a Sedlište z Brezian-Nedožier.

Podľa charakteru keramiky možno usúdiť, že pochádza z jednej výrobnéj dielne.

L i t e r a t ú r a

BIALEKOVÁ, D. 1962: Archeológia hovorí o slovanskej minulosti Bojníc. In: Horná Nitra. 1. Martin, s. 31-39.

REMIÁŠOVÁ, M. 1978: Nové slovanské lokality na hornom Ponitří. In: Horná Nitra. 8. Martin, s. 73-87.

REMIÁŠOVÁ, M. 1979: Slovánská keramika z Nedožier. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1978. Nitra, s. 234, obr. 127.

SLAWISCHES FUNDORT IN BOJNICE. Die Archäologische Abteilung des Museums zu Bojnice verwirklichte im Dubnicer Viertel in der Flur Tále zu Bojnice /Bez. Prievidza/ eine weitere Feststellungsgrabung. Durch einen Probeschnitt wurden einige Scherben und kleine Lehmewurfbrocken in einer wenig sichtbaren Kulturschicht erfasst. Das gewonnene Material ähnelt den übrigen aus dem Kataster von Bojnice und Brezany-Nedožery bekannten Funden aus dem 9.-10. Jh.

СЛАВЯНСКОЕ МЕСТОНАХОЖДЕНИЕ В Г. ВОЙНИЦЕ. Археологическое отделение Музея в г. Войнице продолжало в 1980 г. в части Дубницка-Штвртъ, урочище "Тале" г. Войнице /рай. Приевидза/ разведочные раскопки. Разведочным шурфом было в слабо прослеживавшемся культурном слое затронуто лишь небольшое количество черепков и мелких кусков обмазки. Обнаруженный материал аналогичный остальным обнаруженным в кадастре г. Войнице и с. Брезани-Недожери и датированным IX-X вв. находкам.

ENEOLITICKE A HALŠTATSKO-LATÉNSKE OBJEKTY Z VRBOVÉHO

Peter R o m s a u e r

Pri hĺbení základových jám obytných budov v intraviláne mesta Vrbové /okr. Trnava/ boli porušené sídliskové objekty, z ktorých zachránil Marián Klčo archeologický materiál. Nálezy spolu so stručnou nálezovou správou som prevzal na ďalšie spracovanie od výboru Slovenskej archeologickej spoločnosti.

Lokalita je na vyvýšenine severozápadne od námestia Slobody. Výstavba budov sa začala na severovýchode od budovy ZDS, na parcele č. 20, kde sa terén postupne zvažuje. Sídliskové objekty sa zistili v profiloch oboch základových jám a objekt D bol v ryhe kanalizačného zberača /obr. 145/. Vo februári 1981 som vykonal obhliadku lokality s cieľom zistiť možnosti záchranno-zisťovacieho výskumu. V tom čase bola odkrytá základová jama pre ďalšiu budovu juhovýchodne od ZDS. V jej profile sa zistili iba novoveké zásahy. Podľa zistenej situácie usudzujeme, že lokalita bola osídlená na severovýchod a možno i sever od budovy ZDS. Pre hustú zástavbu terénu a dokončenú hrubú stavbu oboch budov je lokalita pre archeologický výskum neprístupná.

Nálezy boli vybraté z profilov porušených objektov. Pretože plošná odkrývka sa neurobila, nepoznáme ich pôdorys. Výraznejší materiál pochádza iba z objektov označených A, B, 1 a 3.

Objekt A

1. Črep z tenkostennej svetlohnedej nádoby s omletým povrchom, zdobený štyrmi vodorovnými líniami, pod ktorými je rad zavesených šrafovaných trojuholníkov; spodné tri línie a trojuholníky sú zdobené technikou brázdneného vpichu; v. 4,5 cm, š. 5 cm, hr. 0,4 cm /obr. 146: 1/. Podľa určenia V. Němejčovej-Pavúkovej črep patrí bošáckej skupine.

Objekt B

1. Zlomok z hornej časti nádoby s kónickým hrdlom a šikmo vyhnutým ústím; povrch leštený, čierny; materiál jemne plavený; v. 3,3 cm, š. 7 cm, hr. 0,5 cm /obr. 147: 5/.

2. Črep z hrncovitej nádoby so zaobleným okrajom a mierne vyhnutým ústím; pod okrajom prebieha vodorovný plastický pásik; povrch drsný, sivočierny; materiál hrubozrnný; v. 8 cm, š. 5,3 cm, hr. 1,3 cm /obr. 147: 7/.

Objekt C

Bez nálezov.

Objekt D

Tento objekt obsahoval nevýrazné zlomky keramiky a fragmenty zvieracích kostí. Črepový materiál datuje objekt do halštatského obdobia.

Objekt 1

1. Zlomok z vydutia na kruhu vytočenej tenkostennej nádoby so zachovaným zvyškom vodorovného rebra na pleci; povrch hladný, svetlohnedý; materiál jemne plavený; v. 3 cm, š. 5,2 cm, hr. 0,4 cm /obr. 146: 2/.

2. Črep od dna nádoby vytočenej na kruhu; masívne dno má na obode nízky prstenec; materiál jemne plavený, povrch hladný, sivohnedý; v. 2,8 cm, š. 6,5 cm, hr. dna 1,5 cm /obr. 146: 3/.

3. Črep z tela situly zdobenej širokým zvislým hrebeňovaním; v materiáli prímies nahrubo pomletej tuhy; v. 4,2 cm, š. 4,5 cm, hr. 0,7 cm /obr. 146: 4/.

4. Okrajový črep z kónickej misky so zatiahnutým ústím; v. 8 cm, š. 5,6 cm, hr. 0,8 cm /obr. 146: 5/.

5. Fragment dvojkónického džbánu s pásikovým uchom vytiahnutým nad okraj; vytočený na kruhu; okraj zosilnený, ústie mierne vyhnuté; povrch na hrdle hladký, pod vydutím mierne zdrsnený; farba čierno-hnedá; materiál jemne plavený; zachov. v. 9,5 cm /obr. 146: 6/.

6. Prsteň z bieleho kovu s antickou gemou na oválnom štítku.

Objekt 2

Bez nálezov.

Objekt 3

1. Črep z kónického hrdla vázovitej nádoby s vyhnutým ústím; okraj odlomený, povrch hladký, farba sivo-hnedá; v. 10,5 cm, š. 8,5 cm, hr. 1 cm /obr. 147: 1/.

2. Črep z hornej časti hrubostennej situly; ústie mierne vyhnuté, okraj šikmo zrezaný; na vydutí presekávaný vodorovný plastický pásik; povrch hladký; v materiáli prímies nahrubo mletej tuhy; v. 9,5 cm, š. 14,3 cm, hr. 1-1,7 cm, Ø vydutia 37 cm /obr. 147: 2/.

3. Črep z vydutia dvojkónickej vázovitej nádoby so zaobleným výrazným lonom; povrch hladký, čierny; v. 9,5 cm, š. 11,3 cm, hr. 0,8 cm /obr. 147: 3/.

4. Črep z tela nádoby zdobenej radom plytkých jamiek; povrch čierny; materiál hrubozrnný; v. 4 cm, š. 4,2 cm, hr. 0,9 cm /obr. 147: 4/.

5. Črep z kónického hrdla vázovitej nádoby s vyhnutým ústím; okraj odlomený; povrch zle vyhladený, čierny; v. 10 cm, š. 6,5 cm, hr. 0,6 cm /obr. 147: 6/.

6. Tri atypické črepy z nádob vytočených na kruhu a dva črepy z nádob zhotovených v ruke.

Napriek tomu, že sa vo Vrbovom podarilo zachrániť iba zlomok celkového obsahu sídliskových jám, predstavujú nálezy, najmä z objektov 1 a 3, významný výber zastúpených keramických tvarov. Bežnú keramickú produkciu doby halštatskej zastupujú zlomky dvojkónických nádob /obr. 147: 1, 3, 5, 6/, mís so zatiahnutým ústím /obr. 146: 5/ a hrncovitých nádob /obr. 147: 4/. Fragmenty dvojkónických džbáňkov vytočených na kruhu /obr. 146: 2, 3, 6/ patria k charakteristickým tvarom v nálezových celkoch trácko-skýtskej periódy. Keramický inventár dopĺňajú dva zlomky zo sitúl, vyrobených z materiálu s prímiesou tuhy. V objekte 3 sa našiel črep z nádoby s hladkým telom a presekávaným plastickým pásikom na vydutí /obr. 147: 2/. Tuhové nádoby situlovitých a hrncovitých tvarov sú v hojnom počte zastúpené v keramickej náplni rakúskeho typu Kamegg-Poigen-Maiersch /Maurer 1977, tab. 2: 1-5, 6/. Vzhľadom na tieto analógie by náš nález chronologicky zodpovedal staršej fáze typu Kamegg-Poigen-Maiersch, synchronizovanej stupňami LA-LB /Maurer 1977, s. 97, 102/.

Črep z objektu 1 /obr. 146: 4/ je na povrchu zdobený zvislým hrebeňovaním, ktoré sa objavuje až na keramike stredolaténskeho obdobia /Kappel 1969, s. 53/. Táto skutočnosť umožňuje posunúť rámcové datovanie objektu až do stupňa LC. Ak zoberieme do úvahy aj ostatné nálezy z objektu, musíme rátať s dlhým prežívaním halštatských keramických tvarov. Podľa údajov nálezcu sa v objekte našiel aj prsteň z bieleho kovu s antickou gemou, pripevnenou na oválnom štítku. Datovanie prsteňa je ešte otvorenou otázkou, na ktorú možno očakávať odpoveď až po podrobnom rozboře, ktorý pripravuje na publikovanie T. Kolník. Tvarove podobný je bronzový prsteň so štítkom z hrobu 15 na laténskom pohrebisku v Mani /Filip 1956, s. 424, obr. 63: 3; za spresnenie nálezových súvislostí ďakujem B. Benadikovi/, ktorý sprievodné nálezy datujú do stupňa LC₁ /Benadik 1978, s. 410, obr. 20/.

čo korešponduje s rámcovým datovaním objektu 1 vo Vrbovom. Hoci datovanie nálezu z Mane má pre nás predovšetkým orientačný význam, môžeme v tejto súvislosti považovať spolupatričnosť prsteňa a ostatných nálezov v objekte 1 za veľmi pravdepodobnú.

Na základe datovania objektov 1 a 3 možno vo Vrbovom rátať s existenciou sídliska, ktorého trvanie spadá do obdobia rámcovo vymedzeného stupňami LA-LC. Získaný sídliskový materiál prináša konkrétne podklady na ďalšie sledovanie doteraz málo známeho doznievania halštatského kultúrneho vývoja na juhozápadnom Slovensku, v oblasti západne od Váhu.

L i t e r a t ú r a

BENADIK, B. 1978: Keltisches Gräberfeld in Maňa. Slovenská archeológia, 26, s. 383-422.

FILIP, J. 1956: Keltové ve střední Evropě. Praha.

KAPPEL, I. 1969: Die Graphittonkeramik von Manching. Die Ausgrabungen in Manching. 2. Wiesbaden.

MAURER, H. 1977: Latènezeitliche Hallstattkultur im pol. Bezirk Horn, NÖ. In: Fundberichte aus Österreich. 15. Wien, s. 91-113.

ANEOLITHISCHE UND HALLSTATT-LATÈNEZEITLICHE OBJEKTE IN VRBOVÉ. Im Intravilan der Stadt Vrbové /Bez. Trnava/ rettete man Funde aus Siedlungsobjekten, die bei Fundamentgrabungen für Wohngebäude gestört wurden. Aus Objekt A stammt eine Scherbe der Bošáca-Gruppe mit Furchenstichverzierung /Abb. 146: 1/. Die Objekte B, D, 1 und 3 enthielten hallstatt- und latènezeitliches Scherbenmaterial. Vertreten sind Bruchstücke handgefertigter Gefäße /Abb. 146: 5; 147: 1, 3-7/ und Fragmente scheibengedrehter doppelkonischer Krüge /Abb. 146: 2, 3, 6/, die zu typischen Keramikformen von Siedlungen und Gräberfeldern der thrako-skythischen Periode gehören. Bedeutende Funde repräsentieren zwei Scherben von Graphittonsitulen. Eine von ihnen stammt von einer Situla mit glattem Körper und plastischer Kerbleiste auf der Bauchung /Abb. 147: 2/. Zahlreiche Analogien finden sich in Österreich aus dem Horizont Poigen-Kammegg-Maiersch, der in die Stufen LA-LB datiert ist /Maurer 1977, S. 102, Taf. 2, 6/. Die andere Scherbe ist mit breitem vertikalem Kammstrich verziert /Abb. 146: 4/, der auf Funden aus der Mittellatène auftaucht /Kappel 1969, S. 53/. Die Funde aus Vrbové belegen das Weiterbestehen der hallstattzeitlichen Keramikformen in den Siedlungen westlich der Waag in den Frühabschnitten der Latènezeit.

ЭНЕОЛИТИЧЕСКИЕ И ГАЛЬШТАТТСКО-ЛАТЕНСКИЕ ОБЪЕКТЫ В Г. ВРБОВЕ. На строительном участке г. Врбова /рай. Трнава/ сохранились в селищных объектах разрушенных при копке ям для фундаментов жилых домов археологические находки. В объекте А обнаружился черепок бошацкой группы, украшенный бороздчатым наколом /рис. 146: 1/. В объектах В, D, 1 и 3 обнаружился гальштаттский и латенский материалы черепков. Встречаются обломки вручную изготовленных сосудов /рис. 146: 5; 147: 1, 3-7/ и фрагменты на гончарном круге сделанных биконических кувшинчиков /рис. 146: 2, 3, 6/, относящихся к типическим керамическим формам на поселениях и погребениях фракийско-скифского периода. К замечательным находкам относятся два черепка из графитных ситул. Один из них принадлежал ситule с гладким туловом и пластической пересеченной лентой

на выпуклости /рис. 147: 2/. Многочисленные аналогии встречаются в Австрии, в горизонте Пойген-Камегг-Маерш, датированном степенями LA-LB /Maurer 1977, с. 102, табл. 146: 4/, который встречается на находках среднелатенского периода /Kappel 1969, с. 53/. Находки из г. Врбове подтверждают переживание гальштаттских керамических форм на поселениях на 3 от р. Ваг, в более ранних фазах латенского периода.

NÁLEZY ZO ZBERU V NITRE

Peter R o m s a u e r

Student Juraj Škvarek odovzdal do Archeologického ústavu SAV archeologické nálezy z Nitry, miestnej časti Dolné Krškany. Materiál pochádza zo zberu na nezastavanej parcele na severnej strane novoutvorenej Cirmanskej ulice /obr.148/.

Najpočetnejšie sú črepy lužickej kultúry. Zastúpené sú vázovité nádoby /črep z vydutia so zvislými žliabkami - obr. 149: 4/, sekundárne prepálený črep s vodorovným žliabkovaním na hornej strane vyhnutého ústia /obr. 149: 11/, masívny črep so zaobleným okrajom /obr. 149: 12/, kónická misa so zatahnutým ústím /obr. 149: 14/, hrncovitá nádoba s plastickým výčnelkom pod okrajom /obr. 149: 7/ a šálky s vhladenou žliabkovanou výzdobou na leštenom, niekedy tuhovanom povrchu /obr. 149: 1, 5, 8, 9/, ako aj nezdobené šálky /obr. 149: 6, 10/. Našli sa i veľké kusy mazanice s odtlačkami dreva. Podľa materiálu bola lokalita osídlená v sliezskom stupni lužickej kultúry, v mladšom úseku stupňa HB.

Z mladších období pochádza črep z laténskej nádoby vytočenej na kruhu /obr. 149: 3/ a stredoveký črep z nádoby s plastickou výzdobou /obr. 149: 2/. Bližšie neurčiteľný je fragment spodnej časti hrubostennej nádoby /obr. 149: 13/.

LESEFUNDE IN NITRA. Durch Oberflächenfunde konstatierte man einen Fundplatz in Nitra, Stadtteil Dolné Krškany, an der Nordseite der Cirmanská-Gasse /Abb. 148/. Keramikmaterial datiert die Besiedlung des Fundplatzes in die jüngere Phase der Stufe HB /Abb. 149: 1, 4-12, 14/. Sporadisch sind latènezeitliche /Abb. 149: 3/ und mittelalterliche Scherben /Abb. 149: 2/ vertreten.

ПОДЪЕМНЫЕ НАХОДКИ ИЗ Г. НИТРА. Во время поверхностного сбора вскрылось в г. Нитра, часть Дольне-Кршкани, на северной стороне ул. Цирманска /рис. 148/ археологическое местонахождение. По керамическому материалу местонахождение датируется поздней фазой степени HB /рис. 149: 1, 4-12, 14/. Нашлись немногочисленные латенские /рис. 149: 3/ и средневековые /рис. 149: 2/ черепки.

OBJEKT Z DOBY HALŠTATSKEJ V KRAKOVANOCH

Peter R o m s a u e r

Pracovník Archeologického ústavu SAV v Nitre Marián Klčo zachránil obsah porušeného sídliskového objektu v Krakovanoch /okr. Trnava/. Nálezy spolu so struč-

nou správou mi postúpil na spracovanie výbor Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV.

Lokalita je pri južnom okraji miestnej časti Stráže. Objekt sa črtal v profile západnej steny dnes už nepoužívaného hliniska. Z tejto polohy sú už dávnejšie známe nálezy kalenderberskej kultúry, ktoré sa objavili pri menšom záchrannom výskume v päťdesiatych rokoch /Paulík 1956, s. 188, tab. XIII: 1-12/. Objekt, z ktorého sa zachovala asi tretina, mal pôvodne okrúhly pôdorys, šikmé steny a v hĺbke 1,2 m zaoblené dno. Jeho výplň tvorila tmavohnedá zemina zmiešaná s uhlíkmi a drobnými zlomkami zvieracích kostí. Okrem črepov obsahoval objekt aj fragment kosteného hrotu /obr. 150: 9/ a zlomok žarnova.

V keramickom inventári sú zastúpené črepy z hrncovitých nádob /obr. 150: 5, 6/, niektoré s vodorovným plastickým pásikom /obr. 150: 4/, s jazykovitým výčnelkom /obr. 150: 11/, prípadne sú zdobené vodorovným radom okrúhlych jamiek /obr. 150: 12/. Amforovité nádoby reprezentuje zlomok z kónického hrdla, zdobený dvojicou vodorovných žliabkov, nad ktorými je rad oválnych jamiek /obr. 150: 8/, a okrajový črep so šikmo vyhnutým ústím /obr. 150: 10/. Zastúpené sú aj fragmenty z misky so zatiahnutým ústím /obr. 150: 3/, črepy zo šálky s esovitým profilom /obr. 150: 2/ a z vydutia šálky alebo misky, zdobeného zvislým rebrom /obr. 150: 1/. Črep s tuhovanými pásmi pochádza s najväčšou pravdepodobnosťou z pleca kratérovitej nádoby /obr. 150: 7/.

Nálezy z objektu patria do náplne kalenderberskej kultúry a podľa tvarov a výzdoby ich možno rámcovo zaradiť do stupňa HC, resp. až do prvej polovice stupňa HD.

L i t e r a t ú r a

PAULÍK, J. 1956: Juhozápadné Slovensko v mladšej dobe halštatskej. Slovenská archeológia, 4, s. 177-212.

OBJEKT AUS DER HALLSTATTZEIT IN KRAKOVANY. Aus einer aufgelassenen Lehmgrube der Gemeinde Krakovany, Gemeindeteil Stráže /Bez. Trnava/, wurde der Inhalt eines gestörten Siedlungsobjektes sichergestellt. Ausser einem Mahlsteinbruchstück und dem Fragment einer Knochenspitze /Abb. 150: 9/ enthielt das Objekt vor allem Keramik. Formenkundlich sind Bruchstücke topfförmiger Gefässe /Abb. 150: 4-6, 11, 12/, Kegelhalsgefässen /Abb. 150: 8, 10/, wahrscheinlich eines kraterförmigen Gefässes mit graphitierter Verzierung /Abb. 150: 7/ und einer Schüssel vertreten /Abb. 150: 1-3/. Aufgrund der Funde gehört das Objekt einer Siedlung der Kalenderbergkultur an.

ОБЪЕКТ ПЕРИОДА ГАЛЬШТАТТА В С. КРАКОВАНИ. В погибшем глиняном карьере в с. Краковани, часть Страже /рай. Трнава/ сохранилось содержание разрушенного селищного объекта. Объект помимо обломка жернова и фрагмента костяного острья /рис. 150: 9/ содержал в основном керамику. Обнаружились осколки горшковидных /рис. 150: 4-6, 11, 12/ и амфоровидных сосудов /рис. 150: 8, 10/, осколки правдоподобно воронкообразного сосуда с графитным украшением /рис. 150: 7/, а также обломки чашок и мисок /рис. 150: 1-3/. На основе находок объект относится к поселению календерберской культуры.

PRIESKUM V ŽLKOVCIACH

Peter R o m s a u e r

Dňa 15. apríla 1980 sa uskutočnil povrchový prieskum na terase Dudváhu v katastri obce Žlkovce /okr. Trnava/, ktorý prebiehal v úseku medzi cestou Trakovice - Madunice a Žlkovce - Jaslovské Bohunice. V priestore hliniska diaľnice na juh od zaniknutého majera Vaniga sa objavoval iba sporadicky atypický črepový materiál z obdobia neolitu. V čase prieskumu bol povrch terénu značne ujazdený strojmi, preto až opakovaný prieskum a neskorší záchranný výskum priniesli konkrétne doklady o osídlení tejto lokality /Pavúk, v tomto zborníku/. Výraznejšie črepy sa získali iba južne od zárezu cesty Žlkovce - Jaslovské Bohunice, medzi cintorínom a súkromnými záhradami.

Z tejto polohy pochádzajú:

1. Okrajový črep z amforovitej nádoby s mierne roztvoreným ústím; povrch hladký, svetlohnedý; v. 5,9 cm, š. 6,4 cm, hr. 0,6 cm /obr. 151: 7/.
2. Okrajový črep z tenkostennej nádoby, povrch hladký, červený; v. 4 cm, š. 4,5 cm, hr. 0,5 cm /obr. 151: 1/.
3. Plochý hlinený praslen; v. 1,1 cm, $\varnothing$ 3,4 cm /obr. 151: 2/.
4. Črep z pleca džbánka, ktorý má na vydutí plochý výčnelok; povrch leštený, sivý, v. 5,2 cm, š. 5,4 cm, hr. 0,7 cm /obr. 151: 4/.
5. Okrajový črep z tehlovožltej nádoby s mierne vyhnutým ústím a trochu vyhladeným povrchom; v. 4,7 cm, š. 6,2 cm, hr. 0,8 cm /obr. 151: 5/.
6. Črep z tela džbánka so zachovaným koreňom odlomeného pásikového ucha, povrch hladký, hnedo-sivý; v. 5,6 cm, š. 5,4 cm, hr. 0,8 cm /obr. 151: 3/.
7. Črep z tela hrubostennej sivočiernej nádoby, zdobený vodorovným pretláčaným plastickým pásikom a zvislým prstovaním; v. 8 cm, š. 7,5 cm, hr. 1,2 cm /obr. 151: 6/.

Nálezy na obr. 151: 1, 2, 7 pochádzajú z eneolitu a najpravdepodobnejšie patria do ludanicej skupiny. Charakteristický črep na obr. 151: 4 je z keramiky stredodunajskej mohylovej kultúry. Ostatné nálezy charakterom patria na koniec strednej, resp. na začiatok mladšej doby bronzovej.

GELÄNDEBEGEGUNG IN ŽLKOVCE. In Žlkovce /Bez. Trnava/ fand man bei einer Geländebegegung in der Nähe des Friedhofes Keramikfunde aus dem Äneolithikum, am ehesten der Ludanice-Gruppe /Abb. 151: 1, 2, 7/, eine markante Scherbe der mitteldanubischen Hügelgräberkultur /Abb. 151: 4/ und weniger charakteristische Funde aus der mittleren bzw. jüngeren Bronzezeit /Abb. 151: 3, 5, 6/.

РАЗВЕДКИ В С. ЖЛКОВЦЕ. В ходе поверхностных разведок нашлись близъ кладбища в с. Жлковце /рай. Трнава/ керамические находки относящиеся к периоду энеолита, правдоподобно к луданицкой группе /рис. 151: 1, 2, 7/, характерный черепок среднедунайской культуры курганных погребений /рис. 151: 4/, а также незаметные находки, относящиеся к среднему или же позднему периоду бронзы /рис. 151: 3, 5, 6/.

SPRÁVA O VÝSKUME V NITRIANSKEJ BLATNICI V ROKU 1980

Alexander R u t t k a y

Výskum, ktorý uskutočňuje Archeologický ústav SAV v Nitre v katastri Nitrianskej Blatnice /okr. Topoľčany; posledne pozri Ruttkay 1980/ pokračoval od 1. 7. do 31. 8. 1980. Na výskume spolupracoval ako technik E. Rejholec.

Pozornosť sa sústredila na sledovanie situácie v polohe Púšť, pričom cieľom bolo: a/ zistiť ďalší priebeh dvoch palisádových sústav súvisiacich s predpokladanými dvoma fázami dvorca, b/ overiť pedologickú situáciu vnútri polohy ohradenej palisádami a zistiť existenciu, resp. mieru zachovania vnútornej zástavby dvorca.

V podmienkach skalnatého horského terénu a za značného nedostatku pracovných síl sa mohli tieto úlohy splniť len optimálne volenou sondážou, ktorá by obsiahla čo najväčšiu plochu zistených ohradených útvarov /22 sondami sa preskúmala plocha ca 170 m², resp. objem asi 150 m³ zeminy/.

Sondy nadväzovali na plochu výskumu v r. 1979 a pomohli doplniť doterajšie poznatky o priebehu palisádových žliabkov a veľkosti ohradených útvarov.

Na dvoch úsekoch sa sledovala staršia sústava žliabkov /I/. Žliabok po severnom ramene palisády prechádza v mierne zakrivenej línii k lesu západne od lúky Púšť. Tam sa lomí takmer v pravom uhle smerom na juh. Žliabok na západnom ramene palisády sa zreteľne sledoval v dĺžke vyše 50 m, potom sa postupne javil plytším a napokon sa stratil. V sonde 22/80 bol v superpozícii v pomere k jame z doby halštatskej. V sondách 2/80, 3/80 a 18/80 sa v blízkosti žlabu zistili kolové jamky. Je veľmi pravdepodobné, že funkčne súvisia s palisádovou ohradou. Mohli by naznačovať existenciu bočných podporných kolov, spevňujúcich na niektorých miestach palisádu.

Ďalšia skupina sond mala zistiť priebeh východnej časti severného ramena palisády. Žliabok prechádzal do priestoru lesa a v sonde 20/80, v blízkosti úpätia vyvýšeného ostrohu s rotundou, sú náznaky jeho pravdepodobného ostrého ohnutia smerom na juh. Skalnatý terén a hustý lesný porast neumožnili precizovať uvedenú situáciu. V sonde 11 a 16/80 sa však zistil ďalší žliabok, ktorý sa takmer kolmo pripájal na severné rameno palisádovej sústavy I. Žliabok prebiehal južným smerom; sledoval sa z neho úsek dlhý ca 6 m. Je pravdepodobné, že súvisí s vnútorným členením palisádovej sústavy I.

V sonde 10/80 sa opätovne zistila superpozícia palisádovej sústavy II /východné rameno/ v pomere k sústave I /severné rameno/. Skupinou sond v strednej časti lúky Púšť sa sledoval ďalší úsek západného ramena palisádovej sústavy II. Opätovne sa potvrdilo, že pre tento mladší žliabok je charakteristická skalnatá výplň. Ploché kamene, kladené na výšku, slúžili na fixáciu jednotlivých palisádových kolov. V dĺžke asi 42 m žliabok prebiehal súvisle, potom sa pomerne náhle stal plytším a menil sa na samostatné kolové jamky, resp. dvojité jamky, ktoré sa sledovali v dĺžke 14 m.

V sonde 14/80 sa zistila väčšia oválna jama. V jej hornej časti bolo ohnisko vymazané hlinou. Zásyp nad objektom obsahoval výlučne včasnostredoveké črepy /11.-12. stor./, v úrovni pod ohniskom sa však našli len črepy keramiky z doby halštatskej. Tento objekt bol v blízkosti tej časti palisádového žlabu zo sústavy II, ktorý už pozostával len zo samostatných kolových jamôk. Zvyšky ohrady boli k jame tak blízko, že z hľadiska horizontálnej stratigrafie je málo

pravdepodobné fungovanie objektu, v ktorom bolo ohnisko súčasné s palisádovou ohradou. Situáciu v opisovanom objekte si vysvetľujeme tak, že hornú časť halštatského objektu zasiahla zahĺbená časť včasnostredovekého objektu. Na základe výskumu v r. 1977-80, zameraného na sídlisko v polohe Púšť, možno rezumovať údaje o veľkosti zistených palisádových sústav takto:

1. Zo staršej sústavy I je známe severné rameno s dĺžkou ca 106-110 m. Zo západného ramena sa odkryl úsek dlhý 52 m. Na severnom ramene sa vo vzdialenosti 87 m od severozápadného nárožia zistil ďalší žliabok, ktorý naznačuje členenie sústavy I aspoň na dve časti - menšiu, východnú a väčšiu, západnú. Deliaci žliabok sa sledoval v dĺžke 44 m.

2. Z mladšej sústavy II má severné rameno dĺžku asi 42 m. Vo vzdialenosti 2,5-5 m severne od neho sa zistil žlab po predsunutej ohraď /súvislosť s vchodom?/, dlhý najmenej 21,5 m. Z východného ramena je známych 77 m, zo západného 46 m.

V prípade tých žlabov z oboch sústav, ktoré prebiehajú v osi S-J, je zreteľné, že najmarkantnejšie sú na severnej strane a smerom na juh sa stávajú menej výraznými. Tento jav pravdepodobne súvisí so zmenami vo výške vrstiev zeminy nad skalnatým podloží. Poľnohospodárskym obrábaním pôdy sa zrejme na značnej časti plošiny znížila nadložná vrstva, a to najmä v strednej a južnej časti lúky. Väčšou pôvodnou hrúbkou nadložných vrstiev by sa dalo vysvetliť, že žliabky smerom na juh neboli tak výrazne zahĺbené do skalného podložja.

Druhý možný interpretačný aspekt by mohol vyplývať z pozorovania priebehu západného ramena sústavy II; žlab sa tu mení na samostatné kolové jamky. Možno, že ohraď tohto dvorca nebola v celom priebehu homogénna. Súvislú kolovú ohraď mohlo na menej exponovanom mieste vystriedať jednoduchšie konštrukčné riešenie s kombináciou pomerne husto pri sebe vsadených samostatných kolov s vypletenými medzerami.

Na značné zmeny a denudačné tendencie pri vytváraní terajšieho pôdneho reliéfu v dôsledku poľnohospodárskeho obrábania pôdy poukazujú i výsledky sledovania sídliskových objektov súvisiacich s existenciou dvorca.

S výnimkou svahu skloneného k depresii potoka, kde sa odkryl i zaujímavý včasnostredoveký zrubový príbytok /Ruttkay 1978/, inde sa našli pri výskume len sporadické zahĺbené objekty prevažne halštatského pôvodu. Vzhľadom na terénne pozorovania /superpozícia palisádových žlabov vo vzťahu k halštatským objektom, resp. objektov z 11.-13. stor. vo vzťahu k palisádovým žlabom/ možno povedať, že sa v polohe Púšť nenašiel objekt jednoznačne synchronný s palisádovými sústavami. Vo vrstve bývalej ornice sa však objavili stopy viacerých deštruovaných nadzemných objektov z 9.-12./13. stor. Okrem zlomkov keramiky a iných drobných nálezov ich indikovali i rozhádzané kamene z kozubov, resp. mazanica z ohnísk, popol a uhľiky.

Palisádou ohradené útvary - dve časove na seba nadväzujúce fázy dvorca - v polohe Púšť teda možno sledovať len vo veľmi fragmentárnom stave. Precizácia uvedených poznatkov by si žiadala väčšiu plošnú odkrývku, na ktorú však nie sú v danom prípade vhodné podmienky. Ide o. i. o značne veľkú plochu /sústava I - doteraz zistená plocha najmenej 0,57 ha, sústava II - aspoň 0,33 ha/, pričom treba rátať i s veľkou rozlohou zaniknutej osady s rozptýlenou formou zástavby z 11.-13. stor. /stopy osídlenia pozorované na ploche ca 400 x 150 m/.

Výskum sídliska priniesol prekvapujúce údaje o existencii pravdepodobne veľkomoravského dvorca pod návrším s rotundou sv. Juraja a o zaniknutej osade

z 11.-13. stor. Prvé dve vývojové fázy rotundy i jej starobyľý pôvod v excen-
trickej polohe takto dostali logický zmysel.

Lokalita bola pri cestnom prechode z Ponitria na Považie. Prieskumom v ro-
ku 1980 sa spresnila trasa cesty, ktorá viedla severne od lokality, cez priesmyk
južne od Marhátu prechádzala polohou Trhovište a popod hrádok na ostrohu Hra-
dište z 12. stor. údolím Striebornice smerom do Moravian nad Váhom.

Hospodárskym základom existencie včasnostredovekého sídliskového regiónu
v okolí Marhátu bolo poľnohospodárstvo, ale z hľadiska vtedajších potrieb si
zaslúži pozornosť i ťažba železnej rudy. V roku 1980 sme prieskumom v lesoch nad
Nitrianskou Blatnicou a Vozokanmi objavili ďalšie pingy. Západne od Vozokán,
v blízkosti polohy Starý mlyn, sa zistili stopy osídlenia v 11.-12. stor.

Systematický prieskum mikroregiónu z nitrianskej a považskej strany Považ-
ského Inovca bude pokračovať i v roku 1981. Očakávame od neho spresnenie poznat-
kov o vývoji sídliskovej štruktúry vo včasnom stredoveku a získanie nových pra-
meňov dôležitých pre interpretáciu jednotlivých fáz osídlenia pri kostolíku sv.
Juraja nad Nitrianskou Blatnicou.

L i t e r a t ú r a

RUTTKAY, A. 1978: Výsledky ďalšej etapy výskumu v Nitrianskej Blatnici. In: Ar-
cheologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1977. Nitra, s. 211-217.

RUTTKAY, A. 1980: Výsledky výskumu v Nitrianskej Blatnici v roku 1979. In:
Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1979. Nitra, s. 185-191.

BERICHT ÜBER DIE GRABUNG IN NITRIANSKA BLATNICA IM J. 1980. Mit der Grabung auf dem Pla-
teau in der Flur Púšť wurde der weitere Verlauf zweiter Palisadensysteme
verfolgt, die mit den vorausgesetzten zwei Phasen des Herrenhofes aus dem
9.-10. Jh. zusammenhängen. Die Ergebnisse können folgend resümiert werden:

1. Vom älteren System I ist der Nordarm von ca. 106-110 m Länge bekannt.
Vom westlichen Arm wurde ein 52 m langer Abschnitt freigelegt. Am Nordarm
konstatierte man in 87 m Entfernung von der NW-Ecke eine weitere Rinne, die
auf die Gliederung des umfriedeten Raumes in mindestens zwei Teile deutet -
einen kleineren östlichen und einen grösseren westlichen. Die trennende
Rinne erfasste man in einer Länge von mindestens 44 m.

2. Vom jüngeren System II hat der Nordarm eine Länge von etwa 42 m.
In 2,5-5 m Entfernung nördlich von ihm erfasste man eine Rinne von der vor-
geschobenen Umzäunung /Zusammenhang mit dem Eingang?/ von mindestens 21,5 m
Länge. Vom Ostarm sind 77 m bekannt, vom westlichen 46 m.

Die festgestellten Rinnen skizzieren sich in südlicher Richtung immer
schwächer und schwinden schliesslich. Diese Erscheinung kann teils mit den
erheblichen Veränderungen der ursprünglichen Geländekonfiguration infolge
von Erosion und namentlich der landwirtschaftlichen Bebauung zusammenhängen,
Pfostenumzäunung an exponierten Stellen an anderen Teilen des umzäunten
Raumes durch ein System selbständiger Pfosten mit rutenverflochtenen Zwi-
schenräumen ersetzt worden war.

Der Herrenhof wies relativ grosses Ausmass auf. Die bisher festgestellte
Fläche I beträgt mindestens 0,57 ha und des Systems II wenigstens 0,33 ha.
In Subposition zu diesen Objekten befindet sich eine hallstattzeitliche
Siedlung. In Superposition zu den freigelegten Palisadensystemen skizzieren

сich Spuren einer frühmittelalterlichen Siedlungswüstung mit zerstreuter Oberbauung /Besiedlungsspuren wurden auf einer Fläche von ca. 400 x 150 m beobachtet/.

In der Flur Púst wurde kein einziges Objekt in situ gefunden, das eindeutig mit den Palisadensystemen synchron wäre. Bei der Grabung konstatierte man in der Oberflächenschicht der Ackerkrume Reste durch Pflügung vernichteter Oberbauten wahrscheinlich mit Blockbaukonstruktion und frühmittelalterliche Scherben, bzw. Kleinfunde auch aus dem 9. und 10. Jh.

Die Abdeckung der Siedlung lieferte überraschende Angaben über die Existenz eines wahrscheinlichen grossmährischen Herrenhofes unter der Anhöhe mit der St. Georgsrotunde und über eine Siedlungswüstung aus dem 11.-13. Jh. Die ersten zwei Entwicklungsphasen der Rotunde und überhaupt ihr altertümlicher Ursprung in der exzentrisch hochgelegenen Lage erhielt logischen Sinn.

ОТЧЕТ О РАСКОПКАХ В С. НИТРИНСКА-БЛАТНИЦА В 1980 Г. В ходе разведок обследовалось в урочище "Пусть" продолжение линии двух систем частокола, связанных с предполагаемыми двумя фазами усадьбы IX-X вв.

Результаты заключаются в следующем:

1. В более ранней системе I известная северная сторона была длиной около 106-110 м. Западная сторона была вскрыта на участке длиной 52 м. На северной стороне, на расстоянии 87 м от СЗ угла вскрылся новый желобок, показывающий на расчленение огороженной площади по крайней мере на две части - меньшую восточную и большую западную. Разделяющий желобок обнаружился на дл. 44 м.

2. В более поздней системе II имеет северная сторона длину около 42 м. На расстоянии 2,5-5 м на север от него вскрылся желоб от передовой ограды /связь со входом?/ длиной минимально в 21,5 м. Восточная сторона обнаружилась на участке длиной в 77 м, западная 46 м.

Обнаруженные желобы в южном направлении становятся незаметными и наконец исчезают. Это можно с одной стороны связывать с большими изменениями первоначальной конфигурации местности в результате эрозии и в основном сельскохозяйственной обработки почвы, но с другой стороны следует учесть также и ту возможность, что связанная ограда была на открытых местах заменена в иных частях огороженного пространства системой самостоятельных столбов, щели между которыми были переплетены прутьями.

Площадь усадьбы была довольно большая. Донные обнаруженная площадь системы I размером минимально в 0,57 га и системы II - по крайней мере 0,33 га/. В субпозиции к этим объектам находится поселение гальштаттского периода. В суперпозиции по отношению к вскрытым системам частокола прослеживаются следы погибшего раннесредневекового поселка с разбросанной застройкой /следы заселения на площади около 400 x 150 м/.

В урочище "Пусть" не был обнаружен ин-ситу объект однозначно одновременный с системами частокола. В ходе исследований вскрылись в поверхностном слое остатки пахотой разрушенных надземных, правдоподобно срубовых объектов, а также раннесредневековые черепки, или же мелкие находки IX-X вв.

Исследование поселения принесло неожиданные данные, касающиеся существования под холмом с ротондой св. Юрая правдоподобно великоморавской

усадьбы, а также о погибшем поселке XI-XIII вв. Первые две эволюционных фазы ротонды и в общем ее древнее происхождение в эксцентрическом высотном положении приобрели логического значения.

VÝSLEDKY VÝZKUMU HRADU BRANČ V OBCI PODBRANČ

Miloš Ř í h a

Archeologický výzkum středověkého hradu Branč na katastru obce Podbranč /okres Senica/ provádí archeologický úsek Záhorského múzea ve Skalici od r. 1978. V pořadí již třetí výzkumná sezóna se ukázala jako zásadní pro řešení základních otázek chronologie a hradní dispozice.

Základní datování počátku prvotní stavby vymezovaly dosud historické prameny mezi léta 1251-1297 /odkazy nejúplněji uvádí Varsík 1972, s. 122-123/. Dobře datovaný materiál z výzkumu toto rozpětí upřesnil. Soubor 19 stříbrných mincí z ojedinělých nálezů tvoří 5 feniků, datovaných od 2. pol. 13. stol. do začátku 15. stol., a celkem 11 kvartingů, denárů a krejcarů, datovaných od 2. čtvrtiny 15. století až do roku 1652 /další 3 mince nebylo pro jejich špatný stav možno identifikovat/. Z uvedených pěti feniků se čtyři našly ve stratifikovaných polohách při výzkumu prostoru 1, tedy v místě prvotní stavby; nejstarší z nich, vídeňský fenik Přemysla Otakara jako vévody /za posudek děkuji J. Hlinkovi/, ležel dokonce v náplavové vrstvě na podlaze objektu, přímo nad upraveným skalním podložím. Tato fakta - spolu s dalšími nálezy - nás oprávněují k užšímu datování stavby objektu mezi léta 1251-1261.

Prvotní stavbu z 50. let 13. století tvořila minimálně 3-podlažní hranolová věž s vnějšími rozměry půdorysu cca 20 x 15 m, s armovanými nárožími /zatím je odkryto severozápadní a jihozápadní/, s 280-300 cm silnými zdmi a vstupem pravděpodobně přímo do 2. podlaží. K věži přiléhala na západě jednoduchá fortifikace, vymezující prostor cca 27 x 23 m. Dosavadní výzkum uspokojivě nezodpověděl současnost stavby této fortifikace se stavbou hranolové věže; na současnost by nasvědčovala menší síla západní zdi objektu, popírá ji však skutečnost, že opevnění se s hmotou věže neváže, ale i v nejnižších polohách je přistavěno k armatuře nároží. Zajímavým konstrukčním prvkem opevnění jsou vložené dřevěné trámy v hmotě zdiva, doložené poblíž jihozápadního nároží.

Pravděpodobně ještě vrcholněgotickou přestavbou byl areál hradu rozšířen na plochu cca 25 arů. V prostoru staršího opevnění byly složitým vnitřním členěním získány nové obytné a hospodářské místnosti. Další výzkum prokáže, jestli tato fáze souvisí se stavební činností Stibora ze Stibořic.

Nejrozsáhlejší stavební aktivita se na Branči projevila v pozdní gotice. Přízemí většiny místností v obytné /palácové/ jižní části hradu bylo - z ne zcela jasných pohnutek - v této fáze jednorázově zavezeno planýrkou. Tato navážka se jeví jako druhotná skládka spotřebního odpadu s vysokým obsahem střeptavého /špatně rekonstruovatelného/ a jiného materiálu z konce 14. až cca poloviny 15. století. V rámci pozdněgotické přestavby zřejmě proběhly i další stavební úpravy hranolové věže: sekundárně byl prořazen vchod přímo do přízemí objektu, dřevěný trámový strop s podvlekem byl nahrazen dvojitou valenou klenbou s lunetami, svedenou do středového sloupku, osloupeného pilíře a konzoly. V některém vyšším podlaží hranolové

věže byla kachlová kamna, z nichž pochází kachlice s postavou sv. Ladislava. Zeleně polévaná kachlice /obr. 152/ má nejblíže analogii v kachlici z hradu Filakovo, vyrobené snad v Banské Bystrici před rokem 1480 /např. Holčík 1978, tab. 65/. Do pozdněgotické přestavby se obvykle datuje vybudování obvodové fortifikace tzv. dolního hradu a přestavba opevnění středního hradu zejména severovýchodní třičtvrtě kruhové dělové bašty. Výzkum se na tuto otázku zaměří až v poslední výzkumné sezóně 1982.

Koncem 20. let 16. století se spolumajitelem hradu Branč stal František Nyáry. Nález renesanční římsy s monogramem a letopočtem 1539 /obr. 153: 1/ cenným způsobem doplňuje historické prameny k dějinám hradu, i když je třeba ve světle nových nálezů přehodnotit význam renesanční přestavby /Říha 1980b, s. 191-192/.

Výsledky třetí výzkumné sezóny významně korigovaly i dosavadní datování zánikového horizontu. Počátkem 18. století bylo zařízení hradu postupně evakuováno a ještě před rokem 1715 bylo zrušeno nejvyšší podlaží poškozených budov /Sasinek 1879, s. 287/. V souvislosti s porážkou Rákócziho povstání byla údajně na čtyřech místech úmyslně poškozena vnější fortifikace /Pauliny 1888, s. 79; Fialová - Fiala 1966, text k obr. 78-80/, snad k tomu mělo dojít v roce 1717. Při výzkumu prostoru 9, interpretovaného jako žalář, se pod mocnou vrstvou závalu, tvořeného většinou renesančními cihlami z provalené klenby, objevila velmi cenná kolekce čtyř zachovaných džbánů habánské majoliky. Nejstarší exemplář datujeme typologicky mezi léta 1680-1690, nejmladší /obr. 153: 4/ se značkou S H nese na výduť pod uchem letopočet 1722, což je dosud nejmladší datum zánikového horizontu hradu Branč.

Bohatý náleзовý materiál obsahuje kromě vzpomenutých stříbrných mincí, které budou publikovány na jiném místě, zatím 24 šperků, kování a dalších předmětů denní potřeby z barevných kovů /obr. 153: 2, 3/, několik set železných předmětů, zlomky skleněných předmětů, keramiku a další. Mezi železným inventářem jsou největším podílem zastoupeny předměty stavebního vybavení /hřeby, skoby, závěsy, klíče, zámky - hlavně trojúhelníkovitého tvaru těla/ a řemeslnické nástroje /kladiva/, méně již militária /hroty střel s tulejkou - ke kuším/.

Archeologický výzkum, zahájený a realizovaný jako záchranná a předstihová akce, motivovaná stavebními památkovými úpravami objektu /Říha 1980a, s. 245-247/, má plánované ukončení v roce 1982. Mnohé z předběžných závěrů bude třeba na základě nových zkušeností korigovat a doplnit. Pokud další výzkum v severovýchodní části středního hradu potvrdí naši předběžnou klasifikaci prvotní stavby jako dispozice podunajského typu, bude to jistě významný přínos pro studium středověkých architektur.

L i t e r a t u r a

FIALOVÁ, H. - FIALA, A. 1966: Hradý na Slovensku. Bratislava.

HOLČÍK, Š. 1978: Stredoveké kachliarstvo. Bratislava.

PAULÍNÝ, L. 1888: Dáta k dejepisu hradu bráneckého. In: Slovenské pohľady, 8, s. 63-71, 76-79.

ŘÍHA, M. 1980a: Středověký pohraniční hrad Branč v obci Podbranč. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1978. Nitra, s. 245-247.

ŘÍHA, M. 1980b: Pokračování výzkumu hradu Branč v obci Podbranč. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1979. Nitra, s. 191-192.

SASINEK, F. V. 1879: Bránecký hrad. In: Slovenský Letopis, III, s. 286-290.

VARSÍK, B. 1972: Osídlenie Myjavy a Myjavskej pahorkatiny do začiatku 17. storočia. In: Zborník FFUK, 23. Historica. Bratislava.

GRABUNGSERGEBNISSE AUF DER BURG BRANČ IN DER GEMEINDE PODBRANČ. Die archäologische Abteilung des Záhorské Museums in Skalica führt seit dem J. 1978 archäologische Grabungen auf der mittelalterlichen Burg Branč im Gemeindekataster von Podbranč /Bez. Senica/ durch. Die neuesten Grabungsergebnisse präzisierten die Datierung des Baubeginns und des Untergangshorizontes der Burg. Eine grössere Konzentration der ältesten Silbermünzen bestätigte die Lokalisierung des primären Baukerns. Der stratifizierte Fund eines Wiener Pfennigs Přemysl Otakars als Herzog datiert den Bau zwischen die Jahre 1251-1261. Die älteste Bauphase wird vom Autor vorläufig als prismenförmiger Turm von etwa 20 x 15 m interpretiert. Die Endform der Burg wurde durch den ausgedehntesten spätgotischen Umbau erreicht. Von besonderer Wichtigkeit ist die spätgotische Kachel mit der Gestalt des hl. Ladislaus /Abb. 152/. Als nächste Analogie kann zu dieser grünglasierten Kachel diejenige aus der Burg Filakovo genannt werden /z. B. Holčík 1978, Taf. 65/. Die Quellen zur Geschichte der Burg werden in grossem Masse durch den Fund eines Steingesimses mit Monogramm und der Jahreszahl "1539" ergänzt /Abb. 153: 1/. Das Fundinventar enthält vorläufig 19 Silbermünzen, 24 Schmuckstücke, Beschläge und weitere Gebrauchsgegenstände aus farbigen Metallgattungen /Abb. 153: 2, 3/, ferner eine übliche Anzahl von Eisengegenständen, Bruchstücke von Glasbechern, Keramik u. a. Bei der Untersuchung des als Kerker interpretierten Raumes fand sich unter einer mächtigen Verschüttung eine wertvolle Kollektion von vier wohlerhaltenen Habaner Majolikkrügen. Das älteste Exemplar ist typologisch zwischen die Jahre 1680-1690 datiert worden, das jüngste /Abb. 153: 4/ mit der aufgemalter Herstellungsmarke "SH" auf der Standfläche besitzt auf der Bauchwölbung unter dem Henkel die Jahreszahl "1722", welche das bisher jüngste Datum des Untergangshorizontes der Burg ist. Die Grabung wurde fortgesetzt werden.

РЕЗУЛЬТАТЫ ИССЛЕДОВАНИЙ ЗАМКА БРАНЧ В С. ПОДБРАНЧ. С 1978 г. продолжаютс я организованные археологическим отделом Загорского музея в г. Скалица исследования на средневековом замке Бранч в кадастре с. Подбранч /рай. Сеница/. Последние достигнутые результаты уточнили датировку начала строительства сооружения, а также горизонта прекращения его существования. Повышенная концентрация древнейших серебряных монет подтвердила установленные места ядра первоначального сооружения. Стратифицированная находка венского пфеннига Пржемысла Оттокара - герцога датирует сооружение 1251-1261 гг. Древнейшую фазу автор по предварительным данным относит к приматическим башням размером около 20 x 15 м. Окончательный вид замок приобрел после большой позднеготической перестройки. Очень важной является находка позднеготического кафля с персонажем святого Ладислава /рис. 152/. Этот кафель с поливой зеленого цвета аналогичен кафлю из замка Филяково /напр. 1978, табл. 65/. Каменный карниз с монограммой и летоисчислением "1539" /рис. 153: 1/ пополняет касающиеся истории замка документы. Инвентарь находок содержит пока 19 серебряных монет, 24 украшения, накладки и другие

изготовленные из цветных металлов обиходные предметы /рис. 153: 2, 3/, обычное количество железных предметов, осколки стеклянных стаканов, керамику и т. п. Во время исследования считаемого тюрьмой помещения обнаружилась под мощным слоем завала ценная коллекция 4 хорошо сохранившихся кувшинчиков габанской майолики. Древнейший экземпляр типологически датируется периодом 1680-1690 гг., позднейший /рис. 153: 4/ с раскрашенной фабричной маркой "Н" на дне имеет на выпуклости под ушком летоисчисление "1722" - донные позднейшую дату горизонта прекращения существования замка Вранч. Исследования будут продолжаться.

VÝSKUM BARDEJOVSKEJ RADNICE

Michal S l i v k a

V rámci generálnej opravy reprezentačného objektu mesta Bardejova - radnice /obr. 154: 1/ - sa začal aj archeologický výskum. V exteriéri /Krause 1980, s. 39-41/ a čiastočne i v interiéri sa zachytili historické nivelety námestia, pôvodne vydláždeného riečnymi obliakmi /obr. 154: 2/. Situovanie radnice v pôdoryse obdĺžnikového námestia, ktoré bolo trhoviskom stredovekého Bardejova, predurčil urbanizmus mesta. V interiéri radnice sa zistilo, že nebola podpivničená. Dôležitým prínosom výskumu je zistenie staršej architektúry, ktorá nesúvisela s radnicou postavenou v r. 1505-1511 /Myskovszky 1880, s. 70-76 /.

V západnom trakte sa odkrylo murivo severo-južného smeru /š. 60 cm/, pozostávajúce z kameňa kladeného nasucho, spájaného hlinou. Jeho priebeh sme sledovali v južnej časti už len v negatíve; v strednom trakte radnice murivo nepokračovalo. Z uvedeného sa dá usúdiť, že východný múr bol rozobratý a materiál z neho použitý pri stavbe radnice. Objekt obdĺžnikového pôdorysu s vonkajšími rozmermi 22 x 2,4 m bol postavený do svahu; základová škára v južnej časti bola v hĺbke 60 cm, v severnej časti 110 cm. Pomerne úzke základy, do ktorých sa použila ako spojivo hlina, svedčia o konštrukčne nevelkej, najskôr drevenej stavbe. Jej funkciu presne nepoznáme. Obliaková dlažba námestia rešpektovala túto stavbu z exteriéru /obr. 154: 2/. Pod ňou sa nachádzala popolovito-piesčitá vrstva /hr. 45-50 cm/ s uhlíkmi a množstvom zvieracích kostí, na ktorých sú viditeľné stopy sekania a rezania. Z vrstvy sa vyzdvihli keramické fragmenty, ktoré možno datovať rámcovo do 14.-15. stor. Celková situácia však umožňuje vysloviť iba skromnú mienku, že odkrytá architektúra v priestore prísne usporiadanej gotickej zástavby mesta slúžila najskôr trhovým účelom. Množstvo nálezov zvieracích kostí nevylučuje ani používanie ako mestské jatky. Objekt datujeme na začiatok 15. storočia.

L i t e r a t ú r a

KRAUSE, E. 1980: Výsledky archeologického výskumu bardejovskej radnice. Pamiatky - príroda, č. 5, s. 39-41.

MYSKOVSZKY, V. 1880: Bártfa középkori műemlékei. 2. Budapest.

UNTERSUCHUNG DES RATHAUSES VON BARDEJOV. Im Rahmen der allgemeinen Restaurierung des Rathauses von Bardejov wurde bei archäologischen Grabungen im westlichen Trakt eine ältere Architektur entdeckt /Abb. 154/, die schon vor dem Aufbau des Rathauses existierte /in den J. 1505-1511/. Die verhältnis-

mässig schmale Grundmauer /Br. 60/cm war eine Trockenmauer. Das zuerst aus Holz gebaute Objekt diente am ehesten als Marktplatz /innerhalb des mittelalterlichen Stadtplatzes von Bardejov/. Man fand hier eine Menge Tierknochen und Keramikscherben aus dem 14.-15. Jh. Das Objekt entstand zu Beginn des 15. Jhs.

ИССЛЕДОВАНИЯ В РАТУШЕ Г. БАРДЕЕВ. В рамках генерального ремонта, которому подверглась городская ратуша в Бардееве, обнаружилась во время археологических раскопок в ее западном крыле предшествующая ратуши более древняя архитектура /1505-1511 гг.; рис. 154/. Довольно узкий фундамент сложен кладкой насухо; материалом служил камень, пространство между которым заполнялось глиной. Объект /22 x 2,4 м/, раньше деревянный, служил рынком /в рамках площади средневекового г. Бардеев/. Было обнаружено большое количество звериных костей и керамики XIV-XV вв. Объект возник в начале XV в.

VÝSKUM KOSTOLA NAJSVÄTEJSEJ TROJICE V CHRASTI NAD HORNÁDOM

Michal S l i v k a

Adaptačné práce na kostole najsv. Trojice v Chraští nad Hornádom /okr. Spišská Nová Ves/, začaté v roku 1979, si vynútili komplexný výskum, ktorý nadväzoval na výskum Archeologického ústavu SAV, realizovaný v r. 1979 na nádvorí kostola /Javorský - Chalupický 1980, s. 174-178/. Akcia SUPSOP-u v Bratislave a Krajského strediska štátnej pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody v Prešove sa sústredila predovšetkým na preskúmanie interiéru kostola.

V literatúre sa pri datovaní vzniku tohto kostola s centrálnym pôdorysom vychádzalo z listiny z roku 1302, v ktorej je zmienka o postavení kostola nad riekou Hornádom. Ako presvedčivo dokázal historik I. Chalupický /1967, s. 74-75/, údaj sa týka susednej obce Vítkovce. Výskumom v interiéri kostola sa odkryla predpokladaná západná apside kostola s centrálnym pôdorysom - základové murivo /š. 120 cm/ z plochých pieskovcových kameňov, starostlivo lícovaných a spájaných kompaktnou maltou /obr. 156/-, ktorá bola zbúraná pri rozširovaní kostola v 18. storočí. Pôvodnú stavbu predstavuje tetrakoncha na štvorcovom pôdoryse /so stranou 402-408 cm/ so štyrmi podkovovitými apsidami, orientovanými podľa svetových strán /obr. 155/. Hĺbka apsid od strany kvadrantu je 326 cm, celková dĺžka kostola s centrálnym pôdorysom je v osi S-J 10,60 m. Tieto rozmery sú v proporionalite s uplatneným modulovým systémom /rímska stopa = 29,574 cm/. Pôvodný vstup, v roku 1980 kompletne odkrytý, je v západnej časti južnej apsidy. Predstavuje ho poloblúkový románsky portál z pieskovcových kvádrov, široký 96 cm a vysoký 207 cm. Dvere boli osadené z vnútornej strany a zabezpečené pomocou dreveného trámu jednoduchým zaťahovacím systémom /diery 10 x 13 cm zasahujú do muriva 22 a 150 cm/. Výskumom v exteriéri a interiéri kostola sa doložilo pochovávanie až od 13. do 18. stor., čo je odôvodnené začiatočným účelom stavby ako pútnického kostola. V interiéri sa odkryli okrem starších hrobov i murované hrobky /17. stor./, v ktorých spočívali miestni šľachtici Mariássyovci /obr. 155; 157: 1/. Z nich Štefan Mariássy sa pričínal o prestavbu kostola po požiari spôsobenom bleskom v ro-

ku 1748. Vtedy bola pristavaná loď /terajšia/ a v nej vybudovaná rodinná krypta /vnútorné rozmery 3,65 x 5,60 m/, dnes značne poškodená /obr. 155; 157: 2/. O tejto prestavbe hovoria kanonické vizitácie, ale hlavne nápis nad vchodom v západnej časti kostola, datovaný do roku 1749. Prestavba sa dotkla aj kostola s centrálnym pôdorysom /zamurovanie pôvodného vstupu a románskych okien, vymaľovanie, nová dlažba/. Za dnešného stavu poznania objektu, keď sa ešte nerealizoval komplexný architektonický a umeleckohistorický výskum, nevieme presne určiť rozsah prestavby pred 13. storočím, ktorú naznačujú určité stavebné indície. Zistilo sa, že veža bola v druhej polovici 13. storočia nadstavená o 240 cm iným stavebným materiálom /tehly/ a nadstavba opatrená združenými podvojnými oknami. Ďalšou, novodobou nadstavbou v roku 1950 v súvisi s novým zastrešovaním dosiahla veža výšku 12,50 m.

Názory bádateľov na účel stavby sa rozchádzajú. V. Mencl /1937, s. 353-355/ hodnotí chrastiansky objekt ako zemepanský včasnogotický kostolík /začiatok 14. stor./, V. Gervesová-Molnárová /1972, s. 59/ a K. Kozák /1976-77, s. 78/ ho datujú na prelom 12.-13. storočia. K. Kozák uvádza podľa necitovaných prameňov, že v kostole sú maľby s výjavom z legendy sv. Margity Antiochijskej a dedukuje, že jej bol zasvätený. Predbežný sondážny prieskum na stenách ich však nezachytil. Patrocínium najsv. Trojice je tu prvotné a udržalo sa až do dnešných čias. Ani pri účele stavby nebolo náhodné. Vychádzajúc zo širších historických súvislostí, samotného názvu obce /v r. 1280 sa uvádza ako Goroszt, t. j. Horoszt - Šmilauer 1932, s. 200/, ktorý označuje staré sakrálnopútnické miesto /Jankovič 1978, s. 59/, ako aj z miestnych názvov /Dubie, Zabučie - slovanský kultový háj/, prikláňame sa k názoru o pôvodne pútnickom kostolíku na tejto exponovanej polohe. Archeologické poznatky tomuto neodporujú. Výstavba sakrálneho objektu s vopred stanovenou koncepciou centrálného križového tvaru nepochybne súvisí s kristianizačnou vlnou v prostredí starého pohanského kultového centra. Ide o akúsi náhradu pohanského kultového miesta kresťanskou stavbou, o čom je veľa príkladov nielen z územia Slovenska, ale z celej kresťanskej Európy /podrobnejšie Slivka 1982/. Pri datovaní vzniku stavby sa nemožno opierať o mechanicky prebraté analógie na základe jednoduchšej typologickej podoby. Vychádzajúc z multidisciplinárnych poznatkov, určitých historických súvislostí a hlavne z faktu, že lokalita je v blízkosti významného cirkevného centra Spiša /Spišská Kapitula 9 km/, vznik stavby hypoteticky kladieme do 12. storočia. Prirodzene, tento predpoklad musí overiť nadväzný komplexný výskum, plánovaný na najbližšie roky.

L i t r a t ú r a

- GERVES-MOLNÁR, V. 1972: A középkori Magyarországi rotundák. Budapest.
- CHALUPECKÝ, I. 1976: K otázke datovania románskeho kostola v Chrasti nad Hornádom. Vlastivedný časopis, 16, s. 74-75.
- JANKOVIČ, V. 1978: Predrománske pamiatky. In: Pamiatky na Slovensku. Súpis pamiatok. zv. 4. Bratislava, s. 54-59.
- JAVORSKÝ, F. - CHALUPECKÝ, I. 1980: K stavebnému vývoju kostola v Chrasti nad Hornádom. Vlastivedný časopis, 29, s. 174-178.
- KOZÁK, K. 1976-77: Téglából épített körtemplomai és centrális kápolnái XII-XIII. században. In: Móra Ferenc Múzeum Évkönyve. Szeged, s. 49-89.
- MENCL, V. 1937: Stredoveká architektúra na Slovensku. Praha-Prešov.
- SLIVKA, M. 1982: Výsledky výskumu kostola v Chrasti nad Hornádom, okr. Spišská Nová Ves. In: Archaeologia historica. 7. Brno, v tlači.

SMILAUER, V. 1932: Vodopis starého Slovenska. Praha-Bratislava.

UNTERSUCHUNG DER DREIFALTIGKEITSKIRCHE IN CHRAST NAD HORNÁDOM. Im Rahmen der Restaurierung der Dreifaltigkeitskirche in Chrast nad Hornádom /Bez. Spišská Nová Ves/ wurde eine archäologische Untersuchung des Exterieurs und Interieurs der Kirche durchgeführt. Den ursprünglichen Bau stellt eine Tetrakonche von quadratischem Grundriss /Seite 402 x 408/ mit vier hufisenförmigen Apsiden /in der N-S-Achse 10,6 m/ dar. Die westliche Apsis wurde bei der Erweiterung der Kirche im 18. Jh. niedergerissen. Ihre Grundmauer /Br. 120 cm/ wurde teilweise freigelegt /Abb. 155, 156/; sie wurde im Teil der maximalen Abrundung durch den Bau der Gruft der Marriássy-Familie /Abb. 157/ gestört. Man belegte hier Bestattungen vom 13. bis zum 18. Jh. Ausser älteren Gräbern wurde im Interieur der Kirche Gräfte von Adeligen aus Mauerwerk /Abb. 155/ erfasst, deren Inventar in das 17. Jh. datiert wurde. Beim Umbau der Kirche im 18. Jh., um den sich Stefan Mariássy verdient machte, wurde das ursprüngliche romanische Portal und die Fenster eingemauert, ein neuer Fussbodenpflaster wurde verfertigt und die Kirche wurde neu ausgemalt. Der Turm wurde in der zweiten Hälfte des 13. Jh. um 240 cm erhöht /aus Ziegeln/ und mit Verbund-Fenstern versehen. Das Objekt entstand im 13. Jh. Zur genaueren Datierung ihrer Entstehung fehlt es noch an architektonischer und kunsthistorischer Untersuchung.

ИССЛЕДОВАНИЕ ТРОИЧНОГО КОСТЕЛА В С. ХРАСТЬ-НАД-ГОРНАДОМ. В ходе реставрации троичного костела в с. Храсть-над-Горнадом /рай. Спшска-Нова-Вес/ осуществились археологические исследования экстерьера и интерьера. Первоначальное сооружение - тетраконха квадратного плана /сторона 402-408 см/ с четырьмя подковообразными апсидами /ось С-Ю - 10,6 м/. Западная апсида была снесена в XVIII в., во время расширения костела. Кладка фундамента апсиды /ш. 120 см/ была отчасти раскрыта /рис. 155, 156/; место, где изгиб кладки достигает самого большого размера, было разрушено стройкой гробницы семьи Мариаша /рис. 157/. Исследования подтвердили хоронения, датированные с XIII до XVIII вв. В интерьере были обнаружены помимо древнейших могил также каменные погребения дворян /рис. 155/, которые обнаруженный материал датировал XVII в. Во время перестройки, осуществившейся в XVIII в. благодаря Штефану Мариаша, первоначальный романский портал и окна были замурованы, был сделан новый пол и костел был вновь покрашен. Башня была во второй половине XIII в. надстроена о 240 см /из кирпича/ и пополнена удвоенными окнами. Объект возник в периоде до XIII в. После архитектурного и художественно-исторического исследования можно будет разработать более точную датировку возникновения.

VÝSLEDKY PRIESKUMU HRADISKA V POPRADE-KVETNICI

Michal S l i v k a - Adrián V a l l a š e k

Neveľké hradisko na pretiahnutom horskom chrbte Zámčisko /kóta 921/ juhovýchodne od liečebnej osady Kvetnica je v literatúre známe už dávnejšie. Ako prvý ho spomína spišský bádateľ mineralóg Samuel Augustini ab Hortis /1729-1792/, ktorý

vo svojej práci Topographische Beschreibung des Flusses Poprad oder Popper in der Zips /1782/ spomína zlatý poklad, nájdený akýmsi chlapcom pri kľčovaní pňov v roku 1774 v lese Schlosschen /Zámčisko/. Poklad tvorilo "klbko zlatého drôtu s váhou 14 lôtov" /= 224 gramov/. O polohe sa neskôr zmieňuje i spišský historik Ján Vencko /1927, s. 11/. Prvé známe nálezy z lokality pochádzajú z prieskumu J. Filipského /archív Archeologického ústavu SAV-VPS Košice č. 271 a 350/71, ďalšie pamiatky získal miestny bádateľ beletrista František Cecko-Kubernát hlavne pri zemných prácach na výstavbe lyžiarskeho vleku v roku 1978. Aj na tomto mieste vyslovujeme poďakovanie F. Ceckovi-Kubernátovi za poskytnutie zberového materiálu a ochotu pri terénnej identifikácii objektu. Spomínanou akciou bolo v severovýchodnom úseku hradiska porušené i valové opevnenie. Hradisko má elipsovité tvar /JV-SZ/ s maximálnou dĺžkou cca 180 a šírkou 40-43 m. Rozložené je do svahovitého terénu horského chrbta. Vyššie situovaná časť /s kótou 921/, tvoriacu jeho akropolu, delí v areáli hlboká priekopa /obr. 158: 1/. Opevnenie hradiska pozostáva z priebežného valu vytvoreného nakopením zeminy, ako to možno pozorovať v úseku porušenom výstavbou vleku a v záreze lesnej cesty v jeho JJV časti. Najzachovalejšia časť opevnenia /SZ časť/ dosahuje výšku až 3 m; za ňou je hlboká priekopa.

Asi 75 m východne od opevnenia hradiska sme zistili fortifikačný útvar v podobe stredovekej kruhovej pevnosti s priemerom 20 m. V jej areáli badať zvyšky štvorcovej veže /7 x 7 m/ primknutej k opevneniu. Pevnosťku chránila mohutná priekopa /š. 13 m/ a val. Prístupná bola zo západnej strany. Jej celková dispozícia pripomína Jiskrovu pevnosť odkrytú na dolnom nádvorí Spišského hradu a je s ňou asi aj súdobá. Z historických prameňov vieme, že za druhého vpádu husitov na Spiš pri ich postupe smerom na Liptov ku koncu prvého májového týždňa roku 1433 vypálili neďalekú Spišskú Teplicu /Wagner 1774, s. 426; Vencko 1927, s. 328-329 - text listiny/. Keď o pár rokov neskôr /r. 1433/ zaujal Jiskra so svojím kapitánom Petrom Baskom Spišský hrad, celý Spiš sa dostal do jeho područia /Wagner 1778, p. III, s. 241/. Bolo to rušné obdobie bratrských protifeudálnych bojov i mocenských zápasov medzi Jiskrom a Jánom Hunyadym a ich spojencami. Zdá sa, že vtedy Jiskrovi kapitáni postavili pevnosťku nad Kvetnicou, ktorá veľmi dobre strážila starú cestu z Popradskej kotliny do Gemera. Priame písomné doklady k tomu nemáme, ale získaný archeologický materiál zberového charakteru je výrazný a spadá do 15. storočia. Okrem keramických fragmentov misiek /obr. 159: 5/, gotických pohárov /obr. 159: 2/ i hrncovitých nádob /obr. 159: 7, 8/, našlo sa i niekoľko železných predmetov. Početnejšie je i stavebné vybavenie /klince, okutie dvier? osmičkovitá petlica so skobou - obr. 159: 6/. Našiel sa i zlomok podkovy /obr. 159: 4/, lyžice /obr. 159: 3/, nôž a masívna sekera tvaru širokej bradatice /d. 19,8 cm, š. ostria 13 cm, otvor na násadu 4,5-2,7 cm - obr. 159: 1/.

Nájdené zlomky pravekej keramiky sa radia do doby halštatskej. Zastúpené sú hrncovité tvary, zásobnice /s výčnelkami/ a šálka s dokonale vyhladeným a vyľšteným čiernym povrchom /obr. 158: 2-4/. Črepový materiál datuje i starší nález halštatského kosáka s háčikom v tyle /archív Archeologického ústavu SAV-VPS Košice 350/71/. Pieskovcový brúsik /d. 16 cm/ nie je chronologicky preukazný. Keramika vykazuje veľa spoločných znakov s keramikou získanou pri výskume súdobého hradiska na Kláštorisku v Letanovciach /Slivka 1976, s. 203, obr. 10, 11/, ako aj z hradiska v polohe Burg SV od Levoče /prieskum autorov v r. 1980/.

Nálezy získané terénnym prieskumom boli uložené do zbierok Podtatranského múzea v Poprade.

L i t e r a t ú r a

SLIVKA, M. 1976: Výsledky archeologického výskumu na Kláštorisku v Letanovciach.
In: Nové obzory. 18. Prešov, s. 199-216.

VENCKO, J. 1927: Dejiny štiavnického opátstva na Spiši. Ružomberok.

WAGNER, C. 1774, 1778: Analecta Scepusii sacri et profani. Pars I, Viennae;
Pars III, Posonii et Casoviae.

ERGEBNISSE DER BEGEHUNG EINES BURGWALLS IN POPRAD-KVETNICA. Der hallstattzeitliche Burgwall, der sich über der Gemeinde Kvetnica in Poprad erstreckt, liegt auf dem Bergrücken von Zámčisko. Er ist ellipsenförmig /SO-NW/ mit max. Länge von 180 m und Breite von 40-43 m /Abb. 158: 1/. Seinen höchstgelegenen Teil /Kote 921/ bildet die Akropolis, die vom übrigen Areal durch einen tiefen Graben abgeteilt ist. Die Befestigungsanlage besteht aus einem umlaufenden Wall, der einfach durch Anhäufungen der Erdmasse entstanden ist. Bei der Begehung gewann man zahlreiche Fragmente von typischer hallstattzeitlicher Keramik /Abb. 158: 2-4/.

Ungefähr 75 m östlich der Befestigungsanlage befindet sich eine kleine kreisförmige Festung von 20 m Durchmesser, in deren Areal sich Reste eines eng an die Befestigung angeschlossenen quadratischen Turmes /7 x 7 m/ befinden /Abb. 158: 1/. Die Festung war durch einen mächtigen Graben /Br. 13 m/ und einen von der Westseite zugänglichen Wall geschützt. Die gewonnenen Funde /Abb. 159/ datieren sie in das 15. Jh. Eine ähnliche kleine Festung aus der Zeit Jiskras wurde auf der Zipser Burg erschlossen.

РЕЗУЛЬТАТЫ ПОЛЕВЫХ РАЗВЕДОК ГОРОДИЩА НА МЕСТОНАХОЖДЕНИИ ПОПРАД-КВЕТНИЦА. Гальштаттское городище находится над с. Кветница /г. Попрад/, на горном хребте "Замчиско". Оно эллиптической формы /ЮВ-СЗ/; макс. д. 180 м, ш. 40-43 м /рис. 158: 1/. Его выше положенная часть /высота 921/ образует акрополь, которая в комплексе местонахождения разделена глубоким рвом. Фортификация образует один возникший накоплением земли вал. В ходе разведок обнаружались многочисленные черепки типической гальштаттской керамики /рис. 158: 2-4/.

Около 75 м на В от укрепления городища расположена малая кругообразная крепость диаметром в 20 м, в комплексе которой находятся остатки квадратной башни /7 x 7 м/ присоединившейся к укреплению /рис. 158: 1/. Ее защищали мощный ров /ш. 13 м/, а также вал с подходом с западной стороны. Обнаруженные находки /рис. 159/ датируют ее XV в. Аналогичная малая крепость периода правления Яна Искры была обнаружена на дворе Спишского замка.

ZÁCHRANNÝ ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM STUDNE NA OBCHODNEJ ULICI V BRATISLAVE

Ladislav S n o p k o - Viktor F e r u s

Začiatkom októbra 1980 na Obchodnej ulici, pred domom č. 25, sa robil záchranný archeologický výskum studne, odkrytej pri rozsiahlych zemných prácach sú-

visiacich s výstavbou novej trate električky. Nález ohlásil zástupca investičného dozoru stavby I. Surový.

Studňa je na rozhraní chodníka a ulice, jej väčšia časť zasahuje pod chodník. Jej polohu vzhľadom k uličnej zástavbe vymedzuje priestor pred domami č. 23 a 25. Už v momente jej objavu bolo zrejmé, že ide o nezasypanú a ešte v tomto storočí fungujúcu studňu. Jej zrušenie a prekrytie uličnou komunikáciou spadá pravdepodobne do obdobia po druhej svetovej vojne /rozsiahle zemné úpravy v priestore Obchodnej ulice/.

Tesne pod asfaltom sa zistila zachovaná časť kamenného /pieskovcového/ rámu približne štvorcového tvaru. Úzke kamenné platne pokrývajúce studňu boli uložené do rámu v polodrážkach tak, že lícovali s jeho vrchnou hranou. V SV časti bol rám staticky podchytený segmentovým tehlovým pásom, zasekaným do staršieho muriva studne /obr. 160: 1/.

Studňa, v priereze približne kruhová, sa v h. 4 až 8 m zužuje z $\varnothing$ 170 na 120-125 cm. V spodnej časti je $\varnothing$ 100 cm. Veniec studne je vymurovaný z lomového nasucho kladeného kameňa. Použitý kameň sa značne odlišuje veľkosťou. Väčšie kamene, ktoré v murive prevažujú, majú rozmer cca 65 x 40 cm. Sú kladené svojou dlhšou stranou na ložnú škáru. Drobnějšíe kamene slúžia na vyplnenie medzier medzi veľkými kameňmi /obr. 160: 2/.

V h. 230 cm sú v kamennom venci zvyšky dvoch káps, ktoré boli vysekané sekundárne. Kamenný veniec sa končí v h. 14 m. Výdrevu spodnej časti studne je z dosák /trámov?/ š. cca 30 cm; ich zmerateľná d. je 180 cm. Znútra je výdrevu vystužená pri vrchole a dne dvoma pásovými železnými kovanými skružami. Železné skruže /hr. 1 cm, š. 5 cm/ boli pripevnené k výdrevu skobami v tvare písmena U. Kamenná stena prečnieva výdrevu o 5 až 10 cm. Na hornú časť výdrevy je pripevnený železnými kovanými štvorhrannými klincami drevený trám cca 5 x 5 cm.

Výskum studne sa viedol za pomoci členov Poriečneho oddielu MS VB v Bratislave pod velením ppr. M. Slováka. Potápači sa pri jej čistení dostali 11 m 20 cm pod hladinu. Celková hĺbka studne /s nezatopenou časťou/ je 16 m 20 cm. Treba podotknúť, že pre nedostatok manipulačného priestoru sa potápačom nepodarilo vyčistiť celú studňu. Na dne je zelenkavý piesčitý íl, ktorý sem naplavili pramene z okolitého terénu. Do tohto ílu je zapustená výdrevu spodnej časti studne.

Pri čistení sa nenašiel materiál, ktorý by pomohol časovo určiť vznik objektu. Studňa bola pravdepodobne ešte v tomto storočí čistená. Nálezovú situáciu možno interpretovať takto: Hmota kamenného venca patrí k najstaršej fáze, ku ktorej spôsobom uloženia a konštrukciou prináleží aj výdrevu s kovovými skružami /spočíva v kamennom venci a slúžila pravdepodobne pri hĺbení studne ako debnenie/. Drevený trám pripevnený na hornú časť výdrevy sa používal pri čistení studne. Do druhej fázy možno zaradiť kapsy, ktoré ostali po tráme d. 90 cm, slúžiacom na upevnenie mechanizmu pumpy. Tehly a malta použité pri ukotvení trámu do káps sú jednoznačne mladšie /koniec 19. až začiatok 20. stor./. So vznikom káps časovo súvisí aj prekrytie studne pásovým segmentom, ktorý tvoril základňu na uchytenie pumpy.

Studňa je vyznačená na barokovom tzv. Marquartovom pláne Bratislavy z roku 1765 /Archív mesta Bratislavy, č. 1021/. Použitý materiál a konštrukcia studne naznačujú, že je staršieho pôvodu.

Keďže ide o bývalú verejnú studňu, musíme pohľad na jej vznik a trvanie rozšíriť o rozbor vývoja celej Obchodnej ulice. V minulosti sa Obchodná ulica nazývala Schöndorfská, a to je názov zaniknutej stredovekej osady v blízkosti bratislavského starého mesta. Lokalizácia osady, ktorá sa volala Schöndorf či Széplak nie je ešte spresnená. Táto otázka však nie je predmetom príspevku a súvisí s ním len okrajovo. Pre nás je dôležitý výpis z mestskej pozemkovej knihy z r. 1439, v ktorom je uvedené, že na Schöndorfskej ulici stálo 52 domov, jedna väčšia usadlosť a jedna parcela bola nezastavaná /Fabini - Fiedler 1973, nestr./.

To, že stredoveká parcelácia Obchodnej ulice sa v podstate zachovala nezmenená dodnes, potvrdil aj umeleckohistorický a architektonický výskum domov č. 15, 17, 19, 21, 23 /Fabini - Fiedler 1973/. Podľa poznatkov z dozoru pri prebiehajúcich terénnych prácach možno uvažovať, že iba úroveň ulice bola znížená. Teda uličný priestor, na ktorom táto verejná studňa bola, si dodnes zachoval svoju charakteristickú horizontálnu konfiguráciu z obdobia neskorého stredoveku. Na základe uvedených faktov možno úvahu o neskorostredovekom pôvode studne považovať za objektívnu a využiť ju pri ďalšom plánovanom archeologickom, umeleckohistorickom a architektonickom výskume priestoru Obchodnej ulice.

L i t e r a t ú r a

FABINI, K. - FIDLER, P. 1973: Oblasť Obchodnej ulice v Bratislave. Podrobný povrchový umeleckohistorický a architektonický výskum - 1. etapa. Bratislava /rukopis/.

ARCHÄOLOGISCHE RETTUNGSGRABUNG IN EINEM BRUNNEN IN DER STRASSE OBCHODNÁ ULICA ZU BRATISLAVA. In der Strasse Obchodná ulica zu Bratislava wurde vor dem Haus Nr. 25 eine archäologische Rettungsgrabung in dem beim Bau der Strassenbahnstrecke entdeckten Brunnen durchgeführt. Der Grossteil des Brunnens befindet sich unter dem Fussweg. Es handelt sich um einen unverschütteten Brunnen, der noch in diesem Jahrhundert benutzt wurde. Er hat einen beiläufig kreisförmigen Grundriss, der sich in der Tiefe von 4 bis 8 m von 170 auf 120-125 cm verjüngt. Im Unterteil misst er 100 cm. Den Brunnenkranz bildet eine Trockenmauer aus Bruchsteinen, die in der Tiefe von 14 m in eine Holzverkleidung, deren messbare Höhe 180 cm beträgt, übergeht. Die Holzverkleidung ist mit zwei geschmiedeten eisernen Verbindungsreifen versteift. Die Gesamttiefe des Brunnens macht 16 m 20 cm aus. Der holzverkleidete Teil war in einen grünlichen Lösslehm eingetieft. Bei der Reinigung fand sich kein Material, das die Entstehung des Brunnens zeitlich einstufen könnte. Der Brunnenkranz war sekundär mit Sandsteinplatten überdeckt, die in einen beiläufig quadratischen Rahmen aus demselben Material eingesetzt waren. Im Nordostteil war der Rahmen durch einen in das ältere Mauerwerk eingehauenen Ziegelstreifen statisch gestützt. Der Rahmen sowie die Balkennester dienten zur Befestigung der Pumpe.

Bei der Datierung des Brunnens kann man sich auf den sog. Marquartschen Plan aus dem J. 1765 /Stadtarchiv von Bratislava/ stützen, wo der Brunnen im älteren Zustand registriert ist. Das verwendete Material und die Konstruktion deuten darauf, dass der Brunnen älter ist, als der obengenannte Plan. Diese Hypothese wird auch durch die Tatsache unterstützt, dass sich im Raum der Strasse Obchodná ulica die mittelalterliche Parzellierung im Grunde genommen bis heute erhalten hat. /Abb. 160./

ОХРАННЫЕ АРХЕОЛОГИЧЕСКИЕ РАСКОПКИ КОЛОДЦА НА УЛ. ОБХОДНА В Г. ВРАТИСЛАВА. На ул. Обходна в Братиславе осуществились перед домом № 25 охранные археологические раскопки обнаруженного в ходе строительства новой трамвайной линии колодца. Большая часть колодца находилась под тротуаром. Можно говорить о незаброшенном употребляемом еще в начале века колодце. Он более-менее круглого сечения, на г. с 4 до 8 м диаметр разъемом в 170 см суживается на 120-125 см, в нижней части размер диаметра 100 см. Венец колодца выложен бутовым камнем вязанным насухо. На г. 14 м переходит в деревянное крепление, измеренной высоты 180 см. Деревянное крепление армировано двумя опоясывающими его ленточными железными кружалами. Общая г. колодца - 16 м 20 см. Его деревянная часть была углублена в глину зеленоватого цвета. В ходе очистительных работ не был обнаружен материал определяющий время возникновения объекта. Венец колодца был вторично перекрыт каменными песчаниковыми плитами насаженными в раму приблизительно квадратной формы того же материала. В СВ части была рама статически подперта поясом кирпича углубленного в более древнюю кладку. Рама и гнезда от колод служили для захвата насоса /конец XIX и начало XX вв./.

Датировать колодец поможет барочный т. наз. Маркартов план от 1765 г. /Архив города Братислава, № 1021/, в котором он назначен в более древнем положении. Употребленный материал также как и конструкция колодца указывают на то, что колодец более древнего происхождения чем выше упомянутый план. Гипотез поддерживает также факт, что на ул. Обходна в основном до наших дней сохранилась средневековая парцелляция. /Рис. 160./

NÁLEZ ĎALŠÍCH ANTICKÝCH RELIEFOV V RUSOVCIACH-GERULATE

Ladislav Šnorko - Jana Geržová - Viktor Ferus

Reštaurátorsko-konzervátorské práce na lokalite Rusovce-Gerulata /Bratislava, časť Rusovce/ boli v r. 1980 rozšírené o doplnkový archeologický výskum antickkej studne, odkrytej systematickým výskumom Archeologického ústavu SAV v Nitre pod vedením J. Dekana. Výskum vyvolala nutnosť konzervovať, prípadne nahradiť značne porušené pieskovcové kvádre v murive studne. Keďže ide o sekundárne použitý materiál, existoval reálny predpoklad nálezu ďalších kameňosochárskych fragmentov.

Studňa je centrálné situovaná v priestore vymedzenom zo štyroch strán zvyškami základového muriva architektúry s približne štvorcovým pôdorysom. Šírka týchto múrov je cca 210 cm. Napriek oprávnenému predpokladu, že studňa časovo a funkčne súvisí so zvyškami tejto architektúry, ich hlavné osi nie sú rovnobežné. Táto skutočnosť si zasluhuje zvláštnu pozornosť - asymetria je pre vyspelú rímskoprovinciálnu architektúru netypická.

Pred začatím výskumu vyčnieval kamenný veniec studne cca 25 cm nad okolitým terénom; po obvode bol dodatočne vystužený vrstvou cementovej malty. Archeologické sondy sme museli rozvrhnúť v súlade s plánovaným postupom reštaurátorsko-konzervátorských prác. Kontrolné bloky, vedené v smere hlavných osí studne, delili priestor na štyri sondy. V prvej fáze prác sme preskúmali plochu 700 x 430 cm do h. 180 cm. V JZ časti skúmaného priestoru sme zachytili zvyšky sond

z predchádzajúceho výskumu. v ich tesnej blízkosti bol zásypovými vrstvami vyplnený väčší oválny objekt s kubusom studne uprostred. Možno ho interpretovať ako jamu, ktorá súvisela s výstavbou studne. Objekt bol v prostredí kultúrnych vrstiev s riedkym výskytom úžitkovej keramiky okrovej farby, typickej pre prvú fázu osídlenia Gerulaty. Výnimku z tohto antického pravidla v nálezovej situácii bezprostredného okolia studne tvoria tvarovo zatiaľ ťažko vymedziteľné zvyšky tmavohnedo sfarbenej kultúrnej vrstvy /objektu?/ so sporadickým mladolaténskym materiálom. Keramické fragmenty možno identifikovať ako zvyšky zvislými ryhami zdobených tuhovaných situlovitých nádob a mís s dovnútra vtiiahnutým ústím.

Odkrytím vonkajšieho plášťa studne sa detailnejšie spresnili už známe fakty o jej konštrukcii a technológii. Doteraz známa hĺbka studne je 670 cm. Kamenný veniec má pôdorys tvaru pravidelného štvoruholníka, vnútorná strana je štvorcová /150 x 150 cm/. Materiálom, z ktorého je studňa vymurovaná, sú výlučne sekundárne použité kamenné kvádre, vysoké v priemere 30 až 33 cm, dlhé maximálne 112 cm. Okrem nich sú to aj fragmenty kameňosochárskych prác /náhrobky, oltáre/ a architektonických detailov. V snahe o zachovanie pravidelnej ložnej škáry sú kamene do muriva uložené temer výlučne opracovanou čelnou plochou nahor. Z toho vyplýva, že vonkajší obvod muriva studne je pomerne nepravidelný. Nezvyklá je skutočnosť, že všetky štyri nárožia studne nie sú úplne previazané, čím vznikajú široké škáry. Drobnejší lomový kameň bol použitý iba tam, kde nepravidelnosť veľkých kamenných blokov vytvárala nežiadúce medzery /ide tu spravidla o styčné škáry/. Detailnou obhliadkou studne sme zistili, že bola vymurovaná nasucho. Malta, ktorá miestami v škárach je, pochádza z kamenného materiálu a je zvyškom po jeho primárnom použití.

Predpoklad, s ktorým sme k výskumu vonkajšej strany kamenného muriva studne pristupovali, sa už v jeho prvých fázach potvrdil. Získali sme dva reliéfy, ktoré z kultúrneho, ale i muzeologického hľadiska patria k najvýznamnejším nálezom antického sochárstva u nás. Tieto kamenné kvádre tvoria súčasť konštrukcie studne, takže ich opis bude neúplný, založený iba na poznaní odkrytej časti, ktorej výtvarné spracovanie a ikonografia sú však natoľko jednoznačné, že dávajú dostatočné podklady na prvotnú informáciu.

V h. 100 cm sa odkryla časť kamenného kvádra s reliéfne spracovanou čelnou stranou. Podľa odkrytej hornej tretiny kvádra ide o náhrobný kameň s vyobrazením poprsí dvoch postáv, umiestnených v plytkej nike, vytesanej v tvare mušle /obr. 161: 1/. Povrch kamenného kvádra je natoľko osekaný, predovšetkým vo vystupujúcich partiách reliéfu, že nemožno jednoznačne určiť rodovú príslušnosť zobrazených, ale dá sa predpokladať, že ide o manželský pár. Hovoriť v tomto štádiu poznania o výtvarnom charaktere zobrazenia postáv je predčasné, pretože samotná fyziognómia, ktorá by napovedala o kvalite a zámeroch tvorcu /portrétne črty, respektíve schematickosť zobrazenia, poplatná závislosť na grafickej predlohe/, je v tejto polohe uloženia kvádra ťažko čitateľná. Rovnako nemožno identifikovať typ oblečenia ani atribúty určujúce sociálnu príslušnosť zobrazených. V prípade, že sa potvrdí predpoklad zachovania nápisu, primárnym zdrojom týchto informácií sa stane transkripcia textu a jeho interpretácia.

Ide o klasický typ "rodinného" náhrobného kameňa rozšíreného v Panónii v 1. až 3. stor. n. l., početne zastúpený v nálezoch z významných rímskych lokalít na trase alebo v blízkosti Jantárovej cesty, rímskej diaľkovej komunikácie..

Náhrobok v tvare hranola postaveného na výšku, s reliéfne spracovanou čelnou stranou, býva členený do troch obrazových polí. Priestor horného poľa spravidla zaberá nika, v ktorej je umiestnené poprsie zosnulého, resp. manželský pár alebo i viac rodinných príslušníkov. Stredné pole býva vyhradené nápisu a v dolnej časti náhrobku je epická scéna viažúca sa na život mŕtveho, resp. pohrebný rítus. Výtvarné dotvorenie tohto typu náhrobku zväčša dopĺňa rastlinná ornamentika a zobrazenia zvierat podľa symboliky sepulkrálného umenia. Skutočnú výtvarnú hodnotu náhrobného kameňa, jeho kompozičné podriadenie sa konkrétnemu ikonografickému typu, ako aj možné individuálne odchýlky budeme môcť posúdiť až po rozobratí studne a celkovom odkrytí kvádra. V prípade nálezu nápisu by sa preverilo a spresnilo približné datovanie náhrobného kameňa, vychádzajúce z doterajšieho časového rozpätia datovaných nálezov na Gerulate /Hošek 1972, s. 15/.

Druhým sochárskym nálezom je pieskovcová plastika zvieracej postavy /obr. 161: 2/, ktorej časť sa odkryla v h. 104 cm. Postava ležiaceho leva vyrastá z kamennej základne; pravý bok zvierata je plasticky vypracovaný predovšetkým v partiách končatín a hlavy, ľavá strana postavy nie je voľná, prechádza do kamenného kvádra, takže nejde o voľnú plastiku, ale o časť väčšieho kompozičného celku. Možno predpokladať, že postava má svoj pendant v doteraz neodkrytej časti kameňa. V skupine sochárskych pamiatok z Gerulaty má tento nález jedinečné postavenie predovšetkým kvalitou výtvarného spracovania. Popri mytologickej scéne Daidalos a Ikaros /Kolník 1979, s. 41/ a dvojici postáv Attisov je to jediné zobrazenie postavy bližšie sa výtvarným spracovaním kvalitám voľnej plastiky. Doteraz známe motívy zvierat objavujúce sa často na nálezoch v Gerulate /kamený kváder s vyobrazením mýtiskej zvieracej postavy grifa, motív hyppocampa či delfína/ sa pohybujú od schematického náčrtu po vypracovanie v nízkom reliéfe. Z hľadiska formy /ak neberieme do úvahy znakovosť postáv/ majú tieto vyobrazenia prioritnú dekoratívnu funkciu.

Okrem týchto sochárskych diel sme identifikovali viacero sekundárne použitých fragmentov. V hĺbke 45 cm je časť náhrobku so zachovanou nápisovou plochou a reliéfnou časťou /cca 68 x 33 x 46 cm/. Ťažko identifikovateľný je fragment v SZ rohu studne, v h. 100 cm. Jeho viditeľný zaoblený roh pokrýva rad nepravidielných paralelných zárezov. V JZ rohu /h. 120 cm/ bol použitý fragment pravdepodobne z náhrobku s časťou nápisovej plochy s rámovaním; je na nej písmeno M. Okrem náhrobkov a sochárskych fragmentov je v murive studne veľké množstvo architektonických článkov - časti ríms s výžlabkami, mohutné kvádre s pravouhlými ústupkami či zvyšky polostípa s plytkými kanelúrami/?/.

Získané výsledky gradujú obraz z predchádzajúcich výskumov do kompletnejšej podoby a spolu s poznatkami nadobudnutými pri čistení a konzervovaní zvyškov architektúr môžu interpretáciu lokality posunúť do nových významových polôh a načrtnúť tak hlavné smery ďalšieho výskumu v Rusovciach.

L i t e r a t ú r a

HOŠEK, R. 1972: Ala I. Cannefatum. Acta Universitatis Carolinae Philosophica et Historica, 5, s. 15-35.

KOLNÍK, T. 1979: Skvosty antiky na Slovensku. Ars Slovaca Antiqua. Bratislava.

WEITERE ANTIKE RELIEFFUNDE IN RUSOVCE-GERULATA. Im J. 1980 wurden die Restaurierungs- und Konservierungsarbeiten auf der Fundstelle Rusovce-Ge-

rulata /Bratislava, Ortsteil Rusovce/ um die Untersuchung eines altertümlichen Brunnens, der im Laufe der systematischen Grabungen des Archäologischen Institutes der SAW zu Nitra /J. Dekan/ freigelegt wurde, erweitert. Das Ziel der Grabung war, das Material zu konservieren und die gestörten sekundär verwendeten Sandsteinblöcke des Brunnens durch neue zu ersetzen. Der Brunnen befindet sich im zentralen Teil des Areals, doch er weist in der Achse eine unterschiedliche Orientierung auf. Vier archäologische Schnitte mit Kontrollblöcken wurden am Umfang des Brunnens geführt. Man deckte ein grösseres ovales mit Verschüttungsschichten ausgefülltes Objekt mit dem Brunnenkubus in der Mitte ab, das in ein Milieu mit Kulturschichten mit sporadischem Vorkommen der für die erste Besiedlungsphase der Gerulata typischen Gebrauchskeramik eingesetzt war. Eine Ausnahme bilden die Reste eines Objektes /?/ mit vereinzelt junglatènezeitlichem Material. Die bisher bekannte Tiefe des Brunnens ist 670 cm. Der Steinkranz des Brunnens hat am Grundriss viereckige Form, deren innere Seiten ein Quadrat von 150 x 150 cm bilden. Der Brunnen ist ausschliesslich aus sekundär verwendeten Steinblöcken oder -platten trockengemauert. Durch Abdeckung des äusseren Mantels bis zu 180 cm Tiefe entblössten sich Fragmente zweier Reliefs. Das erste stellt, nach dem abgedeckten oberen Drittel zu urteilen, einen Grabstein mit der Darstellung von Brustbildern zweier Figuren, die in einer seichten muschelförmigen Nische untergebracht waren. Es handelt sich um den klassischen Typ eines Familiengrabsteins, der im 1.-3. Jh. u. Z. in Pannonien verbreitet war. Den zweiten Fund stellt die Sandsteinplastik eines liegenden Löwen dar. Die rechte Seite des Tieres, vor allem die Gliedmassen und der Kopf, sind plastisch ausgearbeitet. Es handelt sich hier in Wirklichkeit um keine freie Plastik, sondern um den Teil einer grösseren Komposition. Es ist die einzige, aus Gerulata bekannte Tierdarstellung, die sich durch ihre plastische Gestaltung der freien Plastik nähert. Ausser diesen Bildhauerwerken konnte eine grössere Anzahl von sekundär verwendeten architektonischen Fragmenten sowie ein Teil des Inschriftenfeldes des Grabsteins /?/ mit dem Buchstaben M identifiziert werden.

Die Ergebnisse der Ergänzungsgrabung kompletisierten die bei den vorangehenden Grabungen erworbenen Kenntnisse und sie deuten gleichzeitig die Hauptrichtung der künftigen Grabungen in Rusovce an. /Abb. 161./

НОВЫЕ НАХОДКИ АНТИЧНЫХ РЕЛЬЕФОВ ИЗ МЕСТОНАХОЖДЕНИЯ РУСОВЦЕ-ГЕРУЛЯТА.

В 1980 г. на местонахождении Русовце-Герулята подвелося работам по возобновлению и консервации, а также дополнительным археологическим исследованиям обнаруженный в ходе систематических исследований Института археологии САН в Нитре /Й. Декан/ античный колодец. Исследования были вызваны потребностью консервировать или же заменить разрушенные вторично использованные песчаниковые квадраты в кладке колодца. Колодец находится в центре ареала, но учитывая центр отклоняется от оси. Четыре археологических шурфа с контрольными бровками были запущены по периметру колодца. Обнаружился большой овальный слоями засыпки заполнен объект с кубом колодца посреди, находящийся в среде культурных слоев с редким появлением прикладной керамики, типической для первых фаз заселения Геруляты, с исключением остатков объекта /?/ с немногочисленными позднелатенскими

находками. Дольше известная глубина колодца - 670 см. Его каменный ве-
нец имеет четырехугольный план, внутренние стороны образуют квадрат
/150 x 150 см/. Колодец выложен насухо исключительно вторично использо-
ванными каменными квадрами или вязаными насухо плитами. Вскрытием верх-
ней части на г. 180 см обнаружили фрагменты двух рельефов. Первый из
них - по обнаруженной верхней трети - надгробный памятник изображающий
бюст двух фигур в мелкой нише раковинovidной формы. Можно говорить
о классическом типе семейного надгробного памятника распространенно-
го в Паннонии в I-III вв. Второй находкой является рельеф лежащего льва
из песчаника. Правый бок животного рельефно обработан особенно в час-
тях конечностей и головы. На самом деле это не вольная пластика, а часть
бóльшего композиционного целого. Это единственное изображение на место-
нахождении Герулята животного, приближающееся своей художествен-
ной обработкой вольной пластике. Помимо приведенных произведений скульп-
туры определилось большое количество вторично употребляемых архитек-
турных элементов, а также часть надгробного памятника с надписью /?/, из
которой сохранилась только буква М. Результаты дополнительных исследо-
ваний дадут более конкретное представление, комплектуют полученные сведе-
ния и набрасывают направление следующих исследований на местонахождении
Русовце. /Рис. 161./

VÝSLEDKY VÝSKUMU PRÍZEMIA VEŽE STAREJ RADNICE V BRATISLAVE

Ladislav S n o p k o - Martin M e l i c h e r č í k

V januári 1980 vyhľadali pracovníci Geologického prieskumu Rýmařov v SZ ro-
hu veže Starej radnice v Bratislave sondu vedenú na základy objektu, pretože v mu-
rive boli trhliny, lokalizované najmä na prvom poschodí. Táto pracovná činnosť
vyradila z bežnej prevádzky prízemie veže a umožnila vykonať zisťovací archeolo-
gický a umeleckohistorický výskum. Výskum priniesol viacero podnetov k proble-
matike bádania tejto centrálnej bratislavskej architektúry.

Umeleckohistorická sondáž sa sústredila na preskúmanie niektorých kľúčových
bodov súvisiacich s najstaršími stavebnými etapami vývoja veže. Doplnili sa po-
znatky z predchádzajúceho výskumu A. Fialu a A. Leixnera v rokoch 1967-1970
/v podjazde, priestoroch prvého poschodia veže a radničnej kaplnky/. Dôležitým
novým poznatkom je najmä zachytenie štruktúry muriu základov veže a nadzáklado-
vých múrov. Základy veže sú stavané z neopracovaného lomového kameňa, spájaného
vápennou maltou s malým obsahom piesku a riečného štrku. Kameň bol kladený
do základovej ryhy bez náznaku riadkovania, v líci základov boli väčšie kusy ka-
meňov. Stavebná technika murovania nadzákladovej časti je v štruktúre zhodná
so základmi.

Prieskumom sa zachytili aj tehlové záklenky dvoch pôvodných okien v prízemí,
a to jeden nad súčasným oknom do námestia a druhý, intaktne zachovaný, v mieste
dnešného okna do Kostolnej ulice. Záklenok pôvodného okna do námestia /obr. 162:
1/ je vymurovaný z tehál a kamenných klenákov, spájaných maltou rovnakej štruk-
túry ako v základoch. Záklenok bol neskôr rozšírený a upravený omietkovým oste-
ním, v baroku bolo celé okno zväčšené. V plytkom segmentovom tehlovom oblúku okna

do Kostolnej ulice sa našli odtlačky dreveného debnenia výklenku a časť pôvodného šikmého murovaného parapetu okna. Vnútoraná výška okenného otvoru bola 330 cm. Vonkajšie kamenné ostenie okna sa nezachovalo. Prieskumom sa zistil aj tretí úzky tehlový záklenok, pravdepodobne niky, na stene smerom do podjazdu, vpravo od dnešného vchodu. Ostenie niky prechádza smerom dolu cez podlahu prízemí; v baroku bolo čiastočne zamurované a nika bola prebúraná do podjazdu ako malé okienko.

Dôležitým poznatkom výskumu je i zistenie, že súčasná prevýšená lomená krížová klenba je sekundárne nasadená na staršie obvodové múry prízemí.

Sonda v SZ rohu veže zachytila celý vertikálny priebeh muríva až po základovú škáru. Končila sa v h. 425 cm a jej obdĺžnikový tvar mal rozmery 170 x 100 cm. Profil, ktorý bol takto odkrytý, vykazoval nasledujúce vrstvenie: betónová dlážka; zásypová vrstva so zvyškami izolácie elektrického vedenia; zásypová vrstva okrovej farby na báze malty, jemného piesku, úlomkov tehál, kameňov a štrku; tenká homogénna vrstva hlíny; zásypová vrstva hnej farby s riedkym výskytom štrku a kamenia; okrovo sfarbená vrstva, rovnomerne zmiešaná s deštruktívnym materiálom; súvislá vrstva malty; žltohnedá vrstva s prímiesou uhlíkov; tmavohnedá až čierna vrstva narušajúca objekt /farebné ladenie prechádzalo škálou od tehlovočervenej po sivohnedú/, v ktorom boli stopy po vysokej teplote; piesok. Uvedené opisy sa týkajú SV a JV profilu sondy. SZ a JZ profil tvorili múry veže až po základovú škáru, ktorá bola cca 396 cm pod úrovňou dlážky. Základy sa končili v prostredí sterilného piesku.

Rekonštrukciou faktov vychádzajúcich z tejto nálezovej situácie možno históriu skúmaného priestoru interpretovať od doby keltského osídlenia Bratislavy. Najstaršiu sídelnú vrstvu reprezentuje objekt z prepálenej hlíny. Podľa SV profilu sondy a zvyškov hlíny zhodnej kvality na vnútornej strane JZ muríva veže možno predpokladať jeho orientáciu v smere od JZ na SV. Tvar objektu, vychádzajúc z toho, ako sa premieta v profile SV steny sondy, naznačuje, že môže ísť o deštrukciu pece. Jeho spodná časť zasahuje do piesčitých vrstiev dunajských naplavenín. Plášť objektu tvorí 5 až 8 cm vrstva červenej hlíny. V rozšírenej dolnej časti je dutina, orientovaná na SSV, idúca smerom do profilu, so stropom narušeným zvislými otvormi okrúhleho priemeru /cca 6 cm/. Pozdĺž celého stropu dutiny prebiehajú v smere jej orientácie nepravidelné kanáliky s priemerom cca 1,5 cm. Dutina siaha do profilu 170 až 190 cm. Poloblúk, ktorý reprezentuje jej tvar v priečnom reze, má základňu /47 cm/ v dolnej časti objektu, asi 35 cm od jeho spodného ohraničenia. Výška oblúka je 20 cm. Objekt bol narušený väčším zásahom, ktorý predstavuje hnedočierna hĺna bohatá na zvyšky keramiky /fragmenty kónických mís a dovnútra vtiahnutým ústím a črep z nádob naznačujú, že ide o neskorolátenský materiál/. Objekt svojím tvarom predstavuje kopulovú hrnčiarSKU pec /obr. 162: 2/ s vypáleným hlineným roštom hrúbky asi 15 cm, opatreným kruhovými otvormi. Uložné pomery naznačujú, že rošt nie je v pôvodnej polohe, ale aspoň čiastočne poklesol. Kopula sa nezachovala; jej deštrukcia vyplňa priestor nad roštom. Pri datovaní vymedzuje hornú hranicu existencie pece už spomenutý mladolátenský zásah.

Žltohnedá vrstva, ktorá smeruje vertikálne k ústiu sondy, je predbežne určená minimálnym množstvom keramických fragmentov do obdobia včasného stredoveku. Vrstva malty už priamo súvisí s najstaršou fázou výstavby veže. Reprezentuje pravdepodobne pôvodnú podlahu zapusteného prízemí. Zásypové vrstvy, v ktorých

sa našli fragmenty včasnobarokových tehál a adekvátneho keramického materiálu, sú nad touto podlahou a pravdepodobne sú výsledkom barokovej prestavby priestoru. S prestavbou súvisí tenká vrstva hlíny, ktorá slúžila ako udupaná dlážka. Deštrukčnú vrstvu nad ňou časovo vymedzuje zásyp z 20. stor., obsahujúci zvyšky elektrickej izolácie.

Pri interpretácii výsledkov výskumu z umeleckohistorického hľadiska nemáme zatiaľ veľa oporných bodov na presnejšie datovanie nálezov. Najdôležitejším prínosom je poznanie základov veže. Ďalej sa dokázalo, že murivo nadzákladovej časti nebolo v prvotnej fáze omietnuté, ale nerovnosti povrchu čiastočne vyrovnali maltou. Na niektorých miestach boli použité ako stavebný materiál tehly, ktoré sa zachytili aj v základoch. Dôležité je zistenie, že stavba veže je prvým murovaným objektom na tomto mieste námestia. Na pôvodnosť najstarších záklenkov okien poukazuje použitá spojovacia malta a ich umiestnenie v osi veže - pod oknami s trojuholníkovými vimperkami na I. poschodí.

Najstaršiu fázu miestnosti prízemí veže interpretujeme takto: Veža mala zapustené prízemie s podlahou v h. 150 cm od dnešnej úrovne námestia. Liata maltová podlaha je rovnakej štruktúry ako malta v základoch. Úroveň zapusteného prízemí pretrvávala až do renesancie, ako na to poukazuje oprava najstaršej maltovej podlahy jemnejšou maltovou vrstvou /s nálezmi glazovanej renesančnej keramiky/. Výška celej miestnosti prízemí bola cca 500 cm a predpokladáme zastropenie drevenými trámami. Podľa iných analogických situácií predpokladáme vstup do prízemí z miestnosti prvého poschodia. Nejasná ostáva zatiaľ funkcia niky??/ vpravo od dnešných dverí, kde by bol potrebný hĺbkový sondážny výskum.

Pri datovaní nálezov z prízemí veže Starej radnice bude nutné obrátiť pozornosť na poznatky z výskumov v historickom jadre mesta, najmä na námestí 4. apríla. Prihliadnuť treba na výsledky posledných prieskumov v protiľahlom bloku domov, a najmä na objekt 2 - vežový dom so zachovanými omietkovými vrstvami od 14. stor. a s pôvodnými architektonickými detailmi, ktorý má priamy súvis s datovaním nálezov vo veži Starej radnice. Na základe celkovej nálezovej situácie a umeleckohistorickej analýzy sa preto domnievame, že najstaršiu fázu výstavby veže môžeme datovať do poslednej tretiny 13. stor., resp. na začiatok 14. stor.

Z mladších stavebných úprav v prízemí veže je významnou fázou zaklenutie miestností krížovou klenbou. S touto stavebnou činnosťou súvisí zrejme úprava najstaršieho okna smerom do námestia a súčasné omietnutie celej miestnosti vrstvou jemnej omietky. Z tejto neskorogoticko-renesančnej fázy /datujeme ešte do prvej polovice 16. stor./ pravdepodobne pochádza aj zvyšok plastickej omietkovej lalíe nad dnes už nezachovaným portálom, ktorý je nad terajším vstupom. Rozsiahle barokové úpravy sa týkali najmä zvýšenia podlahy a úpravy okien, ktoré boli rozšírené a dostali nové parapety. Vtedy asi vymenili aj ich vonkajšie kamenné ostenia. Súčasne bol značne rozšírený a prestavaný vchod. Tieto úpravy datujeme do obdobia od druhej polovice 17. do polovice 18. stor. Zásahy v 19. a 20. stor. sa týkali v prevažnej miere úpravy podlahy. Miestnosť dostala i niekoľko vápenných náterov.

Význam zisťovacieho archeologického a umelecko-historického výskumu v prízemí veže Starej radnice vidíme v doplnení doterajších poznatkov novými faktmi o jej stavebnom vývoji. V neposlednom rade výskum bude aj podkladom očakávaného komplexného doriešenia problematiky tejto významnej pamiatky Bratislavy.

GRABUNGSERGEBNISSE IM ERDGESCHOSS DES TURMES DES ALTES RATHAUSES VON BRATISLAVA. Sondierungsarbeiten geologischen Charakters, die infolge des Vorkommens von Spalten im Erdgeschoss des Turmes des Alten Rathauses von Bratislava durchgeführt werden mussten, ermöglichten hier die Verwirklichung einer archäologischen Feststellungsgrabung und einer kunsthistorischen Untersuchung. Durch einen in der Nordwestecke angelegten und auf die Turmfundamente geführten Schnitt erfasste man ein Objekt, das anhand der latènezeitlichen Keramik datiert wurde. Dieses Objekt kann als der Torso eines Kuppelofens zum Ausbrennen der Keramik /Orientation SW-NO/ mit durchgebrannter Rostplatte von 15 cm Stärke und mit kreisförmigen Öffnungen interpretiert werden. Durch den Schnitt konnten auch die baulichen Entwicklungsphasen des Turmes festgestellt werden. Die erfasste Fundamentspalte befindet sich in der Tiefe von 396 cm. In der Tiefe von 150 cm unter dem Niveau des heutigen Stadtplatzes wurde der ursprüngliche gegossene Mörtelfussboden des eingesenkten Erdgeschosses erschlossen. Bei der Grabung erfasste man auch zwei ursprüngliche Fensterausschnitte aus Ziegeln und einen Ausschnitt, wahrscheinlich Fensternischen. Gleichzeitig wurden die Turmfundamente und die darüberliegende Mauer eingehend identifiziert. Aufgrund der gesamten Fundsituation und der kunsthistorischen Analyse wird die älteste Bauphase des Turmes in das letzte Drittel des 13. bzw. in den Anfang des 14. Jh. eingestuft. /Abb. 162./

РЕЗУЛЬТАТЫ ИССЛЕДОВАНИЙ ПЕРВОГО ЭТАЖА БАШНИ РАТУШИ "СТАРА-РАДНИЦА" В Г. БРАТИСЛАВА. В ходе археологических и художественно-исторических исследований первого этажа башни ратуши "Стара-Радница" были вследствие трещин в стенах первого этажа башни заложены шурфы геологического характера. Веденным к фундаменту шурфом в СЗ углу башни был затронут датированный латенской керамикой объект. Можно его определить как горс куполообразной гончарной печи /ориентировка ЮЗ-СВ/ с обожженной решеткой - толщиной в 15 см и круговыми отверстиями. Шурф назначил одновременно касающиеся строительных фаз башни полевые условия. Щель фундамента затронулась на 396 см. На г. 150 см от нынешнего уровня площади был определен первоначальный литой пол из строительного раствора вставленного первого этажа. В ходе исследований затронулись два первоначальных проема окон и один проем правдоподобно ниши. Одновременно были детально зафиксированы фундаменты и кладка над фундаментом. На основе общих условий находки, а также художественно-исторического анализа самая ранняя фаза строительства башни датируется последней третью XIII в., или же началом XIV в. /Рис. 162./

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM NA ZÁMČISKU V UNÍNE

E t e l a S t u d e n í k o v á

Archeologický výskum známeho hradiska v obci Unín, okres Senica /Janšák 1928, s. 20-23/, ktorý sa realizoval od 7. júla do 15. septembra 1980, bol vyvolaný zistením, že na akropole hradiska sa pravidelne robia neodborné výkopy.

Pretože doterajšie časové zaradenie hradiska do doby halštatskej sa opieralo iba o črepy keramiky získané pri povrchových zberoch, sondážne práce sme zamerali na zistenie charakteru a zaradenie opevnenia I /sonda II/, akropoly a jej vnútorného areálu /sonda I/.

Nálezová situácia v sonde I, kde vrchná humózná zemina lesného typu nasadla priamo na podložie /vrstevnato sa rozpadávajúci pieskovec/, dokazuje výhradne osídlenie z konca staršej doby bronzovej. Sústreďenie nálezov v h. 20-25 cm od súčasného povrchu terénu takmer po celej ploche sondy umožňuje predpokladať, že ide o pôvodnú úroveň sídliska, porušenú iba v miestach, kde boli objekty 3 a 4.

Dôležité poznatky sme získali v sonde II, ktorá viedla cez val a priekopu - opevnenie I. Precizovaním zložitej stratigrafickej situácie pri vnútornom obvode valu i samotnom vale sa zachytili štyri stavebné fázy maďarovsko-väteřovského osídlenia. V keramickej náplni sa črtá možnosť vyčleniť predbežne tri vývojové fázy. Dôležitá je pritom skutočnosť, že nálezy vykazujú bližšie vzťahy ku kultúrnemu vývoju na pravom brehu Moravy než k centrálnej oblasti maďarovskej kultúry na juhozápadnom Slovensku.

V sonde II, v povrchovej vrstve /do h. 30 cm/, bol výrazný črepový materiál z mladšej doby bronzovej /velatická kultúra/, ďalej črepy zo sitúl so stredolaténskou profiláciou a rímsko-barbarské črepy. Črepy keramiky z doby halštatskej, získané z povrchových zberov na opevnení II a v povrchovej vrstve sondy II, možno typologicky zaradiť do druhého halštatského stupňa.

Výskumná sezóna 1980 priniesla teda doklady o zbudovaní prvého pásma opevnenia okolo najvyššie položeného miesta na konci staršej doby bronzovej. Opevňovací systém /hrotitá priekopa a kamenno-hlinitá konštrukcia valu, spevnená drevenými brvnami/ sa neodlišuje od opevnenia iných súčasných osád.

L i t e r a t ú r a

JANŠÁK, Š. 1928: Niektoré novoobjavené hradiská slovenské. In: Sborník Muzeálnej slovenskej spoločnosti. 23. Turčiansky Svätý Martin, s. 3-26.

RETTUNGSGRABUNG AUF ZÁMČISKO IN UNÍN. Die Mitarbeiter des Archäologischen Institutes des Slowakischen Nationalmuseums zu Bratislava haben im J. 1980 Sondierungsarbeiten auf dem bekannten Burgwall in der Flur Zámčisko bei der Gemeinde Unín /Bez. Senica; Janšák 1928, S. 20-23/, der bisher nur anhand des Lesefundmaterials in die Hallstattzeit datiert wurde, durchgeführt. Die Untersuchung richtete sich auf die Akropolis des Burgwalls und auf seine Befestigung /Schnitt I, II/. Die Objekte und die Kulturschicht des Burgwallareals bzw. der Akropolis gehören in den Bereich der Maďarovce-Väteřov-Böheimkirchen-Kultur, ähnlicherweise wie alle vier Bauphasen des Befestigungssystems der Akropolis, d. h. der Befestigung I. Von Bedeutung ist hier die vorläufige Aussonderung von drei Phasen dieses Bereichs aufgrund des Keramikmaterials.

In der über der Befestigung liegenden Kulturschicht erfasste man Besiedlung der Velatice-Kultur und sporadisch auch latènezeitliche und römisch-barbarische Funde. Die hallstattzeitliche Besiedlung meldet sich in die zweite Stufe der Hallstattzeit.

ОХРАННЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В УРОЧИЩЕ "ЗАМЧИСКО" В С. УНИИ. Работники Археологического института Словацкого национального музея в Братиславе проводили в 1980 г. разведочные работы городища в урочище "Замчиско", недалеко с. Унии, рай. Сеница /Janšák 1928, с. 20-23/, донные датированного на основе подъемного материала периодом галштатта. Исследования сосредоточились на акрополь урочища "Замчиско", также как и на его фортификации /шурфы I, II/. Объекты и культурный слой комплекса, или же его акрополи, относятся к округу Мадяровце-Ветержов-Бегайкирхен, также как и все четыре строительных фазы фортификационной системы акрополи - фортификации I. Важным является предварительное выделение, на основе керамики, трех фаз развития этого округа. В находящемся над фортификацией культурном слое было затронуто заселение велятицкой культуры и обнаружались немногочисленные латенские и римско-варварские находки. Галштаттское заселение относится ко второй галштаттской ступени.

PRAVEKÉ NÁLEZY ZO ŠURIAN

Peter Š a l k o v s k ý

V roku 1980 boli postúpené do Archeologického ústavu SAV v Nitre na odborné spracovanie tri nádoby a praslen, ktoré objavil Ján Haluza pri hĺbení základov svojho domu na Nitrianskej ul. 27 v Šuranoch /okr. Nové Zámky/. Lokalita je v severozápadnej časti obce a nálezy pravdepodobne predstavujú jeden celok. Bližšie nálezové okolnosti sa zistiť nepodarilo.

O p i s n á l e z o v

1. V ruke vyrobená šálka s jedným /odlomeným/ uškom oválneho prierezu, pôvodne pravdepodobne prečnievajúcim nad ústie, povrch drsný, čiernohnedý /obr. 163: 1/.
2. V ruke vyrobená šálka s ústím vyformovaným do zaobleného trigonálneho tvaru a s výčnelkom miesto ucha pod okrajom; povrch drsný, hnedý a sivý /obr. 163: 4a, b/.
3. Malá v ruke vyrobená nádobka-pohárik; povrch drsný, hnedý /obr. 163: 2/.
4. Bikónický hlinený praslen; povrch hladký, hnedý /obr. 163: 3/.

Primitívne tvarované nádoby a pomerne kvalitne zhotovený praslen predstavujú málo typický nálezový celok, ktorého chronologické zaradenie je neisté. Jeho najbližšie analógie možno azda hľadať na birituálnych "trácko-skýtskych" pohrebiskách mladšej doby halštatskej /napr. Chotín - Dušek 1966/.

L i t e r a t ú r a

DUŠEK, M. 1966: Thrakisches Gräberfeld der Hallstattzeit in Chotín. Bratislava 1966.

URZEITLICHE FUNDE AUS ŠURANY. In der Strasse Nitrianska ulica Nr. 27 in Šurany /Bez. Nové Zámky/ wurden zufälligerweise drei einfache handgefertigte Gefäße und ein Tonwirtel /Abb. 163/ gefunden. Nähere Analogien zu diesen wenig typischen Funden sind wahrscheinlich auf birituellen thrako-skythischen Gräberfeldern aus der jüngeren Hallstattzeit zu suchen.

ДОИСТОРИЧЕСКИЕ НАХОДКИ ИЗ Г. ШУРАНИ. На Нитрманской улице в г. Шурани /рай. Нове-Замки/ случайно обнаружались три сделанные вручную сосудики и одно пряслице /рис. 163/. Непосредственные аналогии этим мало типическим находкам можно искать на биритуальных "трацко-скитских" погребениях позднегальштатского периода.

DRUHÁ SEZÓNA VÝSKUMU V LOPUŠNÝCH PAŽITIACH

Ondrej Š e d o

Práce počas druhej sezóny záchranného výskumu Archeologického ústavu SAV a Kysuckého múzea na lokalite v Lopušných Pažitiach /okr. Čadca/ sa iba v malej miere venovali hrádke, ktorý je na temene vrchu Malé Ostré. Zberom na porušených plochách sa doplnil súbor veľkomoravskej keramiky. Z obdobia, keď opevnenie používal ľud púchovskej kultúry, pochádza zlomok žarnova, ktorý sa našiel pri rozširovaní kameňolomu na západnom svahu.

V sedle pod Malým Ostrým sme pokračovali v plošnej odkrývke v susedstve miesta minuloročného výskumu. Sledovala sa tu ďalšia časť sídliska púchovskej kultúry. Zachytili sa objekty na miernom svahu, sklonenom k východu. Kultúrna vrstva bola v dôsledku intenzívneho splavovania materiálu z vyššie položených častí lokality pomerne hrubá a bohatá na nálezy. Úplne sa preskúmal pôdorys chaty /obj. 8/80/ s dlhšou osou v smere S-J. Západná časť sa zarezávala do svahu, smerom dole svahom vyrovnával podlahu násyp, spevnený nízkou podmurovkou z kameňov. K zahĺbenej časti sa dali priradiť kolové jamy v blízkosti troch nároží. Rekonštruovateľné rozmery boli 294 x 196 cm. V tesnej blízkosti bola ďalšia chata /obj. 12/80/, preskúmaná iba čiastočne. Zdá sa, že spôsob úpravy terénu bol rovnaký, podmurovku v tomto prípade vytvárali drobné kamene. Obytnú funkciu mohol plniť i ďalší objekt /13/80/. Preskúmala sa z neho časť zahĺbeného priestoru s oválnym pôdorysom a misovitým dnom. Výplň tvorila tmavá sypká hlina. Na celej skúmanej ploche sa črtali drobné kolové jamy, plytké jamy s kruhovým pôdorysom a niekoľko zásobných jám menších rozmerov. Vo väčšine prípadov sa zistilo, že tesne po skončení funkcie /napr. po vybratí obsahu/ ich starostlivo zasypali žltavou hlinou z najbližšieho okolia. Kultúrna vrstva zaplnila iba ústie, kam sa dostala až po uľahnutí obsahu. V tesnej blízkosti niektorých jám sa rozoznali 1-2 kolové jamy, ktoré pravdepodobne umožňovali zastrešenie.

Presnejšie časové zaradenie objektov sťažoval malý počet nálezov vo výplniach zahĺbených častí, kontrastujúci s bohatosťou kultúrnej vrstvy. Podľa doterajšieho stavu spracovania možno všetky preskúmané objekty datovať do laténskej fázy púchovskej kultúry. Pretože boli nahustené na pomerne malom priestore, musíme predpokladať, že nevznikli naraz, ale s menšími časovými odstupmi. Pri sledovaní zásahov do terénu sa zachytili zvyšky ďalších ničených objektov a kultúrnych vrstiev. Rýchlo napredujúca ťažba v kameňolome /sprevádzaná neustálym odstreľovaním kameňa/ znemožnila ich záchranu.

ZWEITE GRABUNGSSAISON IN LOPUŠNÉ PAŽITE. Bei der Rettungsgrabung in Lopušné Pažite /Bez. Čadca/ verfolgte man einen Wohnturm auf dem Gipfel des Hügels Malé Ostré mit Funden der Púchov-Kultur und aus grossmährischer Zeit. Im Sattel am Fuss des Hügels untersuchte man den weiteren Teil einer Púchov-

Siedlung. Es wurden die Grundrisse zweier teilweise in den Hang eingetiefter Hütten abgedeckt. Eine von ihnen wies Pfostenkonstruktion auf. Ferner erfasste man ein Objekt mit ovalem Grundriss und eine grössere Zahl von Gruben mit verschiedener Funktion. Sämtliche Funde entfallen in die Latènezeitliche Phase der Púchov-Kultur. In Anbetracht der grossen Häufung der Objekte auf relativ kleiner Fläche ist damit zu rechnen, dass sie nicht gleichzeitig entstanden sind.

ВТОРОЙ СЕЗОН ИССЛЕДОВАНИЙ В С. ЛОПУШНЕ-ПАЖИТЕ. В ходе охранных исследований в с. Лопушне-Пажите /рай. Чадца/ был прослежен находящийся на вершине горы Мале-Остре небольшой замок с находками пуховской культуры, а также великоморавскими находками. В антиклинали у подножия горы исследовалась часть поселения пуховской культуры. Вскрылись чертежи двух хат врезанных в склон. Одна из них имела столбовую конструкцию. Был обнаружен также объект овального плана и большинство ям разнообразных функций. Находки относятся к латенской фазе пуховской культуры. Из-за накопления объектов на довольно малой площади нужно рассчитывать на факт, что они не были построены одновременно.

PRIESKUM ARCHEOLOGICKÝCH LOKALÍT V OKRESE ČADCA

Ondrej Š e d o

V roku 1980 sa v okrese Čadca sledovali už dávnejšie známe lokality a vykonával sa prieskum na územiach dosiaľ archeologicky neprebádaných.

Č i e r n e

Pri prieskume západnej časti vrchu Valy /nadm. výška 606 m/ sa zistili zvyšky valov a priekop, prechádzajúcich po hrebení v zalomených líniách. Do tohto obranného systému sa začleňovalo malé opevnenie so štvorcovým pôdorysom rozmerov 15 x 15 m, rovnako obklopené valom a priekopou. Vnútri sa na povrchu dali identifikovať terénne úpravy a stopy zástavby. V tmavej kultúrnej vrstve boli uhľíky, mazanica, črepy a zlomky kachlíc.

Podľa doterajších nálezov možno klásť vznik opevnenia do 17. stor. Bolo súčasťou systému sliezskych pevností /s centrom na Šancoch nad Jablunkovským priesmykom/ na vtedajších hraniciach s Uhorskom.

K l u b i n a

Na základe informácií D. Choluja, ktorý už r. 1975 overil v teréne miestnu tradíciu o zaniknutej sklárni v Klubine, sa uskutočnil prieskum v polohe Hutiská. Skláreň stála v závere Klubinskej doliny, na úpätí vrchov hrebeňa Beskýd. Na členej terase potoka sa zistili v dĺžke asi 60 m rozptýlené hrudy skloviny, prepálené kamene, sklené zliatky, keramika a minca. Na jednom z miest, ktoré poškodili pri zväžaní dreva, sa dala na ploche 2 x 2 m sledovať súvislá vrstva kameňov. Prekrývala ju tmavá kultúrna vrstva s keramikou so zlomkami sklenených nádob a s uhľíkmi. V ďalšom priestore sa odkryli zvyšky podmuroviek z kameňov kladených nasucho, ktoré boli základmi zrúbovej stavby. V zásype sa našli prepálené ka-

menné platne so sklovitým povrchom, zhľuky kremenného piesku, drevné uhlie, kusy skloviny, sklené zliatky, odpad zo sklárskej výroby a zlomky nepodarkov, ďalej črepy technickej a úžitkovej keramiky, zlomok kachlice a kosti zvierat. Skláreň produkovala zväčša výrobky zo zelenkastého skla /číre boli veľmi zriedkavé/, z ktorých sa dali identifikovať fľaše so štvorhranným telom, poháre a tabuľové sklo.

Dosiaľ sledovaný priestor predstavuje iba časť areálu sklárskej huty. Pozoruhodné je jej umiestnenie v odľahlej časti doliny, 7 km od komunikácií a osídlenia v údolí rieky Bystrice, priamo pod vrchmi, po ktorých prechádza hranica s Poľskom. Podľa keramiky môžeme klásť jej existenciu do druhej polovice 18. stor., čo by potvrdzoval aj nález mince Márie Terézie z r. 1761. V doterajšej regionálnej literatúre a známych archívnych fondoch sa zmienky o sklárstve na Kysuciach nevyskytli.

K r á s n o n a d K y s u c o u

Pri výstavbe staveniskových zariadení sa splanírovala rozsiahla plocha, vymedzená na západe cestou Čadca - Žilina a na juhu odbočkou Krásno nad Kysucou - Stará Bystrica. V neďalekej polohe Pri Kalinove sa už dávnejšie zistili rôzne interpretované a datované objekty.

V štrkovom podloží sa pri opakovanom prieskume objavil zahĺbený objekt 1/80. Javil sa ako nepravideľný obdĺžnik s rozmermi 180 x 64 cm, s dlhšou osou v smere S-J, mal zvislé steny a nevýrazne preliačené dno v hĺbke 25 cm od úrovne okolitého podložia. Zo SV rohu vyčnieval drobný výklenok. V zásype bola sypká tmavá hlina zmiešaná s uhlíkmi a množstvo riečnych kameňov, ktoré sa sústreďovali predovšetkým v južnej časti. Tu vytvárali súvislú "dlážku" so zvýšenými okrajmi. Objekt 2/80 sa črtal 30 m ďalej k severu. Bola to misovitá priehlbina oválneho pôdorysu s rozmermi 145 x 105 cm. Dlhšia os prechádzala v smere V-Z, dno bolo v hĺbke 34 cm od úrovne podložia. Výplň tvorila sypká tmavá hlina s uhlíkmi, steny a dno prekryvala súvislá, všade rovnako hrubá vrstva prepálených hrudiek hliny a drobných pieskovcov. Ďalšie obdobné objekty sa zničili pri stavebných prácach.

Problém datovania a interpretácie objektov zostáva otvorený, rovnako ako v prípade starších nálezov, a možno vzhľadom na rozsah zničenia plochy sa ho ani v budúcnosti nepodarí vyriešiť.

K y s u c k é N o v é M e s t o

Pri sledovaní dávnejšie známeho sídliska v polohe Sulkov sa na okraji plochy so stredovekým osídlením zistila škvrna prepálenej hliny. Po zhrnutí ornice sa v hĺbke 20 cm objavila tenká, miestami vytrácajúca sa kultúrna vrstva. Prekryvala oválny priestor s rozmermi 225 x 160 cm. Pri východnom okraji bola jama /80 x 45 cm/ so šikmými stenami a rovným dnom v hĺbke 15 cm od úrovne podložia. Jej výplň, totožná s kultúrnou vrstvou v okolí, obsahovala spálené drobné hrušky hliny a mazanice, uhlíky, bronzový zlomok a keramiku, ktorá sa sústreďovala pri povrchu zásypu. Zistili sa črepy z nádob hrncovitých tvarov, zo džbán a z pokrývky. Vo výzdobe prevláda závitnica, ukončená často na pleciach nádob jednoduchou vlnovkou. Okraje sú šikmo von vyhnuté alebo hore vytiahnuté. Dná nesú stopy podsýpky. Časť výrobkov bola obtáčaná, časť vytáčaná na hrnčiarskom kruhu. Zvláštnosťou je nález zlomku bronzového kruhu s radom okrúhlych puncov a krátkych zásekov.

V zhode s dávnejšie získaným materiálom z tejto lokality datujeme aj novozistený objekt na prelom 13. a 14. stor.

K y s u c k é N o v é M e s t o, časť R a d o l a

Pri rekonštrukcii renesančného kaštieľa v Kysuckom Novom Meste - časť Rado-la - sa v profile výkopu na kanalizáciu objavila odpadová jama. Bola vo vzdialenosti 160 cm od priečelia, v tesnej blízkosti súčasného vstupu, zahĺbená do štrkového podlažia. Mala misovitý tvar s hĺbkou 50 cm. Výplň tvorila intenzívne prepálená hlina červenej a sivej farby. Na väčších spečených hrudách sa objavoval sklovitý povlak. V zásype sa ďalej zistila vrstva pripomínajúca vápno alebo rozpadnutú nekvalitnú maltu a tenké deformované plátky hlíny so žulovým ostrivom - zvyšky prachovite prepálenej keramiky. Podľa štruktúry hmoty ich iba odhadom môžeme datovať do 14.-16. stor. Nie je vylúčené, že jamu zaplnili zvyšky pece na pálenie vápna pre výstavbu najstaršej časti kaštieľa. V kultúrnej vrstve v okolí vchodu sa našli dva atypické črepy, datovateľné do 14. stor., ostatný materiál, keramika a drobné zlomky kachlíc, patrí do 18. stor.

BEGEHUNG ARCHÄOLOGISCHER FUNDSTELLEN IM BEZIRK ČADCA. Im J. 1980 verfolgte man im Bezirk Čadca seit längerem bekannte Fundstellen und realisierte die Begehung bisher archäologisch nicht untersuchter Gebiete.

Č i e r n e. Auf dem Gipfel des Hügels Valy /606 m ü. d. M./ erfasste man eine kleine Befestigung mit quadratischem Grundriss, geschützt von Wall und Graben. Sie war ein Bestandteil der schlesischen Festungen auf der damaligen Grenze mit Ungarn. Die meisten Funde melden sich in das 17. Jh.

K l u b i n a. Im Gebirgstal der Gemeindegemarkung erfasste man bei der Begehung eine aufgelassene Glashütte. Es wurden dort Flaschen, Becher und Tafelglas von grünlicher Farbe, vereinzelt auch aus reinem Glas hergestellt. Aufgrund der Funde von Keramik und einer Münze wird die Produktion vorläufig in die zweite Hälfte des 18. Jh. datiert.

K r á s n o n a d K y s u c o u. In der Nähe der bereits bekannten Fundstelle in der Flur Pri Kalinove untersuchte man seicht eingetiefte Objekte, eines von rechteckiger /180 x 64 cm/ und ein zweites von ovaler Form /145 x 105 cm/. Sie enthielten eine dunkle Verschüttung, Holzkohlestückchen, Flussgeröll und eine Schicht gebrannten Lehms. Entsprechend den Objekten aus den älteren Begehungen, können auch die neu abgedeckten nicht datiert und interpretiert werden.

K y s u c k é N o v é M e s t o. In der seit längerem bekannten Siedlung in der Flur Sůlkov wurde ein mittelalterliches Objekt festgestellt. Es verblieb von ihm eine mit einer Kulturschicht überdeckte ovale Fläche und eine Grube. Die Funde stammen von der Wende des 13./14. Jh.

K y s u c k é N o v é M e s t o, Gemeindeteil R a d o l a. Bei der Rekonstruktion des Renaissancekastells wurde eine Kulturschicht und eine mit gebranntem Lehm angefüllte Grube gestört, deren Datierung in das 14.-16. Jh. geschätzt wurde. Die gebrannte Füllerde kann als Destruktion eines Ofens zum Brennen des Kalkes interpretiert werden.

РАЗВЕДКИ НА АРХЕОЛОГИЧЕСКИХ МЕСТОНаХОЖДЕНИЯХ В РАЙОНЕ Г. ЧАДЦА. В 1980 г. осуществились в районе г. Чадца археологические разведки на уже известных, но донныне не исследованных местонахождениях.

Ч ь е р н е. На вершине горы Вали /в. над уровнем моря 606 м/ вскрылось защищенное валом и рвом малое укрепление четырехугольного плана. Оно являлось составной частью силезийских крепостей на тогдашнем рубеже с Венгрией. Большинство находок датируется XVII в.

К л у б и н а. В горной долине в кадастре села обнаружился в ходе археологических разведок погибший стекольный завод. Он выпускал бутылки, стаканы, а также листы стекла зеленоватого цвета, иногда прозрачные. На основе находок керамики и монет можно предварительно его продукцию датировать второй половиной XVIII в.

К р а с н о - н а д - К и с у ц о у. Поблизости известного местонахождения в урочище "При-Калинове" исследовались мелко углубленные объекты, один из них квадратной формы /180 x 64/, другой овальной /145 x 150 см/. Они содержали заполнение темного цвета, угольки, речные камешки, а также слой обожженной глины. Объекты нельзя датировать и ближе определить.

К и с у ц к е - Н о в е - М е с т о. На известном поселении в урочище "Сулков" был обнаружен средневековый объект. Сохранились только перекрытая культурным слоем овальная площадь и яма. Находки датируются рубежом XIII и XIV вв.

К и с у ц к е - Н о в е - М е с т о, часть Р а д о л а. В ходе реконструкционных работ на усадьбе в стиле ренессанса были разрушены культурный слой и яма с содержащим обожженную глину заполнением. Можно его датировать XIV-XV вв. Обожженное заполнение можно интерпретировать как деструкцию печи для выжигания извести.

REVÍZNÝ VÝSKUM NA PREDPOKLADANOM SLOVANSKOM POHREBISKU V DUNAJOVE

Ondrej Š e d o

Na základe údajov, ktoré získal K. Andel /1928, s. 27/ od občanov obce Dunajov /okr. Čadca/, sa v osade Švaňovia predpokladalo kostrové pohrebisko, pôvodne datované do 8.-11. storočia. Pri stavbe domu č. 116 /vtedy ho vlastnil Roman Krúpa/ sa v roku 1925 údajne našli kostry a spolu s nimi nože, nádoba a minca. V poznámke zaregistroval Dunajov J. Eisner /1933, s. 266, pozn. 201/, neskôr sa o výsledkoch obhliadky lokality a menšieho výkopu v blízkosti prvých nálezov stručne zmienil V. Budinský-Krička /1936-1937, s. 13/. S výhradami uvažoval, že ide pravdepodobne o slovanské hroby. Problém ostal otvorený a až do súčasnosti sa lokalita s väčšou či menšou istotou uvádzala v archeologickej a historickej literatúre.

Pohrebisko je na hraniciach chotárov Krásna nad Kysucou a Dunajova, na nízkej terase pri výtoku potoka do údolia Kysuce. Celý priestor, zovretý strmými svahmi, je dnes zaplnený novostavbami rodinných domov. Kostry a sprievodný materiál sa podľa viacerých informácií objavovali vo výkopoch na úseku dlhom asi 150 m. Revízny výskum sa upriamil na plochu vedľa domu č. 116 /dnes 108/, ktorá je v tesnej blízkosti miesta prvých nálezov. Po zhrnutí ornice sa objavila skupina bal-

vanov, ktoré vyznačovali východnú časť zásypu hrobu 1. V hĺbke 60 cm sa v žltej hline jasne črtala obdĺžniková hrobová jama so zaoblenými rohmi. Kostra, orientovaná V-Z, bola uložená vo vystretej polohe. V zásype sa našli iba kované klince rôznych veľkostí. Z hrobu 2 sa preskúmala západná časť, kde bola lebka, mal teda opačnú orientáciu než predchádzajúci. V profile sondy sa dala sledovať 4,5 cm široká šikmá kolová jama, prechádzajúca spod ornice až do ľavej strany hrudného koša. Odkrytá časť hrobu 3 neumožnila presnejšie rozoznať nálezovú situáciu a určiť orientáciu. Zistila sa tu lebka, ku ktorej priliehal /podkladal ju/ fragment nádoby vytočenej na hrnčiarskom kruhu z jemnej, kvalitne do červena vypálenej hliny.

Hroby 1 a 2 neobsahovali dobre datovateľné predmety. Fragment nádoby v hrobe 3 nemôže byť starší než zo začiatku 18. storočia. Napriek malému rozsahu výskumu sa možno domnievať, že pohrebisko /cintorín/ sa používalo zhruba v 17.-19. storočí. Predmety, ktoré sa mali nájsť v predchádzajúcich desaťročiach /nože, nádoba, minca/, tvoria bežnú súčasť hrovej výbavy zo začiatku novoveku /Dušeková 1980, s. 443-444/.

L i t e r a t ú r a

ANDEL, K. 1928: Predhistorické pamiatky na Kysuciach. In: Sborník Muzeálnej slovenskej spoločnosti. 22. Turčiansky Svätý Martin, s. 94-97.

BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1936-1937: Archeologické výskumy na Slovensku v r. 1933-1936. Časopis Muzeálnej slovenskej spoločnosti, 27-28, s. 11-17.

DUŠEKOVÁ, S. 1980: Cintorín z 15.-17. stor. v Smoleniciach, Slovenský národopis, 28, s. 433-454.

EISNER, J. 1933: Slovensko v pravěku. Bratislava.

REVISIONSGRABUNG AUF DEM VORAUSGESETZTEN SLAWISCHEN GRÄBERFELD IN DUNAJOV. Die Revisionsgrabung beglaubigte ältere Angaben, nach welchen in der Gemeinde Dunajov /Bez. Čadca/ ein slawisches Skelettgräberfeld sei. Aufgrund der Fundsituation und der Neufunde kann eine solche Interpretierung ausgeschlossen werden. Auf dem Gräberfeld wurde etwa vom 17.-19. Jh. bestattet.

ПРОВЕРОЧНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ НА ПРЕДПОЛАГАЕМОМ СЛАВЯНСКОМ МОГИЛЬНИКЕ В С. ДУНАЕВ. Проверочные исследования ревизовали те данные, по которым в с. Дунаев /рай. Чадца/ находится славянский могильник с трупоположениями. На основе условий находки, а также новооткрытых находок эта возможность исключается. На могильнике хоронилось приблизительно с XVII до XIX вв.

DRUHÝ ROK VÝSKUMU V ČEČEJOVCIACH

Stanislav Š i š k a

V roku 1980 pokračoval Archeologický ústav SAV v predstihovom záchrannom výskume neolitickej a mladohalštatskej lokality v polohe Gemerské v Čečejevciach /okr. Košice-vidiek/. Skúmaná plocha 3000 m² bezprostredne nadväzovala na výskum v roku 1979 a zasahovala aj časť neveľkej močaristej priehlbne, ktorú spolovice obklopovala terasovitá vyvýšenina.

Len ojedinelé črepy a nepočetná obsidiánová industria z tenkej kultúrnej vrstvy patria neolitickému osídleniu - starému stupňu kultúry s východnou lineárnou keramikou. Pretože podstatná časť objektov preskúmaných v predchádzajúcom roku patrila práve tejto kultúre, ich absencia na trojnásobne väčšej ploche na prvý pohľad síce prekvapuje, ale možno z nej stanoviť viac záverov. Predovšetkým sa potvrdila téza, založená na rozptýlenom situovaní objektov vyhĺbených do zeme, podľa ktorej sa výskumom v r. 1979 zachytil už len južný okraj neolitickej osady. Oveľa závažnejšie je však zistenie, že pôdorysy kolových stavieb objavené v r. 1979, ktorých kultúrna príslušnosť sa nedala ešte jednoznačne potvrdiť, patria k osídleniu v dobe halštatskej, a nie ku kultúre s východnou lineárnou keramikou, ako sme s výhradami predpokladali /Šiška 1980, s. 205/. Časť podobných kolových stavieb sme totiž zistili i v r. 1980 v prostredí mladohalštatského sídliska bez akýchkoľvek neolitických nálezov. Táto okolnosť potvrdzuje ďalšiu našu tézu, že pre nositeľov kultúry s východnou lineárnou keramikou a bukovohorskej kultúry usídlených v potiskej oblasti neboli charakteristické dlhé nadzemné kolové domy, typické pre súveké osídlenia v Podunajsku, ale že ich architektúra sa vyvíjala odlišne /zemnicové kolové stavby a malé nadzemné obydlia typu "ploščadiek"/.

Tažisko výskumu v r. 1980 spočívalo v skúmaní objektov z mladohalštatského obdobia. Po odstránení ornice sa ukázalo, že na vyšších častiach svahu bolo v hĺbke 20-25 cm štrkovohlinité podložie. V dolnej časti svahu terasy bola naplavená pôvodná vrstva z vyššej časti, ktorá pri spodnom okraji vyvýšeniny dosahovala hrúbku 50-80 cm. Dôležité je zistenie, že v spomínanom štrkovohlinitom podloží sa tiahli úzke pásy horniny, ktorú považujeme za rudu.

Predbežné analýzy rudy urobil P. Malachovský z Geologického prieskumu v Košiciach a podstatnú časť jeho správy citujem:

"Mikroskopickým štúdiom som zistil, že vo vzorke jasne prevláda limonit /vytvára tmel, miestami s eolickou štruktúrou/, v ktorom sú drobné ostrohranné úlomky kremeňa, akcesoricky sa vyskytujú drobné šupinky muskovitu, draselného živca, albitu, rulitu a turmalínu.

Semikvantitatívnou spektrálnou analýzou boli zistené nasledovné prvky:

1 %	1-0,1 %	0,1-0,01 %	0,01-0,001 %	Problematické
Fe, Si	Mn, Al, Ti, K, Na	Ca, Mg, P, V	Co, Ba, Li, Cr, B, Mo, Ni, Zr, Cu, Sn, Zn, Pb, Ga	Ag, Y, Yb, W

Podľa vyššie uvedených zistení, textúr a čiastočne štruktúr poskytnutá vzorka predstavuje sedimentárnu, azda bahennú Fe rudu. Na základe akcesorických minerálov možno predpokladať zdrojovú oblasť v Spišsko-gemerskom rudohorí. Podľa môjho názoru zdroj Fe na vznik týchto rúd možno najpravdepodobnejšie hľadať v ultrabázickom telese pri Hodkovciach /vzdialených od Čečejoviec 10 km - pozn. S. Šiška/ - jeho zvetrávaním a splavovaním do sedimentačného bazénu /močiara?/. V širšom okolí Čečejoviec nie sú mi známe výskyty sedimentárnych Fe rúd. Len ojedinele sa nachádzajú v košickej štrkovej formácii /ktorá je vyvinutá aj v okolí Čečejoviec/ piesky alebo íly tlmené Fe oxidmi. Pokiaľ viem však bez väčšieho rozšírenia."

Už skoršie analýzy železnej trosky, uskutočnené P. Cengelom a P. Mihokom z Vysokej školy technickej v Košiciach, naznačujú na pôvod rudy napr. z okolia Jasova, vzdialeného asi 20 km, alebo z oblasti Slovenského krasu /Cengel - Mihok - Šiška 1980, s. 655-658/. Ťažbu rudy priamo na lokalite dosvedčuje však objekt 10 - nepravidelná jama, vyhĺbená z väčšej časti do štrkovohlinitého podlažia, preskúmaná v dĺžke 15 m a v maximálnej šírke 11 m. Na strmo sa zvažujúcich stenách jamy sa zistili tri zvislé žliabky, široké 12-15 cm a hlboké 8-10 cm; tieto rozmery zodpovedajú pásom rudy nachádzanej v neporušenom podlaží. Výplň jamy tvorili početné, ale drobné črepy /obr. 164: 1-8/, veľké množstvo železnej trosky, ojedinele sa našla aj železovina v podobe "koláča" a fragment hrubostenej, na vnútornej strane veľmi prepálenej nádoby /téglik?/. Výrobky zo železa zastupujú hrot, dláto kombinované s hrotom, nôž a zlomky z dvoch neurčených predmetov.

Ďalších šesť nepravidelných jam bolo vyhĺbených na relatívne veľkej ploche a žiadnu z nich nemôžeme označiť za príbytkový objekt. V ich blízkosti boli aj zhľuky rudy a nevylučujeme, že ide o ťažobné jamy. Nepočetná keramika z piesčitej hliny je často zdobená plastickým jamkovaným pásikom /obr. 164: 7, 12-14/, ďalšia má tuhovaný povrch /obr. 164: 3/ a len jeden črep je zdobený jemne rytým ornamentom /obr. 164: 2/. Viaceré fragmenty pochádzajú z nádob sivej farby, vyrobených z jemne plavenej hliny na hrnčiarskom kruhu /obr. 164: 1/. Celková profilácia tejto keramiky poukazuje už na relatívne mladú halštatskú fázu a nevylučujeme ani dotyk s osídleniami laténskeho obdobia.

Funkciu príbytkov spĺňali nadzemné kolové stavby. Časť ich pôdorysov sme objavili už v predchádzajúcom roku a ďalšie neúplné pôdorysy menších stavieb na ne bezprostredne nadväzovali. Všetky však tvorili uzavretý komplex, ktorý zasahoval do sektora s vyhĺbenými objektmi /ťažobnými jamami?/.

Sporadické nálezy keramiky z 11.-12. storočia, objavené v r. 1979, doplnil výskum v r. 1980 o malú kolekciu príbuzných črepov /obr. 164: 16-19/, pochádzajúcich zo dna malej deštruovanej pece.

I keď výrobu železa sa pre absenciu taviacich pecí nepodarilo jednoznačne dokázať, množstvo železnej trosky i sporadické nálezy železoviny viac než naznačujú túto výrobu priamo na lokalite. Či sa k nej používala chudobná ruda nachádzajúca sa na mieste osady alebo ruda - jednorazovo alebo ako prímes - s oveľa väčšou koncentráciou Fe z neďalekej Spišsko-gemerskej oblasti, resp. zo Slovenského krasu, bude sa môcť určiť až po všestranných analýzach rudy, trosky a železných výrobkov. V každom prípade však pri štúdiu počiatkov výroby železa na Slovensku môže lokalita Gemerské v Čečejovciach priniesť ešte veľa základných prameňov.

L i t e r a t ú r a

- CENGEL, P. - MIHOK, L. - ŠIŠKA, S. 1980: Niektoré aplikácie starovekých želez a trosiek. Hutnícke listy, 35, s. 655-658.
- ŠIŠKA, S. 1980: Neolitické a halštatsko-laténske sídlisko v Čečejovciach. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1979. Nitra, s. 204-207.

ZWEITE GRABUNGSSAISON IN ČEČEJOVCE. Im J. 1980 setzte die Rettungsgrabung in Čečejevce /Bez. Košice-Land/ fort. Nur vereinzelte Scherben und Obsidian-industrie fügen sich in die neolithische Kultur, deren Objekte und Funde auf der im J. 1979 untersuchten Fläche /Šiška 1980, S. 204-207/ überwogen. Man stellte hier schmale Streifen des Eisenerzes von schlechter Qualität mit niedrigem Eisengehalt fest; es wird vermutet, dass die Grube 10 wegen Eisengewinnung ausgeschachtet wurde. Sechs weitere unregelmässige Gruben enthielten ebenfalls unzählreiche junghallstattzeitliche Keramik /Abb. 164: 1-15/ und eine grosse Menge Eisenschlacke. Nach vorläufigen Analysen stellen die untersuchten Proben sedimentäres, wahrscheinlich Sumpfeisenerz dar, dessen Hauptverbreitungsgebiet mit reichen Lagern sich in der nahen Erzgebirge Spišsko-gemerské rudohorie befindet. Obwohl es nicht gelungen ist, die Eisenproduktion eindeutig zu beweisen, deuten die zahlreiche Eisenschlacke und sporadischen Eisenklumpen auf Eisenproduktion direkt auf dieser Fundstelle. Vereinzelt Scherben /Abb. 164: 16-19/ aus der Sohle eines destruierten Ofens sind ein Beleg von Besiedlung der Fundstelle im 11.-12. Jh.

ВТОРОЙ СЕЗОН ИССЛЕДОВАНИЙ НА МЕСТОНаХОЖДЕНИИ ЧЕЧЕЕВЦЕ. В 1980 г. продолжались предварительные охранные раскопки на местонахождении Чечеёвце /рай. Кошице-видьек/. Только единичные черепки и индустрия из обсидиана относятся к культуре неолита с восточной линейной керамикой, объекты которой были на исследованной в 1979 г. площади в превосходстве /Šiška 1980, с. 204-207/. Обнаружились узкие пояса низкокачественной железной руды с низким содержанием железа; предполагается, что яма 10 была углублена при добыче этого сырья. Также группа шести неправильных ям содержала немногочисленную керамику периода позднего галыштатта /рис. 164: 1-15/ и большее количество железного шлака. По предварительному анализу, исследованные образцы представляют собой осадочное, правдоподобно болотное железо, находящееся в основной сырьевой области - в недалеких Спишско-Гемерских рудных горах. Хотя производство железа неудалось однозначно подтвердить, количество железного шлака, а также спорадические находки железины доказывают производство прямо на местонахождении. Единичные черепки /рис. 164: 16-19/, обнаруженные на дне разрушенной печи подтверждают заселение местонахождения в XI-XII вв.

NOVÉ NÁLEZY Z POVODIA BODVY

Stanislav Š i š k a

Dopisujúci člen Slovenskej archeologickej spoločnosti Gustáv Stibrányi z Moldavy nad Bodvou zaslal Archeologickému ústavu SAV nálezy zo svojich prieskumov uskutočnených v r. 1980.

B ô r k a /okr. Rožňava/

Poloha Vranie skaly. Známe, i keď v odbornej literatúre neuvádzané hradisko, situované na kopci /kóta 770/ po pravej strane Blatného potoka, preteka-

júceho Zádielskou tiesňavou. Z hradiska, opevneného podkovovitým valom, dlhým cca 700 m, pochádza jedenásť nezdobených črepov a železná troska. Málo výrazné črepy z tela nádob hnedej farby i štyri črepy s obojstranne tuhovanim povrchom sú značne pórovité; len podľa týchto znakov ich datujeme - a tým aj celé hradisko - do neskorej doby bronzovej alebo na jej rozhranie s dobou halštatskou. Vychádzajúc z častých nálezov zo Zádielskej tiesňavy /Bárta 1977, s. 388-393/ i z výskumu rozsiahleho pohrebiska /Budinský-Krička 1963, s. 23-30/ ležiaceho pred vstupom do tejto tiesňavy, ktoré v šesťdesiatych rokoch preskúmala M. Lamiová-Schmiedlová, predpokladáme, že výstavba hradiska a jeho hlavné osídlenie súvisia s ľuďmi kyjatickej kultúry.

Čečejevoce, časť Seľeška /okr. Košice-vidiek/

Poloha Zvonárka /alebo Harango, kóta 292/. Sedem širších neretušovaných úštepov, jeden úštep s ľavostrannou retušou a jedno jadro s vrubovitým vylomením so stopami odštepovania mrazom. Kolekcia je vyrobená z rôznych druhov patinovaného limnokvarcitu pravdepodobne východoslovenského pôvodu. Všetky nálezy môžeme rámcovo zaradiť do začiatkovej fázy mladého paleolitu.

Lokalita je súčasťou paleolitických sídlisk situovaných na okolitých vyvýšeninách /polohy Vinohrady, Naď kotlinou, Široká hora/ v katastri obce Čečejevoce /Šiška - Császta 1980, s. 207-209/.

Drienovec /okr. Košice-vidiek/

Poloha Kóhíd. Z povrchového zberu pochádza 14 črepov z tela nádob so značne pórovitým povrchom hnedej farby a dva črepy s tuhovanim povrchom. Keramika je totožná s nálezmi zo spomínaných hradísk a dokladá osídlenie lokality v neskorej dobe bronzovej. Podobné nálezy sa našli i roku 1977 v melioračných ryhách v polohe Oblúk II /Čaplovič - Gašaj - Olexa 1978, s. 63/ a osídlenie z tohto obdobia sa zistilo i v neďalekej malej jaskyni /archív Archeologického ústavu SAV/.

Ďalších päť črepov z diel a tela nádob, vyrobených z piesčitého materiálu, dokladá osídlenie polohy Kóhíd aj v 11.-12. storočí.

Turnianske Podhradie, časť Hája /okr. Košice-vidiek/

Po ľavej strane Blatného potoka, na Zádielsko-turnianskej planine /kóty 553 až 600/, je jedno z najväčších hradísk na Slovensku, označované najčastejšie termínom zádielske hradisko. Val, vybudovaný z kameňa, je zvlášť dobre zachovaný v severnej a južnej časti hradiska, kde dosahuje priemernú výšku 3 m. Údaje o jeho rozlohe sa rozchádzajú, pohybujú sa v rozmedzí 60-110 hektárov /Ložek - Prošek 1965, s. 33-42; Bárta 1977, s. 391/. Z dosiaľ známych nálezov sa zvlášť vyníma laténske železné kovanie rýla a železná spona /Ložek - Prošek 1956, s. 40/.

G. Stibrányi tu našiel r. 1980 jedenásť menších črepov, z ktorých aspoň dva patria neolitickému osídleniu, kým ostatné sa spájajú s osídleniami z neskorej doby bronzovej, resp. doby halštatskej. Sporadické neolitické osídlenie lokality je celkom možné, pretože pamiatky bukovohorskej kultúry sú časté v početných malých jaskyniach v Zádielskej tiesňave. Intenzívnejšie osídlenie lokality dávame opäť do súvisu s ľuďmi kyjatickej kultúry - zádielske hradisko je vzdialené od spomenutého hradiska Vranie skaly cca 3 km. Vzhľadom na veľkosť zádielskeho hradiska i konštrukciu valu však predpokladáme, že podstatná časť opevnenia súvisí až s osídlením v dobe laténskej.

L i t e r a t ú r a

- BÁRTA, J. 1977: Zádielska dolina od praveku po oslobodenie. Krásy Slovenska, 9, s. 388-393.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1963: Žiarové pohrebisko z mladšej doby bronzovej v Dvorní-koch, okres Košice. In: Študijné zvesti Archeologického ústavu SAV. 11. Nitra, s. 23-30.
- ČAPLOVIČ, D. - GAŠAJ, D. - OLEXA, L. 1978: Archeologické prieskumy na stavbách socializmu na východnom Slovensku. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1977. Nitra, s. 62-70.
- LOŽEK, V. - PROŠEK, F. 1956: O změnách přírodních poměrů Jihoslovenského krasu v nejmladší geologické minulosti. Ochrana přírody, 11, s. 33-42.

NEUE FUNDE AUS DEM BODVA-FLUSSGEBIET. Von den Geländebegehungen, die im J. 1980 auf dem Burgwall Vranie skaly im Gemeindegkataster von Bôrka /Bez. Rožňava/ durchgeführt wurden, stammt unzählreiche Keramik aus der Zeitspanne von der älteren Bronzezeit bis zur Hallstattzeit. Ähnliche Keramik fand sich auch auf dem Burgwall Zádielske hradisko in Turnianske Podhradie, Flur Háj /Bez. Košice-Land/. In diesen Zeitabschnitt melden sich auch Keramikfunde aus Drienovec /Bez. Košice-Land/. In Čečejevce /Flur Zvonárka; Bez. Košice-Land/ wurde eine geringe Zahl von Abschlagindustrie aus der Anfangsphase des jüngeren Paläolithikums entdeckt.

НОВЫЕ НАХОДКИ ИЗ ВАССЕЙНА Р. БОДВА. В ходе осуществившихся в 1980 г. археологических разведок на городище "Вранье-Скали" в кадастре с. Буорка /рай. Рожнява/ обнаружилось немногочисленное количество керамики позднего периода бронзы и гальштатта. Сходная керамика обнаружилась также на "Задиедском" городище в с. Турнианске-Подградье, часть Гай /рай. Кошице-видьек/. Этим периодом датируются также находки керамики обнаруженной в с. Дриеновец /рай. Кошице-видьек/. В с. Чечеёвце /урочище "Звонарка", рай. Кошице-видьек/ была найдена немногочисленная датированная началом верхнего палеолита колотая индустрия.

GEOFYZIKÁLNY PRIESKUM ARCHEOLOGICKÝCH LOKALÍT

Ján T i r p á k

V roku 1980 sa uskutočnil geofyzikálny prieskum na sedemnástich archeologických lokalitách. Merania sa realizovali rôznymi geofyzikálnymi metódami /magnetometria, elektrické odporové profilovanie a elektromagnetická metóda/, pri ktorých sa používali protónový magnetometer G-816, elektrická aparátúra EOM a detektor kovov MSG-4.

B u ě a n y, poloha Kopanice /okr. Trnava/
Obdobie: neolit

Vedúci výskumu: P. Romsauer, J. Bujna

Úlohou prieskumu bolo zistiť archeologické objekty /hroby/ na pohrebisku. Geofyzikálne meranie sa robilo magnetickou metódou na pôde prevažne hlinitej

/podzolové a lesné pôdy nížín a pahorkatín, ktorých pôdotvorným substrátom sú spraše/ na ploche 900 m² s hustotou bodov 1 x 1 m. Výška magnetickej sondy bola 0,7 m. Z mapy izanomál ΔT , zostavenej z nameraných hodnôt T-zložky geomagnetického poľa, sa zistilo deväť anomálnych zón. Z nich šesť pravdepodobne indikuje archeologické objekty. Geofyzikálne meranie nebolo overené odkryvnými prácami.

Č a k a j o v c e, poloha Kostolné /okr. Nitra/

Obdobie: 9.-11. stor.

Vedúci výskumu: M. Rejholcová

Prieskum mal lokalizovať hroby zachytením železných predmetov v hrobových jamách. Geofyzikálne meranie sa urobilo na pôde prevažne hlinitej, predstavujúcej pôdy nívnych oblastí, ktorých pôdotvorným substrátom sú vápnité nívne uloženiny. Realizovalo sa magnetickou metódou na ploche 1800 m² s hustotou bodov 1 x 1 m. Výška magnetickej sondy bola 0,3 m. Na základe mapy izanomál ΔT , zostavenej z nameraných hodnôt T-zložky geomagnetického poľa, sa zistilo päť anomálnych zón, ktoré pravdepodobne indikujú archeologické objekty. Geofyzikálne meranie nebolo overené odkryvnými prácami.

Č e č e j o v c e, poloha Gemerské /okr. Košice-vidiek/

Obdobie: eneolit

Vedúci výskumu: S. Šiška

Úlohou geofyzikálneho prieskumu bolo zistiť archeologické objekty na ploche pasienka na pravej strane cesty I. triedy z Čečejoviec do Košíc. Meralo sa na pôde prevažne ílovitohlinitej /semiglejové pôdy s prechodom k černoziemiam/. Terénne práce sa robili na ploche 2700 m² s hustotou bodov 1 x 1 m. Magnetická sonda bola vo výške 0,7 m. Podľa map izanomál ΔT , zostavených z hodnôt T-zložky geomagnetického poľa, sa určili anomálne zóny, ktoré indikovali objekty so zvýšenou magnetickou činnosťou. Odkryvkou sa zistili v miestach magnetických anomálií vrstvy železných šupín /v hĺbkach od 60 do 80 cm pod povrchom/, hrubé asi 20 cm.

D o l n é S e m e r o v c e, plynovod konzorcium /okr. Levice/

Obdobie: ?

Prieskum mal zistiť spečený val na viacerých miestach v blízkosti cesty I. triedy v smere Demandice - Šahy, kde ju pretína plynovod konzorcium. Meralo sa na ílovitohlinitej pôde /nívne pôdy prevažne na nekarbonátových aluviálnych uloženinách/ magnetickou metódou na troch profiloch s dĺžkami 50 m. Výška magnetickej sondy bola 0,7 m. Namerané hodnoty výsledného vektora T geomagnetického poľa boli spracované do sklopených profilov. Výsledky určujú polohu spečeného valu nejednoznačne. Namerané hodnoty neboli overené odkryvnými prácami.

D r i e n o v o, poloha Chrochoť /okr. Zvolen/

Obdobie: doba bronzová?

Úlohou geofyzikálneho prieskumu bolo zistiť archeologické objekty. Meralo sa na hlinitej pôde. Sú tu nasýtené hnedé lesné pôdy na zvetralinách sopečných hornín. Použila sa magnetická metóda. Terénne práce sa robili na ploche 400 m² s hustotou bodov 1 x 1 m. Magnetická sonda bola vo výške 0,7 m. V mape izanomál ΔT sa dali vyčleniť anomálne zóny, ktoré pravdepodobne indikujú archeologické objekty. Geofyzikálne meranie nebolo overené odkryvkou.

C h I a b a, Dunaj, km 1711 /okr. Nové Zámky/

Obdobie: stredovek

Vedúci výskumu: J. Zábojník, M. Hanuliak

Prieskum mal zistiť archeologické objekty severozápadne od sakrálny stavby. Meranie sa robilo na hlinitej pôde. Sú to hnedozeme, ktorých pôdotvorným substrátom sú vápnité nívne uloženiny. Na ploche 1600 m² s hustotou bodov 1 x 3 m sa meralo odporovou metódou a použilo sa Schlumbergerovo usporiadanie A2M1N2B. Podľa mapy izoohmov ρ_z , zostavenej z hodnôt merného odporu, sa určili anomálne zóny, pravdepodobne indikujúce archeologické objekty. Namerané hodnoty neboli overené odkrývkou.

J a b l o ň o v c e, 100 m južne od dediny /okr. Levice/

Obdobie: ?

Úlohou geofyzikálneho prieskumu bolo zistiť spečený val na viacerých miestach 100 m južne od dediny. Meralo sa na ílovitohlinitej pôde. Ide tu o hnedé lesné pôdy nížin a pahorkatín, ktorých pôdotvorným substrátom sú kyslé efuzíva a ich tufy. Magnetickou metódou sa meralo na troch profiloch s dĺžkami 30 m. Výška magnetickej sondy bola 0,7 m. Namerané hodnoty výsledného vektora T geomagnetického poľa boli spracované na sklopených profiloch. Zaregistrovala sa len regionálna anomália, ktorú spôsobili geologické pomery.

M u ž l a, poloha Homokos /okr. Nové Zámky/

Obdobie: novovek

Vedúci výskumu: J. Bátora

Úlohou geofyzikálneho prieskumu bolo zistiť kovové predmety na ploche, kde sa predpokladal výskyt strieborných mincí. Meranie bolo urobené na pôde prevažne piesčito-hlinitej. Pôdotvorným substrátom karbonátových pôd sú tu vápnité aluviálne uloženiny. Na dosiahnutie určeného cieľa sa použila na ploche 200 m² elektromagnetická metóda. Na základe registrácie detektora kovov sa získalo odkrývkou 53 strieborných mincí - súčasť hromadného nálezu.

N i t r a, poloha Mikov dvor

Obdobie: slovanské

Vedúci výskumu: B. Chropovský

Cieľom prieskumu bolo zistiť kovové predmety. Na lokalite je hnedá pôda nívných oblastí, ktorej pôdotvorným substrátom sú vápnité nívne uloženiny. Meralo sa na pôde prevažne ílovitej /330 m²/. Použila sa elektromagnetická metóda. Pretože meranie nebolo archeologickým výskumom overované, nemožno jednoznačne určiť, ktoré zaregistrované predmety sú recentné. Z hľadiska metodického bolo zaujímavé, že detektor reagoval na prepálenú mazanicu a presne lokalizoval i objekty, ktoré boli preskúmané a potom zasypané. Pri detailnom meraní sa lokalizovali aj kolové jamky.

N i t r i a n s k a B l a t n i c a, poloha Jurko /okr. Topoľčany/

Obdobie: stredovek

Vedúci výskumu: A. Ruttkay

Úlohou geofyzikálneho prieskumu bolo zistiť archeologické objekty. Meralo sa na hlinitej pôde. Ide tu o hnedé horské pôdy, ktorých pôdotvorným substrátom sú karbonátové horniny. Na ploche 1750 m² s hustotou bodov 1 x 1 m sa použila

magnetická metóda. Magnetická sonda bola vo výške 0,7 m. Z máp izanomál ΔT , zostavených z hodnôt T-zložky geomagnetického poľa, sa určili anomálne zóny, ktoré indikujú pravdepodobne archeologické objekty. Geofyzikálne meranie nebolo overené odkrývkou.

N i ž n á M y š Ľ a, poloha Várhegy /okr. Košice-vidiek/

Obdobie: doba bronzová

Vedúci výskumu: L. Olexa

Prieskumom sa mali zistiť archeologické sídliskové objekty. Meranie sa robilo na pôde prevažne ílovitohlinitej. Sú tu semiglejové pôdy s prechodom do černozeme, ktorých pôdotvorným substrátom sú kyslé až neutrálné efuzíva a ich tufy. Geofyzikálne meranie sa uskutočnilo magnetickou a elektrickou odporovou metódou na ploche 500 m². Odporové profilovanie sa realizovalo Wennerovým usporiadaním pre $a = 1$ a 2 m. Magnetická sonda bola vo výške 0,7 m. Podľa mapy izanomál ΔT sa určilo päť magnetických zón, ktoré pravdepodobne indikujú archeologické objekty sídliskového charakteru. Odporové minimá na sklopených profiloch lokalizujú priebeh obrannej priekopy. Geofyzikálne meranie nebolo overené odkrývkou.

R a d z o v c e, poloha Monosa /okr. Lučenec/

Obdobie: doba bronzová

Vedúci výskumu: V. Furmánek

Úlohou geofyzikálneho prieskumu bolo zaregistrovať kovové predmety. Meranie sa uskutočnilo na hlinitej pôde. Ide tu o prevažne nasýtené hnedé lesné pôdy na zvetralinách sopečných hornín. Terénne práce na ploche 690 m² sa robili elektromagnetickou metódou. Po registrácii detektorom kovov sa zistili následnou odkrývkou len recentné predmety /železné klince, pracky, kovania, mosadzné nábojnice a p./. Okrem kovových predmetov detektor reagoval aj na čadič, ktorý má zvýšenú magnetizáciu.

S v i n Ľ a, poloha Na hore /okr. Košice-vidiek/

Obdobie: stredovek

Vedúci výskumu: D. Čaplovič

Cieľom geofyzikálneho prieskumu bolo zistiť archeologické objekty na ploche severne od brány ohradného múrika a východne od feudálneho sídla. Meralo sa na ílovitohlinitej pôde. Na tomto území sú hnedozeme typické na sprašových a iných hlinách, ako aj na zvetralinách neogénnych hornín. Terénne práce na šiestich profiloch sa robili odporovou metódou s Wennerovým usporiadaním $a = 1$ m a s krokom merania 1 m. Podľa veľkosti hodnôt merného odporu sa zistili anomálne zóny /maximá/, ktoré pravdepodobne indikujú archeologické objekty. Geofyzikálne meranie sa neoverovalo odkrývkou.

T r e b i š o v, Okresná stanica mladých prírodovedcov

Obdobie: stredovek

Vedúci výskumu: Ľ. Kaminská

Úlohou prieskumu bolo zachytiť archeologické objekty v sade OSMF. Meranie sa uskutočnilo na hlinitej pôde. Sú tu lužné pôdy rôznych subtypov až černozeme na aluviálnych uloženinách a na podmáčaných sprašových horninách. Na šiestich profiloch sa použila odporová metóda s Wennerovým usporiadaním $a = 1$ a s krokom

merania 1 m. Z veľkosti hodnôt merného odporu sa zistili anomálne zóny /maximá/, ktoré pravdepodobne indikujú archeologické objekty. Geofyzikálne meranie nebolo overené odkrývkou.

V r a n o v n a d T o p Ľ o u, časť L o m n i c a, poloha Malé poľo
Obdobie: slovanské

Geofyzikálny prieskum mal zistiť archeologické objekty. Meralo sa na pôde zväčša hlinitej. Sú tu prevažne glejové nivné pôdy na nekarbonátových aluviálnych uloženinách. Meralo sa magnetickou metódou na ploche 900 m² s hustotou bodov 2 x 2 m. Magnetická sonda bola vo výške 0,7 m. Podľa mapy izanomál ΔT , zostavenej z nameraných hodnôt T-zložky geomagnetického poľa, sa zistilo šesť anomálnych zón, pravdepodobne indikujúcich archeologické objekty. Geofyzikálne meranie nebolo overené odkrývkou.

Z á v a d a, poloha Pri kostole /okr. Topoľčany/
Obdobie: slovanské

Úlohou prieskumu bolo zistiť archeologické objekty na ploche, kde sa predpokladajú zvyšky kostola. Meralo sa na hlinitej pôde. Na lokalite sú hnedozeme na zvetralinách neogénnych hornín. Na prieskum plochy 1200 m² s hustotou bodov 1 x 5 m sa použila geoelektrická odporová metóda. Podľa veľkosti hodnôt merného odporu sa zistili anomálne zóny /maximá/, ktoré pravdepodobne indikujú zvyšky architektúry. Geofyzikálne meranie nebolo overené odkrývkou.

Z e m b e r o v c e, poloha Tlstý vrch /okr. Levice/
Obdobie: ?

Geofyzikálnym prieskumom sa mal zistiť spečený val. Meranie sa uskutočnilo na ílovitohlinitej pôde. Na nálezisku sú hnedé lesné pôdy nížin a pahorkatín, ktorých pôdotvorným substrátom sú kyslé až neutrálne efuzíva a ich tufy. Meralo sa magnetickou metódou. Výška magnetickej sondy bola 0,7 m. Namerané hodnoty výsledného vektora T geomagnetického poľa sa spracovali v sklopených profiloch. Podľa zistených magnetických anomálií nemožno jednoznačne určiť polohu spečeného valu. Výsledky geofyzikálneho merania neboli overené odkrývkou.

GEOPHYSIKALISCHE BEGEHUNG VON ARCHÄOLOGISCHEN FUNDSTELLEN. Die geophysikalische Untersuchung von 17 archäologischen Fundstellen wurde mit Hilfe der elektrischen Widerstandsprofilierung und mit der magnetischen und elektromagnetischen Methode durchgeführt. In vielen Fällen indizierten wahrscheinlich die anomalen Zonen archäologische Objekte. Die Ergebnisse der geophysikalischen Messungen sind vorläufig im Stadium der Überprüfung. In Čečejovce /Bez. Trebišov/ stellte man nach der Abdeckung auf den Stellen magnetischer Anomalien ca. 20 cm starke Schichten von Eisenluppen fest. Der Metallrichtleiter registrierte Metallgegenstände in der Gemeinde Mužla /Bez. Nové Zámky/. Bei nachträglicher Abdeckung wurde hier ein Schatzfund von Silbermünzen gefunden. Auf der Fundstelle in Mikov dvor zu Nitra reagierte der Richtleiter auf durchglühten Lehmestrich und lokalisierte die untersuchten und danach zugeschütteten Objekte. Es wurde auch die Lage der Pfostenlöcher festgestellt. In Nižná Mužla lokalisierten die Widerstandsminima den Verlauf einer Schützgrabens.

ГЕОФИЗИЧЕСКИЕ РАЗВЕДКИ НА АРХЕОЛОГИЧЕСКИХ МЕСТОНаХОЖДЕНИЯХ. Геофизические разведки на 17 археологических местонахождениях проводились при помощи электропрофилирования, магнитного и электромагнитного методов. Во многих случаях аномальные зоны правдоподобно определяют археологические объекты. Результаты геофизических измерений проверяются. В с. Чечеёвце /рай. Требишов/ обнаружился обнажением почвы на местах магнитных аномалий слой железной плёны /чешуи/, толщиной около 20 см. Детектор металлов зарегистрировал металлические предметы в с. Мужля /рай. Нове-Замки/. Последовательным обнажением вскрылась на местонахождении массовая находка серебряных монет. На местонахождении "Миков-Двор" детектор реагировал на обожжённую обмазку и точно установил местоположение исследованных и вслед за тем засыпанных объектов. Было установлено также местоположение столбовых ямок. В с. Нижна-Мишля установили сопротивленные минимумы линии оборонительного рва.

PRIESKUMY A ZÁCHRANNE VÝSKUMY NA JUHOZÁPADNOM SLOVENSKU V ROKU 1980

Anton T o č í k

Prieskumy pre Archeologickú topografiu SSR

Pre Archeologickú topografiu SSR sa robila rekognoskácia a identifikácia známych archeologických lokalít. V r. 1980 sme v okrese Nové Zámky dokončili obhliadku nálezísk v obciach Bánov, Dvory nad Žitavou, Hul, Jatov, Komjatice, Lipová, Maňa, Michal nad Žitavou, Šurany a Tvrdošovce. V okrese Galanta sa robil v spolupráci s múzeom prieskum v obciach Čierna Voda, Čierny Brod, Matúškovo a Vozokany. Na niektorých uvedených lokalitách sa robil aj zber.

T v r d o š o v c e /okr. Nové Zámky; obr. 165: 2-15; 166: 1-3; 167: 1/

1. Halomdomb. Lokalita je známa ešte z obdobia I. ČSR. Na podnet notára G. Vilčeka tu vtedy robil J. Eisner záchranný výskum na pohrebisku z veľkomoravského obdobia /Kraskovská 1940-1941, s. 130/. Nálezisko je po pravej strane cesty z Tvrdošoviec do Jatova, na okraji obce. Pri úprave terénu pre nový cintorín bola na pôvodnom mieste ponechaná len božia muka /nález. správa AÚ SAV 6994/74/. J. Rajček odkryl v r. 1967 počas záchranného výskumu z pôvodného rozsiahlejšieho pohrebiska už len päť hrobov. Upozorňujem, že lokalita nie je totožná s náleziskom toho istého chotárneho názvu na JZ od obce, skoro na hranici s Palárikovom, ktorú preskúmal a spolu s Ľ. Kraskovskou publikoval J. Paulík /Kraskovská - Paulík 1978, s. 83/.

2. Csárdahely. Lokalitu tvorí reťaz piesočných dún medzi železničnou traťou Nové Zámky - Bratislava a hradskou na ľavom brehu Cergátu /teraz Dlhý kanál/, južne od železničnej zastávky Dolný Jatov. Pracovník AÚ SAV J. Rajček tu narazil pokusnými sondami na staromaďarské pohrebisko /nepublikované; nálezová správa AÚ SAV 6993/74/ a odkryl štyri hroby. Okrem pohrebiska sme na lokalite, ktorá čiastočne prekračuje železničnú trať a pokračuje smerom na východ, zistili dosť intenzívne osídlenie z doby laténskej a zo stredoveku /11.-12. stor./.

Črepy laténskej keramiky pochádzajú predovšetkým z tuhovaných situlovitých alebo súdkovitých zvisle hrebeňovaných nádob, ďalej z netuhovaných mís a váz so zošíkmeným, prípadne previsnutým okrajom. Stredoveké črepy sú z nádob vytočených na kruhu, so strechovite skrojeným okrajom, s telom s horizontálnymi rytými líniami a odsadeným dnom.

3. Kerektő. Duny v polohe Csárdahely prekračujú trať smerom na východ a vytvárajú dve samostatné duny, ukončené svahom s vyschnutým močiarom. Podľa neho má duna názov. Na ploche bližšie k trati je len stredoveké osídlenie, na východnej dune je osídlenie z doby veľkomoravskej /9.-10. stor.; Točík 1971, s. 209/, pohrebisko nitrianskej kultúry zo staršej doby bronzovej a pohrebisko z doby veľkomoravskej /Točík 1979, s. 129/. Povrchovým zberom sa získali sporadické črepy z 9. stor. Mechanizmami sa duny postupne znižujú a svahujú do vyschnutých nižšie položených močiarov. Pri prieskume sme narazili na vyorané ľudské kosti, ktoré by podľa polohy mali byť z hrobov nitrianskej kultúry. Z tej istej polohy pochádzajú dva črepy zo stien hrncov zdobených doprava sklonenou vlnovkou a pásom dvoch horizontálnych líní.

4. Méhespuszta /Včelíny/. Duny na ľavom brehu Cergátu pokračuje smerom na juh a končia sa pri skupine domov bývalého majera Méhespuszta. Sú pomerne husto osídlené, čo potvrdili aj prieskumy, ktoré urobil J. Balog, D. Bialeková, T. Kolník, J. Rajček a A. Babovštiak /nález. správy AÚ SAV 78/58, 107/60, 126/60, 141/60/. Duny sa opäť objavujú za železničnou traťou. V týchto miestach D. Bialeková zistila porušené kostrové hroby.

Prieskumom sme zistili okrem sporadických pravekých nálezov intenzívne osídlenie z doby laténskej s početnými fragmentmi tuhovanej i netuhovanej keramiky. Prevládajú zlomky tuhovaných situlovitých a súdkovitých nádob, zdobených zvislým hrebeňovaním. Našli sa i črepy zo sivých nádob s previsnutým okrajom i misiek so zosilneným okrajom a kónický praslen s konkávnou bázou.

Nálezy z doby rímskej /2.-3. stor./ predstavujú črepy z nádob vyrobených v rukách, zdobených charakteristickými trojuholníkovými jamkami, zväzkom rytých oblúkov a importovanej keramiky, napr. z dielni majstra Resata /sivý črep z misky s mierne zosilneným okrajom, zdobenej horizontálnymi radmi šikmých šráf/.

Prieskum dún, zopakovaný po dvadsiatich rokoch, ukazuje, že intenzívna poľnohospodárska výroba a kultivácia pôdy na týchto lokalitách zapríčiňujú rapidné ubúdanie povrchových archeologických nálezov, predovšetkým črepov.

5. Jánošíkovo - majer Apollo. Paralelne s ľavobrežnými piesočnými dunami Cergátu sa vinú pravobrežné duny, na ktorých je v mieste zaniknutého majera Apollo a severozápadne ležiacej kóty 114,0 súvislé osídlenie z doby rímskej a zo stredoveku. Na ploche zlikvidovaného majera, ktorého zostatky boli splanírované, sa našli zvyšky stredovekého osídlenia, súvisiace s osadou zaniknutou v čase tureckých vojen.

Na spomínanej dune s kótou 114,0, odkiaľ J. Eisner /1933, s. 184/ publikoval nálezy získané nájomcom veľkostatku G. Slezákom /Slezák 1922, s. 121-122/ a početné nálezy získal pri prieskume T. Kolník, J. Balog, J. Rajček /nález. správa AÚ SAV 195/58/, sme napriek podrobnému prieskumu objavili veľmi málo materiálu. Jeden črep je datovaný do neskorej doby bronzovej, ďalšie črepy v rukách vyrobených nádob sú z 2. a 3. stor. n. l. a z toho istého obdobia sú aj črepy červeno maľovanej panónskej keramiky s vpichovanými jamkami.

S e l i c e /okr. Galanta ; obr. 166: 4-9/

Na piesočné duny s kótou 114,0 m pri majeri Apollo v chotári Tvrdošoviec nadväzujú severnejšie položené nižšie duny v chotári obce Selice. Rozkladajú sa po obidvoch stranách hradskej z Dolného Jatova do Selíc, na pravom brehu Cergátu /teraz Dlhý kanál/ bezprostredne za mostom. Duny majú dlhšiu os v smere V-Z a merajú ca 250-300 m. Na čerstvo poranej roli sme zistili pomerne početné zhľuky črepov, prepálenej mazanice a popola. Zrejme predstavujú sídliskové objekty rozrušené orbou, ktoré patria rámcovo do doby halštatskej.

Medzi nálezmi majú prevahu črepy tehlovočervených nádob, vyrobených v rukách z hliny s prímiesou piesku, zvisle prstované a zdrsnené. Pravdepodobne súdkovité a mierne profilované nádoby, na povrchu hladené, majú na pleciach výčnelky a sú zdobené jamkami. Črep zo šikmých stien s prstovanými lištami môže byť z veľkej pokrývky. Súbor črepov nájdený na tejto lokalite som s rezervou datoval do doby halštatskej.

L i t e r a t ú r a

EISNER, J. 1933: Slovensko v pravěku. Bratislava.

KRASKOVSKÁ, Ľ. 1940-1941: Nové nálezy slovanských pamiatok na Slovensku. In: Sborník Muzeálnej slovenskej spoločnosti. Turčiansky Svätý Martin. 34-35, s. 127-132.

KRASKOVSKÁ, Ľ. - PAULÍK, J. 1978: Veľkomoravské pohrebisko v Tvrdošovciach. In: Sborník Slovenského národného múzea. 72. História. 18. Bratislava, s. 83-121.

SLEZÁK, G. 1922: Praveké nálezišťa v okolí Tardoškedu. Obzor praehistorický, 1, s. 121-122.

TOČÍK, A. 1971: Flachgräberfelder aus dem 9. und 10. Jahrhundert in der Südwestslowakei I. Slovenská archeológia, 19, s. 135-276.

TOČÍK, A. 1979: Výčapy-Opatovce a ďalšie pohrebiská zo staršej doby bronzovej na juhozápadnom Slovensku. Nitra, s. 129-143.

Prieskum ryhy plynovodu III /konzorcium/

V lete 1980 sme robili prieskum ryhy na potrubie plynovodu III na úseku od Meleku po Ivanku pri Nitre /obr. 165: 1; 166: 10-14; 167: 2-9/. Uskutočnil sa za ťažkých terénnych podmienok, pretože niektoré úseky ryhy boli pod vodou a do stien bol ťažký prístup. Medzi obcou Melek a hradsťou Vrábľe - Žitavany bol výkop na nálezy sterilný, medzi hradsťou a riekou Žitavou ropovod čiastočne prešiel južný svah duny, na ktorej je známa lokalita Fidvár /už v chotári Vrábľe/. Na úseku dlhom 280 m sa črtali narušené lokality maďarovskej kultúry, z doby laténskej a rímskej. Bližšie k ceste a na vyvýšenom teréne boli stopy osídlenia ľudom maďarovskej kultúry a nižšie, bližšie k rieke, boli laténske a barbarské objekty. Ryha plynovodu medzi riekou Žitavou a Nitrou /ramenom Cítenka/, ktorá išla pahorkatinou, bola na nálezy sterilná.

V e Ľ k ý C e t í n /okr. Nitra/

Na pravom brehu regulovaného toku rieky Nitry /Cítenky/ sa tiahne v smere S-J duna Homoky, ca 200 m dlhá a asi 100 m široká, ktorú v línii V-Z prešala ryha na potrubie. V profile steny ryhy sa črtala asi 50 cm hrubá súvislá kultúrna vrstva, z ktorej vychádzali sídliskové objekty, väčšinou plytké kultúrne jamy.

Črepy, nazbierané z hlíny výkopu, patria lengyelskej kultúre /napr. črep zo ste-
ny mliečnikovej nádoby so zobákovitým uchom/. Do neskorej doby bronzovej datuje-
me okrajové črepy hrubostennej nádoby. Z doby rímskej sú okrem črepov z nádob
vyrobených v rukách aj tenkostenné črepy z panónskych nádob s červenými pásmi
s jemnými vpichovanými čiarkami, vytočených na kruhu. Do neskorého stredoveku
patria sivé tenkostenné črepy s horizontálnymi líniami.

B r a n ě /okr. Nitra/

V chotári tejto obce ryha obchádza známu lokalitu Ārkuš a z južnej strany
sa zarýva do terasy rieky Starej Nitry. Asi 60-70 cm východne od hradskej sa
v profile črtala hrotitá priekopa, široká až 3,5-4 m a hlboká 2,5 m, s tmavým zá-
sypom, bližšie nedatovateľná. Medzi ňou a hradsťou sa vo výkope našli črepy ke-
ramiky z doby rímskej a zo stredoveku. Smerom na západ ryha podchádzala hradsťú
a železničnú trať Nitra - Nové Zámky. Na niektorých miestach sa objavili vo výkope
ľudské i zvieracie kosti. Zrejme ide o rozrušené hroby z doby laténskej /Hanuliak
1977, s. 115/, prípadne zo včasného stredoveku /Császta 1977, s. 84/, aké sa
častočne skúmali pri stavbe plynovodu I a II.

Treba ľutovať, že lokality často kľúčového významu, zistené pri výkope
plynovodu I a II pri Nitre /napr. sídlisko z neskorej doby rímskej a z doby
sťahovania národov v Nitre-Párovských Hájoch/, v údolí Ipľa a jeho prítokov i
v poriečí Štiavničky, Pereca, Sikenice a Hrona sa nasledovali a nepreverovali
pri budovaní plynovodu III /konzorcia/.

L i t e r a t ú r a

CSÁSZTA, J. 1977: Poveľkomoravské hroby z Branča. In: Archeologické výskumy a
nálezy na Slovensku v r. 1976. Nitra, s. 84-85.

HANULIAK, M. 1977: Laténsky kostrový hrob z Branča. In: Archeologické výskumy
a nálezy na Slovensku v roku 1976. Nitra, s. 115-116.

Rôzne prieskumy

D v o r y n a d Ž i t a v o u /okr. Nové Zámky; obr. 167: 10-12;
168: 1-10/

1. Naproti železničnej stanici sa buduje silo na obilie. V r. 1980 sa ro-
bili prípravné práce. Na ploche 4 ha bola splanňovaná duna so zaniknutým pie-
sočnikom. V 60-tych rokoch E. Rejholec preskúmal na okraji tohto piesočníka la-
ténsku chatu /Točík 1977, s. 285/. Lokalitu sme navštívili po odhumusovaní
v apríli, máji a júni 1980. V južnej časti, t. j. na ploche medzi hradsťou Dvo-
ry nad Žitavou - Hurbanovo a odbočkou na nádražie, sme zistili rozrušené pohre-
bisko s veľmi dobre zachovanými kostrami bez nálezov, z čoho usudzujem, že
hroby boli recentné. Pozdĺž cesty na nádražie bolo v šírke ca 60 m a dĺžke asi
200 m pod humusom na úrovni podlažia štrnásť objektov nepravidelných rozmerov,
niektoré so zvyškami prepáleného estrichu, pravdepodobne zvyškov ohnísk alebo
pecí s priemerom 1-2 m, s nálezmi halštatskej keramiky. Objekty boli pomerne
ďaleko od seba. Nálezy sú dosť chudobné a málo typické. Pretože stavebné mecha-
nizmy pracovali nepretržite vo dne v noci, od záchranných prác sa ustúpilo.

2. Gyorok homok. Pri príležitosti obhliadky staveniska sila sme urobili
zber na klasickej lokalite železovskej kultúry v polohe Gyorok homok, ktorú
skúmal v r. 1964 J. Pavúk /1969, s. 281 n./. Duna, na západnej strane preťatá
novým korytom rieky Žitavy, bola v južnej časti čiastočne vyexploatovaná a spla-

nírovaná; zasiahnutá je len plocha skúmaná J. Pavúkom. Pretože exploatácia piesku pokračuje smerom k nepreskúmanej časti, je potrebné lokalitu chrániť.

Povrchový prieskum, ktorý sme urobili krátko po zasiatí kukurice, ukázal, že sídlisko pokračuje smerom na sever a nálezy sa koncentrujú na severnej časti duny, ktorá je od južnej oddelená miernym úvozom. Dĺžka duny v osi S-J je 320-350 m. Zvlášť intenzívne bol osídlený juhovýchodný svah, smerujúci ku starému korytu Žitavy. Na povrchu ornice sa nachádzalo množstvo črepov, a čo prekvapuje, pomerne veľa obrúsených kameňov, najmä guľovitých drvičov na mletie obilia. Zo štiepanej industrie sa okrem rádiolaritov našli obsidiánové úštepy. Z dekoratívnej keramiky bombovitých tvarov, sčasti maľovanej, sa našli črepy s pásmi rytých horizontálnych línií, priečne preťatých zásekmi, zväzkami nepravidelnej vlnovky a so zvyškami červenej maľby, robenej po vypálení. Na dekoratívnej keramike sú výčnelky tvaru horizontálne prepichnutých zoomorfných hlavíc. Na úžitkovej keramike s tenkými i hrubými, často profilovanými stenami sú pretlačené zátkovité výčnelky alebo členené rebrá. Amforovité tvary majú na rozhraní hrdla a tela masívne ušká.

Materiál získaný zberom korešponduje s nálezmi zo systematického výskumu J. Pavúka a patrí do klasickej fázy železovskej skupiny. Ak sa ťažba piesku včas nezastaví, môže sa postupne zničiť jedna z najdôležitejších lokalít železovskej skupiny na Slovensku.

L i t e r a t ú r a

PAVÚK, J. 1969: Chronologie der Zeltzovce-Gruppe. Slovenská archeológia, 17, s. 269-367.

TOČÍK, A. 1977: Zisťovací výskum v Nitrianskom Hrádku. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v r. 1976. Nitra, s. 281-292.

M a ň a /okr. Nové Zámky; obr. 170; 171: 1-8/

1-2. Gedra a hliník pri ceste do Trávnice. JRD Maňa začalo v r. 1980 v rámci úpravy pôdy /akcia HTÚPP/ likvidovať hliníky v polohe Gedra na severnom konci obce a po oboch stranách cesty do Trávnice. Hliníky, zapustené do ľavobrežnej terasy Žitavy, miestami až 20-25 m prevyšujúcej hladinu rieky, sú ako archeologické nálezisko v literatúre dávno známe. Za prvej republiky zachraňovali nálezy v hliníkoch pri ceste do Trávnice V. J. Gajdoš a dr. Krajmer. Do literatúry ich uviedol J. Eisner /1936, s. 76/. Neskoršie nálezy zachraňovali Ľ. Kraskovská, A. Knor, J. Rajček a ďalší /nález. správy AÚ SAV 390/46, 262/52, 425/54, 430/54, 405/55, 640/56/. Zo zberu vyplynulo, že na tejto lokalite bolo v dĺžke ca 200 m rozsiahle sídlisko kultúry s lineárnou keramikou a sporadické osídlenie z neskoršej doby bronzovej a doby rímskej. Aj lokalita Gedra je z minulosti dobre známa. Eneolitické nálezy z nej, pochádzajúce zo zberu, dal SNM v Martine vlastivedný pracovník L. Bárczi, riaditeľ školy v Kmeťove /predtým Ďorok/. V 50-tych rokoch bola lokalita Gedra /ostroh/ pri výstavbe cesty čiastočne zničená odvozom zeminy a súčasne v šírke ca 50 m narušená baňou na štrk /nález. správy AÚ SAV 263/52, 345/53, 266/54, 425/54, 429/54, 430/54, 432/54, 405/55, 204/60/.

Pri týchto prácach B. Benadik zachránil obsah štyroch jám maďarovskej kultúry so závažnými nálezmi kostenej industrie a importmi fúzesabonskej kultúry, napr. šálka s výlevkou a plášť prenosnej piecky s jazykovitými držadlami /typ Barca/. Ďalšie jamy patrili do obdobia skupiny Kosihy-Čaka /Vladár 1966, s. 257/. JRD likvidovalo hliníky na Gedre tak, že pás približne v šírke 80 m, dĺžke 30-40 m a hrúbke až 2 m sa stiahol buldozérmi do hliníka a povrch sa zahumusoval.

Pri týchto úpravách boli porušené kultúrne jamy skupiny Kosihy-Čaka, maďarovskej kultúry a z neskorej doby bronzovej. Obhliadka sa robila až po planírke. Napriek tomu sa na povrchu rozpoznali kultúrne jamy s popolavým zásypom, obsahujúce prepálenú omietku s odtlačkami prútov, zvieracie kosti a početné črepy. Z kultúrnej skupiny Kosihy-Čaka sa našli úlomky šikmostenných mís s profilovaným a zosilneným okrajom, na vonkajšej strane slamované, črepy hrncov so zosilneným a presekávaným okrajom a z vajcovitých hrncov so slamovaným povrchom a nízkym valcovitým hrdlom. Maďarovskú kultúru reprezentujú bežné tvary džbánkov typu A₁, A₄, amfory s dvoma protiahlymi uchami na rozhraní baňatého bruška a valcovitého hrdla, šikmostenné i profilované misky s vodorovne zrezaným okrajom a jazykovitými výčnelkami. Veľmi početné sú črepy z hrubostenných zásobníc. Do maďarovskej kultúry patrí aj prepálená omietka a fragmenty ihlanovitých závaží. Asi čačianskej kultúre možno pripísať zlomok horizontálne fazetovanej tenkostennej leštenej šálky, pravdepodobne s uchom vytiahnutým nad okraj. Inventár ani nálezová situácia na Gedre sa nevynímajú z okruhu uvedených kultúr, avšak pri sledovaní skrývky by sa mohli získať ďalšie poznatky o sídliskovej problematike a v nálezoch maďarovskej kultúry by sa prípadne boli dali postrehnúť ďalšie doklady o zásahoch z juhovýchodu, z okruhu fúzesabonskej kultúry.

Na lokalite pozdĺž cesty do Trávnice, kde sa začali robiť na jar 1980 úpravy hliníka, sa črtali v profile buldozérovo rýh kultúrne jamy s tmavým zásypom, v ktorom boli okrem črepov a prepálenej drviny zvieracie kosti. Z dvoch jám /Ø 150 cm, h. 50 cm; Ø 140 cm, h. 120 cm/ pochádzajú fragmenty mladšej lineárnej keramiky a keramiky železovskej skupiny, reprezentujúce:

a/ bombovité nádoby, sivé, z dobre plavenej hlíny, obojstranne hladené a zdobené rytým ornamentom paralelných rýh s priečnymi zásekmi alebo oblúkov ukončených jamkami;

b/ hrubostenné, väčšie tehlovočervené nádoby, bombovité, prípadne s mierne vyhnutým hrdlom, zdobené nechťovaním, presekávanými pozdĺžnymi rebierkami alebo pretláčanými zátkovitými výčnelkami; vtlačaná výzdoba býva girlandovitá a vychádza z pretláčaných výčnelkov. Zo zberu pochádzajú ešte fazetované črepy čačianskej kultúry a fragmenty zvisle hrebeňovaných situlovitých nádob z mladšej doby laténskej.

Sídlisko v Mani je situované pomerne vysoko nad údolím Žitavy, na druhej terase, čo je charakteristické pre celé údolie tejto rieky, kde sa na ľavom brehu koncentruje pomerne husté osídlenie ľudu železovskej skupiny.

Podobne situované sú sídliská nad cestou z Mane do Vlkasa i ďalšie sídlisko južne od Vlkasa, smerom na Hul.

3. Nad hradskou do Vlkasa. Južne od Mane sa tiahnu paralelne nad hradskou dve malé duny, na ktorých S. Janšák /1931, s. 52/ zistil praveké osídlenie. Na ich južnom úbočí sme našli lineárnu keramiku, a to črepy z bombovitých hrubostenných nádob. Okrem toho sa zistilo intenzívnejšie stredoveké osídlenie, doložené okrajovými črepami z nádob vytočených na kruhu, ktoré možno datovať do 12.-13. storočia.

L i t e r a t ú r a

EISNER, J. 1936: Prehistorický výskum na Slovensku a Podkarpatskej Rusi v roku 1935. In: Sborník Muzeálnej slovenskej spoločnosti. 30. Turčiansky Svätý Martin, s. 64-91.

JANŠÁK, S. 1931: Staré osídlenie Slovenska. In: Sborník Muzeálnej slovenskej spoločnosti. 25. Turčiansky Svätý Martin, s. 7-65.

VLADÁR, J. 1966: Zur Problematik der Kosiň-Čaka-Gruppe in der Slowakei. Slovenská archeológia, 14, s. 245-336.

L ú č n i c a n a d Ž i t a v o u, časť V a j k a n a d Ž i t a v o u /okr. Nitra/

Na pravobrežnej terase Žitavy severne od Vajky nad Žitavou, v polohe Vymokliny, je rozsiahle sídlisko, čiastočne narušené už zaniknutou tehelňou. Spolupracovník AÚ SAV S. Podhorec získal zberom na tejto lokalite početné črepy keramiky z rôznych období od eneolitu po stredovek.

Badenská kultúra

Dva črepy, jeden z pliec mohutnej hrubostennej zásobnice s horizontálnou kanelúrou a horizontálnymi jamkami nad ňou, druhý z hrdla leštenej nádoby s horizontálnymi kanelúrami.

Doba rímska /2.-3. stor./

Nálezy z tejto doby sú najpočetnejšie. Črepy sú z domácej v rukách vyrobenej keramiky a z panónskej importovanej keramiky vytočenej na kruhu.

Domácu /barbarskú/ keramiku predstavujú fragmenty hrncov vyrobených z materiálu pomiešaného s pieskom, s nehladeným povrchom zdobeným prstovanými a nechťovanými jamkami, šikmo rytými horizontálnymi líniami, jamkami a pásmi oblúkov robených hrebeňovaním. Zriedkavejšia je leštená keramika s vlnovkou, prípadne horizontálnymi líniami a žliabkami. Domáceho pôvodu je aj sivá keramika /nádoby s odsadeným dnom/. Z importov sa našla žltá keramika /fragment ústia džbánka/, sivá keramika z dielne majstra Resata, črepy zo zásobnice s okružím a vodorovne odrezaným okrajom, vyrobenej na kruhu, fragmenty veľkých nádob zdobených na hrdle horizontálnymi líniami robenými jemným ozubeným nástrojom. Ojedinelé sú črepy z hrncov s rytými ozubenými centrálnymi kruhmi a presekávanými pásikmi.

Zatiaľ čo importovaná keramika z Panónie pretrváva od 1. stor. n. l. do 3.-4. stor., staršia, domáca barbarská keramika sa začína objavovať v 2. stor. n. l. a pretrváva do prvej polovice 4. stor. Sídlisko vo Vajke nad Žitavou je súčasťou intenzívneho osídlenia Požitavie v dobe rímskej.

Slovanské osídlenie v 9. stor. je doložené niekoľkými črepami z tela hrncovitých nádob zdobených pásmi rytých líní a vlnoviek.

Stredoveké osídlenie v 13.-14. stor. zastupujú črepy na kruhu vytočených nádob zdobených líniami a vlnovkami.

V l k a s /okr. Nové Zámky; obr. 171: 9-13/

1. Asi 300 m južne od obce sme zistili v odvodňovacej ryhe, ktorá v smere V-Z preťala svah nad hradskou, väčšiu kultúrnu jamu /Ø ca 200 cm, h. 80-100 cm/. Z nej sa získali črepy keramiky železovskej skupiny. Sivé črepy sú z hrncovitých nádob vyrobených z plavenej hlíny, zdobených charakteristickými rytými pásmi čiár prerušovaných notovými hlavičkami. Na tenkostennej keramike sa objavujú i horizontálne rady nechťových vpichov. Na hrubostennej tehlovočervenej keramike je bežná výzdoba, a to zátkovité výčnelky, z ktorých vychádzajú pásy nechťových vpichov. Horizontálnymi radmi vtlačaných jamiek pod hrdlom sú zdobené hrubostenné profilované nádoby. Mierne lichobežníková kamenná sekerka, pomerne tenká, má trochu zbrúsené ostrie; je pravdepodobne z prahornej bridlice; d. 7,5 cm, š. ostria 3 cm.

2. Severne od obce, takisto na svahu nad cestou, sme po orbe pozbierali črepy z hrncovitých nádob kultúry s lineárnou keramikou, zhotovených z hlíny po-

miešanej s plevami. Sivé tenkostenné črepy s rytými paralelnými čiarami patria železovskej skupine. Zo stredovekých črepov treba spomenúť fragmenty okrajov nádob vytočených na hrnčiarskom kruhu, ktoré majú ústie prehnuté a prispôsobené na pokrývku.

Záchraný výskum v L i p o v e j, časť O n d r o c h o v /okr. Nové Zámky/

V rámci veľkých terénnych úprav / akcia HTÜPP/ začalo JRD v Komjaticiach v r. 1980 likvidovať mŕtve ramená Nitry aj v chotári Lípovej-Ondrochova, v polohe Homoky a Talloszér, kde v rokoch 1956-59 skúmal Archeologický ústav SAV /D. Bialeková, T. Kolník, M. Rejholcová/ významné lokality ohrozované stavbou protipovodňových hrádzí. Prvú informáciu o lokalite publikoval S. Janšák /1934, s. 62/. Nálezové správy sú uložené v AÚ SAV pod č. 483/58, 5539/71. V čiastkových štúdiách zhodnotili nálezisko viacerí autori /Beňadik 1955, s. 772; Bialeková 1964, s. 187; Kolník 1962, s. 345; Kuzmová 1980, s. 318 n.; Točák 1951, s. 156; 1959, s. 841; 1961, s. 358; 1962, s. 192; 1971, s. 135/.

Výskumom v apríli a máji 1980 sa na lokalite Homoky odkryla plocha 240 x 30-40 m. Preskúmalo sa vyše 100 objektov /úsek s nahrnutou hlinou sa neskúmal/. Na ploche skoršieho výskumu /1956-59/ zničila veľká exploatačná jama na piesok, ťažený na stavbu zvršku cesty z Ondrochova do Mojzesova, viaceré objekty.

Na východnom okraji lokality sa odkryla časť pomerne malého pohrebiska kultúry s lineárnou keramikou s hrobmi skrčencov, chudobnými na nálezy. Na tom istom úseku sa zachytila okrajová časť sídliska ľudu lengyelskej kultúry. Pomerne intenzívne osídlenie ľudu s boľerázskou skupinou reprezentujú odpadové jamy s početnými nálezmi zvieracích kostí /dobytok, koza, ovca, kôň/ a výraznej keramiky, podobnej nálezom z Nitrianskeho Hrádku. Dosť početné boli aj kultúrne jamy z doby halštatskej. Zo stupňa C₁ doby laténskej sa zistili porušené chaty a kultúrne jamy. Najintenzívnejšie bolo osídlenie v staršom úseku doby rímskej. Reprezentujú ho šesťkolové chaty a odpadové jamy.

Z výrobného objektu nepravidelného tvaru z tohto obdobia pochádza súbor ihlanovitých závaží z tkáčskeho stavu, ktorý nesporne súvisí s výrobou textílií. Z 10. a 11. storočia pochádzajú pomerne malé zemnice štvorcového pôdorysu s dvoma kolovými jamami a kamennými ohniskami. Na spracovanie železa upozorňujú nálezy trosky a železných koláčov.

Na západnom okraji vyvýšeniny boli porušené kostrové hroby z 10. storočia. Patria k staromaďarskému pohrebisku, ktoré skúmala a publikovala D. Bialeková /1964, s. 187 n./. Výskum v r. 1980 rozšíril najmä poznatky o rozsahu pravekého a stredovekého osídlenia, a tým aj vzťahu sídliska Homoky k pohrebiskám z doby laténskej a zo stredoveku, ktoré sa odkryli v polohe Talloszér, vzdialenej asi 300-400 m. V roku 1980 sa zachránil obsah dvoch laténskych kostrových hrobov a šiestich hrobov z 9. a 10. stor. Stredoveké hroby z 10. storočia boli v superpozícii nad objektmi so železiarskou výrobou z 9. storočia.

Výskum v polohe Homoky a Talloszér podstatne prispel k riešeniu problematiky pravekého a stredovekého osídlenia územia medzi dvoma ramenami rieky Nitry /Cítenka a Stará Nitra/.

L i t e r a t ú r a

BEŇADIK, B. 1955: Laténske nálezy z Ponitria na Slovensku. Archeologické rozhledy, 7, s. 772-776.

- BIALEKOVÁ, D. 1964: Staromaďarské hroby a včasnostredoveké sídliskové objekty v Lipovej-Ondrochove. In: Študijné zvesti Archeologického ústavu SAV. 14. Nitra, s. 187-196.
- JANŠÁK, Š. 1934: Staré osídlenie Slovenska. In: Sborník Muzeálnej slovenskej spoločnosti. 27-28. 1933-1934. Turčiansky Svätý Martin, s. 62 n.
- KOLNÍK, T. 1962: Nové sídliskové nálezy z doby rímskej na Slovensku. Archeologické rozhledy, 14, s. 344-368.
- KUZMOVÁ, K. 1968: Nižinné sídliská z neskorej doby laténskej v strednom Podunajsku. Slovenská archeológia, 28, s. 312-340.
- TOČÍK, A. 1951: Nové keltské nálezy zo Slovenska. Archeologické rozhledy, 3, s. 121-126.
- TOČÍK, A., 1959: K otázke osídlenia juhozápadného Slovenska na ziome letopočtu. Archeologické rozhledy, 11, s. 841-874.
- TOČÍK, A. 1961: Keramika zdobená brázdovým vpichom na juhozápadnom Slovensku. Památky archeologické, 52, s. 321-344.
- TOČÍK, A. 1962: Nové nálezy z doby sťahovania národov na juhozápadnom Slovensku. In: Študijné zvesti Archeologického ústavu SAV, 9. Nitra, s. 187-218.
- TOČÍK, A. 1971: Flachgräberfelder aus dem 9. und 10. Jhr. in der Südwestslowakei. 1. Slovenská archeológia, 19, s. 135-276.

Nové nálezy z Komjatíc /okr. Nové Zámky/

1. Horná ul. 31 /obr. 168: 11, 12; 169/. Prostredníctvom S. Podhorca upozornil L. Zajíček, majiteľ domu na Hornej ulici 31 v Komjaticiach, na nálezy a objekty zistené pri prístavbe domu a hĺbení pívnice. Pri výkope základov sa narazilo na hrob skrčenca, praveké a stredoveké kultúrne vrstvy, pri hĺbení pívnice na dvojhrob a kultúrne vrstvy a kultúrnu jamu. Lokalita je na pravom brehu Starej Nitry, na terase prevyšujúcej asi 3 m hladinu rieky.

Hrob 1

Obdĺžniková hrobová jama reže kultúrnu vrstvu s nálezmi lineárnej a badenskej keramiky. Zle zachovaná kostra dospelého jedinca v h. 130 cm ležala vo veľmi skrčenej polohe na pravom boku s hlavou na západ /os Z-V/. Pri nohách mala džbánok a na bruchu riečne škeble.

1. Džbánok typu A₁ má esovite profilované telo s vyhnutým ústím, z ktorého vychádza pásikové ucho prepažujúce hrdlo; povrch vyleštený, tmavohnedý až čierny; v. 12 cm.

2. Riečne škeble /30-40 kusov/.

Hrob datuje džbánok maďarovskej kultúry, charakteristický pre jej klasickú fázu /Točík 1964, s. 49/. Riečne škeble sa dostali do hrobu ako zvyšky potravy, ktorá bola obľúbená už v eneolite, napr. v badenskej kultúre, a to v bolerázskej skupine a v klasickej fáze. Svedčia o tom často stovky lastúr v kultúrnych jamách /napr. Komjatice, Nitriansky Hrádok/. V menšom počte sa vyskytujú aj na sídliskách maďarovskej kultúry, napr. na Zámečku v Nitrianskom Hrádku. Riečne ulitníky sa lovili v letných mesiacoch, preto zrejme aj pohreb bol v tomto ročnom období. Zatiaľ nevieme, či tento hrob maďarovskej kultúry je v Komjaticiach ojedinelý alebo tvorí súčasť pohrebiska. Ojedinelé hroby tejto kultúry poznáme z Abrahámu a Boroviec /nález. správy AÚ SAV 6523/56, 431/67/, a preto nie je vylúčené, že aj tu ide o ojedinelý hrob.

Hrob 2

Tento hrob sa našiel ca 4-5 m od hrobu 1. Bol zarezaný do stredovekej vrstvy II /h. 70 cm/, preto súdime, že je s ňou buď súčasný alebo, a čo je pravdepodobnejšie, vychádza z vrstvy III, a preto je novodobý. V hrobe ležali dvaja jedinci orientovaní V-Z. Kostra na pravej strane ležala naznak, kolená mala mierne zohnuté. Kostra po ľavej strane bola vystretá naznak. Obidve patria mladším jedincom, pochovaným bez milodarov. Nájdene črepy patria do kultúrnej vrstvy I, preto sa pri datovaní opieram o stratigrafiu.

Nález hrobu maďarovskej kultúry v Komjaticiach vypína medzeru v sérii pohrebísk zo staršej doby bronzovej na území tejto obce. Z katastra obce sú doteraz známe tri pohrebiská nitrianskej kultúry /Homolka, Vicena a Štrkáreň - Točík 1978, s. 247; Bátora 1975, s. 20 n.; Točík 1979, s. 160 n./, tri pohrebiská únětickej kultúry /Argentína, cesta na Nové Zámky a Hajdenovie /Lichardus - Liptáková 1962, s. 779/, ktoré patria do BA₁ a BA₂. Hrob 1 z Hornej ulice patrí do BA₃.

Kultúrne vrstvy.

Prí výkope základov a pivnice boli narezané v superpozícií tri farebne odlišné vrstvy /I-III/, hrubé spolu ca 100 cm, včítane humusu. Spodná vrstva I, hrubá ca 50 cm a splývajúca s černozemou nad sprašou, obsahovala črepy lineárnej a badenskej keramiky. Ca 20 cm hrubá vrstva II, popolavo sfarbená, obsahovala popol, črepy, zvieracie kosti a prepálenú omietku. Z nej vychádzala aj vrecovitá kultúrna jama /Ø 120-140 cm, h. 140 cm/, podobne ako kultúrna vrstva obsahovala prepálenú mazanicu, lámané kamene /asi z pece/, popol, uhliky, zvieracie kosti, celú lebku mladého psa a črepy. Kultúrnú vrstvu a jamu datujú črepy do 11.-12. stor. Asi 30 cm hrubá horná vrstva III má charakter planírky a červená je zrejme od požiaru, o čom svedčia veľké uhliky, prepálená drvina a zvieracie kosti. Črepy keramiky, medzi ktorými sú aj glazované, sú zo 17.-18. stor. Planírka súvisí s obdobím tureckých vojen.

Z vrstvy I sú črepy lineárnej keramiky, zdobené ornamentom notových hlavíčiek a stlačenými zátkovými výčnelkami. Patria do mladšej fázy tejto kultúry. Črepy badenskej kultúry zdobené pod okrajom pretláčanou lištou a fragmenty s vertikálnymi žliabkami sa dajú datovať len všeobecne do klasickej fázy tejto kultúry.

Vo vrstve II sa našli črepy z nádob s profilovaným lievikovitým ústím, s horizontálne skrojeným okrajom, na pleciach zdobených rytou vlnovkou, vytočených na kruhu. Datujeme ich do 11.-12. stor., skôr do 12. stor.

L i t e r a t ú r a

BÁTORA, J. 1975: Záchraný výskum na pohrebisku nitrianskej kultúry v Komjaticiach. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1974.

Nitra, s. 20-21.

LICHARDUS, J. - LIPTÁKOVÁ, Z. 1962: Archeologický prieskum trasy Ropovodu družby na úseku Rimavská Sobota - Šaľa nad Váhom v roku 1961. Archeologické rozhledy, 14, s. 776-793.

TOČÍK, A. 1964: Opevnená osada z doby bronzovej vo Veselom. Bratislava.

TOČÍK, A. 1978: Záchraný výskum v Komjaticiach. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v r. 1977. Nitra, s. 266-272.

TOČÍK, A. 1979: Výčapy-Opatovce a ďalšie pohrebiská zo staršej doby bronzovej na juhozápadnom Slovensku. Nitra.

2. Homolka

Homolka bola na ľavom brehu Starej Nitry, v mieste, kde sa končí park zaniknutého kaštieľa. Ako ukazuje názov, išlo o piesočnú dunu homoľovitého tvaru. Zo západnej strany ju obtekala rieka. Patrila do sústavy piesočných dún, ktoré sa vinú pozdĺž hradskej z Komjatic do Černíka. Smerom na východ nadväzujú na Homolku duny Homoky s bývalou štrkovňou a Toroslín, ktoré obtekajú zaniknuté ramená rieky Nitry /Pavúk 1975, s. 73; Točík 1978, s. 247/. Pri výstavbe novej obytnej časti bola nasmerovaná na Homolku Hviezdoslavova ulica, ktorej posledné domy ju čiastočne zaberajú. Pri výstavbe domov na tejto ulici boli porušené hroby nitrianskej kultúry. V roku 1969 a 1970 bola duna Homolka zničená pri výstavbe športového areálu, pričom boli rozrušené hroby lengyelskej kultúry a sídlisko s viacerými pravekými kultúrami. Pretože okolie Homolky bude v krátkom čase zastavané ďalšími domami, urobili sme s S. Podhorcom na východnom okraji zber. Získali sme početné črepy, ktoré poukazujú na intenzívne osídlenie.

Okrem črepov keramiky maďarovskej kultúry a z doby laténskej si zasluhujú pozornosť stredoveké nálezy. Keramiku pražského typu /6.-7. stor./ zastupuje napr. črep z hrdla tmavosivého baňatého hrnca, uhneteného v rukách z materiálu pomiešaného s hrubým pieskom, slabo vypáleného, a črep zo sivého hrnca s mierne vtlaknutým hrdlom, trochu vyhnutým ústím a vodorovne zrezaným okrajom. Je z materiálu zmiešaného s pieskom, na povrchu potiahnutý jemnou hlinkou. Fragmenty nádob pražského typu sú na Homolke najzávažnejšie a nadväzujú na nálezy z ďalšej lokality z tohto obdobia v polohe Blatnica. Sú dokladom najstaršieho slovanského osídlenia na ostrove, ktorý vytvára Stará Nitra a Čítenka. Početnejšie sú črepy z nádob vytočených na kruhu, s lievikovite roztvoreným ústím, strechovite skrojeným okrajom a vyvinutým horným rtom /11.-12. stor./. Výzdoba pozostáva z hlboko rytých vlnoviek.

L i t e r a t ú r a

- PAVÚK, J. 1975: Predhistorické a včasnodedinné nálezisko v Komjaticiach. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1974. Nitra, s. 73-74.
TOČÍK, A. 1978: Záchranný výskum v Komjaticiach. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1977. Nitra, s. 246 n.

GELÄNDEBEGEHUNGEN UND RETTUNGSGRABUNGEN IN DER SÜDWESTSLOWAKEI. Im J. 1980 wurde eine Geländebegehung zu Zwecken der Archäologischen Topographie der SSR /Tvrdošovce, Selice/, wie auch Begehungen auf dem Bau der Gasleitung III /Veľký Cetín, Branč/ und anders gefährdeten Fundstellen /Dvory nad Žitavou, Lúčnica nad Žitavou, Maňa/ verwirklicht. Ausserdem realisierte man eine Rettungsgrabung in Lipová-Ondrochov und man gewann weitere Funde aus Komjatice.

Geländebegehung zu Zwecken der Archäologischen Topographie der SSR: Tvrdošovce /Bez. Nové Zámky; Abb. 165: 2-15; 166: 1-3; 167: 1/. Es wurden die Fundstellen in den Fluren Halomdomb, Csárdahely, Kerekő, Méhespuszta und Jánošíkovo - Meierhof Apollo identifiziert. Infolge der intensiven Bodenrekultivierung nimmt die Zahl der Oberflächenfunde schnell ab und die Skala der Kulturen wird immer enger. Die Beseitigung der Sanddünen, die Einebnung der Vertiefungen, der Bau von Bewässerungskanälen usw. erschwert wesentlich die Identifizierung der Fundstellen.

Selice /Bez. Galanta, Abb. 166: 4-9/. An beiden Seiten der Autostrasse bei der Brücke nördlich der Eisenbahnstation von Dolný Jatov erstreckt

sich eine ausgedehnte Siedlung mit gestörten Objekten und hallstattzeitlichen Scherben.

Begehung der Rinne für die Gasleitung III - Konsortium /Abb. 165: 1; 166: 10-15; 167: 2-9/.

Im Strassenabschnitt zwischen den Gemeinden Melek und Ivanka pri Nitre wurden in einer Rinne archäologische Funde verfolgt. Auf dem Terrassenabhang des linken Ufers des Žitava-Flusses südlich von Fídvár /Vráble/ wurden Siedlungsobjekte der Maďarovce-Kultur, aus Latène- und römischer Zeit gestört.

V e I k ý C e t í n /Bez. Nitra/. Am rechten Ufer des regulierten Čítenka-Flusses durchschnitt eine Rinne die Sanddüne Homoky, wo sich in der Wand Siedlungsobjekte skizzierten. Bei der Grabung gewann man Scherben der Lengyel-Kultur, aus später Bronzezeit und zahlreiche Scherben von barbarischer und importierter Keramik aus der römischen Zeit.

B r a n ě. Auf der rechtsuferigen Terrasse südlich von Ārkuš wurde ein ca. 4 m breiter und 2 m tiefer, bisher undatierbarer Graben durchgeschnitten. Näher zur Landstrasse lieferte eine Grube römerzeitliche und mittelalterliche Scherben. Zwischen der Landstrasse und der Eisenbahnstrecke fanden sich in einer Grube wahrscheinlich aus gestörten Gräbern stammende menschliche Knochen /beim Bau der Gasleitung II wurden hier latènezeitliche und mittelalterliche Gräber erschlossen/.

Verschiedene Geländebegehungen:

D v o r ý n a d Ž i t a v o u /Bez. Nové Zámky, Abb. 167: 10-12; 168: 1-10/. Gegenüber der Eisenbahnstation wurden bei Planierungsarbeiten in der ehemaligen Sandgrube hallstattzeitliche Objekte festgestellt. Die Grabung wurde nicht verwirklicht. Am linken Ufer des neuen Žitava-Flussbeckens wurde in der Flur Gyorokhomok, wo sich eine Siedlung der Zelizovce-Kultur befindet, eine Fundlese durchgeführt, wobei zahlreiches Keramikmaterial, Spaltindustrie, wie auch Mahlstein- und Reibsteinfragmente gewonnen wurden.

M a ň a /Bez. Nové Zámky, Abb. 170: 1-12; 171: 1-8/. Im Rahmen der Bodenrekultivierung begann man mit der Liquidierung von Lehmgruben. Auch die bekannten Fundstellen in der Flur Gedra wurden in Mitleidenschaft gezogen, wo in den 50er und 60er Jahren Siedlungsobjekte der Kosiň-Čaka-Gruppe und Maďarovce-Kultur zum Vorschein kamen. Die Fundstelle - eine Landzunge auf der zweiten Terrasse des Žitava-Flusses - wurde in 80 m Breite, 30-40 m Länge und 2 m Tiefe eingeebnet, wobei zahlreiche Objekte der obenerwähnten Kulturen gestört wurden. Aus der gestörten Objekten gewann man spätbronzezeitliche Funde /Čaka-Kultur/.

Bei der nach Trávnica führenden Landstrasse gewann man bei der Einebnung einer Lehmgrube Funde der Linearkeramik.

Südlich von Maňa wurden über der nach Vlkaš führenden Autostrasse auf der zweiten Terrasse des Žitava-Flusses Scherben der Linearkeramik sowie Keramikfragmente aus dem 9. und 12. Jh. aufgelesen.

L ú ě n í c a n a d Ž i t a v o u, Ortsteil V a j k a /Bez. Nitra/. Die ehemalige Zieglei lieferte Funde der Badener Kultur, aus römischer Zeit und aus dem 9. Jh. Die Besiedlung setzte hier im Hochmittelalter fort.

V l k a š /Bez. Nové Zámky, Abb. 171: 9-13/. Ungefähr 300 m südlich der Gemeinde wurde am linken Ufer des Žitava-Flusses aus einer Entwässerungsrinne das Material einer Kulturgrube /Ø 200 cm, T. 80-100 cm/ der

Zeliezovce-Gruppe herausgenommen. Ausser typischer Keramik aus geschwommenem Lehm und grobwandiger Ware lieferte die Grube eine trapezförmige Steinaxt /L. 7,5 cm, Br. der Schneide 3 cm/.

Die Begehung der zweiten linksuferigen Terrasse des Zitava-Flusses nördlich der Gemeinde bestätigte, dass sich die Besiedlung des Volkes der Zeliezovce-Gruppe verhältnismässig hoch über dem Wasserspiegel des Flusses konzentrierte und einen kontinuierlichen Streifen von Maňa bis Hul bildete.

Rettungsgrabung in Lipová-Ondrochov:

Im Rahmen von grossangelegten Terrainherrichtungen begann man im J.1980 mit der Liquidierung der toten Arme des Nitra-Flusses in den Fluren Homoky und Talloszér, wo im J.1956-59 das Archäologische Institut der SAW beim Bau von Dämmen bedeutende Fundstellen untersuchte.

Bei der Grabung in der Flur Homoky wurde im J. 1980 eine Fläche von 240 x 30-40 m untersucht. Man legte mehr als 100 Objekte frei. Am Ostrand wurde ein Teil eines verhältnismässig kleinen Gräberfeldes der Kultur mit Linearkeramik mit fundarmen Hockergräbern abgedeckt und der Randteil einer Siedlung des Volkes der Lengyel-Kultur erfasst. Ziemlich intensiv war die Besiedlung des Volkes der Boleráz-Gruppe, die durch Abfallgruben, zahlreiche Tierknochen wie auch durch die den Funden aus Nitriansky Hrádok ähnliche Keramik vertreten ist. Zahlreich waren auch die hallstattzeitlichen Kulturgruben vorhanden. Aus der Latènezeit C₁ stammen Hütten und Kulturgruben. Am intensivsten war die altrömerzeitliche Besiedlung mit Hütten mit Sechspfostenkonstruktion und Abfallgruben. Aus einem Produktionsobjekt unregelmässiger Form stammt eine Kollektion trapezförmiger Webgewichten. In das 10. und 11. Jh. melden sich verhältnismässig kleine Halbgrubenhütten von quadratischem Grundriss mit zwei Pfostengruben und Steinherden. Auf Eisenverarbeitung machen die Funde von Eisenschlacke und Eisenkuchen aufmerksam.

Am Westrand der Anhöhe wurden Skelettgräber aus dem 10. Jh. gestört. Sie gehören einem altmagyarischen Gräberfeld an, das von D. Bialeková untersucht und publiziert wurde.

In der Flur Talloszér, ungefähr 300-400 m von der Siedlung entfernt wurde der Inhalt von zwei latènezeitlichen und sechs Gräbern aus dem 9. und 10. Jh. gerettet. Gräber aus dem 10. Jh. lagen über den Objekten mit Eisenproduktion aus dem 9. Jh.

Neue Funde aus Komjatice /Bez. Nové Zámky, Abb. 168: 11, 12; 169: 1-9/:

Beim Bau eines Hauses in der Gasse Horná ulica 31 wurde eine Siedlung mit urzeitlicher Schicht und Funden von Linearkeramik und Keramik der Badener Kultur angeschnitten. Über der urzeitlichen Schicht lag in Superposition eine aus dem 11. und 12. Jh. und darüber eine Planierung aus Branddestruktion aus dem 17. und 18. Jh. Bei der Grabung fanden sich auch zwei Gräber. Das Grab 1 - ein Linkshocker hatte beim Fuss einen typischen Krug, der es in die klassische Phase der Maďarovce-Kultur datiert. Im Grab 2 lag ein Skelett in gestreckter Rückenlage, das zweite in gemässiger Hockerstellung. Es fehlte an Beigaben, auf Grund der Stratigraphie handelt es sich um eine mittelalterliche, bzw. neuzeitliche Bestattung.

Beim Bau eines Stadions in der Flur Homolka wurde eine Siedlung mit intensiver neolithischer, äneolithischer und besonders römerzeitlicher Besiedlung gestört. Unweit der Siedlung erstreckte sich ein Gräberfeld der altbronzezeitlichen Nitra-Kultur und man fand dort auch Gräber der Lengyel-Kultur.

Bei der Fundlese auf der Fläche, wo der Hausbau fortsetzen soll, wurden bronzzeitliche und latènezeitliche Scherben, Keramik vom Prager Typus aus dem 6.-7. Jh. und Fragmente aus dem 11.-12. Jh. gefunden.

РАЗВЕДКИ И ОХРАННЫЕ РАСКОПКИ В ЮГО-ЗАПАДНОЙ СЛОВАКИИ В 1980 Г. В 1980 г. проводились на стройке газопровода III /Вельки-Цетин, Бранч/, а также на других угрожаемых местонахождениях /Двори-над-Житавоу, Лучница-над-Житавоу, Влас, Маня/ археологические разведки, результаты которых будут опубликованы в Археологической топографии ССР /сс. Тврдошовце, Селице/. На местонахождении Липова-Сндрохов осуществились охранные раскопки. В с. Комьятице обнаружались новые находки.

Разведки для Археологической топографии ССР:

Т в р д о ш о в ц е /рай. Нове-Замки; рис. 165: 2-15; 166: 1-3; 167: 1/. Идентифицировались местонахождения Халомдоб, Чардахей, Керекто, Мехешпуста, Яношиково-маер Аполло. Интенсивной культивацией почвы количество поверхностных находок резко понижается, а также суживается шкала представленных культур. Определение местонахождений затруднено ликвидацией песчаных дюн, выравниванием впадин, полевых дорог, строительством оросительных канав и т. д.

С е л и ц е /рай. Галанта, рис. 166: 4-9/. По обеим сторонам дороги у моста на 3 от железнодорожной станции Долни-Ятов расположено большое поселение с нарушенными объектами с находками черепков периода гальштатта.

Разведки траншеи водопровода III - консорциум /рис. 165: 1; 166: 10-15; 167: 2-9/:

На участке между сс. Мелек и Иванка-при-Нитре обнаружались археологические находки в углубленной траншее. На отроге террасы, на левом берегу р. Житава, на Ю от урочища "Фидвар" /с. Врable/ вскрылись разрушенные селищные объекты мадяровской культуры, а также латенского и римского периодов.

В е л ь к и - Ц е т и н /рай. Нитра/. На правом берегу регулируемой р. Цитенка траншея прорезала песчаную дюну "Гомоки", где в стене прослеживались селищные объекты. В ходе земляных работ обнаружались черепки лендьелской культуры, позднего периода бронзы, а также многочисленные черепки римского периода, домашней варварской и импортированной керамики.

Б р а н ч. На правобережной террасе на Ю от урочища "Аркуш" был прорезан ров ш. около 4 м и гл. в 2 м, пока недатированный. Поблизости шоссе обнаружались в выемке черепки римского периода, а также средневековья. На участке между шоссе и железной дорогой нашлись в выемке человеческие кости, правдоподобно из разрушенных погребений /во время строительства газопровода II обнаружались здесь погребения латенского периода и средневековья/.

Разные разведки:

Д в о р и - н а д - Ж и т а в о у /рай. Нове-Замки, рис. 167: 10-12; 168: 1-10/. Напротив железнодорожной станции обнаружались в ходе землеустроительных работ в бывшем песчаном карьере объекты периода гальштатта. Исследования не осуществились. На берегу русла р. Житава в уро-

чище "Дерек-Гомок" был на поселении с находками желтезовской керамики проведен поверхностный сбор, в ходе которого нашелся многочисленный керамический материал, колотая индустрия, а также фрагменты жерновов и дробилок.

М а н я /рай. Нове-Замки, рис. 170: 1-12; 171: 1-8/. Во время восстановления сельскохозяйственной почвы приступилось к ликвидации глиняных карьеров. Восстановление затронуло известные местонахождения в урочище "Гедра", где в 50-60-ых гг. вскрылись селищные находки группы Косиги-Чака, а также мадяровской культуры. На местонахождении - отроге на второй террасе р. Житава - проведена планировка откосов ш. в 80 м, дл. в 30-40 м и на гл. 2 м вскрылись разрушенные объекты приведенных культур. Помимо этого в разрушенных объектах нашлись находки позднего периода бронзы /культура Чака/.

Поблизости полевой дороги в с. Травница обнаружилось во время планировки откосов находки линейной керамики.

На Ю от местонахождения Маня были собраны над шоссе в с. Влкас на второй террасе р. Житава черепки линейной керамики, а также IX и XII вв.

Л у ч н и ц а - н а д - Ж и т а в о у, часть В а й к а - н а д Ж и т а в о у /рай. Нитра/. В бывшем кирпичном заводе вскрылись находки баденской культуры, римского периода, а также IX в. Заселение продолжалось в кульминарующем периоде средневековья.

В л к а с /рай. Нове-Замки, рис. 171: 9-13/. Около 300 м на Ю от села, на левом берегу р. Житава, в водоотводной траншее вскрылся материал из культурной ямы /Ø 200 см, гл. 80-100 см/ желтезовской группы. Помимо типической керамики из отмученной глины и толстостенной керамики в яме обнаружился трапециевидный каменный топорик /дл. 7,5 см, ш. лезвия 3 см/.

Разведки на второй левобережной террасе р. Житава, на С от с. подтвердили, что заселение желтезовской группы сосредоточилось в местности расположенной довольно высоко над уровнем реки, а именно в сплошной зоне области, ограниченной местонахождениями Маня и Гул.

Охранные раскопки на местонахождении Липова-Ондрохов:

В ходе больших землеустроительных работ приступилось в 1980 г. к ликвидации слепых рукавов р. Нитра в урочищах "Гомоки" и "Талосер", где в 1956-1959 гг. проводил Институт археологии во время строительства паводочной дамбы исследования археологических местонахождений важного значения.

В ходе осуществившихся в 1980 г. на местонахождении "Гомоки" исследований вскрылась площадь 240 x 30-40 м. Проследилось свыше 100 объектов. На восточной окраине вскрылась часть сравнительно небольшого могильника линейной керамики со скудными находками погребениями со скелетами в скорченном положении, и затронулась окраинная часть поселения лендьелской культуры. Довольно интенсивным являлось заселение болеразской группы, представлено мусорными ямами с большинством звериных костей и керамики аналогичной находкам из местонахождения Нитрянски-Градок. Многочисленными были также культурные ямы периода гальштатта. К периоду латена C₁ относятся хаты и культурные ямы. Наиболее интенсивным являлось заселение раннеримского периода с шесть-столбовыми хатами и мусорными ямами. В производственном объекте неправильной формы обнаружился комплекс пирамидальных

грузил ткацкого станка. К X и XI вв. относятся довольно небольшие полууглубленные землянки прямоугольного плана с двумя столбовыми ямами и каменными очагами. Обработку железа подтверждают находки шлака и железных пирогов.

На западной окраине возвышенности проследились разрушенные погребения с труположением X в. Относятся к древневенгерскому могильнику, исследованному и опубликованному Д. Биалековой.

В урочище "Таллосер", находящемся на расстоянии 300-400 м от поселения, сохранилось содержание двух латенских погребений с труположением и шести погребений IX и X вв. Погребения X в. находились над датированными IX в. объектами с металлургическим производством.

Новые находки в с. Комьятице /рай. Нове-Замки; рис. 168: 11, 12; 169: 1-9/:

В ходе строительства жилого дома на ул. Горна 31 затронулось поселение со слоем доисторического периода и находками керамики линейной и баденской культур. В суперпозиции над слоем доисторического периода находился слой XI-XII вв., над ним планированная почва из обожженной деструкции XVII и XVIII вв. При землякопных работах обнаружилось два погребения. Погребение 1, скелет в скорченном положении лежащий на левом боку имел у ноги типический кувшинчик, датирующий погребение классической фазой мадяровской культуры. В погребении 2 один скелет находился в вытянутом положении, второй в слегка скорченном положении. Приношения в погребении не обнаружили. На основе стратиграфии можно говорить о погребении периода средневековья, или же нового времени.

В ходе строительства в урочище "Гомоки" нарушилось поселение с интенсивным заселением периода неолита, энеолита, но особенно римского периода. Поблизости расположен могильник нитрянской культуры. Во время поверхностного сбора на предназначенном для строительства жилых домов участке обнаружили черепки периода бронзы и латенского периода пражского типа, датированные VI-VII вв. и фрагменты XI-XII вв.

NÁLEZ STREDOVEKÝCH PREDMETOV V MOSTE PRI BRATISLAVE

Katarína T o m č í k o v á

V máji 1980 odovzdal Eduard Krea, pracovník n. p. Západoslovenské štrkopiesky Bratislava, do zbierok Slovenského národného múzea kovové predmety z obce Most pri Bratislave /okr. Bratislava-vidiek/, ktoré objavil pri bagrovaní na vodnom diele Gabčíkovo - Nagymaros. Predmety ležali v hĺbke cca 250 cm.

O p i s

1. Železný kosák zvláštného tvaru s odsadeným dlhým tŕňom a vyrazenou značkou: dvojitý kríž v erbovom znaku; d. 44,5 cm, š. 10,5 cm /obr. 172: 1/.

2. Železná podkova, ktorá na pravom ramene má štyri otvory pre podkováky. Ramená sú ukončené pomerne vysokým ozubom, ľavé je porušené; d. 13,5 cm, š. 11,5 cm /obr. 172: 2/.

Nálezy patria do obdobia neskorého stredoveku /15.-16. stor./.

FUNDE VON MITTELALTERLICHEN GEGENSTÄNDEN IN MOST PRI BRATISLAVE. Im J. 1980 entdeckte man in der Gemeinde Most pri Bratislave /Bez. Bratislava-Land/ beim Baggern auf der Baustelle der Wasserwerkbauten von Gabčíkovo-Nagymaros Eisengegenstände, wie z. B. eine Sichel von ungewöhnlicher Form und einen Hufeisen /Abb. 172/, die in den späten Mittelalter /15.-16. Jh./ eingestuft wurden.

НАХОДКА СРЕДНЕВЕКОВЫХ ПРЕДМЕТОВ В С. МОСТ-ПРИ-БРАТИСЛАВЕ. В 1980 г. обнаружены в с. Мост-при-Братиславе /рай. Братислава-видьек/ во время земляных работ на строительной площадке гидротехнического сооружения Габчи́ково-Надьмарош датированные поздним средневековьем /XV-XVI вв./ железные предметы: железный серп чрезвычайной формы и подкова /рис. 172/.

ZISTOVACÍ ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM V BANSKEJ ŠTIAVNICI

Stefánia Tóthová

V roku 1980 vykonával Slovenský ústav pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody v Bratislave zisťovací archeologický výskum mestskej pamiatkovej rezervácie Banská Štiavnica /okr. Žiar nad Hronom/. Výskum severozápadnej strany Leninovej ulice - objekty 20, 21, 23-27 - tvoril súčasť zabezpečovacích úloh komplexného programu obnovy mesta a realizoval sa súčasne s výskumno-projekčnými prácami, ktoré v rámci medzinárodných dohôd uskutočňovali Pracownie konserwacji zabytków Gdańsk.

S výnimkou objektu 23 išlo o obývané domy s priechodnými dvorčekmi menšieho rozsahu, so zaplnenými suterénymi, resp. pivničnými priestormi, kde sa výskum mohol uskutočniť iba zisťovacími sondami, ktoré veľakrát, vzhľadom na požiadavky poľských partnerov, nadobudli charakter statických sond.

Archeologickým výskumom v areáli najväčšieho skúmaného objektu /č. 20/ sa odkryli zvyšky neúplnej kamennej stavby kruhového, resp. elipsovitého pôdorysu s Ø 2 m, zapustenej do skalného podlažia /obr. 173/. Objekt mal vo východnej časti 40 cm hlbokú stupňovite upravenú priehlbeň, vysekanú do skaly, ktorú ohraničovali dve ramená, zužujúce sa do trojuholníkového uzáveru. Obvodové murivo z lomového kameňa spájaného ílovitou zeminou, dosahujúce šírku 70 cm, zosilnili 30 cm prstencom plenty. Objekt bol pod kamennou stavbou obdĺžnikového pôdorysu a mladšími blokovými základmi renesančnej arkády. Podľa stratigrafie a nálezov bolo možné vznik tejto dosiaľ neznámej architektúry, narušenej na viacerých miestach zásahmi širokej stavebnej činnosti, datovať od polovice 12. do začiatku 13. storočia. Veľkým žiarom obhorené murivá a výplň, obsahujúca trosku, mazanicu, zvyšky nedohoreného dreva, uhlíky, popol a spečenú horninu, dokladali technickú funkciu objektu, súvisiacu s pôvodnou činnosťou obyvateľstva skúmaného regiónu. Zvyšky hutníckej, resp. taviacej-pražiacej pece veľkých rozmerov neboli ojedinelým nálezom svojho druhu. Široké rozloženie prepálených vrstiev s uhlíkmi, zvyškami dreva, červenej prepálenej zeminy, žltého ílu, trosky a technickej keramiky, spočívajúcich priamo na prírodnom podlaží, poukazovalo na existenciu väčšieho hutníckeho komplexu, ktorého situovanie neďaleko starej hlavnej komunikačnej tepny je pomerne prekvapujúce. Absolútny nedostatok výrobného náradia svedčí o cieľavedomom a úmyselnom premiestnení dielne pravdepodobne v priebehu 14. storočia.

Emisná spektrálna analýza vzoriek trosky zistila zastúpenie jednotlivých prvkov, z ktorých si zvláštnu pozornosť zaslúžia meď, zinok, striebro, ortuť a kobalt. Analýza potvrdila, že vzorky pochádzajú zo spracovania žilnej výplne, pozostávajúcej z galenitu, pyritu a chalkopyritu, t. j. najdôležitejších rúd olova a medi.

Do priestorov bývalej hutníckej dielne umiestnili neskôr kamenný objekt obdĺžnikového pôdorysu, široký 7 m, ktorého východné ohraničenie sa už nepodarilo odkryť. Sprievodné nálezy z okolia objektu, zachovaného iba v základoch, umožňujú predpokladať, že ide o najstaršiu stavebnú fázu objektu z rozhrania 14.-15. storočia, zničenú azda zemetraseniami v rokoch 1443 a 1444.

Aj archeologický výskum v ostatných objektoch priniesol sporadické nálezy staršej stavebnej činnosti, ktoré sa sústreďovali do východných častí parciel a ustupovali od línie dnešnej uličnej čiary zhruba o 4 metre. Vychádzajúc z pôvodnej konfigurácie terénu a poznatkov výskumu, môžeme zovšeobecniť záver o prvoradosti osídlenia plôch s najvyššími bodmi vystupujúceho skalného podlažia, ktoré si nevyžadovali veľké terénne úpravy-planírky, aké objavujeme z 15. a 16. storočia. V týchto polohách sa koncentrujú i najstaršie nálezy, výlučne keramické, predstavujúce kolekciu fragmentov z nádob sivastých a okrovohnedých farieb, vyrobených obtáčaním z hrubozrnného materiálu, s výraznými rytými obvodovými ryhami a vlnovkami, datovateľných rámcovo do 11.-13. storočia.

Rudonosná oblasť Stiavnických hôr bola bezpochyby determinujúcim faktorom osídlenia /s prvými priamymi dokladmi spadajúcimi do včasného stredoveku/ a vzniku Banskej Štiavnice. Pravdepodobne z tohto územia, patriaceho v druhej polovici 11. storočia k majetkom kláštora sv. Beňadika, najstaršieho banského podnikateľa, sa spomínajú v roku 1075 zlatníci. Predpokladanú starú tradíciu dolovania vzácnych kovov podopiera názov terra banensium z roku 1156, poukazujúci už na určitú aglomeráciu sídiel viažúcich sa s dobývaním rudy. Ďalší názov lokality Bana, uvádzaný v listine Ondreja II. z roku 1217, je dokladom predchádzajúceho vývoja prosperujúcich banských zariadení. Všeobecné situovanie tejto osady na Glanzenberg /Staré mesto/ vyplynulo z prírodných daností, priaznivých pre povrchovú ťažbu. V rámci širšieho teritória terra banensium musíme však bezpodmienečne počítať i s ďalšími osadami /Zemnica, Štiavnica/, ktorých lokalizovanie do polohy dnešného mesta je viac ako pravdepodobné.

Súčasnú existenciu dvoch včasnostredovekých sídliskových komplexov potvrdili už nálezy z archeologických výskumov Starého mesta a Komorského dvora. Z nich pravdepodobne osada, ktorú kladieme na základe najnovších poznatkov na miesta Leninovej ulice, vytvorila jadro budúceho mesta s tendenciou prudkého rozvoja v dôsledku nemeckej kolonizácie.

FESTSTELLUNGSGRABUNG IN BANSKÁ ŠTIAVNICA. Im J. 1980 realisierte das Slowakische Institut für Denkmalpflege und Naturschutz im Zusammenhang mit dem komplexen Programm der Stadterneuerung eine archäologische Feststellungsgrabung im Areal der städtischen Denkmalreservation von Banská Štiavnica /Lenin-Strasse - Objekte Nr. 20, 21, 23-27/. Im Areal des grössten untersuchten Objektes /Nr. 20/ wurden die Reste eines unvollständigen Steinbaues mit kreisförmigem bzw. elipsenförmigen Grundriss / $\varnothing$ 2 m/, welcher in die Felsunterlage eingetieft war /Abb. 173/, erschlossen. Das als Reste eines Hütten- bzw. Schmelzröstofens interpretierte Objekt wird aufgrund der Stra-

tigraphie und der Funde in die Mitte des 12. bis zum Anfang des 13. Jh. datiert. Die Spektralanalyse der Schlackenproben bestätigte den Ursprung der Schlacke aus verarbeiteter Erzaderfüllung, die aus Galenit, Chalkopyrit und Pyrit bestand.

Die archäologische Untersuchung anderer Objekte erbrachte sporadische Funde aus dem älteren Bauphasen sowie Keramikmaterial, das rahmenhaft in das 11.-13. Jh. datiert werden kann.

Die neuesten archäologischen Funde unterstützen den Ergebnissen älterer Grabungen /Staré mesto, Komorský dvor/ die Existenz von mindestens zwei frühmittelalterliche Siedlungskomplexen in der untersuchten Region. Von diesen bildete höchstwahrscheinlich gerade die Niederlassung, die sich auf der Stelle der heutigen Lenin-Strasse befand, den Stadtkern von Banská Štiavnica.

РАЗВЕДОЧНЫЕ РАСКОПКИ В Г. ВАНСКА-ШТЬЯВНИЦА. Словацкий институт заботы о памятниках и охраны природы проводил в 1980 г. в связи с комплексной программой возобновления города археологические исследования в ареале городского культурного заповедника - Ванска-Штьявница /Ленинова ул. - объекты Е 20, 21, 23-27/.

В ареале самого большого исследованного объекта /Е 20/ обнаружались остатки неполного каменного сооружения кругообразного или же эллиптического плана диаметром в 2 м и углубленного в скалистый лежащий бок /рис. 173/. Объект определен как остатки металлургической печи, или же печи для плавки и обжига руды датируется помощью стратиграфии и находок половинной XII и началом XIII вв. Эмиссионный спектральный анализ образцов шлака подтвердил их принадлежность к жильному заполнению, состоящему из галонита, пирита и халькопирита.

Археологические исследования остальных объектов вскрыли немногочисленные находки более ранней архитектуры, а также датированного приблизительно XI-XIII вв. керамического материала.

В последнее время обнаруженные археологические находки вместе с результатами осуществившихся раньше исследований /Старе-Место, Коморски-Двор/ поддерживают предположения о существовании по крайней мере двух раннесредневековых селищных комплексов в исследованном регионе. Из них именно поселок, расположенный на месте нынешней Лениновой улицы образовал, с наибольшей правдоподобностью центр г. Ванска-Штьявница.

PRVÁ VÝSKUMNÁ SEZÓNA V ŽIARI NAD HRONOM

Gejza Trgina

V roku 1980 začalo Múzeum mincí a medailí v Kremnici v spolupráci s Okresnou pamiatkovou správou v Žiari nad Hronom archeologický výskum v katastri bývalej obce Horné Opatovce, dnes súčasť Žiaru nad Hronom. V odbornej literatúre je už lokalita známa. Pri hĺbení drenážnej ryhy bol porušený žiarový hrob z obdobia lužickej kultúry v polohe Dlhé diely /Budinský-Krička 1948, s. 57-58/. Pretože na parcele boli poľnohospodárske plodiny, sústredili sa výkopové práce v prvej výskum-

nej sezóne na neďalekú novoobjavenú lokalitu v polohe Senková. Obidve náleziská sú v inundačnom pásme na ľavom brehu rieky Hrona, približne 3-3,5 km juhozápadným smerom od Žiaru nad Hronom /obr. 178/. V katastrálnej časti Senková bola miestami vrstva naplaveného jemnozrnného riečneho piesku v hrúbke 20-30 cm.

V prvom roku výskumu sa odkryla plocha cca 200 m². Podľa získaného materiálu môžeme usúdiť o osídlení v období lužickej kultúry, v mladšej dobe rímskej a vo včasnom stredoveku. Doteraz sa nepodarilo zistiť pôdorys ani jedného objektu. Kultúrna vrstva sa objavuje už v hĺbke 20-25 cm pod povrchom a je dosť pravdepodobné, že objekty boli zničené hlbokou orbou.

Osídlenie v období lužickej kultúry z neskorej doby bronzovej reprezentujú nepočetné zlomky profilovaných mís a hrncovitých nádob s jazykovitými výčnelkami na okraji, fragment čiernej tuhovanej amfory s prsovitým pretláčaným výčnelkom a zlomkom džbánu s pásovým uchom vychádzajúcim z okraja /obr. 174: 1-6/.

Na miernej vyvýšenine cca 1 m nad okolitým terénom, tiahnucej sa južným smerom v šírke 15-18 m a v dĺžke 50 m, sa zistilo priečnym rezom, dlhým 10 m, osídlenie v mladšej dobe rímskej. Keramiku reprezentujú v ruke vyrábané hrubé úžitkové nádoby, zdobené ryhami, ktoré v niektorých prípadoch vytvárajú trojuholníkové obrazce /obr. 176: 1, 3, 6, 8/. Častá je i výzdoba prstových a nechťových vpichov /obr. 175: 5, 6; 176: 4/. Honosnejšou sa zdá byť na kruhu vytáčaná čierne tuhovaná keramika /obr. 176: 10, 11/. Na tejto sa ojedinele vyskytuje vkolovaná výzdoba /obr. 176: 10/. Vzácnym na tomto území je nález dvoch trojdielnych kostených hrebeňov s polkruhovitým držadlom /obr. 175: 4/. Takýto tvar hrebeňa sa najčastejšie vyskytuje v 3. storočí n. l. /Lamiová-Schmiedlová 1964, s. 197/. Našlo sa i niekoľko zlomkov terry sigillaty /obr. 175: 3/, ktorá je charakteristická skôr pre 2. storočie n. l., ale s jej prežívaním na našom území môžeme počítať ešte aj v 3. storočí.

Aj keramiku zo včasnostredovekého obdobia zastupujú tvary bežných úžitkových nádob, zdobených na tele prevažne plytkou niekoľkonásobnou vlnovkou vo viacerých pásoch /obr. 177: 1, 4, 7/. Menej sa vyskytli nádoby s vodorovnými ryhami /obr. 177: 3/. Na niektorých sa objavuje jemne rímsovite profilovaný okraj /obr. 177: 1/. Včasnostredoveké osídlenie možno datovať rámcovo do 9.-10. storočia.

Lokalita má význam najmä preto, že je prvým neskororímskym i včasnostredovekým náleziskom v Žiarskej kotline a jedným z mála známych na strednom Pohroní vôbec. Osídlenie z obdobia lužickej kultúry môžeme dať do súvislosti s neďalekým lužickým pohrebiskom, s ktorým je synchrónne.

L i t e r a t ú r a

BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1948: Niekoľko príspevkov k súpisu pamiatok z doby bronzovej zo stredného a horného Pohronia. Časopis Muzeálnej slovenskej spoločnosti, 39, s. 11-17, 57-61.

LAMIOVÁ-SCHMIEDLOVÁ, M. 1964: Hrebene z doby rímskej a sťahovania národov z východného Slovenska. Archeologické študijné materiály. 1. Praha, s. 191-201.

ERSTE GRABUNGSSAISON IN ŽIAR NAD HRONOM. Im J. 1980 begann die Grabung im Kataster der ehemaligen Gemeinde Horné Opatovce /heute Žiar nad Hronom/, wo 1947 in der Flur Dlhé Diely ein Brandgrab der Lausitzer Kultur gestört wurde. Die Grabung richtete sich auf die neuentdeckte Fundstelle in der Flur Senková, die unweit der vorangehenden liegt. Beide Fundstellen befinden

sich in der Inundationszone am linken Granufer. Bei der Grabung wurde auf dieser Fundstelle Besiedlung der Träger der Lausitzer Kultur nachgewiesen, weiters aus der jüngeren römischen Kaiserzeit und vom Ende des Frühmittelalters. /Abb. 174-178./

ПЕРВЫЙ СЕЗОН ИССЛЕДОВАНИЙ В Г. ЖЬЯР-НАД-ГРОНОМ. В 1980 г. начались археологические исследования в кадастре бывшего с. Горне-Опатовце /рай. Жьяр-над-Гроном/, на месте где в урочище "Длге-Дъели" обнаружилось в 1947 г. разрушенное погребение с трупосожением периода луницкой культуры. Исследования сосредоточились на нововскрытое местонахождение в урочище "Сенкова", находящееся недалеко от выше упомянутого погребения. Оба местонахождения находятся в затопляемой зоне на левом берегу р. Грон. Исследования подтвердили заселение периода луницкой культуры, раннеримского, а также раннесредневекового периодов. /Рис. 174-178./

POHREBISKO Z OBDOBIA AVARSKÉHO KAGANÁTU V HURBANOVE

Alexander Trugly

V apríli 1980 zahlásil V. Šimboch pracovníkom Olastného podunajského múzea, že v Martovciach /okr. Komárno/ videl u O. Györgya /č. 49/ archeologické nálezy. Pri návšteve majiteľa sa zistilo, že nálezy /tri nádoby, praslen, náušnica/ pochádzajú z obdobia avarského kaganátu. Našli sa na kopci Abadomb v Hurbanove /okr. Komárno/, vo vinohrade manželky O. Györgya /parc. 1803/, v rokoch 1968-69. Vtedy vykopali O. György 3-4 hroby, z ktorých zachránil inventár. O nálezových celkoch sa nepodarilo získať presnejšie informácie.

Pri prieskume sa konštatovalo, že hroby /ktoré sú pravdepodobne súčasťou pohrebiska/ sa našli na pieskovej vyvýšenine asi 50 m od pivnice majiteľa. Orientácia hrobov bola SZ-JV.

O p i s n á l e z o v

1. Oválna bronzová náušnica štvorhranného prierezu, na boku a na konci s prstencom, na dolnom oblúku na vnútornej i spodnej strane tvorí závitník s guľovitými perlami zo sklenej pasty závesok; v. 4 cm, š. 2,5 cm /obr. 179: 1/.

2. Hlinený kužeľovitý praslen sivej farby, bez výzdoby; v. 1,4 cm, Ø 4,5 cm /obr. 179: 2/.

3. Sivohnedá hrncovitá nádoba s nízkym hrdlom; mierne vyhnutý okraj je zdobený rytou vlnovkou, na tele sú pásiky vlnoviek a vodorovných čiar, na dne je plastická značka; v. 11,7 cm, Ø ú. 9,7 cm, Ø dna 6,8 cm /obr. 179: 5/.

4. Nezdobená sivá hrncovitá nádoba s vyhnutým okrajom, sčasti začadená; v. 12 cm, Ø ú. 10,2 cm, Ø dna 5,8 cm /obr. 179: 3/.

5. Hnedá valcovitá nádobka s trochu vyhnutým okrajom, zdobená dvoma pásikmi rytých vlnoviek; v. 9 cm, Ø ú. 8,5 cm, Ø dna 8 cm /obr. 179: 4/.

Nálezy z Abadombu v Hurbanove datujeme do 8. storočia. Reprezentujú ďalšie pohrebisko z neskorej fázy avarského kaganátu na území Slovenska.

GRÄBERFELD AUS DER EPOCHE DES AWARENREICHES IN HURBANOVO. Ein Mitarbeiter des Donauländischen Museums zu Komárno besichtigte im J. 1980 dem Fundort und die Funde von Hurbanovo /Bez. Komárno/. Beim Umgraben des Weinbergs auf

dem Berg Abadomb /Bez. Komárno/ störte man im J. 1968-69 3-4 Skelettgräber, von denen drei Gefäse, ein Bronzeohrring und ein Tonwirtel /Abb. 179/ gerettet wurden. Die Gräber gehören wahrscheinlich zu einem grösseren Gräberfeld aus der Zeit des Awarenreiches.

МОГИЛЬНИК ПЕРИОДА АВАРСКОГО КАГАНАТА В С. ГУРБАНОВО. Работник Подунайского музея в г. Комарно сделал в 1980 г. осмотр местонахождения и находок в с. Гурбаново /рай. Комарно/. На горе Абадомб были при обработке виноградника в 1968-69 гг. разрушены 3-4 погребения с труположением, с сохранившимися тремя сосудами, бронзовой серьгой и глиняным пряслицем /рис. 179/. Погребения были правдоподобно составной частью большего могильника периода аварского каганата. Находки их датируют VIII в.

POKRAČOVANIE VÝSKUMU POHREBISKA Z OBDOBIA AVARSKÉHO KAGANÁTU PRI LODENICIACH V KOMÁRNE

Alexander Trugly

V roku 1980 /od 19. 5. do 31. 7./ sa pokračovalo v záchrannom výskume pohrebiska z obdobia avarskeho kaganátu pri Slovenských lodeniciach v Komárne. Prvé hroby sa zistili v roku 1979; sú z nich veľmi cenné nálezy z tohto obdobia /Trugly 1981, s. 49 n./.

V tomto roku sa záchranný výskum uskutočnil na voľných plochách staveniska internátu /obr. 180: 1/. Odkrylo sa ďalších 42 kostrových hrobov /dovedna teda 60/. V hroboch ležali dospelí /21 hrobov/, deti /16 hrobov/ a jazdci s koňom /hroby 30, 32, 33, 36, 38/. Orientácia pochovaných bola ZSZ-VJV, hlavou na ZSZ. Hrobove jamy mali obdĺžnikový tvar a väčšinou zaoblené rohy /obr. 180: 3, 4/. Až 69,4 % hrobov bolo porušených; okrem hrobu 30 a 53 aj všetky ostatné hroby dospelých. V niektorých sa v hornej časti črtala okrúhla jama - šachta vykrádačov. V tejto súvislosti je zaujímavé, že zo šestnástich detských hrobov porušili iba štyri. Z toho vyplýva, že v čase vykrádania boli hroby označené, s istotou sa teda dali odlíšiť detské, jazdecké, prípadne hroby bohatších jedincov. Detské hroby na tomto pohrebisku porušili preto vykrádači len ojedinele /vo väčšine prípadov sa do nich nedávali hodnotnejšie milodary/. Pozoruhodné je však, že vykrádali skoro všetky hroby dospelých, bez ohľadu na to, či v nich ležali bohatší alebo chudobnejší jedinci. Niekedy porušili iba hornú polovicu kostry, inokedy celý hrob barbarsky rozhádzali.

Napriek vykradnutiu zostali v jednotlivých hroboch, najmä jazdeckých, veľmi pozoruhodné nálezy /asi ušli pozornosti vykrádačov/. Našli sa krásne bronzové kovania opaska a konského postroja, doklad vyššieho spoločenského postavenia pochovaných. Tieto produkty umeleckých remeselníkov svedčia o vysokom majstrovstve spracúvania kovov. V hrobe 33 boli štyri pozlátené bronzové liate kovania postroja - kančie hlavy s rytou palmetou a puncovaním. Analógie k týmto nálezom poznáme z Holiar a Mikulčíc. V hrobe 36 sa našli unikátne pozlátené kovania /jedno väčšie, štyri menšie/ tvaru hlavy grifa, ku ktorým zatiaľ nepoznáme z Karpatskej kotliny analógie. Z tohto hrobu sa zachovala i plechová objímka chochola z konského postroja.

V ženských hrobch sa našli vývojove mladšie náušnice a kostené ihelníky /obr. 181: 3, 4/. V hrobe 51 bol bronzový ihelník so stopami textílie. Ihelník v hrobe 39 sa našiel medzi stehennými kosťami /obr. 180: 6/. Detské hroby boli chudobné, v hrobe 59 bola náušnica /obr. 181: 1/ a náhrdelník z perličiek /obr. 181: 2/. Nádoby, hlavne rôzne typy hrncov, sú sivočierne, zdobené rytou vlnovkou a vodorovnými čiarami /obr. 181: 7/. Nádobka z hrobu 39 je pod hrdlom prevrtnaná /obr. 181: 9/.

Pre datovanie pohrebiska majú veľký význam hroby 23 a 30 /obr. 180: 2, 5/. Jazdecký hrob 30 bol neporušený. Bojovník s rukami pozdĺž tela ležal v pravej časti jamy, naľavo bol rovnako orientovaný kôň. Za hlavou jazdca, v trochu vyššej polohe sa našla lebka hovädzieho dobytku. Nad lebku jazdca a hovädzieho dobytku boli uložené väčšie kamene. Tento spôsob pochovávania je charakteristický pre najmladšie obdobie avarského kaganátu. Podobné hroby sa našli napr. na pohrebisku z 9. storočia v Sopronkőhida /Török 1973, s. 32 n./. Tu síce neboli jazdecké hroby, ale vo viacerých hrobch dospelých sa našli lebky hovädzieho dobytku /napr. hroby 48, 59, 62, 100, 103/. V hrobe 130 v Sopronkőhida bolo aj kamené obloženie. Týmto typom pochovávania /typ Sopronkőhida/ sa posledne zaoberal B. M. Szőke /1979, s. 51 n./. V jazdeckom hrobe 30 bola šabľa, kopija /obr. 181: 5/ a nádoba. Kôň mal železné strmene /obr. 181: 6/ a zubadlo. Je zaujímavé, že v hrobe sa nenašli kovania opaska ani konského postroja. Z hľadiska datovania pohrebiska sú veľmi dôležité črepy nádoby z hrobu 23 /obr. 181: 8/, ktorá pochádza z 9. storočia.

Vo väčšine hrobov sa našli menšie kusy mazanice a zvieracích kostí, svedčiacie o usadlom spôsobe života, avšak sídlisko patriace k pohrebisku sa zatiaľ nezistilo.

Pretože väčšina nálezov /garnitúry opaskov, konského postroja atď./ patrí do blatnicko-mikulčického horizontu, teda do najmladšej fázy avarského kaganátu. Pohrebisko datujeme na koniec 8. až do polovice 9. storočia.

L i t e r a t ú r a

TÖRÖK, Gy. 1973: Sopronkőhida IX. századi temetője. Fontes Archaeologia Hungarica. Budapest.

TRUGLY, A. 1981: Záchranný výskum z doby avarskej ríše v Komárne-lodeniciach. Archeologické rozhledy, 33, s. 49-54.

SZŐKE, B. M. 1979: Zur Problematik des Bestattungsritus mit verstümmelten Rinderschädel des Typs von Sopronkőhida. Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae, 31, s. 51-103.

FORTSETZUNG DER GRABUNG AUF DEM AWARENZEITLICHEN GRÄBERFELD BEI DER SCHIFFSWERFT ZU KOMÁRNO. Im. J. 1980 setzte die Rettungsgrabung auf dem genannten Gräberfeld fort. Es wurden 42 Skelettgräber, und zwar Erwachsene /21 Gräber/, Kinder /16 Gräber/ und Reiter mit Pferd /die Gräber 30, 32, 33, 36, 38/ freigelegt. Die Orientierung der Gräber war meistens WNW - OSO mit dem Kopf nach WNW. Die Grabgruben hatten rechteckige Form mit gerundeten Ecken /Abb. 180: 1, 3, 4/. Bis zu 69,4 % der Gräber waren gestört. In den Gräbern fanden sich jedoch bemerkenswerte Funde. Sie sind wahrscheinlich der Aufmerksamkeit der Grabplünderer entgangen. Im Grab 33 wurden vier vergoldete bronzene Beschläge - Eberköpfe mit geritzter Palmettenverzierung und einer Punze

entdeckt. Analogien sind aus Holiare und Mikulčice bekannt. Das Grab 36 lieferte einzigartige vergoldete Beschläge /einen grösseren und vier kleineren/ in Form eines Greifenkopfes sowie eine Federbuschhülse aus dem Pferdegeschirr. In den Frauengräbern fand man Ohringe und knöcherne Nadelbüchsen /Abb. 181: 3, 4/, im Grab 51 eine bronzene Nadelbüchse mit Textilienspuren. Die Kindergräber erwiesen sich als fundarm; das Grab 59 lieferte einen Ohrring /Abb. 181: 1/ und ein Halsband aus Perlen /Abb. 181: 2/. Man fand auch verschiedene Topfgattungen, mit Wellen- und horizontalen Linien verziert /Abb. 181: 6/. Das aus dem Grab 39 stammende kleine Gefäß ist unter dem Hals durchgebohrt /Abb. 181: 7/. Für die zeitliche Einordnung des Gräberfeldes sind die Gräber 23 und 30 /Abb. 180: 2, 5/ von Bedeutung. Das Reitergrab 30 blieb ungestört. Hinter dem Kopf des Reiters, der an der rechten Seite lag mit den Armen längs des Körpers, befand sich ein bisschen höher ein Rindschädel. Über den beiden Schädeln lagen grössere Steine. Ähnliche Gräber wurden z. B. in Sopronköhida auf einem Gräberfeld aus dem 9. Jh. entdeckt /Török 1973/. Mit der Sopronköhidaer Bestattungsweise beschäftigte sich B. Szöke /1979/. Im Reitergrab 30 wurde ein Säbel, eine Lanze /Abb. 181: 9/ und ein Gefäß gefunden. Das Pferd hatte eiserne Steigbügel /Abb. 181: 8/ und eine Gebissquerstange. Bemerkenswert ist, dass im Grab weder Gürtelbeschläge, noch jene des Pferdegeschirrs gefunden wurden. Die Gefässscherben aus dem Grab 23 /Abb. 181: 5/ melden sich in das 9. Jh. In den meisten Gräbern fanden sich Lehmewurfbrocken und Tierknochenbruchstücke, die auf sesshafte Lebensweise deuten. Die zum Gräberfeld gehörende Siedlung wurde noch nicht erfasst. Die meisten Funde /Gürtelgarnituren, Pferdegeschirr usw./ werden in den Blatnica-Mikulčice-Horizont angesetzt. Das Gräberfeld wird in das Ende des 8. bis zur ersten Hälfte des 9. Jh. datiert.

ПРОДОЛЖЕНИЕ ИССЛЕДОВАНИЙ МОГИЛЬНИКА ПЕРИОДА АВАРСКОГО КАГАНАТА ВОЗЛЕ ВЕРФИ В Г. КОМАРНО. В 1980 г. продолжалось в охранных исследованиях могильника. Обнаружилось 42 погребений с труположением: взрослые /21 погребение/, дети /16 погребений/, всадники с лошадью /погребения 30-33, 36, 38/. Ориентировка скелетов - в большинстве случаев ЗСЗ-ВЮВ, головой на ЗСЗ. Погребальные ямы имели прямоугольную форму с закругленными углами /рис. 180: 1, 3, 4/. Разрушено было 69,4 % погребений. В них сохранились чрезвычайные находки /правдоподобно те предметы, которые не привлекли внимания расхитителей/. В погребении 33 были найдены 4 позолоченных оковки - пробированные бронзовые кабаньи головы с резной пальметкой. Аналогии встречаются на местонахождениях в с. Голиаре и Микулчице. В погребении 36 нашлись уникальные позолоченные оковки /одна побольше, четыре маленьких/ формы головы грифона, а также принадлежащая к конской сбруе металлическая втулка хохла. В женских погребениях обнаружались серьги и костяные игольники /рис. 181: 3, 4/, в погребении 51-бронзовый игольник с остатками текстиля. Детские погребения были скудны находками, в погребении 59 обнаружались серьга /рис. 181: 1/ и ожерелье из жемчужин /рис. 181: 2/. Разнообразные типы горшков украшены резной волнистой и горизонтальной линиями /рис. 181: 6/. Обнаруженный в погребении 39 со-

судик под горлом просверлен /рис. 181: 7/. Важное для датировки значение имеют погребения 23 и 30 /рис. 180: 2, 5/. Погребение всадника 30 не было разрушено. За головой всадника обнаружили: кран говяжьего скота, над обоима кранами большие камни. Аналогичные погребения вскрылись напр. на могильнике IX в. в с. Шопронкехида /Török 1973/. Хоронением типа Шопронкехида занимался В. Секе /Szöke 1979/. В погребении всадника обнаружили сабля, копье /рис. 181: 9/, сосуд, а также железные конские стремена /рис. 181: 8/ и удила. Оковки пояса и конской сбруи в погребении не обнаружили. Обнаруженные в погребении 23 черепки сосуда /рис. 181: 5/ датируются IX в. В большинстве погребений были найдены подтверждающее размеренную жизнь куски обмазки и звериных костей. Принадлежащее могильнику поселение не обнаружилось.

Большинство находок /набор поясов, конской сбруи и т. д./ датируется блатнико-микулчицким горизонтом, могильник - концом VIII и половиной IX вв.

PRAVEKÉ NÁLEZY Z BODZE

Alexander Trugl y

V Bodzi /okr. Komárno/ našiel v októbri 1980 Ignác Takács pri kopaní šachty na vodovod vo dvore svojho domu /č. 32/ črepy, ľudské a zvieracie kosti. Obhliadkou sa zistilo, že nálezy pochádzajú z kultúrnej jamy /hrobu?/. V profile šachty sa jama zreteľne črtala tmavšou výplňou; okrem úlomkov ľudských a zvieracích kostí sa zachránilo iba niekoľko črepov. Jama mala hĺbku 200 cm, najväčšiu šírku 120 cm.

Črepy pochádzajú z hrubých sivých a čiernych nádob vyrobených v ruke. Sú väčšinou okrajové /obr. 182: 1, 3/ alebo zo stien /obr. 182: 4/. Väčší okrajový črep je zdobený prstovaním /obr. 182: 5/, okraj má šikmo presekávaný. Našlo sa aj dno a ucho /obr. 182: 2/. Ľudské kosti predstavujú zlomky lebky. Našli sa medzi črepmi, podobne ako zvieracie kosti.

Črepy boli väčšinou atypické, možno však usúdiť, že sú z eneolitickej keramiky. Objavenie nálezov v Bodzi je ďalším dôkazom pravekého osídlenia Žitného ostrova.

URZEITLICHE FUNDE AUS BODZA. In Bodza /Bez. Komárno/ fanden sich im Hof des Hauses Nr. 32 beim Aushub einer Grube für die Wasserleitung Scherben, wie auch Menschen- und Tierknochen. Sie stammen aus einer Kulturgrube /oder aus einem Grab?/. Die Scherben sind Fragmente dickwandiger handgefertigter grauer und schwarzer Gefäße, meistens sind es Randscherben oder Fragmente des Gefäßkörpers /Abb. 182/. Unter den Scherben fanden sich menschliche Schädelfragmente und Tierknochen. Die zumeist atypischen Funde melden sich wahrscheinlich in das Äneolithikum und sie sind ein weiterer Beleg von der urzeitlichen Besiedlung der Schüttinsel.

ДОИСТОРИЧЕСКИЕ НАХОДКИ ИЗ С. БОДЗА. При раскопе шахты водопровода во дворе дома № 32 в с. Бодза /рай. Комарно/ обнаружили в культурной яме черепки, человеческие и звериные кости. Черепки - осколки толстостенных,

серых и черных сосудов - изготовленные вручную. Они являются в большинстве случаев осколками венчиков и стенок сосудов /рис. 182/. Фрагменты человеческого крана и звериные кости были обнаружены среди черепков. Находки /в основном атипические/ датируются правдоподобно энеолитом. Они являются доказательством доисторического заселения Житного острова.

SÍDLISKO Z MLADŠEJ DOBY RÍMSKEJ V SLÁDKOVIČOVE

Vladimír T u r č a n

V októbri 1980 pri prieskume medzi Sládkovičovom a Pustými Úľanmi zistili študent archeológie J. Bartík a autor príspevku západne od Sládkovičova, v polohe Malý Diosek /okr. Galanta/, stopy sídliska z mladšej doby rímskej. Lokalita je na južnom svahu nízkej piesočnej duny asi 200 m pred železničným nadjazdom na pravej strane cesty smerom na Senec.

Začiatky rímsko-barbarského osídlenia v Sládkovičove možno podľa ojedinelých nálezov /obr. 183: 1/ datovať ku koncu staršej doby rímskej, avšak väčšina fragmentov nádob vyrobených v ruke /obr. 183: 4-10/ i sivej keramiky /obr. 183: 11/ reprezentuje mladšiu dobu rímsku. Dokladom importu z juhu je časť pásikového ucha amfory /obr. 183: 2/, vyrobenej z jemne plavenej hlíny. Zo zberu pochádza i fragment neolitickéj hladenej kamennej sekerky, po úprave druhotne využitej ako roztierač /obr. 183: 3/.

Zo Sládkovičova je už dávnejšie známe pohrebisko zo staršej doby rímskej /Kolník 1977, s. 144/. Najbližšie pohrebisko, ktoré so sídliskom časovo korešponduje, je z neďalekého Čierneho Brodu /Kolník 1975, s. 341/. Sídliskové nálezy z tejto oblasti v podstate chýbali /Kolník 1962, s. 394-395/, a tak Sládkovičovo spolu so sídliskom v Kráľovej pri Senci, zisteným pri prieskume pracovníkmi SNM, dopĺňa mapu osídlenia juhozápadného Slovenska v mladšej dobe rímskej.

L i t e r a t ú r a

KOLNÍK, T. 1962: Nové sídliskové nálezy z doby rímskej na Slovensku. Archeologické rozhledy, 14, s. 344-397.

KOLNÍK, T. 1975: Ziarové pohrebisko z neskorej doby rímskej a zo začiatku sťahovania národov v Čiernom Brode. Slovenská archeológia, 23, s. 341-378.

KOLNÍK, T. 1977: Anfänge der germanischen Besiedlung in der Südwestslowakei und das Regnum Vannianum. In: Symposium Ausklang der Latène-Zivilisation und Anfänge der germanischen Besiedlung im mittleren Donaugebiet. Bratislava, s. 143-171.

JUNGRÖMERZEITLICHE SIEDLUNG IN SLÁDKOVIČOVO. Bei einer Geländebegehung in Sládkovičovo /Bez. Galanta/ wurde in der Flur Malý Diosek auf einer Sanddüne eine anhand der Funde /Abb. 183/ in die jüngere römische Zeit datierte Siedlung samt einem unweit liegenden Gräberfeld von Čierny Brod festgestellt /Kolník 1975/.

ПОСЕЛЕНИЕ РАННЕРИМСКОГО ПЕРИОДА В С. СЛАДКОВИЧОВО. В ходе разведок, осуществившихся в с. Сладковичово /рай. Галанта/ было урочище "Мали-Диосек" обнаружено на песчаной дне находками датированное главным образом раннеримским периодом поселение, одновременное с недалеким погребением Чьерни-Врод /Kolník 1975/. /Рис. 183./

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM V LIPTOVskej TEPLEJ

Ladislav V e l i a č i k

Význam nálezov zachránených pri hĺbení ryhy na kábelové vedenie katódovej ochrany plynovodu v časti Madočany obce Liptovská Teplá /okr. Liptovský Mikuláš/ podstatnou mierou ovplyvnil rozhodnutie uskutočniť na narušenej lokalite záchrano-zisťovací výskum. Jeho úlohou bolo rozšíriť nálezový fond, doposiaľ na Slovensku nepočetný, dokladajúci osídlenie v strednej dobe bronzovej, ktorému by bolo možné pripísať pri vzniku lužickej kultúry významnejšiu úlohu. Konkrétnym cieľom bolo preskúmať dva porušené objekty, na ktoré upozornili nálezcovia L. Sáliš a V. Hanuliak /Veliačik 1980, s. 243 n./ a získať poznatky o veľkosti a charaktere osady i jej presnejšej chronologickej príslušnosti.

Nálezisko v polohe Skaličky je situované na terase potoka Teplička na severovýchodnom okraji obce. Jeho rozsah sa zisťoval siedmimi sondami s celkovou dĺžkou 145 m, ktoré boli vytýčené v miestach vytipovaných ako najpriaznivejšie na osídlenie. Možno hneď v úvode konštatovať, že z kvantitatívneho hľadiska výskum nepriniesol očakávané výsledky. Na preskúmanej ploche sa odkrylo len päť sídliskových objektov, a tak podstatná časť pamiatok materiálnej kultúry pochádza z pomerne výraznej kultúrnej vrstvy osídlenia v priebehu strednej doby bronzovej. Nepočetnými črepami je doložené osídlenie v eneolite, dobe rímskej a dobe slovanskej. V prvej fáze výskumu sa výkopové práce sústredili v blízkosti ryhy kábelového vedenia, kde sa overovali údaje o dvoch narušených sídliskových objektoch. Existenciu prvého objektu vylúčili pozorovania v sonde II, vykopanej v mieste údajného objektu, v ktorej sa zistila len splachová vrstva s málo výrazným keramickým materiálom. Podobná situácia bola aj v sonde I, v ktorej okrem menšieho objektu 1 sa objavili početné, no málo výrazné črepy v splachovej vrstve tesne nad podložíom. Podľa údajov o veľkosti a tvare druhého narušeného objektu bol reálny predpoklad, že v tomto prípade ide o zahĺbenú chatu. Sondou IV sa však odkryla ryhou porušená jama /obj. 2/ takmer pravidelného kruhového pôdorysu s početnými keramickými nálezmi a zlomkami kamenného žarnova.

Doklady intenzívnejšieho osídlenia sa zistili až sondami V a VI v blízkosti zaniknutej travertínovej kopy, ležiacej tesne pod úrovňou dnešného terénu východne od kábelového vedenia i poľnej cesty. V oboch sondách i rozšírených plochách sektorov bolo jednotné pôdne zloženie. Pod orničnou vrstvou, vytvorenou ílom naplaveným z neďalekého návršia, sa od úrovne 40-50 cm až do hĺbky 80-90 cm vyskytovala výrazná sypká čierna hlinitá vrstva, ktorú nižšie plynulo nahrádzala tmavohnedá hlinitá vrstva, smerom k podložiu intenzívnejšie zmiešaná s travertínovými kameňmi, ktorá siahala až do hĺbky 110-135 cm. Podložie tvorí veľmi zvetraný travertín alebo nepravidelné travertínové platne. Prvé doklady osídlenia sa objavili až na rozhraní čiernej hlinitej a spodnej hnejdej vrstvy. Na východnom

a juhovýchodnom okraji travertínovej kopy sme odkryli objekty 3 a 4 a na celej skúmanej ploche v jej okolí sme zistili od hĺbky 80-90 cm pomerne mohutnú kultúrnu vrstvu, bohatú na črepy a zvieracie kosti. Objekty 1-4 predstavujú jamy takmer pravidelného kruhového pôdorysu, s nepatrne zošikmenými stenami a rovným dnom. Priemer jám sa pohyboval medzi 160-260 cm. V jednotnom tmavohnedom zásype naznačoval ich existenciu len intenzívnejší výskyt črepov; zreteľnejšie sa črtali až časti objektov zapustené do podlažia. Nálezový inventár radí tieto objekty k osídleniu v strednej dobe bronzovej. Odlišný charakter malo torzo objektu 5, odkryté v sonde VI, ktoré tvorila časť prstenca prevažne z pieskovcových kameňov a tesne pod jeho úrovňou, na ploche 350 x 300 cm, dláždenie drobnými žulovými okruhliakmi pochádzajúcimi z Váhu. Objekt pokračoval v troch stenách sondy. Jeho chronologickej príslušnosti a funkcii sa bude venovať pozornosť počas nasledujúcej výskumnej sezóny. Na základe doterajších poznatkov ho možno priradiť k osídleniu z neskororímskeho obdobia.

Najstarší horizont osídlenia skúmanej polohy reprezentujú sporadicky zistené nálezy kultúry s kanelovanou keramikou, ktoré sa vyskytli len v blízkosti travertínovej kopy. Patria k nim zlomky z horných častí mierne profilovaných hrncovitých nádob, na okraji, prípadne tesne pod ním zdobených pretláčaným, resp. presekávaným pásikom /obr. 184: 1-3/, a fragment šálky s vtláčanými šikmými ryhami /obr. 184: 4/.

Ťažisko osídlenia však spočíva v strednej dobe bronzovej, z ktorej pochádza aj rozhodujúca časť nálezov. Napriek značne torzovitému charakteru keramiky možno rozlíšiť takmer všetky základné tvary. Prevalu majú fragmenty hrubšej úžitkovej keramiky, v ktorej početnosťou vynikajú torzá, resp. črepy hrncov. Popri všeobecne známych esovite profilovaných formách /obr. 184: 13; 185: 8, 13/ sa vyskytli aj mierne profilované tvary /obr. 184: 5; 185: 11, 15/. Okrem zvýraznenia povrchu zvislými ryhami /obr. 184: 13; 185: 13/ je práve pre tento tvar charakteristické zdrsnenie a nepravidelné ryhovanie povrchu /obr. 185: 8, 9, 11, 15/. K nemu obyčajne pristupujú jednoduché hrotité, sploštené /obr. 184: 8; 185: 11, 14/ i pretláčaním členené /obr. 184: 9; 185: 13, 15/ výčnelky. Materiálom, úpravou povrchu, detailnými rozdielmi v aplikácii výzdoby /zvlášť nezvykle šikmo posadené pretláčané výčnelky/ a nakoniec aj stavbou tela sa vymykajú nepočetné črepy /obr. 185: 11, 15/, ktorých otázku kultúrnej príslušnosti nechávame zatiaľ otvorenú.

Variabilnosťou sa vyznačujú misy. Vyskytli sa nálezy s nízkym, zaobleným telom, mierne zatiahnutým ústím a plochým výčnelkom pri okraji /obr. 184: 6/, tanierovité misy s voďorovne vytiahnutým okrajom /obr. 185: 2/ i ostro profilované exempláre /obr. 185: 7/. V masívnejšom i tenkostennom vyhotovení sa objavili zlomky amfor s hrdlom zreteľne odsadeným od tela /obr. 184: 7, 15, 16; 185: 12/. Pravdepodobne z amfory pochádza aj črep s porušeným väčším tŕňovitým výčnelkom, lemovaným plytkým žliabkom /obr. 184: 10/. K najvýznamnejším tvarom patria džbáanky, ktoré sa vyznačujú archaickou profiláciou. Majú prehnuté alebo takmer valcovité hrdlo, nízke baňaté telo a popri zvýraznení vydutia plochými výčnelkami /obr. 184: 17; 185: 3, 4, 6/ sa objavil exemplár zdobený vypichanými rozetami a obežnými líniami. Zo džbánka alebo amfory pochádza aj zlomok z vydutia s výzdobou jamkami /obr. 184: 12/, resp. širokým zvislým žliabkovaním /obr. 185: 10/. Zriedkavé sú esovite profilované šálky /obr. 185: 1/. Zvlášť tvary zastupujú zlomky cedidla /obr. 184: 14/, a najmä miniatúrne poháriký azda špeciálnej funkcie.

Chudobný drobný inventár tvorí porušená parohová zápona, kostený amulet a bronzové šidlá.

Význam stručne charakterizovaných nálezov spočíva predovšetkým v tom, že patria k ojedinelým dokladom osídlenia severného Slovenska už v priebehu strednej doby bronzovej. Pomerne početný keramický inventár vo výraznej miere obohatil doposiaľ skromnú typologickú škálu nálezov z tohto obdobia. Vyskytujú sa v ňom viaceré nové typologické i výzdobné prvky, zároveň na džbánoch a hrncovitých nádobách sa zreteľne prejavuje súvislosť s otomanskou kultúrou. Či túto skutočnosť možno priamo spájať s posunom neskorootomanského osídlenia zo Spiša na Liptov, nemožno zatiaľ jednoznačne posúdiť. V každom prípade však, zatiaľ len na území Liptova /Liptovská Teplá, Liptovský Michal, Poďtureň, Ráztoky, Liptovská Sielnica-Liptovská Mara/, vystupujú pamiatky novej kultúrnej skupiny, ktorá v ďalšom vývoji mohla významnou mierou participovať na vzniku lužickej kultúry. V porovnaní s nálezmi z Liptovského Michala má súbor nálezov z Liptovskej Teplej starobylejší charakter a radíme ho do stupňa BB₁. Terénne pozorovania vyľúčili existenciu väčšej osady. Pri vzniku osídlenia mal s najväčšou pravdepodobnosťou rozhodujúci význam minerálny prameň, okolo ktorého sa sústreďovalo.

Len z rozhrania čiernej hlinitej a hnedej kultúrnej vrstvy, patriacej do strednej doby bronzovej, pochádzajú z viacerých sond nepočtené črepy z neskoršej doby rímskej. Patrí k nim zlomok hrubostennej misy s reliéfne členeným telom, vytočenej na kruhu /obr. 186: 8/, fragment prstencovite odsadeného dna misy vytočenej na kruhu /obr. 186: 9/, dva zlomky misy s valcovitým vydutím a prstencovite zosilneným okrajom /obr. 186: 10, 11/, ďalší zlomok z tela misy, zdobený motívom jednoduchéj vlnovky /obr. 186: 12/, fragment hrnca s vkolikovanou výzdobou /obr. 186: 13/, dva črepy z tela mís, zdobené na hornej časti vydutia vleštovanými pásmi, resp. mriežkovým ornamentom /obr. 186: 14, 16/, zlomok výlevky džbánu /obr. 186: 15/, torzo masívnej hrncovitej nádoby s esovitou profiláciou a nepravidelnou líniou prstovaných vpichov /obr. 186: 17/ a torzo zásobnice s okružím, zdobené na hnedočervenej povrchu obvodovými žliabkami /obr. 186: 18/. Nálezy patria k málo známemu horizontu osídlenia z neskoršej doby rímskej a možno ich len rámcovo datovať do 4. stor.

V obmedzenom počte sa vyskytli aj črepy z veľkomoravského obdobia, ktoré zastupujú zlomky z hrncov zdobených vlnovkou /obr. 186: 1, 2, 4/, s výrazne vyhrnutým a skoseným okrajom /obr. 186: 3/ a so stopami obtáčania na pomaly rotujúcom hrnčiarskom kruhu /obr. 186: 5-7/. So zreteľom na pomerne archaickú profiláciu tvarov možno sporadické slovanské osídlenie zaradiť do 9., prípadne na začiatok 10. stor.

L i t e r a t ú r a

VELIAČIK, L. 1980: Sídliisko lužickej kultúry v Liptovskej Teplej-Madočanoch. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1979. Nitra, s. 243-246.

ARCHÄOLOGISCHE GRABUNG IN LIPTOVSKÁ TEPLÁ. Das Ziel der auf der Siedlung in Liptovská Teplá-Madočany /Bez. Liptovský Mikuláš/ realisierten Grabung war die Abdeckung zweier gestörten Objekte und die Gewinnung von Kenntnissen über die Grösse und den Charakter der Siedlung und ihre genauere chronologische Zugehörigkeit. Es wurden fünf Siedlungsobjekte freigelegt. Der Grössteil der Denkmäler stammt aus einer mittelbronzezeitlichen Siedlungsschicht.

Die Bedeutung der geretteten Funde besteht darin, dass sie zu den sporadischen Belegen von der Besiedlung der Nordslowakei in der mittleren Bronzezeit gehören. Der ziemlich zahlreiche Keramikinventar /Abb. 184: 5-17, Abb. 185/ bereicherte in grossem Masse die bisher bescheidene typologische Škala der Funde aus dieser Epoche. Es kommen darunter mehrere neue bisher unbekannte typologische und Verzierungselemente vor, auf den Krügen und töpferartigen Gefässen äussert sich deutlich der Zusammenhang mit der Otomani-Kultur. Es ist vorläufig nicht zu beurteilen, ob diese Tatsache direkt mit der Verschiebung der Spätotomani-Besiedlung von der Zips nach Liptau in Zusammenhang gebracht werden kann. Vorderhand kommen nur auf dem Gebiet von Liptau die Denkmäler einer neuen Kulturgruppe vor, die im Laufe ihrer weiteren Entwicklung zur Entstehung der Lausitzer Kultur wesentlich beitragen konnte. Im Vergleich mit den Funden aus Liptovský Michal trägt der Fundverband aus Liptovská Teplá altertümliches Gepräge und er wurde vom Autor vorläufig in die Stufe BB₁ verwiesen. Weitere unzählreiche und wenig repräsentative Funde belegen sporadische Besiedlung der Fläche im Laufe der Badener Kultur /Abb. 184: 1-4/, in später römischer /Abb. 186: 8-18/ und grossmährischer Zeit /Abb. 186: 1-7/.

АРХЕОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В С. ЛИПТОВСКА-ТЕПЛА. Исследования поселения в с. Липтовска-Тепла-Мадочани имели своей целью вскрыть два разрушенных селищных объекта, а также проследить размеры и характер поселка и одновременно точнее ее хронологически определить. Обнаружилось пять селищных объектов. Основная часть памятников относится к довольно характерному культурному слою заселения среднего периода бронзы. Сохранившиеся находки имеют большое значение, так как относятся к единичным доказательствам заселения Северной Словакии в течении среднего периода бронзы. Сравнительно многочисленный керамический инвентарь /рис. 184: 5-17, рис. 185/ в значительной степени обогатил донныне скромную типологическую гамму находок этого периода. Встречаются в нем многие новые типологические элементы, а также элементы украшения; на кувшинчиках и горшковидных сосудах четко проявляется связь с отоманской культурой. Можно ли этот факт прямо связывать с передвижением позднеотоманского заселения из Спиша в Липтов нельзя пока однозначно обсудить. До сих пор только на территории района Липтов встречаются памятники новой культурной группы, имевшей в следующем развитии возможность способствовать возникновению лужицкой культуры. В сравнении с находками из местонахождения Липтовски-Михал имеет комплекс находок обнаруженных в с. Липтовска-Тепла более древний характер и автор относит ее предварительно к степени BB₁. Прочие, немногочисленные и не очень характерные находки подтверждают спорадическое заселение исследованной площади также в течении культуры каннелированной керамики /рис. 184: 1-4/, в позднеримском /рис. 186: 8-18/ и великоморавском /рис. 186: 1-7/ периодах.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM V STUDIENKE

Lev Z a c h a r

V dňoch 11. 8. - 8. 9. 1980 uskutočnil Archeologický ústav SNM záchranný výskum na polohe Mláky pri obci Studienka /okr. Senica/.

Lokalita je ca 350 m severne od obce, na juhovýchodnom svahu dúnovitého útvaru s orientáciou SV-JZ. Podložie tvoria pestré íly, piesky a štrky terciérneho-pliocénneho vrásnenia /limnické sedimenty, pont/. Súčasný povrch tvorí piesočnatá pôda /pôdny typ hnedozem, 35-40 cm/.

Výskum sa realizoval sondami 1-9. Dovedna sa odkryla plocha vyše 400 m². Preskúmalo sa päť objektov, podľa sprievodného materiálu /obr. 187: 1-11/ datovaných na záver strednej doby laténskej /stupeň LC₂/. Významný je objekt 1/80 /nadzemná konštrukcia/, ktorý možno interpretovať ako remeselnícku /kováčsku?/ dielňu.

Už podľa predbežných výsledkov výskumu /pokračuje i v r. 1981/ sa dá konštatovať, že osídlenie polohy Mláky súvisí najmä s exploataciou limonitu. Nachádza sa nielen priamo na mieste ale aj v blízkom i vzdialenejšom okolí. Podľa geologických podkladov je situovanie lokality mimoriadne zaujímavé. Leží priamo v centre výskytu pestrých limnických ílov, ktoré tvoria vo vhodných podmienkach podložie na vznik limonitu /koagulácia koloidných roztokov, prinášaných povrchovými vodami, feribaktérie a pod./.

V tejto súvislosti nadobúda lokalita veľký význam. Leží totiž v blízkosti oppida Pohanská pri obci Plavecké Podhradie. Bohatým výskytom železných výrobkov /obr. 187: 12/ predstavuje zázemie tohto oppida.

RETTUNGSGRABUNG IN STUDIENKA. Das Archäologische Institut des Slowakischen Nationalmuseums zu Bratislava verwirklichte eine Rettungsgrabung in der Flur Mláky bei der Gemeinde Studienka /Bez. Senica/. Die Fundstelle liegt ca. 350 m nördlich der Gemeinde am Südosthang eines dünnenartigen Gebildes mit der Orientierung NO-SW. Durch Probeschnitte wurden fünf Objekte abgedeckt, die anhand des Begleitmaterials /Abb. 187: 1-11/ in die mittlere Latènezeit /LC₂/ datiert sind. Auf Grund der vorläufigen Ergebnisse /die Grabung wird fortgesetzt werden/ kann der Zusammenhang der Besiedlung mit der Limonitgewinnung festgestellt werden. Im Zusammenhang mit dem vorerwähnten gewinnt die Fundstelle an Bedeutung. Sie liegt nämlich in der Nähe des Opidums Pohanská bei der Gemeinde Plavecké Podhradie. Durch das reiche Vorkommen an Eisenprodukten /Abb. 187: 12/ stellt sie das Hinterland dieses Opidums dar.

ОХРАННЫЕ РАСКОПКИ В С. СТУДЬЕНКА. Археологический институт Словацкого национального музея в Братиславе проводил охранные раскопки в урочище "Млаки", недалеко с. Студьенка /рай. Сеница/. Местонахождение расположено около 350 м на север от села, на юговосточном днуобразном склоне с ориентировкой СВ-ЮЗ. Шурфами обнаружилось 5 объектов, которые сопровождающий их материал /рис. 187: 1-11/ датировал латенским периодом /LC₂/. На основе предварительных результатов можно установить связь между заселением и, прежде всего, эксплуатацией лимонита. В приведенном контексте имеет местонахождение важное значение. Дело в том, что оно расположено

бливъ поселения-опида Поганска у с. Плавецке-Подградье. Благодаря богатому наличию железных предметов /рис. 187: 12/ представляет собой прилегающее к оппиду промышленное поселение.

VÝSLEDKY PRŮZKUMU V OKOLÍ ZVOLENA

Pavel Ž e b r á k

Jednou z nejvýznamnějších stavebních akcí v Pohroní je stavba silničního dopravního uzlu Zvolen. Výstavba uzlu je rozdělena na pět samostatných celků, z nichž úsek Zvolen - Kováčová z tzv. II. stavby s názvem Stráže - Sliach, byl dokončen v listopadu 1980. Úsek č. III, nazvaný Zvolen - Pustý hrad - Neresnica, který se začne stavět roku 1985, bezprostředně ohrozí lokalitu Haputka, známou v minulosti objevem částečně zničeného sídliště z mladší doby kamenné s bukovo-horskou keramikou /Balaša 1955, s. 751/. Na svazích Pustého hradu, které taky budou zasaženy touto stavbou, byla nalezena keramika spadající do eneolitu, doby bronzové, starší doby železné a římské /Eisner 1935, s. 59-76/. Taktéž na svahu Pustého hradu byl nalezen poklad bronzových předmětů /Furmánek - Kuka 1973, s. 603/. Proto autor příspěvku provedl v říjnu 1980 z pověření Archeologického ústavu SAV v Nitře na obou vzpomenutých úsecích dopravního uzlu povrchový průzkum.

Vzhledem k tomu, že úsek č. II /Zvolen - Kováčová/ byl v době průzkumu v hrubých rysech ukončen, provedl se dodatečný průzkum v bezprostředním okolí této nově postavené čtyřproudové silnice, který však z hlediska archeologie přinesl negativní výsledek. Při průzkumu lokality Haputka, ležící na levém břehu řeky Slatiny a na severním úpatí vrchu Pustý hrad, se získala povrchovým sběrem početná, avšak dosti atypická keramika. Podle struktury /hrubě vyplavená hlína s příměsí písku i drobných kaménků/, způsobu provedení i barvy /odstíny hnědé a černé/ se dá rámcově přiřadit ke keramice lužického pohřebiště, nalezené v poloze Balkán, vzdáleného vzdušnou čarou od Haputky asi 200 m. Výrazněji bylo zdobeno jen šest fragmentů keramiky, které spolu s častým výskytem tuhování nebo černého smolného nátěru nám dovolují na základě analogických nálezů ze Zvolena-Balkánu keramiku přesněji datovat a zařadit do zvolenské skupiny lužické kultury. K nejstarším fragmentům lze přiřadit fragment hrubostěnné keramiky s horizontálně protaženým lištovitým pupíkem /obr. 188: 2/, který lze datovat zhruba do stupně BD a až na začátek HA /Bátora 1979, s. 67/. Styk s kyjatickou kulturou dokládá fragment hrubostěnné keramiky /obr. 188: 4/ s imitací kyjatické výzdoby /horizontální ryté linie/. Tento fragment má blízkou analogii s výzdobou hrdla vysokého džbánu s baňatým tělem z hrobu 58 z pohřebiště Zvolen-Balkán a lze jej zařadit do střední fáze zvolenské skupiny lužické kultury, do stupně HA₂ /Balaša 1964, s. 62; Bátora 1979, s. 78/. Silnější ovlivnění kyjatickou kulturou nám dokládají dva fragmenty keramiky s poměrně hustým horizontálním rýhováním /obr. 188: 3, 5/, mající analogie s výzdobou amfory z hrobu 107 ze Zvolena-Balkánu. Tato keramika se datuje do mladší fáze zvolenské skupiny, do stupně HB /Balaša 1964, s. 70; Bátora 1979, s. 79/. Do téhož stupně se dá zařadit i fragment keramiky cihlově červené barvy s hrubým povrchem, zdobený linií prstových vrypů /obr. 188: 1/, který má přesnou analogii s výzdobou, barvou i strukturou materiálu zásobnice nalezené v hrobě 10 na pohřebišti v Tišnově na Moravě a datované do pokročilejší

fáze konečného vývojového stupně středního /slezského/ období lužické kultury na Moravě HB₂ - HB₃ /Nekvasil 1970, s. 68/. Fragment zdobený plastickým přesekávaným páskem lze datovat zhruba na přelom HB a HC /Bátora 1979, s. 64/.

Kromě keramiky lužické kultury byly nalezeny i fragmenty novověké keramiky, kusy mazanice, kousek strusky se zbytkem uhlíku a grafit. Nalezený sběrový celek lužické keramiky lze na základě výzdoby a celkového charakteru datovat zhruba do konečného stupně doby bronzové /HB/ a přiřadit ke keramice zvolenské skupiny lužické kultury. Na lokalitě Haputka je plánován systematický výzkum.

L i t e r a t u r a

BALAŠA, G. 1955: Ziarové pohrebište zo staršej doby železnej pri Zvolene. Archeologické rozhledy, 7, s. 750-769.

BALAŠA, G. 1964: Zvolen v období lužickej kultúry. Banská Bystrica.

BÁTORA, J. 1979: Ziarové pohrebiská lužickej kultúry v oblasti Zvolena. Slovenská archeológia, 27, s. 57-79.

EISNER, J. 1935: Prehistorický výzkum na Slovensku a v Podkarpatské Rusi roku 1934. In: Sborník Muzeálnej slovenskej spoločnosti. 29. Turčiansky Sv. Martin, s. 51-80.

FURMÁNEK, V. - KUKA, P. 1973: Bronzový depot piliňské kultury ze Zvolena. Archeologické rozhledy, 25, s. 603-613.

NEKVASIL, J. 1970: Konečný vývojový stupeň středního /slezského/ období lužické kultury na Moravě. Památky archeologické, 71, s. 15-92.

GRABUNGSERGEBNISSE IN DER UMGEBUNG VON ZVOLEN. In der Umgebung von Zvolen wird zur Zeit ein neues Verkehrsknotenpunkt aufgebaut, das viele archäologische Fundstellen, die sich auf dem Berg Pustý hrad erstrecken, gefährdet. Bei der Begehung der Fundstelle Haputka, das sich am Nordfuss des Berges befindet, wurde zahlreiches aber ziemlich atypisches Keramikmaterial gefunden. Eine ausgeprägtere Verzierung weisen nur sechs Scherben auf, welche mit häufiger Graphitierung oder dem schwarzen Pechanstrich die Keramik in die Zvolener Gruppe der Lausitzer Kultur, ungefähr in die Stufe HB datieren. Es ist hier eine systematische Grabung vorgesehen. /Abb. 188./

РЕЗУЛЬТАТЫ РАЗВЕДОК В ОКРЕСТНОСТЯХ Г. ЗВОЛЕН. В окрестностях г. Зволена начал строиться транспортный узел, подвергаящий опасности расположенное на горе "Пусты-Град" археологическое местонахождение. В ходе осуществившихся на местонахождении "Гапутка", лежащем у подножия горы Пусты-Град, раскопок обнаружилось сравнительно многочисленное количество нетипичной керамики. Богаче украшено только шесть осколков керамики, которые, также как и украшения графитом и черной смолевой подмазкой датируют керамику zvolenskou группой лужицкой культуры, в общем ступенью HB. На местонахождении планируются систематические исследования. /Рис. 188/.

ARCHEOLOGICKE VÝSKUMY A NÁLEZY NA SLOVENSKU V ROKU 1980

Zodpovedný redaktor univ. prof. PhDr. Bohuslav Chropovský, DrSc.

Redaktorka publikácie PhDr. Eva Kolníková, CSc.

Výkonná redaktorka Helena Bublová

Technická redaktorka Melánia Líšková

Nemecký preklad Klára Haulíková a Berta Nieburová

Ruský preklad Hviezdoslava Ďurčeková

Vydal Archeologický ústav Slovenskej akadémie vied v Nitre

Náklad 500 výtlačkov

498 strán, 188 obrázkov, 1 mapa

(1. časť: str. 1-328, 2. časť: str. 329-498)

